

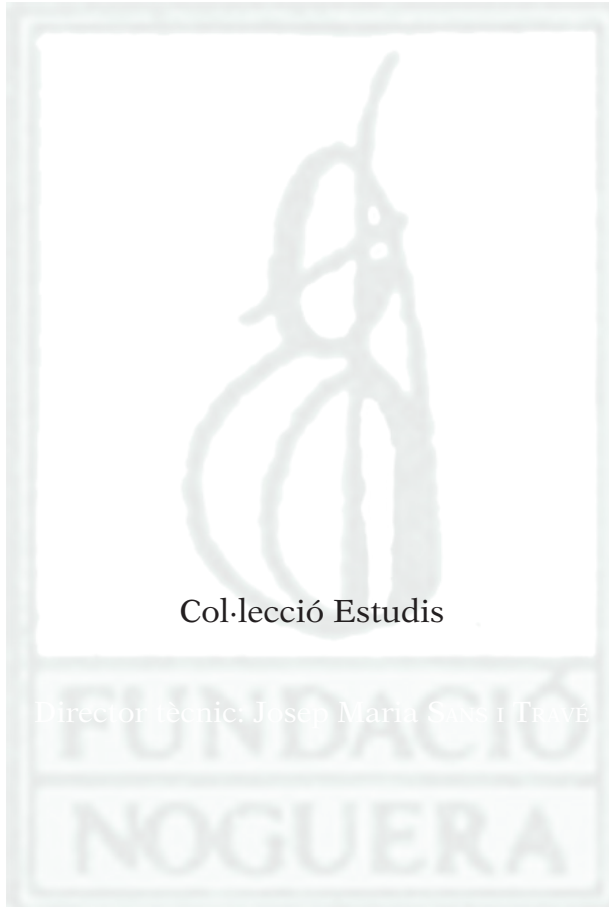
**EL “CAS DELS CATALANS”
LA CONDUCTA DELS ALIATS
ARRAN DE LA GUERRA DE SUCCESSIÓ
(1705-1742)**

FUNDACIÓ

NOGUERA

FUNDACIÓ NOGUERA

Col·lecció Estudis

Director tècnic: Josep Maria Sals i Travé

FUNDACIÓ NOGUERA

Estudis, 32

EL “CAS DELS CATALANS”
LA CONDUCTA
DELS ALIATS ARRAN DE
LA GUERRA DE SUCCESSIÓ
(1705-1742)

per
JOAQUIM ALBAREDA SALVADÓ

BARCELONA, 2005

© Joaquim Albareda Salvadó

Edita: Pagès Editors, S. L.

Carrer Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida

Primera edició: octubre de 2005

ISBN : 84-9779-323-4

Dipòsit legal: L-999-2005

Impressió: Arts Gràfiques Bobalà, S. L.

“La guerra defuig de lluny qualsevol dret, però res no resol tan de pressa les causes oposades com les armes.

Només els diners, els exèrcits i les aliances són tingudes en compte pels poderosos”

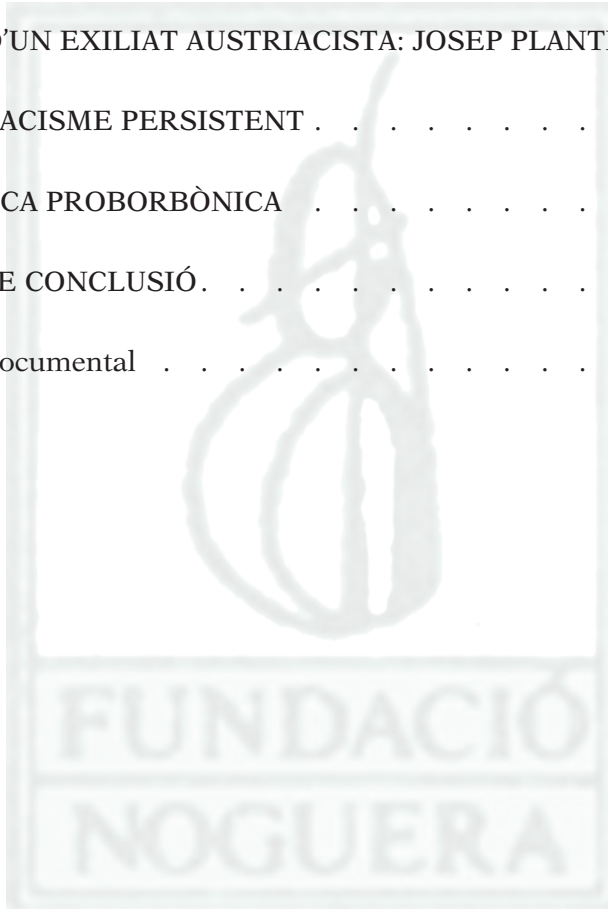
JOSEP PLANTÍ, exiliat austriacista

*A Segimon Serrallonga,
de record inoblidable, que sempre
va reclamar el lloc que els vençuts
havien de tenir a la història*

ÍNDEX

Sigles	9
Introducció	11
L'ESCENARI INTERNACIONAL	17
EL PENSAMENT I L'ACCIÓ AUSTRIACISTES (1700-1714)	35
L'austriacisme de primera hora.	39
Les Corts de 1705-1706.	49
L'evolució de l'austriacisme durant la guerra	61
El moment republicà (1713-1714)	66
ELS ALIATS DURANT LA GUERRA	73
ELS ALIATS A LES NEGOCIACIONS DE PAU: DE L'HAIA I GERTRUYDENBERG A BADEN	89
L'Haia i Gertruydenberg	90
Utrecht	97
Rastatt i Baden	109
LA "PÈRFIDA ALBIÓ".	125
EL "CAS DELS CATALANS".	145

DESPRÉS D'UTRECHT: LA POLÍTICA IMPERIAL EN RELACIÓ AMB CATALUNYA I LA CORONA D'ARAGÓ (1713-1727). L'OM- BRA DEL MARQUÈS DE RIALP	171
“Espanyols” i “alemanys” a la cort imperial.	174
La cort imperial i la Corona d'Aragó	183
L'apropament entre Viena i Madrid. La pau de Viena (1725)	200
LA VEU D'UN EXILIAT AUSTRIACISTA: JOSEP PLANTÍ.	219
L'AUSTRIACISME PERSISTENT	233
LA RÈPLICA PROBORBÒNICA	255
A TALL DE CONCLUSIÓ.	265
Apèndix documental	273

SIGLES

AHCB	Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AHN	Archivo Histórico Nacional. Madrid
ANC	Arxiu Nacional de Catalunya
ANP	Archives Nationales. París
BC	Biblioteca de Catalunya. Barcelona
BN	Biblioteca Nacional. Madrid
BNB	Biblioteca Nazionale Brera. Brera, Milà
BUB	Biblioteca Universitària de Barcelona
CLR	Centre de Lectura de Reus
HHSt.	Haus-, Hof-, und Staatsarchiv Wien
IUHJV	Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives. Universitat Pompeu Fabra. Barcelona
MAE CP	Ministère des Affaires Étrangères. París. Correspondance Politique
PRO SP FS	Public Record Office. Kew. State Papers Foreign Spain
RACMP	Real Academia de Ciencias Morales y Políticas. Madrid
RAH	Real Academia de la Historia. Madrid
SHAT	Service Historique de l'Armée de Terre. Vincennes. París

INTRODUCCIÓ*

S'ha escrit molt sobre la guerra de Successió i, més concretament, sobre les importants repercussions que va tenir a Catalunya. Certament, en els darrers anys els historiadors hem avançat molt en el coneixement del tema; de fet, molt més que en d'altres llocs d'Espanya. Però encara hi ha terreny per córrer, qüestions que cal aclarir o matisar. Aquest llibre pretén aportar una mica de llum sobre el comportament de l'Imperi dels Habsburg i dels seus aliats en relació amb Catalunya i la Corona d'Aragó durant la guerra i fins a l'entorn de 1740. Perquè no hem de perdre de vista que el factor internacional condicionà del primer al darrer instant la sort dels catalans, cosa que no sempre ha estat tinguda en compte en els estudis sobre la guerra de Successió a Espanya. En el centre hi haurà la figura de Carles III l'arxiduc (esdevingut emperador amb el títol de Carles VI) i, al seu costat, el secretari de Despatx Universal Ramon de Vilana Perlas, el marquès de Rialp, un personatge tant influent (era el cap visible del "partit espanyol" a la cort vienesa) com controvertit, no gaire ben tractat per la historiografia. De tota manera, si bé Carles III i els seus homes tindran un lloc preferent en el llibre, no oblidarem el paper director d'Anglaterra i dels britànics que va condicionar tothora el ritme de la guerra, el seu desenllaç plasmat en els tractats d'Utrecht i les seves seqüeles posteriors.

* Aquest estudi s'emmarca en els treballs del grup de recerca consolidat "Grup d'Estudi de les Institucions i Societat a la Catalunya moderna" (III Pla de Recerca de Catalunya 2001SGR 00271) i en el projecte del Ministerio de Ciencia y Tecnología BHA2002-03437.

Es tracta d'un objecte d'estudi complex que parteix del pressupòsit que la guerra de Successió va ser, abans que res, un conflicte de repercussions mundials, estimulat per l'evident crisi de l'Imperi hispànic, en el qual les principals potències es van disputar els mercats colonials i europeus, alhora que l'hegemonia política. A escala hispànica, a més a més, el canvi dinàstic va posar damunt la taula l'enfrontament de dues concepcions polítiques de la monarquia —de manera difusa en els inicis del conflicte, però diàfana a partir de l'any 1707. D'un costat, la dels territoris de la Corona de Castella que van fer costat de manera decidida a Felip d'Anjou, nét de Lluís XIV, els grups dirigents de la qual van prendre com a referent el model francès tant en el terreny polític (absolutista) com en l'econòmic (mercantilista). De l'altra, la dels països de la Corona d'Aragó que van retrobar-se per apostar declaradament per l'arxiduc Carles d'Àustria i pel paradigma econòmic (comercial) i polític (parlamentari) de les potències marítimes.

A l'hora d'establir la influència internacional en aquell conflicte a la corona hispànica s'ha subratllat el protagonisme indiscutible dels britànics així com també, en el bàndol oposat, dels francesos. Contràriament, els perfils de l'actitud de l'Imperi resten sovint confusos quan no s'identifiquen plenament amb la causa promoguda pels britànics. Intentarem, per tant, traçar millor el paper de l'Imperi en aquell contenciós, més enllà del seu pur alineament en el bàndol dels "confederats" oposats a Felip V. És a dir: procurarem escatir quin va ser el seu compromís efectiu en la guerra; la política de govern de Carles III l'arxiduc; la seva actitud, ja com a emperador, en els tractats de pau que van segellar l'abandonament de la Corona d'Aragó a la seva sort; el seu capteniment davant el setge de Barcelona de 1713-1714 i l'allau d'exiliats austriacistes que abandonà Catalunya i altres llocs de la Corona d'Aragó i d'Espanya; l'actitud de la diplomàcia imperial en les dècades posteriors i, en especial, en les converses de pau entre Felip V i Carles VI que van donar lloc a la pau de Viena de 1725, i, finalment, en els anys d'inestabilitat política internacional que s'allarguen fins a la guerra de Successió de Polònia. D'aquí, doncs, que hagi manllevat per al títol del llibre el cèlebre enunciat de l'obra de Jonathan Swift *Conduct of the Allies*.

L'ingent volum de documentació guardada en els arxius de Viena, de Madrid, de Londres i de París —entre d'altres—, poc explotada, ofereix bones perspectives per abordar el tema amb certes garanties d'èxit. En tot cas, el problema sorgeix a l'hora de manejar l'abundosa i caòtica documentació que es conserva a Viena, al Haus-

Hof- und Staatsarchiv, que els seus bibliotecaris ens han posat eficientment a l'abast mitjançant microfilms. Per sort, la recerca en el Archivo Histórico Nacional, la Biblioteca Nacional, la Real Academia de la Historia, a Madrid, com en els arxius parisencs del Ministère des Affaires Étrangères i del Service Historique de l'Armée de Terre (Vincennes), com també en la Biblioteca Nazionale Bridense, a Milà, i al Public Record Office, a Londres, ha resultat més planera i, al capdavall, productiva.

Abans d'entrar en matèria voldria assenyalar alguns deutes intel·lectuals que he contret en els darrers anys, en relació amb el tema objecte de l'estudi. El primer, amb Ernest Lluch. En la intensa relació que vam mantenir a partir de 1995 fins al seu assassinat, vaig tenir en ell al millor interlocutor sobre el tema que ens apassionava als dos: la guerra de Successió i les conseqüències polítiques que se'n van derivar. L'intercanvi constant d'informació i les discussions van ser molt enriquidors per a mi i van esdevenir un autèntic estímul per seguir investigant el tema. El perfil atípic d'historiador de l'Ernest, atent a les idees econòmiques, a la cultura i a la política, sumat al seu bagatge polític, el dotaven d'una capacitat d'anàlisi extraordinària, sempre suggestiva. La seva participació en un grup de recerca consolidat que jo mateix coordinava va enfortir la nostra relació i la línia de treball a l'entorn del la guerra de Successió, reflectida en les nostres publicacions. Quan estava a punt de concloure *L'alternativa catalana* em va enviar una carta (el 20 de febrer de 1999), la qual contenia una relació de volums del Haus-, Hof- und Staatsarchiv de Viena relacionats amb Ramon de Vilana Perlas que ell no havia pogut consultar. Afegia que aquest treball, i en concret el d'aprofundir en el personatge de Ramon de Vilana Perlas, marquès de Rialp, em tocava de fer-lo a mi. Al cap de sis anys, doncs, he assumit el repte d'apropar-me a aquest personatge complex, oblidat per la historiografia catalana, sense pretendre, en cap cas, elaborar-ne una biografia, sinó intentar explicar el seu paper i el de l'arxiduc-emperador per així comprendre millor aquell moment crucial de la història del nostre país. Si bé en tot moment el record de l'Ernest i els seus suggeriments m'han acompanyat, fer aquest trajecte sense la seva presència no ha estat fàcil. D'altra banda, Rosa Lluch i Montserrat Lamarca van posar al meu abast el gruix de la documentació i de les notes que l'Ernest havia aplegat i que li van servir de base per redactar els seus estudis sobre l'austriacisme, cosa que m'ha estat útil, a la vegada que m'ha permès de constatar la metodologia acurada del seu treball. També l'amic

Enric Esteve, d'Oliana, m'ha fet arribar diverses informacions sobre la família Vilana.

Altres ajuts han resultat decisius. Des de fa molts anys tinc el privilegi de comptar amb el suport generós i amb els estímuls intel·lectuals, com escau als millors mestres, de Josep Fontana, el qual, a més, sempre ha mostrat un interès especial pel tema de la guerra de Successió, i m'ha proveït d'una munió de documents, d'impresos i d'una àmplia bibliografia d'interès excepcional, sovint intrombable.

La lectura dels treballs elaborats per diversos col·legues i la discussió amb ells, amb Eva Serra, amb Pablo Fernández Albaladejo, amb Ricardo García Cárcel, amb Jon Arrieta, amb Albert García Espuche, amb Xavier Gil, amb Josep Maria Torras i Ribé, amb Enrique Giménez, amb Virginia León, amb Rosa Maria Alabrús, amb Antonio Mestre, amb Josep Capdeferro, amb Roberto Fernández i amb José María Iñurritegui, sempre ha estat enriquidora i ha aportat contrapunts necessaris als meus plantejaments.

Alhora, agraeixo la col·laboració eficient d'Imma Muxella i Jordi Morell, bibliotecaris de l'Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives (UPF), així com l'ajut de Montserrat Lamarca en diverses consultes documentals que li he fet. A Pere Galceran Uyà, la traducció i transcripció de diversos textos incorporats a l'Apèndix. I a Mamés Cisneros, que m'hagi proporcionat alguns documents valuosos de l'Archivo Histórico Nacional.

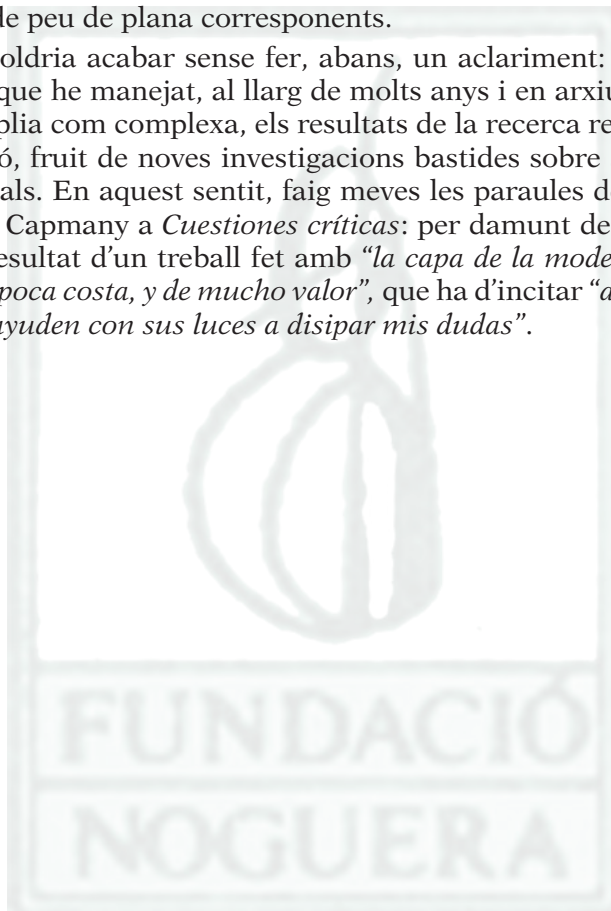
A la Fundació Noguera li he d'agrair l'ajut i la confiança que ha dipositat en mi, de manera especial a Josep M. Puig Salellas i a Josep M. Sans Travé, per la seva paciència.

I, és clar, no puc deixar de fer l'endreu més sentida als de casa, a en Jordi (que m'ha alliberat de la feina feixuga de confeccionar l'índex de noms), l'Eduard i la Margarita que, com sempre, m'han fet costat tot el temps que jo he esmerçat en aquesta guerra i, ara, en aquest llibre.

Voldria, finalment, fer unes observacions sobre el llibre: he aprofitat, en alguns capítols, treballs publicats amb anterioritat però que he refet, posant-los al dia, alhora que els he resituat en el conjunt de l'obra. Com diria l'Ernest Lluch, no sóc tan important com per donar-ne el detall. D'altra banda, vull expressar que sóc conscient de l'ús, potser excessiu, de cites textuals. Però he cregut que era convenient no renunciar-hi atesa la novetat de l'enfocament del tema i de les fonts consultades. Per aquest mateix motiu he citat els documents en les llengües originals en què es trobaven. Espero, doncs, que el lector

comprengui aquestes llicències. També he cregut convenient completar el llibre amb un apèndix documental de textos inèdits o difícils de localitzar. I una última observació: les *Narraciones* de Francesc de Castellví sovint apareixen citades segons el manuscrit microfilm a l'Arxiu Nacional de Catalunya, que Josep M. Sans i Travé va posar al meu abast molt amablement, tot i que en algunes ocasions utilitzo l'edició de Josep M. Mundet i José M. Alsina, tal com faig constar a les notes de peu de plana corresponents.

No voldria acabar sense fer, abans, un aclariment: si bé la informació que he manejat, al llarg de molts anys i en arxius diversos, és tan àmplia com complexa, els resultats de la recerca resten oberts a la revisió, fruit de noves investigacions bastides sobre altres fonts documentals. En aquest sentit, faig meves les paraules de l'il·lustrat Antoni de Capmany a *Cuestiones críticas*: per damunt de tot, aquest llibre és resultat d'un treball fet amb "*la capa de la modestia, que es vestido de poca costa, y de mucho valor*", que ha d'incitar "*a los críticos a que me ayuden con sus luces a disipar mis dudas*".

L'ESCENARI INTERNACIONAL

La guerra de Successió, recordem-ho abans que res, fou un gran conflicte internacional que es va lliurar a Europa i en terres americanes, en el qual van morir en el front 1.251.000 persones. Per fer-nos una idea del seu abast, recordarem que a França, una de les potències més implicades, van ser mobilitzats 650.000 soldats entre 1701 i 1713.¹

D'altra banda, no es pot entendre l'aposta dels catalans a favor de l'arxiduc Carles d'Àustria l'any 1705 ni tampoc l'aferrissada resistència de 1713-1714 enfront de Felip V sense tenir presents les complexes relacions internacionals que van marcar, tothora, el ritme de la guerra. Com també cal deixar clar, d'entrada, que el motiu fonamental de l'aposta i de la lluita posterior no era de caràcter dinàstic, sinó que tenia a veure amb un projecte polític i amb una determinada concepció territorial d'Espanya.

L'aposta catalana de 1705, tal com va assenyalar Ferran Soldevila, disposava, inicialment, de garanties d'èxit gràcies al suport de les potències marítimes, encara que l'evolució del conflicte internacional —i el canvi de rumb de la política anglesa a partir de 1710— va

1. C. TILLY, *Coerción, capital y los Estados europeos, 990-1990*, Alianza Universidad, Madrid, 1990, p. 245; J. CORNETTE, *Le roi de guerre. Essai sur la souveraineté dans la France du Grand Siècle*, Éditions Payot & Rivages, París, 1993, p. 291. Les potències europees van mobilitzar contingents armats nombrosíssims. Així, segons P. Wilson i J. Black (eds.), el 1710 França disposava d'uns efectius de 255.000 homes; Espanya (Felip V), de 50.000; Àustria, de 120.000; els Estats alemanys, de 170.000; Prússia, de 43.800; Províncies Unides, de 76.800; Gran Bretanya, de 75.000..., a *European Warfare, 1453-1815*, St. Martin Press, New York, 1999, p. 80.

fer que, a la fi, desemboqués en el fracàs. Els diversos intents de Lluís XIV de negociar amb els aliats (a finals de 1705, l'octubre de 1706, a principis de 1707, el març de 1708 i el març de 1710, tal com explica Yves Bottineau) avalen aquesta impressió. Fins i tot el prelat Fénélon, que havia estat tutor de Felip V, l'any 1709 va expressar els seus dubtes sobre el rei d'Espanya i va creure que l'única via per garantir la pau era que aquest abdiqués.² El juny d'aquell any, el rei de França, pressionat per la urgència de posar fi a aquella guerra que arruïnava el seu país i que, aleshores, li era desfavorable en termes militars, va escriure que havia refusat “*la proposition odieuse de contribuer à le déposséder de son royaume, mais si je continue à lui donner les moyens de s’y maintenir, je rends la paix impossible [...] et la paix est absolument nécessaire à mon royaume*”.³ De fet, tal com exposen Morrel-Fatio i Léonardon, el rei de França va abandonar Felip V en dos moments en els quals es va veure obligat a suportar les negociacions més humiliants de la seva dilatada vida política. El primer el 1708 i el segon el 1710, després de l'ocupació de Madrid per Carles III l'arxiduc. En aquella ocasió, en el Consell d'Estat va prevaler l'opinió de deixar Felip V a la seva sort (el mariscal de Villars, per exemple, fou partidari de signar la pau “*à des conditions dures, même en déclarant la guerre au roi d’Espagne*”, actitud que compartia el conseller Daniel François Voysin) i, fins i tot, es plantejà la possibilitat d'oferir suport econòmic a les potències aliades perquè el destronessin. Però les exigències desmesurades d'aquests en les converses de L'Haia i Gertruydenberg, que arribaven a l'extrem d'exigir a Lluís XIV que declarés la guerra al seu nét, van frustrar l'acord de pau. Tenia raó l'historiador francès Alfred Baudrillart: “*c’était de la follie de la part des alliés, et il semble que la Providence voulut alors leur perte et nôtre salut*”. La petició feta per part de trenta-dos grans d'Espanya a Lluís XIV, el setembre d'aquell any, a fi que intervingués decididament a favor de Felip V, que les tropes borbòniques recuperessin Madrid —després de l'efímer domini de Carles III— i, sobretot, que aquestes triomfessin a Brihuega i Villaviciosa, gràcies al suport decidit dels castellans

2. F. SOLDEVILA, “Catalunya en la guerra de Successió”, *Recerques i comentaris*, I, Llibreria Catalonia, Barcelona, 1929, p. 11-18; Y. BOTTINEAU, *Les Bourbons d’Espagne, 1700-1808*, Fayard, París, 1993, p. 60-88; la cita de Fénélon la proporciona H. KAMEN, *Felipe V. El rey que reinó dos veces*, Temas de Hoy, Barcelona, 2000, p. 44. Sobre la guerra a Espanya, vegeu: M. C. PÉREZ APARICIO, “La Guerra de Sucesión en España”, dins R. MENÉNDEZ PIDAL, *Historia de España*, vol. XXVIII, Espasa-Calpe, Madrid, 1993, p. 303-503 i H. KAMEN, *La Guerra de Sucesión en España. 1700-1715*, Grijalbo, Barcelona, 1974.

3. A. BAUDRILLART, *Philippe V et la Cour de France*, vol. I, Librairie de Firmin-Didot et cie., París, 1890, p. 358.

al que consideraven el seu rei legítim, en el mes de desembre, va fer esvaïr els dubtes del rei de França i va acabar apostant definitivament pel seu nét.⁴

Però, a més a més, com va fer notar John Bigland, en el moment que Lluís XIV estava més desesperat, dos esdeveniments imprevistos el van afavorir. El primer, l'octubre de 1710, la caiguda del poder del partit dels *whigs* que havia encetat la guerra; el segon, l'ascens al tron imperial de Carles III (amb el títol de Carles VI), en morir el seu germà, l'emperador Josep.⁵ Efectivament, un dels artífexs de la guerra, el general Marlborough, vinculat als *whigs*, va caure en desgràcia i va ser substituït pel duc d'Ormond, enmig d'una intensa campanya en l'opinió pública contrària a la guerra, en la qual van participar activament escriptors reconeguts. L'esfera pública, situada entre el món privat de la família i el món oficial de l'Estat, va esdevenir un fòrum en el qual els individus, aïllats fins aleshores, intercanviaven informació, idees i crítiques. Aquest àmbit emergent que va tenir tanta influència en la guerra va posar en qüestió l'autoritat dels creadors d'opinió de l'Antic Règim, més aviat "dictadors d'opinió" en expressió de T. C. W. Blanning, el qual ha remarcat que sobretot al Regne Unit i a Holanda, amb uns nivells força elevats d'alfabetització i amb un grau de llibertat de premsa considerable, la influència de l'opinió pública era quasi tan obliqua com la guerra.⁶ Encara més: Jeremy Black ha posat en relleu que el protagonisme que assolí el parlament britànic en l'àmbit de les relacions exteriors —que era una atribució reial— es va deure en bona mesura a la seva receptivitat envers l'esfera pública.⁷ Paga la pena que ens aturem, breument, a valorar l'impacte d'aquest fenomen social.

El *tory* Robert Harley, al capdavant de l'Exchequer a partir de 1710, va copsar la influència potencial de l'opinió pública i, alhora que inicià converses secretes amb el ministre francès Torcy, les quals van conduir a la pau d'Utrecht, es va envoltar d'un equip d'escrip-

4. A. MOREL-FATIO; H. LÉONARDON, *Recueil des Instructions données aux ambassadeurs et ministres de France*, vol. XII, París, Felix Alcan, 1898, p. X-XII; A. BAUDRILLART, *Philippe V...*, vol. I, p. 399, 404 y 680-690; C. GIRAUD, *Le Traité d'Utrecht*, Preface de F. Bouscau, Archives des Bourbons, Communication & Tradition, París, 1997, p. 82-87.

5. J. BIGLAND, *The History of Spain, from the Earliest Period to the Close of the Year 1809*, vol. II, Longman, 1810, Londres, p. 364-365.

6. T. C. W. BLANNING, *El siglo XVIII. Historia de Europa Oxford*. Crítica, Barcelona, 2002, p. 12-13.

7. J. BLACK, *Parliament and Foreign Policy in the Eighteenth Century*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004, p. 7.

tors per tal d'influir en l'opinió pública en la direcció que interessava al seu partit. Entre ells van destacar Daniel Defoe, Jonathan Swift i Charles Davenant. Swift i Defoe constituïen el nucli de la màquina de fer propaganda del ministeri.⁸ Com remarca Downie, el 1713 Harley disposava d'un pamfletista i d'un mitjà per a cada tema, alhora que controlava la propaganda de l'oposició mitjançant l'ús de la censura. El clergue angloirlandès Swift (autor de *Els viatges de Gulliver*), un home de naturalesa pessimista, era l'escriptor que defensava la tesi d'una veritable conspiració que desitjaven sentir els *tories gentleman* del camp, mentre que Defoe era el cap de turc, el que parava els cops del partit, que insistia en els temes sobre els quals escrivia Swift i que justificava el govern.⁹ Defoe (autor de *Robinson Crusoe*) ja havia tingut un paper important com a pamfletista al servei de Guillem III el 1698, a favor de la creació d'un exèrcit permanent a Anglaterra (el 1680, Carles II només disposava de 7.000 homes reglats). Des de les pàgines de *The Review* —on argumentà que calia la pau a Europa i posar fi a aquella *bloody destructive war*— va ser el més prolífic, tot i que inicialment havia donat suport als *whigs* i s'havia mostrat partidari de la guerra en el pamflet *The Two Great questions considered* (1700). Amb raó s'ha pogut dir d'ell que defensava una causa o l'altra segons qui el pagava.¹⁰ Després del canvi de govern es va afegir a la propaganda sostinguda econòmicament pels *tories*. Argumentà que el cost de la guerra no havia parat de créixer des de 1709, quan en la negociació amb França “*we treated them as if the King of Spain had been a prisoner of war, and the King of France fled from Versailles*”. Al seu parer, l'objectiu inicial de la guerra, la reducció del poder desorbitat de França, ja s'havia assolit i havia arribat l'hora de negociar. Contràriament, deia, els “*whig call[ing] it a war for the recovering the whole monarchy of Spain*”.¹¹ A més, Swift, partidari dels *tories*, partit en el qual fou *chef de propagande*, publicà el periòdic *The Examiner* (1710-1711), els principals lectors del qual eren propietaris i eclesiàs-

8. J. A. DOWNIE, *Robert Harley and the press. Propaganda and public opinion in the age of Swift and Defoe*, Cambridge University Press, Londres, 1979, p. 129.

9. J. A. DOWNIE, *Robert Harley...*, p. 148 i 133; L. FREY, M. FREY, *The Treaties of the War of the Spanish Succession*, Greenwood Press, Westport, Connecticut, 1995, p. 427-428.

10. L. FREY; M. FREY, *The Treaties of the War of the Spanish Succession*, Greenwood Press, Westport, Connecticut, 1995, p. 126-128; vegeu, també, el llibre de Dafoe editat per V. LEÓN, *Memorias de guerra del capitán George Carleton. Los españoles vistos por un oficial inglés durante la Guerra de Sucesión*, Publicaciones de la Universidad de Alicante, Alacant, 2002.

11. J. A. DOWNIE, *Robert Harley...*, p. 140.

tics, i redactà el pamflet *Conduct of Allies* (aparegut el novembre de 1711), el text culminant de la campanya dels *tories* a favor de la pau. Els escrits de Swift tenien un doble objectiu: d'una banda, proporcionar arguments als diputats que donaven suport al govern de Harley a la Cambra dels Comuns; de l'altra, adreçar-se a l'opinió pública, en especial als propietaris *gentlemen* que pagaven contribució i que elegien els parlamentaris. De *Conduct of Allies* se'n van vendre més d'11.000 exemplars en un mes i se'n van publicar més de set edicions, com ha explicat J. A. Downie. Es manifestava contrari al lema dels *whigs* *No peace without Spain*, i argumentava que la contribució anglesa a la guerra era excessivament costosa per als seus habitants en proporció a l'aportació dels altres aliats. Sostenia que "*no nation was ever so long or so scandalously abused by the folly, the temerity, the corruption, the ambition of its domestic enemies; or treated with so much insolence, injustice, and ingratitude by its foreign friends*".¹² De fet, tres anys abans, Harley ja s'havia anticipat a les tesis de Swift en la campanya contra Marlborough.¹³ El cert és que *Conduct of Allies* va tenir una gran repercussió i va provocar l'aparició de libels a favor i en contra. Sis setmanes després de la seva publicació va ser traduït al francès, potser atenent als desitjos de Fénelon de convertir aquella guerra del rei de França, fins aleshores, en "*un affaire véritable de tout le corps de la nation*".¹⁴ En un context de gran divisió política, la reina Anna, per tal d'assegurar que la Cambra dels Lords aprovés la resolució de pau, es va veure en la necessitat de crear dotze nous pars en pocs dies.¹⁵ Finalment, la Cambra dels Comuns va votar contra la moció dels *whigs*. I, de fet, onze resolucions de la Cambra, a principis de 1712, havien seguit les conclusions de *Conduct of Allies*.¹⁶

Per tant, la "guerra de les paraules" va jugar un paper de primer ordre en la guerra de Successió fins al punt que fou determinant en el descabdellament dels tractats de pau. Com ha escrit Bély, "*l'opinion publique était une donnée cruciale pour obtenir un consensus, un acquiescement global des populations à l'égard d'une volonté politique*

12. J. A. DOWNIE, *Robert Harley...*, p. 142-143.

13. J. A. DOWNIE, *Robert Harley...*, p. 105.

14. L. BÉLY, *Espions et ambassadeurs au temps de Louis XIV*, Fayard, 1990, p. 278 i 668.

15. J. HOPPIT, *A Land of Liberty? England, 1689-1727*, Clarendon Press, Oxford, 2000, p. 119-120.

16. L. BÉLY, *Espions...*, p. 268.

[...] la paix que l'Angleterre offrit à la France était soutenue par une transformation de l'opinion anglaise qui, fatiguée de la guerre, avait envoyé des tories au Parlement".¹⁷ En el Regne Unit es coneix l'existència de seixanta-cinc pamflets publicats entre 1711 i 1713 (la meitat *tories*, l'altra meitat *whigs*), a banda de les gasetes, de gran difusió oral en els salons i els cafès —autèntics centres de propagació de les notícies, ja que una gasetta podia ser llegida per un centenar de persones—¹⁸ que van donar lloc a un encès debat entorn de la guerra. La polèmica també es va viure intensament a les Províncies Unides i a França, gràcies a la constitució progressiva d'una esfera de pensament que tendia a guanyar autonomia respecte del poder.¹⁹

Efectivament, en el context de les negociacions d'Utrecht, fent-se ressò d'un ampli sentiment popular contrari als mals de la guerra, Voltaire publicà la seva *Ode sur les malheurs du temps* (1713), celebrada per Leibniz, i l'*abbé* de Saint-Pierre va sacralitzar la pau en el *Projet pour rendre la paix perpétuelle* (1713).²⁰ La causa dels Àustria va trobar un defensor decidit en el filòsof alemany i matemàtic —descobridor del càlcul infinitesimal— Gottfried Wilhelm Leibniz, partidari d'un "autoritarisme benevolent" i oposat al poder arbitrari, tal com el defineix Patrick Riley. Leibniz, que va ser conseller de l'emperador i amic del príncep Eugeni de Savoia, autor d'un manifest per la defensa dels drets de Carles III i de *Peace of Utrecht Inexcusable* (1713), criticà amb contundència l'expansionisme francès i les aspiracions de Lluís XIV per convertir-se en l'amo del món. Opinava que els dos Borbó havien esdevingut "dictadors del nostre vell món". França pretenia imposar una "monarquia universal" establint un lloctinent a Espanya, un altre a la Gran Bretanya (el pretendent), creant nous reis a Sicília i Sardenya, rehabilitant els electors i col·locant, potser, un stathouder a les Províncies Unides que faria la funció d'un intendent. En la seva denúncia, no estalviava la crítica a Gran Bretanya i les Pro-

17. L. BÉLY, *Espions...*, p. 245.

18. L. BÉLY, *Espions...*, p. 239.

19. J. CORNETTE, *Le roi de guerre. Essai sur la souveraineté dans la France du Grand Siècle*, Payot & Rivages, París, 1993, p. 326-327; també: L. BÉLY, *Espions...*, p. 268-270; S. Mastellone ha analitzat el llenguatge polític crític amb el poder despòtic el qual va prendre volada entre 1685 i 1715, a "Sulla nascita di un linguaggio rivoluzionario europeo", a E. PII; L. S. OLSCHKI, *I linguaggi politici delle rivoluzioni in Europa, XVII-XIX secolo*. Biblioteca Il Pensiero Politico, 1992, p. 6.

20. L. Bély analitza aquestes formulacions al capítol "L'idéologie de la paix", a *Espions...*, p. 696-740.

víncies Unides, per la seva defecció del bàndol aliat.²¹ Es mostrava convençut que la llibertat d'Europa només la podien garantir les potències del nord, protestants i antifranceses: Gran Bretanya, les Províncies Unides i Prússia.²² En conseqüència, es manifestà obertament contrari als tractats d'Utrecht (el congrés era un "teatre d'intrigues", res més que una "formalitat") i s'implicà activament en les "guerres de plume", segons la seva expressió. Considerava que Lluís XIV havia vulnerat el tractat dels Pirineus i que el nomenament no s'ajustava a la legalitat perquè no s'havien convocat les Corts de Castella i d'Aragó per fer-lo efectiu. Així s'imposà el "despòtic jou de la dominació francesa" i uns procediments estranys als costums d'Espanya.²³ Advertia, per tant, que "l'interès, així com la inclinació d'un Borbó i rei francès, serà de fer-se absolut per poder exercir un poder despòtic. Tothom sap que aquesta forma de govern està establerta a França [...] i que un nét del rei de França no pot deixar d'estar influït per aquestes màximes. Allí les llibertats del poble i dels grans han estat reduïdes; el lliure arbitri del rei domina". Afegia que els Estats provincials francesos també havien comprovat com es reduïa el seu marge d'acció, que uns quants s'enriquien a costa de la comunitat, amb mecanismes com el de la venalitat dels oficis i que ara el rei volia fer-se amo de l'or i de la plata d'Amèrica i del seu comerç.²⁴ En canvi, assegurava que la casa d'Àustria governaria Espanya d'acord amb les lleis, mentre que el rei Felip V governaria "a l'otomana".²⁵ Si bé és clar que els seus arguments parteixen d'una filiació proaustriaca indiscutible, cal remarcar que parteixen d'una visió de la política compartida pels austriacistes hispànics.

A Espanya, l'interès dels dos pretendents a la corona per tal de controlar l'opinió pública es va posar en evidència mitjançant l'adopció del model francès de premsa informativa de l'Estat, en règim de privilegi i de monopoli. Felip V²⁶ va donar un impuls definitiu a la *Gaceta de Madrid*, en confirmar-li a Juan de Goyeneche el privilegi

21. L. BÉLY, *Espions...*, p. 732.

22. LEIBNIZ, *Political Writings*, P. Riley (ed.), Cambridge University Press, 1988 (2), p. 24-25, 35-37.

23. LEIBNIZ, *Political...*, p. 150-157.

24. LEIBNIZ, *Political...*, p. 159-160.

25. LEIBNIZ, *Political...*, p. 162-163.

26. Sobre Felip V, vegeu: P. MOLAS; R. CERRO; M. A. FARGAS, *Bibliografía de Felipe V*, Sociedad Estatal de Conmemoraciones Culturales, S.A., Madrid, 2004.

d'impressió (1701), mentre que Carles III l'arxiduc va crear la *Gazeta de Barcelona* a càrrec de l'impressor reial Rafael Figueró (1706).²⁷

El cert és que a partir de 1710 va prendre cos entre els polítics anglesos, influïts per la derrota austriacista de Villaviciosa del desembre d'aquell any, la idea que calia pactar amb França mitjançant una transacció favorable als seus interessos comercials. Convé no oblidar que l'entrada a la guerra dels anglesos es justificava, en bona mesura, per la necessitat d'intervenir en el comerç de les Índies —a més d'aturar el poder dels francesos i de penetrar en el mercat hispànic—, tal com va exposar Joseph Addison el 1707, redactor del periòdic *Spectator* i secretari d'Estat al cap d'una dècada.²⁸ Com han explicat molt bé Linda Frey i Marsha Frey, el nou govern conservador, amb el seu secretari d'Estat al capdavant, el vescomte Bolingbroke (Henry de Saint-John), va triar aquest camí tot i que, de portes enfora, va mantenir una actitud ambigua: si d'una banda donava suport a les aspiracions dels aliats —principalment el retorn de la monarquia hispànica als Habsburg—, de l'altra, negociava secretament amb París el manteniment de Felip V en el tron hispànic a canvi d'importants concessions a Europa i Amèrica. D'aquesta manera, el 22 d'abril de 1711, tot just cinc dies després de la mort de l'emperador Josep I, el secretari d'Estat francès Torcy signava un document que materialitzava les demandes britàniques —entre les quals hi havia el reconeixement francès d'un successor protestant al tron, un Hannover, i garanties per tal d'impedir la reunió de les corones de França i d'Espanya— i el 28 d'abril François Gaultier feia cap a Londres amb el document.

Amb tot, ningú no descartava cap possibilitat a conseqüència de la imprevisió dels avatars successoris i de l'alterat escenari polític internacional. Així, doncs, el marquès de Bonnac, diplomàtic francès enviat a Espanya, especulava que amb la mort del Delfí de Lluís

27. J. GUILLAMET, "Els orígens de la premsa a Catalunya. Catàleg de periòdics antics (1641-1833)", Arxiu Històric de la Ciutat, Ajuntament de Barcelona (en premsa). Informació facilitada per l'autor; R. M. Alabrús, *Felip V i l'opinió dels catalans*, Lleida, Pagès editors, 2001, p. 15-21; M. T. Pérez Picazo, *La publicística española en la guerra de Sucesión*, 2 vols., Madrid, CSIC, 1966; R. Cal Martínez, "La Gaceta de Madrid y la guerra de Sucesión", *Cuadernos Dieciochistas*, 2002, vol. 3, Ediciones de la Universidad de Salamanca, p. 33-56; C. Borreguero, "Imagen y propaganda de guerra en el conflicto sucesorio (1700-1713)", *Manuscrits*, 21, Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra, 2003, p. 95-132.

28. *The present State of the War, a Miscellaneous Works in Verse and Prose*, vol. III, Londres, J. and R. Tonson and S. Draper, 1746. Agraïixo a Josep Fontana que m'hagi proporcionat aquesta obra.

XIV, si les condicions de pau obligaven els Borbons a renunciar a la corona hispànica, Felip V esdevindria rei de França. Efectivament, el 1711, en morir el fill de Lluís XIV i pare de Felip V —de qui una profecia, a la qual al·ludia Saint-Simon, deia que seria "*fiis de roi, père de roi, et jamais roi*"—,²⁹ i traspassats, al cap de poc, el seu nét el duc de Borgonya i el besnét Lluís, Felip V apareixia, de cop i volta, com el millor candidat al tron francès ja que l'altre possible successor, el futur Lluís XV, només tenia dos anys i la seva salut era precària. Per tant, Lluís XIV estava convençut que el duc d'Anjou (Felip V) seria el rei de França i intentà convèncer-lo en aquest sentit. Però, alhora, l'astut rei de França assegurava en les converses d'Utrecht que les corones de França i d'Espanya no s'unirien. L'esposa de Felip V, Maria Lluïsa Gabriela de Savoia, va fer costat a Lluís XIV i proposà al seu marit que esdevingués regent de França i rei d'Espanya o a la inversa, idea que fou rebutjada de ple per la diplomàcia britànica. Aleshores, i mentre persistia la pressió de Lluís XIV al seu nét —a qui va negar el més mínim protagonisme en les negociacions de pau, cosa que ferí l'orgull de Felip V—, els britànics van formular una nova proposta que va satisfer el rei de França: el duc de Savoia rebria Espanya i les Índies i Felip V accediria al tron de França, a més de rebre el Piemont, Savoia i Sicília. Però Felip V, més autònom del que hauria volgut Lluís XIV, el 22 d'abril de 1712 ja havia resolt de renunciar a la successió de la corona de França i apostà per la corona hispànica que ja havia cenyit i per la fidelitat dels territoris de la Corona de Castella, la qual resultà tan decisiva en els moments més crítics de la guerra.³⁰ Formalitzada la renúncia a les Corts de Castella, el 5 de novembre de 1712, davant la presència dels ambaixadors marquès de Bonnac i lord Lexington, Lluís XIV deixà clar que Felip V havia pres la decisió en contra del seu parer, perquè ell havia pressuposat que abandonaria el tron hispànic. Amb tot, va reconèixer que a conseqüència d'aquesta decisió "*son autorité en deviendra plus absolue en Espagne, ses sujets lui seront plus fidèles*".³¹

D'altra banda, l'emperador Josep I va morir el 17 d'abril de 1711 i va nomenar successor el seu germà Carles III l'arxiduc, el qual fou proclamat emperador amb el títol de Carles VI. A partir d'aquell mo-

29. B. SAULE, *La journée de Louis XIV. 16 novembre 1700*, Actes Sud, Flammarion, París, p. 85.

30. L. BÉLY, *La société des princes. xvii-xviii siècle*, Fayard, París, 1999, p. 336-340.

31. A. MOREL-FATIO; H. LÉONARDON, *Recueil...*, p. 174-190; H. KAMEN, *Felipe V...*, p. 104; L. BÉLY, *La société...*, p. 339.

ment, el govern britànic va veure enfortida l'opció de negociar la pau per la qual ja havia apostat, ara amb un argument de pes: calia evitar la formació d'un gran bloc austríac al continent. En conseqüència, els britànics van reduir notablement l'ajut econòmic al nou emperador. De fet, com va assenyalar Henry Kamen, la situació de l'arxiduc durant la guerra sempre fou difícil perquè es va trobar a les mans dels anglesos, tant pel que feia als recursos econòmics com als efectius militars, especialment navals, gràcies als quals els britànics van fer-se amb el control d'enclavaments decisius com Lisboa, Barcelona, Alacant i Gibraltar.³² La superioritat naval dels aliats enfront dels francesos era indiscutible: el 1705, el tonatge conjunt dels vaixells anglesos i holandesos era superior en un 58%, percentatge que el 1710 s'havia enfilat al 72% i el 1715 al 147%, mentre que els efectius militars de terra francesos (255.000 homes) doblaven els austríacs (120.000 homes). La diferència en els efectius militars terrestres, a favor de França, era indiscutible: l'any 1713, l'Imperi disposava de 115 esquadrons i 85 batallons, mentre que els efectius francesos eren de 300 esquadrons i 240 batallons.³³

En definitiva, tal com va escriure el cavaller Francesc de Castellví, la coronació de l'emperador Carles VI “*varió del todo el sistema de Europa y dio al ministerio inglés la ocasión, sin tanta nota, para practicar desde luego el proyecto convenido con la Francia, de obrar con esfuerzo a fin de que el Rey Phelipe conservase el cetro español*”.³⁴ També se'n lamentà el comte Juan Amor de Soria, exiliat a Viena: “*Rara y jamás oída metamorfosis, dura y escandalosa ley a la Europa, sensible golpe a cuantos con el uso de la prudencia estaban empeñados por el bien público: pues en un día vieron perdida la libertad, infructuosos sus trabajos, inútiles sus triunfos y vendida a mal precio tanta sangre deramada*”, per afegir, tot seguit, unes paraules que més enllà de l'objectiu de justificar l'emperador, poden aportar llum sobre l'actitud de Carles VI en els tractats de pau: “*Desanimados y desunidos los aliados pensaron en aquel infausto congreso hacer de la necesidad virtud, y apoyarse con la resignación a hacer menos infeliz su suerte y evitar el*

32. H. KAMEN, “Una nova visió de la posició del País Valencià i el Principat en la guerra de Successió”, *Revista de Catalunya*, 7 abril 1987, p. 70-88.

33. J. HOPPIT, *A Land...*, p. 109; P. WILSON; J. BLACK (eds.), *European Warfare. 1453-1815*, St. Martín Press, New York, 1999, p. 80; L. FREY; M. FREY, *The Treaties...*, p. XVII.

34. F. CASTELLVÍ, *Narraciones históricas desde el año 1700 hasta el año 1725*, Ms. 6W344. Haus-, Hof, und Staatsarchiv. Wien, IV, f. 18. Microfilm dipositat a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

último sacrificio. Solamente el Señor Emperador no pudo condescender a leyes tan duras e insufribles, y quiso más exponerse víctima de la violencia, que hacerse cómplice de tan funesta resolución." Per tant, conclouïa, quedaven "el Emperador y el Imperio abandonados de sus amigos".³⁵

Una bona mostra de la inquietud que li generava a Carles III la dependència absoluta envers les potències marítimes, ens la proporciona la correspondència que mantenia des de Madrid amb la seva esposa Isabel Teresa de Brunsvic (la qual romania a Barcelona com a governadora), on es manifestava contrari a l'operació de conquesta de la capital del regne perquè deixava Catalunya desprotegida militarment, alhora que criticava l'actitud capritxosa i erràtica dels generals anglesos "conforme a su acostumbrada confusión e inconstancia", a un dels quals anomenava "el viejo loco de [James] Stanhope". El secretari Juan Antonio Romeo, marquès d'Erendazu, era del mateix parer. En una carta al rei del mes de novembre de 1710 escrivia: "Siempre temo las cosas de Inglaterra, que las mueven unos espíritus muy turbios y especialmente el de Peterborough."³⁶ Però, malgrat la dependència a la cort de Viena, va predominar inicialment la facció partidària de continuar la guerra, tot i que el príncep Eugeni de Savoia es trobava en clara inferioritat militar respecte dels borbònics, sense poder-se refiar dels britànics, dels holandesos ni dels prínceps alemanys.³⁷ Fins i tot Lluís XIV va quedar sorprès per la decisió de l'Imperi i el 24 de setembre de 1713 comunicava al seu ambaixador a Espanya, el marquès de Brancas: "L'Archiduc paroît plus opiniâtre que jamais à continuer la guerre, nonobstant les difficultés qu'il trouve à la soutenir et les malheurs dont ses pays héréditaires et le lieu même de sa résidence sont affligés par l'augmentation de la peste."³⁸ A més a més, aquell estiu van morir 10.000 persones a Viena a causa de la pesta, mentre que 3.000 estaven aïllades en el llatzeret.

35. E. LLUCH (ed.), *Aragonesismo austracista (1734-1742)*. Conde Juan Amor de Soria, Institución Fernando el Católico (CSIC), Excm. Diputación de Zaragoza, Saragossa, 2000, p. 22-23 i 30-31.

36. "Variedades. Guerra de Sucesión. Correspondencia interceptada. Cartas entre el archiduque Carlos y su esposa la archiduquesa Isabel (15-9-1710)", *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, 1872, p. 336-339, 346-352 i 362-367 (les citacions són de les pàgines 350 i 364); "Variedades. Guerra de Sucesión. Correspondencia interceptada. De Romeo para el Archiduque en 15 de septiembre de 1710", *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, 1873, III, p. 25-30 (la citació és de la pàgina 29).

37. J. BIGLAND, *The History of Spain...*, p. 365-366; J. BÉRENGER, *El imperio de los Habsburgo. 1273-1918*, Crítica, Barcelona, 1993, p. 353.

38. A. MOREL-FATIO; H. LÉONARDON, *Recueil...*, p. 238.

La suspensió d'armes per part dels britànics es va fer efectiva el 1712. A partir d'aleshores, i paral·lelament a l'avanç francès enfront dels exèrcits imperials durant el 1712 i el 1713, la guerra va deixar pas a la negociació diplomàtica entre Londres i París i a la solució quasi imposada a Madrid, mentre França estimulava la rivalitat entre els holandesos i els britànics, interessada com estava en els Països Baixos espanyols, un mercat important i una bona base comercial. Lucien Bély ha proporcionat un magnífic retrat de l'escenari de les negociacions d'Utrecht al seu llibre *Espions et ambassadeurs au temps de Louis XIV*: del protocol, del reglament intern per al desenvolupament del congrés, del paper dels ambaixadors, de la sociabilitat entre la seixantena llarga de representants que hi van fer cap —col·laboradors a part—, i de les maniobres i intrigues dels polítics. Però per dalt d'aquesta gran posada en escena, tal com denunciaven els aliats no preponderants, el congrés era cosa de dos. Tal com ha escrit Bély, *“la réalité d'Utrecht était délibérément contournée et les envoyés européens ignorés par les deux négociateurs principaux. En négligeant la mêlée diplomatique d'Utrecht, le couple Torcy-Bolingbroke inaugurerait une savante stratégie: Utrecht signifiait que la paix était en train de se faire, sans qu'elle se fît à Utrecht même. Utrecht était à la fois symbole et écran”*.³⁹ Cada cop més, els plenipotenciaris esdevenien espectadors d'uns esdeveniments que dictaven els britànics, a un ritme tan lent com requerien les negociacions secretes amb França, a desgrat dels imperials i dels holandesos, que van adonar-se aviat que el congrés era una simple cerimònia. Bolingbroke n'era l'artífex i volia assolir, al preu que fos, un sòlid acord de pau francobritànic. Des del punt de vista de Versalles, totes les mirades confluïen en el secretari d'Estat britànic.⁴⁰ L'acord final fou molt ben rebut pels francesos, que havien vorejat el fracàs pocs anys abans. Per això, un dels col·laboradors dels plenipotenciaris francesos, La Faye, escrivia entusiasmada que *“on ne peut réfléchir à cette révolution sans admiration”*.⁴¹ Utrecht esdevé, en certa manera, una revenja francesa després de les converses de Gertruydenberg (1709), viscudes pels negociadors com una autèntica humiliació.⁴² Ara bé: l'escenificació era més complexa. Bély ha posat en relleu el doble llenguatge, el cinisme sorprenent i la

39. L. BÉLY, *Espions...*, p. 421.

40. L. BÉLY, *Espions...*, p. 425 i 479.

41. L. BÉLY, *Espions...*, p. 432.

42. L. BÉLY, *Espions...*, p. 463.

mala fe amb què la corona britànica va tractar els seus negociadors fins a col·locar-los en una situació paradoxal: *"Il fallait exiger beaucoup des français, alors qu'en secret —nous le savons, mais Strafford et Robinson ne le savaient pas— les demandes anglaises étaient beaucoup moins grandes. Pour plaire aux alliés, les plénipotentiaires furent maximalistes."* En darrera instància, solament els secretaris d'Estat eren sabedors del "secret" de la negociació. L'historiador francès, però, troba mostres d'aquest cinisme d'estat, entès com un sistema institucionalitzat, entre les diverses potències.⁴³ Felip V va haver de resignar-se a un paper més que secundari en tota la negociació, de la mà de Lluís XIV, per bé que, al cap de no poques tensions, va poder proclamar que el rei de França era *"le meilleur grand-père du monde qui ne veut que mon bien"*.⁴⁴

A Utrecht es van acordar vint-i-tres tractats i convencions que es van signar entre el gener de 1713 i el febrer de 1715, inclosos els tractats de Rastatt (7 de març de 1714) i de Baden (7 de setembre de 1714), encara que Àustria i Espanya no van signar la pau fins l'any 1725.⁴⁵ Sens dubte, els primers beneficiaris dels acords van ser els britànics; el rei de França els féu importants cessions territorials a Amèrica: l'illa antillenca de Saint-Cristopher, la badia i l'estret de Hudson, Acàdia i Terra Nova. Després de signar un tractat de pau i amistat amb Espanya el 13 de juliol de 1713, van assolir objectius que havien cobejat des del dia que va iniciar-se la guerra: a més de les possessions de Gibraltar i Menorca —preses durant la guerra—, que els permetien de consolidar les seves posicions a la part occidental del Mediterrani, van obtenir àmplies concessions comercials com l'*asiento de negros* concedit a la South Sea Company (creada el 1711 per alleujar el deute públic britànic, inflat per les despeses militars i navals), en virtut del qual podien enviar a les colònies espanyoles de les Índies Occidentals un total de 144.000 esclaus durant trenta

43. L. BÉLY, *Espions...*, p. 484 i 493.

44. L. BÉLY, *Espions...*, p. 510.

45. P. SOLER Y GUARDIOLA, *Apuntes de historia política y de los tratados (1490 a 1815)*, Librería de Victoriano Suárez, 1895, Madrid, p. 286-338; també el marquès de Miraflores reproduceix, entre d'altres documents relacionats amb la successió a la corona d'Espanya, el tractat de pau i amistat entre Felip V i Anna d'Anglaterra (13 de juliol de 1713), a l'obra *Juicio Imparcial*, Imprenta de la viuda de Calero, Madrid, 1847, p. 89-119. Dec el seu coneixement a Josep Fontana. Lucien Bély proporciona un magnífic quadre sintètic dels acords d'Utrecht a *La présence des Bourbons en Europe, XVIe-XXe siècle*, PUF, 2003, París, p. 162-169.

anys.⁴⁶ Fou un tracte que, per cert, beneficià personalment Felip V, el qual obtenia un gens menyspreable 25% dels guanys, a part d'un 5% dels beneficis que li reportava el *navío de permiso*, com va fer notar A. de Béthencourt: un magnífic exponent del caràcter dinàstico-patrimonial de les monarquies absolutes.⁴⁷

L'altra concessió decisiva fou el *navío de permiso* anual, una embarcació de 500 tones, que podia transportar béns i mercaderies que havien de ser venudes a la fira de Portobelo, lliures de tot aranzel. Segons Geoffrey J. Walker, fou el cònsol anglès a Barcelona Mitford Crow qui va suggerir la idea a Londres a partir de les concessions fetes per Felip V i Carles III als catalans en les Corts de 1701 i de 1705. Segons Walker, el seu abast econòmic era molt superior al de l'*asiento de negros*, ja que permetia comerciar directament amb les Índies: l'objectiu cristal·litzà en el tractat signat a Barcelona entre la reina Anna i Carles III el 1707.⁴⁸ Certament, com demostrà G. Scelle, els francesos es van sorprendre davant les condicions comercials acordades entre Londres i Madrid, per l'esperit innovador d'alguns aspectes de l'*asiento*, però sobretot pel concepte, nou per a ells, del *navío de permiso*, ateses les seves eficients possibilitats de penetració d'un país estranger en el règim comercial espanyol transatlàntic.⁴⁹ En aquest sentit, Stanley J. Stein i Barbara H. Stein han pogut afirmar: "*Ningún asiento anterior había brindado a un poder europeo una avenida tan ancha de penetración legítima en el Imperio español en América*", fins al punt que aleshores es forjà el que, amb el pas del temps, va esdevenir la subordinació de l'Espanya imperial a l'hegemonia naval i econòmica anglesa. Al cap de tres anys (1716), una revisió dels acords protagonitzada per George Bubb va comportar nous beneficis per als britànics que consolidaven una fira anual i de caràcter regular al Perú o a Nueva España i establien que, en cas que els combois es-

46. M. REDER, "La consolidación del cambio dinástico: las negociaciones de los tratados diplomáticos de paz de 1713-1715", a J. FERNÁNDEZ, M. A. BEL, J. M. DELGADO (eds.), *El cambio dinástico y sus repercusiones en la España del siglo XVIII*, Universidad de Jaén, Jaén, 2001, p. 119-136.

47. A. DE BÉTHENCOURT, *Relaciones de España bajo Felipe V*, Universidad de las Palmas, AEHM, Las Palmas, 1998, p. 183-184.

48. G. J. WALKER, "Algunes repercussions sobre el comerç d'Amèrica de l'aliança anglo-catalana durant la guerra de Successió espanyola", *II Jornades d'Estudis Catalano-Americans, Comissió del Cinquè Centenari del Descobriment d'Amèrica*, Barcelona, 1987, p. 69-81; sobre el tractat del 10 de juliol de 1707: A. DEL CANTILLO, *Tratados, convenios y declaraciones de paz y de comercio*, Madrid, 1843, p. 43-47; del mateix autor: *Política española y comercio colonial. 1700-1789*, Ariel, Barcelona, 1979.

49. G. SCELLE, *La Traite négrière aux Indes de Castille*, vol. II, París, 1906, p. 460-471.

panyols no haguessin salpat de Cadis a finals de juny, la companyia anglesa tindria dret a enviar el seu vaixell autoritzat, ja fos a Cartagena, Portobelo o Veracruz, i vendre allí les seves mercaderies. Aquests avantatges, superiors als assolits pels francesos el 1701, fruit de la debilitat negociadora espanyola, "se convirtieron a los ojos de Madrid en concesiones que tenían que ser canceladas. Éstas fueron las semillas de la guerra entre España e Inglaterra en 1739 que acabó con el asiento, con la feria de Portobelo y con el sistema de convoyes". El resultat final fou que "los comerciantes de Londres, involucrados en la distribución directa de bienes y esclavos en el Caribe, habían conseguido mayor influencia política que los establecidos «mercaderes españoles» de Londres y que sus representantes en el extranjero, en su «factoría» de Cádiz". Per tant, els tractats van situar el contraban britànic en una posició avantatjosa en els ports caribenys i a Buenos Aires.⁵⁰ La realitat és que, lliures dels impostos espanyols, els gèneres britànics resultaven fins un 30% més barats que els transportats per les flotes d'Espanya.⁵¹

Malgrat tot, els francesos, principalment el grup de comerciants i polítics influents de Saint-Malo, com Amelot i Choiseul, que havien tret profit en els anys anteriors del comerç amb el Carib gràcies a la Compagnie de Guinée que el 1701 va obtenir de Felip V l'*asiento de negros*, van conservar un lloc decisiu en les operacions comercials de Cadis i un volum de comerç gens menyspreable. De fet, conclouen els Stein, la concessió als francesos i l'aliança econòmica que se'n derivava alarmà tant els anglesos i holandesos que es convertí en el desencadenant de la guerra de Successió: Londres i Amsterdam van signar una aliança defensiva (20 de gener de 1701), tot just deu dies després de la signatura de l'*asiento* als francesos.⁵² McLachlan ja féu notar que la defensa dels interessos comercials britànics fou una de les causes principals de l'entrada en la guerra d'aquell país.⁵³

Alhora, els tractats reconeixien la successió protestant en el Regne Unit, tal com havia dissenyat Guillem III abans de la seva mort: per tant, Lluís XIV havia de renunciar al suport oficial que donava al pretendent catòlic dels Stuart exiliat a París, Jaume III. La

50. S. J. STEIN i B. H. STEIN, *Plata, comercio y guerra, España y América en la formación de la Europa moderna*, Crítica, Barcelona, 2002, p. 171-172 i 173-174.

51. G. WALKER, *Política española...*, p. 111.

52. S. J. STEIN i B. H. STEIN, *Plata...*, p. 150-152 i 176-179.

53. J. O. McLACHLAN, *Trade and Peace with Old Spain, 1667-1750. A study of the influence of commerce on anglospanish diplomacy*, Cambridge University Press, Cambridge, 1940, p. 45.

guerra de Successió a la corona hispànica va ser, des d'aquest punt de vista, també una guerra de successió d'Anglaterra, segons Lucien Bély, historiador que considera que els acords d'Utrecht (inclosa la renúncia de Felip V als seus drets a la corona de França) "*significaban que el orden y el derecho natural eran eludidos y negados en beneficio de un orden y de un derecho racionales, elemento del derecho de gentes, es decir, del derecho internacional*".⁵⁴ A parer de Saint-Simon, es produí una mena de "revolució silenciosa", en la mesura que els acords passaven per damunt de drets dinàstics. Encara va anar més enllà i assenyala el principal defecte del sistema monàrquic francès: en mancar la representació de la nació (els Estats Generals, com el Parlament d'Anglaterra, o les Corts dels territoris hispànics) la paraula del rei de França va ser mal acceptada com a única garantia en el concert europeu.⁵⁵ El secretari d'Estat Torcy fou clar al respecte, en afirmar que els Estats Generals no tenien atribucions en aquesta matèria d'estat: "*Ces sortes d'assemblées ont presque toujours produit des troubles dans le Royaume... l'assemblée des estats,, qui n'ayant point été convoquez depuis pres de cent ans, sont en quelque maniere abolis dans le Royaume.*"⁵⁶ A la fi, la fermesa de Lluís XIV va calmar la desconfiança raonable dels britànics, mitjançant el simple enregistrament de la renúncia.

Al capdavant, com és sabut, la pau d'Utrecht va fer possible que el Regne Unit assumís el paper d'àrbitre europeu mantenint un equilibri territorial basat en *the balance of power* anglosaxona i la seva hegemonia marítima. Com ha afirmat Bély, "*el mar era el horizonte del poder inglés*".⁵⁷ O, en paraules de Hoppit, si França havia aspirava a una "monarquia universal", Anglaterra anhelava un "comerç universal".⁵⁸

D'altra banda, la monarquia austríaca esdevenia una potència italiana en rebre Milà, Nàpols i Sardenya (intercanviada el 1718 per

54. L. BÉLY, "Casas soberanas y orden político en la Europa de la paz de Utrecht", a P. FERNÁNDEZ ALBALADEJO (ed.), *Los Borbones. Dinastía y memoria de nación en la España el siglo XVIII*, Marcial Pons Historia, Casa de Velázquez, Madrid, 2001, p. 69-95 (la citació és de la pàgina 83); sobre els jacobites: R. S. LOVE i J. CHILDS, a L. FREY, *The Treaties...*, p. 424-426 i 150-152, respectivament; E. CRUICKSHANKS, ed., *Ideology and conspiracy. Aspects of Jacobitism, 1689-1759*, volum 1, Edimburg, 1982; F. MAC LYNN, *The Jacobites*, Routledge. London-New York, 1985.

55. L. BÉLY, *Espions...*, p. 517.

56. J. BLACK, *Parliament and Foreign...*, p. 37.

57. L. BÉLY, "Casas soberanas...", p. 93; J. BÉRENGER, "De la prépondérance à l'équilibre", a G.-H. SOUTOU i J. BÉRENGER, *L'ordre européen du XVIe au XXe siècle*, Presses de l'Université de Paris-Sorbonne, París, 1998, p. 63-81.

58. J. HOPPIT, *A Land of Liberty?...*, p. 262.

Sicília), junt amb els presidis de Toscana. Alhora es féu amb la major part dels Països Baixos espanyols, a més d'algunes places franceses (Tournai, Ypres, Menin, Furnes) i Luxemburg. A parer de Jean Bérenger, Carles VI "*quedaba relativamente satisfecho por sus adquisiciones en la Península italiana*" en la mesura que la monarquia austríaca esdevenia un poder mediterrani. Felip V no va renunciar mai a les possessions italianes que havien pertangut a Espanya, de la mateixa manera que Carles VI no va deixar de considerar-se rei d'Espanya, raó per la qual va mantenir el títol. Per tant, els Habsburg deixaven de ser una potència hegemònica per passar a ser una força alemanya i italiana. Es tractava d'un canvi considerable, a parer de Bérenger, "*sufrido más que aceptado, pero el abandono de su causa por parte de las potencias marítimas no les dejó otra opción, ya que sus recursos financieros y militares no les permitían luchar en igualdad de condiciones con las fuerzas coligadas de los Borbones de España y de Francia. Los Habsburgo no fueron capaces de imponer sus concepciones patrimoniales a las otras potencias europeas, y esto se había comprendido bien en el entorno de Carlos II*".⁵⁹ D'altra banda, Bély ha posat en relleu que Bolingbroke isolà l'emperador en les negociacions: Carles VI, que s'havia fet a la idea de la partició d'Espanya, "*au moins à l'indépendance de la fidèle Catalogne*",⁶⁰ hi hagué de renunciar.

Holanda assolí garanties de defensa del seu territori mitjançant un seguit de places fortes frontereres —les forteses de la Barrière: Furnes, Fort Knocke, Ypres, Menin, Tournai, Mons, Charleroi, Namur i Gant; una barrera menys impressionant que la promesa en les negociacions de 1709, però més important que l'obtinguda a la pau de Ryswick de 1697— que l'havien de protegir d'una eventual invasió francesa. I Portugal va rebre compensacions territorials a Amèrica ampliant el sud del Brasil i obtenint part de la Guaiana francesa. Víctor Amadeu de Savoia va aconseguir que França li restituís Savoia i Niça, així com d'altres territoris fronterers (Oulx, Bardonecchia, Pragelas i els forts d'Exilles i de Fénestrelle). A més, va obtenir Sicília del rei d'Espanya i el dret a successió a la corona hispànica en cas que la línia borbònica s'extingís. També l'elector de Brandenburg, Frederic Guillem va obtenir concessions territorials (Neuchâtel, Valenin, Kessel...), mentre que Lluís XIV el reconeixia com a rei de Prússia.

59. J. BÉRENGER, "Los Habsburgo y la sucesión de España", a P. FERNÁNDEZ ALBALADEJO, *Los Borbones...*, p. 47-68 (la citació és de les pàgines 67-68).

60. L. BÉLY, *Les relations internationales...*, p. 427.

Ara bé: el nou mapa polític nascut a la fi de la guerra de Successió no fou definitiu. Ben aviat, Felip V i la seva segona esposa, Isabel de Farnesio, van intentar debades recuperar els territoris perduts. En compensació, pocs anys després, dues branques de la casa de Borbó es van poder establir a Parma i a Nàpols, configurant una Europa dels Borbons que succeïa a la dels Habsburg. Però és evident, en darrer terme, que la resolució del conflicte va significar, com va advertir Pierre Vilar, la conclusió política de la decadència d'Espanya. Tal com sentenciava un imprès coetani, "*Spain was made to pay the bill for all the rest and an era of French expansionism was closed*".⁶¹

61. P. VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, vol. II, Edicions 62, Barcelona, 1973 (4), p. 423; l'imprès el cita J. HOPFIT a *A Land of Liberty...*, p. 121.

EL PENSAMENT I L'ACCIÓ AUSTRIACISTES (1700-1714)

Convé que ens demanem, abans que res, què entenem per austriacisme. Acceptem, d'entrada, la impropietat del concepte, tal com va fer l'enyorat Ernest Lluch,¹ ja que segurament serien més adequats els termes de constitucionalisme, patriotisme o republicanisme, per afegir, tot seguit, que ha quedat superada la seva interpretació en clau dinàstica, és a dir, aquella “exaltació de lleialtat dinàstica a la casa d'Àustria que avui se'ns fa difícil de comprendre” que plantejà Soldevila.² Les idees que conformaven l'austriacisme, si bé no formulades, òbviament, com un programa polític, podem deduir-les dels escrits polítics, jurídics, de caràcter econòmic o historiogràfic elaborats pels seus protagonistes. I, naturalment, no podem considerar l'austriacisme com una formulació política estàtica, sinó que cal tenir en compte la seva evolució al llarg del conflicte bèl·lic d'acord amb les conjuntures canviants durant la primera meitat del segle.

És obvi que hi ha diferències notables entre els “*celantes*” o “*patricis*” (és a dir, “*patriotes*”) que a la mort de Carles II reclamen la convocatòria de Corts i que destaquen a les Corts de 1701-1702, i els conspiradors de 1704 —una amalgama social molt remarcable que atemorí el virrei Velasco fent-lo actuar precipitadament— i també

1. E. LLUCH, “El programa polític de la Catalunya austriacista”, a J. Albareda (ed.), *Del patriotisme al catalanisme*, Eumo Editorial, Vic, 2001, p. 129-167 (especialment p. 130-132); Núria Sales assenyala que als combatents de 1713-1714 era molt menys anacrònic anomenar-los patriotes que austriacistes a: *Senyors bandolers, miquelets i botiflers. Estudis sobre la Catalunya dels segles XVI al XVIII*, Empúries, Barcelona, 1984, p. 144.

2. F. SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, III, Alpha, Barcelona, 1962, p. 1094.

amb l'austriacisme de Feliu de la Peña i de Ramon de Vilana, amb un protagonisme especial a les Corts de 1705. Però, en tot cas, voldria subratllar que són més rellevants les coincidències que mantenen entre ells: assenyaladament, el programa constitucionalista i la idea horitzontal d'Espanya, que Jon Arrieta ha explicat bé (defensa de l'ordenament català; del garantisme davant les decisions adoptades pel rei i els seus ministres i defensa d'un poder regi limitat, a partir de la idea de cessió condicionada; concepte plural de la monarquia);³ a més d'unes idees econòmiques que es troben compendiades en el *Fénix* de Narcís Feliu de la Peña; i una francofòbia àmpliament estesa en la societat catalana que es traduïa en rebuig de la dinastia borbònica.

Voldria remarcar la idea plural d'Espanya, que es troba a la base de l'ideari austriacista, la qual forma part indestriable d'una concepció política representativa més àmplia. La monarquia hispànica durant el govern dels Àustria era, formalment, una monarquia composta, resultat de la suma d'un conjunt d'entitats polítiques. La base jurídica de la Unió de Corones partia d'una concepció igualitària que consagrava la preservació dels pactes polítics, les lleis pròpies de cada regne i el manteniment de les fronteres duaneres. Igualment reconeixia la independència fiscal, així com la diferent contribució dels regnes en l'esforç imperial. Els austriacistes, doncs, parteixen de la concepció horitzontal *aeque principaliter*, contraposada a la "unió accessòria" aplicada, mitjançant la conquesta, als dominis americans, el desplegament de la qual, a finals del segle xv i principis del xvi, va donar lloc, segons John Elliott i Jon Arrieta, a una desestabilització del sistema horitzontal de la Unió de Corones.⁴ Aquesta és la idea d'Espanya en boca de dos dels protagonistes més destacats de l'austriacisme: el primer, el cavaller Francesc de Castellví (Apèndix, doc. 3), després d'afirmar que "*muchos que son considerados instruidos en la historia, reciben notorias equivocaciones respeto a la España*", definia "*qué cosa es la España*", amb la finalitat clarament instructiva de "*apagar*

3. J. ARRIETA, "Austriacismo, ¿Qué hay detrás de ese nombre?", a P. FERNÁNDEZ ALBALADEJO (ed.), *Los Borbones. Dinastía y memoria de nación en la España del siglo XVIII*, Madrid, Marcial Pons, Casa de Velázquez, 2000, p. 177-216

4. J. H. ELLIOTT, "Conferència inaugural. Catalunya dins d'una Europa de monarquies compostes", *Actes del Tercer Congrés d'Història Moderna, Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 13-I, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1993, p. 11-23 (la citació és de la pàgina 18); J. ARRIETA, "L'antítesi pactisme-absolutisme durant la guerra de Successió a Catalunya", a J. ALBAREDA (ed.), *Del patriotisme al catalanisme*, Vic, Eumo Editorial, 2001, p. 105-128 (la referència és de les p. 127-128).

semejantes equivocaciones"; afirma que *"aunque todo el continente de la España se nombran sus naturales en común españoles, eran y son distintos y conservaron mucho tiempo divididos, hasta que entrasen a poseerla los reyes que reinaron en Castilla. Los reyes eran distintos y sus tierras, con distintos nombres [...] Eran estas naciones, en el continente de la España distintas en leyes, costumbres, trajes e idiomas. En leyes, como es de ver en sus particulares estatutos; en costumbres y trajes lo advertirá el que viajare; en idiomas son cuatro distintos, esto es, portugués, viscaíno, catalán, castellano o aragonés, que es el mismo idioma, que se nombra lengua castellana"*.⁵ El segon protagonista, peça clau del partit austriacista, l'advocat i historiador Narcís Feliu de la Peña, proporciona una mostra inequívoca de la prelació de fidelitats de l'autor en les dedicatòries dels tres volums de la seva monumental obra de 1709, *Anales de Cataluña*, dedicant el primer a Déu, el segon al rei i el tercer al Principat de Catalunya, *"para cumplir con la obligación de Dios, Rey y Patria, que ha sido el fin de mis tareas"*. Defineix el Principat com a *"patria general de todos los catalanes y que han nacido en sus límites [...] siendo el Principado, y Condados de Ruissellón y de Cerdaña, en una provincia un pequeño mundo"*, tal com va fer Francesc Martí Viladamor a *Noticia Universal de Cataluña* el 1640. Alhora, en la dedicatòria a Carles III de l'obra evoca *"los relevantes méritos e intenso amor desta provincia"*, on el rei veuria com els seus antecessors i els de la nació catalana *"de pequeña piedra fabricaron el elevado monte e inmensa fábrica de la monarquía española"*.⁶

Però m'afanyo a advertir que seria erroni pensar que els filipistes de primera hora abraçaven una visió alternativa d'Espanya en sentit unitarista. Almenys fins el 1707. En les files del partit filipista, tant en el castellà com en el català, a banda del factor dinàstic, l'objectiu perseguit era reforçar les atribucions règies enfront de les institucions representatives i enfront del sistema polisinodal dels consells, sense posar en qüestió l'ordenament constitucional. El trànsit del realisme, en sentit estricte, a l'absolutisme, fou el resultat de la decisió de Felip V presa el 1707, posada en solfa per Jean Orry, Michel Jean Amelot i Melchor de Macanaz, la qual va tenir una expressió

5. J. M. MUNDET i J. M. ALSINA (eds.), *Francisco de Castellví. Narraciones históricas*, Fundación Francisco Elías de Tejada y Erasmo de Pèrcopo, Madrid, volum. I, 1997, p. 54-56; Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien. Spanien Varia kart. 61, 74d, s/n.

6. N. FELIU, *Anales de Cataluña*, Barcelona, Juan Pablo Martí, 1709. Dedicatòries dels volums I, III i II, respectivament; X. TORRES (a cura de), *Escritos políticos del siglo xvii*. Tom I. *Noticia Universal de Cataluña*, de Francesc Martí Viladamor, IUHJV, Eumo Editorial, Vic, 1995, p. 33.

inequívoca amb el càstig als territoris de la Corona d'Aragó, mesura que anava de bracet amb les urgències financeres i militars del borbó hispànic (encara que Henry Kamen ha afirmat, sorprenentment, que aquestes formulacions tan radicals no tenen res a veure amb la teoria de l'absolutisme).⁷

Els ingredients que aglutinen l'austriacisme es troben en estat latent des de la mort de Carles II i tenen una incidència transversal en la societat catalana: el grau de consens que suscitaven era remarcable. Una altra cosa és que aquest estat d'opinió aflorés i es traduís en actes abans de la tardor de 1705: una probabilitat difícil, atesa la memòria recent de la revolució i guerra dels Segadors i de la revolta dels Barretines, amb la llarga repressió posterior. A més, Felip V va superar amb bona nota les Corts de 1701-1702 ben guiat per Lluís XIV i els seus assessors. Ara bé: en el transcurs de les Corts ja veiem emergir dos partits, i aquest és un fet rellevant de cara al capgirament polític que va tenir lloc a la tardor de 1705: el dels constitucionalistes, a vegades anomenats "patricis" o "*celantes en la observancia de las leyes*" (en paraules de Castellví), i el dels reialistes, "*los del partido del ministerio de Madrid*" (també segons Castellví) o "*aficionados al duque [d'Anjou] o a sus intereses*" (en expressió de Felíu).⁸

Tanmateix, van entrar en escena uns reactius que van accelerar els esdeveniments i que van conduir al capgirament polític de 1705. El primer d'ells va ser, sens dubte, el govern despòtic del virrei Velasco (1704-1705), que va vulnerar sistemàticament les Constitucions i que va dur a terme una repressió generalitzada contra tot indici de dissidència, el qual va donar ales al partit austriacista fins a l'extrem que els seus dirigents van poder al·legar motius per justificar la ruptura del jurament de fidelitat donat a Felip V, aspecte que, potser enlluernats per l'èxit de les Corts de 1701, no hem valorat prou a l'hora d'explicar l'alçament de 1705. L'altre fou el pacte de Gènova amb els anglesos el juny de 1705, seguit del desembarcament de les forces aliades, la tardor d'aquell any, que van fer esvaïr els dubtes dels nombrosos indecisos fins aleshores. D'aquesta manera, l'aposta dinàstica —l'opció a favor del candidat Habsburg, Carles III l'arxiduc— tenia la millor carta de presentació en el suport de les potències marítimes

7. H. KAMEN, "Espanya i la guerra de Successió. L'abolició dels furs: una mesura absolutista?", *L'Avenç*, 200, Barcelona, 1996, p. 48-67; del mateix autor: *Felipe V. El rey que reinó dos veces*. Madrid, Temas de Hoy, 2000, p. 85.

8. J. M. MUNDET i J. M. ALSINA (eds.), *Francisco de Castellví. Narraciones...*, I, p. 219; N. FELIU DE LA PENYA, *Anales de Cataluña*, III, Barcelona, J. Llopis, 1709, p. 493.

que podien garantir el triomf militar. I, de fet, podien haver-lo assolit si els britànics no haguessin negociat el final de la guerra el 1710 a esquesnes dels aliats. Carles III era, a més, el rei que devia als catalans el seu tron a Espanya.

Per si queda algun dubte sobre la coherència de les idees de l'austriacisme només cal fer una ullada a les Constitucions de 1701-1702 i, assenyaladament, a les de 1705-1706, les quals esdevenen un autèntic compendi dels objectius constitucionalistes i econòmics anhelats pels seus dirigents, a banda de constituir el millor exponent de la revitalització política de les institucions catalanes i el seu lligam estret amb la societat.

En intentar establir les diferents etapes de l'austriacisme podríem distingir, encara, una política de govern de l'austriacisme entre 1706 i 1713 —sempre desdibuixada perquè anava a remolc de la guerra i de la dependència envers els aliats—; un patriotisme de tons marcadament republicans entre 1713 i 1714, quan els aliats van abandonar Catalunya; i, finalment, la reformulació d'un "austriacisme persistent" a l'exili interior (del qual Agustí Alcoberro n'ha trobat indicis que revelen la seva connexió amb Viena)⁹ i a l'exili exterior, a Viena i Roma, fonamentalment, que allarga la seva acció fins a l'entorn de 1740, moment prou conegut gràcies a Ernest Lluch. A partir d'aleshores ja no escau parlar d'austriacisme, sinó de la pervivència i la reivindicació de les llibertats perdudes, despresa definitivament del component dinàstic, la qual s'expressa en diverses manifestacions (dietaris, memorials, projectes, protestes populars...) i que, en part, recull el "partit aragonès". Aquest, bo i acceptant les noves regles del joc polític, és a dir, de l'absolutisme borbònic, maldà, sense resultats, per introduir reformes "a la catalana" tant en el terreny de la política econòmica com en el del reconeixement de l'especificitat territorial en el conjunt de la monarquia, amb clares al·lusions al model dual austrohongarès.

L' AUSTRIACISME DE PRIMERA HORA

Comencem, doncs, centrant-nos en l'austriacisme dels primers anys, en aquell moviment que canalitzà unes "*esperances*" d'un "*partit*

9. A. ALCOBERRO, "Exili exterior i exili interior. Una correspondència austriacista inèdita (1721-1724)", *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, XXI, Col·legi de Notaris de Catalunya, Barcelona, 2003, p. 321-360.

català”, en les expressions conegudes de Pierre Vilar.¹⁰ Sobre aquesta qüestió, Ricardo García Cárcel ha escrit: “*El austracismo no nace, se hace y configura a partir de la conciencia del presunto poder militar que se atribuye a los aliados. Antes que un proyecto económico o político definido, el austracismo fue un cajón de sastre de los descontentos, desde nobles castellanos como el Almirante de Castilla a las víctimas de las torpezas del virrey Velasco en Cataluña, pasando por los constitucionalistas más ortodoxos o los bohemios estudiantes de la Universidad de Barcelona.*”¹¹ Aquesta caracterització en negatiu ens sembla poc afortunada per explicar l’opció austriacista en els territoris hispànics i especialment, no caldria dir-ho, a Catalunya. Perquè convé no oblidar que hi ha diferències essencials entre les idees de l’austriacisme castellà i el dels territoris de la Corona d’Aragó, més enllà de la coincidència dinàstica, com han advertit I. M. Vicent i J. M. Iñurritegui, però també en trobem en l’àmbit social dels seus partidaris. En tot cas, en el bàndol oposat, els elements definidors del primer filipisme no deixen de ser difusos: amb prou feines s’hi percep altra cosa que un desig de superar la decrepitud en què es va veure postrada la monarquia durant el regnat del darrer dels Habsburg, afany animat per un clar enlluernament per la cort francesa i el govern de Lluís XIV amb la seva política mercantilista. Un desig que suposava l’enfortiment de les atribucions règies sense posar en dubte, però, l’ordenament constitucional. Però entre 1706 i 1707¹² el filipisme féu un tomb radical que inquietà molts dels seus partidaris de primera hora, significativament d’un comte de Robres que es mostrà desencisat el 1708 per l’abolició dels furs aragonesos i valencians, i del seu germà, el tinent general Miquel Pons de Mendoza, que es va oposar a l’ocupació militar de Barcelona —com el marquès d’Aitona.¹³ És clar que, a més a més, la complexa relació entre els territoris de la Coro-

10. P. VILAR, *Catalunya dins l’Espanya moderna*, vol. II, Edicions 62, Barcelona, 1973 (4), p. 417 i *Le “Manual de la Compañía nova de Gibraltar”. 1709-1723*, París, SEVPEN, 1962, p. 104.

11. R. GARCÍA CÁRCEL (ed.), *De los elogios a Felipe V*, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 2002, p. XXVIII.

12. J. M. INURRITEGUI, “1707. La fidelidad y los derechos”, a P. FERNÁNDEZ ALBALADEJO (ed.), *Los Borbones. Dinastía y memoria de nación en la España del siglo XVIII*. Marcial Pons, Casa de Velázquez, Madrid, 2001, p. 245-302 (assenyaladament, p. 287-300); M. DE MACANAZ, *Regalías de los señores Reyes de Aragón. Imprenta de la Revista de Legislación*, Madrid, 1879, p. 8-9, 27-33 i 205-206.

13. A. LÓPEZ DE MENDOZA, *Historia de las guerras civiles de España*, Diputación Provincial de Zaragoza, Imprenta del Hospicio Provincial, Saragossa, 1882; J. M. MUNDET I J. M. ALSINA, *Francisco de Castellví. Narraciones...*, III, 1999, p. 617-618.

na de Castella i de la Corona d'Aragó (fruit dels equilibris de poder a l'interior de la monarquia i dels recels mutus) tampoc era aliena a la confrontació entre les dues opcions polítiques i dinàstiques, com finalment es va comprovar.

Pel que fa al decantament majoritàriament filipista dels territoris castellans, Francisco Javier Guillamón i Julio D. Muñoz l'atribueixen als mecanismes d'organització comunitària *"interiorizados a través de un largo proceso de disciplinamiento social, unos mecanismos que se basaban en un modo de concebir las relaciones sociales en el ámbito local/provincial a partir de principios jerárquicos que englobaban a la mayoría de la población"*. El plus de legitimitat, els fonaments ideològics, afegeixen, els van aportar els eclesiàstics i una massa abrumadora de publicística civil i religiosa, a banda de la coerció exercida pels agents de la Corona.¹⁴

Hi ha indicis prou clars que avalen la tesi que a Catalunya existia un projecte austriacista més o menys articulad abans de la presa de Barcelona per Carles III l'arxiduc, perfilat a les Corts de 1701-1702 i que cristal·litzà en les de 1705-1706. Una altra cosa és que, al capdavall, la guerra distorsionés el desenvolupament d'aquest programa ambiciós tant en el terreny polític com en l'econòmic, el qual es va veure frustrat, finalment, per les contingències de la guerra i de la diplomàcia i, de manera irreversible, pel triomf borbònic. En tot cas, és indiscutible, com ha assenyalat amb encert García Cárcel, que *"detrás de cada una de las opciones dinásticas que jugarán a una orilla la corona de Castilla y en la otra la corona de Aragón hay una memoria del pasado distinta, una asunción del presente muy dispar y desde luego una expectativa de futuro en lo político y en lo económico que siguen circuitos muy diferentes"*.¹⁵ Una memòria, pel que fa a Catalunya, que fixava les seves arrels en el pactisme i en el constitucionalisme; i un futur que s'intuïa al fil de les transformacions econòmiques que s'operaven des del segle XVI, ja molt perceptibles a finals del XVII, les quals van fer concebre un model econòmic que tenia el seu fonament en el comerç i la indústria, que feia que la trajectòria proaustriacista de la classe econòmicament dirigent fos "extraordinàriament similar a la seguida per les seves homòlogues d'aquests països en què tant

14. "Los castellanos y la guerra de Sucesión: disciplina social y orden político en la Corona de Castilla (1680-1714)", *Cheiron, Famiglie, nazioni e Monarchia. Il sistema europeo durante la Guerra di Successione spagnola*, a cura de A. Álvarez-Ossorio, Bulzoni Editore, Roma, 2004, p. 105-128 (la citació és de les pàgines 114-115).

15. R. GARCÍA CÁRCCEL, *De los elogios...*, p. XXI.

s'emmirallaven" (Anglaterra i les Províncies Unides), com ha escrit Francesc Valls.¹⁶ Per contra, el paradigma colbertista francès, en aparença exitós —un model, a més, catòlic en contraposició de l'Anglaterra protestant i revolucionària—, constituïa l'exemple a seguir per als projectistes castellans, el qual fou desenvolupat pels tècnics i ministres de Felip V.¹⁷

Les Constitucions i capítols aprovats a les Corts de 1705-1706 travaven, sense solució de continuïtat, passat i futur, les llibertats dels catalans —amb els seus mecanismes de representació política— i els projectes econòmics. Es tractava d'una autèntica represa del constitucionalisme i de l'envigoriment d'un sistema basat en els contractes polítics. És difícil reclamar més coherència a uns plantejaments que gaudien d'un suport tan sòlid com ampli en la societat catalana del 1700. Una cosa ben diferent és la capacitat del partit austriacista de defensar aquests objectius, la seva indecisió inicial motivada pel temor a un nou fracàs, així com l'oportunisme d'alguns, un fet no gens estrany, d'altra banda, en qualsevol moment de canvi polític. La prova evident de l'ampli suport de què gaudia l'austriacisme, com ha demostrat Rosa Maria Alabrús, és que aquesta opció guanyà de llarg la "guerra de la ploma" a Catalunya, mitjançant la publicística que pretenia fer-se seva l'opinió pública, molt important en aquell conflicte internacional.¹⁸

Difícilment podrem calibrar adequadament aquests plantejaments sinó valorem les notables diferències de fons que hi havia entre l'ideari que sustentava l'austriacisme a Castella i el de la Corona d'Aragó. D'entrada, cal advertir que en l'austriacisme castellà sembla pesar més que res el factor dinàstic. Els seus pressupòsits no sem-

16. F. VALLS, *La Catalunya atlàntica. Aiguardent i teixits a l'arrencada industrial catalana*, Eumo Editorial, Vic, 2004, p. 86; també J. Giménez ha deixat clara l'estratègia proaustriacista dels productors i negociants de vins i d'aiguardents per consolidar-se en els mercats internacionals, a *Mataró en la Catalunya del segle XVIII. Un microcosmos en moviment*, Caixa d'Estalvis Laietana, Mataró, 2001, p. 744-757.

17. S. J. STEIN, B. H. Stein, *Plata, comercio y guerra. España y América en la formación de la Europa moderna*, Crítica, Barcelona, 2002, p. 190-191.

18. R. M. ALABRÚS, *Felip V i l'opinió dels catalans*, Pagès editors, Lleida, 2001, p. 149-185; sobre l'important paper de l'opinió pública en el conflicte, vegeu: J. A. DOWNIE, *Robert Harley and the press. Propaganda and public opinion in the age of Swift and Defoe*, Londres, Cambridge University Press, 1979; J. HOPPIE, *A Land of Liberty? England, 1689-1727*, Oxford, Clarendon Press, 2000, p. 119-120; J. CORNETTE, *Le roi de guerre. Essai sur la souveraineté dans la France du Grand Siècle*, París, Payot & Rivages, 1993, p. 326-327; S. Mastellone, "Sulla nascita di un linguaggio rivoluzionario europeo", a E. PII; L. S. OLSCHKI, *I linguaggi politici delle rivoluzioni in Europa, XVII-XIX secolo*. Biblioteca Il Pensiero Politico, 1992, p. 6.

blen allunyar-se massa de la concepció política que veiem plasmada en el *Teatro monárquico de España*, de l'eclesiàstic Pedro Portocarrero y Guzmán (autor influït pels tractadistes jesuïtes, assenyaladament per Pere de Rivadeneyra), publicat a la crítica data de 1700. La trajectòria d'aquest personatge és paradoxal: primer fou filipista, però a partir del 1706, quan Carles III l'arxiduc va entrar a Madrid va esdevenir austriacista, fins que morí desterrat a Avinyó el 1708. José María Iñurritegui ha qualificat el "*Teatro*" com "*el más vigoroso alegato de insurrección contra el proceso de corrupción y pérdida de identidad de una monarquía católica*", un dels millors exponents de "*aquellas letras aferradas a la teología política que se venía predicando y afirmando como política española*".¹⁹ Portocarrero hi defensa els pressupòsits de la monarquia catòlica tradicional i de la "bona raó d'Estat": un príncep virtuós que governa amb justícia i equitat oposant-se a la tirania. Si bé considera que els privilegis no són "*dañosos a la república, sí que la multiplicidad y facilidad en concederlos lo puede ser*", perquè "*de los privilegios se originan sediciones*". Però s'afanya a matisar: "*no se habla de los privilegios que gozan los reinos o provincias, que se entregaron a sus príncipes con aquellas condiciones, o ellos se las concedieron por relevantes servicios, que éstos han de ser con sumo cuidado atendidos para no vulnerarlos, por el riesgo que tiene quieran los súbditos defenderlos, por los medios opuestos a la autoridad del príncipe*".²⁰ Idea, aquesta, que entronca amb les obligacions que el rei té envers els vassalls: "*Debiéndolos guardar lo que jura en su coronación, en la observancia de sus fueros y privilegios, como éstos sean justos y proporcionados a la conservación de los súbditos, sin detrimento de la majestad [...] también ha de guardar los contratos, porque son de derecho natural, y si no procede otro derecho natural que obligue con mayor necesidad, no puede el príncipe faltar a él, por las malas consecuencias que se siguen*".²¹ Quin és, però, el límit d'aquesta observança? Portocarrero el defineix: "*Mas si las provincias o reinos han faltado a la obediencia de sus naturales señores, tomando las armas con pretextos de haberles quebrantado sus libertades, y se viere el*

19. J. M. IÑURRITEGUI, "Las virtudes y el jurista: el *Emperador Político* de Francisco Solanes y el amor a la patria", 53 *Congrés de la Comissió Internacional per a l'estudi de la història de les institucions representatives i parlamentàries*, Pre-actes, volum I, Museu d'Història de Catalunya, Barcelona, 2003, p. 177-193 (la citació és de les pàgines 179-180).

20. P. PORTOCARRERO Y GUZMÁN, *Teatro monárquico de España*, Carmen Sanz (ed.), BOE, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 1998, p. 219.

21. P. PORTOCARRERO, *Teatro...*, p. 364-365.

príncipe obligado a desenvainar la espada para reducirlos a su antigua obediencia, mal hará cuando lo consiga en dejarlos con sus privilegios, porque por derecho han decaído de ellos y no tiene el príncipe obligación a reintegrarlos. Y si la piedad le motivare causas para ello, crea que son sugestiones que la vanidad le pone porque le aclamen clemente, y como a tales las debe despreciar."²² La sentència sembla un retret a Felip IV per la seva actitud condescendent amb els catalans el 1651, un cop acabada la guerra dels Segadors.

Un text austracista castellà de 1708, *Demonstración que hace un español en defensa del manifiesto del serenísimo señor don Carlos III de Austria*,²³ ens revela un missatge essencialment dinasticista i de base catòlica en la línia del *Teatro*, amb una notable dosi de sentiment antifrancès, alhora que es manifesta contrari als "*españoles enemigos de su patria*". En ell destaca, a més de la justificació del trencament de la fidelitat a Felip V pel seu "*proceder siniestro*", el desmentiment de la influència protestant, derivada suposadament de l'aliança amb les potències marítimes. Ignacio M. Vicent ens ha proporcionat una bona pista per entendre el paper central de la religió durant els primers anys del conflicte, en els dos discursos enfrontats. A Castella, cap de la Monarquia catòlica, els principis de govern no es fonamentaven en la representació ni en la participació activa en el govern, sinó que "*encontraban su fundamento en un orden regulado por el mandato del amor confesionalmente estructurado por la dogmática católica, desde la que se construía el legítimo ejercicio del poder político*". Amb la presència d'"heretges" en els territoris hispànics, el conflicte polític fou reformulat en termes de guerra de religió, almenys fins el 1709 quan es produí la ruptura entre Felip V i el papa Climent IX, la qual va desactivar els arguments de la croada. A partir d'aleshores, fou sacralitzada la fidelitat al rei, que fins aquell moment havia tingut un caràcter utilitarista. L'austracisme castellà, enfront del primer discurs, es va haver de batre a la defensiva jugant també a fons la carta de la religió. Davant del segon argument, el de la fidelitat al rei, manllevava de les *Partidas* el discurs llibertari de la fidelitat feudal (era lícit que el vassall escollís el millor rei) perseguint el bé comú²⁴ i arribava a l'extrem, per

22. P. PORTOCARRERO, *Teatro...*, p. 219-220.

23. BN, ms. 6680.

24. I. M. VICENT, "La cultura política castellana durante la guerra de Sucesión: el discurso de la fidelidad", a P. FERNÁNDEZ ALBALADEJO, *Los Borbones. Dinastía y memoria de nación en la España del siglo XVIII*, Marcial Pons, Madrid, 2001, p. 217-243 (la cita és

tant, de posar en dubte el jurament de fidelitat al rei pel "proceder siniestro" de Felip V i de defensar que per damunt d'aquest hi havia un compromís superior de "conservar en paz, y mirar al bien común de la República".²⁵

Reblant el clau, Iñurritegui ha contraposat l'essència confessional de la política castellana que "impone frente a la felicidad civil la salvaguarda de la felicidad sobrenatural como razón y sentido de la autoridad temporal" amb la visió contractual de la literatura constitucional de la Corona d'Aragó, basada en l'equilibri dels poders del rei i del regne: un "government by constitution" enfront d'un "government by will". De fet, el quadre catòlic de la mentalitat castellana reclou la política a l'esfera de la consciència".²⁶ Per tant, prossegueix Iñurritegui, el ministre borbònic Amelot va adonar-se que l'"amor a la pàtria" dels habitants de la Corona d'Aragó constituïa l'arrel del problema de cara a assolir la uniformització desitjada per Felip V: "por mas afectos que sean al rey [deia] siempre lo serán mucho más a su Patria." No n'hi havia prou amb derogar uns drets. La veritable dimensió política de l'assumpte consistia en "fulminar la comprensión constitucional del fuero y el lenguaje patriótico que la misma pudiera animar". Per aquest motiu calia dictar una nova planta política i posar fi al que el cavaller filipista Tobías de Bourk anomenava "corán de los fueros". Uns furs, segons l'expressió d'un altre filipista, Tomás de Puga y Rojas (*Crisol de la española lealtad*, 1707), que permetien que els territoris que en gaudien fessin ostentació "más de repúblicas libres que de tributados vasallos".²⁷

Un escrit austriacista ens apropa a la realitat, un cop dominats els territoris valencians i aragonesos per Felip V: "Apoderado el enemigo de esdos dos Reinos con el pretexto de conquista executó lo que sin ella huviera executado, quedándose pacíficamente en España, se-

de la p. 220). Sobre el paper de la religió a la guerra: D. González, *Guerra de religión entre príncipes católicos. El discurso del cambio dinástico en España y América (1700-1714)*, Ministerio de Defensa, Madrid, 2002.

25. I. M. VICENT, "La cultura política...", p. 233; *Demostración que hace un español...*, f. 25.

26. J. M. INURRITEGUI, "1707: la fidelidad ...", p. 248 i 250; Jesús Lalinde exposà que el "decisionisme" es va consolidar a Castella, a "El pactismo en los Reinos de Aragón y de Valencia", en L. LEGAZ *et alii*, *El pactismo en la Historia de España*, Madrid, Instituto de España, 1980, p. 113-139. Del mateix autor: "Los ordenamientos jurídicos de la Corona de Aragón", a *Foralismo, derechos históricos y democracia*, Madrid, Fundación BBV, 1998, p. 21-47.

27. J. M. INURRITEGUI, "1707. La fidelidad...", p. 294 i 297.

gún su modo de gobierno, que fue quitar los fueros i privilegios i hacer las Provincias abrogar i quitar sus leyes, política i gobierno i reducirlo a las leyes, política i observancia de España...” No solament això, sinó que posa èmfasi en els “robos, saqueos, incendios, estragos, atrocidades, tiranías i sacrilegios que executaron los enemigos en Valencia i Aragón... en Valencia duró más de tres años la persecución con el mismo furor i estrago que al principio, pues no cesó la horca semana alguna en que no se viesen diez i doce en ella, que excedieron el número de tres mil hombres los que padecieron semejante castigo, que parecía querer reducir a desierto las ciudades llevando la máxima de contener con el rigor i el miedo aquellos naturales”.²⁸

La diferent constitució política entre els territoris d'ambdues corones la posà en relleu el filipista Agustín López de Mendoza —nascut a Barcelona el 1668 i designat per la Diputació el 1701 per rebre a Figueres la reina Maria Lluïsa Gabriela de Savoia²⁹—, comte de Robres, en la seva anàlisi sobre la guerra civil de 1705-1714, elaborada des d'una concepció constitucionalista: “Porque no es allí (a Castilla) como era en Aragón y es en Inglaterra, y es en el Imperio y otras coronas, donde como aunque las resoluciones de las Cortes, dietas o parlamentos, no tengan fuerza de ley sin la aprobación del soberano. Pero no puede tampoco el soberano establecerla sin el consentimiento de estas asambleas, que es preciso que convoque a este efecto. Pero en Castilla sus Cortes sólo tienen el derecho de suplicar lo más conveniente, y el rey le tiene con plena soberanía, no solamente para consentir o no en las súplicas, sino también para, no habiendo admitírdolas, disgregadas ya las Cortes, promulgar leyes conforme a ellas, lo que puede hacer también sin la solemnidad de juntar los estados del reino.” És a dir, els reis a l'Aragó “no eran absolutos”, a diferència de Castella on “han sido siempre tan absolutos”.³⁰ “Si no, no”, deia la cèlebre fórmula aragone-

28. “La Verdad Triumphante en Europa”, RAH, ms. 9/5513, Primera parte, f. 153-153v. Sense data.

29. P. MOLAS, *L'alta noblesa catalana a l'Edat Moderna*, Eumo Editorial, Vic, 2004, p. 100-101.

30. A. LÓPEZ DE MENDOZA, *Historia de las guerras...*, p. 17, 18 i 19; sobre l'obra, vegeu el magnífic estudi de J. M. INURRITIGUI, “Las Memorias del Conde de Robres: la nueva planta y la narrativa de la guerra civil”, *Espacio, Tiempo y Forma*, Serie IV, Hª Moderna, t. 15, 2002, p. 187-255, on assenyala que Robres “escribía de «monarchia» con las nociones de «government by constitution» en su empeño por desarmar la política de la nueva planta. Proporcionaba y promocionaba, en definitiva, concepciones constitucionales de cosecha propiamente aragonesa y cuño libertario como herramientas de deslegitimación de los principios que soportan y encuadran el par de decretos de 1707” (p. 229).

sa del segle XVI, que condicionava l'obediència al rei al jurament que aquest havia de fer de respectar els furs.³¹ El conflicte sorgí, a parer del comte de Robres, quan la "*nación dominante*", Castella, assajà en temps de Felip IV i Olivares "*la extinción de las leyes de la Corona de Aragón*". I, en conseqüència, "*no fue extraño el que todos los aragoneses juzgasen poco seguras sus exenciones bajo el cetro de un monarca criado en una corte sumamente absoluta y gobernado de dos naciones mal humoradas con ellas*".³²

En efecte, a la Corona d'Aragó, el marge d'acció reial es veia molt constret per l'ordenament jurídic propi tal com no es cansaven de lamentar-se els virreis, ahora que insistien en el tarannà perillósament popular del Consell de Cent. Si a Catalunya regia el principi "lo senyor rey és obligat a judicar segons disposicions de dret", o bé, "El rey ab la Cort està per damunt d'ell tot sol"³³ (idea que respon al reconeixement de la superioritat del *king-in-parliament*, per sobre del *King's parliament*), la *Nueva Recopilación*, havia confirmat la corona com a font del dret en els territoris castellans, mitjançant disposicions com la *pragmática*. Les Constitucions, privilegis i altres drets (a vegades qualificats pejorativament com a "privilegis" que només atenyien els poderosos) eren, de fet, "drets formals" que protegien els interessos dels residents en el territori i que limitaven el creixent poder reial en un temps que la pressió fiscal i militar dels naixents Estats assolía el zenit. Eren uns drets amb flaire republicana, no en sentit antimonàrquic, sinó com a una cultura política fonamentada en el pacte que vetllava pels interessos públics per damunt dels individuals. Des d'aquesta òptica, la defensa obstinada dels antics drets, la qual recolzava en una cultura jurídica consolidada, no s'ha d'interpretar com un discurs retrògrad i immobiliista, sinó com a portador de valors de modernitat. Conservar aquests privilegis col·lectius significava preservar la llibertat de la pàtria, ha escrit Angela De Benedictis.³⁴

31. R.E. GIESEY, *Is Not, Not. The Oath of the Aragonese and the Legendary Laws of Sobrarbe*, Princeton University Press, Princeton, 1968.

32. A. LÓPEZ DE MENDOZA, *Historia...*, p. 28.

33. N. SALES, "Abans de 1714: cap a una democratització de les institucions catalanes", *La commemoració de l'Onze de Setembre a Barcelona*, Ajuntament de Barcelona, 1994, p. 96-104 (la referència és de la pàgina 101).

34. A. DE BENEDECTIS, *Politica, governo e istituzioni nell'Europa moderna*. Il Mulino, Bolonya, 2001.

A Catalunya, aquesta cultura política constitucionalista, “republicana”, va constituir la pedra angular del patriotisme en els segles moderns.³⁵ Les consignes “visca la terra i mori el mal govern”, “llibertats de la pàtria”, “defensar la pàtria” o “morir per la pàtria”, revelen un sentiment inqüestionable d’identitat i d’adhesió política a unes lleis pròpies. *L’Emperador polític* (1700-1706), obra del jurista Francesc Solanes, esdevé un clar exponent —que contrasta amb la literatura política castellana— de la concepció del patriotisme que persegueix el bé comú, el qual s’anteposa, fins i tot, a l’amor al rei, tal com ha assenyalat José M. Iñurritegui.³⁶ Una concepció que també trobem reflectida en el *Despertador de Catalunya* (1713) i *Lealtad catalana* (1714).³⁷

No hem d’oblidar que, al capdavant, les “llibertats, lleis i drets de la pàtria” es van anteposar al component dinàstic en la guerra de Successió, fet que podem corroborar en el document del pacte de Gènova signat el juny de 1705 entre el representant de la reina Anna d’Anglaterra i un grup de prohoms catalans. En el text, força breu, són esmentades 17 vegades les Constitucions i s’hi justifica el trencament de la fidelitat a Felip V per la nul·litat del jurament fet a les Corts de 1701-1702, fonamentat, es diu, en l’amenaça militar sota la qual va ser efectuat i perquè Felip V no respectà les Constitucions i portà a terme una política repressiva contra els catalans, una vegada finalitzades les Corts.³⁸ Ja ho va constatar el marquès de Courcy: entre els catalans, l’amor per les llibertats era més gran que no pas la seva adhesió a l’arxiduc.³⁹

35. Sobre el patriotisme català, vegeu: E. SERRA (coord.), *La revolució catalana de 1640*, Crítica, Barcelona, 1991, p. 3-65; X. TORRES, “Nacions sense nacionalisme. Pàtria i patriotisme a l’Europa de l’Antic Règim”, *Recerques*, 28, Curial, Barcelona, 1979, p. 83-89; A. SIMON, *Els orígens ideològics de la revolució catalana de 1640*, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Barcelona, 1999; X. GIL, “Republican Politics in Early Modern Spain: the Castilian and Catalano-Aragonese Traditions”, a M. VAN GELDEREN, Q. SKINNER (eds.), *Republicanism. A shared European heritage*, I, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, p. 263-384.

36. J.M. INURRITEGUI, “Las virtudes y el jurista: el *Emperador político* de Francisco Solanes y el amor a la pàtria”, *Congrés de la Comissió internacional per a l’estudi de la història i de les institucions representatives i parlamentàries*, Preactes, I, Museu d’Història de Catalunya, Barcelona, 2003, p. 177-193 (la referència és de les p. 191-192).

37. J. ALBAREDA (ed.), *Escrips polítics del segle xxviii, I. Despertador de Catalunya i altres textos*, Eumo Editorial, IUHJV, Vic, 1996; *Lealtad catalana purificada*, Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms, 703.

38. “Tratado de Alianza entre la serenísima Reina Ana de Inglaterra y el Principado de Cataluña...”, a J. M. TORRAS I RIBÉ, *Escrips polítics del segle xviii*, tom II, *Documents de la Catalunya sotmesa*, Eumo Editorial, IUHJV, Vic, 1996, p. 74-81.

39. MARQUIS DE COURCY, *L’Espagne après la paix d’Utrecht. 1713-1715*, E. Plon, Nourrit et Cie. Imprimeurs-Éditeurs, Paris, 1891, p. 47.

LES CORTS DE 1705-1706

Com hem assenyalat, la cristallització de les idees de l'austriacisme es produí a les Corts de 1705-1706. El context polític en el qual se celebraren, malgrat la proximitat cronològica amb les Corts anteriors convocades per Felip V, era tot un altre.⁴⁰ D'entrada, Carles III l'arxiduc era el rei al qual els catalans havien obert les portes de la monarquia hispànica. El pacte de Gènova, signat per representants catalans amb la reina Anna d'Anglaterra el juny de 1705, proporcionava tota mena de garanties a les llibertats catalanes —almenys això deia la lletra—. A més a més, dos austriacistes ocupaven llocs de relleu en la nova estructura de poder, cosa que, sens dubte, devia conferir credibilitat a les propostes del nou rei de cara al reeiximent de les Corts. Ramon de Vilana Perlas va ser nomenat secretari de Carles III i Narcís Feliu de la Penya actuà com a mitjancer amb els Braços a petició del rei —el qual li demanà que renunciés a formar part de les Corts com a membre del Braç militar per tal de dur a terme aquesta important tasca.⁴¹ Del seu compromís polític amb l'austriacisme de primera hora en dóna fe Feliu de la Penya: "*Llevaron preso a la cárcel al doctor Ramon Vilana Perlas, el qual en las Conferencias de los Comunes y dependencias después de la muerte de Carlos Segundo, manifestó su mucho afecto a la augustísima Casa de Austria, cooperando en quanto pudo a disponer la admisión del Rey en esta Provincia.*" En efecte, sabem que participà en la influent Conferència dels Comuns pel Braç militar, el maig de 1702 i el novembre de 1703.⁴²

Aturem-nos, breument, en el personatge de Ramon de Vilana, cridat a jugar un paper de primer ordre en la política imperial, del qual Ernest Lluch posà en relleu el seu protagonisme i Albert García Espuche n'ha precisat la seva trajectòria com a representant conspicu d'un nucli de notaris influents a Catalunya, ben relacionat amb la burgesia ascendent des de finals del XVII, dels mercaders i del món dels negocis. La generació anterior a la de Ramon de Vilana ja havia vist quallar uns estrets vincles professionals i familiars entre els Re-

40. Em remeto als treballs sgüents: J. ALBAREDA, *Catalunya en un conflicte europeu. Felip V i la pèrdua de les llibertats catalanes (1700-1714)*, Edicions 62, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2001; J. M. TORRAS I RIBÉ, *La guerra de Successió...*; M. GONZÁLEZ, "Les Corts catalanes de 1705-1706", *L'Avenç*, 206, 1995, p. 30-33; P. VOLTES, *Barcelona durante el gobierno del Archiduque Carlos de Austria (1705-1714)*, t. II, Instituto Municipal de Historia, Barcelona, 1963, p. 81-87.

41. N. FELIU, *Anales...*, III, p. 547.

42. N. FELIU, *Anales...*, III, p. 522-523. Dec la informació de la participació de Vilana a la Conferència dels Comuns a Eduard Martí.

verter, els Vilana, els Massanés i els Calvaria, els quals van tenir un paper destacat en el partit austriacista. Ramon de Vilana, pare, entrà a treballar a l'escripció del notari Francesc Reverter. El 1656 ja era notari públic de Barcelona i s'establí la casa del Regomir el 1672. A finals de segle, els vincles amb els Llaurador, els Verneda, els Valls i els Fàbrega eren sòlids. Els membres del grup del notari Francesc Reverter van gaudir de càrrecs públics i molts d'ells van assolir la ciutadania honrada. L'oncle de Ramon, Magí Vilana Perlas, el 1690 estava afincat a Madrid i es mostrà hàbil per obtenir favors a la Cort. Una bona mostra del relleu dels Vilana era la biblioteca, la qual comptava amb 579 llibres. Com és sabut, la carrera política de Ramon de Vilana comença quan esdevé secretari de Carles III, després que Feliu de la Peña declinés ocupar aquest càrrec per concentrar-se en la redacció dels *Anales de Cataluña*. I en aquest procés d'enlairament, els notaris del seu grup esdevenen juristes. García Espuche ha reflectit magníficament aquest procés d'ascensió social en les transformacions que va experimentar la casa del Regomir, ampliada i reformada definitivament entre 1711 i 1712, d'acord amb el rang polític i social del seu propietari, decorada amb un portal singular on figuren uns relleus al·lusius a les "perles" del seu cognom. Però poc després d'acabada l'obra, el 19 de març de 1713, Vilana emprèn el camí de Viena acompanyant l'emperadriu. Passat l'11 de setembre de 1714, en una mostra inequívoca del capgirament polític, fou l'intendent borbònic José Patiño qui s'hi instal·là.⁴³ D'altra banda, la carrera política de Ramon de Vilana és coneguda: a les Corts de 1705-1706 va ser nomenat protonotari del Consell d'Aragó i, el 1707, secretari del Despatx Universal de la Secció Nord. El 16 d'agost de 1710 Carles III li concedí el títol de marquès de Rialp. Entre 1711 i 1713 el seu protagonisme polític no va parar de créixer, al costat de l'emperadriu, ja que Carles III era a Viena on va cenyir la corona imperial. Traslladat a Viena, a partir del 29 de desembre de 1713 va seguir ocupant la figura de secretari de Despatx Universal per als afers d'Itàlia i Flandes i, des del març següent, formà part del Consell Suprem d'Espanya que incloïa Milà, Nàpols, Sardenya i els Països Baixos.⁴⁴ No solament això: va esdevenir un membre assidu de la Conferència Secreta on es debatien

43. A. GARCÍA ESPUCHE, "Els Vilana Perlas i la casa del Regomir: del notariat al poder", *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, XXI, Col·legi de Notaris de Catalunya, Barcelona, 2003, p. 267-319 (la citació és de la p. 287); Josep RIART, *Memòries de la vila d'Oliana*, 1885, obra que m'ha facilitat Enric Esteve.

44. E. LLUCH, *L'alternativa catalana (1700-1714-1740)*. Ramon de Vilana Perlas i Juan Amor de Soria: teoria i acció austriacistes, Eumo Editorial, Vic, 2000, p. 57-86.

els assumptes que afectaven al conjunt de l'Imperi. L'emperador el premià amb el títol de comte del Sacre Romà Imperi l'any 1725. Virginia León ha posat en relleu que va saber materialitzar amb agilitat les ordres reials, alhora que ha recordat la seva formació jurídica i capacitat política, la qual va desplegar, com a home d'Estat, a Viena.⁴⁵

Ben entès, l'optimisme inicial en el "*natural y legítimo Rey*", en expressió de Feliu,⁴⁶ es trasllueix en les capitulacions que la Diputació del General —amb l'aval dels Tres Comuns— lliurà a Velasco a l'hora de rendir la ciutat a Carles III l'arxiduc perquè les acordés amb el comandant de les forces aliades, Peterborough. El document reclamava respecte a les Constitucions i privilegis i hi incorporava la reivindicació de les "*leyes y derechos de la patria como los gozavan el año de 1639, revocados todos los abusos*". Si bé el virrei no va incloure aquesta frase en el redactat final que instava les noves autoritats polítiques a respectar les insaculacions dels consellers, diputats i altres càrrecs "*como hasta oy, y mantener los inseculados cada uno en sus bolsas*", adjuntà els escrits de la Diputació i dels Comuns a les capitulacions "*para que atendiendo al contenido de ellas, pueda dar positiva respuesta a cada capítulo*".⁴⁷ Efectivament, la demanda de recuperar les insaculacions lliures del control reial, així com la de disposar del control militar de la ciutat, va ser recollida en l'acte de jurament reial dels Privilegis de Barcelona.⁴⁸

Per altra part, cal parar atenció al programa econòmic que conferia a l'austriacisme català un to diferencial en el context hispànic (amb coincidències evidents amb el cas valencià).⁴⁹ I si qualificar-lo

45. V. LEÓN, *Carlos VI. El emperador que no pudo ser rey de España*, Aguilar, Madrid, 2003, p. 279 i 239.

46. N. FELIU, *Anales...*, III, p. 548.

47. *Manual de Novells Ardits. Dietari de l'Antic Consell Barceloní*, editat per P. VOLTES, volum XXV, 1705-1706, Instituto Municipal de Historia, Barcelona, 1972, p. 199, 205, 207 i 208; "Capitulaciones que se piden por el excelentísimo señor Don Francisco Antonio Fernández de Velasco...", HHSt, Kriegsakten, 249, f. 28.

48. La còpia del jurament que va llegir el protonotari estableix que "*dicha ciudad de Barcelona en adelante tenga con toda plenitud las inseculaciones e insicule y ponga en las bolsas de los oficios del gobierno de dicha ciudad las personas que le parecieren capaces para su gobierno, así como lo hacía y placticava en el año de 1639 y antes. Y que así mismo cuyde en adelante dicha Ciudad de Barcelona de la guardia de los baluartes [...] y tenga las armas y demás instrumentos de guerra del presidio y fuertes de la misma Ciudad, así como cuydava de dicha guardia y tenía dichas armas en el año 1639*", AHN, Estado, 1008, f. 117-117v.

49. A les capitulacions per a la rendició de València, signades pel general Basset, el 16 de desembre de 1705, hom demanà privilegis per a la ciutat "*para poder tratar y contratar en dichos Reynos de Castilla y demás adjacentes, y en quantos posea la Magestad de Carlos Tercero (que Dios guarde) y poder entrar sus mercaderías francamente, como si todos fueran*

de “programa”, com féu Vilar, sembla excessiu, cal valorar la coherència d’unes idees econòmiques que gaudien d’un ampli consens en la societat catalana. Vilar va definir amb precisió la dèria del grup que encapçalava Feliu de la Penya: convertir Catalunya en una altra Holanda per al comerç, capaç d’intervenir en els assumptes de la monarquia, conscient de la incompatibilitat dels seus interessos amb els dels francesos.⁵⁰ Es tractava d’un projecte que es fonamentava en la coincidència d’interessos amb Anglaterra i les Províncies Unides gràcies a unes relacions comercials que havien pres cos a la darrereria del segle XVII. Josep Fontana ha posat en relleu una dada essencial per entendre la lògica de l’aposta catalana: la pedra angular del comerç exterior era l’exportació d’aiguardent als holandesos i als anglesos des del conjunt de petits ports de la costa catalana, a canvi d’importacions tèxtils i de pesca salada que rebien Barcelona i Mataró.⁵¹ Aquests intercanvis van afavorir la integració de l’economia i la creació d’un mercat interior ja de forma incipient entre 1550 i 1640, dirigit des de Barcelona, tal com ha explicat Albert García Espuche.⁵² La pràctica de govern de les institucions catalanes confirma el rebuig dels productes gals. Davant la invasió de mercaderies que va seguir al tractat dels Pirineus (1659), la ciutat de Barcelona, els gremis i la Generalitat van portar a terme una política tenaç de control del contraban i d’exigència dels drets d’entrada, tal com es desprèn de les queixes del cònsol francès Laurent Soleil durant les dues darreres dècades del segle XVII i fins l’any 1705, el qual es mostrava exasperat per la impunitat de què gaudien els vaixells anglesos i francesos, fins i tot durant el primer regnat de Felip V.⁵³

En aquest sentit, la qualificació que fa García Cárcel de les mesures econòmiques de les Corts de 1705-1706 com a *directrices libre-*

un mismo reyno, y provincia, y poder extraer y sacar libremente y sin incurso de pena alguna toda moneda de oro, plata, diamantes, piedras preciosas y joyas..., HHSt, Spanien-Varia, 46. 1705, “Capítulos propuestos...”, f. 438.

50. P. VILAR, *Catalunya dins l’Espanya moderna*, vol. II (4a ed.), Barcelona, Edicions 62, 1973. p. 416.

51. J. FONTANA, “En els inicis de la Catalunya contemporània: l’economia a la segona meitat del segle XVII”, a R. Grau (ed.), *El segle de l’absolutisme. 1714-1808*, Arxiu Històric de la Ciutat, Barcelona, 2001, p. 13-21; J. GIMÉNEZ, *Mataró en la Catalunya del segle XVII. Un microcosmos en moviment*, Mataró, Premi Iluro 2000, Caixa d’Estalvis Laietana, 2001.

52. A. GARCÍA ESPUCHE, *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña. 1550-1640*, Madrid, Alianza Editorial, 1998.

53. ANP, AE B1 178. Laurent Soleil al secretari d’Estat Ponchartrain: 7-2-1699, f. 166; 16-5-1700, f. 209-210; 3-4-1700, f. 207; 12-12-1700, f. 230; 22-5-1701, f. 235, 16-7-1702, f. 273v.; ANP, AE B1 179. 26-1-1705 f. 66-66v.

cambistas no sembla adequada, com tampoc l'afirmació següent: "Me temo que el proyecto de Feliu no culmina el 1705, sino que se hunde justamente entonces por la imposibilidad de conciliar los intereses económicos de Inglaterra y Holanda con los de Cataluña. Sólo la gran burguesía catalana pareció beneficiarse de la situación de 1705 [...] más que proyectos lo que hubo fue apuestas por patronazgos diferentes."⁵⁴ Ni l'una ni l'altra responen a una realitat que s'endevina més complexa.

Ateses les disposicions de les Corts de 1705-1706, ¿podem deduir, ras i curt, que tals mesures només responien als anhels de la burgesia mercantil, que anorreaven la política proteccionista i amenaçaven seriosament els gremis i que, de fet, només beneficiaven les classes dirigents o dominants?⁵⁵ Tot plegat sembla força més complex ja que hi observem un equilibri calculat entre, d'una part, un cert proteccionisme —sempre enfront de França, el veritable competidor—, d'una altra part mesures per impulsar la indústria autòctona per tal de fer-la competitiva i, finalment, disposicions per afavorir un comerç més lliure. Es tractava d'un equilibri que havia de respondre, en darrer terme, als interessos diversos que es trobaven representats a l'interior del Braç reial, el qual no era, ni de bon tros, compacte.

Disposem d'un memorial anònim adreçat al rei durant les Corts que esdevé paradigmàtic d'aquestes idees econòmiques, l'autoria del qual podria atribuir-se perfectament a Narcís Feliu de la Penya ja que reflecteix les dèries de l'ideòleg o mentor polític i econòmic, compendiades en el *Fénix de Cataluña* (1683), que Ernest Lluch perfilà millor que ningú,⁵⁶ accentuades, si això és possible, per la conjuntura favorable d'un rei i un entorn polític que s'hi havien de mostrar favorables.⁵⁷ El memorial reflecteix la coincidència d'objectius —no la dependència— dels comerciants catalans amb els interessos dels aliats, alhora que revela la fermesa de les conviccions del partit austriacista en el terreny econòmic, amb un rerefons inequívocament antifrancès.

54. R. GARCÍA CÁRCCEL, *De los elogios...*, p. XXXV i p. XXXVI; del mateix autor: *Felipe V y los españoles. Una visión periférica del problema de España*, Plaza Janés, Barcelona, 2002, p. 80.

55. M. GONZÁLEZ, "Les Corts...", p. 31 i 32; P. VOLTES, *Barcelona durante el gobierno...*, p. 84; J. M. TORRAS I RIBÉ, *La guerra de Successió...*, p. 162.

56. E. LLUCH, "El programa polític de la Catalunya austriacista", a J. ALBAREDA (ed.), *Del patriotisme al catalanisme*, Eumo Editorial, Vic, 2001, p. 129-167; vegeu també: *N. Feliu de la Penya. Fénix de Catalunya*. Estudi introductor de H. KAMEN, Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya, 1983.

57. AHN Estado, 1008. f. 31-31v.

Apunta com a mesura urgent la prohibició de l'entrada de productes francesos: *"Y aunque algún político se opondrá a esta prohibición, con decir que en Cataluña ay falta de algunos géneros y que de necesidad an de venir de otros Reynos, digo que lo confieso pero mi intención sólo es que no vengan de la Francia que quando sea preciso tomarlos de estrangeros se tomen de nuestros aliados porque se lograrán dos cosas. La una es que tomándolos de Inglaterra ho Holanda se logra el no salir el dinero pues estos truecan sus géneros o mercaderías con vino o aguardiente y otros géneros del pahís. La otra es que no se valdrá la Francia de nuestro mismo dinero para hazer la guerra."* Afegia que, encara que la Generalitat argumentés que es perdrien molts ingressos per la reducció de l'entrada de draps i de teles, la mesura resultaria beneficiosa. Perquè, deia, *"el grande peso de las Monarquías y Repúblicas se afirma y estriba sobre las dos columnas. La una de fábricas de diversos géneros compuestos de todos artifices. Y la otra del comercio para el despacho de ellas"*. Així havien prosperat Venècia, Holanda, Gènova, Anglaterra i França. Aquesta darrera, *"industriosa nación codiciosa de lo ageno"*, s'havia beneficiat de la introducció de les seves modes en el regne d'Espanya —especialment a Catalunya a partir de 1652 per la proximitat geogràfica— on *"confiados en el oro y plata de las Occidentales Indias hemos descuydado en las fábricas de manufacturas y comercio, levantándose la nación francesa con todo, dexándonos sólo el título de las Indias siendo el oro y plata para ellos"*.⁵⁸ Perquè, sostenia, *"la verdad es que las manufacturas son las que nos hazen la guerra y nos empobrecen y assí el único medio es quitarles los medios de que se fabrican sus mercaderías. A más que corriendo bien las fábricas en los Reynos de su Magd. viven con su trabajo los vassallos y tiene expedición para otras partes. Corre el comercio y en caso que no se pueda sacar dinero de ellos se pueden trocar con los géneros que necesita el Principado"*. El memorial acabava amb un al·legat antifrancès contundent: *"Concluyo con decir que quantos franceses están en España aunque estén connaturalizados en ella son otras tantas sanguijuelas que xupan sino la sangre la substancia del estado que es el dinero, y que en cada uno de ellos tiene el Rey de Francia un intendente vigilante para sus negocios y nosotros un fiscal, y se dará remedio en todo con quitarles de las manos el comercio."*⁵⁹

Doncs bé: l'aparent contradicció que hi ha entre les idees del memorial anònim esmentat (idees que també recollia el document

58. AHN, Estado, 1008, f. 27v-28.

59. AHN, Estado, 1008, f. 30v-31.

dels tractadors reials a les Corts) i l'eliminació del capítol 72 de l'any 1702 que prohibia l'entrada de robes estrangeres, junt amb l'aprovació de la constitució 27 de l'any 1706 que afavoria l'entrada de fabricants estrangers sempre i quan no fossin francesos, s'esvaeix si es té present que aquella disposició, més que proteccionista, era antifrancesa. El capítol 72 de l'any 1702 encobria un esperit antifrancesc de manera velada —no podia ser altrament durant el regnat de Felip V—, mentre que la constitució 27 de 1706 no amagava les seves intencions enfront dels competidors veïns i obria les portes als fabricants dels països aliats, alhora que estimulava les noves produccions a Catalunya. És clar que els primers beneficiaris eren els comerciants. Però els guanys del comerç exterior i de l'especialització productiva que se'n derivava permetien albirar bones expectatives al creixement econòmic i possibilitaven el benefici a amplis sectors de la societat en la mesura que els lligams entre la producció i el comerç, i els dels seus agents econòmics, eren gairebé indestruïbles.

Al capdavant, Feliu es trobava estretament lligat al món dels comerciants i es mostrava convençut de la conveniència de desenvolupar el comerç, a la vegada que es bastia una indústria més competitiva, tasca en la qual fou capdavanter.⁶⁰ Perquè, com afirmava en el *Fénix*, "*aunque fuera grande utilidad de la República, apartar el sobrado uso de las ropas estrangeras, pero la ejecución siempre se ha juzgado difícil, y la jusgo quien movido de las lástimas del pueblo dio a luz el Político Discurso (sino porque se impidiese, alomenos se aborreciese) y más fácil y conveniente siente cuidar se labren y fabriquen entre nosotros las ropas envían las naciones estrangeras [...] porque imitándolas con toda igualdad de las ropas, y comodidad de los precios, qualquier empresa y fábrica nuestra estará firme*". Per tant, conclouia: "*de estas labores y fábricas renacerán comercio y navegación, pues tendremos ropas y mercaderías, no sólo para lo necesario entre nosotros, si también para commutarlo y enviarlo a otros reynos*".⁶¹

És evident que les mesures econòmiques adoptades beneficiaven, en primera instància, als grups burgesos emergents, constituïts, sobretot, per botiguers i mercaders, però cal no oblidar l'entramat de varis interessos que hi havia al seu darrere, el qual implicava sectors populars vinculats al negoci de l'aiguardent o a branques diferents de

60. P. MOLAS, *Comerç i estructura social a Catalunya i València als segles XVII i XVIII*, Curial, Barcelona, 1977, p. 93-107.

61. N. Feliu, *Fénix...*, p. 77-78.

la producció artesanal que, de retop, eren partíceps dels guanys que reportaven unes disposicions que no feien altra cosa, precisament, que reflectir una realitat i una demanda social. Feliu, en el *Fénix*, recordem-ho, descrivia els progressos de la indústria tèxtil que auguraven el seu caràcter competitiu amb els productes estrangers, insistent que “*para que estas fábricas vayan adelante parecería conveniente disponer las calidades han de tener las ropas, que están comprendidas en las Constituciones, y aseñalar castigo a las que les faltaren*”; a la vegada que afirmava que en el front on calia avançar era en el del comerç “*pues se halla peor, que estava por quanto hasta oy no se ha executado medio conveniente*”.⁶² Vilar ja constata per a la darrereria del xvii una “conquesta del mercat regional” en matèria de teixits diversos, de sederies, de galons d’or i de plata (abans importats d’Avinyó i dels territoris italians), però també de ganivets i d’estrís de ferro. I, després de fer notar el prestigi de què fruïa a Catalunya el terme de “lliure comerç”, precisà que la controvèrsia mai no atacava els principis, de tal manera que “els partidaris del comerç lliure reconeixen la utilitat de la protecció a la indústria, els de la reglamentació es treuen sempre el barret davant el *comerç lliure*”.⁶³

Per tant, cal situar aquestes mesures en el context d’especialització —començant per la vitícola, esperonada per la possibilitat d’exportar i afavorida per la llibertat de fabricació i d’extracció d’aiguards de què gaudien els països de la Corona d’Aragó, en contrast amb la Corona de Castella, sotmesa al règim de *real estanco*— i de desenvolupament dels intercanvis que experimentava l’economia catalana des del segle xvii, cada cop més integrada, com ha explicat Jaume Torras.⁶⁴ Per aquestes raons, un llibre editat a Venècia podia descriure la Barcelona d’aleshores com una “*città molto popolosa, rica e mercantile con grosso commercio*”.⁶⁵

Comptat i debatut, es tractava d’un procés que va fer possible que la importació de teixits estrangers de qualitat no arruinés la in-

62. N. FELIU, *Fénix...*, p. 76-77.

63. P. VILAR, *Catalunya dins l’Espanya...*, II, p. 407-408; B. Oliva també proporciona exemples dels avenços manufacturers a *La generació de Feliu de la Penya. Burgesia mercantil i guerra de Sucessió entre el Maresme i Barcelona*, Universitat de Lleida, Lleida, 2001, p. 131-132.

64. J. TORRAS, “L’economia catalana abans del 1800. Un esquema”, a *Història econòmica de la Catalunya contemporània*, I, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1994, p. 13-38.

65. A. V. *Memorie istoriche della guerra tra l’Imperiale Casa d’Austria e la Reale Casa di Borbone*, G. Batista Recurti, Venècia, 1736, p. 329.

dústria catalana, com ha assenyalat Fontana, sinó que obligués "el conjunt de la producció catalana a esforçar-se a sobreviure a aquesta competència diversificant-se, cosa que pot explicar que hagi sobreviscut i que s'hagi orientat a la conquesta del mercat espanyol, a diferència del que ha passat amb indústries tèxtils més protegides, com ara l'aragonesa, que han acabat desapareixent".⁶⁶ Al capdavall, no deixa de cridar l'atenció el fet que el model mercantil defensat a les Corts, que partia del referent del vell comerç mediterrani, ara orientat a l'Atlàntic, va tenir influència en la política econòmica de l'emperador Carles VI, el qual va descobrir-ne les potencialitats en la seva estada a Catalunya, segons Jean Bérenger.⁶⁷ Fins i tot, va obrir els ulls als britànics en relació amb el comerç americà: la idea del *navío de permiso* obtingut en els tractats d'Utrecht de 1713 era deutora de la tramesa de vaixells a les Índies assolida pels catalans a les Corts, com ha explicat Geoffrey J. Walker.⁶⁸

Ben entès, la conclusió reeixida de les Corts de 1701 i de 1705 posa de manifest l'existència d'un constitucionalisme viu, capaç de recuperar terreny perdut després de la retallada que va patir un cop acabada la guerra dels Segadors i de l'erosió soferta pel sistema a conseqüència de la manca de Corts concloses durant un segle i, fins i tot, d'eixamplar-lo considerablement. Alhora, aquests resultats, esdeven un bon indicador dels lligams estrets que hi havia entre Constitucions i societat, lluny d'haver-se convertit, aquestes, en un marc jurídic desfasat. Només cal comparar el caràcter distint de Constitucions i capítols de Cort aprovades el 1599 amb les de 1701-1702 i, assenyaladament, amb les de 1705-1706, per constatar l'esforç per posar les lleis al dia, d'acord amb les demandes d'una societat que experimentava evidents canvis econòmics i socials.⁶⁹ Coincidim, doncs,

66. J. FONTANA, "En els inicis de la Catalunya contemporània: l'economia a la segona meitat del segle XVII", a R. Grau (coord.), *El segle...*, p. 20; sobre el procés d'especialització de l'economia catalana, vegeu A. GARCÍA ESPUCHE, *Un siglo decisivo...*

67. J. BÉRENGER, *El Imperio de los Habsburgo. 1273-1918*, Crítica, Barcelona, 1992, p. 364.

68. G. J. WALKER, "Algunes repercussions sobre el comerç d'Amèrica de l'aliança anglo-catalana durant la guerra de Successió espanyola", *Segones Jornades d'Estudis Catalano-Americans*, Comissió Catalana del Cinquè Centenari del Descobriment d'Amèrica, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1987, p. 69-81 (la referència és de les pàgines 78-79).

69. E. SERRA, "Les Corts de 1701-1702. La represa política a les vigílies de la guerra de Successió", *L'Avenç*, 206, 1996, p. 22-29, E. BELENGUER, "Entorn de les darreres Corts catalanes a l'edat moderna: uns institució perillosa?", a *Les Corts a Catalunya. Actes del Congrés d'Història institucional*, Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1991, p. 168-172.

amb Víctor Ferro —si bé amb la lògica reserva que cal no perdre de vista les limitacions que imposava, a la pràctica, la societat de l'Antic Règim, fonamentada en el privilegi— que les institucions de Catalunya no s'enrunaren pel col·lapse de l'acció de les forces internes ni per la seva decadència.⁷⁰ Efectivament, tal com ha assenyalat Josep Fontana, les Constitucions de Catalunya avançaven amb pas ferm cap a la modernitat. És a dir, que en el moment que van ser abolides per Felip V, es trobaven en el camí que podia evolucionar cap a l'establiment d'un sistema que garantís els contractes polítics, lluny de ser un anacronisme del passat.⁷¹ Perquè, malgrat el caràcter corporatiu de la representació, aquesta no deixava de ser significativa. Eva Serra ha demostrat que, a les Corts de 1599, la representació se situava a l'entorn d'un 23'6% del total de la població inclosa en el fogatge.⁷² Quin contrast, en tot cas, amb la nul·la capacitat de representació que imposà l'absolutisme borbònic l'endemà de l'11 de setembre de 1714!

Com ha remarcat aquesta historiadora, els objectius de les Corts de 1701 eren “allunyar una guerra de casa, que només feia que desviar recursos, impedir les contrafaccions de la Capitania General i de la lloctinència i adequar el marc polític a aquella societat canviant”. Calia posar fi, en definitiva, a “un règim d'institucions emmordassades i de magistrats sense Corts”⁷³. El canvi dinàstic, en dos temps (amb Felip V i, especialment amb Carles III l'arxiduc), fou percebut pels dirigents de l'austriacisme com l'avinentesa oportuna per a posar el constitucionalisme al dia.

Recapitem: una primera ullada comparativa entre les dues Corts dona un balanç significatiu; si en les de 1702 van ser aprovades un total 96 constitucions i capítols de Cort, en les de 1706 ho van ser 64 constitucions i 118 capítols i actes de Cort. De fet, la majoria d'aquestes disposicions recullen, en essència, les de 1702, però les precisen o les perfeccionen.⁷⁴ I el més remarcable és que s'extremen

70. V. FERRO, *El Dret públic català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Eumo Editorial, Vic, 1987, p. 450.

71. J. FONTANA, “La guerra de Successió i les Constitucions de Catalunya: una proposta interpretativa”, a J. Albareda (ed.), *Del patriotisme...*, p. 13-29.

72. E. SERRA, “Ciutats i viles a Corts a Corts catalanes (1563-1632): entorn de la força municipal parlamentària”, *XVII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*, III, Publicacions de la Universitat de Barcelona, Barcelona, 2003, p. 873-900.

73. E. SERRA, “Les Corts de 1701...”, p. 22 i “El pas de rosca en el camí de l'austriacisme”, a J. ALBAREDA (ed.), *Del patriotisme...*, p. 71-103 (la cita és de la pàgina 96).

74. V. FERRO, *El Dret públic...*, p. 423.

les mesures que tendeixen a reforçar el control de l'actuació dels ministres reials i a preservar el compliment de la llei. No n'hi havia per menys: el virregnat de Velasco, marcat pel menyspreu sistemàtic a les Constitucions, havia deixat un record amarg fins al punt que els mètodes despòtics del virrei —als quals cal sumar el decisiu suport polític i militar dels aliats— van constituir un element decisiu, un accelerador, a l'hora de fer decantar a favor de Carles III l'arxiduc molts catalans que, fins aleshores, estaven indecisos. La bateria de Constitucions i capítols de cort aprovats en aquesta direcció indica fins a quin extrem s'havia deteriorat el pactisme en el primer regnat de Felip V, un factor que fins avui no hem tingut prou en compte i que constitueix una bona pista per entendre la ruptura de 1705.

Vegem alguns exemples d'aquestes cauteles. S'aprovà la important constitució 64 que prohibia a tots els oficials reials fer inquisicions o processos contra els integrants de la Diputació del General i les reunions que aquesta convocava, els individus del Braç militar, els administradors i membres del consell dels municipis reials i de barons, advocats, secretaris, notaris i altres oficials d'aquests consistoris, tant durant l'exercici del seu càrrec com després, per raó d'assumptes que s'hi haguessin tractat, i prohibia que els compel·lissin a testificar contra algú per aquests motius.⁷⁵ Deia l'esmentada constitució: "de poch temps a esta part se haze experimentat la captura de algunas personas que havien ocupat lo càrrech consular de la ciutat de Barcelona, y que componian lo Consell de Cent, inquirint contra de uns per negocis y fets proposats y votats en dit Consell y volent compellir als altres a testificar en ditas inquisicions y condemnant-los després de llarga detenció de presó, a la pena de desterro y altres". També, com ha remarcat Víctor Ferro, es consagrà expressament el principi del secret de la correspondència.⁷⁶ D'altra banda, la constitució 18 reconeixia, en clar contrast amb el regnat de Felip V, la licitud de la Conferència dels Tres Comuns, un organisme que, des del final del XVII, superant la representació dels estaments, reunia de manera periòdica representants del Consell de Cent, del Braç militar renovat i de la Diputació. El seu objectiu era actuar de forma coordinada en moments políticament decisius, com fou el període de 1700 a 1714, tant per assolir una major operativitat com per pal·liar la minorització política que patia la Dipu-

75. V. FERRO, *El Dret públic...*, p. 208.

76. V. FERRO, *El Dret públic...*, p. 333.

tació, a causa del control insaculador.⁷⁷ La Conferència, de manera significativa, havia estat suprimida pel virrei Velasco, acusada d'haver preparat la conspiració per lliurar Barcelona al príncep de Darmstadt el maig de 1704. Va ser reconeguda a les Constitucions de 1706.

Altres mesures preveien que els ministres reials haguessin de jurar les Constitucions i els capítols de cort en el termini d'un mes: que aquests no poguessin impedir les ambaixades al rei per part dels Comuns, "esent una de las nostras majors soberanias donar gratos ohidos a las humils representacions y deprecacions de nostres súbdits y vassalls" (constitució 60); que els consellers, paers, jurats, cònsols i procuradors de les universitats durant el temps que exercien el seu ofici no poguessin ser detinguts "per obviar los molts abusos que se han experimentat en anys passats" (constitució 26); que als ministres reials no els fos permès cridar i detenir a Barcelona els habitants del Principat "sens legítima causa" i que, en tot cas, al cap de quinze dies recuperessin la llibertat (capítol 1); que en els processos de regalies no es pogués aplicar cap pena a l'inculpat "fins que no sie ohit en sas defensas" (capítol 40) i que als testimonis se'ls prengués declaració abans d'un mes; que els inculpats d'algun crim fossin detinguts en presons i no en sitges pels oficials reials i baronials; que fossin completes, sense apel·lació, les sentències de greuges fetes als ministres reials tal com es practicava amb els diputats i oïdors; que els condemnats a galeres, un cop complet el temps del càstig, fossin alliberats. Per tant, diverses constitucions aprovades en les Corts anteriors sobre el procediment per acusar i detenir van ser desenvolupades notablement fins a nivells de concreció importants, gens sorprenents, d'altra banda, si es té present l'experiència política negativa dels darrers anys del regnat de Felip V i la nova conjuntura, en principi òptima, encetada amb Carles III. A més a més, seguint la tònica de 1702, es van dictar mesures per delimitar les atribucions de la Reial Audiència i per tal de frenar els abusos dels seus jutges, dels oficials reials, advocats, escrivans i notaris. Alhora, es van fixar minuciosament les taxes salarials dels notaris i les dels oficials reials. En conseqüència,

77. N. SALES, "Institucions polítiques catalanes en vigílies de la seva extinció...", *Pedralbes*, 13-I, Universitat de Barcelona, 1993, p. 275-279; E. SERRA, "El pas de rosca en el camí de l'austriacisme", a J. ALBAREDA (ed.), *Del patriotisme...*, p. 71-103; E. MARTÍ, "Conferència dels Comuns. Una institució per a la defensa de les institucions a Catalunya (1698-1714)", *53 Congrés de la Comissió Internacional per a l'estudi de la història de les institucions representatives i parlamentàries*, Pre-actes I, Museu d'Història de Catalunya, Barcelona, 2003, p. 195-214.

com assenyala Ferro, es reforçà la llibertat civil, mitjançant "la constant observança de les normes del dret i del restabliment coercitiu de llur vigència en cas de violació; és a dir, que només és possible la pervivència de la llibertat mitjançant l'imperi del dret (el cèlebre *rule of law* del constitucionalisme anglosaxó, concepte general a l'Edat Mitjana i que els catalans mantingueren aferrissadament fins a la primèria del segle XVIII)".⁷⁸

Per tot plegat, no és estrany que Felip V, el 1711, moment en què ja havia optat decididament per l'absolutisme, escrivís als seus plenipotenciaris a Utrecht, bo i reiterant la seva absoluta oposició al reconeixement de les llibertats catalanes, que les Corts de 1701 i de 1705 "*dejaron a los catalanes más Repúblicas que el parlamento alusivo a ingleses*".⁷⁹ O que el comte de Montemar, un filipista destacat, afirmés que els catalans eren "*idólatras de sus privilegios, con unos visos de república en su media libertad, que si no la han logrado entera no se dude que lo han pretendido*".⁸⁰ Aleshores, la concepció "republicana" de la política en què es fonamentava l'austriacisme topava frontalment, i de manera ineludible, amb l'esbiaixament absolutista de Felip V i els seus ministres.

L'EVOLUCIÓ DE L'AUSTRIACISME DURANT LA GUERRA

Però tornem a l'austriacisme i a la seva evolució durant la guerra, quan Carles III l'arxiduc governà. La qüestió de fons és saber si el seu govern actuà amb mètodes despòtics, sense perdre de vista en cap moment l'excepcionalitat imposada per la guerra i les urgències que aquesta plantejava, de caràcter militar i fiscal, agreujades pel deficient suport dels aliats. A banda de la repressió contra els partidaris de Felip V (sabem que hi va haver 217 represaliats, entre ells, 150 exiliats a Perpinyà),⁸¹ gràcies a J. M. Torras i Ribé coneixem els incabables problemes derivats dels abusos de

78. V. FERRO, *El Dret públic...*, p. 388.

79. AHN Estado, 3376-1, núm. 10, 28-XII-1711.

80. J. ALBAREDA, *Els catalans i Felip V. De la conspiració a la revolta (1700-1705)*, Vicens Vives, Barcelona, 1993, p. 234.

81. J. VICENS VIVES, *Notícia de Catalunya*, Destino, Barcelona, 1969 (4a ed.), p. 203; J. Albareda, *Felipe V y el triunfo...*, p. 105-111 i *Política, religió i vida quotidiana en temps de guerra (1705-1714)*. *El dietari del Convent de Santa Caterina i les Memòries d'Honorat de Pallejà*, IUHJVV, Eumo Editorial, Vic, 2001; R. M. ALABRÚS, "Pensament polític i opinió a la Catalunya moderna (1652-1759)", vol. 1, tesi de doctorat, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, 1995, p. 153.

les tropes,⁸² com també tenim notícia de l'incident que es va produir a les Corts quan el rei va forçar a l'assemblea a admetre l'exclusió dels Borbons a la corona hispànica —en un acte que contradeïa la pròpia lògica del pactisme—. El moment de més tensió entre el rei i les institucions catalanes va tenir lloc el 1711, quan el doctor Francesc Grases i Gralla va publicar l'*Epítome*, obra que va dedicar al secretari Ramon de Vilana Perlas.⁸³ En aquest text l'autor feia unes consideracions sobre els fonaments i la titularitat de la potestat legislativa, és a dir, sobre l'equilibri entre el poder del rei i el de les Corts. En síntesi, proposava que no fesin la llei el Rei i la Cort, ni el Rei amb la Cort, sinó el rei en la Cort: insistia, doncs, en la facultat legislativa del rei però amb l'acceptació dels Braços. Aquests van considerar que darrere la formulació tan subtil s'amagava una interpretació que reduïa les atribucions de les Corts en benefici del rei "originantse de les proposicions en dit *Epítome* contingudas la total ruhina dels usos, lleys, constitucions, llibertats, prerrogativas y costums de Catalunya".⁸⁴ En conseqüència, van refusar el document i van aconseguir que el rei condemnés públicament l'obra el 8 de juliol i que destituís Grases de l'Audiència. L'ambaixador imperial Francesco Moles, duc de Pareti, que era crític amb l'equip de govern de Carles III, informà l'emperador Josep I sobre l'afer, com si es tractés d'un simple incident, i sense posar èmfasi en el tema de fons de les atribucions règies: "*E nata in questi d'una pericolosa confusione in questo publico di Catalogna, per essere uscito un libro composto da un giudice di questa real Audienza, in cui si parlava della differenza tra le leggi generali di questo Principato e li capitoli d'ordinazioni del generale di quelle; il qual libro ebbe la solita approvazione da un altro ministro della medesima Real Audienza, il che l'ha ingelosito a tal segno, che stava per dare in eccessi poco decorosi alla presenza delle persone reali: mà si è poi al quanto acquietato, perché a sua richiesta gli promise il re ogni piú dovuta dimostrazione, sico me in effetto ordinó sua Mtá., che qual si sia che avesse in sua casa un tal libro, lo restituisse in termine di 24 ore sotto pena di 500 scudi; e di piú privó dalla toga e ministry che occupavano ambedue ministri. Con ché si vede rimanerá sodisfatto questo publico, il quale, altre alla sudetta dimostrazione de S. M., sta per passare ad altre piú particolari*

82. J. M. TORRAS I RIBÉ, *La guerra de Successió i els setges...*

83. V. FERRO, *El Dret...*, p. 29; R. M. ALABRÚS, R. GARCÍA CÀRCEL, "L'afer Grases i la problemàtica constitucional catalana abans de la guerra de Successió", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 13-II, Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1993, p. 557-564.

84. J. M. TORRAS I RIBÉ, *La guerra de Successió...*, p. 259.

contro a detti ministri, escludendoli per sempre dai voti, prerogative e privilegi che godono i naturali di questo Principato."⁸⁵ En canvi, el duc d'Argyll, cap de les forces britàniques a Catalunya, va fer saber a la cort britànica que Grases havia escrit un llibre dedicat al secretari d'Estat en el qual intentava provar que "*all the privileges and liberties pretended to by the catalans werre only so many usurpations upon the prerogative, and that in short they were obliged to an absolute and blind obedience to the will of their people*". Després de comentar el malestar que havia generat a la Diputació, la qual havia reclamat "*justice and satisfaction for the injury that was done them*", era del parer que "*our present circumstances absolutely required His Majesty having the people of his country very warmly i his interest, that I did not pretend by any means to enter into the dispute of his Majestys right, submitting it only to his judgement, if it would not be for the kings interest, by some compliance in his matter, to remove those jealousys out of the minds of the people, upon whose steadiness to his interest the whole dependend at present*". Afegia, a més, que "*the people of his country were indeed of a temper not to be forced, but perswaded, and that I might assure my self there would be no difficulty in his matter*", tot i que els dos jutges reials eren "*hated and despised by the people*".⁸⁶

Víctor Ferro ha assenyalat que Grases, lluny de ser un "apologeta de l'absolutisme regi", parteix del pactisme com un "fet patent i incontestat".⁸⁷ Des d'un punt de vista semblant, Jon Arrieta considera que l'obra no introdueix cap novetat en l'equilibri legislatiu, ja que no redueix la presència ni el protagonisme dels Braços. En tot cas, diu, Grases posa l'accent en el fet que "*la fuerza de la ley nace de la autoridad real, que se halla en el decreto*", seguint els juristes valencians del xvii, Cristòfol Crespí i Mateu Sanz. A més a més, Arrieta aclareix que, en tot cas, l'enfrontament va tenir lloc en les mateixes files de l'austriacisme, sense cap voluntat clara de part de Grases i els seus seguidors, com el doctor i membre de l'Audiència Josep Minguella, de posar fi a l'ordenament vigent.⁸⁸ En definitiva, més que no pas per qüestions de fons relacionades amb una concepció absolutista o a un

85. HHSt, Spanien-Diplomatische Korrespondenz, Kart. 68, 4-VII-1711, núm. 10, f. 14-14v.

86. PRO SP FS, 94, 230. 2-VII-1711.

87. V. FERRO, *El dret públic català...*, p. 227 i 229.

88. J. ARRIETA, "L'antítesi pactisme-absolutisme durant la guerra de Successió a Catalunya", a J. ALBAREDA (ed.), *Del patriotisme al catalanisme*, Eumo Editorial, Vic, 2001, p. 105-128 (la citació és de la pàgina 118).

sentit anticonstitucional, l'enfrontament s'ha de contextualitzar en les necessitats d'un rei en guerra que topava amb una mecànica feixuga en la presa de decisions polítiques. Tal com va escriure Lluch, l'equip de govern, que no es movia en un sentit absolutista, sinó parlamentari, "no actuava amb la potència ni la rapidesa necessàries. Buscar una més gran cohesió del *Rey ab la Cort* podia ser un mitjà adequat".⁸⁹ Una recomanació de Carles III a la seva esposa Isabel de Brunsvic, governadora de Catalunya, durant l'ocupació de Madrid, l'octubre de 1710, confirma la impressió de Lluch: "*Acuérdate solamente, por lo que toca a Aragón, de atender a la justicias y a las lentitudes, porque el consejo de Aragón y otros de Cataluña son sumamente tardos.*" També una carta del secretari Juan Antonio Romeo a Carles III, del mes de novembre, dóna testimoni de la percepció diferencial que l'equip de govern tenia del marc constitucional català en relació amb el castellà quan, en parlar de l'ocupació de Castella, afirma que "*como las disposiciones en Castilla son libres de la real voluntad de V. M. sin consideración de fueros, puede V. M. dar la planta que quisiere y hallare más conveniente, sin que nadie se oponga*".⁹⁰

D'altra banda, Virginia León ha remarcat que, més enllà de les similituds entre els dos bàndols pel que fa al pes feixuc de la guerra i al control de les insaculacions, a diferència de Felip V, Carles III es preocupà pels abusos comesos per les seves tropes damunt d'una població exhausta, problema que abordà en retornar a Catalunya el 1706, en atendre els nombrosos memorials que rebia dels municipis protestant pels abusos de les tropes. A tal objecte, nomenà Domènec d'Aguirre assessor jurídic per agilitzar els processos.⁹¹ Un bon exponent d'aquesta inquietud el constitueix l'escrit que el rei adreçà a la cort de Barcelona des de València, comunicant el desplaçament dels seus exèrcits cap allí, per tal que "*su Real presencia pueda servir de consuelo a sus vasallos y no de mayor dolor, viendo que sólo viene s. Magd. a ser testigo de las extorsiones que con ellos se executan; en este caso y teniendo seguridad de que sus órdenes han de ser obedecidas,*

89. E. LLUCH, *L'alternativa catalana (1700-1714-1740)*. Ramon de Vilana Perlas i Juan Amor de Soria: teoria i acció austriacistes, Eumo Editorial, Vic, 2000, p. 51.

90. "Variedades. Guerra de Sucesión. Correspondencia interceptada. Cartas entre el archiduque Carlos y su esposa la archiduquesa Isabel". 18-10-1710. *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, 1872, II, p. 336-339, 346-352 i 362-367 (la citació és de la pàgina 352); "Variedades... De Romeo para el archiduque. 19-9-1710". *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, 1873, III, p. 25-30 (la citació és de la pàgina 28).

91. V. LEÓN, *Carlos VI...*, p. 134-135.

empeña su palabra real de pasar inmediatamente a incorporarse con el ejército".⁹² La mateixa Virginia León ha afirmat que, si bé els dos reis van perseguir els desafectes, no sembla que Carles III manifestés una actitud de ressentiment com la que Felip V va exhibir envers els súbdits de la Corona d'Aragó.⁹³

És evident, de tota manera, que en l'austriacisme que va governar coexistien dos corrents els quals, malgrat que coincidien en el constitucionalisme, divergien en el marge d'acció de què disposava el rei. El blanc de les crítiques, per encapçalar la tendència reialista, fou el secretari d'Estat Ramon de Vilana Perlas, tal com expressa un manuscrit publicat per Montserrat Beltrán, que fou contextualitzat adequadament per Lluç.⁹⁴

I, pel que fa al programa de govern, assenyalem que el 1710, en plena guerra, el comte Juan Amor de Soria i Ramon de Vilana Perlas van esbossar un programa fiscal que apuntava les reformes que calia emprendre (*Reflexiones anticipadas a su Majestad C.C. para el buen gobierno de la España*) on plantejaven la necessitat de crear una contribució única que substituís les diverses càrregues indirectes. S'hi assenyala els eclesiàstics entre els principals defraudadors, a part dels ministres i dels responsables de percebre les rendes. L'objectiu que perseguia era implantar "*un donativo de repartimiento justo, decente, no gravoso, y en que resulte un alivio general del reino, socorro de la Real Hacienda y medio para la defensa común*". Aquesta proposta, a la pràctica, havia de significar que "*si el más pobre jornalero pagaba de contribución más de 300 reales [...] ahora con 55 queda libre*".⁹⁵

Virginia León, en analitzar les idees d'ambdós personatges i realitzar un balanç sobre els seus escrits durant la guerra i un cop a Viena, conclou que "*desde una intencionada posición política de fidelidad a la Casa de Austria y rechazo a la Casa de Borbón, tanto Amor de Soria como el marqués de Rialp, alaban el sistema político de la*

92. HHSt Spanien Varia, 47, 26-II-1707, f. 11v.

93. V. LEÓN, *Carlos VI...*

94. M. BELTRÁN, "El desgovern durant el «regnat» de l'arxiduc: estudi d'un manuscrit anònim contemporani", *I Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, II, Universitat de Barcelona, 1984, p. 215-223; E. LLUCH, *L'alternativa...*, p. 57-86.

95. Publicat per E. Lluç a *L'alternativa...* (la citació és de les pàgines 134-135); V. LEÓN, "La influencia española en el reformismo de la monarquía austríaca del Setecientos", *Cuadernos Dieciochistas*, I, Ediciones Universidad de Salamanca, 2000, p. 107-132 (la citació és de la pàgina 120, n. 52).

Monarquía Hispánica y toman como modelo de referencia sus instituciones. El respeto de las leyes fundamentales de los reinos, cuya transgresión se equipara a un comportamiento tiránico, constituyó también el denominador común de éstos y otros escritos austríacos de esta época".⁹⁶ En síntesi, l'austriacisme que va governar durant la guerra va manifestar la seva tendència a enfortir el poder reial, ja fos per raons polítiques o motivat per les necessitats de la guerra, o per ambdues coses alhora. El pes creixent que assolí la figura executiva del secretari de Despatx Universal, sobre el qual ha cridat l'atenció León, i els criteris executius del Consell Suprem d'Espanya en relació amb els territoris italians, que Antonio Álvarez-Ossorio ha posat en relleu, en donen una bona mostra.⁹⁷ Però convé no perdre de vista que aquest procés s'inscrivía en el marc de la concepció constitucional i plural de la monarquia.

EL MOMENT REPUBLICÀ: 1713-1714

Sens dubte, el punt d'inflexió més notori en l'austriacisme, cap a actituds clarament patriòtiques i de contingut republicà, va tenir lloc a partir del juliol de 1713 quan es consumà l'abandonament de les potències aliades. La Junta de Braços, una vegada presa la decisió de resistir enfront de les tropes borbòniques, va fer publicar, el novembre, el *Despertador de Catalunya*, on exposava les raons de la defensa a partir d'una argumentació centrada en el pactisme i "les lleis federals i fundamentals de la Monarquia" o "lleis federades dels regnes", parafrasejant el redactat de la constitució primera aprovada a les Corts de 1705-1706. Segons les autoritats borbòniques, un dels seus autors va ser el trinitari valencià Josep Alcantarilla, raó per la qual el van empresonar a Tortosa. Després de recordar que les Constitucions i privilegis de Catalunya "no són gratuïts, per mera liberalitat i voluntat del príncep, sinó per via de contracte", és a dir que la seva existència no radica en la gràcia sinó en la justícia, fa constants referències a "lo pesadíssim e insuportable jugo de les lleis castellanés", agreujades per la introducció del "govern francès que ha augmentat casí per meitat tots los drets, posant noves gabelles [...] i altres arbitres que ha inventat la francesa política. I sobretot és lo ja

96. V. LEÓN, "La influencia...", p. 118.

97. V. LEÓN, "La influencia...", p. 107-132; A. ÁLVAREZ-OSSORIO ALVARIÑO, *Milán y el legado de Felipe II. Gobernadores y corte provincial en la Lombardía de los Austrias*, Sociedad Estatal para la conmemoración de los centenarios de Felipe II y Carlos V, Madrid, 2001, p. 299-301.

indicat de poder lo príncep, ab absoluta jurisdicció, imposar qualsevol talls i taxes, servint de llei sa absoluta voluntat, estenent-se fins a llevar los fills a sos pares per la guerra quintant i requintant a son arbitre. D'ahont pot inferir lo menos advertit la gran distinció i notable distancia del govern de Castella al de Catalunya, consistent aquell en una dura esclavitud i est en una suau llibertat".⁹⁸ La ruptura de la fidelitat a Felip V es justificava perquè el jurament no havia estat "just, legal i libre, requisits que els canonitza necessaris i substancials la corrent dels doctors, tant teòlegs com civils i canonistes, per a què sia obligatori" i perquè "havent jurat sa observança, lo Príncipat sols té obligació de guardar la fidelitat jurada, no rompent-li ni atropellant-li les lleis i constitucions, perquè essent lo dit jurament vincle d'un contracte recíproc entre rei i vasalls, no té força sinó quan lo príncep lo observa, donant, en cas de violació, justa causa per la defensa per los medis que lo Dret natural, comú i municipal li permeten".⁹⁹

El text prosseguia apel·lant als beneficis socials que les Constitucions emparaven, lluny de constituir un compendi de prerrogatives dels privilegiats. El seu to és indiscutiblement patriòtic: "amor a la pàtria", "morir per la pàtria", "lleis i constitucions de la pàtria", "llibertat de la pàtria", són expressions que sovintegen en el text, en contrast amb les escasses referències prodinàstiques.¹⁰⁰ I quan parla de pàtria no es refereix únicament al lloc de naixement o al lloc on es viu, sinó que el concepte es vincula estretament amb l'existència de lleis pròpies que cal conservar, les quals constitueixen el distintiu principal dels catalans al llarg de la història. Pablo Fernández Albaladejo ha destacat el to republicà del text, en sintonia amb l'orientació de la historiografia catalana d'aleshores.¹⁰¹ Aquesta era, de fet, la percepció de Felip V quan el 1711 escrivia que les Corts de 1701 i de 1705 "dejaron a los catalanes más repúblicas que el Parlamento alusivo a ingleses".¹⁰²

98. J. ALBAREDA (ed.), *Escrits polítics del segle XVIII, I, Despertador de Catalunya i altres textos*, IUHJV, Eumo Editorial, Vic, 1996, p. 173; sobre l'autoria del *Despertador*, vegeu: A. MUÑOZ GONZÁLEZ, J. CATÀ I TUR, *Repressió borbònica i resistència catalana (1714-1736)*, Editors Muñoz/Catà, Barcelona, 2005, p. 46 i J. M. TORRAS I RIBÉ, *Felip V contra Catalunya*, Rafael Dalmau, Editor, Barcelona, 2005, p. 330.

99. J. ALBAREDA (ed.), *Escrits polítics...* p. 124 i 128, respectivament.

100. J. ALBAREDA (ed.), *Escrits polítics...*, p. 170-171 i 191, respectivament.

101. P. FERNÁNDEZ ALBALADEJO, "Dinastía y comunidad...", p. 501; J. VILLANUEVA LÓPEZ, *Política y discurso histórico en la España del siglo XVII. Las polémicas sobre los orígenes medievales de Cataluña*, Publicaciones Universidad de Alicante, Alacant, 2004.

102. AHN, Estado, 3376-1, núm. 10, 28-XII-1711.

Finalment, el *Despertador* no advoca pel secessionisme sinó pel federalisme vigent fins aquell moment, tal com es desprèn de les referències constants a la lluita que portaven a terme els resistents per “nostra Espanya”, “per la llibertat d’Espanya” i contra el “despòtic poder” que la governava, a l’objecte de canviar “lo fatal sistema en què agonitza l’antiga fama i honra de tot Espanya”, de manera semblant a allò que expressaven els consellers de Barcelona, que lluitaven per “redimirse de la violenta esclavitud que padece toda la monarquía de España”.¹⁰³ En termes similars, fins i tot més contundents, s’expressa l’imprès *Lealtad catalana*, publicat el 1714, on es diu “*orrORIZÁRONSE los verdaderos patricios, por ver la ruina de las libertades de la patria*”. Afirmar que “*quien dize padre, dize patria*”, i que “*experimentan los reinos de Aragón, en virtud del decreto, de gobernar todos sus dominios por una ley y una moneda [...] a toda esta esclavitud, venía a quedar sujeta Cataluña*”.¹⁰⁴ No hi falta el retret als castellans pel suport decidit que van donar a Felip V: “*Quien ignora un bien, no siente el no tenerle, quien le ha gozado, es su mayor pena el verle perdido. No puede negarse que viven en Castilla, pero una vida que parece muerte, porque la miseria se les ha hecho naturaleza [...] y assí lo que en Castilla no mata en Cataluña y en la Corona de Aragón sería su mayor tosiço. Lo que sobre esto deve estrañarse de los generosos genios de los castellanos, es porque tienen ellos tan mala vida, quieran que todos la padezcan. Si reduciendo la Corona de Aragón a las leyes de Castilla avían de conseguir ellos las libertades de aquella, tendrían disculpa; pero si el hazer a ésta esclava, no les alivia la cadena que ellos arrastran, antes si bien lo consideran les aumenta eslavones, qué interés podrían sacar de conseguirlo?*”¹⁰⁵ La concepció política en què se sustenta és inequívocament republicana: “*Sólo las resoluciones que se toman en Cortes de un Reino o provincias, son las que se atribuyen a la nación [...] la nación, que sólo se representa en sus Brazos unidos. Toda la nación catalana, junta en los Brazos resolvió el defenderse por el Rey en cuyo dominio estava.*”¹⁰⁶ La racionalitat de la defensa és argumentada en aquests termes: “*Que cada uno cumpla con su obligación con el rey y*

103. J. ALBAREDA (ed.), *Escritos políticos...*, p. 189; Rosa Maria Alabrús ha fet una anàlisi minuciosa del principals textos del discurs austriacista i, en concret, d’aquest, a *Felip V...*, p. 309.

104. *Lealtad catalana purificada... esmaltada con lo heroico de la resolución de defenderse Cathaluña por el Rey y por la patria*, BC, Fullets Bonsoms 703, Villafranca, 1714, p. 20, 24, 45 i 30.

105. *Lealtad...*, p. 33.

106. *Lealtad...*, p. 37.

con la patria, es lo que la razón dicta" o bé: "la resolución de defenderse Cataluña, tampoco fue temeridad loca, sino muy racional [...] no sólo por la [libertad] de Cataluña pelea Barcelona, pero aún por la de la Corona de Aragón, sintiendo ser en ella esclava la sangre que en las quatro barras de su escudo transportó allí [...] y manteniéndose Cataluña por el rey, con su libertad, no tienen que desesperar los reinos de la corona el recobrarla. No sólo ella, pero aún toda España, quando sujeta Cataluña al señor Duque de Anjou sería imposible."¹⁰⁷ Les invocacions a la lluita conjunta de la Corona d'Aragó per preservar el seu model polític són significatives, de la mateixa manera que s'associa la lluita a la llibertat de tot Espanya: "Defenderos hasta morir gloriosamente, para que lucida vuestra Lealtad, con los esmaltes de tan heroica resolución, viva la patria, inmortal en sus glorias, Cataluña en su libertad, vosotros con honra, vuestros sucesores con aprecio, la Corona de Aragón con sus antiguos lustres, y toda España con crédito baxo el legítimo dominio de la S.C.C.M. del emperador."¹⁰⁸

Enfront de la "española lealtad" que invocava el filipista Tomás Puga y Rojas el 1707, els resistents de 1714 apel·len a la "llealtat catalana", aquella que veien reflectida en les Constitucions.¹⁰⁹ L'any 1713, un cop presa la decisió de resistir a les tropes borbòniques, es van treure les banderes de santa Eulàlia, patrona de Barcelona, i de sant Jordi, patró de Catalunya "y de todo el continente de la Corona de Aragón", a més de les respectives de cada regiment de la Coronela. L'estendard del Regiment de la Fe, a les ordres del comerciant Sebastià Dalmau, duia imprès un santcrist amb un lema ben explícit: *Pro Lege, Patria et Rege*.¹¹⁰

És evident, per tant, que els catalans, valencians i aragonesos van lluitar al costat d'una dinastia i d'un rei per defensar un model polític basat en la representació i en una concepció federal d'Espanya, enfront d'un projecte de nítids perfils absolutistes i unitaristes des de l'any 1707, el qual va acabar imposant-se. Un absolutisme triomfant, a la fi, que, per si fóra poc, determinada historiografia ha acabat enlairant com a portador de la modernitat a Espanya; en canvi, ha ocultat la qüestió essencial dels dos models confrontats a la guerra de Successió, plantejant el conflicte en termes estrictament dinàstics,

107. *Lealtad...*, p. 40 i 48-49.

108. *Lealtad...*, p. 51.

109. J. M. INURRITEGUI, "1707: la fidelidad...", p. 264-265.

110. J. M. MUNDET i J. M. ALSINA, *Francisco de Castellví. Narraciones...*, III, p. 590-591.

ahora que ha justificat la implantació de l'absolutisme i l'unitarisme per l'"*atroz rebeldía*", dels territoris de la Corona d'Aragó.¹¹¹

Però, al cap i a la fi, com ha recordat Pablo Fernández Albaladejo, el nou monarca procedí a "*a aplicar en España el modelo absolutista de disposición y tratamiento patrimonial del reino tal y como se había intentado en Francia. Una solución bien distinta por cierto de la que en 1707 había dado lugar al tratado de la Unión británica*".¹¹² De fet, els escocesos van sortir més ben parats que els catalans, ja que, malgrat la pèrdua de sobirania que va suposar la incorporació, van conservar el seu ordenament legal, els tribunals i el sistema educatiu, a més de l'Església presbiteriana. I van participar en el sistema comercial imperial en termes d'igualtat amb els anglesos.¹¹³ Per aquest motiu, no és estrany que el filipista comte de Robres, autor de *Historia de las guerras civiles de España* (1708), veiés en l'unionisme britànic l'alternativa a la traumàtica Nova Planta borbònica, tant des del punt de vista de la concepció contractual de la política com des de la visió territorial horitzontal. Tal com ha assenyalat Iñurritegui, aquestes memòries acomplien una decidida vocació cívica d'analitzar la guerra civil, amb un objectiu fonamental: "*Preservar resueltamente como tributo a la memoria histórica una lectura de la guerra civil apegada y amparada por la tópica del lenguaje constitucional aragonés*", així com també "*revelar una particular repugnancia hacia la vocación uniformadora que suponía la demolición de unos ordenamientos privativos y su pretendida sustitución por la tradicional constitución política castellana adoptada como modelo, enjuiciarlo en suma como «odiosa mudanza»*".¹¹⁴

El tracte que el vencedor Felip V va donar a la Corona d'Aragó va ser ben diferent al que van rebre els hongaresos a partir del com-

111. Una bona mostra a G. ANES, "La idea de España en el Siglo de las Luces", a Real Academia de la Historia, *España. Reflexiones sobre el ser de España*, Madrid, 1998, p. 223-242 (especialment, p. 230-231); M. ARTOLA, *La monarquía de España*, Alianza Editorial, Madrid, 1999, p. 551-554.

112. P. FERNÁNDEZ ALBALADEJO, "España desde España", a E. BELENGUER, J. ARRIETA, P. FERNÁNDEZ, *Idea de España en la Edad Moderna*, Real Sociedad Económica de Amigos del País, València, 1998, p. 65-75 (la citació és de la pàgina 74).

113. D. ARMITAGE, "Making the Empire British: Scotland in the Atlantic World, 1542-1717", *Past and Present*, núm. 155, 1997, p. 34-63; J. MILLER (ed.), *Britain, en Absolutism in Seventeenth-Century Europe*, St. Martin's Press, New York, 1990, p. 195-224.

114. A. LÓPEZ DE MENDOZA, Conde de Robres, *Historia de las guerras civiles de España* (c. 1708), Saragossa, 1882; J. M. INURRITEGUI, "Las Memorias del Conde de Robres: la nueva planta y la narrativa de la guerra civil", *Espacio, Tiempo y Forma*, Serie IV, Hª Moderna, t. 15, 2002, p. 187-255 (les citacions corresponen a les pàgines 191 i 220).

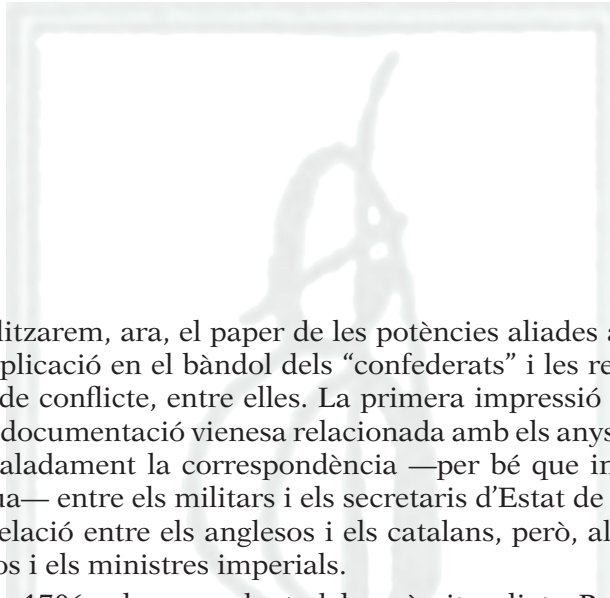
promís de Szatmár de l'any 1711, tal com ha explicat Jean Bérenger,¹¹⁵ raó per la qual, ens va fer notar Lluch, a partir d'aleshores els catalans van mostrar-se atents a la composició dual de la monarquia austrohongaresa. Aleshores naixia el que Ricardo García Cárcel ha qualificat com l'"Espanya vertical" que va veure sorgir, cap el 1725, un nacionalisme espanyol de nou signe, alternatiu al tradicionalisme castissista.¹¹⁶

115. L. FREY, M. FREY, *Societies un Upheaval: Insurrections in France, Hungary, and Spain in the Early Eighteenth Century*, Greenwood Press, Westport, 1987; sobre l'Imperi austro-hongarès: J. BÉRENGER, *El imperio de los Habsburgo. 1273-1918*, Crítica, Barcelona, 1992.

116. R. GARCÍA CÁRCEL, *Felipe V y los españoles. Una visión periférica del problema de España*, Plaza & Janés, Barcelona, 2002.

ELS ALIATS DURANT LA GUERRA

Analitzarem, ara, el paper de les potències aliades a la guerra, la seva implicació en el bàndol dels “confederats” i les relacions, no exemptes de conflicte, entre elles. La primera impressió que es desprèn de la documentació vienesa relacionada amb els anys de la guerra, assenyaladament la correspondència —per bé que incompleta i discontinua— entre els militars i els secretaris d’Estat de l’Imperi, és la difícil relació entre els anglesos i els catalans, però, ahora, entre els anglesos i els ministres imperials.

L’any 1706, el comandant dels exèrcits aliats Peterborough (Charles Mordaunt) escrivia al ministre imperial Adolf Zinzerling des de València, expressant la seva desconfiança sobre la possibilitat que aquella ciutat fos defensada pels autòctons: “*mis ideas tocante Cataluña, las cuales he repetido tantas veces al Rey y a los ministros ingleses, no fueron tal vez del agrado ni de uno ni de otro... El rey esperaba una grande asistencia de sus fideles Catalanes, pero ellos se comportan en todas las ocasiones como Herodes en los lugarcitos, y tan cobardes en todos los demás enquentros*”.¹ Però el cert és que milord Peterborough no era menys discutit entre els aliats. El príncep de Liechtenstein —estretament vinculat a Carles III— es queixava de l’actitud de Peterborough durant l’ocupació filipista de

1. HHSt, Spanien-Varia Kart. 46, 23-II-1706, f. 450. Sobre el govern de Carles III durant la guerra, vegeu: V. León, *Entre Austrias y Borbones. el Archiduque Carlos y la monarquía de España (1700-1714)*, Editorial Sigilo, Madrid, 1993.

Barcelona de l'any 1706 per haver deixat pocs efectius militars a la ciutat per adreçar-los a l'Aragó i a València, per no haver disposat correctament la defensa i per haver pretès que Carles III abandonés la ciutat per raons de seguretat, extrem al qual el rei es va oposar. Si això hagués succeït, deia, el rei "*seroit retombée entre les mains de M. Peterborough et auroit été obligé de s'accomoder, «nolens volens», à son génie bizcarre et à ses chicannes*". Si Carles III hagués abandonat Barcelona, "*le dit Mylord auroit peut être eu fort peu à coeur de secourir cette ville de Principauté à cause d'une haine particulière qu'il fomente contre les catalans en general, lesquels reciproquement ont fort peu de confiance dans sa personne, seachant trop bien combien de peine il a couté pour le persuader d'entreprendre l'expédition de Barcelonne*".² El problema s'agreuja per la clara hegemonia de Peterborough en el Consell de Guerra dels aliats, al qual convocava rarament, actuant "*tout luy seul despotiquement et selon son caprice*". Per tot plegat, conclouïa Liechtenstein: "*tout le pays, et même tous les Anglois et Hollandois le hassennt*".³ Arthur Parnell va posar en relleu la sagacitat de Carles III per eludir les intrigues de Peterborough. Assenyalà que a la mort del popular príncep de Darmstadt, l'octubre de 1705, el militar anglès va escriure que la notícia era "*of the greatest importance for the public success*", perquè el poble "*never submit to German governors*". Però el millor exponent del seu tarannà, a parer de Parnell, és la següent expressió que conté una carta que va adreçar al príncep Eugeni de Savoia el 30 de març de 1706: "*Dieu conserve Sa Majesté... mais il est de mon devoir de dire à V.A.R. que en cas de sa mort ... je donnerai l'Espagne à celui qui doit l'avoir. Le cas le plus fatal por le public sera un roi d'Espagne prisonnier. Le jeu sera difficile et délicat, je puis dire seulement je ferai mon mieux*." Peterborough, finalment, va haver de respondre davant de la reina Anna dels càrrecs de desobediència de què l'acusà Carles III així com d'apropiació de grans quantitats de diner públic, sense que es pogués aclarir si les sospites eren fonamentades, fet que no li estalvià de caure en desgràcia fins el canvi de govern de 1710.⁴

2. HHSt, Kriegsakten, Fasz. 249, 15-IV-1706, f. 40.

3. HHSt, Kriegsakten, Fasz. 249, s/f, 1706, f. 86v i 89v.

4. A. PARNELL, *The War of the Succession in Spain during the reign of Queen Anne, 1702-1711*, Londres, Georges Bell and sons, 1905, p. 136-139, 166-167 i 186-187 (les citacions són de les pàgines 136 i 166, respectivament).

A partir de la derrota aliada de Almansa, el 25 d'abril de 1707,⁵ les crítiques als anglesos, centrades en aquell moment en el comte de Galway, van pujar de to. El comte de la Corzana va demanar el seu relleu a conseqüència del descrèdit del militar. Així s'expressava davant del secretari d'Estat Ramon de Vilana Perlas: "*Yo creo que la primera emmienda debe ser la de mudar directores, que estén más unidos y acreditados, pues aun con este escarmiento que lloramos, temo que Milord no ha de ser más flexible y que experimentará menos obediencia y respecto en los xefes ingleses, que blasfemarán de su conducta y todo se refundirá en menoscabar su opinión con los soldados, y lo mismo padecerá [Das] Minas y todo desayudará.*"⁶ Al cap de pocs dies, un veí d'Almansa escrivia irat: "*Está este Reyno tan consternado, triste y melancólico a vista de trayción tan declarada que entienden tener sobre sí todos los enemigos del mundo.*"⁷ Per atenuar l'impacte negatiu de la derrota entre el poble, la Junta de Ministres i de Generals va acordar deixar en llibertat al general Basset "*dexando para otra ocasión el total examen de sus cargos*", perquè es posés a les ordres d'un abatut comte de la Corzana, tal com aquest havia sol·licitat amb l'argument que la llibertat del dirigent austriacista pel seu "*aplausos popular haría ruido*".⁸ Basset havia estat detingut per Peterborough el juny de 1706, fet que va contribuir a la pèrdua de suport popular a la causa de Carles III l'arxiduc al País Valencià, ja que havia promès la supressió de les rendes senyoriales.⁹

Després del cop dur per als exèrcits aliats que suposà la derrota va prendre força la idea que el militar més adequat per dirigir les operacions a Espanya era el príncep Eugeni de Savoia. Així ho va entendre Carles III, el qual va transmetre la proposta al capità general de les forces angloholandeses, el duc de Marlborough, alhora que es lamentava de la "*mes-intelligence et le peu d'harmonie entre les generaux de diferentes nations*" com una de les raons principals de la situació crítica de les tropes del aliats a Espanya, en contrast amb els triomfs que havien assolit en el front europeu, assenyalamment a

5. J. L. CERVERA, *La batalla de Almansa. 25 de abril de 1707*, Corts Valencianes, València, 2000; el fullotó filipista, que m'ha proporcionat Josep Fontana, "Relación diaria y singular de la gran batalla que dieron las armas de N. Sr. en los campos de Almansa", se'n feia ressò.

6. HHSt, Kriegsakten, Fasz. 249, 27-4-1707, f. 63 i 27-IV-1707, f. 71.

7. HHSt, Kriegsakten, Fasz. 249, 6-V-1707, f. 96.

8. HHSt, Kriegsakten, Fasz. 249, 2-V-1707, f. 74 i 2-V-1707, f. 79v.

9. J. QUEROL, *Joan Baptista Basset, militar i maulet*, Edicions Alfons el Magnànim, València, 1991; J. L. Cervera, *Basset: mite i realitat de l'heroi valencià*, 3 i 4, València, 2003.

Blenheim (1704) i Ramillies (1706).¹⁰ Carles III l'arxiduc es mostrava preocupat per la falta de coordinació de les tropes portugueses, per la conveniència d'un nou subsidi de part dels anglesos, a la vegada que expressava el desig que l'emperador, el seu germà Josep I, fes efectiu de manera puntual el pagament de les tropes, establert en la meitat de l'import total que aportaven Anglaterra i les Províncies Unides. Encara el novembre, Carles III insistia a Marlborough sobre la conveniència que el príncep Eugeni dirigís els exèrcits en territori hispànic i es queixava del retard del subsidi, la demora del qual, assegurava, posava en perill la defensa de Catalunya i de tot Espanya. Poc abans, a primers d'octubre, li havia manifestat els seus desacords amb el ministeri de Viena, en relació amb la seva tèbia implicació amb la guerra, raó per la qual esperava que els anglesos i holandesos pressionessin Josep I perquè complís amb la part que li pertocava.¹¹ El príncep Eugeni també es va fer ressò de la "*mala conducta que ha havido por parte de los generales*" a la batalla d'Almansa i va proposar de desenvolupar una guerra ofensiva, en lloc de defensiva, amb el màxim rigor.¹²

A partir de la derrota d'Almansa, veiem com Carles III planteja repetidament als britànics la urgència d'incrementar el contingent dels exèrcits aliats a Espanya: així, el juny de 1710 reclamava 20.000 homes i el gener de 1711, després de la pèrdua de Girona, insisteix de nou en la demanda, imprescindible al seu parer, per salvar Catalunya i Espanya.¹³ Les cartes que l'ambaixador imperial a Espanya, el duc de Moles, va enviar des de Barcelona al canceller Johann Wenzell Wratislaw, entre finals de 1710 i principis de 1711, deixa clares les inquietuds dels austriacistes a Espanya. En primer lloc, l'actitud dels anglesos: "*Non so che dire delle tante mutazioni d'Inghilterra, la cui Regina da'di se una idea ben diversa al mondo di quel che ha data sinora.*" En segon lloc, el suport dels castellans a Felip V, tema recurrent en diverses cartes: "*I Castigliani non ci diano la mano per discacciar l'Anjovino*"; o bé: "*L'odio si visibile che i Castellani hanno fatto conoscere al Ré*"; també: "*I popoli della Castiglia erano senza dubbio affezionati al nemico, e da questo affetto nasceva l'odio verso di noi*"; o

10. HHSt, Kriegsakten, Fasz. 247, 9-VII-1707, f. 166 i 11-VII-1707, f. 22-25v (la citació és del f. 239).

11. HHSt, Kriegsakten, Fasz. 247, 29-XI-1707, f. 38 i 8-IX-1707, f. 32.

12. HHSt, ISR-Lombardei-Korrespondenz, Kart 2, 14-6-1707, f. 10.

13. HHSt, Kriegsakten, Fasz. 247 5-6-1710, f. 126-126v i f. 160-160v respectivament.

finalment: "*Ed il vedere la Castiglia armata contro di noi pare a V.E. che sia preludio di un infelice Regno*", tal com li va passar, deia, a l'emperador Carles V. Amb raó, Moles temia les repercussions d'aquest rebuig entre els aliats "*perché per moltto che credessero li Castigliani contrary a noi, sempre potevamo lusingarci di domarli, e di addolcire il loro animo; ma noi abbiamo perduto l'amore del ceto de'nobili, e della civiltá, che in gran parte eran per noi, ed abbiamo confermata nell'odio, ed inasprit mortalmente la pleble, che sempre ci è stata contraria*". Després de la retirada de Madrid, escrivia en to pessimista: "*Le nostre cose sono per terra, ne occorre lusingarsi, noi abbiamo perduto l'onore, e la vittoria, ed il frutto di quella, cominciando dal abandonar Madrid*." A més a més, es mostrava preocupat pel descontentament de la població: "*questo popolo mormora e si costerna, né ci deve lasciar senza timore un male che ogni giorno più si farà sentire, e quando mai la fame, o una gran carestia ci stringesse, temerei molto più. I gemiti sono universali de Catalani, e de Castigliani, e Valenziani*."¹⁴

Però, aleshores, el problema principal que havien d'afrontar Carles III i els seus militars ja no era el de l'arribada de nous contingents, sinó l'incompliment per part del Regne Unit de l'aportació dels subsidis que li corresponien.¹⁵ El Consell de Guerra, reunit el 21 d'abril de 1711, va acordar fer instàncies a Londres, ja que les tropes aliades no cobraven des de feia nou mesos, amb els problemes que se'n derivaven, tant pel que feia a la predisposició dels soldats com pels efectes devastadors que la penúria comportava a la població: "*La falta de dinero es el que tiene atrassado un un todo, pues ni hay almacenes de granos, faltan tiendas y armas, pólvora hay poca*." Amb aquest panorama, era impossible desenvolupar una guerra ofensiva tal com havia proposat el príncep Eugeni. Poc després, el substitut del general James Stanhope, el duc d'Argyll informà al Consell que la reina Anna havia decidit suspendre l'ajut a les tropes imperials fins a nova ordre.¹⁶ La notícia de la negociació secreta entre Londres i París inquietà molt la cort de Viena, malgrat les promeses de la reina Anna que no signaria una pau que no convingués a tots els aliats. Però Peterborough va fer saber a Sinzendorf, el representant imperial a

14. HHSt, Spanien, Diplomatische Korrespondenz, Kart. 68, Moles a Wratisslaw, 17-IX-1710, f. 61 i 63; 10-XII-1710, f. 75; 3-I-1711, f. 2 i 3v; 26-XI-1710, f. 71; 1-II-1711 f. 15, respectivament.

15. P. VOLTES, *Barcelona durante el gobierno del Archiduque Carlos de Austria*, Instituto Municipal de Historia, CSIC, Barcelona, 1963, vol. 1, p. 76-77.

16. HHSt, Spanien-Varia, Kart. 51, 21-IV-1711, f. 18v. i 23-II-1712, f. 158, respectivament.

l'Haia, que si la cort de Viena continuava carregant el pes de la guerra sobre el Regne Unit afavoriria aquest extrem no desitjat, "*puis qu'il n'estoit que trop juste que celui qui vouloit estre Roy d'Espagne fit luy meme ses derniers efforts pour cela, au bien souffrir qu'un autre prince le soit, soit françois, soit savoyard*". El representant francès a Viena, Pastor, advertia de la desconfiança imperial cap els anglesos, si bé assegurava que les limitacions efectives de l'emperador per mantenir la guerra —no podia enviar més tropes a Catalunya perquè les necessitava a Hongria i Itàlia— l'abocarien a un acord amb els britànics. Aleshores, deia, "*il sera sans doute sensible a ce Prince de se voir décheu de son esperance de joindre la monarchie d'Espagne a la dignité Imperiale, et a ses Estats d'Autriche, mais pour ce qui est de ses ministres (car j'en excepte les espagnols et les italiens qui s'en consoleront plus facilement s'il se reserve la Catalogne, Saragosse et Valence, comme on l'espere) ils seront obligez de se conformer à la volonté de la Reine d'Angleterre*". Afegia que la cort de Viena faria per manera d'impedir que l'emperador tornés a Catalunya, i que a la primavera hi enviaria el príncep Eugeni i Elisabeth, la gran de les arxiduchesses, com a regent. Es referia a la germana gran de l'emperador, a qui volien casar amb el príncep Carles de Neubourg, amb dispensa del Papa.¹⁷ Per evitar una pau vergonyant, el príncep Eugeni es desplaçà a Londres, si bé, com deia Pastor, els britànics no obtindrien tants avantatges d'Espanya com els que podien assolir si aleshores firmaven la pau amb França, ni en cas de continuar la guerra, a banda que l'accés al tron imperial de Carles VI havia fet replantejar l'equilibri europeu. Fins i tot, afegia, l'emperador Josep I havia escrit la reina Anna perquè mantingués el govern *whig*, recomanació que va rebre de mal grat.¹⁸ A finals de 1711, encara advertia a París que Carles VI "*s'interesse plus aux affaires de ce pays-là [Espanya] qu'à toutes autres*".¹⁹

La sorpresa i la consternació dels imperials, en veure's abandonats pel Regne Unit, s'alleujà, en part, per una notícia que si no era bona almenys era esperançadora. La Cambra dels Comuns havia aprovat un terç de la quantitat a la qual s'havia compromès el Regne Unit. Amb tot, el príncep de Liechtenstein reaccionà indignat: "*Bisto lo que estas gentes ofrecen y que no añadirán, no podemos azetar*

17. MAE CP, Autriche, 90, Pastor, 5-X-1711, f. 50; 1-XI-1711, f. 161v- 162 i 162v-163; 91, Pastor, 23-VIII-1711, f. 162-162v.

18. HHSt, Spanien, Diplomatische Korrespondenz, Kart. 68, Moles a Wratistlaw, 10-XII-1710, f. 75v; MAE CP, Autriche, 90, Pastor, 9-XII-1711, f. 188-190.

19. MAE CP, Autriche, 90, Pastor, 7-XI-1711, f. 174.

poco ni mucho." Mentrestant, el secretari d'Estat Vilana, el marquès de Rialp, va quedar encarregat d'elaborar una memòria de com seria possible fer front "a la diferencia de los 6 mil hombres desde 24 a 30 [mil] que se supone mantener".²⁰ El príncep Eugeni no es mostrà gens optimista quan va escriure al català: "La présente situation de cette cour-là, et la conduite de son ministère, dont vous ne manqueres pas de connoissance, me font craindre plusieurs difficultés d'y reusir." Al cap d'uns dies el mateix príncep li confirmava que "toute la diligence qu'on faisait de porter l'Angleterre à quelque chose de plus que ce tiers... il y a d'espérance que l'Hollande concurreroit avec un autre tiers en argent pour cette guerre-là. Mais on a beaucoup lieu d'appréhender que les anglois se serviront de toute sorte de pretextes pour faire souffrir les troupes de ce costé-là". El príncep tenia motius per desconfiar dels britànics. En una carta que va trametre al marquès de Rialp el mes d'abril de 1712 li anunciava el pitjor: el duc d'Ormond, capità general de les tropes britàniques que va substituir Marlborough —cessat pel nou govern *tory*—, s'havia negat a entrar en combat al seu costat en el setge de Le Quesnoy i es va mantenir inactiu al davant de les seves tropes i de les que sufragaven els britànics i holandesos.²¹ Convé no oblidar que les converses d'Utrecht —iniciades el gener d'aquell any— ja es trobaven en una fase avançada —i l'entente entre francesos i britànics encara molt més.

Amb tot, Sinzendorf es mostrà partidari de continuar la guerra sense els britànics, encara que afegia que la notícia "causaría no poca inquietud a los de Cataluña". El tema de la negativa de les tropes del *tory* Ormond va ser debatut a la Cambra dels Comuns: l'ordre de la reina "dio motibo al público de murmurar de ella y de su ministerio. De ninguna manera quisieron las Cámara alta y baja, hacer la representación de revocarla, aunque hubo en una y otra que lo propusieron, pero los que siguen el partido de la corte (que es el más poderoso) embarazaron que se executase. El obispo de Bristol y los plenipotenciarios franceses recibieron mucho gusto con esta noticia", malgrat que no es van alegrar tant de la decisió de les Províncies Unides de seguir donant suport militar al príncep Eugeni. Al final, el secretari d'Estat Bolingbroke va haver de prometre a la Cambra dels Comuns que la

20. HHSt, Spanien-Varia, Kart. 51, Corzana, 15-III-1712, f. 160v-161.

21. HHSt, ISR-Lombardei-Korrespondenz, Kart 2, 10-IV-1712, f. 5-5v i f. 22-23; el marquès d'Erendazu confiava que els britànics contribuirien amb una tercera part de la despesa. AHN, Estado, Leg. 8707, 21-III-1712, f. 72.

reina donaria les explicacions pertinents per aquella decisió insòlita. El secretari d'Estat imperial, el marquès d'Erendazu, explica en una carta xifrada dirigida al marquès de Rialp el que va succeir a la Cambra, remarcant *"la prudente moderación de la reina en tan crítica constitución en un país que aunque fidelísimo se ajusta menos que otros a las tolerancias en que contemplan o rezelan estén subsecuentes su ruina y esclavitud"*. D'aquesta manera definia la inestable situació política del Regne Unit i, en conseqüència, de l'aliança antiborbònica: *"Aunque es verdad que nuestras cosas no tienen un buen semblante, oy no se puede hazer juicio fijo porque las de Inglaterra están sujetas a mutación que de un instante a otro podemos passar desde un estado infeliz a otro dichosísimo. Si cayesse el partido dominante [dels tories] lograríamos lo que quisiéramos y sin duda los franceses firmarían entonzes la paz como quisiéramos."*²²

En realitat, els britànics havien avançat amb pas ferm en el camí de la negociació amb França. La narració del secretari Torcy dels contactes que va mantenir amb Matthew Prior a Fontainebleau, el juliol de 1711, és reveladora: *"Je ne pus tirer de luy aucune explication sur ce que les anglois pretendoient faire pour le Roy [de Francia] en eschange des grandes avantages qu'ils demandoient à Sa Mté. Il me repondit toujours qu'ils croyoient faire beaucoup en conservant la monarchie d'Espagne à un prince de France."*²³ Que l'escenari polític europeu estava trasbalsat i que les dues principals potències jugaven totes les cartes, ho posa de manifest, com han exposat Linda Frey i Marsha Frey, la instrumentalització de moviments populars com el dels *camisards*, els hugonots protestants del Llenguadoc, i els dels seguidors del príncep Rákóczi a Hongria. Els *camisards*, perseguits sense treva per Lluís XIV a les Cévennes (després de la revocació de l'edecte de Nantes el 1685 a fi d'assolir l'extinció del protestantisme a França) van mantenir una revolta intensa entre 1702 i 1710. És conegut l'interès i el suport dels britànics per tal d'afavorir la seva causa i així obrir una escletxa en el sud del territori francès: el juliol de 1710 els aliats buscaven, d'aquesta manera, distreure les tropes del duc de Noailles que es trobaven a Catalunya, cap a les Cévennes. Però l'operació militar britànica de desembarcament al Llenguadoc va fra-

22. Sobre Ormond: J. HOPKIT, *A Land of Liberty? ...*, p. 120; AHN, Estado, Leg. 8708, 11-VI-1712, f. 35v i 36v, 14-VI-1712, f. 38-38v., 22-VI-1712, f. 49-50.

23. J. L. LEGG, "Torcy's Account of Matthew Prior's Negotiations at Fontainebleau in July 1711", *English Historical Review*, XXIX, 1914, p. 525-532 (la citació és de la pàgina 527).

cassar —de la mateixa manera que es frustrà un intent anterior del juny de 1704— i a Utrecht els *camisards* van ser oblidats. Núria Sales ha explicat les imbricacions constants entre la guerra de Successió i la revolta dels *camisards*, en la repressió implacable dels quals van intervenir miquelets catalans.²⁴ I a la batalla d'Almansa es van enfrontar el general Galway, al davant de les tropes aliades, descendent d'hugonots francesos refugiats a França, i el duc de Berwick, germanastre del catòlic Jaume II (i nebot de Marlborough), en un prova evident del paper rellevant que va jugar la religió en aquell conflicte, el qual ha sigut remarcat per Jean-Pierre Amalric.²⁵ L'altre conflicte que coincidí amb la guerra de Successió fou la guerra d'independència hongaresa, iniciada el 1702, enfront del protectorat austríac tal com va quedar definit a principis del xvii, dirigida pel príncep Francesc II Rákóczi, de Transilvània, el qual va prometre l'alliberament de la servitud als pagesos. Després de demanar suport als anglesos i holandesos en va, el príncep va recórrer a l'ajut de Lluís XIV. Al rei de França li interessava debilitar l'emperador en els seus dominis, per la qual cosa li concedí préstecs i li prometé un ajut militar que no arribaren mai. La fam, les epidèmies i les derrotes militars, sumades a la defecció de la noblesa i a l'interès de Viena en tancar aquell conflicte paral·lel a la guerra de Successió, van facilitar el camí del tractat de Szatmár, l'abril de 1711, en virtut del qual els hongaresos mantenien el seu sistema polític i els protestants, la llibertat de consciència, si bé els serfs no van veure's alliberats de la servitud.²⁶ Un escrit austriacista, la *Verdad Triumfante en Europa*, es feia ressò del conflicte i del seu desenllaç: "Estando tan alterados los países de Hungría con tropas innumerables de los reveldes, que avía movido desde el principio de esta guerra la Francia con socorros i dinero, de común consentimiento dexaron las armas i dieron gustosos la obediencia al Rei Carlos, poniendo

24. L. FREY, M. FREY, *Societies in Upheaval. Insurrections in France, Hungary, and Spain in the Early Eighteenth Century*, Greenwood Press, Westport, 1987, p. 18-19; N. SALES, *Senyors bandolers, miquelets i botiflers. Estudis sobre la Catalunya dels segles xvi al xviii*, Empúries, Barcelona, 1984, p. 121-136. Sobre els *camisards*, vegeu: P. JOUTARD, *Les camisards*, Gallimard/Julliard, París, 1994 (2a ed.) i J. CAVALIER, *Mémoires sur la Guerre des camisards*, Payot, París, 1987.

25. J.-P. AMALRIC, "La elección de un bando: hugonotes y jacobitas en la Guerra de Sucesión de España", *Manuscrits* 19, Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra, 2001, p. 59-79.

26. L. FREY, M. FREY, *Societies in Upheaval...*, p. 61-81; J. BÉRENGER, *El Imperio de los Habsburgo, 1273-1918*, Crítica, Barcelona, 1992, p. 348-353; P. H. WILSON esmenta el cas hongarès per afirmar que la repressió de les revoltes populars era contraproduent, al contrari que una hàbil negociació amb els seus dirigents, a *Absolutism in Central Europe*, Routledge, London and New York, 2000, p. 96.

en sus manos las pretensiones para que las determinasse en su arbitrio y equidad. Causó esto gran novedad en la Europa, que no quisieron creer sus enemigos hasta que se desengañaron; pero no me admiro de su incredulidad, porque estas cosas son muy raras en las Historias."²⁷

A la fi, la incògnita sobre el posicionament del Regne Unit en el conflicte internacional es va aclarir a principis de juliol de 1712, un cop els seus negociadors a Utrecht van haver acordat amb els francesos les compensacions per la sortida de la guerra. Eugeni de Savoia li comunicà la notícia al marquès de Rialp mentre li feia constar que, fins aleshores, havia fet tot el que estava a les seves mans per donar assistència a les tropes que lluitaven a Catalunya. Un cop confirmada la defecció britànica, acabava afirmant: "*Je ne doute pourtant pas que S. M. Imperiale et C. de son côté aura beaucoup de soin de conserver possiblement l'état de guerre et de toutes les choses dans ce pays-là.*" Al cap de pocs mesos insistia en aquest argument, a la vegada que no podia deixar de ser crític amb la conducta dels britànics a Utrecht "*fe-sant plus mal aux aliés que les françois même et voulant obliger à une paix quelle qui elle puisse être*". Però no dubtava que "*S. M. Imperiale y apportera tout le soin possible à l'égard de ces pays-là*".²⁸

Mentrestant, quina era l'actitud de la cort de Viena? Segons l'ambaixador francès a Viena, Pastor, "*l'Empereur est d'un petit genie. Il ne prendra jamais de resolution sans avoir prealablement consulté le comte de Stella; mais ce prince est fier et ponctuel dans toutes ses ordonnances, aimant beaucoup la justice et la equité: grand economie et jusqu'au point de la vilenie [...] Il se familiarise avec peu de ministres, mais il ecoute separement les sentiments de tous et les communique au comte de Stella*".²⁹ Assegurava que Carles VI ja preparava la retirada de Catalunya de l'emperadriu i que pensava enviar-hi com a regent la germana gran Elisabeth, perquè, deia, "*ce prince pretend faire de grands efforts pour le soutien de ce qu'il appelle la cause commune tant en troupes qu'en argent*" i no abandonarà Espanya fins que després de fer una nova temptativa no se senti plenament convençut de la impossibilitat de reeixir en la causa i es vegi obligat a cedir.³⁰ Segons

27. *La Verdad Triumphante en Europa*. Primera parte. RAH, ms. 9/5513, s/d, f. 256v.

28. HHSt, ISR-Lombardei-Korrespondenz, Kart. 2, 20-VII-1712, f. 7-7v i f. 11-11v.

29. MAE, C. P. Autriche, 91, Pastor, 13-VII-1712, f. 141-141v.

30. MAE, C. P. Autriche, 91, Pastor, 3-VIII-1712, f. 147.

Pastor, l'emperador, malgrat el revés que li suposava la previsible defecció de les Províncies Unides i les dificultats en la negociació amb els hongaresos per assolir la pau, seguia entestat en la corona d'Espanya i pretenia seguir els passos de Carles V, mentre que els ministres alemanys desitjaven que hi renunciés. El nucli dur del seu govern el constituïen el favorit napolità Stella, Althann i Dietrichstein, mentre que el príncep de Liechtenstein, Sinzendorf, Wratislaw, Seilern i Trautson, quedaven en un segon pla.³¹ Al cap de dos mesos constatava que a Viena les coses no havien variat i que l'actitud de Carles VI era "*semblable en cela a une personne qui se voit mourir et qui employe tous les remedes imaginables pour prolonger une vie, dont il sent que la fin est prochaine*", perquè al capdavant es veuria obligat a deixar el tron a Felip V i emmotllar-se a les condicions que pactarien amb França la reina d'Anglaterra i els Estats Generals de les Províncies Unides. La pena d'abandonar Espanya no la compartien a la cort: "*Accoutumez comme ils estoient à des maitres bons, indulgens, liberaux et familiers, ils ne trouvent plus ces qualitez dans l'Empereur d'aujourd'huy, se plaignent qu'il est plutost d'un caractere espagnol et italien qu'autrichien, et regardent d'un oeil jaloux les espagnols et les italiens qui sont en faveur.*" Completava l'anàlisi de la cort amb una informació que ens interessa remarcar: "*Il y a icy des deputez de Catalogne [devia referir-se al marquès de Montnegre] que demandent à l'Empereur, que s'il ne peut rester leur maistre, il veuille bien avoir soin de leurs interests au traité de paix, et tacher de faire ériger leur Royaume en Republique, qui seroit alliée perpetuelle de la maison d'Autriche.*"³²

El gener de 1713, el virrei de Catalunya, el comte Guido von Starhemberg, va presentar una memòria a l'ambaixador britànic Lexington, seguint les instruccions de Viena, on plantejava quatre punts previs a l'evacuació de Catalunya de les tropes imperials tal com establien els acords d'Utrecht: el primer, una amnistia general per a tots els espanyols que havien seguit el partit de l'arxiduc; el segon, assegurar la conservació dels privilegis i lleis de què gaudia Catalunya; el tercer, assegurar la pertença de les tropes imperials i dels aliats fins a Itàlia; i el quart, que els ministres britànics actuessin en qualitat de garantidors del procés.³³ Mentrestant, Felip V enviava instruccions al duc de Pòpoli, comandant de les tropes borbòniques, per al moment

31. MAE CP, Autriche, 91, Pastor, 23-VIII-1712, f. 149-151v i 23-VIII-1712, f. 161-164.

32. MAE CP, Autriche, 91, Pastor, 21-X-1712, f. 181-181v i 183-183v.

33. HHSt, Kriegsakten, Fasz. 266, 21-I-1713, f. 60v-61v.

precís de l'evacuació: començava parlant de l'indult que concedia als catalans i de la disciplina que havien de mantenir les tropes, sempre i quan es rendissin. En el cas contrari, *“aunque no considero que la ciega obstinación de los Catalanes llegue hasta el extremo de atreverse a resistir”*, apuntava mesures dràstiques: *“Si no se rinden en el término de dos horas se les pasará a todos a cuchillo”* i ordenava que en els llocs on hi haguessin resistents *“haga ahorcar a los que los defendieren, pues además de merecer este castigo como rebeldes obstinados y ladrones convendrá se execute así para escarmiento de otros”*. Confiava, de tota manera, que el virrei Starhemberg li lliuraria Barcelona. I acabava advertint que les mesures punitives només s'havien d'aplicar un cop dominada Barcelona.³⁴

Finalment s'imposà la lògica dels acords d'Utrecht i la “realpolitik” que se'n derivava. A principis de març de 1713 Starhemberg rebia una comunicació del duc de Shrewsbury, l'ambaixador britànic a París, en la qual l'instava a fer efectiva l'evacuació. Al cap d'uns dies era el militar francès, comte de Fiennes, el que el pressionava. El virrei primer va respondre que les ordres de Viena retardaven l'execució dels acords i més tard, en una altra carta, que havia rebut l'avís del tractat d'Utrecht el 2 d'abril, però que no podia convenir una suspensió d'armes fins que rebés noves ordres de la cort imperial. Podem veure, doncs, com la insistència i la pressa d'uns contrasta amb la parsimònia i les evasives dels altres, que intenten allargar la materialització del tractat d'evacuació mentre esperaven, potser, els resultats de noves gestions diplomàtiques.³⁵ En tot cas, la decisió de la partença de l'emperadriu ja estava presa: el 19 de febrer de 1713 el marquès de Rialp havia sol·licitat a l'almirall Jennings que proposés una data per dur-la a terme.³⁶

Al cap de pocs dies, en una carta adreçada al marquès de Rialp del 3 de maig de 1713, el príncep Eugeni es referia en termes irreversibles a l'evacuació de les tropes imperials i a l'embarcament de l'emperadriu. Quan Carles III va marxar a Viena el 1711, va deixar la seva esposa com a governadora d'Espanya, la qual rebia el suport de Starhemberg en les funcions militars i del marquès de Rialp en les civils. Eugeni de Savoia es lamentava d'haver d'abandonar els fidels catalans i declarava amb vehemència que no es podia *“attribuire ad*

34. AHN, Estado 2864. Felip V, 1713.

35. HHSt, Kriegsakten, Fasz. 266, 8-III-1713, f. 145-145v, 30-III-1713, f. 178, 30-III-1713, f. 177-177v, 16-4-1713, f. 188, 14-4-1713, f. 190, 11-4-1713, f. 191.

36. HHSt, Kriegsakten, Fasz. 266, 19-II-1713, f. 74-76.

altri la cagione che agli inglesi, i quali hano con maniera cosi impropria e modo traditorio abbandonato i loro alliati, dal che sono nate cosi pregiudiziali conseguenze", allora que advertia al marquès de Rialp que temia algun succés sinistre amb motiu de l'embarcament de l'emperadriu, fruit de la desesperació dels catalans. Un temor, afegia, que es veia agreujat per la fugida sobtada de Barcelona del virrei Starhemberg, la qual va disgustar molt els representants de les institucions catalanes. Finalment es demanava "se i preffati cattalanai saranno per prendere la risoluzione alla difesa, non dubitando io fratanto, che la Mtà. dell'Imp. non tralasciera, venendosi con l'innimico a nuovi trattati".³⁷ Després de repetides instàncies de Fiennes, Starhemberg va acordar amb l'almirall Jennings els detalls de l'evacuació de les tropes imperials el 17 de maig.³⁸ Abans de la partida, el 13 de març, l'emperadriu va ordenar que "todos los papeles de los distintos Tribunales se dirigieran al emperador a través del marquès de Rialp".³⁹

Un cop presa per la Junta de Braços la decisió de continuar lluitant malgrat l'abandó dels aliats, el príncep Eugeni feia la següent valoració sobre la resolució dels catalans: "È molto lodévole, mà dall'altro canto si debe poi con essi loro avere commiserazione, considerandosi di non essere in stato di poterli socorrere." En cartes successives que va enviar al marquès de Rialp es demanava si els catalans resistirien i considerava la possibilitat de donar-los suport: "Dovendosi vedere questa cosi fedele nazione fuori di stato di potere essere socorsa, et affatto abbandonata (senza nostra colpa) alla vendetta e furore de nemici, è fuori di dubbio, che quando vi foie qualche mezo di socorrerla, che la Mtà. dell'Imp. per l'amore particolare che porta alla medema, nulla sarebbe per tralasciare." Aquest ajut, naturalment, només se'ls podia proporcionar de manera oficiosa: l'emperador "doverebbe sotto mano porgere qualche ajuto à questa cosi fedele nazione, mà però senza impegno, affinche essi catalani non abbiano occasione di dire de persi per tal cagione sacrificati, e sarebbe finalmente buono, quando essi pote pero tenersi fino allla pace, mentre in tal caso vi sarebbe forse da sperare qualche mezo per il loro soglievo."⁴⁰

37. HHSt, ISR-Lombardei-Korrespondenz, Kart 2, 3-V-1713, f. 18-19, 17-VII-1713, f. 31-31v.

38. HHSt, Kriegsakten, Fasz. 266, 11-IV-1713, f. 191, i 17-V-1713, f. 22-23v.

39. V. LEÓN, "La Secretaría de Estado y del Despacho Universal del Consejo de España (1713-1734)", *Cuadernos de Historia Moderna*, 16, 1995, p. 241.

40. HHSt, ISR-Lombardei-Korrespondenz, Kart 2, 28-VII-1713, f. 33, 18-VIII-1713, f. 37, 28-VIII-1713, f. 39, 4-IX-1713, f. 41.

Però, de nou, s'imposà la "realpolitik". Quan la Junta de Guerra de Barcelona demanà d'entrar en contacte amb ell, el príncep es va veure en la necessitat de justificar-se davant el marquès de Rialp: *"Io mi trovo imbrasziato in risponderle à cagione perche non conozco persona, né si le lettere averano il corso sicuro, onde io preso la rissoluzione di rescriverle in termini puramente generali."* Pocs dies després afegia que, pel que feia a Catalunya, desitjava que l'emperador *"seguita la pace, possa essere in stato di gratificare quella gente, nulla potendosi ora dire di positivo secondo il presente stato delle cose di qui e d'oriente, mà si deve puitosto recomodarsi secondo il tempo e le congiunture, sendo per altro la M. I. in obbligo di dare a quella cosi fedele nazione tutti i seguidi ricconoscenza et aiutarla in tutto questo che sarà posible"*.⁴¹ Ben segur, aquest tipus d'afirmacions de compromís, per vagues que fossin, emeses pel màxim responsable de les forces militars imperials responen a les pressions ralitzades pel marquès de Rialp a favor dels catalans. En diverses cartes, el príncep agraeix al secretari d'Estat la informació puntual que li remetia sobre l'estat en què es trobava Catalunya. En una d'elles, Eugeni de Savoia es justifica per haver trigat a donar resposta a les vuit cartes que el marquès li ha adreçat en un mes. Mentre que en una altra li assegura que *"il servira pour ma direction, ce que vous me dites, Monsieur"*.⁴² En tot cas, a la llum d'aquesta correspondència, la tenacitat del marquès de Rialp és inqüestionable.

Tanmateix, per limitat que resultés l'eventual suport donat per Carles VI als resistents catalans, va molestar als borbònics. Felip V, en una carta dirigida a Lluís XIV en la qual l'informa de les dificultats de les seves tropes en el setge de Barcelona, afirmava que *"il y a beaucoup d'apparence que les allemands ont contribué à former ce nouvel obstacle puis (paraula il·legible) qu'il est soutenu par un nombre considerable d'officiers et (paraula il·legible) qu'ils ont introduit dans Barcelonne contre ce qui avoit estipulé dans le traité de l'evacuation de la Catalogne signé à Utrecht"*.⁴³ L'irlandès Patrick de Lawles (militar al servei de Felip V, encarregat d'afers a Londres entre 1713

41. HHSt, ISR-Lombardei-Korrespondenz, Kart 2, 11-IX-1713, f. 45-45c, 18-XI-1713, f. 47, 6-XI-1713, f. 51v-52.

42. HHSt, ISR-Lombardei-Korrespondenz, Kart 2, 14-XI-1711, f. 4; 14-VIII-1713, f. 35; 29-IX-1713, f. 48; 18-IX-1713, f. 47; 1-XII-1713, f. 58; 6-XI-1713, f. 50 (al qual correspon la cita).

43. MAE CP, Espagne, 223, 5-IX-1713, 67.

i 1714)⁴⁴ hi coincidia i es referia a *“la mauvaise foi de l’archiduc, tant dans l’évacuation de la Catalogne que à l’égard des mesures qu’il prenoit actuellement pour soutenir les catalans et les habitants de Majorca dans leur rebellion”*.⁴⁵ Lawles es va servir d’aquest argument en donar resposta a una petició de Felip V al Regne Unit a fi de demanar la seva col·laboració en la rendició de Barcelona: *“Comme S. M. Britanique est garante du traité de l’évacuation de la Catalogne, auquel M. de Starhemberg a manqué entièrement et que les catalans refusent de se soumettre a ce qu’elle a estipulé pour eux dans son traité avec l’Espagne, je sollicite un ordre pour l’amiral qui commande l’esquadre angloise dans la Mediterranée, d’envoyer quelques vaisseaux de guerre devant Barcelonne, pour bloquer cette vile par mer et aider à la reduire à l’obeissance du roy. Mylord Bolingbroke m’a dit qu’il en parleroit à la Reyne et aux autres ministres demain; mais que ce n’estoit pas une affaire à proposer dans le conseil, parce qu’indubitablement ils s’y oposedoient.”*⁴⁶ A finals de novembre, Lawles assegurava que s’havien donat ordres a l’esmentat almirall *“de faire ce qu’il jugera convenable pour la reduction de ces rebels”*, encara que insistia en el caràcter secret de la missió, tan sols coneguda per la reina i els seus ministres. Tot i que la resolució semblava que es traduiria en fets de manera imminent, el bloqueig britànic de Barcelona per mar no es va fer efectiu fins el mes d’abril de 1714 per part de l’almirall Wishart.⁴⁷ Culminant el gir radical del govern britànic dels *tories* en relació amb Catalunya, Lexington va enviar una carta a la Diputació del General en la qual li manifestava *“qu’ils se ruinent, sans ressource, s’ils continuoient dans leur revolte. Mais que s’ils se jettoient aux pieds du Roy et se soumettoient à sa clemence, Sa Majesté en useroit avec sa bonté ordinaire et leur accorderoit les conditions dont S.M. B. étoit convenue pour eux à Utrecht, quoi que leur conduite ne le méritat pas. Que ne pouvant esperer aucun secours, il leur conseilloit de se rendre et de se soumettre à leur legitime souverain”*.⁴⁸ Aquella carta, la podia haver subscrit perfectament Felip V o algun dels seus ministres.

44. D. OZANAM, “Los embajadores españoles en Francia durante el reinado de Felipe V”, a J. L. PEREIRA (coord.), *Felipe V de Borbón (1701-1746). Actas del Congreso de San Fernando (Cádiz)*, Servicio de Publicaciones, Universidad de Córdoba, Còrdova, 2002, p. 581-612 (la referència és de la pàgina 594).

45. AHN, Estado, 3387-1, 17-XI-1713, núm. 6 i 20-XI-1713, núm. 7.

46. AHN, Estado, 3387-1, 30-VIII-1713; MAE, C. P. Espagne, 223, s/f (agost-setembre 1713), 62.

47. AHN, Estado, 3387-1, 24-XI-1713, 18-XII-1713, 1-IV-1714.

48. AHN, Estado, 3387-1, 22-XII-1713, núm. 13.

ELS ALIATS A LES NEGOCIACIONS DE PAU: DE L'HAIA I GERTRUYDENBERG A BADEN

Sens subte, l'hora de la veritat, el moment que reflecteix millor l'actitud i els interessos dels governs de les potències implicades en la guerra va ser el de les negociacions de pau, en les seves diverses convocatòries. El març de 1708, els francesos havien fracassat en l'expedició a Escòcia a favor de Jacob Estuard.¹ A la darrera d'any, en contrast amb el domini militar borbònic a Espanya —escenari bèl·lic on l'emperador no podia destinar els efectius suficients a conseqüència de la guerra que mantenia a Hongria—, les tropes de Lluís XIV van patir derrotes importants: la majoria dels Països Baixos, així com una part de França, havia passat a mans dels aliats (Lille va ser ocupada). El Mediterrani el controlaven els britànics que, a més de Gibraltar, havien ocupat Sardenya i Menorca. En el continent, tot i la superioritat numèrica de les tropes franceses, el príncep Eugeni i Marlborough guanyaven la partida. Aquests exèrcits dels aliats, com ha remarcat D. McKay, eren sufragats gairebé en la seva totalitat per les potències marítimes, fet que col·locava el príncep Eugeni en un pla de clara supeditació a Marlborough.²

1. J. HOPKIT, *A Land of Liberty? England. 1689-1727*, Oxford, University Press, Oxford, 2000; sobre l'evolució del moviment jacobita: D. ZIMMERMANN, *The Jacobite Movement in Scotland and in Exile, 1746-1759*, Palgrave Macmillan, Londres, 2003.

2. D. MCKAY, *Prince Eugene of Savoy*, Londres, Thames and Hudson, 1977, p. 115-118.

L'HAIA I GERTRUYDENBERG

A la primavera de 1709, en una situació militar i financera clarament desfavorable, el rei de França va demanar negociacions als aliats, petició a la qual van accedir de bon grat els ministres imperials que van reclamar la titularitat de la monarquia hispànica per a Carles III. Mentrestant, Felip V recelava de les pretensions a la corona hispànica del seu oncle el duc d'Orléans, a qui acusava de conspirar i de voler guanyar el suport dels territoris de la Corona d'Aragó, raó per la qual el príncep va haver de marxar a França.³ Lluís XIV desitjava tant la pau, diu McKay, que va enviar com a plenipotenciari a l'Haia el secretari d'Estat Torcy, Jean Baptiste Colbert, “*a desperate man trying to salvage what he could a trthough informal talks with the allied leaders in closed rooms*”.⁴ Efectivament, el 17 de maig el príncep Eugeni estava convençut que França era incapaç de continuar la guerra. Els preliminars de la pau de l'Haia es van concretar en 42 punts, entre els quals s'atribuïa la monarquia hispànica, amb Nàpoles i Sicília, a Carles III l'arxiduc, i s'establien unes mesures cautelars d'ocupació de diverses places (tres de franceses i tres d'espanyoles) en el moment que es declarés l'armistici. A partir d'aleshores, i abans de dos mesos, Felip V havia d'abandonar Espanya. Per la seva part, el rei de França era comminat a fer complir la pau al seu nét i a fer-li lliurar el tron hispànic.

Però Lluís XIV, tot i la seva feble posició política i militar no acceptà unes condicions tan humiliants: va refusar d'actuar contra el seu nét, a la vegada que temia que França fos desmembrada. La seva fermesa va sorprendre els aliats potser perquè Torcy els havia assegurat que, pel que feia a Espanya, només calia que Lluís XIV ordenés a Felip V que deixés el tron i que no hi hauria cap altre obstacle. Potser, com assenyala Lucien Bély, un error de càlcul semblant va ser fruit de la incoherent política austríaca, ja que Josep I ambicionava de consolidar els seus interessos a Itàlia i als Països Baixos, d'acord amb les potències marítimes, alhora que pretenia assegurar el tron hispànic al seu germà Carles III.⁵ Tanmateix, malgrat la situació econòmica tan crítica que patia França —*le grand hiver* va malme-

3. A. BAUDRILLART, *Philippe V...*, I, p. 397-406; J. M. GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya*, Marcial Pons, Madrid, 1997, p. 40-41.

4. D. MCKAY, *Prince Eugene...*, p. 120-121.

5. L. BÉLY, *Les relations internationales en Europe. XVIIe-XVIIIe siècles*, París, PUF, 1992, p. 408.

tre la collita de cereals i va estendre la fam provocant una multitud de revoltes populars, però també va agreujar la crisi financera de la monarquia i accelerà la ruïna del país, ja prou preocupant, a causa de la guerra—,⁶ el Rei Sol s'ho jugà tot i va dipositar plenament la seva confiança en el mariscal Marshal Villars, un militar que gaudia de bona reputació com a estratega. Paradoxalment, després que Villars hagués estat "oficialment" derrotat a Malplaquet, l'11 de setembre de 1709, batalla en la qual els aliats van perdre 25.000 homes (van patir el doble de baixes que els francesos), el rei de França va pensar que podia continuar la guerra i, fins i tot, guanyar-la: "*If God lives us the grace to lose another similar battle, your Majesty can count on his enemies being destroyed*", li escrivia Villars.⁷ La "gloriosa desfeta" de Villars i Boufflers, ha dit André Corvisier, va permetre que França resistís —cosa que aleshores era tan indispensable com difícil— per beneficiar-se, en els dos anys següents, d'un seguit de contingències que li van ser favorables, com els triomfs militars de Felip V a Espanya, l'ascens al govern dels *tories* al Regne Unit i la mort de l'emperador.⁸ Però no tot eren bones notícies per als Borbons: el 10 d'octubre, Climent XI reconeixia Carles III com a rei catòlic de les Espanyes, un pronunciament que indignà Felip V —convençut que la decisió del Papa era fruit de l'ocupació militar d'Itàlia per part dels aliats—, el qual expulsà de Madrid el nunci Zondadori. Uns mesos després arribava a Barcelona un nunci oficiós, Giuseppe Lucini, substituït al cap de poc per Giorgio Spinola. Miguel Ángel Ochoa ha explicat bé aquest tràngol difícil pel qual va haver de passar Felip V i que desconcertà el clergat castellà, i ha posat en relleu l'actitud combativa a Roma de l'auditor espanyol de la Rota José Molines, el qual fou suspès del càrrec pel Papa i excomunicat.⁹

6. E. LE ROY LADURIE, *L'Ancien Régime. 1610-1770. Histoire de France*, Hachette, París, 1991, p. 208; M. LACHIVIER, *Les années de misère. La famine au temps du Grand Roi*, París, Fayard, 1991; Jean Nicolas ha detectat, per a aquell any, multitud de revoltes: 10 al febrer, 28 al març, 57 a l'abril, 49 al maig, 11 al juny, 19 al juliol, 11 a l'agost i 8 al setembre: "*Il ne s'est passé une semaine, écrit en août le contrôleur general Desmarts, sans qu'il y ait eu quelque sédition*", a *La rébellion française. Mouvements populaires et conscience sociale, 1661-1789*, París, Seuil, 2002, p. 235.

7. D. MCKAY, *Prince Eugene...*, p. 126.

8. A. CORVISIER, *La bataille de Malplaquet. 1709. L'effondrement de la France évité*, Ed. Economica, París, 1997, p. 137.

9. M. Á. OCHOA BRUN, *Embajadas rivales. La presencia diplomática de España en Italia durante la guerra de Sucesión*. Real Academia de la Historia, Madrid, 2002, p. 48-50 i 64-65. Vegeu, també, sobre el paper de l'Església i els eclesiàstics: J. BADA: "L'Església catalana davant la dinastia borbònica i el decret de Nova Planta (1701-1726)", a J. ALBAREDA (ed.), *Del patriotisme al catalanisme*, Eumo Editorial, Vic, 2001, p. 239-261.

Sigui com sigui, el juny de 1709 França estava disposada a negociar la pau des d'uns pressupòsits que tenien poc a veure amb una rendició incondicional, raó per la qual van refusar els acords preliminars de l'Haia. Els principals obstacles per a la pau eren els articles 4 i 37 dels preliminars que feien referència a l'evacuació de les tropes franceses d'Espanya i a l'abandó del tron per part de Felip V. Londres i Viena van proposar una compensació territorial per a Felip V a canvi que deixés Espanya (Londres parlava de Sicília; però França va suggerir Nàpols i Sardenya o bé Nàpols i Sicília o algun principat europeu). Però els holandesos no es van mostrar disposats a cedir cap territori. A sobre, els britànics, van insistir en el suport militar que els francesos havien de proporcionar als aliats per tal de destronar Felip V. En aquell carrer sense sortida ni tan sols l'oferta feta per Lluís XIV, el 5 de juny, que consistia en un subsidi als aliats de 500.000 lliures mensuals per fer la guerra al seu nét, va servir per desbloquejar les negociacions en ser rebutjada pels aliats. La proposta els va semblar insuficient, tancats amb pany i forrellat en les seves posicions de partida —establertes en els preliminars de l'Haia—, tan ambiciosos com poc realistes. En aquest estat de coses, les negociacions de Gertruydenberg, concloses el març de 1710, van esdevenir una altra ocasió perduda per assolir la pau.¹⁰ Sens dubte, el príncep Eugeni i Marlborough es van penedir, tard o d'hora, de no haver cedit en alguna de les seves pretensions desmesurades davant el veterà rei de França. Havien tingut a l'abast de la mà una pau altament favorable als interessos dels aliats i l'havien malmesa.

Quin va ser el capteniment de Carles III i del seu ministeri en aquella tongada de negociacions fallida? La Conferència de Ministres, reunida l'11 de juny de 1709, va resoldre que *“por parte de los coligados no se hiciesse ninguna paz ni entrasse en negociación o preliminar alguno con aquella Corona, sin haver antes restituido a V. M. toda la monarquía sin desmembramento alguno, i que, a més a més, haviendo Su Majestad Cesárea entendido que la Francia ofrecía a V. Mg. el continente de España con las Indias, Países Bajos, Estado de Milán y las Islas de Cerdeña, Mallorca y Minorca, con los puertos de Toscana, reservándose para sí las dos Sicilias, sin las quales no huviera ninguna seguridad para los Estados hereditarios del Señor emperador,*

10. R. A. SELIG, “Gertruydenberg”, L. FREY, M. FREY, *The Treaties...*, p. 181-183; també: J. C. RULE, “France and the Preliminaries to the Gertruydenberg Conference, September 1709 to March 1710”, *Studies in Diplomatic History. Essays in memory of David Baybe Horne*, Edited by R. Hatton and M. S. Anderson, Londres, 1970.

ni para la comunicación con la España, ordenava a su ministro representante tan justo reparo". Al seu entendre, el punt de partida de la negociació havia de ser el Tractat dels Pirineus (perquè confirmava l'exclusió de la casa de Borbó de França als regnes d'Espanya), amb l'excepció feta del retorn dels comtats del Rosselló i de la Cerdanya a la monarquia hispànica, per la "*utilidad que se seguiría de semejante recuperación a la causa común y a los Reynos de España y particularmente a este Principado de Cataluña que tanto ha merecido con los aliados en la presente guerra y los males que naturalmente deben temerse siempre que fanceses tuvieren una puerta abierta como la de Rosellón y Cerdaña*". Carles III va assumir la reivindicació i la va comunicar, per carta, des de Barcelona, a Marlborough. D'aquesta manera, donava satisfacció al nucli austriacista català que seguia considerant els Comtats com a part integrant del territori de Catalunya, tal com expressen Narcís Feliu la Penya en els *Anales de Cataluña* i Francesc de Castellví en les seves *Narraciones*. Però davant la previsible dificultat d'assolir aquesta ambiciosa pretensió, a la conferència posterior del 26 de juny es va acordar que, en cas que no fos possible la restitució dels Comtats, es reclamessin les places fortificades de Bellaguarda, Montlluís i Cotlliure.¹¹

Un altre tema que va abordar la Conferència de ministres va ser el del tracte que s'havia de dispensar als seguidors de Felip V, "*a los desafectos que ay en los Reinos de España y en los demás dominios de la monarquía y a los muchos apasionados que en todos ellos tiene la Francia, la han juzgado todos como materia muy delicada, dudando mucho pueda ser ajustada en el tratado pereliminar, pareciéndoles aun que quando se pueda evitar, que no se trate de ella [...] que los desafectos no tengan otro asilo ni recurso que el que puedan encontrar en la clemencia y piedad de V. M.*". És a dir, que no era convenient adoptar compromisos ni mesures de gràcia, sinó que aquesta qüestió havia de romandre en l'àmbit de la "*libre voluntad y arbitrio*" del monarca.

També es va resoldre que si el Regne Unit proposava l'establiment de la successió de la línia protestant a les Illes el ministeri de Carles III es mantindria "*pasivamente*". Però, sens dubte, la resolució més contundent és la que afectava la concessió de Nàpols i Sicília —o un dels dos regnes— a Felip V, en què es decidí que "*les declarasse ab-*

11. HHSt, Spanien-Varia Kart. 49, 11-VI-1709, f. 5-11 (les citacions són dels f. 5v, 6v.); Carles III a Marlborough: 22 i 23 d'octubre de 1709, f. 120 i 121. La conferència del 26-VI-1713 en els f. 98-114v.

solutamente [als aliats] que S.M. se resolverían antes a quedar del Archiduque y a abandonar la España, por no verse expuesto a la sujeción de franceses y de sus adherentes, que renunciar a los estados de Italia que eran el antemural y barrera de los países hereditarios y en la mayor parte conquistados por las armas de su Augustísima Casa". Com ja hem assenyalat, el domini dels territoris italians era una de les prioritats de la política imperial. La Conferència, finalment, va expressar la seva desconfiança total cap els oferiments fets pels negociadors de França "de que se infiere que su designio es de recobrar lo que no posee y de ceder lo que parece no está en su mano, puesto que el mismo secretario Torcy debe haver declarado en el Haya que su Rey no podía obligar al duque de Anjou a salir de la España".¹² El duc de Moles va manifestar a Marlborough la seva negativa a la partició d'Espanya en aquests termes: "*La constitution de la Monarchie d'Espagne depuis l'union des couronnes de Castille et Arragonne a été telle de tout temps, qu'on n'en sauroit demembrer le moindre coin sans la ruiner entierement, il y ayant telle liaison entre les parties qui la composent, que chacune est essentielle à l'autre. C'est comme une chaine, dont on n'en sauroit ôter un anneau sans la delier entierement.*" Pocs mesos després hi insistia en relació amb el caire que prenién les negociacions: "*Da una pace in cui in vece di ridurre la Francia al trattato de Pirenei, saremo noi ridotti a quello dell'infausto partaggio, e se gli olandesi hanno in istampa dichiarato di dar la Sicilia e Sardegna, quando la Francia offerisca di buona fede la Spagna ed Indie, ora corriamo rischio di verderci tolto il regno di Napoli ancora.*"¹³

Aviat, la resposta contundent —quasi temerària— de Lluís XIV va posar fi a aquelles especulacions. El marquès de Péscara escrivia a Viena que França s'havia "*arrepentido en pocos días y faltado redondamente a su palabra*". Afegia que "*era demasiado el consuelo de los fieles vasallos de V. Magd. respecto a la conclusión de los preliminares de paz, si la mala fe de la Francia no se oponía al cumplimiento de este gran beneficio con la negativa de la ratificación que prometieron sus plenipotenciarios. Los motivos con que franceses procuran dorar la indiginidad de este hecho son no poder responder del ageno en lo que mira al duque de Anjou, no sabiendo si querrá estar a lo pactado por el Rey su*

12. HHSt, Spanien-Varia Kart. 49, 11-VI-1709, f. 5-11 (les citacions són dels f. 7v,9v i 8v). La Conferència de Ministres del 13-VI-1713 va ratificar els acords, f. 70v-76v.

13. HHSt, Spanien, Diplomatische Korrespondenz, Kart. 68, Moles a Marlborough, 13.VI-1710, f. 11-11v; Moles a Wrtislaw, 7-XII-1710, f. 72.

abuelo, y salir llanamente de España en el corto término de dos meses, como también no poder consentir en la entrega de sus plazas fronterizas en Flandes, lo que sería arruinar su reyno y otras mendicidades del género". I conclouïa amb un optimisme excessiu: "*Se pondrá la Francia en estado de sugetarse a condiciones más ásperas de las que ahora ha rehusado admitir*".¹⁴ Efectivament, Torcy responia molt polidament als aliats que, pel que feia a les negociacions de pau, Lluís XIV "*a trouvé qu'il luy étoit imposible de l'accepter tel qu'il est*". El mateix rei remarcà els punts de desacord, entre els quals es trobava la cessió del tron hispànic a Carles III i la impossibilitat de negar el suport al seu nét. Torcy tancava la discussió declarant que "*je prevois qu'il faudra attendre un autre moment pour la paix si désirée et nécessaire à toute l'Europe*".¹⁵

Mentrestant, els britànics no perdien el temps. James Stanhope,¹⁶ que havia ocupat Menorca, va convèncer el seu govern de la conveniència d'apropiar-se l'illa en compensació del suport donat a Carles III: "*Lo que pedimos es tan natural que el mundo entero estima deberíamos quedárnoslo y se sorprenderá de nuestra modestia si no deseamos otra cosa*." Va argumentar que tant la posició geogràfica de l'illa com l'estratègica la convertien en un enclavament privilegiat, ahora que expressava els seus dubtes sobre les possibilitats d'èxit de Carles III en el conflicte: "*Temo [...] que cuando hayamos colocado a este príncipe sobre el trono de España no lo disfrutará en paz por mucho tiempo al estar la Francia siempre dispuesta a fomentar nuevas ambigüedades*." Per tant, sense miraments, va escriure a Carles III el 18 de maig de 1709, argüint que per rescabalar "*el reembolso de grandes cantidades de dinero que han sido prestadas a V. M. y gastadas en esta guerra para colocar a V. M. sobre el trono de España, desea que la isla de Menorca sea puesta en custodia entre las manos de S. M. [británica] hasta la liquidación o abono de dicha deuda, y para que dicha majestad pueda disfrutar de la soberanía de dicha isla*".¹⁷

14. HHSt, Spanien-Varia Kart. 49, 19-VI-1709, f. 15.

15. HHSt, Spanien-Varia Kart. 49, 2-VI-1709, f. 50v. El document inclou el text dels "Articles préliminaires pour servir au traité de la paix Générale", f. 35v-52.

16. B. WILLIAMS, *Stanhope. A Study in Eighteenth-Century War and Diplomacy*, Greenwood Press, Westport, Connecticut, 1932.

17. M. MATA, *1705-1713. Menorca. Franceses, ingleses y la guerra de Sucesión*, Maó, Ateneu Científic, Literari i Artístic, 1995 (2a ed.), p. 271-272; M. À. CASASNOVAS, *Història de Menorca*, Editorial Moll, Mallorca, 2005, p. 301-310.

La resposta del secretari de Despatx Universal Ramon de Vilana Perlas no es va fer esperar. Després d'agrair i lloar el suport britànic en la guerra, va apel·lar al tractat de la Gran Aliança de l'Haia, en virtut del qual solament un cop signada la pau es podrien convenir acords d'aquesta mena. A més, objectava que una decisió com aquella tenia repercussions en l'àmbit de la religió per afegir, a continuació, una altra raó de pes: *"No es menor reparo el del solemne juramento que prestó S. M. en Cataluña, Aragón y Valencia de no desmembrar por cualquier motivo o pretexto de la Corona de Aragón las Islas Baleares, pues quando el vínculo del juramento fuesse disoluble, necesitaría siempre del consentimiento de los Reynos, a cuyo favor se estipuló la obligación Real y por quienes fue aceptada, y baxo estas y otras condiciones prometido y jurado el justo vasallaje."*¹⁸

Finalment, fou redactat un document per al *pacto de retrovendo* de Menorca a favor de la reina Anna, mitjançant el qual l'illa era empenyorada per valor de 200.000 doblons (suposadament, la xifra del deute contret per Carles III als britànics), que deixava oberta la porta a recuperar-la mitjançant el pagament d'aquest import. Del document de venda, redactat pel marquès de Rialp —i que havien de negociar el comte Gallas i Juan Hoffman—, és interessant destacar els punts que fan referència al manteniment de la religió catòlica *"sin novedad, ni alteración"*, a la conservació dels privilegis dels *"Comunes y particulares"*, i al fet que els ministres seran catòlics, naturals de l'illa o dels regnes de la Corona d'Aragó. La llibertat de comerç també hi quedava garantida. A més a més, cal remarcar un darrer punt que vincula Menorca amb els comtats del Rosselló i de la Cerdanya: *"Pendiendo la mayor seguridad de España respecto a no ser inquietada de la Francia del resguardo de Cataluña, y éste de la unión de los condados de Rossellón y de Cerdaña, que forman su natural barrera, de que pende también el que no deva ser tan continuo el desvelo de S. M. Brit. azia la defensa del continente, será condición que en los preliminares de la paz general y en el congreso de ella interpondrá la reina sus buenos oficios para conseguirlo."*¹⁹ Micaela Mata ha fet notar que el document, redactat de manera abstrusa, *"más parece tratar de sujetar a un enemigo que favorecer a un aliado, pero el pacto es ciertamente importante por ser la primera tentativa de negociación (aunque*

18. HHSt, Spanien-Varia Kart. 47, 7-VI-1709, f. 83-84; un altre esborrany: 21-V-1709, f. 55-57; del duc de Moles al comte Gallas: 15-VI-1709, f. 94-95v.

19. HHSt, Spanien-Varia Kart. 47, "Artículos preliminares que deven ajustarse...", 1709, f. 138-139v.

posiblemente fingida) y en cuanto varios de sus artículos servirían de modelo a posteriores tratados".²⁰ El cert és que el document de Vilana va ser mal rebut per l'ambaixador Stanhope, que esperava que li seria lliurada l'illa sense condicions. Stanhope va enviar el text a Londres, on li van donar el vistiplau. Calia, però, superar els entrebancs que hi havia posat Ramon de Vilana, en el sentit que el rei havia jurat no desmembrar els territoris de la Corona d'Aragó. El litigi es va embolicar fins a l'extrem que Stanhope va retirar un regiment de Barcelona que havia d'entrar en acció, raó per la qual el representant britànic va merèixer una reprimenda de Carles III l'arxiduc. A més a més, l'avidesa dels britànics va generar suspicàcies entre els holandesos, la participació econòmica dels quals també era molt elevada en la guerra, en un moment en què estaven negociant el tractat de la Barrera amb els aliats mitjançant l'establiment d'un seguit de fortificacions que els protegirien dels atacs francesos.²¹ Tot fa pensar, per tant, que el tracte no es va arribar a signar. No va passar gaire temps, però, abans que els britànics aconseguissin la cobejada presa, gràcies als pactes amb França en virtut dels quals abandonaven la guerra. Sigui com sigui, gràcies a aquesta operació, el govern anglès va fer aprovar al parlament un subsidi d'un milió i mig de lliures esterlines per a la guerra a Espanya i el reclutament d'homes a Escòcia, al Palatinat i a Alemanya per destinar-los a Catalunya.²²

UTRECHT

Com ja hem dit, el conflicte internacional emprèn un gir radical a partir de la tardor de 1710, quan els *tories* van obtenir la majoria en el parlament britànic, en una campanya electoral dura, acompanyada de violència i de desordres. El secretari d'Estat Bolingbroke i el de finances Robert Harley —que va crear la *South Sea Company*— van esdevenir els protagonistes de la nova política que va conduir als tractats d'Utrecht. L'equip de Harley tenia com a objectiu assolir una pau en condicions raonables, assegurar les finances públiques i posar fre al sector radical dels *tories*. Es tractava d'una política que partia de la base de la negociació separada i secreta amb França en perjudici dels aliats, tot i mantenir l'aparença de la Gran Aliança. El segon

20. M. MATA, *1705-1713, Menorca...*, p. 270-278 (la citació correspon a la pàgina 274); N. Belando es fa ressò de l'intent a *Historia civil de España, sucesos de la guerra y tratados de paz hasta 1735*, Madrid, 1739, t. I, f. 358.

21. HHSt, Spanien-Varia Kart. 47, Barcelona, 25-XI-1709. Sense signar.

22. V. LEÓN, *Carlos VI...*, p. 131.

principi era que Felip V conservaria Espanya i les Índies, a canvi de substancioses contrapartides per al Regne Unit, tant a Europa com a Amèrica. El tercer era el de restablir el pretendent Estuard, Jaume III, al tron britànic, en cas que es pogués assolir un acord en matèria de religió. Els jacobites tenien pes en el Parlament de 1710 i cercaven el suport francès per a la seva causa.²³ Les derrotes imperials de Brihuega i Villaviciosa, el desembre d'aquell any, van donar ales als plans dels *tories*. La mort de Josep I, l'abril de 1711, que va fer cenyir la corona a Carles III, ara l'emperador Carles VI, va servir en safata l'argument definitiu al canvi de rumb britànic: calia evitar de totes passades una nova monarquia universal, ja fos dels Borbons o dels Habsburg.

A partir d'agost, el poeta i diplomàtic britànic Matthew Prior i l'agent francès resident a Anglaterra François Gaultier van negociar amb Nicolas Mesnager, antic comerciant de Rouen, bon coneixedor del comerç colonial (havia estat membre del *Conseil de Commerce*, creat el 1700, en el zenit de la influència comercial francesa a Espanya i Amèrica).²⁴ El resultat de la negociació es va reflectir en tres documents que prefiguraven els acords posteriors d'Utrecht i que plasmaven els beneficis obtinguts pel Regne Unit.²⁵ Evidentment, la inquietud de l'emperador era creixent. Els britànics, tal com havien fet durant tota la guerra, jugaven amb avantatge sense mostrar les seves cartes. Les instruccions de la reina Anna als plenipotenciaris constitueixen una bona mostra del seu subtil joc diplomàtic: "*En cas que l'ennemy objecte, comme les ministres imperiaux ont fait, que le second article des sept qui ont été signés par le sieur Mesnager porte que le duc de Anjou demeurera sur le throne d'Espagne, vous insisterez que ces articles dans toute leur entendue lient bien la France, mais qu'ils ne nous méitent point, ni nos alliez dans aucun engegement positif qu'ils ont été receu seulement comme des motifs qui nous pourroient incluire à ouvrir des conferences, et qui une stipulation à prendre des mesures pour empêcher que les couronnes de France et d'Espagne ne*

23. L. BÉLY, *Les relations...*, p. 416-417; també: J. HOPPIT, *A land of liberty?*... p. 303.

24. S. J. STEIN, B. H. STEIN, *Plata, comercio...*, p. 155; vegeu també: G. N. CLARK, "War Trade and Trade War, 1701-1713", *Economic History Review*, I, 1927-1928, p. 262-280 i C. NETTELS, "England and the Spanish-American Trade, 1680-1715", *The Journal of Modern History*, III, núm. 1, març 1931, p. 1-32; sobre Mesnager, vegeu L. BÉLY, *Espions...*, p. 576-595.

25. L. BÉLY, *Les relations...*, p. 419-420.

soient jamais reunies sur une même tête."²⁶ La percepció per part del marquès d'Erendazu dels maneigs dels britànics, exposada en aquesta carta al secretari d'Estat Vilana, no permet dubtes: "*Duplicanse las noticias de Tratado de Paz, aun se nos quiere asentar, concluyeron ingleses, holandeses y franceses. Considere V. E. como estarán nuestros corazones y el del Amo, pues suponen quedar al duque de Anjou España y las Indias y al Rey Nápoles, Milán Sicilia y Cerdeña.*"²⁷

Però el 7 de desembre de 1711, la Cambra dels Lords tombava la proposició dels *tories*. La reina Anna no es féu enrere: cessà Marlborough com a capità general —vinculat als *whigs* i partidari de la guerra— i creà dotze nous pars per assegurar que la Cambra votaria a favor de la proposta del govern. Si bé la reina tenia el dret a fer-ho, com recorda Hoppit, la mesura era extraordinària constitucionalment parlant.²⁸ L'emperador no trigà a reaccionar. A la darrerria de 1711 el comte de Gallas va presentar un memorial a la reina Anna, on manifestava la seva sorpresa pels articles que acabava de subscriure amb França, després de mesos de negociació sense que l'Imperi hi hagués participat, que havien donat forma a "*des articles si artificieux et si doméagables*". Gallas, després d'expressar el desacord amb la cessió d'Espanya i les Índies a Felip V, va mostrar la seva estupefacció per aquesta renúncia al cap de "*tant des victoires remportées, tant des places conquises, apres une dépense excessive des tresors immenses, apres avoir obtenu des articles préliminaires dans l'année 1709 bien differents de ceux, et apres avoir porté les armes des alliez jusques aux portes de la France d'une manière qu'elle n'est plus en état d'empêcher l'entrée dans le coeur de son royaume, si l'on veu songer à la continuation de la guerre*". Amb relació a la declaració de França contra la reunió de les dues corones borbòniques, objectava: "*Comme si la possession des ces deux Couronnes dans la même Maison ne seroit la même chose.*" I afegia: "*Les intentions de cette Couronne n'étoient que de se rendre maitresse du comerse des Indes et de l'Espagne, en priver toutes les nations, se mettre en possession des toutes les places, gouverner despotiquement le Conseil de cette monarchie, et en fin reduire sous sa puissance toutes ces royaumes sous le nom specieux de son petit fils.*" Pel que es desprèn d'aquestes paraules, els ministres de l'emperador ignoraven,

26. HHSt, Spanien-Varia Kart. 50, "Traduction d'un extrait des instructions données par S.M. la Reyne à ses Plenipotentiaires...", 1711, f. 1.

27. AHN, Estado, L. 8707, 10-X-1711, f. 5.

28. J. HOPPIT, *A land of Liberty?...*, p. 305.

aleshores, l'abast dels beneficis comercials obtinguts pels britànics, encara que se'l devien imaginar. El document declarava la resolució de Carles VI de rebutjar aquests acords i anunciava la negativa de negociar la pau amb França, alhora que reiterava el seu compromís amb els catalans: "*Le Roy se trouve personnellement engagé de soutenir une grande partie de la nation espagnole qui s'est attachée à S. Mag., qu'elle ne peut pas que regarder avec amour et bonté, et qu'elle tâchera de protéger autant que ses forces le pourront permettre, que ce n'est que sur les assurances que les allies et V. Mté. en particulier a donnée si souvent, qu'Elle a enterprise et soutenue la guerre d'Espagne [...et que...] pour secourir l'armée en Catalogne qu'elle y fait passer actuellement 1800 homes d'infanterie.*"²⁹ El gener, el príncep Eugeni féu una visita a Londres per intentar, infructuosament, fer prevaler els criteris dels aliats. La situació va esdevenir més delicada amb la mort del fill de Lluís XIV l'abril de 1711 i del nét més gran el 7 de febrer de 1712. Davant la precària salut del duc de Berry, Felip V podia esdevenir rei de França i d'Espanya, perspectiva gens afalagadora pels britànics. Pel febrer, el comandament de l'exèrcit britànic va passar a les mans del duc d'Ormond. Ben aviat (el mes de maig) rebia ordres del govern dels *tories*, seguint els dictats de Harley i Bolingbroke, d'evitar batalles o setges, cosa que significava, ras i curt, abandonar els aliats en el camp de batalla.³⁰

Els representants imperials testimonien, repetidament, la seva frustració per la defecció dels britànics, la qual va plasmar-se a Utrecht, on el congrés va iniciar les tasques el 29 de gener de 1712. Sinzendorf, des de l'Haia, confirmava que "*la grande unión y armonía que ay en Utrecht entre los ministros de Inglaterra y Francia se estiende a tanto que si no fuera por los ministros de Holanda y Saboya que han procurado impedir las querían los ingleses pasar adelante en las conferencias y aun concluir las si fuese posible aunque nosotros no intervinieramos.*"³¹ Per la seva part, el marquès d'Erendazu informava al marquès de Rialp de l'afany dels britànics per concloure "*la mala paz que nos anunzian, encara que el cuerpo de la nación, y especialmente la Cámara alta, parece considerar su verdadero interés y que no se puede hazer paz segura sin que España e Indias quede a nuestro Amo*". El seu judici sobre les negociacions era sever: "*Los plenipotenciarios*

29. HHSt,Spanien-Dipl. Korr., 68, 1711, f. 32-38 v. (les citacions són dels f. 34, 34v, 37-37v. i 38-38v).

30. J. HOPFIT, *A Land of Liberty?...*, p. 305.

31. AHN, Estado L. 8707, 6-II-1712, f. 47-47v.

franceses en Utrecht van sembrando toda la mala semilla de que bienen probeydos desde París envuelta en mucho dinero." També comentava que circulaven rumors sobre una proposta de partició d'Espanya que donaria a Carles VI la Corona d'Aragó i el Perú, mentre que a Felip V li atribuiria la Corona de Castella i Nova Espanya.³² Al cap d'un mes el posava al corrent d'una altra possible alternativa formulada per França: "A nuestro Amo, Italia toda con los presidios de Toscana y islas del Mediterráneo menos Menorca y Alsacia, o Estrasbourg, Cataluña, Valencia y Murcia. A los ingleses, Cádiz, Gibraltar y Menorca toda, en la América, Cartagena y Panamá. A los holandeses, Porto Belo y Barrera razonable en los Países Baxos, y todo lo demás al duque de Anjou", tot i que l'avisava que circulaven altres versions, cosa que l'induía a pensar que "todo se juzgaba artificio para ir preparando o dividiendo opiniones". En aquella carta es feia ressò de la notícia de la mort del Delfí de França, no sense ironia: "Espero que no queden delfines en la mar ni en la tierra."³³ Pel que fa a les propostes de partició dels territoris de la monarquia d'Espanya, coneixem la que detalla Lucien Bély, formulada pels britànics el mes de maig de 1712, la qual va obtenir el vistiplau de Lluís XIV però que fou rebutjada per Felip V: el duc de Savoia seria coronat rei d'Espanya i Felip V obtindria Sicília, el Piemont i Savoia, veient d'aquesta forma aplanat el camí cap a la corona francesa.³⁴ L'emperador havia suggerit una altra proposició als britànics segons l'enviat francès a Viena, Pastor: "Donner au duc de Savoye l'Espagne et les Indes à condition de céder à l'Empereur ses estats et de luy laisser le titre de Roy d'Espagne et de donner en mariage au prince de Piedmont une des filles de l'empereur Joseph."³⁵

Davant de tanta incertesa, el secretari d'Estat Erendazu expressà la seva convicció al marquès de Rialp que els francesos tractaven de guanyar temps allargant les converses "hasta que se les ofrezca ocasión más oportuna que la presente y en el interin dividirlos y desconfiarlos (als plenipotenciaris dels aliats)".³⁶ Pocs dies després insistia en la dilació dels afers per part dels francesos a l'objecte, deia, "de ganar tiempo y lograr su idea de que ingleses se quiten la máscara y apoyen sus annados intentos. El gobierno de Inglaterra no lo deja por

32. AHN, Estado L. 8707, 11-II-1712, f. 39v-40 i 40v.

33. AHN, Estado L. 8707, 3-III-1712, f. 66v-67 i 71v.

34. L. BÉLY, *Les relations...*, p. 424.

35. MAE CP, Autriche, 91, Pastor, 29-X-1712, f. 228v-229.

36. AHN, Estado L. 8708, 1-IV-1712, f. 100-100v.

falta de voluntad, pues según todas las apariencias van de acuerdo con ingleses pero temen del Parlamento y de la nación (que es lo que nos ayuda) rezelando alguna revolución contra ellos, que si sucede como es muy natural les puede costar muy caro a la reyna y a sus adherentes". Segons les seves informacions, el govern seguia especulant amb la idea que la corona recaigués en el Príncep de Gal·les, "lo qual tiene grandes oposiciones de los winchs y aún entre los toris habrá muchos que no concurran a ella".³⁷ En una altra carta, reiterava la impressió que el govern britànic treballava per assolir una pau general "de la manera que la desea el Rey de Francia a favor del duque de Anjou y en perjuicio de la causa común. Y sobre este punto el jueves pasado se alborotó mucho la Cámara baxa disputándose en ella con mucha violencia y culpando el proceder del ministerio en los términos siguientes: una campaña ociosa, una negociación ridícula y engañosa de nuestro ministerio dentro de casa y engañado de nuestros enemigos de a fuera". Cal recordar que aquella tensa espera responia, en bona mesura, a la conveniència que s'aclarissin algunes incògnites importants, com la de la mort, que aleshores es preveia imminent, del Delfí de França, així com la renúncia de Felip V a la corona de França. En cas que Felip V no hi renunciés, Erendazu estava segur que tant l'enviat extraordinari de Víctor Amadeu de Savoia, Annibale Maffei, com el diplomàtic anglès Thomas Wentworth (que el 1712 va arribar a l'extrem de qualificar els aliats de "new enemies"³⁸) oferirien "la España a Saboya antes que a S. M. Cesárea".³⁹

Al final, la reina Anna va aclarir les seves intencions en una sessió del Parlament, el 12 de juny de 1712. Després de garantir la successió al tron de la línia protestant Hannover —i de fer requeriment al pretendent Jaume III de Stuart perquè marxés a França—, assegurà que "à la fin France a esté portée d'offrir que le duc d'Anjou renonceroit pour luy et tous ses descendans pour jamais à toute pretention à la couronne de France, ja que, l'aprehension que l'Espagne et les Indes auroient pu estre unies à la France a esté la principale force du commencement de cette guerre et l'effective prevention de cette union a esté le principe que j'ay eu dans le commencement de ce present traitté [...]"

37. AHN, Estado L. 8708, s/f 1712, f.13-14.

38. J. BLACK, a L. FREY, M. FREY, *The Treaties...*, p. 490. Segons Black, les negociacions amb els holandesos, entre març de 1711 i juliol de 1712, "represents the continuing coercion and eventual abandonment of the United Provinces by Great Britain".

39. AHN, Estado L. 8708, 6-VI-1712, f. 24-24v.

La France et l'Espagne seront à present plus effectivement divisées que jamais et de cette manière Dieu mercy sera établie une reelle balance des puissances en Europe". A tot plegat s'hi sumaven, naturalment, els avantatges comercials a Amèrica o les compensacions territorials. La Cambra dels Comuns va donar el beneplàcit a les propostes de la reina.⁴⁰ Però aquestes mesures, lluny de satisfer els britànics, van acabar d'enrarrir l'ambient polític fins al punt que es parlava d'una possible guerra civil. El jacobitisme —que reclamava la corona per a Jaume III, germanastre del duc de Berwick— gaudia d'un ampli suport entre els *tories*, amb personatges rellevants al capdavant, com Ormond i Bolingbroke.

El marquès d'Erendazu posava al corrent de la resolució de la reina al marquès de Onrubia, i li deia que els britànics cedien "*enteramente al duque de Anjou la España y las Indias y aunque en lo aparente fue una proposición nadie duda la tenga ya ajustado y capitulado con Francia, por lo qual es preciso no retardar un punto el tomar las medidas que más nos puedan librar de tan inminente ruina*". A continuació li comunicava que milord Peterborough es dirigia cap a Madrid "*muy fervoroso [...] por lo que da a entender sobre este negocio para persuadir al duque [de Anjou] a entrar en el empeño. En esta inteligencia manda S. M. esté atentísimo a observar sus passos y apurar su verdadera intención pero con tal arte que nunca llegue a rezelarse desconfía de él, porque como V. S. sabe es de su natural delicadísimo y sospechoso procurant, ahora, el que tampoco el duque desconfie de las comunicaciones de V. S. con milord, siendo necesario que V. S. se gobierne con tal arte y dissimulo que satisfaciendo a ambos se logre el intento con cada uno*".⁴¹ Pocs dies després informava sobre el tema al marquès de Rialp i feia els següents comentaris: "*Parece podemos esperar que el duque tome este negocio con vigor por lo que le importa aunque no es fácil hacer fundado juicio de ello hasta tener su respuesta por el genio de aquel príncipe. De holandeses también parece podemos esperar no se nos separen pues de otra suerte, cierto se perderán. El duque de Anover si hemos de creer a lo que persuade la razón ha de estar muy firme y unido con nosotros pues todo se encamina a excluirle de la corona de Inglaterra poniendo en ella al príncipe de Gales. Si todos estos se mantienen firmes, mucho podemos hazer.*" El secretari d'Estat

40. AHN, Estado, L. 2864, núm. 23, 12-VI-1712. "Arenga de la Reyna de la Gran Bretaña hecha al Parlamento en 12 de junio de 1712 sobre la guerra".

41. AHN, Estado, L. 8708, 1-VII-1712, f. 54 i 55-55v.

imperial Erendazu concloïa amb amargor la seva valoració sobre la resolució de la reina Anna i el govern britànic: "*Lindamente distribuye el mundo a su modo como si no hubiesse otra potencia que la de aquella corona para dar absolutamente la ley.*"⁴² De fet, no anava errat.

Les notícies posteriors que Erendazu va remetre al marquès de Rialp amb prou feines deixen marge per a l'esperança. El setembre ratificava que "*los ingleses y franceses cada día estrechan más su amistad*" i que els holandesos "*a vista de esto titubean mucho*", tot i que creia que "*aunque al presente nuestras cosas están en malísimo estado, todavía no podemos dar el caso por desesperado*".⁴³ Però al cap d'un mes l'assabentava que el Regne Unit havia declarat l'armistici: "*Aunque nunca dudábamos darían este passo, sucesibo a los antecedentes, se haze mayor el dolor viendo lo executado. Y me llega al alma el considerar que llegará ahí [a Madrid, com a ambaixador britànic] el duque de Argyll, pues siendo uno de los que más mal nos han hecho y tan lleno de las malditas máximas del presente gobierno de ingleses, no puede esperarse de él sino mil desatenciones y disgustos. Afegia que se haze cuanto es imaginable para los socorros de dinero, pero en todas partes está todo muy apretado.*"⁴⁴ Ja en el mes de novembre insistia que al Regne Unit "*aquel partido dominante [dels tories] se mantenía fuerte sin que ninguna reflexión de que nos pierden y se pierden baste a alumbrar su ceguedad ocasionada de pasiones propias e intereses particulares tan contra el bien de la causa común y reposo de Europa. Esta es la verdad del sistema presente. No sé lo que será mañana pues las cosas de Inglaterra por la inconstancia de aquella nación se suelen mudar por horas*". Pel que feia a Catalunya, assegurava que s'havia fet una tramesa per valor de 40.000 doblons i una altra de 150.000 rals de vuit, encara que "*yo quisiera estuvieran prontas otras mayores sumas pero todo está bien apurado en medio de que no se cesa en procurar buscar medios pues considera el Amo, y todos conocemos lo que importa socorrer a Cataluña y quanto es menester habiendo caído el peso de todo sobre su Majestad C.*". En darrer lloc comunicava al marquès de Rialp que l'emperador "*queda en inteligencia de quanto V. S. participa sobre haver querido ingleses quedar dentro de Tarragona*

42. AHN, Estado, L. 8708, 8-VII-1712, f. 59 i 60.

43. AHN, Estado, L. 8709, 12-IX-1712, f. 48-48v.

44. AHN, Estado, L. 8709, 17-X-1712, f. 36-36v.; sobre el duc d'Argyll: H. W. TEMPERLEY, "Some additions to the manuscript records at Cambridge", *The Cambridge Historical Journal*, vol. I, núm. 1, vol. 13 1/2, Cambridge, 1925, p. 214-217.

haviendo sido bien azertada diligencia el sacarlos de aquella plaza pues la forma en que proceden nos da poca seguridad de ellos".⁴⁵ Com hem vist, segons el tractat d'evacuació, els aliats havien de lliurar a les tropes borbòniques Tarragona o bé Barcelona. Evidentment, l'opció de Barcelona era la preferida per Felip V, i pel que podem deduir, també era la desitjada pels britànics. Però, finalment, Starhemberg va lliurar Tarragona. El comte Juan Amor de Soria, des de Viena, va emetre durs judicis sobre la conducta dels britànics a *Enfermedad crónica*, mentre que va justificar l'actitud de l'emperador: "*Rara y jamás oída metamorfosis, dura y escandalosa ley a la Europa, sensible golpe a cuantos con el uso de la prudencia estaban empeñados por el bien público; pues en un día vieron perdida su libertad, infructuosos sus trabajos, inútiles sus triunfos y vendida a mal precio tanta sangre derramada. Desanimados y desunidos los aliados pensaron en aquel infausto congreso [Utrecht] hacer de la necesidad virtud, y apoyarse con la resignación a hacer menos infeliz su suerte, y evitar el último sacrificio. Solamente el Señor Emperador no pudo condescender a leyes tan duras e insufribles, y quiso más exponerse víctima de la violencia, que hacerse cómplice de tan funesta resolución.*"⁴⁶

Com ja hem dit, en el curs de les negociacions d'Utrecht, un dels esculls més difícils de superar va ser el cas dels catalans, tal com demostra la presència recurrent del tema en la correspondència que es van creuar Lluís XIV i Felip V. Tot i haver-ne parlat anteriorment, hem de reprendre la qüestió en la mesura que va constituir una de les peces del trencaclosques que obstaculitzaven la pau general. A finals de gener de 1713, el marquès de Bonnac, l'enviat francès a Espanya, informava des de Madrid al rei de França que el comte de Lexington havia "*fait des instances très vives a S. M. Catholique pour la déterminer à accorder aux catalans la conservation de leurs privilèges, mais quoy qu'il n'ait rien négligé pour cela et qu'il ait eu longues conférences sur ce sujet avec M. la princesse des Ursins, il me paroît que le roy d'Espagne demeure tousjours ferme sur ce point. Le comte de Lexington m'ayant demandé quels ordres j'avais sur ces articles, je luy ay repondu que j'estois seulement chargé de remettre à S. Majesté les propositions de l'archiduc sans le presser d'y répondre*".⁴⁷ Al cap de pocs dies insistia que Lexington li havia demanat el suport en les seves instàncies favo-

45. AHN, Estado L. 8709, 9-XI-1712, f. 58v-59.

46. E. LLUCH, *Aragonesismo...*, p. 22.

47. MAE, CP Espagne 220, 30-I-1713, f. 73v-74.

rables als catalans, a la qual cosa li va respondre que quan li va suggerir a Felip V “à l’instance de l’Angleterre de faire publier une amnistie pour la Catalogne dans laquelle on promettoit à cette province la continuation de ses privilèges, le roy d’Espagne avoit formé un soupçon que cette pensée venoit de la France qui dans le dessein de se rendre nécessaire à l’Espagne après la paix sohuaïtoit pour son propre interest que les catalans fussent maintenus dans leurs privileges, que ce soupçon n’estoit point diminué”. En conseqüència, escrivia Bonnac, tenia por que qualsevol gestió de la seva part podria agreujar la manifesta desconfiança de Felip V cap el seu avi. El cert és que, com podem veure, Lexington va fracassar en el seu intent després de llargues audiències amb el rei i la reina, raó per la qual Bonnac estava convençut “qu’il n’ya a que la dernière nécessité qui puisse reduire le Roy d’Espagne à accorder ce que l’Angleterre veut exiger de luy en faveur des catalans”. A més, deia que Felip V “a soupçonné avec assez de fondement que quelques espagnols avoient excité ce ministre [el duc de Shreswsbury] à faire des instances pour la conservation des privileges des catalans, aussy bien que pur la conservation des titres des espagnols que demeront dans le party de l’archiduc”.⁴⁸

Abans de la signatura de la pau d’Utrecht, l’ambaixador britànic Thomas Wentworth, baró Strafford, donava a conèixer a les Províncies Unides les línies mestres de la pau general i les compensacions que corresponien a cada país. S’hi estipulava que Felip V seria el rei d’Espanya “y faltando la línea, ha de suceder la casa de Saboya”; que Gran Bretanya i les Províncies Unides formalitzarien una aliança ofensiva i defensiva, a més de l’aprovació del tractat de la Barrera i de la garantia de la successió de la línia protestant, mitjançant un acord previ a la pau que signarien amb França. Per últim, entre d’altres qüestions, es preveia que l’emperador seria compensat amb els territoris italians (Nàpols, Milà), però que “no siendo cierto si S. M. Imperial querrá dar la mano a la paz, se ofrece la neutralidad en Italia, en caso de que el Sr. emperador quisiesse continuar la guerra pero con tal que de este modo se abandonarán los catalanes a la discreción de la Francia y de la España, ofreciéndose en el contrario de procurarles la manutención de sus antiguos fueros y privilegios junto a una amnestía general”.⁴⁹ En tot cas, l’ambició, alhora, dels territoris hispànics i dels italians per part de l’emperador resultava inadmissible per als fran-

48. MAE, CP Espagne, 220, 5-II-1713, f. 80v-81., 81v i 83v-84.

49. HHSt, Spanien-Varia Kart. 52, s/f 1713, f. 79v-80.

cesos i per als britànics. En mostrar-se inflexible en la demanda dels territoris italians, l'emperador havia de sacrificar els súbdits de la Corona d'Aragó i, d'una manera especial, l'últim reducte de Catalunya.

La pau va ser subscripta per França, el Regne Unit, Prússia, Portugal, Savoia i les Províncies Unides l'11 d'abril de 1713. Al final, els plenipotenciaris espanyols van ser acceptats i van poder-se sumar a l'acord el 13 de juliol.⁵⁰ Les Províncies Unides van mostrar-se reticents a l'acord per la tossuderia de Felip V de concedir un principat a Limburg (Països Baixos) a la princesa d'Orsini, concessió que finalment fou descartada malgrat que disposava del suport britànic, però que Lluís XIV no acabava de veure amb bons ulls perquè entrebancava el desenllaç de les negociacions. El cavaller Castellví raona, en aquests termes, la decisió de Carles VI de no signar la pau: "*Consideró que con sólo el socorro de los príncipes del Imperio no podía resistir al poder de la Francia porque los más de ellos no querían ayudar más que con su contingente, débil esfuerzo para tanta empresa. Fiaba en las contingencias del tiempo. La mucha edad del rey Luis y un príncipe de tres años que debía sucederle, los grandes achaques de la reina Ana, la inquietud del pueblo de Inglaterra, la poca satisfacción de los holandeses y generalmente todos los aliados le daban esperanza que en el espacio de una campaña podía mudarse el sistema y volver a encenderse con más fuerza la guerra.*"⁵¹

Mentrestant, a Madrid, el ministre José Grimaldo preparava un esborrany per al futur govern de Catalunya, a partir d'una proposta del duc de Pòpoli. El punt de partida era que "*a los catalanes sólo se les dejan las leyes municipales, pero nada de sus fueros*". Donava el seu *placet* al nomenament de sis ministres catalans (Francesc Portell, Francesc Ametller, Josep d'Alós, Rafael Cortada, Josep Marimon i el marquès de la Floresta), "*para emplearlos en lo que conviniera en Cataluña*", als quals se n'afegirien sis de castellans. La ciutat de Barcelona i els nobles havien de rebre el mateix tracte que els de Castella. En canvi, deixava qüestions pendents com l'indult general o el tracte que havien de rebre els eclesiàstics austriacistes.⁵²

Al Regne Unit, els acords d'Utrecht no van satisfer els *whigs*, partidaris de continuar la guerra, alhora que eren contraris a la concessió del *asiento de negros*. De fet, membres destacats del par-

50. L. BÉLY, *Les relations...*, p. 428.

51. J. M. MUNDENT i J. M. ALSINA, *Francisco de Castellví, Narraciones...*, III, p. 517-518.

52. AHN, Estado L. 2864, núm. 18, 16-V-1713.

tit controlaven la “South Sea Company” i consideraven insuficients les condicions del tractat de comerç amb Espanya. Si el desembre de 1711 el govern *tory* havia vist rebutjada la seva proposta de pau a la Cambra dels Lords —on van tenir lloc els principals debats sobre la guerra—, el 18 de juny de 1713, a la Cambra dels Comuns ho era el tractat comercial anglofrancès, malgrat la intensa campanya propagandística impulsada pels homes de Harley, amb Swift al capdavant. Però, com ja hem dit, en darrer terme, les relacions exteriors eren competència de la reina, malgrat la centralitat del Parlament en l'estructura política britànica.⁵³ Tal com deia un imprès publicat a França, la inestabilitat política es devia, en bona part, a la força dels sectors radicals (“*outré, qui sont extrêmes dans leurs sentiments*”), tot i que eren minoritaris, que hi havia tant a les files dels *whigs* com dels *tories*: els primers, “*appelez puritains ou republicains*”, partidaris d'un govern republicà, desitjaven continuar la guerra i restablir Carles III a Espanya; els segons, “*connus par rigides et royalistes*”, creien que mai no s'havia de perjudicar la prerrogativa reial ni canviar l'ordre de la successió dels reis (i, per tant, eren jacobites). Entremig dels dos grups, un gruix important de *whigs* i de *tories* coincidien en el fet que “*la seureté de la liberté depend su pouvoir equilibrement partagé entre la Cour et le Parlement*”.⁵⁴ Al capdavant, l'existència d'aquest ampli espai de consens polític és el que explica el desenllaç dels esdeveniments polítics al Regne Unit i del paper del seu govern a la guerra. Però si hem de fer cas de l'agent francès Charles Le Moyne d'Iberville, els *whigs*, en general, eren partidaris de la guerra, ja que aquesta els beneficiava “*par les emplois militaires et par les profits qu'il feroient dans les avances des fonds [en accions dels fons públics al 12, 15 o 20%] et dans les traitez pour la fourniture des armées comme ils ont fait dans les guerres passée*”, mentre que els *tories*, on s'arregleraven els principals propietaris de terres, en sortien perjudicats pel pagament de les taxes de guerra.⁵⁵

53. J. BLACK, *Parliament and Foreign...*, p. 33 i 35-36.

54. MAE CP, Angleterre, 243. Anònim. “Reflexions sur l'avantage effectif que nous donne sur nos ennemis l'estat actuel d'Angleterre”, 1713 (gener?); també és interessant l'anàlisi d'Iberville sobre la política britànica a “Mémoire contenant une partie des matières qui peuvent entrer dans l'instruction de Mr. Le marquis d'Alegre”, MAE, CP. Angleterre, 260, 25-XII-1714, f. 261-286v.

55. MAE CP, Angleterre, 259, Iberville, 24-IX-1714, f. 8; 6-XI-1714, f. 221-221v; els debats a la Cambra dels Comuns eren seguits a Espanya, com ho proven alguns fullets que repodueixen intervencions que s'hi feien: “*Arenga que hizo la Reyna de Inglaterra al Parlamento el dia veinte de abril... participando el estado de la Paz*” (Madrid, 1713) i “*Representación que haze la Cámara Baxa del Parlamento a la Reyna de la Gran Bretaña*” (s/d), que m'ha proporcionat Josep Fontana.

La inestabilitat política va anar en augment davant la mort, que es preveia imminent, de la reina. Però les eleccions de setembre van ampliar, encara més, la majoria dels *tories* i, per tant, van refermar l'opció política de la pau, malgrat la clivella interna en aquest partit, entre jacobites i hannoverians. Al desembre, mentre la reina es trobava greument malalta, Harley i Bolingbroke feien els últims intents, fallits, per aconseguir la conversió a l'anglicanisme del pretendent. Patrick Lawles va relatar un avalot que va tenir lloc el mes de setembre de 1713: "*Les whiggs la publiaient morte (la reina) et s'atroupaient pour prendre des mesures contre les toris dans une conjoncture si delicate. Il y avait, en même temps une espece de revolte parmi des soldats de la marine qui ont été cassez dans la province de Kent, dont 400 forcerent le quartier ou étoient leurs armes et drapeaux et marchoient en tumulte vers la ville de Londres. Les whiggs publioient qu'ils étoient de leur party et qu'ils étoient 1.500.*"⁵⁶ A l'abril de 1714, les dues cambres declaraven que la successió protestant no es trobava en perill, mentre que la Cambra dels Lords posava preu al cap del pretendent. Un observador, alarmat, escrivia que "*affairs are moving in such a manner that civil war is becoming inevitable in England*". A la fi, el Parlament reclamà el príncep Jordi com a duc de Cambridge. L'1 d'agost moria la darrera dels Stuart i el Consell s'afanyà a proclamar l'accés al tron de Jordi de Hannover.⁵⁷

RASTATT I BADEN

A finals de 1713, l'ambaixador francès a Viena es feia ressò de la voluntat de l'emperador de continuar la guerra —després de negar-se a reconèixer Felip V com a rei d'Espanya i el duc de Savoia com a rei de Sicília—, malgrat l'oposició de bona part de la Cort i de la manca de suport dels prínceps alemanys, alguns dels quals estaven més interessats en prosseguir la guerra del nord que tenia a Carles XII de Suècia com a protagonista.⁵⁸ Ben aviat s'inicià la següent tanda de negociacions a Rastatt, empresa pel mariscal Villars i pel príncep Eugeni de Savoia. En la negociació entre els dos militars, el príncep Eugeni va saber obtenir concessions importants: en relació amb els catalans, els presidis de Toscana, el títol de rei d'Espanya i

56. AHN, Estado L 3387-1, 18-XII-1713 i 29-XII-1713.

57. J. HOPPIT, *A land of Liberty?...*, p. 306-311 (la citació és de la p. 309).

58. MAE CP, Autriche, 93, Pastor, 25-XI-1713, f. 133-134.

les tropes en el Palatinat. Unes concessions que, finalment, el secretari d'Estat francès Torcy no va ratificar. El príncep Eugeni va treure profit d'una vella amistat amb el militar francès, forjada quan Villars havia estat ambaixador a Viena. I, com ha escrit Nicholas Henderson, atesa la seva vinculació amb els catalans durant la guerra no podia aprovar que els traïssin.⁵⁹

En aquelles negociacions, el “cas dels catalans” va tenir un protagonisme destacat. Eugeni de Savoia va escriure al marquès de Rialp que “*non tralascio d'operare quanto mi e possibile in favore e vantaggio della costante nazione catalana, e possio ben dire con ingenuità a V. I. che questo é uno fra ponti piú ardui per aggiustare*”.⁶⁰ La impressió d'un membre de la cort de París —el qual especulava sobre les intrigues del ministre Torcy amb el príncep Rákóczi, el dirigent de la insurrecció hongaresa fins el 1711, que rebia cert suport de França, així com sobre els diners pagats per Lluís XIV per sostenir els jacobites— era que “*l'empereur fait des propositions et demandes aussy hautes que s'il s'estoit encore trouvé les dernieres campagnes dans une superiorité de fortune*”.⁶¹ Com ja hem assenyalat, un dels principals obstacles de cara a l'assoliment d'un acord fou el principat que Felip V havia promès a Limburg a la princesa d'Orsini, punt al qual es mostraren a favor els britànics, disposats a concloure la pau al més aviat possible, però que va suscitar l'oposició frontal de l'emperador i de les Províncies Unides. A parer de Bolingbroke, “*la veritable raison que l'archiduc a pour s'opposer à la souveraineté de madame la princesse, est pour tascher en y consentant d'obliger le roy [Felip V] à se rendre plus facile sur les privileges des catalans et qu'il croit que la France luy a fait esperer quelques facilités*”. L'agent de Felip V Lawles, per la seva banda, deixava constància de les intencions inequívokes dels britànics, en afirmar que Bolingbroke “*m'a promis qu'il écriroit à monsieur Prior [ambaixador del Regne Unit a París] de représenter combien il seroit désagréable a S. M. Britanique si on concluoit rien à Rastad contraire à ses engagements avec le roy d'Espagne en faveur de*

59. L. BÉLY, *Espions...*, p. 666-667; N. HENDERSON, *Prince Eugene of Savoy. A Biography*, Phoenix Press. Londres, 2002, p. 218.

60. HHSt, ISR-Lombardei-Korrespondenz, Kart. 2, I-I-1714.

61. HHSt, Kriegsakten, Fasz. 267, 5-I-1714. Carta anònima. En una altra carta anònima enviada des de Suïssa s'insisteix en el tema: “*La cour de France à ce qu'on apprend par les banquiers sacrifie de grosses remises en Angleterre pour y maintenir et grossir le party du pretendant [...] qui s'assurent de pouvoir par argent et promesses pour gagner la pluralité des membres des deux chambres*”, 26-I-1714. Una de les cartes enviades des de París es refereix a l'amistat del diplomàtic britànic Matthew Prior amb el secretari d'Estat Torcy: *on le tient entièrement dans les interests de la France*, 2-II-1714.

madame la princesse”.⁶² Però la veritat és que les negociacions de cara al tractat de comerç entre Londres i Madrid no anaven per bon camí, fins al punt que Bolingbroke va avisar la cort de Madrid, mitjançant Lawles, que *“la reine sa maitrise seroit obligée à s’arreter tout court et de ne se mêler plus ny de l’évacuation de la Catalogne et la reduction des rebelles, non plus que de l’affaire de la madame la princesse, si nôtre cour (de Madrid) levait de nouvelles difficultes sur le comerse [...] que nôtre cour liait les mans à celle-cy, et ne lui laissait pas la liberté d’agir en faveur de l’Espagne comme elle souhaitait, puis qu’elle differoit la conclusion de la paix avec l’Angleterre”*. Lawles expressava el seu convenciment que hi havia poques possibilitats que les converses entre Villars i Eugeni de Savoia arribessin a bon port, perquè *“l’on croit que ce dernier amuse le marechal par de fauses apparences de vouloir conclure la paix, sans que l’archiduc ait veritablement intention de la faire”*.⁶³

En el bàndol imperial, fent gala d’una actitud possibilista o, si es vol, de realisme polític, Eugeni de Savoia escrivia al marquès de Rialp *“che la cesazione d’armi sarebbe molto proficua, onzi necessaria à catalani, così in effetto ne io fatta la proposizione ne termini che io stimato più propri, mà mi e stato risposto che questo dipende unicamente da voleri del duca d’Angiù”*.⁶⁴ Tanmateix, a Londres persistia la idea que la pau seria difícil d’assolir *“à moins que l’empereur ne devienne plus raisonnable dans ses demandes. Les 3 principaux articles sur lesquels il insiste sont: 1° de ne pas renoncer à ses pretentions sur la monarchie d’Espagne, 2° que la France rompe le traitté de garantie dans lequel elle est entrée à Utrecht avec l’Angleterre et la Hollande, 3° que la France ne se mesle point et ne donne aucune assistance à l’Espagne ni à aucun des princes d’Italie contre les armes de l’empereur”*.⁶⁵

L’abundosa correspondència que el mariscal de Villars va trametre a Lluís XIV en el transcurs de les negociacions és molt aclariadora. Li féu saber que l’emperador tenia un interès tan viu pel “cas dels catalans” com una *“repugnance presque invincible”* per la concessió d’un principat a l’Orsini. En relació a l’actitud del rei de França amb el “cas dels catalans” afirmava que *“je conviendray qu’ils sont fols, mais on ne peut pas dire qu’ils soient rebelles, puisque jamais ils*

62. AHN, Estado L 3387-1, 12-I-1714, núm. 16; també, 19-I-1714, núm. 18.

63. AHN, Estado L 3387-1, 26-I-1714, núm. 19.

64. HHSt, ISR-Lombardei-Korrespondenz, Kart. 2, 26-I-1714, f. 72.

65. HHSt, Kriegsakten, Fasz. 267, “Copie d’une lettre du secretaire de la Reyne Marie en France à mylord Ailsbury”, 31-I-1714.

n'ont renouées à leurs privileges". Villars estava convençut que el príncep Eugeni desitjava la pau "*mais il est fort peiné sur les articles des Catalans, et il est possible qu'une pareille condition tienne fort au coeur de l'archiduc et de l'archiduchesse [...] que pour avoir la liberté d'en sortir [de Barcelona], elle aura promis à ces revoltés tout ce qu'ils luy autont demandé*". Segons el príncep, l'emperador havia retirat la confiança en Sinzendorf després que consentís l'evacuació de les tropes de Catalunya sense obtenir els privilegis.⁶⁶ Partint de la seva amistat confessada amb el príncep, Villars es va comprometre en nom del rei de França a permutar el principat per a l'Orsini amb el reconeixement de llibertats de Catalunya i Mallorca, aspecte que l'historiador Sanpere i Miquel va captar magníficament. Segons Villars, el príncep Eugeni tenia ordres de l'emperador de signar la pau, més per necessitat que no pas per voluntat.⁶⁷ A parer de Derek McKay, biògraf del príncep Eugeni, Villars "*was also an inept and confused negotiator, while Eugene, who persuades him that he wanted to help confound his enemies at Versailles, continually acte fiercely, standing up, putting on his hat and threatening to break off the talks at the slightest provocation*".⁶⁸

La redacció de l'article 18, proposat pel príncep, no es prestava a confusió: remarcava l'interès de l'emperador a fer reconèixer als catalans i mallorquins, a més d'una amnistia general, els seus privilegis, tal com en gaudien en morir Carles II i que, en cas de no ser reconeguts, l'emperador els pogués assistir econòmicament i militarment fins que en gaudissin plenament, sense que aquest ajut comprometés la pau general amb França. El militar francès interpretà que el príncep Eugeni es donaria per satisfet amb el reconeixement a la intervenció imperial a favor dels resistents catalans.⁶⁹ Però davant la negativa de París a admetre aquests punts, el príncep Eugeni s'indignà perquè considerà escandalós el canvi dels criteris de la negociació marcats pel ministre Torcy i, per tant, decidí trencar-la.⁷⁰ Aleshores, Villars es girà contra París. Protestà pels rumors que cir-

66. SHAT, A1 2506. Villars, 7-I-1714, núm. 102 i 193.

67. S. SANPERE, *Fin de la nación...*, p. 334-341; MAE CP, Autriche, 93, Villars, 30-XI-1713, f. 31.

68. D. MCKAY, *Prince Eugene of Savoy*, Thames and Hudson, Londres, 1977, p. 146.

69. SHAT, A1 2506. Villars, 14-I-1714, núm. 109; 14-I-1714, núm. 107; gener 1714. "Article 18", núm. 129; Villars, 21-I-1714, núm. 118.

70. SHAT, A1 2506. P. Eugeni al príncep de Lewenstein, 2-II-1714, núm. 135; Villars, 6-II-1714, núm. 139; P. Eugeni als États du Haut Rhin, 12-II-1714, núm. 142.

culaven contra la seva persona i exposà el seu malestar: *"J'ay veu mesme tant de contrarieté dans mes ordres, qu'il m'a esté aisé de demesler, que tantost on vouloit la paix, et que tantost on ne la vouloit pas."* Alhora, defensà les bones intencions del príncep Eugeni: *"Je serai pené en sa place de voir nostre obstination à establir que le traité present ne met pas l'empereur à couvert."*⁷¹ Tot seguit, la indignació va deixar pas a una actitud desafiant que només un militar prestigiós com ell —tant com ho era Eugeni de Savoia, vencedor juntament amb Marlborough a Blenheim—,⁷² l'heroi de la batalla de Malplaquet que va fer donar un tomb decisiu als interessos francesos durant la guerra, podia manifestar sense embuts. Així, en relació amb el "cas dels catalans" feia el següent raonament en la millor línia de l'estratègia seguida per París des de la guerra dels Segadors fins a la revolta dels Barretines (1687-1689):⁷³ *"Je ne seai pas si en bonne politique il ne seroit pas de l'interest du roy que leurs privileges fuissent conservés, qui pour nous reprendre d'une union éternelle entre les deus monarchies, ces peuples ont voulu cent fois se donner à nous, sy sont donnés surement, sont une maniere de barriere entre l'Espagne et la France. Vous seavez que la Biscaye est de meme, ainsy bien que les montagnes d'Arragon, et que la tranquillité si necessaire a toutes nos frontières du Languedoc et de la Guienne a toujours été conservée, et tres utilement pour nous par une maniere de tresve établie chez tous ces peuples là. Mais enfin lorsque l'Empereur consentoit à laisser au Roy [de França] la liberté de donner tous les secours possibles au roy son petit fils [Felip V], tant par mer, que par terre, falloit il regarder comme une chose si essentielle cette mutuelle liberté que l'archiduc vouloit se reserver de soutenir les catalans."* Insistia que, a la pràctica, aquest concessió a Carles VI no tindria repercussions militars importants en no disposar l'emperador del suport de les potències marítimes i, en canvi, li deixava un marge de maniobra per tranquil·litzar la seva consciència i mantenir l'honor en relació amb el compromís que havia contret amb els catalans.⁷⁴ Pocs dies després, sense amagar el seu ressentiment, tornava a la càrrega en una carta adreçada a la cort francesa: *"Je seay que les bons courtisans sont plus occupez à plaire qu'à servir, que les plus habiles*

71. SHAT, A1 2506. Villars, 6-II-1714, núm. 138; 13-II-1714, núm. 144; 20-II-1714, núm. 149.

72. C. SPENCER, *Blenheim. Battle for Europe. How two men stopped the French conquest of Europe*, Weidenfeld & Nicolson, Londres, 2004.

73. J. ALBAREDA, "Catalunya a finals del segle XVII: la continuïtat de la revolta", a E. Serra (ed.), *La revolució catalana de 1640*, Crítica, Barcelona, 1991, p. 291-317.

74. SHAT, A1 2506. Villars, 22-II-1714, núm. 154.

gens tâchent de concilier l'un et l'autre et je me blâme moy même quand je m'écarte de cette seconde maniere très juste et très raisonnable; après cela Monsieur je vous diray naturellement que je suis si vivement occupé de ce que je crois bon pour le Roy, que quand même je croirois Sa Majesté éloginée de mon opinion je ne laisseroit pas de la soutenir au hasard de luy déplaire [...] contez que le Pce. Eugene avec lequel je puis dire que je suis dans une parfaite union, je l'ay mis en desespoir dix fois, surtout au sujet des Catalans en faveur desquels il avoit des lettres de la main de l'Empereur et de l'Imperatrice qui ne luy donnoient aucune liberté." De fet, en un altre lloc deia que "j'ay lieu de croire que sur ses vives instances pour les Catalans on luy a donné des ordres veillerés des quels in ne paroit pas content".⁷⁵ Alhora, va exposar arguments semblants en una lletra a Lluís XIV. Després d'expressar que no havia pogut donar satisfacció al desig del príncep Eugeni "de conclure une paix qu'il avoit cru et qu'il regardoit comme le plus grand bonheur de sa vie de pouvoir contribuer a restablir non seulement la paix, mais une bonne et sincere intelligence entre S. Majesté et l'Empereur", raonava el motiu essencial del seu desacord amb les directrius rebudes del ministre d'Estat Torcy: "J'ay fort pressé le Pce. Eugene et il m'a dit que le Roy [Carles VI] veut que l'on convienne en quelque maniere un traité avec le Roy d'Espagne. Est il possible que Sa Majesté ne veuille pas comprendre que l'Empereur et l'Imperatrice attaqués par leur honneur et leur conscience au sujet des Catalans ne veuillent pas au moins pouvoir dire à ces malheureux dont ils causent la perte, nous avons fait les derniers efforts pour obtenir vos privileges au moins une amnistie, et ne pouvant en venir à bout nous avons refusé d'entrer dans aucun traité avec le Roy d'Espagne que vous ny fussiés compris, promettés nous M. le mariscal cette suspension d'armes pour le Catalans, et en meme temps je vous promets d'entrer en traité avec l'Espagne. Il a adjouté, je vous proteste, que les lettres que j'ay reçû de l'Empereur et de l'Imperatrice sur ce sujet, et de leur propre main m'ont fait regarder comme un malheur pour moy d'estre chargé de la paix", i que si des del començament de les converses de pau no hi hagués hagut cap porta oberta a la resolució del "cas dels catalans" i al tema dels límits fronterers dels territoris alemanys que retornaven als de la pau de Ryswick (cosa que significava que França conservava Alsàcia, Strasbourg i els tres bisbats de la Lorena, alhora que donava a l'emperador Landau i Fort Louis i li reconeixia els territoris italians que posseïa), l'emperador s'hagués negat a participar-hi. Per tot plegat, Villars insistia:

75. SHAT, A1 2506. Villars, 1-III-1714, núm. 166; 2-I-1714, núm. 100.

*“Mais Sire, je supplie V. Majesté de me pardonner la liberté de luy dire qu’il y a des raisons aux quelles ie me puis que repliquer, l’archiduch et l’archiduesse puissent ils ne pas croire leur gloire, leur honneur et leur conscience engagées dans le soutien des catalans, l’article entier est supprimé par l’ordre de V. Majesté.”*⁷⁶ En efecte, el polèmic article va desaparèixer en la redacció final.⁷⁷ Lluís XIV no va tenir dubtes al respecte. En una carta al marquès de Brancas, a Madrid, on declarava que *“je vois qu’il est necessaire que je regarde la reduction de Barcelone comme mon affaire propre”*, per la qual cosa havia decidit enviarhi tropes a les ordres del duc de Berwick, es referia a la negociació de Rastatt i justificava la seva decisió en aquests termes: *“J’ay receu par la derniere lettre du marechal de Villars que le Prince Eugene commençoit à proposer de prendre au nom de l’archiduc des engagements pour traiter la paix avec le Roy d’Espagne, mais il demande que ce soit à condition de faire jouir les Catalans d’une suspension d’armes, jusqu’à ce que le traité soit conclu. Je ne puis croire que cette condition convint au Roy mon petit fils, parce que le temps de la negociation est tres incertain et cependant les Catalans persisteroient en sureté dans la revolte et dans l’indépendance su roy leur maistre, ils auroient l’obligation à la maison d’Autriche du calme dont ils jouiroient, ainsi leur atachement pour elle s’augmenteroit par la reconnoissance de ce bien fait. Il faut qu’ils doivent uniquement au Roy d’Espagne les graces qu’il poudra bien leur acorder, par consequent je regarde come un bien pour luy que l’Archiduc difere encore à traiter avec l’Espagne et qu’il laisse un temps sufisant pour prendre Barcelone, avant même que la negociation soit commencée.”*⁷⁸ El mateix dia que se signava la pau, el 6 de març de 1714, la qual perfilava els dominis territorials de l'emperador, de França, dels electors de Colònia i de Baviera i de les Províncies Unides,⁷⁹ Villars escrivia al rei de França comunicant-li la signatura i recordant-li que el príncep Eugeni havia reclamat una amnistia per als catalans, per motius de consciència i d'honor de l'emperador i l'emperadriu.⁸⁰

76. SHAT, A1 2506. Villars, 2-III-1714, núm. 167.

77. “Memoire pour les changements qui ont été apportés à M. le Prnce de Eugene de Savoye par Mr. Le marquis de Courtade sur le projet que le dit Prince a remis à Mr. Le mareschal duc de Villars avant son depart de Rastatt.” SHAT, A1 2506, febrer de 1714, núm. 156.

78. AHN, Estado 2864, s/d, febrer de 1714.

79. L. BÉLY, *Les relations...*, p. 429.

80. SHAT, A1 2506. Villars, 6-III-1714, núm. 172.

Com reaccionà Felip V davant les negociacions? Atabalat per la proposta feta per Eugeni de Savoia, la qual condicionava la concessió del Principat a la princesa d'Orsini al reconeixement de les llibertats catalanes, s'afanyà a escriure a Lluís XIV que tot l'ajut que li havia proporcionat durant la guerra hauria estat debades si *“vous ne m'aidez pas à achever de reduir les catalans et les mallorquins à mon obeissance, les royaumes d'Aragon et de Valence pourroient se joindre bientôt à eux [...] ce n'est par un principe de hayne, ny par aucun sentiment de vengeance que j'ay toujours refusé cette restitution mais parce que ce seroit aneantir mon autorité et m'exposer à des revoltes continuelles que de faire revivre ce que leur rébellion a eteint et qui a tant de fois fait éprouver aux roys mes predecesseurs combien ce que leur faiblesse leur avait laissé par de pareilles révoltes usurper de leur autorité [...] C'est, il me semble, une justice que tous les souverains se devraoient rendre les uns aux autres puis qu'il les doit estre egallement odieux que des sujets veuillent leur faire la loy et leur disputer comme les catalans l'on fait tant de fois à leur prince la fidelité qui leur a esté jurée”*. Per aquesta “raó d'Estat”, conclouïa, el rei de França no podia deixar-lo d'ajudar en el setge de Barcelona. D'altra banda, considerava que Carles VI s'havia d'accontentar amb els territoris italians i renunciar, d'una vegada, a la monarquia d'Espanya afegint que *“si il a pris des engagements en faveur des catalans et des mallorquins, c'est mal à propos et en tout cas il doit se conformer à ce qu'à fait la reyne d'Angleterre qui a jugé que ses engagements estoient remplis par la promesse que j'ay faite de leur conserver les memes privileges que a mes fidelles castillans”*.⁸¹ No havien passat gaires dies quan, en una nova lletra al seu avi, després que el marquès de Brancas li hagués mostrat una carta que Villars va enviar a Lluís XIV, tornà a la càrrega sobre el tema. Ara, reiterava la voluntat de castigar els catalans per la seva infidelitat, ja que *“tout ce que ces peuples ont forcé leurs souverains de leur accorder par leurs revoltes n'a servy qu'à les disposer a de nouvelles rebellions [...] Cependant comme vous mandez par cette nouvelle depesche, que ne pouvant reduire les catalans par la force, vous souhaiteriez que je trouvasse quelque temperement qui les ramene à leur devoir et qui comme le Prince Eugene demande, puisse leur apporter quelque soulagement [...] j'adjouteray [...] qu'”* il ne s'agit que de me laisser les troupes que

81. AHN, Estado L 2460-1, 31-I-1714. La mateixa carta a MAE CP, Espagne, 235, f. 50-50v.

vous avez en Catalogne pour me rendre maistre de cette place". No solament això, sinó que replicava al seu avi: "Ainsy des que vous me faites conoistre par vostre depesche à vostre ambassadeur que mon interest et celuy de la Princesse des Ursines sont presentement les seules causes du retardement de la paix que vous traittez avec l'archiduc vous me mettez dans la necessité de faire tout ce qui dependra de moy pur accelerer cette paix." Finalment, reiterava la seva ferma convicció: "L'affectation de l'archiduc sur cet article [del Principat per a la princesa d'Orsini] n'est qu'un pretexte pour chercher à procurer aux catalans le soulagement que le Prince Eugene demande pour eux [...] vous saivez que j'ay accordé qu'ils seroient sur le pied des castillans , cette grace qu'ils ne meritoient pas n'a pas fait cesser leur rebellion, je leur ay depuis donné tout le temps de se reconaistre, je leur ay plusieurs fois fait offrir une administie sous cette condition, tout cela n'a rien produit, en fin s'il le faut je leur conserverai ce qui s'appelle leur privileges municipales à condition que tout ce qui est contraire à mon autorité et a mes droits de souveraineté en seront exclus et aussi qu'ils me payeront tous les frais de la guerre [...] Ce que je vous demande de plus est que les catalans n'ayent pas lieu de croire que ce soit parmi que cette nouvelle grace leur paroisse oferte, outre que cela ne serviroit qu'à les rendre plus insolent."⁸²

Le roi de guerre expressava, així, la seva determinació en termes diàfans i en la més pura lògica absolutista. Ben entès, la seva actitud en relació amb els catalans ratllava l'obsessió. Lluís XIV, davant d'arguments tan contundents, va deixar de banda els consells perquè aplicats mesures de prudència que el sentit comú i la pròpia experiència política li aconsellaven, per donar prioritat als sentiments personals i de caràcter dinàstic que l'impetuós i enterc nét reclamava. Així, en unes instruccions al marquès de Brancas li notificava que havia refusat totes les peticions fetes a Rastatt a favor dels catalans. Li assegurava que havia pres la decisió ferma d'ajudar el seu nét en el setge de Barcelona. Al final de la carta, afegia que acabava de rebre'n una altra de Felip V on li deia que intentaria aplanar les dificultats en la qüestió dels catalans. El rei de França, que ja havia resolt de donar suport incondicional al seu nét, li feia aquest comentari a Brancas sobre la intenció que li havia expressat Felip V: "*Un pareil expedient produiroit peu d'effet et je doute que ces peuples consentissent à rachepter leurs coutumes locales aussy chèrement qu'on veut les*

82. AHN, Estado L 2460-1, 1-II-1714, núm. 23.

obliger à les payer. Je reponds à la lettre que le roy mon petit fils m'a escrite sur ce sujet qu'il me demande sur la condescendance qu'il veut bien avoir pour les catalans, mais je luy marque en mesme temps que je ne crois pas qu'il convienne d'en faire presentement usage, qu'il vaut mieux la reserver pour le temps où il traittera la paix avec l'arxiduc, ou s'en servir pour ramener s'il est possible les catalans à leur devoir avant mesme que de traiter la paix."⁸³ Encara no havia passat un mes i Lluís XIV ja feia partícep Brancas de la notícia del desplaçament de tropes a Catalunya. Es mostrava convençut que el retard de la conclusió de la pau amb Carles VI afavoria Felip V perquè, d'aquesta manera, abans podria ocupar Barcelona. En canvi, considerava prioritària la pau entre Felip V i les Províncies Unides: *"Les zelandois preparent des vaisseaux de guerre pour les envoyer à Barcelonne sous pretexte de les rendre aux catalans. Les deux provinces d'Hollande et de Zelande sont le plus irrités contre l'Espagne parce qu'elles souffrent seules de l'interdiction du commerce. La guerre n'estant pas finie rien n'empeschera les Estats Generaux d'envoyer une escadre au secours de Barcelonne et l'on ne doit pas croire qu'elle soit combatue par l'escadre angloise qui doit passer dans la Mediterranée.*"⁸⁴

A instàncies del marquès de Rialp, el príncep Eugeni de Savoia, des del castell de Rastatt, informava en to pessimista, sobre el desenvolupament de les negociacions en relació amb el "cas dels catalans": *"Je suis toujours du même sentiment qu'il est de l'équité et de la justice de tacher à maintenir un peuple si zélé, dont leur fidelité et attachement à nôtre très auguste maître et quasi sans exemple. Je ne dis rien de l'esperance qu'on veut concevoir, de ce qui pourroit peut être arriver en leur faveur, car tout dependant d'un hazard, on n'en peut rien dire de positif, ainsi qu'il est toujours plus à craindre qu'à esperer. Le pire qu'il y a est qu'on ne peut pas voir quelle fin que ces affaires prendront si la guerre pour ainsi le dire ne dure pas éternellement.*"⁸⁵

El 28 de març, Carles VI i la reina es van adreçar als diputats de la Generalitat per agrair-los la fidelitat i comunicar-los que *"no avendo producido las disposiciones acordadas, de parte de mi compasivo cariño los efectos de vuestro consuelo y libertad, tuve a bien acordar últimamente el establecimiento de la Paz con el Rey de Francia que se concluyó en Rastatt, el día 6 del presente, sobre la indisputa-*

83. MAE CP, Espagne, 235, 17-II-1714, f. 58-63v (la cita és dels f. 63-63v).

84. MAE CP, Espagne, 235, 9-III-1714, f. 91-94 (les cites són dels f. 91v-92 i 92v-93).

85. HHSt, ISR-Lombardei-Korrespondenz, Kart. 2, 2-II-1714, f. 76-76v.

ble condición de conservar mi justicia, derechos, acción y títulos, que como legítimo Rey de España me pertenecen [...] podreys assegurados, que sucesivamente hos dispensará mi clemencia, las assistencias que se hagan arbitrales en la posibilidad, hasta que facilitado vuestro bien merecido alivio, se mire con proporción la confianza al curso de mi justicia". Aquesta carta i una altra de l'emperadriu van circular per Catalunya i van tenir "une impression sur l'esprit de ces peuples qu'il seroit difficile de vous exprimer", assegurava el comte de Fiennes des de Girona, alhora que deia que el ministre Orry havia arribat a Barcelona feia cinc o sis dies i que havien tornat a disparar bombes contra la ciutat, per afegir el comentari següent: "Je serois fort surpris s'ils l'obligent à se rendre de cette maniere."⁸⁶ L'ambigüetat del missatge de l'emperador, redactat pel marquès de Rialp, va donar peu al que l'historiador Sanpere i Miquel qualificà com l'"equivoc" en què van incórrer les institucions catalanes, fruit de la desesperació o de l'encegament a què els abocà la defecció dels aliats, en interpretar la pau en un sentit favorable als seus interessos. És a dir, que Carles VI era reconegut com a rei d'Espanya i que, un cop signada la pau amb França, aquesta retiraria el seu suport militar a Felip V. En realitat, com sabem, Carles VI no va retenir altra cosa que el títol —purament nominal— de rei de les Espanyes.⁸⁷ Amb tot, aquesta concessió que Lluís XIV va fer a l'emperador va treure de polleguera Felip V, tal com el representant francès a Espanya Pachau va explicar al rei de França: "Il se recria et me dit qu'il est etonnant qu'on souffrist que l'archiduc se donnast des titres qui ne luy appartenaiient en aucune maniere." L'ambaixador francès intentà calmar-lo adduint que "ces titres ne pouvaient porter aucun prejudice aux droits legitimes et incontestables de sa Magesté".⁸⁸

Felip V, dolgut, no va trigar a expressar personalment el seu disgust al rei de França: "Je me suis trouvé véritablement touché de ne m'y point seavoir compris, d'y voir que l'archiduc prend toujours la qualité de roy d'Espagne et des Indes [...] tout cela me fait croire qu'il y a quelque article secret dont je ne suis pas informé. Car je ne puis croire que vous n'ayez préveue dans quel inconvenient ce traité me jétteroit

86. SHAT, A 1 1 2506. "Las molt afavoridas cartas de las S.C.C. y Reals Magestats del Rey y Reyna...", Rafel Figueró, núm 183; Fiennes, 4-V-1714, núm. 182; S. Sanpere, *Fin de la nación...*, p. 354. També els consellers de Barcelona van rebre una carta d'aquest tipus. AHN Estado, L 5033, 28-III-1714, f. 60-61v.

87. S. SANPERE, *Fin de la nación...*, p. 352.

88. MAE CP, Espagne 229, 9-IV-1714, f. 95v-96.

des que l'archiduc prétendrait se conserver le titre de roy d'Espagne et les Indes, sur tout si le consentement que j'ay donné au démembrement de partie de la monarchie d'Espagne luy passoit comme par succession." No solament estava molest pel títol reconegut a l'emperador sinó també perquè l'acord de pau no contemplava la creació del Principat per a la princesa d'Orsini.⁸⁹ La "camarera mayor", per la seva part, va escriure a París per reclamar les tropes que havien de posar punt final al llarg setge de Barcelona, iniciat l'estiu de 1713. Urgia, "*pour finir de faire rentrer dans leur devoir des sujets infideles et plus endurcis que jamais dans leur rebellion. Ils se rejouiront autant de la paix de Rastatt, monsieur, entre la France et l'archiduc que les bons sont affligés du tort qu'elle fait au roy d'Espagne*". Alhora, naturalment, aprofitava per reivindicar el seu polèmic Principat: "*J'oze esperer par la continuation de vous bons offices que le roy me fera la grace de recommander a Mrs. ses ambassadeurs à Bade d'agir fortement pour me faire obtenir ma souveraineté puis qu'on n'a pu y engager l'archiduc à Rastatt.*"⁹⁰

El duc de Berwick va arribar a Barcelona el 7 de juliol de 1714, quan Felip V ja havia segellat la pau amb les Províncies Unides, tal com volia Lluís XIV, acord que es va materialitzar el 26 de juny. Les instruccions que va rebre de Felip V sobre el tracte que havia de donar als resistents no deixaven lloc a dubtes: "*Ils méritaient d'estre poussés à toute extremité selon les loix de la guerre et de servir d'exemple à ceux de mes autres sujets qui à leur imitation persistent dans leur rebellion.*" Entre les mesures repressives que caldria aplicar-los hi havia les següents: "*4° Qu'ils payeront les frais de la guerre depuis l'évacuation que je consent que vous moderiez à deux millions d'écus [...] 6° Que pour conserver à jamais une marque des effets de leur rebellion tous les heritages renfermez dans l'enceinte de cette ville demeureront chargez à perpetuité d'un cens anuel de deux pour cent de leur valeur [...] 7° Qu'il ne sera question ny de privileges ny d'usages, revoquant à cet égard l'article de mes ordres par lequel je vous avais prescrit de les soumettre aux lois de Castille, convenant avec vous qu'il vaux mieux me reserver la liberté de les soumettre aux reglements que je jugeray convenables à mes interests.*" Es referia, enfurit, a "*ce peuple rebelle qui outre la resistanse à rentrer sous mon obeissance employe dans toutes les cours étrangères les plus vives sollicitations pour me susciter de nouveaux embarras et d'allumer si il leur était posible la guerre dans*

89. AHN, Estado, 2460-1, 14-IV-1714, núm. 27.

90. MAE CP, Espagne, 229, 23-IV-1714, f. 128v-129.

toute l'Europe", així com a la "*mauvaise volonté des intelligences se- cretes que ces rebelles entretiennent avec mes ennemis*".⁹¹ És sabut que aquestes instruccions i d'altres d'anteriors van sorprendre al militar duc de Berwick: "*Cet orde me parut si extraordinaire, si peu chrétien, et si contraire même aux intérêts de sa Majesté catholique, que je dépêchai sur le-champ au roi son grand-père.*"⁹²

Arran de la carta del militar, Lluís XIV s'afanya a escriure Felip V perquè moderés els seus impulsos i perquè concedís una capitulació raonable a Barcelona deixant l'assumpte en mans de Berwick.⁹³ De fet, el general assegurava que els sentiments de la cort de Madrid no el van sorprendre, perquè Felip V sempre s'havia caracteritzat per la seva altivesa, actitud que l'havia portat a vorejar el fracàs: "*Tous ceux qui s'étoient révoltés devoient être passés au fil de l'épée; tous ceux qui ne prenoient pas parti contre son compétiteur devoient être traités en ennemis.*" Berwick, en una reflexió que resulta molt aclaridora, es mostrava convençut que "*si les ministres et généraux du roi d'Espagne avoient tenu un langage plus modéré, ainsi qu'il sembloit que la prudence le demandât, Barcelone auroit capitulé d'abord après le départ de Imperiaux; mais comme Madrid et le duc de Popoli ne parloient publiquement que de sac et de corde, les peuples devinrent furieux et desesperes: à la vérité Popoli avoit une haine personnelle et bien fondée contre les barcelonais, à cause des insultes qu'ils avoient faites à sa femme lorsque l'archiduc prit la ville en 1705*".⁹⁴ Cal que retinguem les paraules del militar enviat per Lluís XIV ja que ens ajuden a entendre un dels motius principals de la resistència desesperada de Barcelona el 1714: el convenciment que no hi hauria negociació possible amb les tropes de Felip V. En canvi, Virginia León ha observat una actitud distinta en l'ocupació de Madrid per part de Carles III, el 1710, el qual, tot i ser plenament conscient de l'escassa simpatia que desvetllava entre els castellans, "*mantiene su postura conciliadora y pacificadora, i ordena a los generales que eviten desórdenes y excesos que «tan injustamente tienen dolorido el real y piadoso ánimo», y amenaza con abandonar el ejército y retirarse a la corte en el caso de no solucionarlo*". El mateix rei escrivia a l'emperadriu, que exercia de governadora

91. SHAT, A 1 2488, 29-VII-1714, núm. 214.

92. A. PETITOT ET MONMERQUÉ, *Mémoires du Marechal de Berwick*, tome II. Collection des Mémoires relatifs à l'Histoire de France, t. LXVI, París, Foucault, 1828, p. 203.

93. S. SANPERE, *Fin de la nación...*, p. 450.

94. A. PETITOT ET MONMERQUÉ, *Mémoires...*, p. 204.

a Barcelona, que ell havia passat per una casa anomenada la torre de la Parada, que *“nuestros propios bien disciplinados soldados han robado en parte, y lo demás, sólo por hacer mal y daño, lo han quebrado y destruido, y también han saqueado iglesias y todo lo demás”*. Carles III conclouïa, dolgut: *“No hay forma de remediarlo, porque no quieren los generales y son los generales, y son los oficiales los primeros y los peores. Así no se hace cosa buena.”*⁹⁵

Jordi de Hannover arribà a Greenwich el 18 de setembre i impulsà el retorn al govern dels *whigs*. El tractat d'Utrecht, signat pels *tories*, fou considerat una traïció als aliats, i Harley i Bolingbroke van ser denunciats per la seva inclinació jacobita. El nou ministeri era majoritàriament *whig*, com ho fou el nou Parlament elegit el 15 de gener de 1715. La Cambra dels Comuns constituí, el 9 d'abril, un “Committee of Secrecy” que va fornir proves per acusar de traïdoria Harley, Bolingbroke i Ormond, i de crims i delictes a Wentworth. Com a resultat d'aquest procés, Bolingbroke i Ormond van marxar a França. Abans, però, Bolingbroke va patir una campanya contra la seva persona per part dels *whigs* fins al punt que es va veure obligat a posar un cos de guàrdia de 70 homes davant de casa seva per evitar *“toute insulte de la populace”*, cosa que no li estalvià impropèris com el de *“french dog”*.⁹⁶

El canvi polític reactivà momentàniament el “cas dels catalans”, tot i que, finalment, les noves directrius del govern no van arribar a fer-se realitat a conseqüència d'haver-se consumat ja la dominació de Barcelona per part del duc de Berwick. Amb tot, durant uns mesos, el temor que el Regne Unit reprengués les hostilitats va inquietar les corts de Madrid i de París. La princesa d'Orsini va rebre una carta de la cort francesa on l'avisaven d'aquest perill previsible: *“Les wighs triomphent et plusieurs d'entre eux, madame, cherchent ses sujets de querelle et de guerre. Ils répandent le bruit de la révocation des actes de la renonciation que le roy d'Espagne a faite [...] en fin on murmure encore en Angleterre contre l'abandon des catalans que le précédent gouvernement devoit soutenir pour l'honneur de la nation angloise. Sur ce fondement gens bien instruits assurent qu'il a esté écrit à l'empereur pour le prier de differer la conclusion du traité à Bade, et que les régents ont exhorté le nouveau roy Georges de luy faire la même prière.”*

95. V. LEÓN, *Entre Austrias...*, p. 195; “Variedades. Guerra de Sucesión”. *Revista de Archivos...*, 18-X-1710, p. 365.

96. J. HOPPIT, *A Land of Liberty?...*, p. 389-392, MAE CP, Angleterre, 259, Iberville, 4-X-1714, f. 26v-27.

De tota manera, l'informant de Versalles arribava a la conclusió que *"le nouveau roy est sage, aime peu la guerre et beaucoup son argent. L'Angleterre auroit peine à fournir présentement ce qui seroit nécessaire pour mettre de nouvelles armées sur pied, des flotes en mer et payer des subsides [...] mais il y faut donner beaucoup d'attention et ne pas mépriser les faux bruits"*.⁹⁷

Felip V s'afanyà a manifestar la seva preocupació a Lluís XIV per aquest contratemps. Després de repetir un cop més que els resistents de Barcelona havien refusat *"les graces que vous et la Reyne de la Grande Bretagne leur aviez procurés"*, mantingudes per ell durant un any, pensava que els regents del Regne Unit *"en attention à ces circonstances et qu'ils jugeassent avec équité de la conduite de ces rebelles que m'ont fait dépenser plus de 20 millions par leur obstination [...] il est à souhaiter que leur nouveau roy n'entre pas dans les sentiments de ceux de cette nation qui montrent tant de disposition à renouveler la guerre"*. Per la mateixa raó i per la urgència de la matèria, prosseguia, no havia aprovat la proposta de Berwick de reduir Barcelona mitjançant un bloqueig sistemàtic que la sotmetés per la fam, *"parce que la teste de la revolte de tout la reste de la Principauté de Catalogne, peut estre mesme de celle de Maillorque et d'Iviça, est dans Barcelone, c'est elle qui a jus qu'à present donné le mouvement à tout la reste"* i que, en cas de no ser així, no cessaria la rebel·lia: *"Elle ne finira point, les puissances qui s'interessent à la faire durer les maintiendront dans l'esperance d'estre secouris et ils chercheront toute sorte de pretextes pour metre leur mauvais dessein à execution. C'est ce qui m'oblige particulièrement à vous demander instamment d'ordonner au mariscal de Berwick de pousser avec toute la viguer possible le siège"*.⁹⁸

El duc d'Osuna, des de l'Haia, aviat va poder tranquil·litzar Felip V, després de l'audiència que li concedí Jordi I. La seva impressió era que *"este rey británico, según las noticias que por todas partes concuerdan y lo que en él e visto y conocido desea menos que nadie la guerra y nada quiere más que la paz"*. En canvi, no opinava el mateix del seu fill, *"quien si ubiese sido el rey recelaría se renobelase la guerra [...] está envevido en todos los discursos e ideas de los wigch's, y así nos habló en los mismos términos que ellos hablan sobre los catalanes y sobre los tres artículos, 3, 5 y 8 del tratado de comercio"*.⁹⁹

97. MAE CP, Espagne 231, 22-VIII-1714.

98. AHN, Estado 2460-1, 13-IX-1714.

99. AHN, Estado 3387-2, 21-IX-1714, núm. 14.

La notícia de la presa de Barcelona per part de Berwick constituí un veritable alleujament per als borbònics. L'ambaixador francès a Madrid, Pachau, va ser informat des de Fontainebleau que *“le succes de cette entreprise est la meilleure reponse qu'on puisse faire aux plaints des anglois qui auroient esté bientost soutenûs de sollicitations de l'empereur si le siège eût encore esté prolongé. Toutes les nouvelles de Londres font voir de la part des anglois beaucoup d'animosité contre la cour d'Espagne”*.¹⁰⁰ Alhora, la princesa d'Orsini rebia una comunicació que s'expressava en aquests termes: *“La fin du siège devenoit nécessaire par toute sorte de raisons et je n'en voyois plus d'autre capable de faire cesser les représentations des puissances étrangéres que la prise de cette place. Tout ce que l'on pouvoit dire aux anglois devoit inutile, par ce que plusieurs souhaitent la guerre et l'esperent depuis la mort de la feüe reyne de la G. Bretagne. Le nouveau roy continue cépendant d'assurer qu'il veut maintenir la paix et vivre avec le roy dans une intelligence parfaite.”*¹⁰¹

Comptat i debatut, com deia un text britànic, el Regne Unit havia obtingut, al final de la guerra, molts més avantatges que no pas els oferiments rebuts en les negociacions de L'Haia i Gertruydenberg: ultra les possessions territorials a Europa i a Amèrica, els drets i els interessos dels súbdits britànics, com el comerç i la navegació, van assolir límits fins aleshores inèdits.¹⁰² L'emperador, al seu torn, va assolir bona part dels objectius de la política imperial del seu predecessor Leopold en els territoris italians.

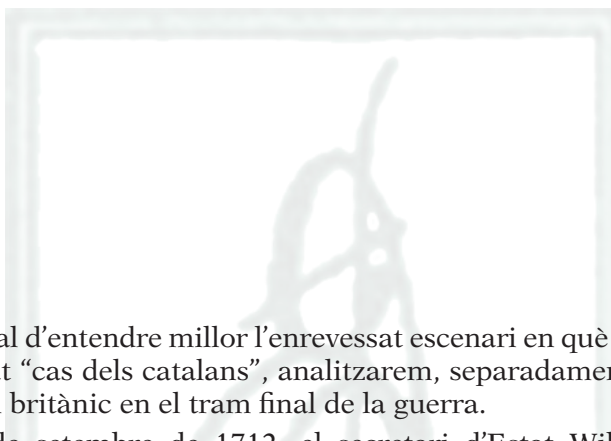
D'altra banda, la pau de Baden (Suïssa), signada el 7 de setembre de 1714, que concretava alguns dels acords presos en els tractats anteriors, va permetre de restablir les relacions entre França i l'Imperi.

100. MAE CP, Espagne 236, 24-IX-1714, f. 181.

101. MAE CP, Espagne 236, 24-IX-1714, f. 180.

102. MAE CP, Angleterre 263, “Estat succinct de la guerre et de la paix”, traduït de l'anglès. Desembre de 1714. f. 455-455v.

LA “PÈRFIDA ALBIÓ”

Per tal d'entendre millor l'enrevessat escenari en què s'emmarca l'anomenat “cas dels catalans”, analitzarem, separadament, el paper del govern britànic en el tram final de la guerra.

L'1 de setembre de 1712, el secretari d'Estat William Dartmouth, un *tory* moderat,¹ enviava instruccions a l'ambaixador a Madrid Robert Lexington en les quals li indicava que reclamés a Felip V, per l'honor dels britànics, una amnistia general per a tots els espanyols que havien seguit la casa d'Àustria i de manera especial per als catalans que, a més, precisava que havien de conservar els seus privilegis.² Des d'Utrecht, a finals de setembre, els plenipotenciaris britànics informaven que Bolingbroke, el comte Sinzendorf, estava extremadament afligit per la ruïna, no solament dels catalans, sinó dels espanyols que havien donat suport a Carles d'Àustria, els quals, deia, es veurien abandonats per aquells que els havien encoratjat a fer costat als aliats.³ Des de la cort espanyola replicaven a Lexington que aquella amnistia general no s'havia d'incloure en el tractat, sinó en la pau general.⁴ Dartmouth insistia a Lexington, el 7 de novembre, que, en opinió de la reina, l'amnistia per als catalans “*requires*

1. J. HOPKIT, *A Land of Liberty?...*, p. 301.

2. PRO SP FS, 105/270, f. 14-15; també: 10-IX-1712, f. 31-32.

3. PRO SP FS, 105/270, 27-IX-1712, f. 247.

4. PRO SP FS, 105/270, 25-X-1712, f. 71.

the greatest dispatch for besides that it is an act of humanity which every body to the utmost of his power ought to promote".⁵ Lexington responia, el 15 de desembre, que havia presentat la petició a Felip V argumentant que es tractava de la mesura més adequada per allunyar els alemanys de Catalunya i calmar els ànims dels catalans a fi que tornessin a l'obediència.⁶ Però Felip V rebutjà la proposició afegint que estava diposat a garantir el perdó als catalans que reconeguessin la clemència reial i es penedissin del seu error sotmetent-se al seu domini i vassallatge.⁷

Aleshores, Dartmouth intentà persuadir Monteleón, plenipotenciari de Felip V a Utrecht, que un perdó era insuficient: "*Car a vous parler franchement on n'a jamais crû que Sa Majesté Catholique ait eu la pensée d'ôter la vie aux habitants d'une province entiere; ainsil il n'etoit point nécessaire d'y pouvoir par un traité. L'unique but qu'on peut donc avoir estipulant une amnistie generale ne pouvoit être autre chose sinon qu'on laisseroit cette Province jouir des mêmes priviléges [...] la Reine m'a ordonné Monsieur de représenter ceci très vivement.*"⁸ Ell mateix va posar al corrent Lexington de la demanda de la restitució de les llibertats que els catalans gaudien a la mort de Carles II, afegint que la reina pensava que no havien de transigir en aquest punt, en el qual calia insistir amb força. Li donava un nou motiu que podia adduir davant Felip V: el del propi interès i de la cort de Madrid, ja que si els catalans arribaven a constituir-se en república, el fet tindria un impacte important en el món.⁹

Lexington va tenir ocasió de defensar aquest objectiu en dues audiències que li van concedir els reis el mateix dia. Va explicar al *whig* duc de Shrewsbury, lord Chamberlain i ambaixador extraordinari a França el 1713, que creia que podia persuadir-los però que no va reeixir, sinó que van reaccionar cridant alhora: "*Vous pouvez être assuré de trouver toutes les facilitez justes et raisonnables, mais pour ces canailles, ces fripons, les roy n'accordera jamais leurs privileges, car il ne sera point roy s'il le faisoit, et nous espérons que la reine ne le voudroit pont éxiger de nous.*" Felip V hi afegí: "*Monsieur, nous savons que la paix vous est aussi nécessaire qu'à nous, et vous ne voulez pas*

5. PRO SP FS, 105/270, 7-XI-1712, f. 29

6. PRO SP FS, 105/270, 15-XII-1712, f. 13.

7. PRO SP FS, 105/270, Lexington a Dartmouth, 15-XII-1712, f. 17.

8. PRO SP FS, 105/270. Dartmouth, 14-I-1713, f. 37-38.

9. PRO SP FS, 105/270. Dartmouth, 19-I-1713, f. 42-43.

la rompre pour une bagatelle." L'ambaixador va parlar, posteriorment, amb el marquès de Bedmar, el qual li va dir que ell ja havia complert la seva comesa i que no calia que esperés una altra resposta.¹⁰ Tot seguit va escriure al comte d'Assumar, l'ambaixador portugués a Barcelona, per comunicar-li la negativa de Felip V i per demanar-li la seva mediació amb Starhemberg, per tal "*de trouver un milieu entre les Privileges si excessifs et une juste liberté*", i així poder emprendre una nova temptativa de negociació.¹¹

Quina era, mentrestant, la resposta de l'ambaixador Monteleón? Pel que fa al projecte d'evacuació fet pels imperials, rebutjà l'article 9 que deia "*La Province de Catalogne jouira de ses anciens Privileges*" que va substituir per l'enunciat: "*Se acuerda el perdón los Catalanes a petición de S.Mag. Británica.*"¹² I, responent a les instàncies del comte de Dartmouth a favor dels privilegis catalans, va dir que la intenció de Felip V era limitar-se a la concessió de l'amnistia, "*car pour ce qui regarde les Privileges que les rois ont accordez par pure bonté aux Catalans, ils se'n sont eux mêmes rendus indignes par leur mauvaise conduite [...] les dits Privileges pourroient faire retomber les mêmes Catalans dans la meme faute, ce qui seroit capable de troubler le repos de l'Espagne et par consequent celui de l'Angletere même*".¹³

Dartmouth no es va donar per satisfet i comunicà a Lexington que la reina Anna estava sorpresa per la negativa de Felip V, i que, per motius d'honor i de consciència, se sentia obligada a reclamar tots els drets dels quals els catalans gaudien quan els va incitar a sotmetre's a la casa d'Àustria. Per tant, l'instava a reclamar fermament que la paraula "amnistia" inclogués aquests drets i a convèncer Felip V que no tenia sentit pensar que, un cop restablerts, els catalans li seguirien essent infidels. Afegia que calia considerar que, en cas que es negués a refusar aquests drets, ningú podria preveure els efectes imprevisibles que naixerien de la ràbia i la desesperació entre els catalans.¹⁴ Al cap de quatre dies, el secretari d'Estat Dartmouth tornava a la càrrega: assegurava a Lexington que els francesos donaven suport a la demanda del ple restabliment de les llibertats dels catalans i

10. PRO SP FS, 105/270. Lexington, 30-I-1713, f. 50-51; Lexington a Dartmouth, 9-II-1713, f. 61.

11. PRO SP FS, 105/270. Lexington, 3-II-1713, f. 53-54.

12. MAE CP, Angleterre, 243, Monteleón, 22-I-1713, f. 106v.

13. MAE CP, Angleterre, 243, Monteleón, 25-I-1713, f. 109-109v.

14. PRO SP FS, 105/270. Dartmouth, 13-II-1713, f. 63-64.

que, si Felip V reiterava que aquell afer era una bagatel·la, li respongués que la reina estava realment preocupada per aquell poble i que desitjava una pau amb honor i justícia, i no qualsevol altre resultat inconsistent.¹⁵ En dues lletres consecutives, Lexington informava que treballava per obtenir “*some reasonable priviledges, that do not absolutely thwart the royal authority*”, però que, malgrat totes les instàncies possibles, la cort de Felip V, a diferència del tema del *asiento de negros*, s’havia mostrat inflexible.¹⁶ També va escriure a Assumar confirmant que Felip V “*il m’a toujours refusé toutes les privileges et fueros pour les catalans, tout net, sans vouloir admettre aucun temperament quelconque*”.¹⁷

Amb tot, Dartmouth persistí: el 13 de març repetia a Lexington que la reina desitjava el ple restabliment dels drets dels catalans i li proposava que rellegís les dues darreres missives que li havia enviat on escrivia que l’honor i la consciència l’obligaven a insistir-hi i que, per tant, no volia fer-se enrere en aquest punt. Afegia que el marquès de Monteleón era molt cautelós al respecte però que donava esperances de cara a assolir un acord.¹⁸

El text de la convenció per a l’evacuació de Catalunya, proposat pel comte de Sinzendorf, reconeixia en el punt novè els privilegis dels catalans, mallorquins i eivissencs. Quan Lexington hi apel·là, la resposta de la cort de Madrid va ser terminant: “*No conviene Su Majestad en este artículo, viniendo solamente en conceder a los catalanes una amnistía y perdón.*”¹⁹

Lexington, forçat per les circumstàncies i ja sense el més mínim convenciment, va fer nous passos a Madrid. Primer, davant de Bedmar, a qui es justificà: “*Je me trouve obligé par les ordres precis que je viens de recevoir de la part de la Reine ma maitresse, de renouveler des instances en faveur des catalans [...] je suis bien fasché, quand je me trouve obligé de passer des offices que je connois être contre les sentiments du Roy, mais il faut suivre mon devoir.*” Després, davant de Felip V, al qual manifestà que es veia obligat a reiterar les instàncies a favor dels catalans: “*La Reine lui ordonne de représenter qu’Elle n’a*

15. PRO SP FS,105/270. Dartmouth, 17-II-1713, f. 67-68.

16. PRO SP FS, 105/270. Lexington a Dartmouth, 27-II-1713, f. 71 i 13-III-1713, f. 75.

17. PRO SP FS, 81, 3-II-1713.

18. PRO SP FS, 105/270. Dartmouth, 13-III-1713, f. 79-80.

19. PRO SP FS, 105/270. “Ex conventione pro evacuatione Cataloniae”, 14-III-1713, f. 83; Lexington. “The 9th. Article...”, f. 33.

rien plus au coeur que d'obtenir pour ces peuples les mêmes privilèges dont ils jouissoient cy devant."²⁰ A continuació, va escriure a Londres assegurant que havia protestat amb tota la força imaginable i que havia afirmat que la reina tenia plena llibertat per rebutjar la decisió presa sobre els privilegis dels catalans. Proposà que l'ambaixador de Portugal a Barcelona, el comte Assumar, fes un pla que exclogués aquells punts dels privilegis contraris al govern reial, per discutir-lo, després, amb Starhemberg. Per justificar la seva trista labor a Madrid, acabava dient que havia rebut molts retrets del rei i de la reina d'Espanya i dels ministres, per haver-se mostrat massa inclinat a la casa d'Àustria, a conseqüència d'haver estat, anteriorment, molt de temps a Viena, i que "*sometimes, when I pleaded hard for the Fueros, that I spoke like a Republican*".²¹ L'endemà mateix, el militar borbònic marquès de Bedmar, amb la intenció de tancar el tema, escrivia a Lexington que ja s'havia debatut llargament sobre els privilegis dels catalans en el tractat que havien signat ambdós a Madrid, que Felip V no en volia parlar més i que esperava que la reina Anna entengués que el manteniment dels privilegis dels catalans podria perjudicar seriosament la tranquil·litat de la monarquia d'Espanya.²² Bolingbroke, també volia enllestir aquella complicada qüestió, tal com es desprèn de la carta que va enviar als plenipotenciàries britànics a Utrecht, ben il·lustrativa de l'actitud final dels *tories* en relació amb el "cas dels catalans". En ella, després de constatar l'apassionament amb què Felip V havia rebutjat els privilegis dels catalans, assegurava que la reina ja havia complert honorablement les seves obligacions respecte d'aquell poble, encara que les resolucions acordades no responien als seus anhels. Tot seguit afegia que els ministres espanyols havien rebutjat la fórmula de garantir els *Privilegia omnia*, tal com van proposar els britànics, en lloc d'una fórmula més restrictiva de *Privilegia antiqua*, apuntada més tard. Al seu parer, mantenir la totalitat dels privilegis "*must plainly have one of these two consequences: it must either keep de Crown of Spain under a dependance on that of France to secure the quiet of his Province, or it must throw the people of this Province into a dependance on the French for support against their Prince, neither of wich can be the interest of G. Britain*". En conseqüència, creia que la reina havia d'estar satisfeta que l'article 13 del tractat de pau i amistat entre Espanya i la Gran Bretanya (signat finalment a Utrecht el 13

20. PRO SP FS, 105/270. Lexington, 16-IV-1713, f. 91-92 i 95-96.

21. PRO SP FS, 105/270. Lexington, 17-IV-1713, f. 99, 100, 101.

22. PRO SP FS, 105/270. Bedmar, 18-IV-1713, f. 103-104.

de juliol de 1713) reconegué als catalans els mateixos privilegis que als castellans: *“The Privileges of the Catalans are indeed most desirable for a People whose aim is to throw off all dependency on their Prince and to live with their arms in their hands, but the privileges of Castille are of infinitely greater value to those who Intend to live in a due subjection to authority.”* A més afegia que en endavant podrien gaudir del comerç americà i es beneficiarien dels càrrecs de la monarquia.²³ L'autor de *Idea of a Patriot King* (1749) havia sentenciat el futur dels catalans. En efecte, al ministre *tory* li preocupava més la concessió a l'Orsini del seu pretès Principat que no pas la sort dels catalans. Paradoxalment, el secretari d'Estat francès Torcy es mostrà crític amb la princesa, a qui definia així: *“A woman ambitious to a folly, was abusing the influencia she had gained over the queen, and consequently over his Catholic Majesty, to insit that, out of the remains of the Spanish monarchy, some small part, either in the Netherlands or elsewhere, should be erected into an independent sovereignty in her favour.”*²⁴

Tot seguit, Bolingbroke en una carta a Monteleón li deia que seria trist que la negociació s'encallés *“par des bagatelles”* com eren el “cas dels catalans” i el respecte a la religió catòlica a Menorca i Gibraltar: *“Je vous dirai en confiance, que j'ai entretenu la Reine sur ces points par deus reprises, et que je l'ai trouvé, comme ja m'y étois attendu, extrêmement roide, et sur l'un et sur l'autre [...] en un mot, je concevrois de l'espérance de pouvoir faire passer l'article qui regarde les Catalans, par le moyen de l'expédient dont nous sommes convenus, vous et moi.”*²⁵ A què es referia? Monteleón ho explicava així: *“Yo sabía que la intención de S. M. Británica y de sus ministros hera de salvar en apariencia el honor de la Reyna y dexar después a S. M. Católica en substancia la libertad de suxetar como quisiere los Catalanes [...] hera menester discurrir algun expediente en el qual se salvase en apariencia el empeño de S. M. Británica y no se perjudicasse a las intenciones del Rey de España de establecer en España con una ley para todos la quietud de todos sus reynos.”* Per tant, va exposar a Bolingbroke les raons per les quals *“el Rey justamente no podía admitir palabra alguna*

23. PRO SP FS, 105/270. Bolingbroke, 25-IV-1713, f. 251-254.

24. *Memoirs of the marquis of Torcy, Secretary of State to Lewis XIV*, vol. 2, P. VAILLANT, Londres, 1757, p. 301; G. Parke publica moltes cartes que Bolingbroke adreçà a la Orsini, a *Letters and Correspondance public and private of the R.H... Bolingbroke*, vol. II, G. G. and J. Robinson, Londres, 1798, entre d'altres a les p. 454-455, 459-462 i 584-585; Rousset de Missy també parla dels abusos de la princesa en benefici seu a *Histoire publique et secreta de la Cour de Madrid, depuis l'avenement du Roy Philipe V*, tom 2, Liège, 1719, p. 268-269.

25. G. PARKE, *Letters and Correspondence...*, vol. II, p. 342-343.

sobre la concesión de fueros y privilegios, pues la menor interpretación o duda que hubiese en ellas, serviría de continuo pretesto a la natural propensión de los Catalanes a la sedición y a eximirse de la debida obediencia de qualquier Príncipe". Proposava, doncs, excloure "el término equívoco de Privilegios antiguos y últimamente propuse sobre este artículo que el Rey podría además de la vida, bienes y honores acordados en el perdón general, dexar a la Catalunya sus leyes municipales por lo que toca a lo civil, a exclusión de fueros y privilegios que responen a la soberanía y regalía, tratando los Catalanes sobre el mesmo pie que oy día S.M. ha puesto y trata a los Aragoneses y Valencianos, resultando por otra parte a los Catalanes de entrar a gozar todos los privilegios que oy día gozan los Castellanos, de todo lo qual hizo milord Bolingbroke una distinta memoria para informar a la Reyna y hazer todo su posible de venzer esta dificultad". En una postdata, prou significativa, afegia que Bolingbroke li havia respost que "por lo que mira al punto de Cathalanes que S. M. en atención a todas las razones que se han dicho y a deseos de concurrir en la voluntad del Rey en asegurar la quietud de toda España, le ha dado libertad de convenir conmigo en excluir todos los fueros y privilegios que se oponen a la soberanía y regalía de S. M. declarando que serán tratados sobre el pie que están presentemente los Aragoneses, Valencianos y Castellanos, con que he creydo de indispensable necesidad al servicio del Rey el convenir con milord Bolingbroke en que se forme en estos términos el tratado de pazes en lengua latina y de firmarse provisionalmente para acabar este gravísimo negocio".²⁶

Pocs dies després, Dartmouth posava en coneixement de Lexington que ja s'havia enllestit el tractat amb Espanya, en la negociació del qual, remarcava, Bolingbroke havia tingut el principal protagonisme. Afegia que "the article relating to the Catalans was put into as soft terms as were consistent with the Queen's honour to allow".²⁷ A partir d'aleshores, l'actitud de Lexington, un cop guardades les aparences, es pot caracteritzar pel seu to col·laboracionista amb el govern de Felip V. Així, el 16 d'agost s'adreçava al ministre de Felip V, Orry, per recomanar-li que retirés les tropes d'Andalusia "pour terminer la rebellion des Catalans", alhora que li suggeria de fer la pau amb Portugal, per acabar demanant-li excuses per immiscuir-se en els seus assumptes.²⁸ Pocs dies abans havia escrit a Dartmouth per

26. MAE CP, Angleterre, 244, Monteleón, 28-IV-1713, f. 223, 225v-226 i 227v-228, respectivament; també: Monteleón a Bolingbroke, 26-IV-1713.

27. PRO SP FS, 105/270. Dartmouth, 8-V-1713, f. 107-108.

28. PRO SP FS, 105/270. Lexington, 16-VIII-1713, f. 115.

comunicar-li que Orry li havia demanat sis o més vaixells per bloquejar Barcelona, petició que Felip V li havia reiterat amb insistència. Va respondre que no podien deixar vaixells per exterminar un poble al qual havien instigat a prendre les armes, i que la reina ja havia fet prou amb no insistir en la preservació de les antigues llibertats dels catalans.²⁹ Patrick Lawles, agent de Felip V a Londres, va pressionar Bolingbroke amb aquest objectiu assegurant que els catalans i mallorquins negaven la subjecció deguda a Felip V i que cometien depredacions en el comerç mediterrani, raó per la qual seria convenient que una esquadra de vaixells els sotmetés a l'obediència reial i restablís, alhora, la tranquil·litat en el comerç.³⁰ Encara, Lexington, abans de tornar a Anglaterra, s'adreçà als diputats de Barcelona per dir-los que havia dedicat les últimes hores a Madrid "*à supplier tout de nouveau le Roy vôtre Maître de recevoir de vous l'obeissance dans les termes du traité d'Utrecht et de pardonner le refus que vous avez fait de recevoir l'amnistie que Sa Majesté Catholique vous a offerte*". En conseqüència, els exhortava, pel seu propi bé, a recórrer a la clemència reial.³¹

El 25 de setembre d'aquell any, 1713, Bolingbroke feia saber a Prior, que es trobava a París, que a Londres hi havia un agent dels catalans, de qui deia: "*By what we observe in him, it is pretty plain that a reasonable accomodation might be made with that turbulent people*", per demanar-li, a continuació, quina era l'opinió de la cort francesa en aquella matèria.³² Prior va respondre que Lluís XIV, segons el secretari d'Estat Torcy, tenia menys influència a Madrid del que hom suposava generalment, tot i que li assegurava que el rei de França ja havia intercedit davant Felip V, "*in behalf of these poor people*". Monteleón avisà puntualment a Madrid de la presència del marquès de Montnegre i de la neutralització de la comesa que l'havia portat allí. Deia que l'objectiu del viatge de l'ambaixador català era proposar a Viena i a Utrecht, "*que se formase una república del Principado de Cataluña y sabiendo que ahora venia aquí para solicitar la conservación de fueros y privilegios, he logrado de introducirle para su confianza y consexo a Dn. Pasqual Antón que es un español de Alicante aquí establecido de grandísima habilidad del qual me he valido para muchas cosas del ser-*

29. PRO SP FS, 105/270. Lexington, 7-VIII-1713, f. 127.

30. PRO SP FS, 105/270. Lawless, 9-IX-1713, f. 135.

31. PRO SP FS, 105/270. Lexington, 20-XI-1713.

32. PRO SP FS, 105/270. Bolingbroke, 25-IX-1713, f. 139.

vizio del Rey, de forma que estoy informado puntualmente de todos sus pasos y habiendo prevenido de todo a milord Bolingbrook, ha sucedido que pidiéndole el dicho conde de Montnegre audiencia a este ministro le hizo decir que le podía admitir como particular, pero que si le había de hablar como diputado de Cathaluña no le podía recibir que con carta del Rey de España o presentado por el marqués de Monteleón su embajador, de lo qual no ha quedado poco mortificado".³³ Al cap de pocs dies, Prior insistí, de nou, que el rei de França estava disposat a mirar d'alleujar aquell "*turbulent but wretched people thar are still in arms in Catalonia*".³⁴

Una carta del ministre Torcy a Prior no permet equívocs sobre quina era la postura del govern francès. Com sabem, la reina Anna havia demanat al rei de França la intercessió a favor dels catalans convençuda que si Felip V els concedia una amnistia general, aquests el reconeixerien com a rei. Però, segons Torcy, aquesta mesura ja se'ls havia ofert i l'havien rebutjada perquè no incloïa el gaudi dels antics privilegis. I la resposta que Felip V havia donat era "*qu'il veut bien encore accorder les mêmes conditions aus Catalans rebelles notwithstanding qu'ils se soient rendus indignes de ses graces par le mepris qu'ils en ont faites et quoy qu'il se trouve presentement en estat de les reduire par la force*".³⁵ Per si quedava algun dubte, Prior va escriure a Bolingbroke que Torcy era del parer que, si els catalans arribaven a gaudir de privilegis que els castellans no tenien, "*the latter would be extremly jealous of their fellow subjects having any recourse to or placing any confidence in the French nation*". Al cap de pocs dies, el diplomàtic britànic afegia que de les converses amb el ministre francès es desprenia que la reclamació dels privilegis dels catalans era "*so extravagant and against all rules of reason and justice*" i que, per tant, ni la reina de Gran Bretanya ni el rei de França no hi havien d'insistir.³⁶ En una altra carta on reprenia "*the affair of the Catalans*", recordava a Bolingbroke que ara, a diferència d'abans, els catalans pagaven contribucions com els altres súbdits de la monarquia, alhora que gaudien, com els castellans, dels avantatges de tenir oficis a les Índies. I conclouia: "*The case is represented so fair, that this court thinks nothing but the encouragement they must have from their friends at Viena, can*

33. PRO SP FS, 105/270. Prior, 17-X-1713, f. 143; MAE CP, Angleterre, 244, Monteleón, 28-IV-1713, f. 28-228v.

34. PRO SP FS, 105/270. Prior, 2-XI-1713, f. 147.

35. PRO SP FS, 105/270. Torcy, 13-XI-1713, f. 151.

36. PRO SP FS, 105/270. Prior, 29-XI-1713, f. 163 i 6-XII-1713, f. 175.

subject thes poor people to an infatuation very like then which that court it self seems to lye under."³⁷ Després de les instàncies del rei de França a Felip V i de les recomanacions que Lexington va adreçar als diputats catalans perquè s'acollissin a la clemència del rei d'Espanya, Bolingbroke creia que *"if those People were not blinded in the most unaccountable manner, they would think themselves very happy even, now to be sure of the same terms, as they might have had before they took up the desperate resolution which they have pursued even since the evacuation of Catalonia"*.³⁸ Per aquells dies, l'influent ministre *tory* escrivia a l'agent de Felip V a Londres, Lawles, qüestionant l'actitud de l'Imperi: *"Suspending of all treaty, and at any rate protracting the war, is the interest of his Imperial majesty, according to the views which he seems to have: but, for this very reason, it can never be the interest of the Catholic King. The Ministres at Viena have no doubt a pleasure to see the Catalans and the people of Majorca continue obstinate in their refusal to submit."* Li acabava dient que el retard de la pau entre Felip V i Portugal afavoria als resistents catalans.³⁹

Mentrestant, quina va ser la recepció, al Regne Unit, del tractat de Rastatt? La conclusió dels tractats va provocar la reacció dels *whigs* a la Cambra alta britànica, on alguns lords *"avoient pris les interets des catalans fort à coeur"*, segons Lawles. Deia que Lord Hallyfax *"a représenté que c'était une honte pour la nation angloise d'abandonner ces braves gens qui se sacrifiaient pour defendre leurs libertés à la rage de leurs ennemis, après les avoir engagez au commencement de la guerre à prendre les armes en faveur des alliez par des promesses de les soutenir"*. Hallyfax va ser replicat pel *tory* Nothen Gray, que *"tourna en raillerie le discours de mylord Hallyfax disant que puisque ce seigneur était si zelé pour des rebels papistes, il esperait que son zele le porterait à trouver quelque expedient pour soulager les pauvres protestants d'Hongrie"*. Els *whigs* van reclamar que fossin exposats a l'opinió pública tots els documents relatius a la pau i als tractats de comerç, i van atacar Lexington. La reina va encaixar de mala manera l'actitud dels *whigs*.⁴⁰ L'endemà, el debat va prosseguir. Bolingbroke va defensar l'actitud de la reina i del govern en el "cas dels catalans", tal com explica Lawles: [il] *"Fit voir que la reine avait faite les dernieres instances pour leur procurer leurs anciens privileges. Mais que*

37. PRO SP FS, 105/270. Prior a Bolingbroke, 14-XII-1713, f. 179.

38. PRO SP FS, 105/270. Bolingbroke a Prior, 19-XII-1713, f. 183.

39. G. PARKE, *Letters and Correspondence...*, II, p. 541-542.

40. AHN, Estado, 3387-1, 2-IV-1714, núm. 30.

le Roy (Felip V) avait été inflexible sur cert article. Ensuite on leut des lettres de my lord Peterborough écrites avant qu'il attacqua Barcelona, par lesquelles on voyait que c'était les catalans qui l'avaient invité d'y aller avec ses troupes et non pas S. M. Britanique qui leur avait incitée à la revolte et que par consequent sa Magesté n'était point engagée à les soutenir quand l'archiduc, en faveur duquel ils se sont revoltez les a abandonné." Davant d'aquest discurs que tergiversava la realitat, "quelques mylords whiggs soutinrent le contraire s'apuyant sur les instructions que S. Magesté donna a mylord Lexington d'insister sur les privileges des catalans, se croyant obligée en honneur et en concience de ne pas faire la paix qu'à cette condition. Ces seigneurs proposerent de faire une adresse à la reine pour la suplier de faire des nouvelles instances en faveur de ces rebels, à quoy les tories répondirent qu'il falloit premierement remercier sa Magesté de ce qu'elle avait deja en la bonté de faire en leur faveur, laissant a sa Magesté le soin de faire dans la suite ce qu'elle jugeroit à propos à ce sujet". Deixant al marge que Bolingbroke escamotejava la menció del pacte de Gènova, signat el 20 de juny de 1705 pel plenipotenciari de la reina Anna Mitford Crow i el grup de "vigatans", els tories silenciaven les instruccions donades a l'almirall Wishart per tal que sotmetés Barcelona. La instància a la reina va quedar establerta en aquests termes, segons relata Lawles: "Ayant veu avec la derniere reconnaissance les pressantes instances que S. Mté. avait faite pour conserver les privileges et libertés aux catalans que nonobstant qu'il paroissait par le traité de paix avec l'Espagne que le roy n'avait pas voulu accorder d'autres privileges aux catalans que ceux dont juisent les castillans il y avait encore lieu de leur rendre de bons offices par l'interposition de S. Mté. à fin de leur assurer leurs anciens privileges. La reine a répondu à cette adresse, qu'elle les remerciait de la satisfaction qu'ils temoignaient avoir des instances qu'elle avait faite pour assurer aux catalans leurs justes libertés que dans le tems qu'elle avait conclue la paix sa paix avec l'Espagne, elle avait resolu de continuer son interposition dans toutes les occasions, pour obtenir ces libertés et pour prevenir s'il estait possible, les malheurs auxquels ces peuples étoient exposés par la conduite de ceux qu'il regarde de plus près de les aider", en clara al·lusió a l'emperador.⁴¹

Alguna repercussió devia tenir la petició de Felip V que l'armada britànica bloquegés Barcelona, perquè l'almirall que la comanda-

41. AHN, Estado 3387-1, 6-IV-1714, núm. 29. F. Soldevila es va fer ressò del debat a "Unes sessions de la Cambra dels Lords en 1714", *Revista de Catalunya*, 58, setembre de 1929, p. 210-215.

va, James Wishart, es va haver de justificar, des de Cadis, davant el nou ambaixador britànic a Madrid, Bingley —que, ben segur, li devia demanar explicacions sobre aquell tèrbol afer—: *“In my letter to the Right Noble. Ld. Bolingbroke I have desired that my orders as to my acting before that place either by force or otherwise may be very plain and clear.”* Aviat, Bolingbroke li responia que entre les ordres que li havia donat la reina no s’hi trobava la de plantar-se davant la ciutat comtal ni de prendre mesures per reduir Barcelona i Mallorca, i que estigués atent als avisos de l’ambaixador Bingley per veure què calia fer per facilitar la submissió dels catalans i mallorquins a Felip V, ja que en cap cas es tractava de sotmetre’ls a la força d’acord amb els espanyols.⁴² Alhora, Bingley rebia instruccions de Londres perquè no actués d’acord amb les mesures enèrgiques que promovia Felip V i que renovés les gestions a favor dels antics privilegis dels catalans.⁴³ L’almirall Wishart va comunicar a l’ambaixador Bingley que l’havia sorprès que, tot just arribar a Cadis amb la flota, el ministre de Felip V, Jean Orry, havia sortit cap a Catalunya amb plens poders per tractar un acord amb els catalans. Coincidint amb aquest fet, va poder-li notificar que el ministre Grimaldo li havia concedit un tracte molt favorable d’exempció de càrregues per al vi, l’oli i altres proveïments dels quals tenia necessitat.⁴⁴

Bolingbroke va fer un darrer intent, el juny de 1714, per salvar l’honor de la reina Anna, adreçant-se a Grimaldo en to queixós: *“The Queen thinks she was reason to make that his Catholick majesty has hitherto shewn so little regard to her repeated of most earnest instances, as well for the conclusion of his Treaty with the King of Portugal, as for the offering those terms to the Catalans wich they must either have accepted, or have forfeited the Queens compasion of that of the whole word. Her Majesty can hardly persuade herself that the King your master will any longer refuse a reasonable compliance with her desires in these points, especially, after the step wich at the request of the King his Grandfather he has lately made.”*⁴⁵

Aleshores, un incident va complicar encara més les coses. El 8 de juliol de 1714 Wishart es va queixar dels problemes que els catalans i mallorquins causaven en el comerç mediterrani. La ciutat

42. PRO SP FS, 105/270. Wishart, 17-IV-1714, f. 107-108; Bolingbroke, 22-IV-1714, f. 191.

43. PRO SP FS, 105/270. Londres, 27-IV-1714, f. 175-176.

44. PRO SP FS, 105/270. Wishart, 11-V-1714, f. 199 i 19-V-1714, f. 203.

45. PRO SP FS, 105/270. Bolingbroke, 17-VI-1714, f. 211-212.

de Barcelona es va afanyar a desmentir la notícia, assegurant que els britànics havien pogut comerciar amb normalitat i que l'havien difós els enemics per allunyar un comerç que era de vital importància per a la ciutat. En una altra carta adreçada a Wishart, la ciutat li recordava que els catalans s'havien ficat a la guerra incitats pels anglesos. Després d'exposar la violència que patien per part de les tropes borbòniques (la ciutat, deien, havia rebut més de 14.000 bombes), li expressaven el temor que en vint-i-quatre hores trencarien la muralla. Per aquest motiu havien recorregut a la reina Anna mitjançant una carta que duia Pau Ignasi Dalmasas. Mentre no arribava la resposta, li suplicaven "*avec tout l'esperit de medier avec les troupes françoises qui nous opriment pour une suspension de armes puisque dans le Congres de Baden on l'on tache de conclure une paix generale on decidera de cette affaire encore*". Els resistents feien aquesta sol·licitud, conscients que l'esquadra que dirigia era molt superior a la dels borbònics.⁴⁶

A primers d'agost, Wishart, des d'Alacant, transmetia a Bingley la petició de Grimaldo de donar protecció dels vaixells britànics a la flota de Felip V procedent de Nova Espanya que es trobava a Cadis. I el 13 de setembre, des de Maó, es lamentava en un escrit a Bolingbroke que a Londres no aprovessin aquell servei al rei d'Espanya, el qual, deia, s'havia portat molt bé amb ell permetent que es proveís de productes lliures de càrregues. Però encara li havia dolgut més, remarcava, que haguessin interpretat la proposta com una mesura per donar suport a Felip V en la reducció de Barcelona, "*which as it was the thing of the world the firthest from my intention*". Ni el govern de Barcelona ni el virrei de Mallorca, acabava dient, el podien culpar d'haver fet res a favor de la seva sotmissió a Felip V.⁴⁷

A la vigília de la caiguda de Barcelona, Prior, des de París, reiterava la seva actitud inequívoca envers els catalans, en resposta a les pressions dels "*Lords Justices*" de Londres. Deia que, segons el ministre Torcy, Lluís XIV havia donat suport al punt novè dels acords d'evacuació de Catalunya, el qual feia referència als privilegis dels catalans, i que havia interposat els seus bons oficis davant Felip V. I que, posteriorment, el govern francès, a instàncies de Shrewsbury i de Bolingbroke, havia escrit diverses vegades a Madrid per tal que els

46. PRO SP FS, 105/270. Wishart, 8-VII-1714, f. 215-216; els consellers de Barcelona, 23-VII-1714, f. 219-222; Ciutat de Barcelona, 23-VII-1714, f. 255-258.

47. PRO SP FS, 105/270. Wishart, 7-VIII-1714, f. 223 i 13-IX-1714, f. 227-9.

concedissin l'amnistia i perdó, “together with the possession of their Estates and Honours, and all Priviledges, which his other subjects enjoyed, that these People stil rejected those offers with the greatest contempt and stil continued with the utmost violence to plunder and destroy their fellow subjects. That it is now seventeen monts since these offers have been made to them, and have been perpetually refused”. Prior afegia: “As to what they ancient priviledges, your Lordship may remember, it has been often answered that they were inconsistent with the safety of the Spain in general, and tended only to the mutual destruction of the very people that require them, and in fine to anarchy, murther et rebellion.” I acabava dient que Torcy li manifestà que després de la partença d'Starhemberg, els catalans, en contra de l'estipulat en el tractat, havien declarat la guerra als reis d'Espanya i de França i que, malgrat tot, Lluís XIV havia renovat les peticions de clemència al seu nét.⁴⁸

La mort de la reina Anna, i l'accés consegüent al tron de Jordi I amb el retorn dels *whigs*, semblava obrir noves expectatives als catalans. A instàncies dels ambaixados catalans, la regència va donar noves ordres a Prior. En efecte, el 20 d'agost, l'ambaixador francès a Londres, Iberville, escrivia a París que Peterborough “*il a trouvé icy plusieurs esprits tres echauffez et portez a rallumer la guerre. On a escrit a l'empereur pour le prier de ne se pas presser de conclure le traité de Bade, et le Roy d'Angleterre a esté exhorté par les Regens de luy faire la meme priere. Le plus specieux presente est que l'honneur de la couronne est blessé de ce qu'on a abandonné les Catalans [...] S'il en est encore temps il conjure vôtre Majesté de faire voler un courier avec ordre de proposer aux assiegés de remettre leurs interests a l'arbitrage de votre Majesté et du Roy d'Angleterre et surtout de ne pas pousser les choses aux dernieres extremitez*”.⁴⁹ Torcy li va respondre: “*Recevez les avis du C. de Peterborough comme des marques de ses bonnes intentions dont je luy seai beaucoup de gré, mais vous connaissez son caractere, il aime les Catalans*”, però afegia que aquesta reclamació que es desprenia dels tractats d'evacuació del març de 1713 ja l'havia defensada de manera infructuosa juntament amb la reina Anna davant Felip V, el qual li havia contestat “*qu'apres l'abus que les Catalans avoient fait des nouvelles concessions qu'il avoit ajoutées a celles de ses predeceseurs, et des prerrogatives qu'ils s'estoient aux mesmes attribuées, il ne seroit*

48. PRO SP FS, 105/270, Prior a Bolingbroke, 28-VIII-1714, f. 125-127.

49. MAE CP, Angleterre, 258, Iberville, 18-VIII-1714, f. 53-53v.

plus maistre de ce Peuple fier et difficile à gouverner, s'il confirmoit pour prix de leur revolte les graces dont ils avoient abusé".⁵⁰

Aleshores, Prior reiterà a Torcy les instàncies fetes anteriorment per la reina, no solament de cara a l'amnistia, sinó per al manteniment de tots els antics drets i privilegis. Per aquest motiu, "*croyant que dans cette occasion les voyes de douceur et clemence contribueront plus immediatement à une fin si désirée, me commandent de communiquer tels leurs sentiments au Roy très Chrétien et de le prier instamment de donner des ordres qui dependent entierement de Sa Majesté pour suspendre toute la hostilité et pour tacher derechef de sauver par la voye de traité un peuple autrement déterminé de perir par l'epee*".⁵¹ El cert és que, segons informava el francès Iberville des de Londres, "*els Regents persistent à soutenir qu'après avoir pris un engagement avec la Reyne d'Angleterre de travailler de concert à regler definitivement l'affaire des Catalans avec l'Espagne pour la convention de 21e. mars 1713, vostre Majesté [Lluís XIV] n'a pas dû fournir les moyens de les reduire par la force avant que d'avoir essayé conjointement avec sa Majesté Britannique déterminer l'affaire amiablement. L'obligation ou il a paru a ces Messieurs qu'est la cour d'Angleterre de ne pas abandonner la Catalogne ny Majorque les a obliguez d'envoyer un ordre a l'admiral Wishart de rassembler dans Mahon toutes ses escadres, sans excepter celle qu'il avoit envoyé au devant de la flotte d'Espagne, à fin d'estre en estat d'executer ce que le Roy d'Angleterre luy ordonnera. Cet admiral n'a point d'ordre jusqu'à present de soutenir formellement les mayorquins ni les barcelonnais par des actes d'hostilité comme on l'avoit dit*".⁵² Tot i que molt moderada, la gestió, feta pocs dies abans de la caiguda de Barcelona davant dels exèrcits del duc de Berwick, contradeia la complicitat anterior dels representants britànics amb els borbònics. Des de Versailles, tranquil·litzaven a Iberville raonant que seria un fet extraordinari que el regents, abans de l'arribada del rei, es creguessin autoritzats a donar socors als catalans contravenint es tractats signats.⁵³ Bolingbroke, per la seva part, assegurà a l'ambaixador francès que, encara que el nou rei volgués continuar la guerra, cosa que no creia, el nou Parlament difícilment ho consentiria. També sostenia

50. MAE CP, Angleterre, 258, Torcy, 27-VIII-1714, f. 80v-81 i 81v-82.

51. PRO SP FS, 105/270, Prior a Torcy, 26-VIII-1714, f. 143-144v.

52. MAE CP, Angleterre, 258, Iberville, 30-VIII-1714, f. 107v-108.

53. MAE CP, Angleterre, 258, I-IX-1714, f. 88v.

que ja que els catalans havien declarat la guerra als Borbons “*on ne doit pas trouver mauvais que V.M. la leur fasse sans misericorde*”.⁵⁴

Sigui com sigui, Lluís XIV va encaixar malament les instàncies de Prior: “*Le Sr. Prior continue de renouveler par leurs ordres les memes instances qu’il a deja faites en faveur des Catalans. C’est en vain qu’on luy repet que j’ay employé pour eux mes offices auprez du Roy d’Espagne, qu’ils m’on déclaré la guerre, et que toutte fois je n’ay pas cessé de presser le Roy mon petit fils de leur accorder le pardon de leur rebellion, la jouissance de leurs biens et de les traiter comme ses sujets les plus fideles [...] Le Sr. Prior ne repond a ces raisons si fortes et si pressantes que par une repetition continuelle des memes instances qu’il pretend que les Regens d’Angleterre luy ordonnent de renouveler sans cesse.*”⁵⁵ Però no es podia esperar de Prior una acció més decidida ni tampoc un canvi d’actitud de la cort francesa. Prior li exposà a Bolingbroke que havia dedicat moltes hores de conversa amb Torcy a parlar del “cas dels catalans”, el qual li havia retret que aquests no havien executat una paraula del que establia el tractat d’evacuació en declarar la guerra al duc d’Anjou i Lluís XIV; que Mallorca i Eivissa no s’havien lliurat a Felip V i que, amb tot, durant catorze mesos havien fet els millors oficis conjuntament amb Gran Bretanya, a favor dels catalans.⁵⁶ Al cap d’una setmana, el diplomàtic britànic a París ja podia comunicar, alleujat, la notícia de la rendició de Barcelona. El quadre que dibuixava, informat per Torcy, era gairebé idíl·lic: “*Il n’y a pas eu de de sang repandu, que la ville n’a pas été pillée, et que les habitants sont restez chacun dans la possession tranquille de sa maison et de ses biens; on a changé seulement les magistrats.*” En canvi, afegia que la pèrdua de les tropes de França durant el setge arribava als 12.000 homes.⁵⁷ No és pas aquesta la descripció que proporciona un filipista de l’entrada de les tropes del duc de Berwick a la ciutat: “*Las mugeres se retiraron a los conventos. Vencida la pleve la tenían los vencedors arruinada. No se defendían ya, ni pedían cuartel. Morían a manos del furor de los Franceses; prohibió este rigor Berwick, porque algunos hombres principales que se habían retirado a la casa del Magistrado de la ciudad pusieron bandera blanca. El duque mandó suspender las armas manteniendo en lugar las tropas y admitió el coloquio. En este tiempo salió una voz (de quien se ignora) que decía en tono*

54. MAE CP, Angleterre, 258, Iberville, 28-VIII-1714, f. 103; 4-IX-1714, f. 130.

55. MAE CP, Angleterre, 258, Lluís XIV, 14-IX-1714, f. 148-148v.

56. PRO SP FS, 105/270, Prior a Bolingbroke, 14-XI-1714, f. 161-162v.

57. PRO SP FS, 105/270, Prior a Bromley, 21-IX-1714, f. 193-193v.

imperioso: «Mata y quema.» Soltó el ímpetu de ira el ejército, manaron las calles sangre hasta que con indignación le atajó el duque.»⁵⁸

Per tranquil·litzar la consciència de la cort britànica, Prior deia que Lluís XIV havia escrit al seu nét Felip V que no hauria de ser sever amb els catalans i tampoc amb els mallorquins quan estiguessin sota la seva protecció.⁵⁹

A partir d'aquell moment, Mallorca focalitzà l'atenció de les potències europees. Un incident és prou significatiu de la tensió que es vivia a les Illes, a l'espera del desenllaç de la guerra: un francès anomenat Rougeau va anar a la casa de la vila de Maó i es va indignar en veure-hi el retrat de Carles III amb la inscripció de "Rei d'Espanya". Es va queixar al governador, el qual es va comprometre a fer-hi col·locar el de la reina d'Anglaterra. Encara no satisfet, va demanar que hi possessin el de Felip V.⁶⁰ Per la seva part, Peterborough informà Iberville que els mallorquins havien demanat protecció al rei d'Anglaterra "*ne pouvant aucune façon se résoudre à subir l'esclavage des espagnols et se regardent toujours comme sujets de l'empereur*".⁶¹ Prior transmetia, des de París, el compromís que Felip V oferiria condicions raonables als mallorquins perquè capitulessin, alhora que notificava que la cort francesa culpava els britànics d'haver induït els mallorquins a lliurar-se al Regne Unit. De seguida, va replicar "*that as I had treated the Mayorcans offering themselves to England or at least the Kings receiving them in cas they has tus offered themselves as a story groundless anf fabulous*", afirmació davant la qual Torcy va respondre que la corona de França no havia tingut cap sospita al respecte.⁶²

El gener de 1715 el "Privy Council" va requerir a divesos membres del govern dels *tories* que presentessin la documentació relacionada amb els acords d'Utrecht. Un *Committee of Secrecy*, controlat pels *whigs* i encapçalat per Robert Walpole, va analitzar-la i va trobar culpables Wentworth (baró d'Strafford), Harley, Bolingbroke i el duc d'Ormond. Lexington no en va sortir ben parat, malgrat que no van emprendre cap acció contra ell. El *Report* condemnava les negocia-

58. BC Ms. 119 "Genio de los naturales de Cataluña conforme a varios hechos...", f. 50.

59. PRO SP FS, 105/270, Prior a Townshend, 20-XI-1714, f. 260-261.

60. MAE CP, Angleterre, 263, Rougeau a Ponchartrain, 30-X-1714, f. 185-185v.

61. MAE CP, Angleterre, 259, Iberville, 10-X-1714, f. 47-48.

62. PRO SP FS, 105/270, Prior a Townshend, 9-XI-1714, f. 250-251 i 16-XI-1714, f. 256-256v.

cions secretes amb França, l'abandó dels aliats, els acords d'Utrecht i, en general, el seguidisme envers els dictats de Lluís XIV. L'ambaixador francès a Londres, Iberville, assistí perplex a la Cambra dels Comuns i observà com el rei es va estar vuit hores assegut “*sans la moindre distinction sur un banc à costé d'un député qui ne faisit pas semblant de le connoistre, et qui ne lui fit un peu de place qu'aprez avoir esté averty que c'estoit le Prince*”. Assenyalà que Harley fou acusat, entre d'altres càrrecs, d'haver fet una negociació simulada a Utrecht, d'haver suggerit amb traïdoria a Felip V de quina manera havia de procedir per conservar les seves pretensions a la monarquia d'Espanya, així com d'haver fet crear dotze pars nous per tenir majoria a la Cambra alta i que Ormond va ser incriminat de no haver donat suport militar als aliats —seguint ordres de Bolingbroke. No van faltar, tampoc, acusacions de connivència amb els jacobites per lliurar el Regne Unit al “papisme”, en les quals va aparèixer implicat Lawles com a agent del pretendent.⁶³ Amb relació al “cas dels catalans” l'informe es basava en molts dels documents que hem utilitzat. Acusava l'ambaixador Lexington de no haver seguit les instruccions que li va enviar la reina —a qui es retreia que va reconèixer Felip V només d'arribar a Madrid, abans de la signatura de cap acord de pau i de comerç—, d'haver titllat els catalans de “poble rebel”, d'haver-los abandonat en el tractat que va signar amb Madrid —“*Lexington sign'd, contenting himself with protesting against that article at the same time he sign'n it*”— i d'haver escrit al govern de Barcelona, d'acord amb Felip V, perquè se sotmetés. L'informe reprenia Bolingbroke perquè en les cartes als plenipotenciaris a Utrecht va menysprear les llibertats catalanes, afirmant que no interessaven a Anglaterra i perquè havia tractat de “poble turbulent” als catalans, entre d'altres acusacions. En relació amb els catalans, concloïa: “*The Catalans thus abandon'd, and given up to their enemies, contrary to Faith and Honour, were not however wanting to their own defence, but appealing to heaven, and hanging up at the high altar the Queen's solemn declaration to protect them, underwent the utmost miseries of a siege, during which, what multitudes perished by famine and the sword? how many have since been executed? and how many persons of figure are still dispersed about the Spanish dominions in dungeons, is too well known to need any*

63. MAE CP, Angleterre, 269, 20-VII-1715, f. 138v-139; 23-VII-1715, f. 162-162-163v; 26-VIII-1715, f. 341-342v; MAE CP Angleterre 267, “Traduction d'un pamphlet qui porte par titre Instruction donnée par le Conseil de la Ville de Londres a ses députez au Parlement”, 4-III-1715, f. 14-17v.

relation. It is hoped however, that de calamities of the Catalans, will not be imputed to Great Britain in general, abused by Ministry, with repeated assurances, that every thing was doing for the preservation of that unfortunate people" [Apèndix, doc. 2].⁶⁴ Francesc de Castellví es va mostrar contundent en fer l'anàlisi de la conducta dels britànics: "El Ministerio inglés contradijo la demanda del emperador de erigir a Cataluña en república como impertinente e impracticable, y así se ha visto después que el designio del Ministerio inglés era de sacrificar la nación catalana a sus caprichos. Pero, no obstante, por colorear tan enorme designio, este Ministerio hacía demostraciones que parecían obraba a favor de los catalanes."⁶⁵

Per concloure: tal com ha assenyalat Lucien Bély, els plenipotenciaris britànics, per plaure als aliats, van ser maximalistes de portes enfora, mentre que secretament exigien molt menys: "Avec un cynisme étonnant, la mauvaise foi était imposée aux négociateurs."⁶⁶ De fet, el mateix Bolingbroke ho admetia en escriure: "The conferences of Utrecht when they opened [were] no better than mock conferences."⁶⁷ Per tot plegat el Regne Unit, aviat, i per molt de temps, va passar a ser recordat com la "Pèrfida Albíó". De fet, el cavaller Emmanuel Ferrer i Sitges ja va parlar dels "pèrfidos ministros anglesos" en el seu discurs fet en el Braç militar, el 6 de juliol de 1713.⁶⁸

64. *A Report from the Committee of Secrecy, Appointed by Order of the House of Commons, reported on the Nine of June, 1715.* By the R. H. Robert Walpole. Printed for J. Tonson, T. Goodwin, B. Lintott, and W. Taylor, London, 1715. RAH, 3/2158. Les referències són de les pàgines 5, 28, 45, 46, 47, 48, 49 i les dues citacions de les pàgines 47 i 51, respectivament.

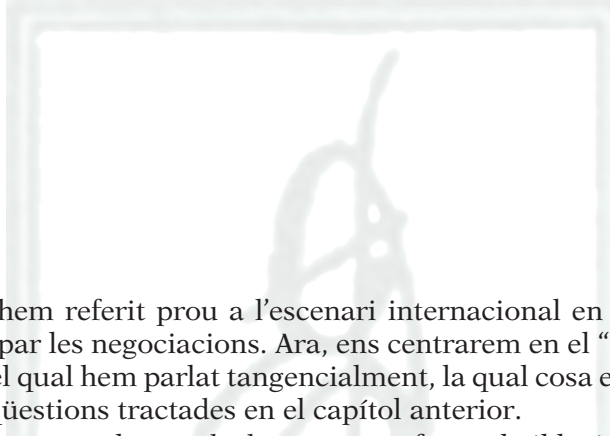
65. J. M. MUNDET i J. M. ALSINA, *Francisco de Castellví. Narraciones...*, III, p. 416.

66. L. BÉLY, *Espions...*, p. 484.

67. L. FREY, M. FREY. *The Treaties...*, p. XV-XVI.

68. J. HOPPIT, *A Land of Liberty?...* p. 122; J. ALBAREDA, *Escrips politics...*, p. 101.

EL “CAS DELS CATALANS”

Ens hem referit prou a l'escenari internacional en què es van desenvolupar les negociacions. Ara, ens centrarem en el “cas dels catalans”, del qual hem parlat tangencialment, la qual cosa ens obligarà a repetir qüestions tractades en el capítol anterior.

Malgrat que els acords de pau van reforçar la il·lusió de la unanimitat entre els aliats, la realitat, ens diuen Linda i Marsha Frey, és que es consumà el cínic abandonament dels britànics envers els confederats, operació que els ministres de l'Imperi van considerar abominable.¹ Va ser en l'anomenat “cas dels catalans” on les conseqüències del gir polític britànic van assolir les majors cotes de dramatisme. De fet, com hem explicat, va esdevenir un dels principals obstacles per a la materialització de la pau entre Carles VI i Felip V, malgrat els acords assolits a Utrecht.

Durant les converses d'Utrecht van ser improductius els esforços dels ambaixadors catalans per exposar directament les seves rasons als aliats. El 1712 Francesc Berardo, marquès de Montnegre, fou nomenat ambaixador de la Diputació a Viena. El març de 1713 el Consell de Cent envià Pau Ignasi de Dalmases a Londres i el Braç militar Felip Ferran de Sacirera a l'Haia. Encara, l'agost d'aquell any, els Tres Comuns van enviar Joan Llinàs a Viena. Amb tot, el marquès de Montnegre va ser rebut per Carles VI el 8 de febrer de 1713 i, de nou, el 15 de novembre, amb la presència de l'emperadriu.² També va ser

1. L. FREY, M. FREY, *The Treaties...*, p. XIV-XV.

2. J. M. MUNDET i J. M. ALSINA, *Francisco de Castellví. Narraciones...*, III, p. 528 i p. 604-608.

rebut per la reina Anna d'Anglaterra el 4 de maig d'aquell any, si bé a títol d'individual, acompanyat, entre d'altres, de Peterborough, Stanhope i Crow.³ D'altra banda, Pau Ignasi de Dalmases va ser rebut en audiència per la reina Anna, al cap de moltes gestions a Londres que van vèncer la reticència a rebre'l com a ambaixador català, gràcies als contactes amb Mitford Crow, Diego Stanhope, Peterborough —a qui va lliurar les cartes que havien enviat els Comuns, les institucions catalanes— i el seu ajudant de cambra Duhamel, tal com explica en unes memòries. Stanhope l'advertí que *“recelava mucho que no hallaría acá remedio para mi Patria, por estar ya firmados los capítulos de la paz...; que me aconsejaba corriese yo mis diligencias, aunque dudaba de un éxito menos malo del que se tocaba; que no entrase en pretensión de carácter ninguno porque no se me daría”*. Amb tot, el tinent general *“manifestó mucho su gran amor y zelo por Cataluña; que aría lo que podría, pero que el estado en que se hallava no podía nada”*. De fet, l'ajudà a preparar l'estratègia que consistia en presentar una súplica a les dues Cambres del Parlament, després d'haver-la exposat a la reina Anna. A través de la memòria suplicava que *“por todos los medios posibles procurase que Cataluña tuviese todos los privilegios y se le conservasen todas las libertades, leyes y excepciones que hasta oy havia gozado y oy en día estaba gozando; a vista de haver seguido aquel país lo mismo que aprobó, fomentó, empezó y siguió la Inglaterra; a vista de aver dado Cataluña los mismos pasos que Inglaterra; a vista de que a no haver sido por Inglaterra no se huviera Cataluña empeñado en esta guerra. En atención a la mayor gloria de S. M. y de la nación; en atención a los ofrecimientos hechos a Cataluña de no desempararla por sus generales y almirantes; Y en fin, en consideración de que siendo este país tan libre y tan amante de la libertad debía proteger otro país, que por sus prerrogativas podría llamarse libre, el qual solicitaba su protección y amparo, añadiendo que las leyes, privilegios y Libertades son en todo parecidas y casi iguales a las de Inglaterra”*.⁴ Si bé la comparació era clarament exagerada, ja que a Anglaterra, el 1688, la Gloriosa Revolució proclamà la superioritat del Parlament sobre el monarca, ens revela el camí cap al qual s'orientava el parlamentarisme català. El 28 de juny de 1713 a la tarda va poder expressar de paraula aquestes

3. E. LLUCH (a cura de), *Escrits polítics del segle XVIII*, t. III. *Via fora els adormits*, Eumo Editorial. IUHJVV, Vic, 2005, p. 51-52.

4. AHCB, “Dietario o libro de memorias referente a los actos practicados por el Sr. D. Pablo Ignacio de Dalmases y de Ros como embajador enviado por las Cortes catalanas a Inglaterra durante la época de la guerra de Sucesión. año 1713”, ms. A-339, f. 4-4v.

idees, durant un quart d'hora, traduït per Peterborough. Després de rebre l'escrit en mà, la reina va respondre que "*había hecho lo que había podido por Cataluña y que lo haría aún, procurando por todos los medios posibles la seguridad y el cumplimiento de todo lo que se le había ofrecido y había obtenido por nuestra patria expresándome que todo lo que había hecho y hacía era de todo su corazón y del mucho amor y voluntad que nos tenía*".⁵ Com que Peterborough li assegurà que els privilegis catalans havien quedat reconeguts, Dalmases cercà una còpia dels acords de pau amb Felip V i, en concret, de l'article 13 que hi feia referència. Es reuní de nou amb Peterborough per manifestar-li que l'esmentat article confirmava just el contrari del que li havien promès i li demanà una nova audiència amb la reina per exposar-li "*la oposición y repugnancia de Cataluña a admitir las leyes de Castilla*". Peterborough, segons Dalmases, s'excusà dient que havia cregut en la paraula que li havien donat els ministres, bo i admetent que l'havien enganyat. L'ambaixador català parlà de nou amb Stanhope i aquest li aconsellà que l'únic que podia fer era demanar a Peterborough que la reina escrivís als plenipotenciaris a Utrecht que no aprovessin els acords "*sin obtener el seguro establecimiento de la libertad y privilegios de Cataluña*", si bé dubtava que aquesta gestió prosperés.⁶ Stanhope no es va equivocar.

Però, en general, els ambaixadors catalans, en la correspondència que trametien a les institucions de govern catalanes, van manifestar la sensació d'impotència i d'amargor que els envaïa, així com la consciència d'abandonament de part dels britànics. El marquès de Montnegre es va queixar a les institucions catalanes d'haver topat amb el filtre de Ramon de Vilana Perlas. Des de Viena, el 4 de juliol, l'ambaixador català, el marquès de Montnegre, decebut, es lamentava: "*Yo me hallo del todo aborrecido sin discurrir arbitrio, ni saber a donde acudir ni dirigirme, reconociendo cerrados todos los pasos por quien debía franqueármelos más abiertos*".⁷ Una carta del general Villarroel deixava constància de la poca entesa de l'ambaixador amb el secretari d'Estat català, mentre que Castellví confirmava que "*es cierto que el intrínseco del secreto y correspondencia corría por el canal de Rialb a su cuñado Verneda*".⁸ Sabem que a Viena la visita de Francesc de Berardo, marquès de Montnegre, va resultar, com a mí-

5. "Dietario o libro...", f. 8v.

6. "Dietario o libro...", f. 10v.

7. F. CASTELLVÍ, *Narraciones...*, VI, f. 710v-711.

8. J. M. MUNDET i J. M. ALSINA, *Francisco de Castellví. Narraciones...*, III, p. 608.

nim, incòmoda. El marquès d'Erendazu li féu saber que l'emperador “concurrirá gustoso a quanto pueda ser de mayor decoro y estimación del carácter con que V. E. ha sido despachado; pero teniendo graves reparos el practicar algunas circunstancias en esta corte, me manda S. M. C. decir a V. E. que sería buen medio para ocurrir a ellas el que V. E. se mantenga incógnito el tiempo que se detuviere en ella”.⁹ Sinzendorf va escriure al marquès d'Erendazu que li hauria de dispensar el mateix tracte que van rebre els ambaixadors de Nàpols. En tot cas, a la cort no podia dur armes, cosa “impracticable por el embarazo de los electores que querrían valerse de este exemplar”, segons Erendazu.¹⁰ La relació difícil entre el marquès de Montnegre i el marquès de Rialp explicaria que l'ambaixador no formés part del Consell d'Espanya creat el 1713. El 1736, el *Via fora els adormits*, un escrit austriacista molt crític amb el marquès de Rialp i el grup d'exiliats que l'envoltava, es va fer ressò del buit a què fou sotmès Montnegre a Viena.¹¹ Sigui com sigui, les institucions catalanes i els seus ambaixadors sabien que, en darrera instància i malgrat totes les crítiques, el marquès de Rialp, Ramon de Vilana Perlas, era el seu millor valedor, com demostra una carta escrita des de Viena, i que Castellví reproduïx: “De socorros y alivios para Barcelona no se habla; sólo veo que cada uno mira por sí. Dios quiera que Perlas se acuerde de lo que debe a su patria, pues es de los que pueden más, por estar más cercano al rey.”¹² El comentari il·lustra quin era el circuit a través del qual es podien prendre certes decisions que afectaven als catalans, malgrat tots els condicionants derivats dels acords de pau i de la retirada dels britànics. De fet, els representants enviats per Felip V no van tenir millor sort ja que sempre es van veure supeditats als dictats de Lluís XIV, cosa que indignà a l'impetuós i jove rei borbònic.

Després de la signatura dels tractats d'Utrecht, Carles VI decidí que la reina regent Elisabeth de Brunsvic, la seva esposa, en la qual els catalans havien dipositat les últimes esperances, deixés Barcelona per fer cap a Viena. El virrei, el mariscal Starhemberg, intentà, en va, assolir un compromís del marquès de Grimaldo, el cap de les tropes filipistes, favorable als catalans. Així, el 14 de març de 1713 se signà el tractat d'evacuació de Catalunya de les forces imperials, el qual

9. AHN, Estado L 8709, 20-VIII-1712, f. 12-12v.

10. AHN, Estado L 8709, Sinzendorf 10-VIII-1712, f. 9; Erendazu, 20-VIII-1712, f. 16v.

11. E. LLUCH, *Ecrits Polítics...*, p. 51.

12. F. CASTELLVÍ, *Narraciones...*, III, f. 607-608.

ajornava el tema espinós de les llibertats catalanes fins a la pau general. El virrei, temorós de la reacció dels catalans, va amagar l'acord a les institucions catalanes, el contingut del qual fou ratificat amb els borbònics el 22 de juny a l'Hospitalet. Segons el tractat, el comte de Königsegg, representant de les forces imperials, i el marquès de Grimaldo van acordar l'evacuació de les tropes imperials de Catalunya, Mallorca i Eivissa i el lliurament de Barcelona o de Tarragona (finalment fou lliurada Tarragona). Starhemberg, després de llicenciar les tropes, abandonà sobtadament Barcelona l'estiu de 1713 davant el disgust de les institucions catalanes. Josep Maria Torras i Ribé ha parlat de "desllealtat" i de "vergonyosa actitud abandonista" —una impressió que traspua en documents i cròniques de l'època— i fins i tot considera que hi havia una "complicitat i perfecta entesa" entre els comandants d'ambdós exèrcits, segons es desprèn de la documentació borbònica relacionada amb els preparatius de l'ocupació.¹³ Però Sanpere i Miquel recordà que el virrei es va veure atrapat en la difícil missió de donar compliment als tractats de pau, si bé va fer gala d'una actitud temorenca davant una eventual reacció irada dels catalans, que el feia decantar cap a la rendició. Això no obstant, havia d'haver informat dels acords d'evacuació a les institucions de govern catalanes, malgrat l'ambient de radicalització que es respirava a Barcelona, tal com narra Francesc de Castellví.¹⁴ L'autor de les *Narraciones*, d'altra banda, considera que l'emperador "no había aprobado lo ejecutado por el mariscal Starhemberg por el conflicto en que se hallaba Cataluña".¹⁵

Tanmateix, aquesta interpretació crítica de l'actitud de Starhemberg no és compartida per alguns historiadors de la guerra ni pels borbònics, a posteriori, com hem pogut veure. Els francesos Courcy i Baudrillart coincidien en afirmar que l'emperador, violant els tractats d'Utrecht, va mantenir Starhemberg a Catalunya, un dels seus oficials més hàbils, a fi de garantir les millors condicions possibles als catalans, el qual va permetre, de sotamà, que les partides de "miquelets" ocupessin Barcelona, Montjuïc i diversos punts de Catalunya conservant posicions per tal que, si l'avinentsa era propí-

13. J. M. TORRAS I RIBÉ, *La guerra...*, p. 310 i 326; també: "Cataluña, 1713: asediados por Felipe V, abandonados por el archiduque", a E. SERRANO (ed.), *Felipe V y su tiempo. Congreso Internacional*, vol. II, Institución "Fernando el Católico", CSIC, Excma. Diputación de Zaragoza, Saragossa, 2004, p. 211-233 (la referència és de la pàgina 224).

14. S. SANPERE I MIQUEL, *Fin de la nación catalana*, Barcelona, Tipografia L'Avenç, 1905, p. 14-16 i 79-84.

15. J. M. MUNDET I J. M. ALSINA, *Francisco de Castellví. Narraciones...*, III, p. 574.

cia, poguessin reprendre la recuperació del país. Baudrillart, a més a més, remarca encertadament la influència que van tenir en aquesta decisió els exiliats hispànics que envoltaven l'emperador.¹⁶ D'altra banda, una *Memorie istoriche della guerra*, publicada el 1736, afegeix que el lliurament de Tarragona per part dels imperials, en lloc de Barcelona, tenia per objecte donar temps als resistents, a l'espera dels resultats de les promeses fetes a Utrecht i l'obtenció de mesures suaus per part de la cort de Madrid en relació amb la conservació de les Constitucions.¹⁷ Finalment, W. Coxe va posar èmfasi en les queixes de França i d'Espanya contra l'emperador perquè aquest, de manera secreta, donava suport als catalans a fi que poguessin resistir. De fet, el reducte català era una de les darreres cartes que li quedaven a Carles VI quan la guerra ja havia entrat en la fase final de les negociacions.¹⁸ De fet, Castellví al·ludeix als retrets de Peterborough a Pau ignasi de Dalmases, el desembre de 1713, en el sentit que les propostes d'Eugeni de Savoia a Rastatt “*eran impertinentes y que el haber averiguado que el emperador socorría a los de Barcelona mudaba toda la buena disposición de las cortes de París y de Madrid, increpándolo con escándolo*”.¹⁹

En tot cas, com ja hem exposat anteriorment, a l'hora de valorar el grau de responsabilitat de l'emperador en l'abandonament dels catalans, no podem perdre de vista la seva total supeditació al Regne Unit —tant econòmica com militar— ni els imperatius evidents que es desprenien dels tractats d'Utrecht, els quals li deixaven un minso marge de maniobra.

Mentrestant, els intents de l'ambaixador britànic Robert Lexington, perquè fossin respectades les llibertats catalanes —poca cosa més que gestions i instàncies, com va observar Ferran Soldevila, ja que les decisions havien estat preses d'antuvi—, a les quals es va afegir un Lluís XIV delerós per posar punt i final a aquella larga i ruïnosa guerra, van topar frontalment amb la intransigència de Felip V davant la qual va claudicar, finalment, el cap del govern britànic Bolingbroke, com ja hem explicat.

16. COURCY, marquis de, *L'Espagne après la paix d'Utrecht. 1713-1715*, París, Librairie Plon, 1891, p. 21-22 i 45-46; A. Baudrillart, *Philippe V...*, vol. I, p. 553.

17. *Memorie istoriche della guerra*, Venecia, G.B. Recurti, 1736. Dec el text a Josep Fontana.

18. G. COXE, *España bajo el reinado de la casa de Borbón*, por Don Jacinto de Salas, t. II, Madrid, P. Mellado, 1846, p. 102.

19. J. M. MUNDET i J. M. ALSINA, *Francisco de Castellví. Narraciones...*, III, p. 610.

Sigui com sigui, Lexington, ens diu W. Coxe, en els articles sotmesos a l'aprovació de la cort d'Espanya no va introduir el tema de les Constitucions de Catalunya. No solament això: ja hem dit que Bolingbroke, en la correspondència amb els plenipotenciaris d'Utrecht, va arribar a l'extrem d'afirmar que presevar la llibertat dels catalans no convenia als interessos d'Anglaterra i que els catalans s'havien de subjectar a l'autoritat reial tal com establien les lleis de Castella.²⁰ Lord Lexington no solament va considerar els catalans com a rebels i Bolingbroke els va tractar de *turbulent people*, sinó que l'almirall Wishart va estar a punt de forçar la rendició de Barcelona el març de 1714, per la qual cosa el *Committee of Secrecy*, creat després de la guerra pel nou govern *whig*, va concloure que els aliats d'Anglaterra havien estat abandonats "*to their enemies contrary to faith and honor*".²¹

Però no és menys cert que les instruccions que Felip V havia tramès als seus ambaixadors (el marquès de Monteleón i el duc d'Osuna) a Utrecht —els quals no van ser admesos fins que no fou signada la pau— no els deixava marge de maniobra, amb expressions contundents com aquesta: "*En quanto a España combiene tener presente como punto de summa importancia que de ninguna manera se den oydos a propósito de pacto que mire a que los Catalanos se les conserven sus pretendidos fueros, pues sobre ser tan indignos de ellos aun que fuesen sólo los que tenían en tiempo del Rey Dn. Carlos Segundo mi tío (puesto que las dos últimas cortes que han concluido los deja más Repúblicos que el Parlamento alusivo a Ingleses), no es de conveniencia ni decoro que la Paz General salga garante de tan vergonzante condición ni que por ella quedase la habitual propensión de los Catalanos a la rebelión, con amarras y permitido recurso a los coligados enemigos.*"²² El resultat dels acords va ser l'article 13 del tractat de pau entre el Regne Unit i Felip V, del 13 de juliol de 1713, en virtut del qual el rei garantia la vida i els béns dels catalans i els concedia "*todos los privilegios que poseen los habitantes de las dos Castillas*". La manca de reconeixement explícit dels drets col·lectius dels catalans

20. F. SOLDEVILA, "Anglaterra i Catalunya. Les relacions anglo-catalanes durant la guerra de Successió", a cura d'E. Pujol, *Manuscrits. Revista d'Història Moderna*, 13, 1995, p. 20; G. COXE, *España...*, p. 101.

21. L. FREY, M. FREY, *The Treaties...*, p. XVIII; Es tracta del ja citat *A Report from the Committee of Secrecy Appointed by Order of the House of Commons*, Jacob Tonson, Londres, 1715. RAH, 3/2158.

22. AHN. Estado, 3376-1, f. 11v-12.

va provocar un important debat a l'activa Cambra dels Lords, el 3 d'abril, on el baró whig William Cowper —fou Lord Chancellor entre 1707-10 i 1714-18)²³ va presentar una súplica a la reina, en nom de vint-i-quatre lords, que reflectia el sentiment de culpabilitat dels britànics envers els catalans, en la qual li demanava que intercedís urgentment a favor de la seva causa, per tal de “preservar als catalans el complet gaudiment de totes llurs justes i antigues llibertats”. La reina va respondre amb evasives traslladant la responsabilitat a l'emperador: “En el temps en què vaig concloure la meva pau amb Espanya, vaig resoldre de continuar la meva interposició, a cada escaient ocasió, per obtenir aquelles llibertats, i per prevenir, si fos possible, els infortunis als quals aquell poble és exposat per la conducta d'aquells als quals toca més de prop auxiliar-los.”²⁴

En els preliminars de la pau de Rastatt, entre finals de 1713 i principis de 1714, es va tornar a posar en evidència la confrontació entre les potències. Aleshores, Felip V es mostrà enderiat en crear un Principat a Limburg, als Països Baixos, tal com es va aprovar a Utrecht, per a la princesa d'Orsini, la “camarera mayor”, la qual, segons Baudrillart, estava “*entêtée d'une folle ambition*” i abusava de la seva influència en la reina. Però va ensopegar, com hem vist, amb la tossuderia del príncep Eugeni de Savoia, representant de l'emperador, que va supeditar la concessió al respecte a les llibertats catalanes. El mariscal Villars, el negociador francès, va escriure a Lluís XIV que, pel que feia al “cas dels catalans”, “*le prince Eugène m'a déclaré que l'honneur, la conscience de l'Empereur et de l'Impératrice et leurs serments les tenaient au point que rien ne pouvait les dégager, et qu'ils étaient absolument résolus à faire cesser les maux auxquels ces peuples étaient abandonés pour l'amour d'eux. Jamais Charles VI ne consentirait à la paix si le roi ne procurait aux habitants de la Catalogne la garantie de leurs anciens privilèges et une amnistie complète*”.²⁵ De fet, Daniel François Voysin, conseller reial de Lluís XIV, no va veure amb mals ulls la proposta, tal com va exposar a Villars: “*Los catalanes saldrán mejor que no lo merecen de su situación, sobre todo si la corte de Viena se sirve de la vía de la señora de los Orsini: es el mejor y más seguro medio de obtener un resultado [...] si la señora de los Orsini ha-*

23. J. HOPPIT, *A Land of Liberty?*..., p. 293.

24. F. SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, vol. III, Barcelona, Alpha, 1962, p. 1125; del mateix autor: “Unes sessions de la Cambra dels Lords en 1714”, *Revista de Catalunya*, 58, setembre de 1929, p. 213-214.

25. A. BAUDRILLART, *Philippe V...*, vol. I, p. 545 i 556-557.

cía de ello su negocio, creo que no sería imposible obtener la conservación de los privilegios, como ella viera su soberanía establecida. El interés de Francia está en que los catalanes continúen en el mismo estado que hoy, pues puede llegar un día en que las dos coronas no estén en la perfecta unión de hoy."²⁶

Aquesta és, finalment, la versió que proporciona dels fets el marquès de Courcy, amb citacions de Lluís XIV incloses: "*Quant aux prétentions de Mme. Des Ursins, le Roi a fait tout ce qui était en son pouvoir pour qu'il y fût donné satisfaction; mais les intérêts des Catalans ne sont pas moins chers à l'Empereur, que ne le sont, pour Sa Majesté Catholique, ceux de la camarera-mayor. Une transaction était possible; elle était indiquée par la situation; le prince Eugène la désirait. Le maréchal de Villars l'avait proposée. Sans accorder aux Catalans rebelles «le rétablissement général de tous leurs privilèges», Philippe eût pu, «en leur octroyant quelque grâce assez considérable pour donner lieu à l'Empereur de croire qu'il satisfait à son engagement à leur égard et qu'ainsi son honneur est à couvert», obtenir que Charles VI concédât formellement, à la princesse des Ursins, les avantages énoncés par l'article 7 du traité conclu à Utrecht.*"²⁷ A principis de gener, el rei de França, contrari al ple reconeixement de les llibertats catalanes, responia a Villars: "*Véritablement ce seroit une chose singulière [...] que l'Arxiduc, dans l'état où sont ses affaires, fît voir plus de fermeté à soutenir les rebelles que je n'en témoignerois à soutenir le roi mon petit-fils, et que sous le prétexte de satisfaire aux devoirs de son honneur et de sa conscience, il parvint à me faire abandonner ce que l'honneur et la tendresse paternelle semblent exiger de ma part.*"²⁸

Però la pau de Baden va concloure aquella aparent anècdota que va atabalar Lluís XIV, el qual tenia com a objectiu prioritari posar fi a la guerra ruïnosa i sanejar la hisenda —recordem que entre 1710 i 1712 els efectius militars francesos eren d'uns 260.000 homes— eliminant de la taula de negociació ambdues propostes. Ell mateix condicionà l'ajut militar a Felip V —els efectius militars del qual no passaven els 50.000 homes—,²⁹ un ajut que va resultar decisiu per a la

26. S. SANPERE, *Fin de la nación...*, p. 364; l'historiador explica amb tota mena de detall la negociació entre els dos generals esdevinguts diplomàtics, encara que, com és habitual en la seva obra, de manera força caòtica.

27. COURCY, marquis de, *L'Espagne...*, p. 148-149.

28. A. BAUDRILLART, *Philippe...*, vol. I, p. 557-558.

29. A. CORVISIER (dir.), *Des origines à 1715*, en P. CONTAMINE, *Histoire militaire de la France*, vol. 1, París, PUF, 1992, p. 545; P. Wilson, J. Black (eds.), *European...*, p. 80.

presa de Barcelona, a la firma de la pau amb Holanda, que implicava la renúncia al Principat de Limburg per a la “camarera mayor”. No fou, de fet, el primer estira-i-arronsa entre els dos Borbons: uns mesos abans el rei de França li havia manifestat, per motius d’estratègia i, val a dir-ho, pressionat pels britànics, la seva disconformitat amb la decisió del nèt de mostrar-se inflexible amb els catalans, idea que es repeteix en la copiosa correspondència que va adreçar a Felip V. El setembre de 1713, en una carta al seu enviat extraordinari a Espanya, el marquès de Bonnac, escrivia, enfadat: “*Le roy mon petit-fils declare qu’il veut reduir les catalans par force, assieger Barcelonne, punir des peuples rebelles. Il rejette toutes les instances qu’on luy fait en leur faveur, et à peine a t’il déclaré sa resolution, que sans attendre mesme si je puis luy donner les secours qu’il m’a dmandez, il seroit obligé de tenir le blocus de cette place. Puis que les moyens de la soumettre par force luy manquaient, il estait de sa prudence de marquer qu’il avait égard aux instances de la Reine d’Angleterre et d’en prendre un prétext honorable pour ramener par la douceur les catalans à leur devoir. Il valait mieux les avoir pour sujets en leur accordant leurs privilèges, que de les avoir pour ennemis et d’être exposé aux mouvemerns que peuvent naistre d’un jour à l’autre dans les provinces voisines. Je doute que ces conseils fussent écoutez, quoy que très conformes aux intérêts du Roy d’Espagne dans l’estat où sont ses affaires.*”³⁰ Malgrat els consells del veterà rei de França —que el 1706 havia animat a Amelot i a Macanaz a emprendre la supressió dels furs aragonesos i valencians,³¹ però que ara creia més convenient trobar una sortida negociada amb els catalans—, Felip V es mostrà inflexible. Ja en el mes de febrer de 1713, quan Lexington demanà a Bonnac que intercedís per assolir una solució moderada, aquest va respondre que per Felip V es tractava d’un assumpte personal, de protagonisme i d’enveja cap el rei de França. El Borbó d’Espanya li va assegurar a Lexington que la

30. MAE CP, Espagne 223, Lluís XIV a Bonnac, 11-IX-1713, f. 74v-75; hi ha citacions similars a F. SOLDEVILA, “Anglaterra...”, p. 13-27.

31. DE GIRARDOT, baron de, *Correspondance de Louis XIV avec M. Amelot, 1705-1709*, vol. I, Aubry Libraire, 1864, p. 200 i 212. El 16 de maig Lluís XIV escrivia que un cop sotmesa la rebel·lió la prioritat de Felip V serà “*d’y établir son autorité d’une manière absolue, et d’anéantir tous les privileges*”. I el 27 de juny de 1707 insistia: “*J’ay toujours esté persuadé que le meilleur party que le roy d’Espagne pouvoit prendre à l’égard des royaumes d’Aragon et de Valence, après les avoir réduits à son obéissance, estoit celui de supprimer le privilege dont ils ont joui jusqu’au moment de leur révolte. Le maintien de ce privilege estoit une barrière perpétuelle à l’autorité royale, un prétexte que les peuples avoient toujours de s’exempter de contribuer aux charges de l’Estat*”; vegeu, també: J. M. INURRITEGUI, “1707: la fidelidad...”, p. 287-300.

pau convenia tant als britànics com a ell mateix i que no la posarien en perill per una "bagatelle" com era la causa dels catalans.³² Al cap d'uns mesos, Bonnac s'adreçava a París en aquests termes: "*Il ne serait pas difficile au Roy d'Espagne comme V. M. le remarque de la terminer promptement [la guerra] si ses armées et ses finances estoient en meilleur estat, mais quoi que connaisse mieux que personne le désordre de ses finances et la faiblesse de ses troupes, il preferera la guerre au parti de conserver aux catalans leurs privilèges et il ne paroît pas jus qu'à présent que rien soit capable de l'en détourner.*" L'ambaixador francès afegia que la guerra, en aquells moments, "*ne se faisait que pour la conservation des privilèges des catalans.*"³³ Davant d'aquests arguments, Felip V reacciona afirmant que no acceptaria la més mínima concessió perquè, en cas de fer-la, hi havia "*un grand nombre de gens malintentionnez et qui devouez à la maison d'Autriche seront capables de me susciter des revolutions en Aragon, en Valence, ou en Catalogne, que je ne serait peut estre pas toujours en estat de prevenir.*"³⁴ Una bona mostra del sentiment de frustració que el 1713 s'havia apoderat dels catalans ens el proporciona Pere Serra i Postius: "*Aviéndonos dexado (sin dar el motivo, por sus propias conveniencias) ingleses, holandeses, palatinos, portuguesas, alemanes y otras naciones, que nos metieron al empeño, y lo que es más entregados al Duque de Anjou; y a lo que no es menos, sin Privilegio alguno (o dolor!, o desgracia!o fortuna!) que es lo mismo que esclavos.*"³⁵

Mentrestant, a principis de 1714 la situació de Barcelona era molt crítica: la flota britànica s'afegia a la francesa i a la filipista en el bloqueig per mar, provocant una gran penúria a la ciutat. Aleshores es produí l'incident que hem explicat que va provocar la denúncia dels britànics pel saqueig dels seus vaixells i la immediata protesta del govern de Londres, que fou seguit d'un decret de la Junta de Guerra de la ciutat, del 23 de juliol, per tal que no es repetissin aquesta mena d'incidents.³⁶ Dalmases, per la seva banda, escrivia a Crow per demanar el seu suport davant Bolingbroke, per "*solicitar por todos los medios posibles su Real protección, entregándose Barcelona, Cataluña y Mallorca, o a lo menos Barcelona y Mallorca a la Reyna y a la Ingla-*

32. L. BÉLY, *Espions...*, p. 451.

33. MAE CP, Espagne 220, 5-II-1713, f. 80-84v; 7-VIII-1713, f. 4v. i 13.

34. MAE CP, Espagne 220, 5-IX-1713, f. 67.

35. Citat per B. OLIVA, *La generació de Feliu...*, p. 187.

36. F. CASTELLVÍ, *Narraciones...*, VI, f. 691v i 709; G. COXE, *España...*, vol. II, p. 106.

terra en la forma que dije a V. S. en el otro papel [...] esto es por vía de depósito hasta la paz general". A finals d'agost es queixava que no li havien fet cas, amb el pretext que fer-ho hagués suposat una mena de declaració de guerra. L'ambaixador català demanava, de nou, la tutela britànica sobre Barcelona "*en beneficio de Barcelona y Cataluña y por su libertad y honor*".³⁷

En els mesos immediats a la presa de Barcelona, Lluís XIV reiterà la recomanació a Felip V que actués amb moderació amb els catalans. El 2 de juliol li va escriure que ho feia per amistat abans que per raó d'Estat. Tot i compartir amb ell el convenciment que havia de castigar els resistents de Barcelona, afegia que "*je croi qu'il est de votre interest de moderer la severité dont vous voulez user envers ses habitants. Quoyque rebelles ils sont vos sujets, et vous devez les traiter en Pere et les corriger sans les perdre*". Per això li aconsellava fer més cas al duc de Berwick i "*de croire un avis fondé sur l'experience*" evitant la venjança. De nou, l'1 d'agost, es mostrava preocupat per la seva severitat envers els barcelonins "*et quoy qu'elle soit juste je vous avoue que j'esperois que vous seriez sensible a la ruine entiere d'une ville considerable, a la perte de beaucoup de braves gens que vous ferez perir pour punir des sujets rebelles, et que sur toutes les choses, les sentimens du Christinanisme vous porteroient a la clemence*". Tornava a insistir que permetés a Berwick de "*recevoir ceux de Barcelonne a une capitulation honorable. Je suis bien eloigné de vous proposer de leur rendre leurs privileges, mais acordez leur la vie et tous les biens qui leur appartiennent. Traitez les comme des sujets que vous estez obligé de conserver dont vous estez le Pere ce que vous ne devez pas detruire*".³⁸ Com hem adduït repetidament, Felip V es mostrà reaci a seguir els dictats de l'experiència, tal com es desprèn de la carta que va enviar al duc de Berwick, on, després d'informar-lo de les exhortacions del rei de França, reiterava que aquelles mesures tindrien efectes negatius. Perquè "*Catalogne est remplie de malhereux* [hi ha la paraula *canailles* però està ratllada] *qui sont les armes à la main, et qu'il faut reduire*", com Cardona i Mallorca. Afegia que si Barcelona no era "*severement punie tous ces autres rebelles jugeront qu'ils ne risqueront rien en se deffendant de mesme*" i que a la ciutat hi havia nombrosos castellans, aragonesos i valencians, rebels i traïdors, que havien de ser castigats.

37. PROL SP FS, 94, 10-VII-1714 i 30-VIII-1714.

38. MAE CP, Espagne, 235, Lluís XIV, 2-VII-1714, f. 248-248v; 1-VIII-1714, f. 308-308v.

Per tant, conclouïa, "*par des raisons d'état, et par d'autres particulieres, je ne dois quant a present accorder aucune admnistie*".³⁹

Però la reina Anna moria l'1 d'agost de 1714, i el seu successor Jordi I de la casa de Hannover va dictar noves ordres al representant britànic a la cort francesa que significaven un canvi substancial en relació amb el "cas dels catalans", cosa a la qual contribuí el retorn dels *whigs* al poder. S'obria, per tant, una nova esclatxa d'esperança que va inquietar moltíssim tant a Lluís XIV com a Felip V. De manera accelerada, Dalmases a Londres i Montnegre a Viena van reprendre les seves gestions.

Efectivament, a instàncies de Jordi I, Bolingbroke va donar instruccions al representant britànic a París, Matthew Prior, perquè s'entrevistés amb el marquès de Torcy, per fer-li patent que "*le droit que nonobstant les traités dernièrement conclus, nous avons de vous interposer en faveur des Catalans; qu'il representât au même combien l'on prenoit ici à coeur l'état de ce Peuple. Qu'il representât au nom des Regens, que rien ne sauroit être plus agréable à eux et à la Nation, que la sureté de Barcelone, et la reduction de cette province-là par voie d'un traité. Qu'au contraire il seroit de pire consequence, que les cours de France et d'Espagne ne se l'imaginent, si l'on persistoit de prendre la ville et subjuguier ce Peuple*".⁴⁰ La notícia del canvi de rumb polític dels britànics va arribar a Palma de Mallorca, on el dietarista Matias Mut se'n va fer ressò: "*A 17 de agosto de 1714 vino sólo que había supresión de armas de Felipe V en Barcelona*".⁴¹ Dalmases podia escriure esperançat a l'ambaixador marquès de Montnegre, que es trobava a Viena: "*Si Barcelona pudo resistir al duque de Berwick, podemos esperar logrará la libertad, sino no es increíble será su esclavitud menos pesada que se crehía*".⁴² *The Deplorable History of the Catalans*, editat el 1714, dóna testimoni de les ordres que la regència va adreçar al representant britànic a França: "En vista que S. M. Cristianíssima havia promès interposar els seus bons oficis davant del rei d'Espanya a favor dels catalans, els sorprenia assabentar-se que, ben al contrari, Sa Majestat Cristianíssima havia enviat les seves tropes per ajudar les del seu nét en la presa de Barcelona; i que ses Excel·lències esperaven que Sa Majestat Cristianíssima compliria les seves promeses,

39. AHN, Estado 2460-1, núm. 8. Felip V, 9-VIII-1714.

40. F. CASTELLVÍ, *Narraciones...*, VI, f. 710v-711.

41. J. L. V. AMORÓS, *Al creuer de la història. L'època i la vida de Bernat Josep Olives de Nadal*, Palma de Mallorca, Institut d'Estudis Baleàrics, 1999, p. 333.

42. F. CASTELLVÍ, *Narraciones...*, VI, f. 711v.

i que tindria en compte les males conseqüències de deixar actuar les seves tropes contra un poble que estava sota la protecció de la Gran Bretanya.”⁴³

Mentrestant, Dalmases s’afanyà, el 18 d’agost, a formular una proposta a la regència de Gran Bretanya insistint en la conveniència de la mediació i de la urgència que concentrés la seva flota a Barcelona fins a la conclusió de la pau, amb els beneficis immediats de garantir els abastiments i la sortida de persones. Vuit dies després, l’agent francès a Londres confirmava que Prior havia rebut ordres de demanar a Lluís XIV que aturés les hostilitats contra els catalans, que retirés les tropes franceses de davant de Barcelona i que fes respectar els antics privilegis.⁴⁴ El 6 de setembre, el secretari de la regència Adisson comunicava a Dalmases que ja havia transmès les ordres als vaixells britànics atracats a Port Maó, a Eivissa.⁴⁵ El 18 de setembre, l’ambaixador Felip Ferran de Sacirera escrivia que havia visitat el rei Jordi I a Holanda per lliurar-li una representació en la qual insistia en la intervenció britànica i on formulava diverses alternatives polítiques per resoldre el “cas dels catalans”: “*Que sea unida Cataluña con toda España a la Augustísima Casa de Austria, o que Cataluña, con los reinos de Aragón y Valencia, sean cedidos a S.M. Imperial y Católica, o una de las serenísimas Archiduquesas, y cuando eso no se pueda lograr, que Cataluña con las islas de Mallorca y Ibiza sea erigida en República bajo la protección de V. M., de la augustísima Casa de Austria y altos aliados, ya que por los susodichos medios se halla la justicia mantenida, establecidos los comercios de Inglaterra y Holanda, Portugal asegurado, los reinos de Aragón y Valencia restablecidos en los privilegios de que están privados por la paz de Utrecht y Cataluña librada de ser un eterno monumento de su desgraciada fidelidad y de indigna memoria de la grande alianza.*”⁴⁶ De fet, dos anys abans, segons el representant francès Pastor a Viena, diputats catalans havien demanat a l’emperador que en els tractats de pau defensés els seus interessos a fi d’intentar “*ériger leur Royaume en Republique, qui seroit allié perpetuelle de la Maison d’Autriche*”.⁴⁷

43. *Consideració del Cas dels Catalans*, a cura de M. B. Strubell, Curial, Barcelona, p. 283.

44. MAE CP, Angleterre, 263, Le Blanc, 26-VIII-1714, f. 12.

45. F. CASTELLVÍ, *Narraciones...*, VI, f. 712-712v.

46. F. CASTELLVÍ, *Narraciones...*, VI, f. 713-713v.; el text original en català a HHSt, Spanien-Varia Kart. 52, 24-IX-1714.

47. MAE CP, Autriche, 91, Pastor, 21-X-1712, f. 183v.

De la triple formulació proposada pel comte Ferran voldria remarcar, en primer lloc, la reivindicació política dels territoris de la Corona d'Aragó, deguda, potser, segons apunta Castellví, a l'oblit sistemàtic dels territoris valencià i aragonès, en les demandes dels britànics davant dels negociadors francesos. En segon lloc, i com a última opció, la proposta de crear una república formada per Catalunya i les Illes, amb Eivissa inclosa, la qual és perfectament coherent amb el discurs polític republicà dels resistents en el darrer any de la guerra. El rei va respondre que faria el que estigués a les seves mans però que temia veure frustrats els seus dissenys a conseqüència de l'estat avançat del setge, a la vegada que va lamentar que els tractats de pau no haguessin reflectit les peticions dels catalans. Montnegre també fou rebut pel baró de Bemford, ministre de la cort de Hannover, el qual confirmà que el rei havia acollit bé la proposta de socórrer Barcelona i li va dir que esperava que la ciutat resistís de vuit a quinze dies més a fi que pogués ajudar-la. Però la millor acollida, segons relata Felip Ferran de Sacirera, va ser la que va dispensar el príncep, fill de Jordi I, que es va mostrar entusiasta de la causa dels catalans i li anuncià que Dalmases seria més ben rebut a Londres que en temps de la reina Anna.

Els ambaixadors de Felip V, el duc d'Osuna i el marquès de Monteleón, conscients de les implicacions que podia tenir per Espanya el canvi polític britànic no es van creuar de braços. El 21 de setembre es van reunir amb el rei Jordi I. Encara que a l'informe que van trametre a Madrid no consta que discutissin sobre el "cas dels catalans", sinó que parlessin del tracte que rebien a Espanya els comerciants anglesos i sobre la pau amb Portugal, es congratulen que el nou rei britànic "*desea menos que nadie la guerra, y nada quiere más que la paz*". I, en referir-se al príncep Jordi II, afirmen que "*si ubiesse sido el rey recelaría se renovelase la guerra [...] pues en todo lo que nos habló nos lo dio a entender sin rebozo alguno y mostrando desearía poder romper con ella (Francia); está envevido en todos los discursos e ideas de los wigchs, y así nos habló en los mismos términos que ellos hablan sobre los catalanes y sobre los tres artículos, 3, 5 y 8 del tratado de comercio*".⁴⁸ També l'ambaixador francès Iberville constata, dolgut, que el príncep parlava dels catalans amb grans elogis i que planyia Barcelona en mans del duc de Berwick.⁴⁹

48. AHN, Estado, 3387-2.

49. MAE CP, Angleterre, 259, Iberville, 24-IX-1714, f. 22-11v.

El canvi de rumb de la política britànica en relació amb els catalans el va percebre Francesc Llevant, secretari de Felip Ferran. A Leyden, l'enviat del tsar, comte de Sakulnig, després que s'hagués entrevistat amb Jordi I, l'assabentà que la resolució del nou rei era ferma: *“Me respondió: sobre mi palabra lo podéis avisar a los catalanes que el Rey de Inglaterra al despedirme me lo ha dicho. I el dia abans, a Utrecht, Llevant havia sigut felicitat: estaréis contentos los catalanes porque la flota inglesa mandada antes contra vosotros tiene orden de ponerse a vuestro favor.”*⁵⁰ A més a més, en aquelles dates la princesa d'Orsini rebia una comunicació de Fontainebleau en la qual demanava notícies sobre el setge de Barcelona, que deia: *“Et plus ce siège dure, plus les ennemis de la paix se reveillent et cherchent des prétextes pour s'intéresser à la conservation des rebelles. Vous savez desja Mme. les instances que le Régens d'Angleterre ont fait au Roy en faveur des Catalans. M. le Pce. Eugène [de Savoia] a parlé presque dans le mesme sens à M. le Mal. de Villars avant et depuis la signature du traité de paix signé a Bade le 7e. de ce mois [agost de 1714].”*⁵¹

El marquès de Rialp, atenent al canvi de conjuntura, es mobilitzà. Així doncs, va escriure al marquès de Rubí, virrei de Mallorca: *“Estará V. I. sabedor del ánimo cesáreo que en lo posible se socorra Barcelona, se conserven Mallorca e Ibiza y los pasos que deberá V. I. dar con el almirante inglés y después de tener su positiva respuesta, el recurso a los virreyes de Nápoles y Cerdeña que están prevenidos de enviar los socorros. En todo casso la muerte de la reyna británica y los pasos de la Regencia anuncian summa conveniencia a nuestros intereses y Dalmases está advertido de quanto debe esforzar en Londres el socorro y asistencias de Cataluña. Entretanto S. M. aprueba quanto V. E. ha executado las instrucciones dadas y las demás disposiciones que V. I. da para socorrer a Barcelona. Sensible sería que [el coronel Joan Francesc] Ferrer huviesse dado passo alguno mientras la novedad de Inglaterra nos ofrece mayores ventajas, y siempre temería su poca aceptación en los Comunes, según la fortaleza de su ánimo y tesón, que oy no puede llamarse ya temeridad. V. I., pues, continue el esfuerzo a socorrer Barcelona ya se empieza aquí a discurrir el modo de segundar y hacer estable el empeño hasta que se perfeccione la obra en Inglaterra, adonde llegará brevemente el nuevo rey y se conocerá el ánimo de aquella nación.”* En un post scriptum Vilana insistia *“que sería sensible huviesse dado Ferrer paso alguno en las instrucciones pues si bien estas*

50. F. CASTELLVÍ, *Narraciones...*, VI, f. 733-733v.

51. MAE CP, Espagne, 236, 17-IX-1714, f. 159.

se conformaron con el tiempo y las órdenes de aquí, como S. M. quiere que se mantengan las Islas aun quando Barcelona se aya perdido, se vería V. I. sin el arbitrio de cumplir la evacuación que Ferrer huviesse capitulado".⁵² La carta del marquès de Rialp, si bé escrita dos dies després de la caiguda de Barcelona, cosa que ell no sabia, és interessant per diversos motius. El primer, perquè confirma les expectatives esperançadores per als resistents catalans, obertes en morir la reina Anna. El segon, perquè corrobora com, malgrat la signatura dels tractats de pau, l'emperador, mitjançant el marquès de Rialp, seguia mantenint una connexió amb els resistents de Barcelona. Una bona mostra d'això la proporciona la confusa missió de Ferrer, esmentada a la carta, de la qual informa Salvador Sanpere. Pel que sembla, el 18 de juliol el marquès de Rialp havia avisat al marquès de Rubí, virrei de Mallorca, que una esquadra britànica s'adreçava a Catalunya i Mallorca, amb l'objecte de fer-les rendir, raó per la qual proposava als Comuns catalans que aleshores era "*inexcusable el arbitrio de depósito de Cataluña y Mallorca en manos inglesas, pues con ello se daba tiempo de examinarse en el congreso los méritos de la nación, y a quien se restituiría, siendo posible extraviarla de la dominación anjovina o por el medio de la libertad o por el medio de consignarse algún tercero*".⁵³ El duc de Berwick avisà Monteleón sobre l'ofertament que el marquès de Rubí va fer de Mallorca als britànics —concretament al comandant de Port Maó i a l'almirall Wishart. Amb aquesta intenció convocà el Consell General a fi de confirmar el rebuig a Felip V. Però inquirint per Monteleón al respecte, Townshend negà rotundament aquesta maniobra política.⁵⁴ El coronel Joan Francesc Ferrer, davant la imminent rendició de Barcelona a la flota de l'almirall Wishart, va traslladar a Joan Francesc Verneda, cunyat del marquès de Rialp, la proposta de lliurar Mallorca als britànics a canvi de garantir les Constitucions i les lleis de Catalunya i Mallorca. L'octubre de 1713 el secretari d'Estat havia enviat Verneda a Barcelona per donar suport als resistents, on va tenir un paper important com a home de la seva

52. HHSt, Kriegsakten, Fasz. 267, 13-IX-1714.

53. S. SANPERE, *Fin de la nación...*, p. 419-420, p. 442-444, p. 481; F. Castellví també s'hi refereix breument: J. M. MUNDET i J. M. ALSINA, *Francisco de Castellví Narraciones...*, IV, p. 509.

54. MAE CP, Angleterre, 260, Monteleón, 30-XI-1714, f. 35 i 44v-45; també: Angleterre, 263, Monteleón a Townshend, 26-X-1714, f. 151v i f. 171-171v. El filipista d'Asfeld informà Orry d'una carta de Ferrer al marquès de Rubí. També li deia que el militar borbònic d'Adoncourt, al seu torn, li havia ofert a Rubí 100.000 escuts perquè li lliurés Mallorca, a la qual proposició el virrei va respondre que ell estava al servei de l'emperador. SHAT A1 2488, 23-X-1714.

confiança. Verneda va assabentar la Junta secreta de la proposta sense que aquesta l'aprovés, o perquè no era partidària de la rendició o perquè creia que el poble no la consentiria. Ferran Soldevila assenyala que fou una bona ocasió perduda a conseqüència de l'engament dels resistents que no van saber valorar l'oportunitat d'una proposta "de categoria" davant la qual els britànics no sembla que haguessin fet escarafalls.⁵⁵ A deshora, l'11 de setembre, la ciutat envià tres diputats al duc de Berwick per capitular. El militar descriu així la trobada: "*Ils voulurent m'engager à traiter avec eux, et me proposant la reddition de l'île de Majorque, à condition qu'on conserveroit aux uns et aux autres leurs privilèges. Je n'écoutai pas plus cette proposition que les autres.*"⁵⁶

Tanmateix, tot i que la resolució del rei Jordi I a favor dels catalans era certa, tal com va testimoniar des de l'Haia el duc d'Osuna al ministre Grimaldo, el que succeí fou que "*los tories lograron suspenderla diciendo no podían tomar resolución tan fuerte y de tantas consecuencias, para lo que no tenía facultad la Regencia sin consentimiento del Rey, y que así se aguardase a que el Rey pasare a Inglaterra.*"⁵⁷ De fet, el rei no arribà a Greenwich fins el 18 de setembre i el nou Parlament amb majoria dels *whigs*, no es reuní fins el 17 de març de 1715.⁵⁸ En efecte, malgrat que Jordi I de Hannover, vinculat amb l'emperador, es manifestà hostil a la política dels *tories* en relació amb els acords de pau amb Lluís XIV i que els *whigs* es van mostrar declaradament contraris als tractats d'Utrecht per considerar-los humiliants, el nou rei i el seu govern van acabar donant per bons els acords de 1713.⁵⁹ Monteleón podia escriure alleujat: "*He sido muy asegurado que sin la dichosa expugnación de Barcelona, que ha sucedido muy a tiempo, había resuelto este Ministerio [el nou govern whig] de hacernos la misma declaración sobre los privilegios de los Catalanes.*"⁶⁰ La "realpolitik" —fonamentada en els avantatges indiscutibles dels tractats d'Utrecht— s'acabà imposant als desitjos dels *whigs* i a la mala consciència d'uns pocs, per l'abandó dels catalans. *The Case*

55. F. SOLDEVILA, *Història de Catalunya...*, III, p. 1145-1146.

56. A. PETITOT ET MONMERQUÉ, *Mémoires du Marechal de Berwick*, t. II. Collection des mémoires relatifs a l'histoire de France, tome LXVI, Foucault Libraire, Paris, 1828, p. 214-215.

57. F. SOLDEVILA, *Història de Catalunya...*, vol. III, p. 1158.

58. J. HOPPIT, *A Land of Liberty*"..., p. 391.

59. L. BÉLY, *La société des princes*, París, Fayard, 1999, p. 306.

60. MAE CP, Angleterre, 260, Monteleón, 30-XI-1714, f. 33.

of the Catalans Considered i *The Deplorable History of the Catalans*, dues interessants publicacions aparegudes entre març i setembre de 1714, reflecteixen perfectament aquest corrent d'opinió crític amb el govern britànic per haver abandonat els catalans després d'haver-los incitat a la rebel·lió nou anys abans, així com d'haver faltat als compromisos que hi van contraure en el pacte de Gènova de 1705. Un sentiment que reapareix en nombroses obres posteriors i que troba continuïtat en la historiografia britànica representada per lord Macaulay, W.N. Hargreaves, W. Churchill, G. M. Trevelyan i G. Clark.⁶¹ La requisitòria de *The Case of the Catalans Considered* és contundent: "Llurs reiterats juraments de lleialtat a l'actual emperador han estat acceptats com a senyals obedients de fidelitat. Com és possible, doncs, que ara siguin rebels?", es demana. "Per temerària que sembli aquesta resolució [de resistir], s'ha d'admetre que és magnífica i heroica. Quina importància té la vida quan no hi ha llibertat? Llurs avantpassats els van llegar sencers llurs privilegis de fa segles. És que ara han de renunciar-hi deshonorablement, i han de deixar darrere d'ells una raça d'esclaus? No; prefereixen morir tots; o la mort o llibertat, això és llur decidida elecció." L'escrit insisteix repetidament en la responsabilitat que van tenir els britànics en l'aixecament dels catalans contra Felip V i en les possibilitats del seu govern, malgrat que deixés de donar suport a l'emperador, de fer-li costat en les hores difícils de la resistència, per concloure: "És ridícul pensar que els nostres ministres siguin guardians tan ineptes de l'honor de la nostra nació; vam tenir en les nostres mans el poder d'imposar qualssevol condicions que volguéssim. ¿Abandonarem un poble fidel, l'únic crim del qual consisteix a haver-se adherit a nosaltres? [...] ¿No seria la seva sang un monument etern a la nostra crueltat? [...] Tot això toca el cor de tot ciutadà britànic generós quan considera el cas dels catalans [...] El mot *catalans*, no serà sinònim de la nostra deshonra?"⁶² Pel que

61. J. BIGLAND, escrivia: "They implored the protection of England, but Queen Anne was deaf to their protection. Of all the Princes who had so lately engaged with alacrity in war to preserve, undiminished, the lustre of their crowns, not one could be moved by the cries of a people struggling in defence of their liberties, and even the powers who had recently encouraged their revolt, branded them with the opprobrious names of rebels and traitors", a *The History of Spain*, vol. II, Londres, Longman, 1810, p. 368-369; i a *The History of Spain and Portugal* podem llegir: "Of all the parties in this war, England is by far the most censurable [...] she conducted it without glory, and ended it with discredit. She forced the catalans into rebellion, yet she now abandoned them to a cruel and vindictive persecution: however unjust the war in its origin, during its course she had contracted obligations which it was her solemn duty to fulfil" (vol. V, Longman, 1832, p. 142); pel que fa a la historiografia, vegeu M. STRUBELL (a cura de), *Consideració del cas...*, p. 16-17.

62. M. STRUBELL (a cura de), *Consideració del cas...*, p. 49, 53-55 i 79-81.

fa a *The Deplorable History of the Catalans*, si bé el contingut esdevé, sobretot, una narració dels successos de la guerra farcida d'una multitud de documents, declara, des d'un bon principi, l'admiració per l'heroisme dels catalans: "A primera vista la determinació dels barcelonins semblava tan insensata i desesperada que hom no podia pas creure que ho afirmessin de debò. Els seus enemics estaven convençuts que la primera bomba que cauria a la ciutat els atemoriria fins a la submissió; però prou que després han pogut veure que no era així, i ara el món ja té un nou exemple de la influència que pot exercir la llibertat en ments generoses. Ens calen exemples d'aquesta mena per a conservar l'amor d'aquella joia preciosa enmig dels homes, protegint-los així contra les malvades intencions d'una mena de gent que sempre cerca la manera d'esclavitzar la humanitat."⁶³ Un altre text, d'un *whig* que condemnava la "barbàrie dels papistes", que a París van fer traduir, s'expressava en termes idèntics: "*Je viens de nommer les Catalans; mais qui peut les nommer sans verser des larmes! Peuple dont la valeur est égale à votre infortune! Vous, que les sollicitations des puissances maritimes ont engagé dans la guerre! [...] Manintenant abandonés au ressentiment d'un prince irrité, dont vous avez traversé les intérêts, vous vous voyez resserrez dans un coin de terre par les forces des deux couronnes, assiegez étroitement dans votre ville, et vous aimez mieux mourir avec vos femmes et vos enfans, et défendant votre ancienne liberté à l'exemple des saguntins vos illustres ancêtres, que de conserver votre vie pour languir dans l'esclavage [...] Mais aujourd'hui infortunez Catalans, dignes d'un meilleur sort! À qui votre ruine sera-t-elle imputée? Malheur à ceux qui au jugement terrible d'un Dieu juste, auront eu part à votre destruction.*"⁶⁴ L'ambaixador francès a Londres, Iberville, advertí a París de la proliferació d'aquests escrits sorgits de "la boutique des whigs" els quals, al seu parer, exageraven, el sentiment de vergonya britànic per l'abandó dels catalans i obviaven que aquests havien declarat la guerra als dos Borbó. Per aquest motiu sostenia que calia contrestar els arguments a favor dels catalans a la *Gazette d'Amsterdam*, la qual es distribuïa a Londres.⁶⁵ De nou, la influència en l'opinió pública torna a primer pla.

Tanmateix, la girada del govern britànic en relació amb els catalans es tractava d'un darrer episodi condemnat al fracàs, perquè

63. M. STRUBELL (a cura de), *Consideració del cas...*, p. 87.

64. MAE CP, Angleterre, 259, Anònim, 1714, f. 234v-235.

65. MAE CP, Angleterre, 258, Iberville, 12-IX-1714, f. 171v-172; 24-IX-1714, f. 211.

Barcelona ja havia estat ocupada per les tropes borbòniques una setmana abans de l'arribada de Jordi I a Greenwich, cosa que, evidentment, els ambaixadors catalans no sabien, ni tampoc la cort francesa, com es desprèn de la carta que va rebre la princesa d'Orsini anteriorment citada. Felip Ferran, el 24 de setembre, encara esperançat, descrivia a Berardo l'entrevista amb el nou rei a l'Haia, que va tenir lloc el dia 18 del mateix mes, i afegia que el ministre baró de Bemford li havia assegurat que el "*real ánimo estaba inclinado a favorecer y a auxiliar nuestra nación; que si Barcelona en el día presente, o en 8 ó 15 días más se defendía, quedaría asegurada como y toda Cataluña; que en los demás puntos, no se podía tomar resolución, hasta haver llegado su amo a Londres. Lo cierto es que el Rey, el Príncipe su hijo y la corte de Hannover están inclinados a nuestro alivio y beneficio [...] sólo falta que de aquí se influya con eficacia y que Barcelona se mantenga assí se da por cierto*". Amb tot, conscient de l'escàs marge de maniobra que hi havia per capgirar la situació de Barcelona, afegia en to pessimista: "*No ignoro que los franceses aplican toda su fuerza para que no lleguen a tiempo los alivios*."⁶⁶

Entre el borbònics, fins i tot un cop presa Barcelona, va persistir la incertesa sobre quina seria la reacció del nou govern britànic en relació amb Espanya. Així, el ministre Orry escrivia que "*on ne parle en ce royaume que de guerre contre l'Espagne*".⁶⁷ I el duc de Berwick assenyalava que els regents de Gran Bretanya "*témoignaient publiquement la part qu'ils prenaient au destin des catalans revoltez. Les meilleurs réponses et les plus solidez ne les satisfaisaient pas parce qu'elles n'estoient pas conformes à leurs idées et aux esperances qu'ils ont conservé jusqu'à la fin de pouvoir encore soutenir les rébelles. Cette disposition ne s'accordait pas à la verité avec les engagements pris par les traittés qui ont rétably la paix entre l'Espagne et l'Angleterre*".⁶⁸ Encara a finals de novembre Pachau, l'ambaixador francès a Madrid, assegurava "*que si par un de ces événements funestes qui peuvent arriver encore S. M. C. estait obligée de sortir pour la troisième fois de Madrid, il ne luy serait certainement pas aisé d'y rentrer*". Certament, en la seva apreciació no demostrà ser gaire optimista.⁶⁹

66. F. CASTELLVÍ, *Narraciones...*, VI, f. 714.

67. MAE CP, Espagne, 236, 8-X-1714, f. 230v.

68. MAE CP, Espagne, 236, 12-X-1714, f. 241-241v.

69. MAE CP, Espagne, 233, 26-XI-1714, f. 126-126v.

L'endemà de l'11 de setembre de 1714 la repressió borbònica va assolir les cotes màximes, una de les principals conseqüències de la qual fou l'exili. *L'exili austriacista* d'Agustí Alcoberro ens ofereix la millor panoràmica de conjunt d'aquell drama humà que va tenir lloc amb motiu de la guerra de Successió i que va afectar entre 25.000 i 30.000 persones. Ens explica l'abast i la geografia de l'exili (Itàlia i Flandes, Viena i Hongria, a la Nova Barcelona del Banat de Temesvar), així com la seva cronologia. Il·lustra la presència dels exiliats en el govern de l'emperador (i ens parla de l'anomenat "partit espanyol", amb personatges molt influents com l'arquebisbe de València Antoni Folch de Cardona, president del Consell Suprem d'Espanya; Josep Folch de Cardona, president del Consell de Flandes, la comtessa d'Althann: la catalana Marianna Pignatelli i d'Aimeric, i Ramon de Vilana Perlas, secretari del Despatx Universal). Van establir vincles familiars entre ells, però també amb l'aristocràcia germànica i italiana. A més, ens parla de la participació dels exiliats en els exèrcits imperials: cinc regiments hispànics i una companyia de voluntaris van lluitar a Hongria, contra els turcs, on trobem noms coneguts de la guerra de Successió com els dels coronels Manuel Desvallés, Pau Tohar, Pere Brichfeus, Joan Francesc Ferrer. Alhora, perfila l'assistència que l'emperador proporcionà als exiliats en les diverses formes (mitjançant pagues, rendes, pensions o caritat) a càrrec de les rendes italianes que es van estroncar el 1734 amb la pèrdua de Nàpols i de Sicília, però també deixa constància de les estretors i penúries dels menys distingits. Ens dibuixa la sociologia de l'exili vienès —calcula que a Viena hi residien uns 1.500 exiliats, és a dir, un 1% de la població— entre els cortesans, la noblesa menor, funcionaris, militars i eclesiàstics, i el col·lectiu popular. També ens descriu l'activitat cultural d'alguns d'aquells exiliats (Francesc de Castellví, Josep Plantí, Juan Amor de Soria) i ens parla dels àmbits de sociabilitat que van generar: els palaus on es reunien per escoltar música o per fer vetllades culturals —com el de la comtessa d'Alhtann—, els espais religiosos on s'aplegaven —com el monestir de Montserrat de Viena— o bé on es feien enterrar —com el convent dels trinitaris descalços, la catedral de Sant Esteve o l'església dels franciscans menors. L'Hospital d'Espanyols, creat per donar assistència especialment als soldats i oficials, esdevé una referència obligada d'aquests ambients hispànics. La viatgera il·lustrada Mary Wortley Montagu va quedar encisada per l'ambient de la cort de Viena i va remarcar la presència de "*algunos españoles de ambos sexos, dueños todos de una vivacidad y una generosidad de sentimientos [...], y si pudiera creer que todo el*

reino es como ellos, no me quedaría ahora más que desear acabar mis días en esas tierras".⁷⁰

A Roma, l'home de confiança de Felip V, José Molines, a la darrera de 1714 demanà al capità general de Catalunya una relació dels catalans exiliats a Itàlia, entre ells molts eclesiàstics. Li fou encomanada la missió d'informar sobre les seves activitats, especialment a Roma. En aquella ciutat morí el 1715 el bisbe de Barcelona Benet Sala i Caramany,⁷¹ mentre que un altre exiliat, el doctor Llorenç Tomàs i Costa, representant de Carles VI a la Santa Seu, el 1717 encara organitzava reunions d'austriacistes a casa seva. Des de Madrid van recomanar que "*como Molines no puede ponerles la mano por no permitirselo el Papa y ellos recurrir a los ministros del Archiduque, es demanés al cardenal Acquaviva si le pareciere buscar algún medio que evite las conversaciones de estos eclesiásticos, lo ejecute*".⁷² El combatiu Molines, que va recuperar les atribucions com a auditor de la Rota el 1716, i que va ser nomenat Inquisidor General, en el seu viatge de retorn a Espanya, va patir l'infortuni de ser detingut pels austríacs en una posada de Milà, el 26 de maig de 1717, i empresonat en el castell d'aquella ciutat. En opinió de Miguel Ángel Ochoa, "*el atentado a la libertad del infortunado Molines y el asalto a la inmunidad parece haber sido perpetrado (acaso planeado) o consentido por Viena*". La mà de Ramon de Vilana Perlas apareix darrere d'aquest incident diplomàtic que es va apaivagar després de la mort de Molines a la presó, ja malalt i vell.⁷³

Ben aviat, Felip V va fer taula rasa de les institucions seculares de govern catalanes i va desplegar una repressió sistemàtica, fonamentada en un estat d'excepció permanent, i implacable, com han demostrat de manera exhaustiva Josep Maria Torras i Ribé, i Antonio Muñoz i Josep Catà en els seus respectius llibres. Però el capità general, el marquès de Castel-Rodrigo, a l'any de la caiguda de Barcelona encara trobava insuficients les mesures repressives empreses, perquè

70. A. ALCOBERRO, *L'exili austriacista (1713-1747)*, 2 volums. Fundació Noguera, Barcelona, 2002; vegeu també: R. M. ALABRÚS, R. GARCÍA CÀRCEL, "L'exili austriacista. Algunes reflexions", *Josep Fontana. Història i projecte social. Reconeixement a una trajectòria*, I, Crítica, Barcelona, 2004, p. 468-478; *Cartas desde Estambul de lady Mary Wortley Montagu*, prólogo de Hugh Thomas, Editorial Casiopea, Barcelona, 1998, p. 85.

71. J. BADA, "L'Església catalana davant...", p. 239-261.

72. M. Á. OCHOA, *Embajadas rivales. La presencia diplomática de España en Italia durante la Guerra de Sucesión*, Real Academia de la Historia. Madrid, 2002, p. 164-167 i 79-80 (la citació és de la p. 80).

73. M. Á. OCHOA, *Embajadas rivales...*, p. 84-85 i 174-177 (la citació és de la p. 175).

considerava “no averse executado algun acto público de abolición de privilegios y que sólo «per actum facti» se ha seguido una suspensión de ellos, derivada de que siempre que en materias de gobierno se ha tropezado con ellos, se han dejado a parte y sin acción los que eran contra la regalía”. Creia que la seva existència “fomenta sus depravados deseos en la esperanza de que un día hayan de revivir, raó per la qual calia abatir, por quantas partes se pueda, las esperanzas malignas de estos naturales”. Per això, proposava que es fes un acte públic i solemne d’abolició de tots els privilegis de Barcelona i del Principat per tal que “se cancelen, borren y quemem los que fueren contra ella [la regalía] y no quede memoria de ellos”.⁷⁴ De fet, ja havia formulat aquesta proposta en els dies anteriors a l’assalt definitiu de Barcelona, moment que va proposar que un botxí cremés solemnement les Constitucions i privilegis davant la muralla de la ciutat.⁷⁵

A Madrid, abans de la presa de Barcelona, algú va redactar unes octaves adreçades a Felip V, on s’expressaven inquietuds compartides àmpliament a la Corona d’Aragó i que auguraven els mètodes absoluts del rei i del seu govern:

*Es la lealtad firme muro
que por nada se violenta,
con amor se experimenta,
con el rigor, no es seguro.*

[...]

*Con un mismo sacramento
en fuerza del omenage
el dominio y el Vasallaje,
liga igual el Juramento,
no puede el Rey ser esempto
por que es recíproco el trato
y si él falta al contrato
no es el Vasallo deudor.*

[...]

74. J. M. TORRAS I RIBÉ, *Felip V contra Catalunya*, Rafael Dalmau, Editor, Barcelona, 2005; A. MUÑOZ GONZÁLEZ, J. CATÀ I TUR, *Repressió borbònica i resistència catalana (1714-1736)*, Muñoz/Catà Editors, Barcelona, 2005; La referència de Castel-Rodrigo és: AHN, Leg. 6811 A, núm. 121, Príncipe Pío, 7-IX-1715. Dec aquesta informació a Mamés Cisneros.

75. E. GIMÉNEZ, “«Contener con más autoridad y fuerza». La represión del austracismo en los territorios de la Corona de Aragón (1707-1725)”. *Cuadernos Dieciochistas*, vol. 1, Ediciones Universidad de Salamanca, 2000, p. 133-153 (la citació és de la pàgina 138).

*Los fueros y privilegios
deven observarse puros
y sino serán per Juros
los procedimientos Regios.*

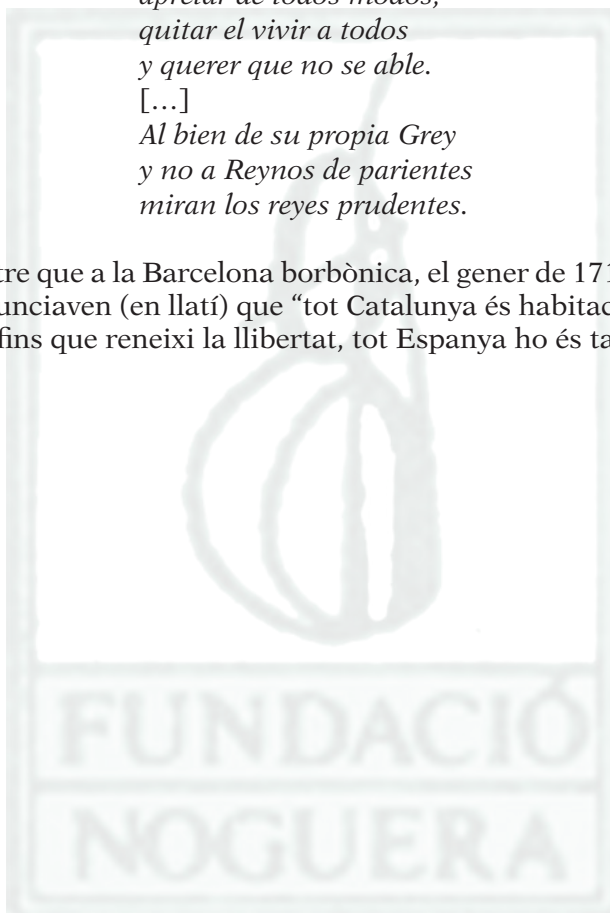
[...]

*Es cosa bien reparable
apretar de todos modos,
quitar el vivir a todos
y querer que no se able.*

[...]

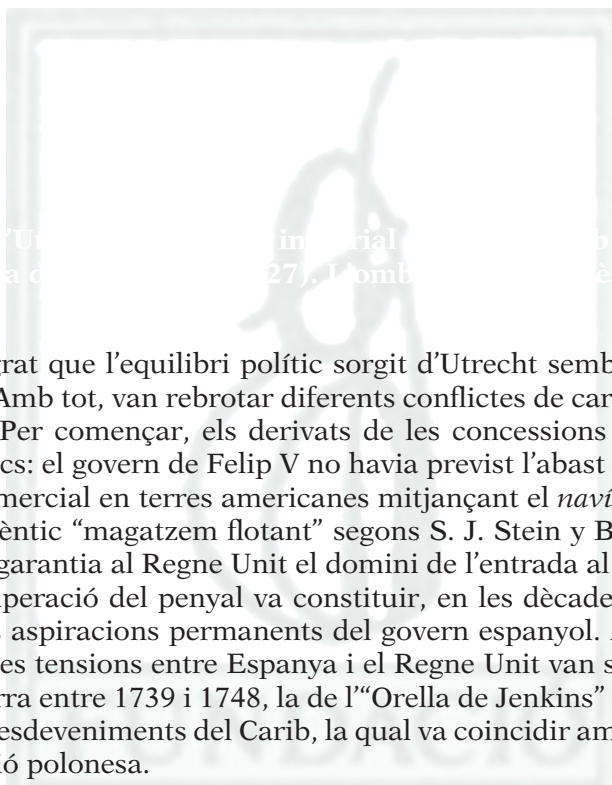
*Al bien de su propia Grey
y no a Reynos de parientes
miran los reyes prudentes.*

Mentre que a la Barcelona borbònica, el gener de 1715, uns pasquins denunciaven (en llatí) que "tot Catalunya és habitacle de presidi" i que "fins que reneixi la llibertat, tot Espanya ho és també".⁷⁶

76. "Veinte octavas al Rey Nuestro Señor don Phelipe Quinto (dios le guarde) en su corte de Madrid por Abril de 1714", *Varios Papeles Curiosos*, vol. 2, Josep Fontana m'ha proporcionat el document. La referència dels pasquins la dóna F. SOLDEVILA, a *Història de Catalunya...*, III, p. 1190.

DESPRÉS D'UTRECHT: LA POLÍTICA IMPERIAL EN RELACIÓ AMB CATALUNYA I LA CORONA D'ARAGÓ (1713-1727). L'OMBRA DEL MARQUÈS DE RIALP

Malgrat que l'equilibri polític sorgit d'Utrecht semblava fràgil, va durar. Amb tot, van rebrotar diferents conflictes de caràcter internacional. Per començar, els derivats de les concessions mercantils als britànics: el govern de Felip V no havia previst l'abast de la introducció comercial en terres americanes mitjançant el *navío de permiso*, un autèntic “magatzem flotant” segons S. J. Stein y B. H. Stein.¹ Gibraltar garantia al Regne Unit el domini de l'entrada al Mediterrani: la recuperació del penyal va constituir, en les dècades següents, una de les aspiracions permanents del govern espanyol. Al final, les continuades tensions entre Espanya i el Regne Unit van ser la causa d'una guerra entre 1739 i 1748, la de l'“Orella de Jenkins” desencadenada pels esdeveniments del Carib, la qual va coincidir amb la guerra de Successió polonesa.

Paradoxalment, els britànics havien rebut els acords de pau amb una sensació amarga i els ministres *tories*, els artífexs de la pau, van ser processats i algun d'ells, com Brolingbroke, va haver d'abandonar les illes Britàniques.² El cert és que la insatisfacció dels comerciants va ser constant en les dècades següents fins al punt que va esdevenir una font de conflictes permanent entre el Regne Unit i Espanya, no

1. S. J. STEIN, B. H. STEIN, *Plata, comercio y guerra...*, p. 184-185.

2. L. BÉLY, “Casas soberanas y orden político en la Europa de la paz de Utrecht”..., p. 91.

tant potser, com argumenta Bély, perquè els avantatges econòmics obtinguts a canvi de la sortida de la guerra fossin il·lusoris —idea que contradiuen els Stein—, sinó perquè les expectatives que havien generat entre els comerciants britànics van ser superiors als resultats reals. El cert és que a la Cambra dels Comuns hi hagué un debat important el 1729 sobre “la depredació” que patia el comerç britànic a les Antilles per part dels espanyols.³

El conflicte que enfrontà als dos pretendents al tron hispànic tampoc va quedar enllestit el 1714. Felip V no va renunciar mai a les possessions italianes que havia perdut, animat per la seva segona esposa, la parmesana Isabel de Farnesio, la qual ambicionava Parma, Plasència i Toscana per col·locar-hi els seus fills. De manera semblant, l'emperador Carles VI no renunciava a ser rei d'Espanya i, amb aquest objectiu, el 1713 va crear un Consell d'Espanya. Van caldre deu anys de pugna entre els dos monarques per arribar a un compromís.⁴ Després de la mort de Lluís XIV, la política irredemptista de Julio Alberoni en el Mediterrani (ocupant Sardenya el 1717 i Sicília l'any següent), frenada militarment per la Quàdruple Aliança (Regne Unit, França, les Províncies Unides i l'Imperi) el 1719, constitueix una bona mostra de la insatisfacció del govern de Felip V davant dels acords d'Utrecht. Inicialment, la Quàdruple Aliança havia proposat a Felip V que tornés Sardenya a Carles VI i que l'emperador el reconeixeria com a rei d'Espanya i admetria que la successió dels ducats de Parma, Plasència i Toscana recaigués en el príncep Carles, el fill gran de Felip V. Fins i tot, el Regne Unit va arribar a oferir Gibraltar com a compensació per la retirada espanyola de Sardenya. Però fou en va, enlluernat com estava Felip V pels èxits militars aconseguits. A la fi, el rei d'Espanya es va haver de doblegar davant la Quàdruple Aliança el 1720 i va cessar Alberoni.⁵ Per la seva part, Carles VI, entre 1716 i 1718, es va enfrontar de nou amb els turcs. La pau de Passarowitz va donar a l'emperador el Banat de Temesvar, Belgrad i la major part de Sèrbia. D'aquesta manera, finalitzava la reconquesta de l'Hongria otomana, iniciada en el segle xv.

Felip V va intentar superar l'aïllament i el 1721 es va aproximar a França i, poc després, al Regne Unit, és a dir, les potències inte-

3. J. BLACK, *Parliament and Foreign...*, p. 48 i 69.

4. J. BÉRENGER, “Los Habsburgo y la sucesión de España...”, p. 68.

5. J. J. VIDAL, E. MARTÍNEZ RUIZ, *Política interior y exterior de los Borbones*, Madrid, Istmo, 2001, p. 209-216.

grants de l'anomenat bloc de Hannover. El 1724 —any que Felip V va abdicar momentàniament en el seu fill Lluís I, el qual va morir al cap de pocs mesos— a Cambrai les tres monarquies van negociar un tractat de pau. Amb tot, Felip V no va aconseguir cap dels seus grans objectius: ni els territoris italians ni Gibraltar. L'equilibri s'alterà un any més tard fruit de les gestions de l'aleshores influent baró de Ripperdá que va acostar Felip V a l'emperador i que aconseguí invertir la política exterior espanyola mitjançant el tractat de Viena de 1725. Així, Espanya s'allunyava de França, després que el duc de Borbó hagués refusat el matrimoni de Lluís XV amb la filla de Felip i d'Isabel, Anna Maria Victòria, enllaç que havia estat estipulat el 1721.

En virtut del tractat de Viena (1725), Felip V i Carles VI renunciaven als drets del tron contrari, mentre que l'emperador admestia que els ducats italians de Parma, Plasència i Toscana passarien, en extingir-se la branca masculina dels Farnesio, a l'infant Carles, sense que constituïssin part de la monarquia espanyola. Alhora, van signar un tractat d'ajut militar ofensiu i defensiu. En compensació, Felip V oferí avantatges comercials a la Companyia d'Índies d'Ostende, creada el 1723 per Carles VI. Finalment, van convenir el matrimoni dels infants Carles i Felip amb les filles de l'emperador, Maria Teresa i Maria Anna. Tanmateix, la nova aliança no es va traduir en resultats tangibles: finalment, Carles VI no va donar el consentiment al matrimoni dels infants espanyols amb les arxiduquesses ni va voler entrar en conflicte amb el Regne Unit, en cas que Espanya intentés recuperar Gibraltar o Menorca. Per part espanyola tampoc no es van traduir en fets els avantatges comercials promesos a la Companyia d'Ostende. En conseqüència, l'artífex dels pactes, el controvertit i estafolari Ripperdá, va ser destituït i detingut el 1726.

En aquest context d'inestabilitat latent, ha assenyalat Bély, prenen relleu diverses pràctiques que van ser decisives en l'escena política europea al llarg de tot el segle: "*Arte de la negociación y profesionalización de la carrera diplomática, respeto a las reglas y acuerdos dinásticos, articulación de «systèmes» para organizar el continente, intercambios y repartos de soberanías, concierto de grandes poderes, rechazo de la guerra general e intervenciones puntuales.*"⁶ I en aquell escenari internacional, caracteritzat per la inexistència d'una potència continental preponderant, hem de situar els diversos projectes sor-

6. L. BÉLY, "Casas soberanas...", p. 95.

gits a Viena, ja fos per restablir els Àustries i el seu sistema polític a Espanya o bé per intentar reinstaurar les llibertats dels territoris de la Corona d'Aragó.

“ESPANYOLS” I “ALEMANYS” A LA CORT IMPERIAL

A finals de 1713 Carles VI havia organitzat a Viena el Consell Suprem d'Espanya amb la intenció de mantenir vives les seves aspiracions a la corona hispànica. A més a més, com ha escrit Virginia León, el Consell establia la continuïtat amb el projecte polític austriacista que s'havia estroncat amb el desenllaç de la guerra favorable als Borbons, no solament perquè Carles VI va defensar les institucions i llibertats de la Corona d'Aragó fins a la pau de Viena de 1725, sinó també perquè va permetre als ministres espanyols posar en pràctica algunes propostes de reforma de l'Estat. D'entrada, la posada en marxa del Consell d'Espanya complicà el sistema de govern imperial, però alhora impulsà un canvi en l'estil de govern, acompanyats d'una reorganització general de les estructures i de les competències d'altres òrgans centrals de la monarquia, una línia en la qual aprofundí Maria Teresa d'Àustria a la segona meitat del XVIII.⁷ En el Consell hi eren representats els territoris de la corona hispànica incorporats a l'austriaca en virtut dels tractats d'Utrecht i de Rastatt: Nàpols, Sardenya, Milà i Flandes. Es va constituir seguint el model del Consell d'Itàlia de la monarquia hispànica dels segles XVI i XVII, i fou presidit per l'arquebisbe de València Antoni Folch de Cardona fins que va morir el 1724. A la presidència el va succeir el marquès de Villazor. El 1717 va ser creat el Consell de Flandes, format en bona part per exiliats dels territoris hispànics i presidit per Josep Folch de Cardona, germanastre de l'arquebisbe Antoni. Ramon de Vilana Perlas, marquès de Rialp des de l'any 1710, va ser nomenat secretari d'Estat i del Despatx Universal el 1713 —una secretaria que devia el seu origen a la que es va crear a Barcelona—, per la qual cosa es desplaçà a Viena el juliol d'aquell any. El seu nomenament va generar reticències entre els membres del “partit alemany” de la Cort imperial. Sobre aquesta qüestió Castellví comenta que *“sus contrarios hacían con arte que se detuviere en Italia, en tanto que daban asiento al modo de gobierno por lo que toca a los dominios de España; y sin duda hubiera sido preferido Romeo [Juan Antonio Romeo, marquès d'Erendazu, Secretari d'Estat*

7. V. LEÓN, *Carlos VI...*, p. 262-265.

per als afers d'Itàlia]".⁸ Exercien com a oficials de la secretaria que presidia Vilana el seu cunyat Joan Francesc de Verneda, Pedro Pascual Cano, Juan Amor de Soria, Agustín de Pedrosa i Ramon Llaurador i Vilana-Perlas, nebot de Vilana. Un altre nebot seu, Antoni de Verneda i Vilana-Perlas ocupà un lloc d'oficial. El predomini de la família del marquès de Rialp en la secretaria d'Estat i del Despatx Universal féu afirmar a Duran Canyameras que "aquesta oficina era una «vinya» de la família Vilana Perlas-Verneda".⁹ El marquès va exercir el càrrec fins a la transformació del Consell d'Espanya en Consell d'Itàlia el 1736.¹⁰ Virginia León ha exposat com els territoris italians van finançar les despeses del Consell, el sou dels ministres i dels oficials i les pensions dels exiliats. Però, a més, existia un fons anomenat "Bolsillo Secreto", que administrava directament el marquès de Rialp, cosa que eixamplava el seu poder i l'ampli marge de maniobra de què disposava.¹¹ El protagonisme de Vilana en el cercle íntim de l'emperador no va passar desapercbut a l'historiador borbònic Vicente Bacallar.¹²

Segons Jean Bérenger, les úniques persones en les quals Carles VI va dipositar la seva confiança van ser els consellers italians i dels territoris hispànics, a més del comte d'Althann —que era amic seu i que estava casat amb la catalana Maria Josefa Pignatelli. Es tractava del nucli que li havia fet costat a Barcelona. En canvi, mantenia una actitud reservada cap a l'equip de ministres que havia format Josep I, encapçalat pel príncep de Liechtenstein, el qual no amagava la seva desconfiança cap als catalans, com ha recordat R. García Cárcel.¹³ En

8. J. M. MUNDET i J. M. ALSINA. *Francisco de Castellví. Narraciones...*, III, p. 607.

9. F. DURAN CANYAMERAS, *Els exiliats de la guerra de Successió*, Rafael Dalmau editor, Barcelona, 1964, p. 22.

10. V. LEÓN ha publicat diversos treballs sobre el tema: "Origen del Consejo Supremo de España en Viena", *Hispania*, núm. 180, enero-abril 1992, p. 107-142; "La Secretaría de Estado y del Despacho Universal del Consejo de España (1713-1734)", *Cuadernos de Historia Moderna*, núm. 16, Servicio de Publicaciones Universidad Complutense de Madrid, 1995, 239-257; "La oposición a los Borbones españoles: los austracistas en el exilio", a A. MESTRE, E. GIMÉNEZ (coords.), *Disidencias y exilios en la España moderna*, Alicante, AEHM, Universidad de Alicante, 1997, p. 469-499.

11. V. LEÓN, "Patronazgo político en la Corte de Viena: los españoles y el Real Bolsillo Secreto de Carlos VI", *Pedralbes*, 18-II, Universitat de Barcelona, 1998, p. 577-598.

12. V. BACALLAR Y SANNA, *Comentarios de la guerra de España e historia de su Rey Felipe V, el Animoso*, Ed. de C. Seco Serrano, Biblioteca de Autores Españoles, Atlas, Madrid, 1957, p. 126 i 207.

definitiva, Carles VI va quedar profundament marcat per l'“aventura espanyola”. El “clan espanyol” a Viena formava un consell permanent amb el seu secretari, en el qual s'utilitzava exclusivament la llengua castellana i, que com hem vist, es finançava gràcies als ingressos procedents de Nàpols i de Milà. Entre els seus integrants més influents es trobaven l'arquebisbe de València, Antoni Folch de Cardona, president del Consell d'Espanya i enemic declarat del príncep Eugeni de Savoia; Rocco Stella, un oficial napolità casat amb la catalana Josepa de Copons; i, finalment, Ramon de Vilana Perlas, marquès de Rialp, que va esdevenir el confident de l'emperador, després de la mort de Stella i que va dirigir el Consell d'Espanya fins a la seva dissolució, tot i que conservà la secretaria de Despatx. A parer de Bèrenger, “*todos los ministros le temían, incluso el príncipe Eugenio, quizá porque sobrestimaban su influencia*”.¹⁴ Segons sembla, ni tan sols el príncep Eugeni de Savoia, el principal ministre de Carles VI, va gaudir de la confiança que Carles VI atorgà al marquès de Rialp. En opinió de Derek McKay, biògraf d'Eugeni de Savoia, el marquès de Rialp superava a Stella en capacitat de treball, alhora que era més competent, raó per la qual, després de la mort del darrer, l'emperador el nomenà successor en el càrrec de màxima confiança. Encara que Stella i el marquès de Rialp durant els primers anys a Viena van mantenir amistat amb el príncep Eugeni i amb els ministres alemanys, el príncep desitjava secretament el retorn al vell sistema de govern i pensava, segons McKay, que “*Austrian mildness had not been mixen with Spanish maxims*”. És a dir, que el príncep es malfiava de la influència que gaudia el “clan espanyol” davant l'emperador però era incapaç de contrarestar-la i, per tant, evitava criticar-lo.¹⁵ Reblant el clau Charles W. Ingrao ha remarcat que, més que no pas la Conferència Secreta, el grup d'espanyols era l'únic que tenia accés directe a l'emperador a través del Consell d'Espanya.¹⁶ Virginia León, després de constatar com la figura de secretari d'Estat i del Despatx Universal del Consell d'Espanya, que requeia en el marquès de Rialp, assumia nombroses atribucions polítiques més enllà de la mediació entre

13. Deia públicament que “*no se debía fiar de gente enemiga de quien los domina e inclinada a la rebelión, estando esta última cometida no en el amor a los austracistas sino en el temor a los franceses, Felipe V...*”, p. 88.

14. J. BÉRENGER, *El Imperio...*, p. 356.

15. D. MCKAY, *Prince Eugene of Savoy...*, p. 152-153.

16. C. W. INGRAO, *The Habsburg Monarchy, 1618-1815*, Cambridge University Press, Cambridge, 1994, p. 130-131.

l'emperador i el Consell d'Espanya, ha conclòs que "*cada vez más, los historiadores consideran al marqués de Rialp como una de las personas más influyentes en la corte de Viena y en el diseño de la política imperial italiana*".¹⁷ Del que no hi ha dubte és de l'enyorança que Carles VI sentia de la seva etapa barcelonina, de la qual els historiadors n'han donat diversos testimonis: des del record de la derrota de les tropes de Felip V el 1706, anotat per l'emperador en un dietari personal al cap de trenta anys, el seu domini del català, alguns gustos gastronòmics (la xocolata, els bolets), l'afició al billar, fins a la simbologia imperial plasmada en edificis i escultures, que invocava les seves pretensions a la corona hispànica o a l'anècdota que apunta que l'última paraula que va pronunciar abans de morir fou "Barcelona".¹⁸

De tota manera Carles VI apareix com un monarca gelós de la seva autoritat, que volia decidir sobre totes les coses sense prendre, però, les regnes del govern, segons Bérenger. Aquest historiador també ha remarcat que en la seva etapa de govern a Catalunya va aprendre que el gran comerç marítim era una font de riquesa important tant per als particulars com per al rei. Per aquest motiu afavorí els ports del Fiume (avui Rijeka) i de Trieste a l'Adriàtic mitjançant l'estatut de port franc, en perjudici de Venècia.¹⁹ A parer de Charles W. Ingrao, a diferència dels seus predecessors en el tron, Carles VI estimulà la petita indústria i el comerç: "*He certainly hended little prodding. Having spent his decade in Spain as litle more than a British puppet, Charles had come to appreciate the power that a strong comercial economy bestowed upon countries like England and the United Provinces.*" Però l'historiador es mostra crític amb la "nostàlgia" que l'emperador sentia per Espanya i amb la seva "fantàstica" pressumpció de recuperar la corona hispànica, tot i que subratlla que per fer-la realitat va bastir

17. V. LEÓN, *Carlos VI...*, p. 371.

18. F. EDELMAYER, "La Guerra de Sucessió i la casa d'Àustria", *L'Avenç*, 264, Barcelona, desembre 2001, p. 39-45; C. W. INGRAO, *The Habsburg...*, p. 149; A. ALCOBERRO, *L'exili...*, I, p. 159-162; V. LEÓN, *Carlos VI...*, p. 360-363.

19. J. BÉRENGER, *El Imperio...*, p. 357 y 364; sobre Trieste: R. FINI, G. PANJEK (a cura di), *Storia economica e sociale di Trieste, volume I. La citta dei gruppi, 1719-1918*, Trieste, Lint, 2001; E. LLUCH havia recopilat documents interessants sobre aquest aspecte, d'entre 1716 i 1732, relatius al comerç de Trieste, Nàpols, Sicília, Milà i dels dominis turcs, que es troben al Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Italien Spanischer Rat, Supremo Consejo, Kart. 22. Un d'ells és un "discurs" fet pel català Domingo Roca, porter de la secretaria de Sicília, sobre "la formación del comercio y marina en el reyno de Nápoles, Sicilia y Milán", 1732, f. 51-57v.

una organització específica dintre de l'estructura de la monarquia mitjançant el Consell d'Espanya.²⁰

Entre d'altres historiadors, János Kalmar ha fet referència a l'antagonisme polític entre el partit "espanyol" i l'"alemany". En opinió dels "alemanys", el partit "espanyol" negligia els interessos de l'imperi: [ils] *"Voulaient faire saboter près de l'empereur les négociations de paix qui avaient commencé pour mettre fin à la guerre de Succession, parce qu'une conclusion de paix aurait fait d'envoler en fumée leurs espérances, semblablement à celles de Charles VI qui prétendit toujours au trône d'Espagne. Sur la base de l'identité d'intérêts, il ne dut pas être difficile d'obtenir la sympathie du souverain qui écouta volontiers leurs projets d'invasion même à la fin de 1715, deux ans donc après la paix d'Utrecht. Il semble que l'empereur fut gagné complètement par le parti espagnol."*²¹

De tota manera, Kalmar qualifica, en part, de llegendària la idea de la influència del "clan espanyol" sobre Carles VI, la qual es troba arrelada en la bibliografia austríaca. L'escassa influència que tenia en l'emperador l'arquebisbe Folch de Cardona, avala, segons ell, aquest pressupòsit. En canvi, assenyala que allò realment decisiu va ser la relació iniciada el 1704 per l'arxiduc Carles amb aquelles persones amb les que va compartir la intensa campanya a Espanya, cap de les quals —en el cas dels hispànics— era membre de l'alta aristocràcia. I afegeix que és evident que a la cort vienesa els greuges cap aquest grup van ser freqüents, fruit, segons Charles W. Ingrao, de la desaparició del "partit de les reformes" de Josep I, que a la mort de l'emperador va quedar desorganitzat.²² Sigui com sigui, els ministres alemanys no van deixar de ser influents: el comte Johann Wenzel Wratislaw, canceller de Bohèmia i amic de Carles VI, va ser un dels oponents més obstinats a les seves aspiracions a la corona d'Espanya perquè considerava que eren il·lusòries i secundàries enfront de l'objectiu prioritari de conservar l'imperi dels Habsburg. Francesco Moles, duc

20. C. W. INGRAO, *The Habsburg...*, p. 137 i 130.

21. J. KALMAR, "Autour de l'Empereur Charles VI: «allemands» et «espagnols» dans la cour viennoise du premier tiers du XVIIIe siècle", a J.-P. GÉNET i G. LOTTES, *L'état moderne et les élites, XIII-XVIIIe siècles*, París, Publications de la Sorbonne, 1996, p. 255-261 (la citació és de la pàgina 257); del mateix autor: "Sobre la cort barcelonesa de l'arxiduc Carles d'Àustria", *Pedralbes*, 18-II, 1998, Universitat de Barcelona, p. 299-302; vegeu, també: F. FAUSTA GALLO, "Italia entre los Habsburgo y los Borbones", a P. FERNÁNDEZ ALBALADEJO (ed.), *Los Borbones...*, p. 141-162.

22. C. W. INGRAO, *In Quest and Crisis: Emperor Joseph I and the Habsburg Monarchy*, West Lafayette, Ind., 1979, p. 225.

de Pareti —opositor declarat de Stella—, també es mostrà crític amb l'equip de govern que Carles III l'arxiduc tenia a Espanya perquè no convocava els consellers. Guido Starhemberg, comandant dels exèrcits dels aliats, trobava a faltar un sistema econòmic, polític i militar i considerava que la monarquia estava governada per un capità i per un notari, en clara al·lusió a Stella i Vilana Perlas. De manera semblant, el príncep de Liechtenstein, que havia estat preceptor de l'arxiduc, es lamentava que no es feien reunions dels ministres al palau reial, sinó que Carles III solament consultava algunes persones en presència de Moles.²³

Pel que sembla, els membres del "partit alemany" no van saber valorar prou que el 1717 Carles VI encara mantenia "*sa propre conviction quant au royaume d'Espagne sans qu'il ait été nécessaire de la lui inculquer*". Una cosa ben diferent és que, conscient de la parcialitat dels interessos del "partit espanyol" i, alhora, de la falta de comprensió cap a les aspiracions hispàniques de part dels ministres alemanys, acabés recolzant "*une fois de plus sur les mêmes favoris qui s'attachèrent uniquement à sa personne [...] même s'il y en avait certainement d'autres qui étaient plus qualifiés par leurs capacités et leurs mérites*".²⁴ Antonio Álvarez-Ossorio ha expressat el seu desacord davant la idea de la contraposició entre els dos partits en considerar que simplifica excessivament l'escenari vienès i ha assenyalat que el marquès de Rialp es va aproximar, a partir de 1716 i durant una dècada, al canceller Sinzendorf (intentant, d'aquesta manera, consolidar un nucli de poder equidistant d'Eugeni de Savoia i del tàndem format por Althann i Stella), mentre que Folch de Cardona feia el mateix amb els aristòcrates de l'Imperi. Eren aliances tàctiques que es traduïen en enfrontaments entre el Consell d'Espanya i la secretaria del Despatx. Álvarez-Ossorio no posa en dubte, de tota manera, la influència creixent del marquès de Rialp en les decisions que prenia l'emperador ja que controlava el "*despacho a boca*". De la figura de Vilana ha remarcat que la seva principal característica era que es mostrava "*deseoso de trabajar en asuntos situados en tierra de nadie jurisdiccional*", com va succeir en l'assumpte del comerç marítim que va promoure davant l'emperador, en companyia de Sinzendorf.²⁵ Virginia León també ha matisat la simple contraposició entre els dos partits, la qual resulta insuficient per explicar els equilibris polítics

23. J. KALMAR, "La cort a Barcelona...", p. 300-302.

24. J. KALMAR, "Autour de l'Empereur...", p. 259-261 (les citacions són de les pàgines 260-261).

i institucionals de la monarquia de Carles VI, en la mesura que els fronts no eren compactes: els alemanys i bohemis també estaven enfrontats des de feia decennis, els alemanys tampoc no eren del tot desfavorables a la política mediterrània i italiana i, finalment, els espanyols i italians no donaven l'esquena a la dimensió imperial de la monarquia.²⁶ Sigui com sigui, gràcies al testimoni dels ambaixadors estrangers, podem constatar com la tensió entre els dos partits era evident a l'hora d'aplicar mesures de govern i, en especial, en l'àmbit internacional, alhora que la influència d'un partit o l'altre va ser canviant en el període que analitzem.

Sabem per Virginia León que el caràcter equívoc de les funcions de la secretaria d'Estat i del Despatx va provocar problemes de competències amb el Consell d'Espanya, el qual no renunciava a intervenir en les matèries pures d'Estat i d'Itàlia, argumentant que a Viena no hi havia una Junta que les tractés, ja que la Conferència ministerial d'Estat, en no reunir-se de manera fixa, no podia debatre-les puntualment. El marquès de Rialp replicà que "*lo que pertenece privativamente al estado cooresponde al Secretario*". Fou aleshores, a l'objecte de defensar-se "*contra las maniobras, sugeriones y contra la fuerza de aquellos que quisieran perderme u desacreditarme*" —el comte de Stella havia intentat reduir la capacitat de maniobra del marquès—, que escriu una "*Regla metódica para las distinciones del secretario de estado y del despacho por España para que cese la confusión*".²⁷ León ha assenyalat que el marquès de Rialp defensava el caràcter únic del titular de la secretaria i la seva posició al marge de qualsevol altra institució, la qual li garantia un control dels mecanismes de poder, alhora que quedava fora del control de ministres i tribunals. De fet, la seva categoria era inferior, social i jeràrquicament, als consellers i ministres, però, a la pràctica, les facultats delegades de què gaudia trastocaven la corporativa cort de Viena. Els recels que generava entre els ministres alemanys i el protagonisme creixent del marquès, sumats a les divisions internes a la Cort, expliquen l'interès d'alguns sectors de frenar la carrera del secretari de Despatx. Per resoldre

25. A. ÁLVAREZ-OSSORIO ALVARIÑO, *Milán y el legado de Felipe II. Gobernadores y corte provincial en la Lombardia de los Austrias*, Madrid, Sociedad Estatal para la conmemoración de los centenarios de Felipe II y Carlos V, 2001, p. 302-307 (la citació és de la pàgina 304).

26. V. LEÓN, *Carlos VI...*, p. 280.

27. V. LEÓN, "La influencia española en el reformismo de la monarquía austríaca del Setecientos", *Cuadernos Dieciochistas*, I, Ediciones de la Universidad de Salamanca, Salamanca, 2000, p. 107-132 (les citacions són de les pàgines 124-125).

aquesta situació confusa, el marquès fou nomenat conseller d'Estat i ministre del Consell d'Espanya a partir de 1725.²⁸

El 1736, el comte Juan Amor de Soria, després d'assenyalar el respecte a l'ordenament jurídic dels territoris i de defensar la conveniència de la secretaria, va atribuir el desig de suprimir-la a un intent de reduir l'autoritat de l'emperador. Per resoldre el conflicte de competències suggeria separar bé les matèries d'Estat i les del Despatx, alhora que proposava crear un Consell de Gabinet de la monarquia austríaca, integrat per quatre ministres: Estat, Guerra i Hisenda, assumptes dels Estats italians i assumptes dels Països Baixos.²⁹ El marquès de Rialp, l'any 1718, redactà un text on analitzà aquestes delicades qüestions: "*Para el examen de las cosas de estado y de las reservadas.*"³⁰ L'escrit comença dient que "*sirvióse V. M. mandarme y permitirme que delinease puramente los medios para establecer cerca de V. M. el regular método de la expedición por lo perteneciente a estado y via reservada, queriendo V. M. ver desterradas las accidentales confusiones y las voluntarias controversias suscitadas en la Corte*". D'entrada reconeixia que la creació del Consell d'Espanya creà recels a la cort de Viena. Per atenuar aquest ressentiment poposa que "*se abra la puerta a emplear en Nápoles, en Milán, en Sicília, a los sujetos alemanes, por la toga y por finanzas, en los consejos de esta corte lo mismo como se ha empezado a practicar en el de los Países Bajos pues se quitará la aprehensión y el dolor de verse excluidos y podrán adquirir insensiblemente el conocimiento interior de las provincias, sus leyes, su método de gobierno y el manexo de las rentas. Mañana faltarán los españoles actuales y sus hijos serán italianos o alemanes según la región de su nacimiento y su educación u será preciso recurrir a la elección de los dos indistintamente*". Aquesta mesura, de gran sentit comú, anava acompanyada d'una crítica al sistema de govern, ja que afirmava que, si bé alguns assumptes "*se han tratado en Juntas particulares, otros no han tenido el apoyo de la consulta y suelen acreditarse a ciegas las resoluciones que se toman en pura confianza. No ay capacidad tan grande en la naturaleza que baste sola al consexo, un ingenio sólo sigue un discurso por que no puede muchos a un tiempo y satisfecho de aquél no pasa a otros y en la circunferencia muchos ojos reconocen*

28. V. LEÓN, *Carlos VI...*, p. 372-373.

29. V. LEÓN, "La influencia española...", p. 129-130.

30. "*Para el examen de las cosas de estado y de las rservadas. Método en la dirección de las provinciales. Oficio, cargos y distinción del Secretario de Estado*". RAH, 12-II-1718, ms. 9/5637.

más fixamente las cosas que uno solo, como no sean tantos que se confundan entre sí". Per tal de fer més operatiu el govern i la coordinació entre el Consell d'Espanya i la secretaria apuntava: "*Una sola providencia puede en mi corto entender remediar el desconcierto y confusión en el examen y expedición de las materias de Estado y de las reservadas. Esta se reduce a que V. M. se sirva mandar establecer una particular Junta de Estado todos los domingos desde las diez de la mañana hasta la una o a las tardes desde las cinco a las ocho y que se componga del presidente de Flandes, del presidente de España, del conde de Estela y del Secretario de Despacho, sin allar inconveniente quando V. M. lo considerase de su servicio que se destinase a la misma Junta un ministro alemán de la satisfacción de V. M. porque así comprehendría el Ministerio que no se piensa en hacer República separada como hasta ahora se ha querido aprehender.*" En aquesta Junta s'informaria, es llegiria correspondència dels ambaixadors i ministres, es revisarien les finances de Nàpols, de Milà i els Països Baixos, es parlaria sobre les persones proposades per ocupar càrrecs públics i es farien consultes sobre els temes que plantegés l'emperador, "*de forma que pueda reposar el ánimo de V. M. en qualquiera resolución, asegurar su conciencia en la de sus ministros y disipar el espíritu de la confusión que reyna por la misma irregularidad con que hasta ahora se han tratado las materias... De aquí se infiere que la cosa más propia y más necesaria en un soberano es la consulta y la ejecución*".³¹ Per tant, proposava la desaparició del Consell d'Espanya i la divisió de les seves competències en un Consell per Nàpols i un altre per Milà. Però, alhora, suggeria la creació d'una Junta d'Estat. Queda clar, doncs, que si eren considerables els recels entre el "partit alemany" i "el partit espanyol" i en el seu interior mateix envers el marquès de Rialp, aquest es mostrà preocupat per trobar una fórmula més eficaç per al govern imperial. Virginia León ha considerat aquestes propostes com la contribució més original dels polítics exiliats a Viena, en continuïtat amb el projecte austriacista. De fet, assenyala, les formulacions d'Amor de Soria i del marquès de Rialp no són alienes a la cultura crítica i racional, i recorda que Benedikt va incloure Vilana Perles entre els juristes de renom de finals del XVII, contemporanis a Giannone i Foscarini.³² Perquè, si bé és cert que les seves formulacions enllaçaven la tradició hispànica amb les novetats que la monarquia borbònica introduïa,

31. *Para el examen de las cosas de estado...*

32. V. LEÓN, *Carlos VI...*, p. 369-370.

inspirades en França, aquestes propostes "*nunca se apartan del respeto al ordenamiento jurídico tradicional de cada territorio, tal y como afirmaba el conde Amor de Soria en 1736, cuando escribía que «a cada Provincia, el gobierno directivo según su sistema»*".³³ Efectivament, el manteniment de l'estructura composta de l'Imperi, governat mitjançant Consells (les cancelleries austríaca, bohèmia, hongaresa, el Consell d'Espanya i el Consell dels Països Baixos), avala aquesta concepció territorial diferencial en relació amb la política unitarista empresa per Felip V. Les reformes polítiques, proposades a Viena de forma paral·lela a les empreses a l'Espanya borbònica, tenien cabuda en una monarquia plural i diversa com era l'austríaca. Atesa aquesta consideració, ha pogut concloure Virginia León, podem superar "*un planteamiento, simplista en exceso, tendente a asociar el reinado de Felipe V a la modernidad, en oposición a la opción más tradicional del austracismo*".³⁴

LA CORT IMPERIAL I LA CORONA D'ARAGÓ

Fos quin fos el pes real del "partit espanyol" a Viena, ens interessa especialment analitzar indicis del seu interès per la sort de la derrotada Corona d'Aragó i, més concretament, de Catalunya. Un interès que podem resseguir i veure plasmat en diversos projectes que no van arribar mai a fer-se realitat. La seva anàlisi ens serveix per constatar que en l'horitzó d'aquells exiliats seguia viva l'esperança de veure revocat, totalment o parcialment, com va escriure Ernest Lluch, el sistema establert a partir de l'11 de setembre de 1714.

Hem localitzat, en primer lloc, un "*Apuntamiento de los artículos que parece se deben arreglar en el futuro Congreso de Paz entre S. M. Imperial y C. y la Corte de España*" [Apèndix, doc. 1], elaborat el 1714, després de la pau de Baden (7 de setembre de 1714) i de la caiguda de Barcelona en un context que encetà noves expectatives arran del canvi polític britànic provocat pel retorn dels *whigs* al govern. El text planteja la necessitat d'assegurar la renúncia de Felip V al tron de França mitjançant l'acceptació del Parlament de París i de la Cambra de Grenoble. En el cinquè punt, el document es refereix als territoris de la Corona d'Aragó en aquests termes: "*Como los Reynos de Aragón, Valencia y Principado de Cataluña con las Islas de Mallorca e Iviza*

33. V. LEÓN, *Carlos VI...*, p. 380.

34. V. LEÓN, *Carlos VI...*, p. 249.

perdieron sus Fueros, Constituciones. Privilegios, Libertades, Usos y costumbres por haver rendido vasallaje a las armas de S. M. I. y C. parece que se está en el caso de ser reintegrados en el goze de todos los que al tiempo de la muerte del Sr. rey Carlos Segundo (que está en gloria) desfrutaban como se practicó y explicó en el artículo 45 de la Paz de los Pirineos, donde la palabra Constituciones no puede aplicarse que al común del Principado de Cataluña, que avía sido ocupado de la Francia por muchos años, y se convino así mismo en la Paz de Baden por aquellos estados que durante la última guerra havían sido ocupados por la Francia en el artículo 25 que se añade que por lo que toca a los fueros de Cataluña, Mallorca e Iviza, se remitió en el artículo 9 del tratado de la evacuación de Cataluña firmado en Utrecht a la conclusión de la Paz que está para hazer, ofreciéndose por parte de la Francia y de la Inglaterra todos los oficios convenientes para su logro, con lo qual, y no sin ésta circunstancia convinieron los ministros cesáreos.” I en el sisè, diu: *“Se discurre y propone si en el caso que la España sólo quisiese conceder los privilegios a Cataluña e Islas de Mallorca y de Iviza convendría que por parte de S. M. I. y C. se insistiese fuertemente para todos los de Aragón y Valencia en que milita la misma razón y justicia, y al mismo tiempo se manexasse con Inglaterra y sus ministros que como medianera facilitasse el que Cataluña y las dos Islas quedasen República, en que tiene el más inmediato interés la Inglaterra por la conservación que tanto le importa de la isla de Mallorca y Puerto Mahón, y pueda servir no poco a las seguridades del Duque Regente [el duc d’Orleáns].”* Una nota al marge del document referida als dos punts, segurament escrita per algun ministre, sentència que *“S. M. está obligado que se debe tratar con ingleses y franceses que si estos convienen a que sea como condición sine qua non que se haga y no en otra forma que se haga la instrucción, como el voto de Starhemberg sin que los ministros sepan el secreto, sino que vayan dando cuenta de tiempo en tiempo de lo que ocurra y se les irá ordenando lo más conveniente. Lo de República es fuera el tratado”*.

Aquest document anònim sembla una proposta debatuda en les més altes instàncies polítiques de l’Imperi, probablement en el Consell d’Espanya, redactat per algun membre originari de la Corona d’Aragó, bon coneixedor del seu marc jurídic, com ho prova la distinció que fa entre constitucions i furs, alhora que ben informat dels tractats internacionals. L’autoria es podria atribuir, perfectament, al marquès de Rialp o a Juan Amor de Soria. Una altra de les qüestions importants que aborda és la de la restitució de béns, estats, honors, dignitats i privilegis de *“los vasallos de uno y otro partido”*,

així com la d'afavorir el comerç marítim en els dominis d'Itàlia i de Flandes, aspectes que caldria especificar en un nou tractat: com hem vist, aquesta era una preocupació que l'emperador heretà de la seva estada a Catalunya.³⁵ En síntesi: l'interès del document radica tant en les propostes que formula, coherents amb les promeses fetes per l'emperador als territoris de la Corona d'Aragó, com en la data, que podríem situar poc després de la caiguda de Barcelona davant les tropes borbòniques.

Al cap de pocs mesos, a principis de 1715, l'amenaça imminent d'ocupació de Mallorca i Eivissa per part dels borbònics va obrir noves expectatives polítiques per als austriacistes. A Versailles creien que, mentre els alemanys de la cort vienesa volien la pau per refer les finances, els espanyols *"ont toujours souhaité la continuation de la guerre, comme unique moyen pour eux de conserver leurs pensions et leur faveur apres de ce prince"*. La visita del ministre britànic Stanhope a Viena havia donat ales a llurs esperances però els alemanys, amb el príncep Eugeni al capdavant, havien fet desdir l'emperador de prosseguir la guerra.³⁶ Segons l'enviat francès a Londres, Charles François d'Iberville, corria el rumor que *"les anglais veulent encore en chercher un prétexte de costé d'Espagne que l'Empereur leur cede Majorque et qu'ils pretendent soutenir les révoltes de cette Isle contre le Roy Cattolique"*.³⁷ La impressió que tenia el comte Le Luc, a Viena, era similar: *"L'Empereur fort opiniatré est toujours enzelé de l'Espagne. Les espagnols fugitifs qui sont icy en très grand nombre le persuadent et le flattent d'une révolte dans cette monarchie, que s'il abandonnait Mayorque l'eloignement de les autres États empecheroit ses amis de continuer et d'executer leur bonnes intentions."*³⁸ El març Stanhope proposà la seva mediació a Viena pel tema de Mallorca, la qual fou acceptada. Amor de Soria justificava la negociació afirmant que *"después de la muerte de la reina Ana el Parlamento de Inglaterra y el rey Jorge tomaron nuevo empeño para conseguir los privilegios a los catalanes y el almirante Wishart con orden de su corte escribió en 10 de octubre de 1714 al duque de Berwick que no se intentase negociación"*

35. HHSt, Spanien-Varia Kart. 52, s/d 1714, f. 182-189; J. BÉRENGER, *El Imperio...*, p. 364.

36. A. SOREL, *Recueil des instructions aux ambassadeurs et ministres de France. I. Autriche*, Felix Alcan Éditeur, París, 1884, p. 162-163.

37. MAE CP, Angleterre, 272, 24-I-1715, f. 30v.

38. MAE CP, Autriche, 105, Le Luc, 27-II-1715, f. 68-68v.

ni interpresa contra Mallorca, e hizo apartar de allí a don José de los Ríos con las galeras de España. Entonces resolvió el emperador socorrer a Mallorca con mil infantes a la orden del coronel Rohr, mandando al virrey procurase mantener los pueblos hasta que se viese el éxito de la mediación de los ingleses por el restablecimiento de los fueros de Cataluña y Mallorca".³⁹ Sanpere i Miquel va remarcar l'interès dels britànics en obtenir més avantatges de caràcter comercial d'Espanya, però també de França, en relació amb la demolició de Dunquerque i el nou port de Mardik. L'ambaixador espanyol a Londres, Monteleón, tot i que Stanhope li assegurà que "*querían mantener religiosamente los tratados de Utrecht, va responder que la Inglaterra hera garante de la evacuación de la dicha isla según lo estipulado en el tratado de la Cataluña, contra cuyo tratado había el archiduque notoriamente contravenido en todo lo que había pasado en el mismo Principado de Cataluña y reducción de Barcelona, y presentemente en haver animado y socorrido la isla de Mallorca de tropas, artillería y todo género de municiones de guerra [...] no pudiendo yo persuadirme a que por medio de esta mediación se quisiese retardar la prompta expedición de reducir aquellos habitantes a su dever, o que se tubiese el ánimo a solicitar por ellos otra suerte ni condición que la que se ha dado a los Catalanes*".⁴⁰ El marquès de Torcy i l'ambaixador britànic, comte d'Stairs, van rebre poders per a la negociació, a la vegada que el comte Amor de Soria representà l'emperador. Amor, que arribà a París el 4 de maig, lliurà el projecte a Stairs, que el va passar a Torcy el 16 de maig. Com que el representant francès rebutjà la majoria dels punts, fou elaborada una nova memòria al·legant les raons per les quals s'havia de tractar dels privilegis de la Corona d'Aragó, assenyaladament de Mallorca i Catalunya, perquè Torcy la fes arribar a Felip V, alhora que era enviada al príncep Eugeni de Savoia, al marquès de Rialp i al govern de Londres el 25 de maig. L'exiliat Ramón Arias de Vaydon justifica la gestió d'Amor de Soria, davant la crítica de què era objecte al "*Via fora els adormits*": "*bien save el Lord Stairs embajador inglés entonzes en París quanto trabajó éste para conseguir el fruto y la eficacísima inclinación del emperador sus proposiciones e instrucción por el mismo objeto aún a costa de admitir la paz con España sin reparar en perjuizios [...] y en el curso de la negociación que debía suspender*

39. J. M. MUNDET i J. M. ALSINA, *Francisco de Castellví. Narraciones...*, IV, p. 510-511.

40. MAE CP, Angleterre, 267, Monteleón, 18-III-1715, f. 122-122v.

toda hostilidad faltando a la misma fe, atacaron las armas francesas y españolas las Islas de Mallorca y de Ibiza, rompiendo todo tratado [...] Y mal podía el emperador buscar en el año 1715 la satisfacción con sus armas, quando estava ya en campo la guerra con la Porta otomana que se rompió en el 1716".⁴¹ Efectivament, el 7 de juny, mentre esperaven la resposta, el comte Stairs fou informat pels francesos que els seus exèrcits i els espanyols ja havien iniciat el camí cap a Mallorca.⁴² Segons Castellví, "*quedó Stairs sorprendido. Pasó a hablar a Torcy, que le confirmó el aviso y le dijo fríamente que la corte de Madrid no quería dar privilegios y que había resuelto no perder el tiempo, dando por roto el tratado. Alteróse Stairs. Hubo entre los dos palabras sobre la mala fe que había observado*". Stairs informà a Londres que havia demanat a Torcy per què havia trencat les negociacions si els acords que li havia demanat "*lui paraissaient si raisonnables qu'il avait lui-même conseillé au roi son maître d'écrire au Roi d'Espagne de les accorder et qu'oultre cela j'avais jamais déclaré que le traité se romprait, quand même on n'accorderait pas les privilèges*".⁴³ Així argumentava Monteleón la decisió del rei d'Espanya: "*La resolution que le Roy mon maistre a prise de ne plus differer a reduire les Mayorquains a leur devoir pour la force des armes est le moyen le plus prompt pour accomplir le Traitté d'évacuation fait a Utrecht. Je ne seavois me persuader que le Roy de la Grande Bretagne puisse le prendre en mauvaise part et beaucoup moins qu'il puisse contrevvenir a la paix et manquer au droit de gens pour assister et soutenir des sujets rebelles a leur legitime souverain*".⁴⁴

Els britànics, ara governats pels *whigs*, van deixar passar aquesta nova ocasió per fer justícia amb els catalans i mallorquins. La "pèrfida Albíó" feia honor, un cop més, a l'epítet despectiu amb què fou qualificada. Com va escriure Castellví, "*la esperanza de concluirse un convenio en París mantenía animosos los naturales y con más probabilidad de mejorar de suerte*". Però, malgrat els reforços imperials i dels catalans, que van arribar de diversos indrets, el virrei, marquès de Rubí, havia rebut ordre de l'emperador, el 20 de febrer, de lliurar Mallorca si els britànics no li donaven suport.⁴⁵ Sabem que per de-

41. RAH, 9/4770, "Censura o juicio imparcial sobre el papel intitulado en catalán *Via fora...*", f. 6,

42. S. SANPERE, *Fin de la nación...*, p. 592-597.

43. J. M. MUNDET i J. M. ALSINA, *Francisco de Castellví. Narraciones...*, IV, p. 512 i 549.

44. MAE CP, Angleterre, 269, Monteleón, 1-VII-1715, f. 17-17v.

45. J. M. MUNDET i J. M. ALSINA, *Francisco de Castellví. Narraciones...*, IV, p. 512.

fensar l'illa hi havia a punt 400 homes procedents de Barcelona, 600 illencs, 800 alemanys que hi havien desembarcat, 200 miquelets i 550 soldats de cavalleria. Les armes estaven guardades en una casa i un oficial donava instrucció militar als illencs els dies de festa.⁴⁶ Segons el marquès de Caislus, en arribar-hi els francesos *“deux Jurats du pais vinrent à nous croyant que nous estions des troupes de l'empereur: on avait fait entendre à tous ces peuples, qui sont fort bonnes gens, mais de vrais idiots, que c'estoit un secours qui leur venoit de Naples [...] on ne leur fit aucun mal, au contraire, pour decréditer M. de Ruby, et de tromper le peuple, auquel il avait persuadé que nous estions venus pour mettre tout à feu et à sang et ne faire quartier à personne, M. le chevalier d'Asfeld renvoyo un de ces Jurats avec ordre d'assurer le peuple qu'on ne leur feroit aucun mal, que les troupes du roy n'estoient venues que pour leur delivrer de la tyrannie et de l'oppression et pour les soumettre à l'obeissance de leur léitime souverain”*.⁴⁷ Malgrat el paper ambigu dels britànics en aquest afer, a París en desconfiaven. Lluís XIV va escriure Iberville que la visita de Königsegg a Londres no deixava de preocupar-lo, com l'incident que va protagonitzar un capità britànic que *“s'est conduit en ennemy déclaré plutost que comme officier d'un Prince neutre. Car après avoir menacé le chevalier d'Asfeld que s'il attaquoit la ville de Palme les anglois y porteroient des secours, il est rentré dans la ville et a persuadé aux habitnats qu'ils n'auroient aucun quartier”*.⁴⁸ L'operatiu i els enfrontaments es van allargar entre l'11 i el 21 de juny. El dia 2 de juliol, el marquès de Rubí i un coronel alemany es veien obligats a negociar la rendició davant del general Asfeld, a proposta d'una comissió nomenada pel Consell General. Segons Caislus, *“ils firent des propositions ridicules et proposerent à M. le chevalier d'Asfeld de leur accorder une suspension d'armes pendant six semaines pour attendre les ordres de l'Empereur et l'effet de la negociation qu'ils seavoient, disoient ils, qui se traitait à Paris par la mediation du roy de France et du roy d'Angleterre”*.⁴⁹ L'article primer

46. SHAT A1 2501, “Noticias de lo que pasa en el Reyno de Mallorca”, 2-III-1715, núm. 10.

47. SHAT A1 2501, “Memoire de ce qui s'est passé dans l'expédition de Majorque”, Mr. De Caislus, 26-VII-1715, núm. 20.

48. MAE CP, Angleterre 269, Lluís XIV, 16-VII-1715, f. 117v-118.

49. SHAT A1 2501, “Mémoire ...”, Mr. De Caislus, 26-VII-1715, núm. 20. Vegeu també: A. SANTAMARÍA, *Nueva Planta de Gobierno de Mallorca. Enfiteusis urbana y Real cabrevación*, vol. I, Consell Insular de Mallorca, Palma, 1989, p. 165-216. També: T. CAIMARI, “El conflicto sucesorio en el Reino de Mallorca: del reconocimiento de Felipe V al dominio austriacista (1700-1715)”, a *La Guerra de Sucesión en España y América*,

de la capitulació proposada pel marquès de Rubí que deia que *"cette Isle et celles qui en dependent seront maintenûes dans leur privileges, et qu'on ne changera rien dans la forme presente du gouvernement"*, fou substituït per la frase: *"Ils peuvent esperer aussy que le roy par sa bonté aura quelque particuliere distinction pour eux."*⁵⁰

En tot cas, el *"Projet suivant le quel l'evacuation des Isles de Majorque et d'Iviça pourroit se faire"* té tota l'aparença de tractar-se del document que Juan Amor de Soria va presentar a París davant el marquès de Torcy el maig de 1715,⁵¹ en el marc de les converses per a l'evacuació de Mallorca i Eivissa. Els articles van acompanyats de les anotacions d' *accordé* o bé de *refusé* segons si mereixien l'aprovació del ministre francès.⁵² Aquest document constitueix una mostra més de la implicació de l'emperador o, si es vol, del "partit espanyol", en la causa austriacista. En efecte, entre els 18 punts del projecte no hi falten les referències a les llibertats perdudes dels territoris de la Corona d'Aragó. Així, en el punt 10 es proposa que *"les dites Isles et tous leurs habitants tant eclesiastiques que seculiers, universités et communautés resteront dans la jouissance de leurs biens, honneurs, benefices, dignités, charges, privilèges et constitutions, comme ils en jouissoient du temps du feu roy Charles II"*. Petició davant la qual el comentari escrit al marge especifica: *"Accordé pour la jouissance des biens, les autres demandes seront remises à la clemence, sagesse et disposition du Roy d'Espagne, qui en decidera comme bon luy semblera lorsqu'il sera tranquile possesseur des Isles."* En relació amb una amnistia per als austriacistes el punt 15 proposava que *"tous les castillans, arragonais, valenciennes, catalans, même les indiens eclesiastiques, seculiers politiques et militaires qui se trouveront dans les Isles de Majorque*

Actas X Jornadas Nacionales de Historia Militar. Cátedra "General Castaños". Región Militar Sur, Sevilla, 2001, p. 249-262; J. J. VIDAL, "El Reino de Mallorca: del filipismo al austracismo. 1700-1715", a E. SERRANO (ed.), *Felipe V y su tiempo. Congreso Internacional*, vol. II, Institución "Fernando el Católico" (CSIC), Diputación de Zaragoza, Saragossa, 2004, p. 151-210.

50. SHAT A1 2501. "Articles acordez" i "Capitulation proposée par la garnison de Palma", núm. 18.

51. J. M. MUNDET i J. M. ALSINA, *Francisco de Castellví. Narraciones...*, IV, p. 511-512.

52. HHSt, Spanien-Varia Kart. 52, 16-5-1715, f. 329-333v; sobre la visita d'Amor a París: V. LEÓN, "La influencia española en el reformismo de la monarquía austríaca del Setecientos" *Cuadernos dieciochistas*, I, Salamanca, 2000, p. 107-132 (la referència, a la p. 128); E. LLUCH, "El judici imperial sobre el «Via fora els adormits»", *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, X, 1999, p. 67-88 (la referència a les pàgines 73-74); S. Sanpere, *Fin de la nación...*, p. 596.

et d'Iviça au temps de l'evacuation seront tous generalement compris dans l'amnistie, aspecte que és ampliati en el punt 16 a les espagnols qui estoient à Barcelonne ou en Catalogne au temps de la réduction de dite ville". Ambdues redaccions són refusades: en el cas de la primera només s'accepta la llibertat de sortir de les Illes; en el de la segona perquè s'afirma que "*cette proposition et demande etant absolument étrangère au traité de la réduction des Isles de Majorque et d'Iviça dont il est seulement question*". L'article 7 que planteja l'intercanvi de presoners és acceptat, amb l'excepció explícita del general Villarreal. Però el projecte no s'aturava aquí. En el punt 17 proposava que "*et d'autant que la dite reyne [de Gran Bretanya, en el tractat d'Utrecht] en vertu du dit Traité s'est reservée la faculté d'employer les offices plus efficaces en faveur des catalans pour la conservation de leurs fueros, privilèges et libertés, on est présentement dans le cas de faire une convention à leur égard pour les y établir par la mediation reciproquement promise de la M. Britannique et de sa M. Imperial C. de la manière qu'ils y étoient établis du temps du roy Charles Second*". No cal dir que el comentari que acompanya l'article és contundent: "*Refusé par la même raison.*"⁵³ Finalment, després d'entrar a Palma, l'11 de juliol, el capità general esdevenia la màxima autoritat de l'illa.

A Catalunya, fins i tot després de l'ocupació de Mallorca i d'Eivissa, segons informadors francesos, persistia certa esperança en el suport de l'emperador. El militar Du Bruelh assegurava que la repressió que patien els catalans no feia res més que incrementar el seu esperit de rebel·lia: "*Les catalans sont opignatrés dans leurs passions et ils vivent toujours dans l'espérance que l'empereur, par le moyen duquel ils se flattent que la guerre des turcs (1716-1718) et des venitiens se terminera (... y) tournera ses armes de ce costé icy et les rétablira dans leur ancienne liberté.*"⁵⁴ La cort francesa seguia intranquil·la perquè temia un nou acord entre l'emperador, el Regne Unit i les Províncies Unides. La visita a Londres de Königsegg, propiciada pels *whigs*, era interpretada en aquest sentit. El comte Le Luc informava a París, des de Viena, que la guerra contra el turc i la conquesta d'Espanya —estimulada per l'edat avançada de Lluís XIV i la minoria d'edat del Delfí— seguien essent els objectius prioritaris d'aquella cort, on, malgrat la irresolució que la caracteritzava, França era el seu enemic in-

53. HHSt, Spanien Varia Kart. 52, "Projet suivant ..., f. 331v, 332v, 330v i 333 respectivament.

54. SHAT A1 2521, 14-I-1716, núm. 11; insisteix en la idea en una altra carta del 17-IX-1716, núm. 20.

qüestionable. Segons l'ambaixador, el "partit espanyol" era contrari a la guerra amb els otomans i es refiava de l'ajut del rei d'Anglaterra perquè l'emperador hi negociés. Però Le Luc temia que l'emperador, no solament faria la guerra als turcs, sinó que aprofitaria l'avinentesa per ocupar Itàlia, i que el Regne Unit i Holanda li posarien la flota a l'abast "*pour porter l'aigle imperial jusqu'à Madrid*". La sagnia econòmica que suposava mantenir un exèrcit de 150.000 homes i els problemes de liquidesa de l'emperador (les tropes feia catorze mesos que no cobraven) també hi eren esmentats. L'agent francès presentava Carles VI com un rei aficionat a la música i la cacera, que havia demostrat el seu valor a Barcelona i en el fet de no abandonar Viena durant l'epidèmia de pesta de 1713. Afegia que "*il fait son possible pour gouverner par luy même, mais soit que la nature luy ait refusé les lumieres vives et penetrantes qui sont necessaires pour cela, soit que le credit de ses ministres l'emporte, il paroist qu'il en passe le plus souvent par ou ils veulent*". Al seu parer, el problema s'agreujava per l'aversion mútua entre els espanyols i els alemanys: els primers estaven desacreditats i els segons eren els amos de la cort, però l'emperador no es decantava per cap dels dos. D'una banda, feia cas del príncep Eugeni, més que res per por, i de l'altra, dels comtes Stella i Althann. Vinculats a Eugeni hi havia el comte Gundaker Thomas von Starhemberg —germà del mariscal Guido, que fou virrei a Catalunya fins el 1713— i el marquès de Rialp, secretari del Despatx Universal i membre del Consell d'Espanya. Aquest darrer el considerava "*la meilleur teste de ce conseil, le plus accredité et le plus capable des affaires [...] il est lié d'interest avec le conseil allemand [el Consell de les conferències, format per cinc ministres alemanys que constituïa el nucli de les decisions polítiques], et passe pour estre entierement devoué au prince Eugene*". En canvi, assenyalava que en el "partit espanyol" hi havia pocs homes brillants, raó per la qual el seu crèdit havia minvat i l'emperador se'ls mirava com una càrrega.⁵⁵ L'origen del conflicte entre els dos partits el feia recular al 1705 quan l'arxiduc es considerava menystingut per l'emperador Josep i donà avantatges als ministres espanyols i italians. Però, un cop a Viena, va haver d'escoltar el Consell alemany "*qui n'a pas manqué de prendre sa revanche et de peindre les espagnols et les italiens avec les plus noires couleurs, les pensions immenses que ceux-cy reçoivent n'ont pas esté oubliés, ils sont parvenus les uns et les autres a jeter leur maistre dans une deffiance et*

55. MAE CP, Autriche, 103, Le Luc, 1-IX-1715, f. 47-48v, 49v-51, 63v-64; 2-X-1715, f. 264v.-265, 5-X-1715, f. 271v; Autriche 104, 7-XI-1715, f. 52v; 21-XII-1715, f. 232.

une irresolution continuelle".⁵⁶ A fi d'intentar agreujar les diferències entre ells, Le Luc pensava que podria comprar el suport d'Althann i de Stella mitjançant un fons extraordinari: "*Comme les honnetes messieurs ne se livrent qu'a haut prix, mon sentiment n'est pas de tirer nostre poudre aux moineaux et il faut que les services qu'ils nous rendront meritent la recompense. Independamment de ces chiens au gros collier, j'ay nombre de bassets qui ne laissent pas de battre les buissons. J'ay fourni jusqu'a ce jour a leur payement.*"⁵⁷ Però una de les coses que més el preocupava era el caràcter de l'emperador: la tímidesa li feia témer els seus ministres; la seva enyorança d'Espanya ("*s'il avoit esté secouru, il ne seroi jamais sorti d'Espagne, qu'il regrette comme s'il y estoit né*"), on anhelava tornar fins a l'extrem que recuperar el seu reialme i envair Itàlia eren les seves dèries principals; la seva ambigüitat, en ocasions, era desesperant: "*Ce Prince a deux sortes de langages qui ne se ressemblent point de tout; personne n'est plu precis ny plus intelligible que luy lors qu'il eur se faire entendre, mais quand il veut donner du torquet il baisse les yeux et barbussie au point que le plus habile sorcier ny attendroit goute.*" Per això, el representant francès no dubtava a afirmar que "*s'il m'arrivoit comme a tous les autres de tomber dans ce cas je ne craindrois point de le declarer et de luy demander qu'il me parlast d'une maniere que je puisse comprendre*".⁵⁸ Els altres trets singulars de la cort de l'emperador eren l'odi a França i la manca de coherència interna. Respecte al primer, escrivia que "*la haine qu'on a contre le nom françois est inveterée. L'empereur en a esté bercé et il est d'ailleurs obsédé par un nombre de sclerats espagnols qui veulent a quelque prix que ce soit se voir paissible a Madrid pour y parvenir*". El marquès de Rialp, al seu parer, donava mostres repetides d'aquest sentiment en el seu tracte discriminatori als vaixells francesos en els territoris italians. En relació amb el segon aspecte es queixava del complex organigrama ministerial que feia difícil trobar interlocutors vàlids i assolir compromisos estables, fins al punt que "*il ny en a pas un qui ne se dedise le soir de ce qu'il a avancé le matin, et une pareille manoeuvre inconnue des autres nations deconcerte ceux qui ny sont pas accoutumez*".⁵⁹

56. MAE CP, Autriche, 103. Le Luc, 10-VIII-1715, f. 19-20.

57. MAE CP, Autriche, 104. Le Luc, 7-XI-1715, f. 26-26v.

58. MAE CP, Autriche, 104, Le Luc, 7-XI-1715, f. 53-53; 20-XI-1715, f. 91-92; 4-XII-1715, f. 151v; 18-XII-1715, f. 212v-213.

59. MAE, CP, Autriche, 104, Le Luc, 14-XII-1715, f. 188v-189; 18-XII-1715, f. 210v-211 i 212-212v.

Un altre testimoni de les inquietuds del "partit espanyol" que actuava a Viena ens el proporciona un escrit de l'any 1719: "*Sobre el empeño de la Quádruple Alianza de reducir al duque de Anjou a una paz general*",⁶⁰ el qual s'emmarca en el context de la declaració de guerra del Regne Unit, França, Holanda i Àustria contra Felip V (la Quàdruple Aliança), en resposta a la política exterior agressiva del primer ministre, el cardenal Julio Alberoni, que intentà recuperar Sardenya (1717) i Sicília (1718). Aleshores va tenir lloc l'alçament dels Carrasclats, encapçalat pel guerriller Pere Joan Barceló. Tal vegada, el més remarcable de l'aixecament —d'abast força limitat— és el recurs de França i el Regne Unit d'aprofitar el descontentament dels catalans cap a Felip V invocant el retorn de les seves llibertats per tal que es mobilitzessin, d'acord amb llur estratègia militar.⁶¹ Segons indica el document respon al discurs que va fer un exiliat en una acadèmia. Així ho justifica l'autor: "*Entre los muchos españoles que dieron la más eroica prueba de amor y fidelidad a la augustísima casa siguiendo al señor emperador hasta la corte de Viena, a costa del doloroso abandono de sus patrias, haciendas y familias, vinieron quatro, a quienes la uniformidad de edades, costumbres y fortunas ató con indisolubles lazos de la más segura y verdadera amistad.*" Diu que es reunien a les nits a casa d'un d'ells i que "*formaron entre sí una especie de Academia, estableciendo por inviolable constitución que cada uno discurrese precisamente una noche sobre el punto que por los demás se le huviesse señalado en la antecedente*". Un tal Francisco va ser l'encarregat de fer un extens discurs "*sobre este grande empeño con que ha tomado la Quádruple Alianza el reducir el duque de Anjou a una paz general*". L'argument principal descansa en un lloc comú del discurs austriacista posterior a 1714: frenar, costi el que costi, l'eventual formació d'una "monarquia universal" borbònica, objectiu en el qual consideraven que s'hi havia d'implicar tant els britànics com el regent de França, el duc d'Orléans, després de l'ocupació de Sardenya i Sicília per les tropes de Felip V, en una flagrant violació dels acords d'Utrecht, que constituïa una amenaça per tot Europa. Aquell tractat, afegia, va desposseir l'emperador de "*sus claros y justos derechos a España e Indias: abandona tantos fieles vasallos, como tiene en aquellos Reynos que ha vivido alentados de la esperanza de que Dios bolbería por*

60. HHSt, Spanien-Varia Kart. 52, s/f, 1719, f. 673-690.

61. J. ALBAREDA, "L'alçament dels Carrasclats contra Felip V", a R. ARNABAT (ed.), *Moviments de protesta i resistència a la fi de l'Antic Règim*, CCEPC, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1997, p. 63-79.

su justicia para que lograse la entera posesión de aquella monarquía; introduce el duque de Anjou por medio de sus hijos en el corazón de Italia con las investiduras de Parma y Toscana, que es lo mismo que sembrar desde ahora la semilla de otra sangrienta guerra". No hi mancava una crítica al creixent poder militar de Felip V, el qual era possible, deia, gràcies al formidable increment dels ingressos de la monarquia i als seus mètodes absoluts de govern que només reconeixien "*por límite la voluntad de aquel príncipe que tan despóticamente manda sobre las vidas y haciendas de sus vasallos, teniendo a desaire de su grandeza que se escasee el poder a su soberanía*". Per tant, prosseguia: "*Siendo pues cierto que el poder de Francia no se ha disminuido y el de España tan considerablemente se ha aumentado, fácil es de considerar quan incontrastable ha de ser el que resulte de la precisa unión de ambas monarquías y con quanta facilidad han de conseguir el dominio universal de la Europa.*" Afirmava que l'aliança d'aleshores contra Felip V no constituïa una garantia per evitar la unió posterior entre les dues corones borbòniques. Per tal de conjurar aquells mals presagis, recuperava la vella opció de "*dividir la España e Indias, dando a un príncipe independiente los tres reynos de la corona de Aragón con sus islas adyacentes y la Navarra, Guipúzcoa, Vizcaya y Alava con la América septentrional y dejando al duque de Anjou la meridional con el resto de las provincias de España que actualmente ocupa. Con esta división quedarían en un razonable equilibrio las fuerzas de aquella corona, porque aunque las del duque de Anjou, compuestas de los reynos más opulentos de ella y de los bastos dominios del Perú, serían superiores a las del Príncipe que dominasse la de Aragón, no ay duda que este y el rey de Portugal, conociendo que de la opresión del uno, resultaría la ruina inevitable del otro, estarían siempre enlazados con el estrecho vínculo de una perpetua confederación y contendrían al duque de Anjou dentro de los límites de su dominios. Quedando pues balanceadas en esta forma las fuerzas de los príncipes que dominasen a España*". La partició garantiria, doncs, l'equilibri d'Europa, a la vegada que tant el duc d'Orléans com el rei britànic veurien allunyar-se el fantasma de la desestabilització en els seus països respectius. La idea havia d'interessar especialment al Regne Unit, perquè "*debiendo aver entre el [rey] de Aragón y la nación inglesa y holandesa una estrecha y perpetua alianza por la uniformidad de intereses, gozarían ambas un pacífico comercio en la América septentrional, de modo que aún en el caso de tener guerra con Castilla, no padecerían una total falta de él, ni el detrimento general del tráfico que oy sufren ingleses y que en la pasada guerra experimentaron ambas naciones*".

Finalment, l'acadèmic arribava a l'extrem de proposar el duc de Lorena com el candidat més idoni per esdevenir rei d'Aragó, "como príncipe independiente de las dos casas de Austria y de Borbón". L'operació s'havia de completar amb la cessió al duc regent dels territoris del duc de Lorena junt amb els "obispados de Toul, Verdun, Metz y Pais Messin, las Alsazias y aún el Franco Condado". D'aquesta manera es reforçaria la seva posició, alhora que esdevindria una mesura cautelar en cas de "faltar el niño rey [Lluís XV]" i davant l'eventualitat que Felip V volgués ocupar el tron francès. Una de les cartes enviades pels exiliats de Viena al nucli d'austriacistes de Barcelona, l'any 1722, insistia en aquesta idea: Carles VI, deia, "treballa que tots sos estats regoneixquen ses filles per ereves y puga tenir *in pectore* lo que à de ser son marit a son temps y a satisfacció de tots, que segons la veu corrén se coneix serà lo fill de Lorena". Un any i mig després hi seguia confiant: "El señor emperador tiene en su corte y palacio al hijo del de Lorena, le quiere mucho, se fía, se ve claro."⁶²

D'aquest text purament especulatiu cal remarcar dues qüestions relacionades amb l'austriacisme: la primera, que recupera la idea que enllaça amb el projecte de 1705 sobre la convergència dels interessos comercials dels catalans amb les potències marítimes; la segona, la similitud del projecte de partició d'Espanya que formula amb la que proposa el *Via fora els adormits* de 1734, que incloïa, a més, la proposta de crear una república, tal com han explicat Ernest Lluch i Rosa Maria Alabrús.⁶³

Els preliminars del congrés de Cambrai van tenir lloc el 1721, i van donar ales a noves esperances entre els austriacistes, malgrat que el Regne Unit duia a terme una política exterior inestable en aquells anys, en la qual les antigues potències aliades no podien trobar suport.⁶⁴ No és estrany que aquell context polític suposés una certa esperança per al "cas dels catalans", tant entre els austriacistes exiliats com els que van restar a Catalunya. Un bon testimoni d'aquest fet, i de les connexions entre els dós mons, ens el proporcionen les disset cartes enviades des de Viena i Gènova a Barcelona entre els anys

62. A. ALCOBERRO, "Exili exterior i exili interior: una correspondència austriacista inèdita (1721-1724)", *Estudis Històrics i documents dels Arxius de Protocols*, XXI, Col·legi de Notaris de Catalunya, Barcelona, 2003, p. 352. Don Pedro Antonio Pla i Navarro, Viena, 20-V-1722 i 19-I-1724.

63. E. LLUCH, *La Catalunya vençuda...*, p. 67-73; R. M. ALABRÚS, *Felip V i l'opinió...*, p. 392-405.

64. J. BLACK, *Parliament and Foreign...*, p.43.

1721 i 1724, tot i la prohibició de la correspondència amb els territoris sota el domini de l'emperador.⁶⁵ L'autor de la majoria de les cartes posava en evidència la seva relació amb un Feliu (probablement Salvador Feliu de la Penya) i amb el comerciant Marià Duran, alhora que era amic de Joan Francesc Verneda, el qual sembla que assumeix un paper de suport actiu a la resistència interior, fet que coincideix, com veurem, amb els esforços de Ramon de Vilana Pellas per vetllar per la sort dels catalans. La correspondència trasllueix l'ambient d'incertesa internacional que es respirava (preparatiu del congrés de Cambrai, aliances internacionals, política matrimonial de la casa d'Àustria) a les portes d'una guerra que s'endevinava tant imminent com esperançadora per als catalans. En una de les cartes es diu: "Les cosas del món estan tan crítiques y encontrades les unes ab les altres que no y ha home, per linse que sia, que ab seguridad puga dir lo que serà, ni puga dir en què parará esta gran tragedia. Sols se coneix que totom va ab malicia y engany, y compran lo temps arman-sa tots, posant tots los dias dificultats, motiu que hallarga la obertura del Congrés." No s'està, tampoc, de formular crítiques a la cort de Viena, als seus ministres i al mateix emperador, facilitades pel fet que l'autor no tenia responsabilitats polítiques: "Mon amo té les mateixes potències però yresuluble, sols té nas en lo que li aconsellen... si desperta y administra justicia no lo dubto, y que segons caminen les cosas se farà nesesari, se li à fet comprendre temps sia, la obligació té per nosaltres en cas se obria lo Congrés."⁶⁶ La repressió que patia Catalunya també s'hi feia patent: "Lo que van ejecutan en eixe país no és cosa natural, y aixís acudam a Déu, que si no y posa remey considero tiren acabar ab tots y poblar la terra de altra gent."⁶⁷ I no amagaven el seu decantament a favor de la guerra: "És sert que estem en lo cas que en breu temps se veurà o la pau o la guerra; a esta m'enclino, en la qual se poden asigurar millor nostres interesos... Sembla que tot és tirar a fer lligues... Si Déu o disposa me sembla és lo únich medi, segons estaven les cosas, per a què vinga lo cas de nostro remey."⁶⁸ Com remarca Alcoberro, els corresponsals vienesos

65. A. ALCOBERRO, "Exili exterior...", p. 321-360.

66. A. ALCOBERRO, "Exili interior...", p. 345. Don J. de Santa Oliva. Viena, 14-V-1721.

67. A. ALCOBERRO, "Exili interior...", p. 349. Pedro Antonio Pla i Navarro, Viena, 26-XI-1721.

68. A. Alcoberro, "Exili interior...", p. 351-352. Pedro Antonio Pla i Navarro, Viena, 20-V-1722.

es van esforçar en desmentir informacions difoses per la propaganda borbònica i van intentar mantenir viva la flama de la resistència enfront de Felip V a Catalunya.

Aleshores, el comte Felip Ferran de Sacirera, que va ser ambaixador de Catalunya a l'Haia l'any 1713, el 20 de maig de 1723 va demanar poder assistir a les sessions. En una petició adreçada a l'emperador, li recordava l'incompliment en els tractats d'Utrecht de l'acord de respecte a les llibertats dels catalans contret pels britànics. Escrivia que "*el rey Jorge de Inglaterra, en La Haya, quando passó a tomar posesión de aquel reyno, a una representación que puso en sus manos, en que entre otras cosas le proponía erigir Cataluña república, lo aprobó y además dixo que si en aquel tiempo no se había perdido Barcelona, que no se perdería, por haver dado las órdenes necesarias para su libertad*". Per aquest motiu demanava a l'emperador "*la gracia de passar al congreso en donde convenga con el patrocinio de la cesárea clemencia para que no queden infelices unos vasallos de cuyos paysses ha salido V. M. emperador con gran parte de los dominios de España, además de los servicios hechos a V. M. y a la Grande Alianza, razón que les promete más dicha que la desgracia les amenaza. Y quando nada se conjugue, vendrá el alivio de saber que hasta la fin no les ha V. M. desamparado, y el suplicante de haver cumplido con Dios, con V. M. y con la patria solicitándolo*".⁶⁹ No tenim constància que el comte Ferran fos rebut en audiència per l'emperador. Sí, en canvi, de les severes crítiques que li dedica l'autor del *Via fora els adormits*, de la mateixa manera que a Vilana Perlas.⁷⁰ Del que no hi ha dubte és que l'esperit de la seva petició va ser inclòs en l'articulat que es va discutir en les converses de 1724. En efecte, en els "*Artículos para incluir en el tratado de Paz que se espera entre S. M. C. C. y la España es formulava que Todos los motivos de enemistad u de mala inteligencia quedarán extinguidos y para siempre abolidos, a cuyo fin avrá de una y otra parte un olvido y perpetua amnistía*". I en un altre punt afegit a la redacció original s'afirmava que "*los reynos y provincias, ciudades, islas y comunidades de una y otra parte serán restablecidas en el goze y libre posesión de todos sus privilegios, leyes, fueros, constituciones, honores, preeminencias y prerrogativas de que gozavan quando comenzó la presente guerra y fueron durante y por causa de ella privadas y desposeídas, sin que por ninguna causa ni pretexto puedan ser alteradas, invertidas,*

69. F. CASTELLVÍ, *Narraciones...*, VI, f. 754-754V.

70. E. LLUCH (ed.), *Escrits polítics...*, III, p. 151-152.

disminuidas ni perjudicadas reponiendo el todo en el mismo estado que tenía antes de la guerra". Més endavant apunta que "todos los súbditos de una y otra parte, eclesiásticos y seculares, cuerpos, comunidades, universidades y collegios serán restablecidos tanto en el goze de los honores, privilegios, constituciones, usos, costumbres, dignidades y beneficios que poseían antes de la presente guerra, como en el de todos y cada uno de sus derechos y en la posesión de todos sus estados, bienes muebles y raíces, censos y censales ocupados por la ocasión de la guerra y por aver seguido el partido contrario".⁷¹ Encara, en unes *Reflexions et additions pour le projet de Paix* —un text que, pel fet d'estar redactat en francès fa pensar que es tracta d'una versió més definitiva de cara a la negociació—, a part de la qüestió fonamental de l'amnistia, el tercer punt afirmava de manera molt explícita: "*On rendera à toutes les villes, citez, lieux, communautez et seigneurs particuliers des dits royaumes de la Couronne d'Aragon et pais dependans cy dessus annoncés leurs libertés, privilèges, constitutions, franchises, honneurs et droits qu'ils possédoient du temps du roi Charles Second, sans qu'ils puissent y éter troublez sous quelque prétexte que ce soit.*"⁷² Un altre document signat pel comte de Windishgraetz amb les demandes de l'emperador encara era més categòric. En un extens punt 3 reclamava la restitució dels privilegis als habitants de la Corona d'Aragó, de València, del Principat de Catalunya, de Mallorca i d'Eivissa, de la mateixa manera que Carles VI havia fet amb el Reialme de Sicília, tot i que els seus habitants van resistir a sotmetre's al domini imperial durant la guerra. Aquesta restitució no s'havia de limitar en virtut de l'estipulat a l'amnistia sinó de "*la promesse faite à Sa Mté. Imperiale par leurs Majestés très Chrestienne et Britannique dans la Convention pour l'Evacuation de la Catalogne signée à Utreht le 14 e. mars 1713, art. 9e. C'est pourquoy que cette retitution soit inserée dans le Traitté à faire dans la meilleure forme et de la meme maniere qu'Elle a été cy devant stipulée par l'art. 55e. de la Paix des Pyrennées dans un cas pareil*". Afegia que calia alliberar la gent empresonada com Villarroel i aplicar l'amnistia a tots els seculars i eclesiàstics, retornant-los els honors, béns, drets, dignitats i privilegis.⁷³

71. HHSt, Spanien-Varia Kart. 52, s/f, 1724, f. 558-569v; un altre document, "Capítulos que los españoles suplican a S M C C se sirva hazer insertar en los de la Paz en caso de esta contingencia", se centra, exclusivament, en les garanties i llibertats individuals dels austriacistes. s/d. 1724, f. 584-585v.

72. HHSt, Spanien-Varia Kart. 52, s/d, 1724, f. 582-583.

73. PRO SP FS, 78/174, Windishgraetz, 28-IV-1724, f. 44v-45v i 46.

Però, una altra vegada, la resposta dels ambaixadors de Felip V va ser contundent: “[ils] Ont ordre de ne rien accorder en faveur de la Catalogne que ce que qui est porté dans le 13e. art. du Traitté d’Utrecht. C’est à dire, qu’ils soyent traittés comme des Provinces de l’Espagne les plus favorisées, qui sont les deus Castilles. C’est meme là l’effet des offices de l’Angleterre et de la France, promis dans l’article 9e. de l’evacuation de la Catalogne. Pour ce qui regarde les prisonniers actuels, messieurs les ambassadeurs d’Espagne en rendront compte à leur Cour.”⁷⁴ Els britànics, davant de la negativa espanyola, creien que els francesos farien costat al rei d’Espanya i que intentarien persuadir l’emperador que oblidés la reivindicació. Ras i curt, els arguments que esgrimien eren del mateix to que els emprats per Bolingbroke, els quals havien estat motiu de censura pel Committee of Secrecy el 1715: “*The Catalans seem indeed to have forfeited a good deal of their right to these priviledges, by their second rebellion and declaring war on their own account after the Emperor was retired and had withdrawn all his forces that province, in consequence of the Treaty of evacuation sign’d at Utrecht.*” Després de considerar que les raons de l’emperador eren febles, afegien que “*it is not improbable that the imperialists may have made this demand not so much in a view of recovering the said Priviledges for the Catalans, as of oblidging the Spaniards to desist from their pretensions in behalf of the Italian princes, whose dominious have been confiscated on account of the late war. As to their prisoners mention’d in this demand, count Santiesteban tells us in confidence that he believes the court of Madrid will make no great difficulty about them, and rather give them an opportunity of escaping before hand, provided they quite the country immediately, that their liberty nay not appear to be an effect of the Emperors sollicitations*”.⁷⁵

Tanmateix, els ambaixadors imperials van persistir en la demanda de l’article 3 i van apel·lar a la magnanimitat de Felip V, a la justícia i l’honor de Carles VI i als compromisos contrets per França i la Gran Bretanya, alhora que posaven en qüestió, sense embuts, el cínic article XIII del tractat signat entre Felip V i el Regne Unit a Utrecht: “*Outre que les offices promis dans l’article 9e. de l’evacuation de la Catalogne pour la restitution des Priviledges dels Catalans n’auroient*

74. PRO SP FS, 78/174, Whitworth, 9-V-1724, f. 32-32v; també la recull el document de Polwart i Whitworth, “Remarques de la part d’Espagne”, que compara les demandes imperials i les respostes espanyoles, 9-V-1724, f. 4.

75. PRO SP FS, 78/174, Polwart i Whitworth, “Considerations on such of the Demands of the Imperialists”, 9-V-1724, f. 80v-81v.

point eu d'effet, si on ne les vouloit simplement traiter que comme les deux Castilles, puisque ces derniers n'ont jamais eu de tels Privileges, quoy qu'ils puissent d'ailleurs etre les Provinces les plus favorisées de l'Espagne... il n'est uniquement question que de la restitution des Privileges tels que les catalans et autres Peuples compris dans la demande 3e. des ministres imperiaux, les ont eu du temps de charles 2d." Amb tot, van reconèixer la bona disposició dels ambaixadors espanyols en relació amb els presoners.⁷⁶ A la fi, els plenipotenciariis de Felip V no van alterar la seva actitud intransigent: "*Et lorsqu'il sera necesaire, nous produirons plusieurs autres raisons par lesquelles on prouvera de plus en plus, que leur pretention n'est point recevable.*"⁷⁷ Whitworth, per la seva part, deixà constància que els imperials "*they then press'd extremly to have the Priviledges of the Catalonians and Arragonians fully restor'd as they were at the beginn in the gof the laye war*", els quals van al·legar motius d'honor i de consciència a favor d'aquell poble que havia estat abandonat i que sofria sota Felip V. Davant d'aquells requeriments va respondre que "*Great Brittain and France had already employ'd their best offices in behalf of the Catalonians, but had been able to procure no further conditions for them from the King of Spain, than what were mention'd in the Treaty of Utrecht which was to put them on the same footing with the subjects of Castille. But at the earnest request of the Imperialists we promis'd to give our Courts an account of the representations they had now renw'd on this occasion*".⁷⁸ Pocs dies després, Polwarth confirmava al duc de Newcastle que hi havia molt poques esperances que reeixissin les demandes fetes pels imperials en relació a les llibertats catalanes, ja que havien quedat determinades en els tractats anteriors.⁷⁹

L'APROPAMENT ENTRE VIENA I MADRID. LA PAU DE VIENA (1725)

L'any 1724, el diplomàtic holandès Ripperdá, el principal conseller dels reis d'Espanya, va emprendre unes llargues negociacions a Viena que quasi van durar un any, les quals es van traduir en el tractat de Viena del 30 d'abril de 1725 ratificat el mes de juny. A la

76. PRO SP FS, 78/174, Whitworth, "Courtes reflexions sur la reponse de Mrs. les ambassadeurs plenipotentiaires d'Espagne", 10-V-1724, f. 36-37.

77. PRO SP FS, 78/174, Whitworth, "Reponse succinte que les ambassadeurs plenipotentiaires de S.M. Catholique font...", 10-V-1724, f. 162v.

78. PRO SP FS, 78/174, Whitworth, 18-V-1724, f. 132-132v.

79. PRO SP FS, 78/174, Polworth, 7-VII-1724, f. 307v.

cort imperial, l'apropament amb Espanya es va produir sense gaire entusiasme a la vista de la crítica situació personal de Felip V i de la impressió d'inestabilitat que se'n desprenia. Des de Madrid, l'ambaixador Königsegg dibuixava un escenari poc afalagador: *"Quatro son los casos o accidentes que supone pueden llegar. El primero que es el presente es el de la imbecilidad del rey que de cuando le incapacita para el gobierno. El segundo es si debido a esta imbecilidad se inclinasse a renunciar segunda vez la corona sin que la reyna pueda impedirlo. El tercero es si esta imbecilidad llegasse al exceso de melancolía y furor como ha sucedido alguna vez en el Pardo sin que la reyna pudiesse ocultarlo y que fuesse necesario establecer una regencia. Y el quarto es si llegasse la muerte del rey."*⁸⁰

A principis de 1725, els informes enviats de l'ambaixada francesa a Viena parlaven de la confusió que hi havia a Madrid, agreujada pel desequilibri mental que patia Felip V.⁸¹ Unes memòries lliurades al duc de Richelieu, des de París, l'advertien que els imperials intentarien *"presser le Roy d'Espagne de rendre aux Arragonais, Catalans, etc. leurs anciens privileges [...] l'on ne croioit pas que le Roy d'Espagne put écouter celle qui regardoit les Catalans et Arragonais, non seulement parce que c'etoit un affaire qui regardoit le gouvènement interieur de l'Espagne, mais encore parce que l'on 'avoit rien à pretendre à ce egard du Roy catholique depuis qu'il avoit consenti que ces Provinces infideles eussent les mêmes privileges dont jouissoient les deux Castilles"*.⁸²

Amb tot, com és sabut, es va produir l'apropament entre Madrid i Viena, i els seus efectes es van perllongar fins el 1729. La pau de Viena de 1725 va propiciar un ambient d'amistat, inèdit fins aleshores, entre les dues corts. Al cap d'un any, Felip V envià un missatge inequívoc a l'ambaixador d'Espanya a Viena, el duc de Bourbonville: *"Quiero que os portéis como si fueseis compañero y uno de los de aquel ministerio."*⁸³ Ripperdá sempre va considerar com una peça fonamental de l'aliança el matrimoni dels dos infants de Felip V (Carles i Felip) amb les dues arxiduquesses, filles de Carles VI. El canceller Sinzendorf i el marquès de Rialp, segons Gabriel Syveton, van acceptar amb condicions les propostes de matrimoni, com una "necessitat desagradable". Al seu parer, eren partíceps d'aquesta opció tots els mem-

80. HHSt, Spanien-Varia Kart. 52, s/f, 1724, f. 596.

81. MAE CP, Autriche, 146, Le Blond, 24-I-1725, f. 138.

82. MAE CP, Autriche, 147. MARLY, "Mémoires pour servir d'instrument au Sr. duc de Richelieu", 28-III-1725, f. 18v-109.

83. M. À. OCHOA, *Embajadas rivales...*, p. 178.

bres de la cort enemics dels britànics, com el marquès de Rialp, els protectors de la Companyia d'Ostende i els col·laboradors de la nova política comercial. Com ja hem vist, el marquès de Rialp gaudia de la confiança de l'emperador: "*Son influence à la cour et dans les affaires était preponderante.*" Starhemberg, del "partit alemany", i Eugeni de Savoia acusaven el secretari d'Estat de "*vouloir faire de l'Autriche une province espagnole*".⁸⁴ Disposem de l'informe de l'ambaixador francès a Viena, Du Bourg, que ens proporciona un bon retrat dels quatre ministres de la Conferència imperial: el príncep Eugeni, els comtes de Sinzendorf i d'Starhemberg, i el marquès de Rialp. Aquest darrer el nomena marquès de Perlas i el considera amic del canceller, el comte Windishgrätz: "*Ce marquis est fort visionnaire dans les affaires et dans ses projets pour son maistre; mais assez juste dans ceux qu'il forme pour ses interets particulieres. Et non content d'avoir dans son departement les États d'Italie qu'il gouverne despotiquement, il a souhaité d'avoir encore les affaires de Flandres qu'il regardoit comme un perrou pour luy.*" Li feia costat el comte de Savallà, "*catalan comme luy, et egallement bien dans l'esprit de l'empereur: la plupart des Espagnols qui signifient quelque chose estoient dans le meme parti*".⁸⁵ El príncep Eugeni de Savoia era presentat com un home poc ambiciós, partidari de la bona vida i de mantenir la pau, sobretot amb França.⁸⁶ El comte de Sinzendorf era "*pareseux, gourmant, voluptueux*" i gaudia de poc suport a la Cort. "*Il est uni d'interets avec le marquis de Perlas, et cette union qui l'a fait mepriser de sa nation la mis dans les bonnes graces de l'empereur; mais comme il ni est pas encore assez bien pour s'i maintenir sans le secours du M. de Perlas, il faut qu'il adopte ses sentiments et il ne parroist etre que son premier commis ou l'executeur de ses visions.*" Tenia molt bona relació amb el representant britànic Saint-Saphorin (François-Louis de Pesmes era suís) i bona predisposició per als interessos de Gran Bretanya.⁸⁷ El comte Gundaker Thomas von Starhemberg —encarregat de les finances i del Banc de Viena— no mantenia lligams amb els altres membres de la conferència. Havia estat amic del príncep Eugeni però es van barallar; des d'aleshores no participava en les discussions de la Conferència, i s'acontentava amb

84. G. SYVETON, *Une cour et un aventurier au xviiie siècle. Le Baron de Ripperda. D'après des documents inédits des Archives Imperiales de Vienne et les Archives du MAE de Paris.* Ernest Leroux Éditeur, Paris, 1896, p. 134-135.

85. MAE CP, Autriche, 147. Du Bourg, 23-II-1725, f. 20-21.

86. MAE CP, Autriche, 147. Du Bourg, 23-II-1725, f. 28-29v.

87. MAE CP, Autriche, 147. Du Bourg, 23-II-1725, f. 30v-32.

manifestar els seus desacords. Va ser ell qui va dir: "*L'on estoit a la veille de voir l'empire gouverné par deux Catalans ou par deux femmes. Il vouloit parler de M. de Perlas avec le comte Savailla et de la comtesse Badiani avec sa soeur.*"⁸⁸ Pel que fa al marquès de Rialp, insistia sobre el seu ascens polític com a secretari de Despatx Universal i com a membre de la Conferència de ministres, amb unes funcions ben diferents de les que comprenia aquest càrrec en temps del comte de Stella, del comte d'Althann i de l'arquebisbe de València, quan, de fet, actuava com a secretari d'aquests. Stella va morir i Althann, que no era capaç de fer res tot sol, va valorar el seu talent, se'n va servir i el va promoure davant l'emperador. Des del primer moment, el marquès es dedicà a fer bé als espanyols que en tenien necessitat, en una actitud ben diferent a la de l'arquebisbe Folch de Cardona, el qual va morir el 22 de juliol de 1724.

Du Bourg remarcava que la influència del marquès de Rialp quedava fora de dubte. A més de recordar que el nunci del Papa anava cada dia a casa seva, on passava llargues estones, feia aquestes consideracions prou interessants: "*L'on doit regarder ce marquis comme le seul des ministres en qui l'empereur a de la confiance et par qui passent toutes les affaires secretes. L'empereur lui fait tous les jours de nouvelles graces [...] le M. de Perlas est un fort bon homme, je le croy meme un fort honneste homme, et avec raisosn attaché a son maistre. Son genie est mediocre, il est toujours ou dans le petit ou dans une elevation qu lui fait enfanter des projets si visionnaires qu'il l'auroient tourné en ridicule ailleurs; il frequente les espagnols les plus propres a fortiffier ses idées. Ses correspondances avec les Catalans y sont egallement propres, en sorte que s'il y a une nouvelle extraordinaire sur l'Espagne c'est seulement de son bureau qu'elle vient. C'est aussy de luy que sont emanés les ordres qui ont produit de fausses demarches tant en Cambray qu'en Italie, et cela malgré la politique du M. de Perlas que sent bien que sa fortune ne sera solidement etablie que pendant la paix et qui ne voudroit pas la guerre pour quoi que ce fut. Ce ministre ne laisse pas que d'estre interessé et de songer a acquerir; il est né sans biens, il a une nombreuse famille et il aime la dépense. Il a une grande ambition de faire les affaires, mais il n'a reussi jusques à present que dans les petites ou l'interest estoit meslé et qui ne vont point à la Conference, car alors luy et son ami le chancellier trouvent souvent le Prince Eugene sur le*

88. MAE CP, Autriche, 147. Du Bourg, 23-II-1725, f. 34-34v.

chemin. Quant aux affaires de Flandres je ne doute pas qu'elles ne soient desormais dirigés par le M. de Perlas et le comte de Zinzendorff." Per arrodonir el retrat, el polític francès conclouïa que el marquès de Rialp "*est, pour ainsi dire, le premier et le seul ministre de cette cour. Il est bien difficile de dire quel est son système, il n'en a peut être pas. Tout ce que je seai c'est qu'il ne nous aime point et que de toutes les affaires dont je lui ai parlé je n'ay réussi dans aucune*".⁸⁹ Per subjectiu que sigui, el perfil del marquès de Rialp és força precís: la preocupació per Catalunya, l'ambició política acompanyada de l'econòmica, la seva influència reconeguda en la cort, queden perfectament reflectides, així com la seva actitud contrària a la guerra, la qual el devia inclinar a fer-se partidari dels acords amb Espanya, plasmats en el tractat de 1725. Un altre informe, redactat a París, probablement per la mateixa mà, definia el marquès de Rialp com un home ben relacionat amb Sinzendorf, "*peu capable d'affaires, zélé pour le service de son Maître qui a de la confiance en luy, honneste homme, peu solide dans les projets, craignant la guerre plus qu'aucune autre chose, et cependant faisant souvent par incapacité ce qui peut y conduire le plus naturellement. Ennemy de la France et s'étant pour ainsi dire toujours attaché à faire manquer les affaires qu'on esté sollicités au nom du Roy. Afegia que l'on ne parle point icy du Conseil Espagnol parce que en effet son influence dans les affaires est aussy legere à present, qu'elle a esté considerable autre fois, mais le marquis de Perlas que l'on doit regarder comme représentant luy seul tout ce Conseil, est pour ainsi dire, le seul Ministre qui soit écouté, et qui ait du credit a pres de son Maître, en sorte que l'on peut croire que les maximes des espagnols de Vienne prevaudront quoique ce Conseil soit sans credit*".⁹⁰

Tot just signada la pau, l'ambaixada francesa a Viena, representada per Du Bourg, deixava constància del seu disgust amb el marquès de Rialp perquè s'havia compromès a informar-la d'un eventual pacte amb Madrid, cosa que no va fer. Saint-Saphorin escrivia que el príncep Eugeni i el marquès de Rialp, satisfets amb la promesa de matrimoni de Carles de Borbó amb l'arxiduchessa i les promeses que els va fer Ripperdá que en tornar a Espanya seria el primer ministre i que, per tant, tindrien influència directa a Madrid —a la qual la reina hauria de transigir—, "*s'expliquent dans leurs conversations particuli-*

89. MAE CP, Autriche, 147. Du Bourg, 23-II-1725, f. 35-38v.

90. MAE CP, Autriche, 147. MARLY, "Mémoires pour servir d'instrument au Sr. duc de Richelieu", 28-III-1725, f. 143-143v i f. 145v-146.

eres, comme si, par cette paix avec l'Espagne, ils alloient devenir les arbitres de l'Europe, et je suis persuadé qu'ils l'ont fait croire à l'empereur i que aquest darrer parlava amb entusiasme i satisfacció *sur le beau coup qu'ils alloient faire et sur ce qu'ils alloient avoir la paix en Italie par le seul poids de l'empereur et sans le secours de mediateurs*".⁹¹ Al cap de pocs dies, Du Bourg posava al corrent la cort francesa d'una nova conversa amb el marquès de Rialp en la qual aquest li anuncià la "*prochaine rupture entre la France et l'Espagne et il afecta de paroître persuadé que nous devons être bien embarrassés du danger ou nous allons être esposes si, comme il le croit encore le Roy Catholique avoit un puissant parti en France. Je luy dis en rien qu'il seroit bien drole M. le marquis si les espagnols venoient comme ils ont fait du temps de la Ligue assieger ou deffendre Paris et qu'en même temps le Roy d'Espagne se vit dans l'obligation de se deffendre dans Madrid. Car en fin les aragonnais n'ont point encore obtenu leurs anciens privileges et ils pourraient profiter d'une pareille conjoncture pour les recuperer*", davant la qual afirmació el marquès de Rialp va responde amb tot greu: "*il faudroit pour cela que quelque autre les fit agir et c'est que l'empereur ne fera pas.*"⁹² Per la seva part, Saint-Saphorin i Du Bourg informaven que Starhemberg estava molest per la negociació, de la qual l'havien exclòs i ni tan sols l'havien informat. Els va dir que Ripperdá es passava dues o tres hores al dia reunit amb Sinzendorf, a qui feia responsable, junt amb el marquès de Rialp, de les quimeres que perdrien l'emperador, fins al punt que, un dia, Àustria esdevingués província d'Espanya. Deduïen que a la base dels acords hi havia un compromís ferm de matrimoni entre la gran de les arxiduquesses i Carles de Borbó, així com la concessió a la companyia d'Ostende de la llibertat d'enviar dos vaixells anuals a les Índies Occidentals. En contrapartida, Espanya disposaria del suport austríac per recuperar Gibraltar i Menorca. Per això, deien, la satisfacció de l'emperador i dels ministres que havien intervingut en l'elaboració dels acords era tan gran que es creien que esdevindrien amos d'Europa.⁹³ D'altra banda, el quart membre de la Conferència, el príncep Eugeni de Savoia, malgrat les diferències que mantenia amb Sinzendorf, estava al

91. MAE CP, Autriche, 147. Du Bourg, 1-V-1725, f. 197-198; Saint-Saphorin, 1-V-1725, f. 180v-181, 182v-183; el mateix document es troba a MAE. C.P. Autriche, 146, f. 264-271v.

92. MAE CP, Autriche, 147. Du Bourg, 11-V-1725, f. 212v-213.

93. MAE CP, Autriche, 147. Du Bourg i St.-Saphorin, 11-V-1725, f. 239-272.

corrent dels acords perquè les reunions es van fer a casa seva. Si bé no es va manifestar en contra, segons Du Bourg, era del parer que una pau sòlida havia de partir de la base de Cambrai, avalada per França i Anglaterra, en lloc de seguir la via empresa per Sinzendorf i Rialp.⁹⁴

L'ambaixador imperial Königsegg va deixar un bon retrat del baró de Ripperdá en descriure una de les trobades que hi va tenir: “Y después de comer tuve un entretenimiento bastantemente largo con este ministro, pero él fue quien casi siempre habló contándome las cosas de su ministerio, el favor que goza de los Reyes [...] me hizo también grandes contestaciones de su afecto y promptitud para el servicio y mayor satisfacción de su Magestad C. C. [l'emperador] y manutención de una verdadera amistad y concordia entre los dos monarcas, avien-dose en todos estos discursos extendido de forma que a penas me dio lugar de entrar en mis negocios [...] No pude en aquella ocasión ver al marqués de la Paz, pues como Ripperdá es tan sumamente zeloso de su ministerio, con no haverme dexado un momento hasta mi salida del Pardo, me parezió por entonces dexar esta visita y hazerla en otro tiempo más proprio.”⁹⁵ Königsegg va rebre unes instruccions envia-des des de Viena que permeten adonar-nos de les expectatives que la pau havia generat. Calia que s'informés sobre l'estat de l'exèrcit i de l'armada, del suport de les cases nobles a la unió entre les dues corones, fins aleshores enemigues, i de les partidàries de França; “cómo recibe la nación la mano y manexo que tiene en el gobierno el duque [de Ripperdá]”, així com del suport de la noblesa de què disposava el rei. L'objectiu prioritari de les instruccions era allunyar França d'Es-panya: “Sería gran locura creer que unidas otra vez las dos coronas de España y Francia no aderiere la primera a la segunda más que a la nuestra, ni quedaría la nación española con la libertad que oy goza pues volvería a la sugezió de la Francia; debes con toda destreza procurar a desvanecer una tal idea y hazer evidencia de lo imposible que sería fiarse nuestra corte de la de Madrid, lo que también deberás inspirar a su alteza [...] Se ha de vender a buen precio la sinceridad de esta corte y lo propensa que está a mantener y fortificar siempre más la amistad y alianza estipulada y persuadir que lo mismo debe hazer aquella corte en que debe tomar no poco interés la nación para tener asegurada su liber-

94. MAE CP, Autriche, 147. Du Bourg, 23-II-1725, f. 53v-54.

95. HHSt, Spanien. Diplomatische Korrespondenz, Kart. 69, Königsegg al mar-quès de Rialp, 21-I-1726 f. 8v-9v.

tad y no quedar expuesta a ser provincia de la Francia como lo ha sido tantos años."⁹⁶ Ben segur que la relació sobre Espanya, elaborada el 1726 [Apèndix, doc. 5], sobre l'economia i la política, on es diu que els catalans, aragonesos i valencians no es resignen a la pèrdua dels privilegis, raó per la qual Felip V ha de mantenir importants contingents militars en els seus territoris, és la resposta a la petició feta pel marquès de Rialp a l'ambaixador.⁹⁷

A. Rodríguez Villa qualificà l'aventurer Ripperdá d'insensat, embaucador i adulator per les seves il·lusòries promeses a l'emperador, com la d'anunciar la reunió de l'Imperi i d'Espanya per fer la llei a Europa i arribar, algun dia, a ajuntar les corones austríaca, espanyola i francesa, i expulsar Jordi I del tron britànic per col·locar-hi el pretendent Jaume i així recuperar, posteriorment, Menorca i Gibraltar. Per conjurar aquestes amenaces va néixer l'aliança de Hannover, el 3 de setembre de 1725, subscripta inicialment pel Regne Unit, França i Prússia. Encara que tard, després de l'arribada del comte de Königsegg a Madrid, els reis d'Espanya van adonar-se que les cabòries de Ripperdá, a part de no tenir cap base real, conduïen al desastre. El 14 de maig de 1726 van destituir i empresonar l'ambaixador, posant punt final a aquella arriscada aventura diplomàtica que va ser possible gràcies al desmesurat marge de maniobra i a la confiança que els reis d'Espanya van dipositar en l'holandès, tant en la política interior com en l'exterior. Ripperdá fou empresonat a Segòvia. Encara, però, va culminar la seva rocambolesca trajectòria escapant-se a Tetuan on es va convertir a l'Islam i va arribar a dirigir un atac marroquí contra la plaça de Ceuta.⁹⁸

En tot cas, al fil de les propostes formulades per l'austriacisme a l'exili, ens interessa remarcar, de nou, la seva presència en les negociacions que van conduir al Tractat de Viena, tal com feia constar el mateix Ripperdá en una carta a Felip V del 30 d'abril de 1725: "*Señor, confiado en la grande piedad y secreto de V. M. , no deseo ni puedo dejar decir que los españoles desde Madrid a esos de acá, y ellos al Imperador*

96. HHSt, Spanien. Diplomatische Korrespondenz, Kart. 69, "Instrucciones para España", 19-II1726, f. 76-79. Còpia al comte de Pinós, Juan Jacinto Vázquez, casat amb Maria Ignàsia Vilana-Perlas, filla del marquès de Rialp. Sobre el personatge, vegeu: A. Alcoberro, *L'exili...*, I, p. 142-143.

97. HHSt, Spanien-Varia Kart. 53, Fasz alt 66, f. 66-80. "Relation de l'Espagne, de ses forces, de ses revenus, de ses constitutions et du genie du gouvernement", 1726.

98. J. J. VIDAL, E. MARTÍNEZ, *Política interior...*, p. 218-219.

han insinuado quanto han podido contra los intereses de V. M. y me han causado más trabajo que los franceses e ingleses juntos, y últimamente ha sido preciso exponerme a todo para que no entrase en los tratados la restitución de los privilegios de la corona de Aragón, Valencia y los catalanes; y sobre todo eso creyéndose perdidos, y a mi vencedor en este punto, ha sido la malicia tan grande que han tratado de insinuar al Imperador como si V. M. otra vez tomaría la resolución de hacer dejación de la corona [...] Dios les perdone, no han ganado nada, si no que a mí me han causado muchísimo trabajo y enfado.”⁹⁹ Tal com demostra M. G. Syveton, l’ambaixador imperial Königsegg el 1726 va demanar instruccions al canceller Sinzendorf per veure de quina manera havia de continuar reclamant els drets de la Corona d’Aragó. Durant la negociació del tractat, Carles VI va exigir, al·legant motius d’honor, que Felip V restituís els privilegis a catalans i aragonesos, i en el darrer moment va intentar assolir un acord en aquest sentit, sense obtenir altra cosa que el compromís de Ripperdá d’escriure a Felip V a favor dels catalans i dels aragonesos.¹⁰⁰ Però a la fi es van imposar els criteris del “partit alemany” i, en definitiva, de la “realpolitik” imperial. Com féu notar l’ambaixador francès, al capdavant, tot el pes de la negociació amb Espanya el va dur Sinzendorf.¹⁰¹

De les demandes formulades des de Viena van salvar-se els acords d’amnistia general per als austriacistes, el reconeixement per part de Felip V de les dignitats concedides per l’emperador fins el 1725, la restitució recíproca dels béns confiscats pels dos bàndols durant la guerra i la devolució d’oficis i càrrecs segrestats.¹⁰² Sabem, però, que aquests punts es van desplegar amb moltes dificultats i, sobretot, amb una gran lentitud, tal com es desprèn de l’allau de

99. A. RODRÍGUEZ VILLA, “La embajada del barón de Ripperdá en Viena (1725)”, *Boletín de la Real Academia de la Historia*, t. XXX, Cuaderno I, enero, 1897, p. 1-70 (la cita és de la p. 48); sobre Ripperdá, també: A. RODRÍGUEZ VILLA, “Información del marqués Berreti-Landy sobre antecedentes del barón de Ripperdá antes de su embajada en Viena”, *Biblioteca de la Academia de la Historia*, 1898, p. 221-225; F. DURAN CANYAMERAS, *Els exiliats...*, p. 40-45.

100. M. G. SYVETON, *Une cour et un aventurier...*, p. 90, 104 i 135. El text del tractat és a l’AHN. Consejos 17.707, núm. 47. “Tratado de paz, ajustado entre esta corona y el emperador de Alemania”, 1725, Joseph Rodríguez, Madrid.

101. J. KALMAR, “Autour de l’empereur Charles VI: «alemands» et «espagnols» dans la cour viennoise du premier tiers du XVIIIe siècle”, *L’État moderne et les élites. XVIIe-XVIIIe siècles*, Publications de la Sorbonne, Paris, 1996, p. 255-256; MAE CP, Autriche, 147, richelieu, 19-VII-1725, f. 305.

102. MAE CP, Autriche, 146, “Extrait du Traité de Vienne 1725”, f. 177.

sol·licituds d'austriacistes que arribaven a Viena —les quals, alhora, confirmen l'abast de la repressió— i de la multitud d'instruccions que la cort imperial va enviar a l'ambaixador a Madrid, Königsegg, almenys fins el 1728. Aquesta intensa activitat derivada de l'aplicació del Tractat de Viena esdevé una nova prova de la preocupació de la cort imperial per atendre els represaliats austriacistes que residien a Espanya, alhora que també posa en evidència el problema de la manca de recursos de l'Imperi per donar ajut als exiliats.¹⁰³ Al final, el Consell Suprem de l'emperador es plegà davant la negativa de Felip V a reconèixer les llibertats de la Corona d'Aragó. Però Ripperdá tampoc va veure aprovat el projecte de matrimoni dels infants amb les arxiduquesses.

La data de 1725, com ha posat en relleu Ricardo García Cárcel, va suposar la separació definitiva entre les dues tendències de l'austriacisme: l'oficialista i dinasticista (ubicada a Viena) i la més purament constitucionalista (dels que residien a Catalunya).¹⁰⁴ A Catalunya, el dietari del plater reusenc Ramon Fina —a la zona on l'alçament dels Carrasclets contra Felip V va gaudir de més suport popular— reflecteix el desencís que van patir els austriacistes que encara esperaven un canvi polític. Es dolia que, contràriament, quedarien sota el "patrocini" de Felip V, que no recuperarien les llibertats perdudes i que seguirien pagant elevades contribucions, "*quedando esclavos para siempre*", essent governats pels botiflers, que qualifica de "negras de corazón, traidós ha sa pàtria y sanch".¹⁰⁵

Malgrat que els Tractats de Viena van fer esvair les esperances que els austriacistes havien dipositat en les negociacions, les instàncies fetes des de Viena a favor de les llibertats de la Corona d'Aragó encara van trobar continuïtat en els anys 1726 i 1727 en el context de tensió entre el bloc hispanoaustriac i l'aliança de Hannover, el qual va assolir el moment més crític en l'intent frustrat per part d'Espanya de recuperar Gibraltar (1727), agreujat per la creixent presència britànica a Amèrica mitjançant el contraban i, alhora, pels recels britànics cap a la companyia d'Ostende. Així doncs, el maig de 1727 França, Anglaterra i Àustria van acabar signant el Tractat de París. Al

103. HHSt, Spanien-Varia Kart. 53, HHSt, Spanien-Diplomatische Korrespondenz Kart. 69, 70, 71, 72 i 73

104. R. GARCÍA CÁRCEL, *Felipe V...*, p. 127.

105. C. VILÀ, *Amor al Rey y a la Pàtria. Vinguda de Pere Joan Barceló dit Carrasplet en Reus. 1713-1749. Manuscrit set-centista inèdit*, Reus, Associació de Estudios Reusenses, 1954, p. 80 i 110.

cap d'un any, Espanya, per sortir de l'isolament, en virtut de l'Acta del Pardo, es va integrar en el bloc de Hannover, al costat del Regne Unit i de França, un apropament que es consolidà en el Tractat de Sevilla de 1729 mitjançant el qual es liquidava l'efímer acord hispanoaustríac que Ripperdá havia ordit. Aleshores es van revocar els avantatges concedits a la Companyia d'Ostende, a la vegada que Felip V rebia el suport aliat per fer efectiva la pretensió que l'infant Carles de Borbó fos reconegut com a duc de Parma, Plasència i Toscana.

Però abans que això succeís, en el darrer moment de bona entesa entre Espanya i l'Imperi, el grup de Vilana Perlas va moure's, un cop més, a favor dels habitants de la Corona d'Aragó, si bé en unes condicions massa adverses, fruit del desequilibri mental de Felip V i la seva aversió als catalans. Efectivament, el 21 de febrer de 1726, Königsegg escrivia a l'emperador: *“Tra li punti dell'instruzione che V.M. C si é servita di prescrivermi in questa Rl. Corte , vi è quello di procurare alle Province dela Corona di Aragona la restituzione de privilegi, o cosi chiamati fueros me le poche rige che V. M. C. (Felip V) ha posto di proprio pugno alla margine di questo punto mi fa conoceré la premura insieme e la delicadeza di questo asunto.”* Havia tractat el tema amb Ripperdá, el qual li havia respost que encara no era el moment de parlar-ne amb el rei, *“la di cui aversione per li catalani particolarmente era piú forte”*. Königsegg demanava a la cort de Viena quina havia de ser la seva actitud al respecte *“poiché di rimanere in totale silenzio sarrebbe abbandonate questa povera gente”*. Afegia que el *“animo del re ha ulcerato della grande aversione degli popoli della corona d'Arragona e particolarmente li catalani hanno dimostrato verso la sua persona. Sobre la tenacitat dels catalans di quello che una volta si ha mezo in testa”*, i el seu rebuig a Felip V remarcava que *“con quella ripugnanza visibile che dimostra la continuazione d'una mala volontà, odiosa quantumque inutile, a segno tale che fino al giorno d'hoggi non vi é esempio che un commune habbo pagati un soldo degl'imposti senza sarvisi astingere da forzosa esecutione militare [...] doppo la nuova della pace conchiusa fra V. M. C. e la Corona di Spagna si sono piú che mai intrattabili essendosi persuasi e publicándolo da per tutto che vi era un articolo secreto per la restituzione de loro privilegi o fueros, e per quanto io habbo al mio attino cercato di disingañarli con fare comprendere a qualche d'uni che V. M. C. non poteva aiutarli che con buoni uffizi, che con tutto fervore in suo C. Real nome [de Carles VI] impiegare in questa corte. Con tutto ciò la moltitudine si ostina nella medesima persuasione”*. Després d'aquesta reflexió, suggeria a l'emperador que intentés desenganyar-los a través d'algun català de

la cort que davant "*la presenti congiuntura era loro inevitabile di soggiacere al dominio del re di Spagna*". És a dir, que calia que els catalans es mostressin bons vassalls a fi de guanyar-se la confiança del rei perquè, d'aquesta manera, ell pogués intercedir amb més eficàcia a favor dels seus privilegis. Per acabar-ho d'adobar, el rei, deia, estava dolgut perquè havia circulat el rumor que un article secret del tractat l'obligava a restituir als catalans les seves llibertats.¹⁰⁶ Pel febrer, el marquès de Rialp, en relació amb els presoners alliberats, recomanava a Königsegg que "*si pudiese con discreción y disimulo persuadirles a que no emprendan este viage, ofreciéndoles su asistencia cerca de los Reyes para que sean acomodados en sus esferas, sería una diligencia muy grata a S. M.*". En tot cas, afirmava que si "*se declarasen resueltos a venir a estas partes, les dexara V. E. en su libertad, porque el Amo no se opone a ella*".¹⁰⁷

El 1726, davant l'eventualitat d'una possible ocupació francesa per mar i pel Pirineu navarrès i català, un informe sobre la situació d'Espanya encarregat per la cort vienesa assegurava que "*les catalans, les arragonnois, et les valenciens, qui ne peuvent se consoler de la perte de leurs anciens privileges sont toujours prêts à se revolter des qu'ils remarquent le moindre mécontentement dans l'interieur du royaume en sorte même que quand tout est tranquille, le roi est obligé de faire rester une grosse partie de ses troupes dans ces trois provinces, à fin d'y tenir les habitants en bride, et s'il survenoit une guerre contre la France on verroit d'abord ces peuples prendre les armes, dans l'espérance de recouvrir leurs privilèges*".¹⁰⁸ El novembre d'aquell any, el marquès de Rialp va enviar un memorial a Königsegg que portava per títol *Discurso y reflexión sobre el actual sistema y designios de los Aliados de Hannover*. En ell es referia als intents dels britànics, dels francesos i dels holandesos de trencar la unió entre Àustria i Espanya, "*una renovación del sistema que fundó políticamente el rey Dn. Fernando el Católico*". Per conjurar l'amenaça suggeria emprendre mesures tant de caràcter militar com polític, en previsió que els francesos entrarien per Catalunya, "*los quales confiados en la desesperación que manifiestan los naturales del Principado ofreciéndoles armas y privilegios se anticiparán seguros sus progresos [...] porque el país vive universalmente*

106. HHSt, Spanien-Diplomatische Korrespondenz Kart. 69, 21-II-1726, f. 27-29v.

107. HHSt, Spanien-Diplomatische Korrespondenz Kart. 69, 1-III-1726, f. 24-24v.

108. HHSt, Spanien-Varia Kart. 53, "Relation...", f. 69.

ofendido por las contribuciones (que suponen insuportables), por los aloxamientos, por los malos tratamientos y por la ninguna esperanza de alivio y consuelo, y llegando a ser desesperados debe temerse su arrojo". El marquès de Rialp assegurava que mentre perseverés en Felip V "el tesón del castigo i entre els súbdits perdurés la violencia del ánimo" no hi havia dubte que els aliats de Hannover "sugerirán la especie y usar de hacer república aquel estado, en que ingleses tendrían su conveniencia y franceses no conciben daño suyo ya sea ofreciéndoles la entera restitución de sus fueros y privilegios bajo la condición de algún señalado servicio, cuyas especies empañarán ciertamente y alterarán más los ánimos en los esfuerzos de un país sumamente poblado y en estado de desesperación por no poder sobrellevar los pesos con que se le ha cargado". En conseqüència, suggeria a l'ambaixador que inclinés l'ànim reial i, de manera especial, el de la reina i els ministres "a obrar con aquel espíritu superior que da Dios a los soberanos, quando haziendo de la necesidad virtud condescienden a lo que pide la conveniencia del Estado y que prefiriendo ésta acuerde por motu proprio de su clemencia al Principado generalmente y por tracto sucesivo las siguientes gracias en forma de privilegios irrevocables". Es tractava de l'exempció del cadastre (el marquès de Rialp escriu *catastrofe*, de la mateixa manera que ho va fer Joaquin de Aguirre el 1759,¹⁰⁹ i ratlla la darrera síl·laba), l'alliberament dels allotjaments per a les ciutats i la noblesa, l'exempció de quintes i el dret a l'ús d'armes. Concloïa que "es muy diferente el regir las cosas tranquilas y seguras o gobernar las turbadas, confusas y desquiciadas [...] Hasta ahora el ánimo del rey ha estado firme en su irritación porque no ha visto en los catalanes aquel sufrimiento y tolerancia que se debe desear en los vasallos pero llega el caso al extremo en que es necesario que disimule la soberanía, sense que jamás su autoridad y soberanía pueda revivir perjuicio mientras no se trata del restablecimiento de los Comunes, ni de darles aquella mano que tenían por la Deputación y estamentos, y siendo como son simples gracias".¹¹⁰

¿Hem de qualificar de maquiavèl·lica una proposta d'aquesta mena, tal com faria la historiografia que estigmatitza el marquès de Rialp pels seus maneigs polítics i per la seva falta d'escrúpols? En el

109. J. DE AGUIRRE, "Memorial... que mira al alivio y bienes del Reyno de España", *Remedios políticos* (20-IX-1759), BN, ms. 6478, f. 51-51v.

110. HHSt, Spanien-Diplomatische Korrespondenz Kart. 70 16-XI-1726, f. 299-307v; sobre el desplaçament de 60 batallons d'infanteria i 71 esquadrons de cavalleria a Catalunya per frenar un possible atac francès: HHSt, Spanien-Diplomatische Korrespondenz Kart. 70, 6-6-1726, f. 22v-23.

context que estem analitzant, em sembla més adequat considerar-la com una prova més de la preocupació del "partit espanyol" de Viena per la sort dels catalans, a fi d'alleujar l'opressió que patien, si bé disfressada amb el pretext de la guerra contra els aliats de Hannover. El text és, en essència, un memoràndum dels greuges dels catalans contra Felip V, en una conjuntura internacional que obria renovades esclertes per obtenir algunes mesures de gràcia del rei d'Espanya.

De fet, la resposta a aquesta pregunta pràcticament ens la proporciona l'ambaixador Königsegg en la seva rèplica al marquès de Rialp: *"Pero en medio de no negar que este mismo papel está bien formado y contiene unas muy fundamentadas razones para que esta corte debiese seguir sus sinceras insinuaciones y de que yo con todo el ánimo y esfuerzo posible quisiera obtener el deseado y conveniente alivio al Principado de Cataluña, no puedo dexar de representar a V.S.I. en primer lugar, como todos estos generales y oficiales prácticos de las guerras de España en el estado de oy no aprehenden por muy peligrosas y consequentes qualesquiera empresas que los enemigos quisieren intentar por la parte de Francia en Cataluña [...] y en quanto a la gente del país no se toman el menor embarazo."* Adduïa, a més, la impossibilitat d'aplicar les mesures de gràcia que apuntava el marquès, entre les quals es trobava la d'ús d'armes, *"siendo aquí todo el mundo de sentir, que assí como los catalanes ahora sin armas nada podrán executar, es tal su aversión y porfía contra el rey y su gobierno que en qualquiera caso de lograr armas no dexarian de emplearlas quanto más malamente les fuere practicable"*. En aquelles circumstàncies, assegurava, *"tienen por fixa en esta corte [de Madrid] la imposibilidad de poder los catalanes, aunque quisiesen, hazer daño notable al servicio del rey, si no es matar uno u otro soldado o oficial, quando marche descuidado y sin escolta"*. En tot cas, l'únic que considerava viable l'ambaixador *"es que el rey mande severamente, que en la continuación de los tributos no se usen de tropelías ni se saquen mayores summas de las devidas, lo que hasta ahora se havía practicado con grande daño de aquellos naturales, y como ya no hay comunidad ni representación pública alguna en el Principado, por medio de la que pudieran llegar a los oydos del rey los recursos y los clamores, por justos que sean, y ningún particular se atreve hazer un paso"*. Per tant, Königsegg procurava desenganyar el marquès de Rialp: *"Por ahora no hay modo ni forma de obtener efecto alguno más favorable a la Cataluña en medio de que yo muy de veras en diferentes tiempos y ocasiones me haya aplicado al mismo intento."*¹¹¹

111. HHSt, Spanien-Diplomatische Korrespondenz Kart. 70, 17-XII-1726, f. 220-224v.

Però el marquès no es deixà convèncer i va tornar a la càrrega en una altra carta en la qual contradeïa els raonaments de Königsegg, el febrer de 1727. Després d'afirmar que *“son muy sabias las reflexiones contenidas en la carta con que V. E. me favorece de 17 del día pasado para fundar la resistencia del gobierno español en acordar a Cataluña los privilegios y gracias que se explican en el papel remitido de aquí con carta del 16 de noviembre, insistia que si la corte de Madrid esperare al extremo para conocer la precisión de asegurar los ánimos del país no se estará a tiempo de remediar el mal, de que es prueba bastante lo que sucedió a essa corte quando en el año 1714 hizo passar al ministro Orry al campo de Barcelona y ofecer a aquellos naturales el goce de sus privilegios, motivo que con orden de S. M. [Carles VI] me impone a reiterar a V. E. la necesidad de hacer discretamente el buen uso del dicho papel, pues en la indignación de ingleses y esfuerzos que hazen por esta guerra, es natural que anticipen a los catalanes el cebo aparente de República por su libertad, y que apoyados de la protección de franceses que en la paz de Pyrineos les aseguraron sus privilegios, entren sin hesitar en el empeño de que sería bien librarles así por el mal y daño que el servicio del rey rezivirá”*. Tal com va fer en la carta anterior, li recordà a l'ambaixador que *“los reyes acuerdan tales gracias a sus vasallos o por mérito de estos o por conveniencia, que es la superior razón de estado a que ceden los soberanos, pero si ahí no se creyere esta necesidad oy, temo que quando se conocerá, no tendrá tanto remedio, porque una vez empeñados en el sacrificio, estarán ciegos y negados a aceptar las gracias de quien se las negó en tiempo oportuno”*. Finalment, en relació amb la proposta de formular mesures especials per Catalunya, li replicà: *“Ni es ejemplar para los otros reynos el arbitrio que se tomare con Cataluña, pues en ellos no ay noticia de Privilegios, ni el peligro del confín, ni la desesperación, ni la facilidad del genio, con que no pudiera excitarse por consecuencia ni por agravio.”*¹¹²

L'ambaixador va respondre diligentment al marquès de Rialp: *“Es la voluntad de nuestro Augustísimo amo que yo me sirva oportunamente y con discreción del papel que se me remitió en los meses pasados”*, i li assegurà que *“no dexaré de cumplir muy puntualmente los deseos y órdenes de V. M.”*. També l'informava que almenys havia aconseguit que l'intendent Antoni de Sartine veiés amb bons ulls de reunir-se amb quatre cavallers per trobar una fórmula d'exigir les

112. HHSt, Spanien-Diplomatische Korrespondenz Kart. 71, 2-II-1727. f. 10-13.

contribucions que resultés més suportable per als catalans "y por ahora me contentaré que ello se cumpla exactamente, no siendo posible en la situación presente de las cosas el conseguir otro arbitrio alguno".¹¹³

Al final, el marquès de Rialp es va rendir davant l'evidència de l'estat de coses inamovible de Catalunya. A l'abril, li escrivia a Königsegg: "No es necesario hablar más en el assumpto de dar alguna satisfacción y consuelo al Principado de Cataluña, pues el averlo sugerido de aquí, tuvo su principio en creerlo conveniente por la seguridad del servicio común del Rey Católico en toda sus partes, pero si la corte no lo cree así, conviene que se disimule y no haga conocer ulterior empeño que tal vez sería de mayor daño que provecho el insistir en esta materia."¹¹⁴ A la qual cosa va respondre l'ambaixador: "En quanto al consuelo y satisfacción del Principado de Cataluña obedeceré puntualmente en lo que V. E. me previene, de no continuar ya empeño ni solicitud alguna, por las razones muy prudentes que V. E. me pondera, en medio de que tampoco perderé de vista las favorables ocasiones que pudieran ofrecerse en alivio de aquellos pobres pueblos."¹¹⁵

L'última instància que coneixem, realitzada pel marquès de Rialp a Königsegg, amb un caràcter polític molt significatiu, va ser favorable al restabliment de la Universitat de Barcelona: "Por lo que mira al Principado de Cataluña, conozco la necesidad de no mezclar V. E. su autoridad, quando no se ofrezca ocasión en que poderles favorecer, pero sabiendo yo que se está tratando de restituir a Barcelona la Universidad y que son tan claras las razones de justicia, equidad y conveniencia que naturalmente convencerán el compasivo ánimo del Rey Católico a la condescendencia, debo pedir a V. E. que se interese en este propósito, pues además de no aver en esto el menor inconveniente se facilita a la juventud la aplicación y especialmente a los pobres que en una ciudad numerosa y abundante hallan sin retardo la limosna u el modo de asegurarse la comida y dedicarse a los estudios. Esta es la principalísima causa por la qual las Universidades se han fundado siempre en ciudades populosas y de situación propia por la abundancia de los víveres, y quando la elección ha recaydo en ciudad corta y estéril, se ha perdido la Universidad y el estudio de si misma, con que podrá V. E. buscando la oportunidad proteger y recomendar el pensamiento de

113. HHSt, Spanien-Diplomatische Korrespondenz Kart. 72, 22-III-1727, f. 448-451.

114. HHSt, Spanien-Diplomatische Korrespondenz Kart. 71, 29-V-1727, f. 38-38v.

115. HHSt, Spanien-Diplomatische Korrespondenz Kart. 72, 2-VI-1727.

que se restituya a Barcelona donde más cómodamente pueden estudiar los naturales del Principado y los pobres asegurarse el mantenimiento para un fin tan importante.”¹¹⁶ Aquesta darrera gestió del marquès de Rialp no permet equívocs sobre quines eren les seves veritables intencions. D'altra banda, la crítica implícita que fa a la Universitat de Cervera també és rellevant per la seva connotació política. Com també va ser significativa la gestió per tal que fos despenjat el cap del general Josep Moragues, penjat al portal de Mar en una gàbia de ferro. Moragues havia estat detingut el març de 1715 i els borbònics van voler donar al seu càstig un caràcter exemplar. Com ha explicat Enrique Giménez, “*fue sentenciado a ser arrastrado vivo por un caballo, degollado y descuartizado, y expuesta su cabeza en el interior de una jaula con un rótulo latino que recordara su pertinacia en la rebelión con el Rey mientras que los restantes miembros de su partida fueron condenados a la horca. Cumplida la sentencia la tarde del 27 de marzo de 1715, la ejemplaridad del castigo pareció haberse logrado, pues, en opinión de [Gregorio] Matas, había sido «grande el terror que aquellas sentencias han imprimido en los corazones de los más obstinados»*”. El rètol de la gàbia, del tipus en les que se solia penjar el cap de bandolers en èpoques anteriors, deia, en llatí: “Josep Moragues, a causa d'un crim perpetrat de contínua rebel·lió, després d'haver abusat dues vegades de la clemència reial, a la tercera, a la fi, va posar a prova la Justícia i ho va pagar.”¹¹⁷ La seva vídua, Magdalena Giralt, l'1 de setembre de 1726, havia escrit al marquès de Rialp demanant que, per esborrar la memòria del tràgic i deplorable destí del general Moragues, demanés a Felip V que en fes despenjar el cap. Seguint les ordres del marquès de Rialp, a fi que quedés “*abolida la memoria de un suceso que como sirve de baldón a su familia, conserva la del odio a la causa que le dio el origen*”, Königsegg va reprendre les gestions que ja havia fet anteriorment amb aquest motiu. El 24 de febrer de 1727 l'ambaixador podia comunicar al marquès de Rialp que el capità general de Catalunya ja havia donat compliment a l'ordre dictada pel rei, tal com es desprenia de la carta que li havia tramès el marquès de la Paz.¹¹⁸

116. HHSt, Spanien-Diplomatische Korrespondenz Kart. 71, 28-VI-1727, f. 65-66.

117. E. GIMÉNEZ, “El primer capitán general de Cataluña, marqués de Castrolodrigo (1715-1721), y el control del austracismo”, a P. FERNÁNDEZ ALBALADEJO (ed.), *Los Borbones. Dinastía y memoria de nación en la España del siglo XVIII*, Marcial Pons, Casa de Velázquez, Madrid, 2001, p. 405-406.

118. HHSt, Spanien Varia, 52, (1-IX-1726), f. 743-743v, 13-XII-1726 (f. 742-742v); Spanien-Diplomatische Korrespondenz Kart. 72 821-I-1727), f. 656-656v, Kart. 72 (3-II-1727), f. 397, (21-I-1727), f. 389-389-v, 419v. i 420, Kart. 78 (I-III-1727), f. 19-19v.

L'any 1728, la segona renúncia de Felip V a la corona —l'any següent hi reincidí— posà en alerta les cancelleries europees. No n'hi havia per menys: la possibilitat de la mort de Lluís XV, que li obria el camí cap a la corona francesa, sumada a la melanconia progressiva del rei d'Espanya, constituïen una amenaça per a l'equilibri europeu. Però l'abdicació fou aturada, en darrera instància, per la reina Isabel. La sàtira del *Duende crítico* va poder carregar contra el "monarca lelo", a qui "no se le daba nada la entera decadencia de la monarquía", per acabar sentenciant que "no hay rey".¹¹⁹ L'ambaixador imperial Königsegg ja havia posat al corrent a Viena de "la imbecilidad del rey que de cuando le incapacita para el gobierno".¹²⁰ El judici de l'il·lustrat Gregori Mayans, el 1737, tampoc no es presta a equívocs: Felip V era "el rey encantado".¹²¹

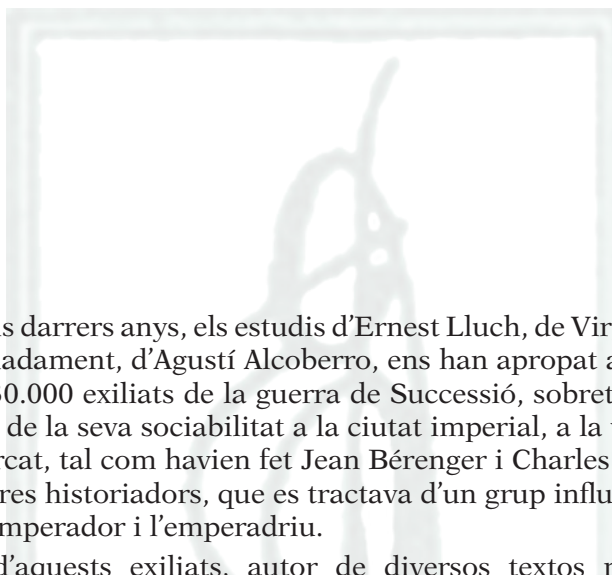

119. T. Egado, *Opini3n p3blica...*, p. 118-119 i 290.

120. HHSt, Spanien–Varia Kart. 52, 1724, f. 566.

121. A. MESTRE, *Apología y crítica de España en el siglo XVIII*, Marcial Pons Historia, Madrid, 2003, p. 100.

LA VEU D'UN EXILIAT AUSTRIACISTA: JOSEP PLANTÍ

En els darrers anys, els estudis d'Ernest Lluch, de Virginia León, i, assenyaladament, d'Agustí Alcoberro, ens han apropat al món dels 25.000 o 30.000 exiliats de la guerra de Successió, sobretot a Viena, i a l'àmbit de la seva sociabilitat a la ciutat imperial, a la vegada que han remarcat, tal com havien fet Jean Bérenger i Charles W. Ingrao, entre d'altres historiadors, que es tractava d'un grup influent en l'entorn de l'emperador i l'emperadriu.

Un d'aquests exiliats, autor de diversos textos manuscrits, fou Josep Plantí, doctor en dret i professor de l'Estudi General de Barcelona. Del personatge, ara per ara, en sabem poca cosa. Segons el seu propi testimoni, es tractava d'un austracista de primera hora que va participar en la conspiració de 1704 —cosa que no hem pogut comprovar— que tenia per objectiu lliurar Barcelona a l'arxiduc, com relata en un memorial escrit a l'entorn de 1719 a fi d'obtenir una pensió:¹ “*Impacientes esperavan los afectos ocasión [...] el pesado jugo les impedía pues poder hablar, tratar y escribir y aun sonyar o explicar sus suenyos.*”² A partir de 1705 bescanvià, segons la seva mateixa expressió, *las leyes y plumas en armas, empuñando la espada,*³

1. BNB, *Opera posthuma*. Ms. AF XI 13. “Aquerdos y memorias del doctor Joseph Plantí del Consejo de su Maghestad C. C. y auditor dell'Audiencia civil de Sardeгна a Carlo terzo, rei de Espagna y sexto Imperador de romanos”, f. 95-115v.

2. *Opera posthuma*. “Aquerdos y memorias”..., f. 99v.

3. *Opera posthuma*. “Aquerdos y memorias”..., f. 101v.

i formà part del regiment de les Reials Guàrdies catalanes de Carles III l'arxiduc, on va servir com a voluntari en la defensa de Montjuïc l'any 1706, enfront dels borbònics.⁴ El 1707 el trobem signant una al·legació, al costat dels doctors Calderó, Llampillas i Capdevila, a favor de Joan Pau Borràs com a arrendador de l'estanc del tabac del Principat.⁵ També sabem que aquell any, després d'haver gaudit d'una càtedra "menor" a la Universitat Literària de Barcelona, va presentar una al·legació per a reclamar una càtedra de "prima" (que havia deixat vacant Francesc Solanes en ser nomenat conseller en el Consell de Nàpols), sense que en coneguem el desenllaç.⁶ El 1711 ocupà el càrrec d'oïdor civil de l'Audiència de Sardènia (territori que va donar l'obediència a Carles III l'arxiduc el 1708) i a l'any següent fou nomenat conseller fins el 1717, quan va lluitar a l'Alguer i Castell Aragonès al costat del virrei marquès de Rubí contra els exèrcits de Felip V, els quals es van apoderar de l'illa. Un cop abandonada Sardènia, tal com insisteix en el memorial que va adreçar a l'emperador, després de "*fatigas y servicios muchos*"⁷ sense compensació, i perduts els seus béns, no cobrava el sou que l'Imperi li devia i no rebia cap pensió. Aleshores, inicià el seu calvari particular per intentar subsistir. En el seu escrit manifestava, dolgut, que molts exiliats s'havien acomodat bé a la cort de Viena, mentre que ell amb prou feines tenia de què viure fins al punt d'expressar: *el no tener que comer es insuportable*.⁸ Encara que era conscient que les seves representacions molestaven a alguns membres de la Cort, estava convençut que, si podia fer-les arribar a mans de l'emperador, Carles VI atendria les seves demandes. Coneixem prou bé les estretors que va patir un ampli segment social dels exiliats, ben explicat per Alcoberro si bé, alhora, Virginia León ha posat en relleu l'esforç de Carles VI per a donar-los suport.⁹

4. N. FELIU, *Anales...*, III, p. 599.

5. *Apéndice a la evidencia política y legal que favorece a Juan Pablo Borrás en la justicia le asiste como Arrendador del Estanque de Tabaco deste Principado*, IUHJV, Fons reserva, Fullets del segle XVIII.

6. J. PLANTÍ, *Alegación jurídica del razonable derecho y justificada equidad asiste al Dr. Joseph Plantí, cathedrático, que fue de cathedra menor de Instituta y después de la de Código en la Universidad Literaria de esta Exclentíssima Ciudad de Barcelona*. Rafael Figueró, Barcelona, 1707. IUHJV, Fons reserva, Fullets del segle XVIII.

7. *Opera posthuma*. "Aquerdos y memorias"..., f. 110v.

8. *Opera posthuma*. "Aquerdos y memorias"..., f. 113.

9. A. ALCOBERRO, *Lexili austriacista (1713-1747)*, 2 volums, Fundació Noguera, Barcelona, 2002; V. LEÓN, *Carlos VI. El emperador que no pudo ser rey de España*, Aguilar, Madrid, 2003. Vegeu, també: F. DURAN CANYAMERAS, *Els exiliats de la Guerra de Successió*. Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 1964.

Unes estretors derivades tant del contingent elevat d'exiliats que l'emperador havia d'atendre com, sobretot, de la pèrdua posterior dels ingressos que procedien de Nàpols i Sicília el 1734, quan aquests territoris van passar sota el domini del rei d'Espanya. A la fi, el 1725 o el 1726 Plantí va rebre una pensió a Viena com a tinent coronel.¹⁰

Un dels trets més rellevants de Plantí, de manera anàloga al gran cronista de la guerra de Successió Francesca de Castellví, és que realitza un exercici de reflexió històrica sobre els traumàtics esdeveniments que li va tocar de viure al seu país. Va deixar escrits dos textos de contingut històric, *De Cathalauniae Principatu* i *Gothorum Historia in Hispania*, a més d'un tercer, especialment interessant en la mesura que reflecteix l'ideari en què se sustentava l'austriacisme.¹¹ Tots ells són inèdits i mereixen un estudi acurat. Tal com ha remarcat Alcoberro,¹² el criteri de la tria lingüística, l'ús del llatí, pot obeir a la intencionalitat de difondre internacionalment la causa dels catalans. El tercer escrit, de contingut històric i polític, porta un títol significatiu: "*De morte Caroli Secundi Hispaniarum regis. De excidio Cathaloniae necnon destructione Barcinonis quasi secura* ("De la mort de Carles II rei de les Espanyes. Del desastre de Catalunya i també de la destrucció de Barcelona que gairebé se'n seguí")" [Apèndix, doc. 4]. Encara que no està datat, podia haver-lo escrit entre 1717 i 1725 o poc després, segons Alcoberro, en uns anys marcats per l'ocupació borbònica de Sardenya (1717) i el congrés de Cambrai i, per tant, d'una considerable inestabilitat internacional.¹³ Plantí parteix de la consideració que el testament de Carles II —de qui fa un elogi abrandat— va ser il·lícit. Per aquest motiu, "els habitants del regne restaren així vinculats per un jurament, quan no es complien els requisits necessaris perquè el jurament fos vàlid".¹⁴ Ara bé: admet que els drets dels dos candidats no

10. G. STIFFONI, "Un documento inédito sobre los exiliados españoles en los dominios austríacos después de la guerra de Sucesión", *Estudis, Revista d'Història moderna*, 17, Universitat de València, València, 1991, p. 7-55 (la referència és de la p. 26).

11. *Opera posthuma...*, f. 117-213 i f. 214-259.

12. A. ALCOBERRO, "Memòria, història i pensament polític a l'exili austriacista. La crònica de la Guerra de successió de Josep Plantí", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 23-II, Universitat de Barcelona, Barcelona, 2003, p. 325-344.

13. *Opera posthuma.* "De morte Caroli"..., f. 2v-30. La traducció al català és de l'amic Pere Galceran Uyà.

14. *Opera posthuma.* "De morte Caroli"..., f. 5v-6.

“eren clars ni definitius, altrament no s’hauria arribat a provocar una guerra”.¹⁵ No dubta que l’única raó que va moure els aliats de l’Imperi Habsburguès, Anglaterra i les Províncies Unides, “femenins tant pel que fa al nom com al caràcter”, va ser l’interès econòmic: “Només els diners, els exèrcits i les aliances són tingudes en compte pels poderosos.”¹⁶

Prossegueix afirmant que, una vegada dominada Barcelona per les “forces confederades” i “quan ja feia cinc anys que regnava en el cor de tots”,¹⁷ Carles va ser proclamat “rei de les Espanyes” (aquesta és l’expressió que utilitza amb més freqüència per anomenar la monarquia). Aleshores, van ser reconegudes les llibertats de Catalunya i de tots els habitants del regne (en un altre lloc parla de les “lleis de les diverses pàtries”)¹⁸ i “posseïda ja Catalunya, com si es tractés de construir un edifici a partir de la pedra angular, fou empresa la recuperació de tota Espanya”.¹⁹ Les Corts celebrades a Barcelona (1705-1706) van aprovar l’exclusió perpètua dels Borbó a la corona hispànica, procediment que “va ser fet d’acord amb la constitució per la qual el rei fa la proposta i els tribunals [entengui’s Braços] ho decideixen, cosa que és diferent de les reunions de tribunals en les quals aquests proposen i és el rei el qui decideix”,²⁰ en clara al·lusió a la diferent mecànica pactista vigent a Catalunya fins el 1714 en relació amb Castella. Plantí situa al 1706 el sorgiment palpable de dos corrents d’opinió a Espanya: “Aviat s’obrí la via perquè, amb els dos regnes desarmats, Aragó i València, juntament amb Catalunya, que estaven unides per legislacions semblants, poguessin gaudir de la separació. Aviat a tot Espanya aparegueren dos corrents d’opinió i es feren patents, puix que fins aleshores havien romàs amagades i discretes, l’angevina i l’austríaca [...] Només es podia témer una cosa: una guerra civil...”²¹ En efecte, diu, “tot Europa se’n ressentí, Espanya va plorar per algun temps. Les províncies ho recordaran una temporada; les ciutats, durant segles [...] Fou una guerra més que civil, puix que hi hagué una successió de desgràcies entre pares, germans, parents, amics. I com que els danys venien d’ambdues

15. *Opera posthuma*. “De morte Caroli”..., f. 6v.

16. *Opera posthuma*. “De morte Caroli”..., f. 7.

17. *Opera posthuma*. “De morte Caroli”..., f. 9v.

18. *Opera posthuma*. “De morte Caroli”..., f. 4.

19. *Opera posthuma*. “De morte Caroli”..., f. 10.

20. *Opera posthuma*. “De morte Caroli”..., f. 11.

21. *Opera posthuma*. “De morte Caroli”..., f. 14v.

parts, també ambdues parts es veien perjudicades a l'hora de la venjança".²²

El doctor en dret no estalvia crítiques: als aliats; al Papa ("inoperant [*quiete, sequestro*] pel bé de la tranquil·litat de tota la república cristiana");²³ als catalans (perquè a les Corts de 1705-1706 no van prendre decisions adequades per a la defensa de Catalunya "puix que actuaven ineptament i si alguna cosa disposaven ho feien a deshora"²⁴). Tampoc s'està de fer retrets a l'emperador: la victòria assolida el 1710 a Saragossa no fou ben administrada. La falta de seny i de diligència, la descoordinació, el desordre i la indisciplina de les tropes "havent-se fet Carles odiós [a Madrid] a causa de no haver imposat disciplina i ordre entre els seus soldats, es veié en gran neguit puix que no confià en les seves forces i ja es cregué vençut",²⁵ van ser el preludi de la catàstrofe derivada de la mort de l'emperador Josep I, el 17 de abril de 1711: "Carles va tornar a la pàtria per tenir cura dels interessos de la seva família." D'aleshores ençà, continua, els aliats van donar l'esquena als acords de l'aliança i van trair als catalans: "Quan es canvien els parers, les confederacions es dissolen i hom entra en un nou sistema."²⁶ Els aliats "abandonant l'honor només feren allò que els convenia i s'ajustava a llurs interessos [...] Així actuaren els anglesos, signant un pacte preliminar el 8 d'octubre de 1711 i contravenint allò que havien subscrit amb els catalans, donant un trist i nefast exemple a la posteritat".²⁷ Després de resistir en solitari, l'emperador lliurà Espanya i deixà el país a la seva sort: "Catalunya, abandonada pel seu patró, enganyada pels confederats, oblidada en el tractat de pau que els potents van fer entre ells [Utrecht], pressentia i preveia que era abocada a la destrucció per part dels espanyols."²⁸

I, a partir d'aquest nou capgirament polític, Plantí arriba a unes conclusions caracteritzades per la seva radicalitat fins al punt que esdevenen, ben segur, un dels exponents més genuïns del constitucionalisme austriacista i de tons republicans, si bé, cal recordar-ho, elaborat després de 1714. Des del moment que Catalunya

22. *Opera posthuma*. "De morte Caroli" ..., f. 15.

23. *Opera posthuma*. "De morte Caroli" ..., f. 29v.

24. *Opera posthuma*. "De morte Caroli" ..., f. 11.

25. *Opera posthuma*. "De morte Caroli" ..., f. 16v.

26. *Opera posthuma*. "De morte Caroli" ..., f. 18.

27. *Opera posthuma*. "De morte Caroli" ..., f. 20.

28. *Opera posthuma*. "De morte Caroli" ..., f. 21.

“no va ser escoltada ni ajudada, es podia preveure que, si pensava i considerava que podia ser lliure, no podia estar subjecta a cap príncep ni sotmesa a cap vincle jurídic: ni a Felip a causa de la sobirania de Carles, ni a Carles per la dimissió d'aquest. La qüestió era si havia de prevaler el jurament prestat a Carles i si la dimissió o l'abandonament d'ell era obligada o no. Per a mi no hi ha cap discussió ni dubte: es pot discutir si la decisió d'aquest fou presa en contra de la voluntat dels catalans, però el que està clar és que era ferma. Tanmateix els privilegis són tant clars i genuïns i havien estat atorgats a favor dels catalans per la munificència dels reis i per actes reials confirmats, i no poden ser obviats sense la voluntat dels catalans”. Per tant, conclou categòricament: “Catalunya, en qualitat de lliure, no està subjecta al dret de res ni de ningú, sinó al seu propi dret.”²⁹

En qualsevol cas, a parer de Plantí, la proposta feta pel “vencedor espanyol” a Utrecht, “en el sentit que d'ara endavant serien tinguts iguals al que eren habitualment els seus dilectes vassalls castellans”, era una fal·làcia, “puix que des de l'antigor els catalans no ignoraven de quina manera els castellans estaven acostumats a ser tractats per llurs senyors, no com a vassalls dilectes, sinó com a esclaus dissortats; per tant consideraven que, vist aquest exemple, altra cosa no podien esperar”.³⁰ Encara més: denuncia la ruptura del pactisme per part de Felip V, en el sentit que aleshores “el rei amb els catalans i no els catalans amb el rei s'havien de posar d'acord, que els pactes entre rei i vassall ja no tenen cap validesa”, i addueix: “Els pactes que els catalans pretenien de Felip V, dominador d'Espanya, no [eren] pas entre rei i vassall, i per tant no podien ser tinguts per pactes. Felip no era rei de Catalunya ni els catalans eren súbdits seus ni vassalls, atenent la revocació del jurament a favor del domini de l'austríac Carles i que per tant estaven obligats per vincles i juraments derivats del nou domini.”³¹ D'aquí que, aleshores, Plantí, conseqüent amb la lectura republicana que fa de la política, porti també a l'extrem els arguments a favor del dret de resistència: “Tots els ciutadans, tant les autoritats com els menestrals, esdevenen soldats i tots prenen les armes”³² i que, citant Gròtius, afirmi que “ni el dret ni la nació es-

29. *Opera posthuma*. “De morte Caroli”..., f. 21v.

30. *Opera posthuma*. “De morte Caroli”..., f. 22-22v.

31. *Opera posthuma*. “De morte Caroli”..., f. 23.

32. *Opera posthuma*. “De morte Caroli”..., f. 24.

tan en contradicció amb aquesta defensa, tot al contrari... La força espanyola és injusta perquè intenta violar el dret... Així doncs, els catalans obrant d'acord amb el dret i amb la nació, no contravenen pas la legalitat quan s'oposen als espanyols armats, i els drets permeten que s'oposin amb la força i les armes als que per la força vénen. Atenent i defensant amb llur sang els privilegis, les immunitats i la llibertat, lluiten per l'honor i la vida, puix que són amants de la llibertat".³³

Finalment, Plantí fa explícita la motivació que el va esperonar a redactar el seu escrit: "No entenc ni puc comprendre per quina raó els catalans són tractats amb paraules indecoroses i criminals per part d'escriptors immorals a causa d'aquesta defensa. Potser és que estan moguts per la passió, o estan corromputs amb favors, o els motiva la complacència i l'adulació vers el rei [...] Davant de tot això cal que jo escrigui alguna cosa a propòsit de la nostra Catalunya, de tots els seus privilegis, exempcions, llibertats i lleis, i fer palès que tot això no els fou concedit des del favor o de la generositat, sinó que fou assolit i aconseguit gràcies a la pròpia sang dels catalans [...] Que sigui conegut i explicat que els catalans es veieren obligats a actuar d'aquesta manera. I que no s'escrigui més d'infàmies i de rebel·lions, sinó que només fou seguida la causa de l'honor, de la sang, de la llibertat i de la pàtria."³⁴ A partir de l'exposició dels fets històrics pretenia, per tant, que el lector pogués formar-se una "recta i honesta" opinió dels esdeveniments que van protagonitzar els catalans enfront de les interpretacions esbiaixades, com les que va escriure el "ministre espanyol Bacallar", marquès de San Felipe, autor dels *Comentarios de la guerra de España e historia de su rey Felipe V, el animoso*.³⁵ Ja que va sobreviure a aquests "fets fatals", Plantí se sentia obligat a contrarestar semblants interpretacions, perquè deia: "no puc quedar-me mut" i, per tant, "intento escriure-ho en qualitat de simple ciutadà del món, només per a la seva seguretat i sense ser suspecte de pressumpta parcialitat. Procuraré fins allà on pugui explicar els fets, narrar la història, proclamar la veritat".³⁶ Com ja hem vist, la "guerra de la

33. *Opera posthuma*. "De morte Caroli"..., f. 24v-25.

34. *Opera posthuma*. "De morte Caroli"..., f. 25v.

35. Edición y estudio de Carlos Seco Serrano, *Biblioteca de Autores Españoles*, Madrid, 1957.

36. *Opera posthuma*. "De morte Caroli"..., f. 26v.

ploma”, paral·lela a la de les armes, amb l’objectiu d’influir en l’opinió pública durant la guerra de Successió i els anys posteriors, va jugar un paper decisiu a l’Europa de principis del XVIII. Ara bé: tot i la intenció divulgativa que el va animar a redactar l’escrit, no tenim constància que aquest text arribés a ser publicat o que tingués una mínima difusió.

La diagnosi pessimista del nostre home sobre l’estat de les coses a la Catalunya borbònica reforçava la línia argumental que hem exposat, a manera de cloenda: “La raça invasora no va vomitar tot el verí del seu antic odi” de cop, sinó que el terror i les imposicions van durar molt de temps, fins al punt que “la regió que abans per part dels reis de tot el món era tinguda com a lliure [...] ara és reputada tributària com moltes altres. Aquella que antigament era honorada amb el títol de «Principat», ara no és més que una província d’Espanya i encara la menor. La que abans ostentava el primer lloc entre els vassalls pel que fa a l’amor i la benevolència règia, ara ocupa el darrer i probablement l’odi dels seus dominadors. La regió, que per la seva virtut gaudia de la llibertat, ara estava perduda en mans de l’infortuni [...] com estaven les coses, quanta consternació, quanta tristesa hi havia a Catalunya!”.³⁷

En síntesi, *De morte Caroli Secundi* proporciona una interpretació del conflicte que sacsejà Europa que, sense sostreure’s a la visió inequívocament austriacista i, doncs, parcial de la història, aporta elements interessants per a la millor comprensió de l’ideari d’aquest “partit” que fou majoritari en els territoris de la Corona d’Aragó. Hi podem observar com el component dinàstic de principis de la guerra —i preponderant en l’austriacisme castellà— llisca inevitablement cap el republicanisme i l’exaltació de les llibertats perdudes, a partir de la defecció dels aliats, primer, i posteriorment de l’emperador. Es tracta d’una argumentació en la línia dels escrits *Despertador de Catalunya* i *Lealtad catalana*,³⁸ de 1713 i 1714, respectivament, que contrasta amb el discurs essencialment dinasticista i de base catòlica que amara els textos austriacistes castellans —que reclouen la política a l’esfera de la consciència i a la concepció amorosa del poder monàrquic—, a

37. *Opera posthuma*. “De morte Caroli”..., f. 28v-29.

38. J. ALBAREDA, *Setembre de 1714: la lluita en el record*, Acte commemoratiu de l’11 de Setembre de 1714, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 2003 i “Encara sobre l’austriacisme”. *Pedralbes. Revista d’Història Moderna*, 23-II, Universitat de Barcelona, Barcelona, p. 187-208.

diferència del discurs contractual català.³⁹ Un plantejament polític que J. M. Iñurritegui ha resseguit, com un "continuum", des de *Luz de la verdad* (1697) fins als escrits esmentats *Despertador de Catalunya* i *Lealtad catalana*, passant per l'*Emperador político* (1700-1706) de Francesc Solanes i per la *Historia de las guerras civiles de España* (1708) del comte de Robres, un filipista desenganyat.⁴⁰ També Jon Arrieta ha fet aportacions aclaridores en aquest terreny.⁴¹ Però cal afegir que la línia argumental de Plantí transcorre per camins diferents del discurs oficial de l'austriacisme que trobem reflectit en els escrits de Juan Amor de Soria i d'altres exiliats i que manté punts en comú amb el *Via fora els adormits* de l'any 1736.⁴²

Encara hi ha un altre text que, probablement, fou redactat pel mateix Plantí, molt rellevant per apropar-nos a l'ideari dels exiliats austriacistes. Es tracta del projecte de colònia que va donar a conèixer Mariarosa Scaramuzza Vidoni⁴³ mitjançant un bon estudi formal del text mancat, però, d'una contextualització històrica adequada. Ignorem si el projecte es va aplicar totalment o parcialment a la "Nova Barcelona" creada entre 1735 i 1737 en el Banat occidental, territori recuperat per l'Imperi als turcs l'any 1716, que es troba en l'actual Zrenjanin, a la Voivodina.⁴⁴ La pèrdua de Nàpols i Sicília, el 1734, d'on procedien les rendes per a mantenir els exiliats, forçà l'empera-

39. J. M. INURRITEGUI, "1707: la fidelidad y los derechos", dins P. FERNÁNDEZ ALBALADEJO (ed.), *Los Borbones. Dinastía y memoria de nación en la España del siglo XVIII*, Marcial Pons, Casa de Velázquez, Madrid, 2001, p. 245-302 (la cita és de les p. 248-249).

40. J. M. INURRITEGUI, "Las Memorias del Conde de Robres: la nueva planta y la narrativa de la guerra civil", *Espacio, Tiempo y Forma*, Serie IV, Historia Moderna, t. 15, Madrid, 2002, p. 187-255. Del mateix autor: "Las virtudes y el jurista: el Emperador político de Francisco Solanes y el amor a la patria", *Congrés de la Comissió internacional per a l'estudi de la història i de les institucions representatives i parlamentàries*, Pre-actes, I, Museu d'Història de Catalunya, Barcelona, 2003, p. 177-193.

41. J. ARRIETA, "L'antífesi pactisme-absolutisme durant la guerra de Successió a Catalunya", a J. ALBAREDA (ed.), *Del patriotisme al catalanisme*, Eumo Editorial, Vic, 2001, p. 105-128.

42. E. LLUCH (ed.), *Escrits polítics del segle XVIII*, tom III. *Via fora els adormits*, Eumo editorial, IUHJV, Vic, 2004; R. M. ALABRÚS, *Felip V i l'opinió dels catalans*, Pagès Editors, Lleida, 2001.

43. M. SCARAMUZZA VIDONI, "Nueva colonia española. Un manuscrito sobre una ciudad ideal proyectada para los exiliados de la guerra de Sucesión", *Quaderni di Letterature Iberiche e Iberoamericana*, 24, 1995, p. 37-64.

44. V. LEÓN, "La oposición a los Borbones españoles: los austracistas en el exilio", dins A. MESTRE, E. GIMÉNEZ (eds.), *Disidencias y exilios en la España moderna*. Universidad de Alicante, AEHM, 1997, p. 469-499 (sobretot, 490-491); Z. FALLENBUCHL, "Espagnols en Hongrie au XVIIIe siècle". *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, LXXXII, 1, Madrid, 1979, p. 85-147; A. ALCOBERRO, *L'exili...*, I, p. 210-218.

dor a la colonització d'aquests territoris per ubicar-los. Tanmateix, la guerra amb els turcs de 1737-1739 i la pesta de 1738 van posar fi a l'existència de la "Nova Barcelona".⁴⁵

Segons Alcoberro, es van redactar diversos projectes per a l'establiment de milers d'exiliats que feien cap a Viena tant el 1714 com entre 1721 i 1725.⁴⁶ La colònia dissenyada per Plantí amb una gran precisió, s'havia de nomenar "Austrihispanica" o "Transhispanica" (i la capital Carolonoble o Carolina) i havia d'estar vinculada al tronc principal de la casa d'Àustria.⁴⁷ El projecte tracta de l'ocupació del territori, sobre els seus pobladors i les lleis que hi havien de regir "*para la más justa y racional administración y gobierno*". Estableix que quatre diputats elaborin una matrícula dels individus de les "*quatro principales naciones (que se supone) formarán dicha nueva provincia, esto es de castellanos, valencianos, aragoneses y catalanes*",⁴⁸ encara que també preveia que en formessin part mallorquins, sards o alemanys casats amb exiliades, als quals s'havia de proporcionar terres "*según su rango y disposiciones se establecerán, sin pecho, tributo, censo ni otra pecuniaria obligación*".⁴⁹ Assenyalava que per a la subsistència dels colons calia disposar d'importants recursos econòmics ja que eren "*los españoles pobladores, aunque todos o la mayor parte, de preferente pobres, nobles de nacimiento o méritos, y todos igualmente honradísimos, no acostumbrados al trabajo con conveniencias, los demás, en sus países, empleados en oficios militares o políticos, y todos muy ociosos con la subsistencia subministrada de V. Magd*".⁵⁰ L'esperit plural impregna el projecte. Així, els diputats buscaran el territori per a instal·lar els nouvinguts "*más conforme, e símil, a la región y temple de tierra abandonada de España*". Calia connaturalitzar els habitants i els seus descendents "*para poder gosar no sólo de sus respectivos fueros,*

45. A. ALCOBERRO, *L'exili...*, I, p. 110-111. Del mateix autor: "L'exili austracista i la Nova Barcelona del Banat de Temesvar: teoria i pràctica", *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XLVIII, 2001-2002, Barcelona, p. 93-112.

46. A. ALCOBERRO, *L'exili...*, I, p. 210-218; el text sencer el proporciona a *L'exili...*, II, p. 155-205. També conté diversos documents sobre la "Nova Barcelona" i els seus habitants a les p. 241-321.

47. BNB, *Opera posthuma*. "Nueva colonia española ideada. Máximo de los Imperadores Carlos Sexto invicto siempre Augusto. Progestada con supposition del Clementissimo Benigno Piadoso Reggio ánimo, admitida con singulares Privilegios, Libertades, Concessiones, Immunities, Exemptiones y Franquias concedida a favor de los más Leales Fidelísimos, Constantes y Inmutables nobles espagnolos austríacos vassallos establecida", f. 31v-95.

48. *Opera posthuma*. "Nueva colonia"..., f. 34v i 35.

49. *Opera posthuma*. "Nueva colonia"..., f. 41v i 36.

50. *Opera posthuma*. "Nueva colonia"..., f. 35v i 43.

privilegios e inmunidades y prerrogativas, sino haserles capaces de poder tener y obtener puestos, empleos seculares y dignidades y beneficios eclesiásticos".⁵¹ Les llengües havien de ser respectades. També les religions, malgrat l'adscripció oficial a la catòlica, per al manteniment de la qual es reclamava la presència de caputxins.

És especialment rellevant el capítol que tracta del govern de la colònia, on diu que els seus habitants "*serán tenidos como verdaderos republicistas y ciudadanos*". En relació amb la gestió de la cosa pública afirma que "*pareciere ser muy al propósito racional y practicable la formación e institución de un magistrado o senado para el modo de un gobierno aristocrático*", a la manera de Milà,⁵² format per 12 senadors o administradors elegits la meitat cada any mitjançant sufragi de tots els *provinciales* matriculats, "*no sólo los nobles, sino también artifices y artesanos*", els quals, en deixar el càrrec, havien d'esperar dos anys per a tornar-se a presentar. Es tractava "*que todos o la mayor parte de una república sientan el cuidado y lleven la carga del gobierno del público*".⁵³ Per tal de garantir un govern fonamentat en la *recta razón* i d'evitar arbitrietats, calia restringir "*el gobierno y modo de gobernar con ciertas leyes y reglas, no siendo justo dependa del arbitrio o antojo de quien comande el gobierno [...] no siendo racional que se gobierne absolutamente y dispóticamente, sí sólo en fuerza del dispuesto por las leyes. Pero como la formación de éstas mayormente en un estado compuesto no deve depender del arbitrio de uno, sí en todo el pueblo o común, debiendo éste deliberar en las cosas públicas y no pudiendo ser unas en todos los reynos y provincias es preciso haser nuevas, ni ser perpetuas por la diversidad de cosas y personas, es necesario mudarlas según el tiempo y sus circunstancias*".⁵⁴ Per aquest motiu, proposava la convocatòria d'una assemblea triennial (que qualifica com a "*congreso, convento o consejo público*") de "*todos los matriculados conprovinciales, a fin de deliberar, corregir, disponer, hacer institutos, leyes y cosas de la mayor entidad, con la condición expresa que para tener qualquier decreto o resolución, fuerza de ley, ha de preceder el consenso y expresa voluntad de la mayor parte del convento o congreso, bien entendido, un voto más de la meitad de los vocales*".

51. *Opera posthuma*. "Nueva colonia"..., f. 35v. i 47.

52. *Opera posthuma*. "Nueva colonia"..., f. 56 i 58v.

53. *Opera posthuma*. "Nueva colonia"..., f. 62 i 64v.

54. *Opera posthuma*. "Nueva colonia"..., f. 59-59v i 64v-65.

En el terreny de la fiscalitat, que considera que ha de ser suau, estableix quatre categories de tributs “*que con justa proporción se cobren, sin excepción o inmunidad de alguno en perjuicio de los demás*”, a part d’altres drets que es podien percebre sobre el consum.⁵⁵ L’ordre públic l’havia de garantir un cos de guàrdies de l’Estat, format per 150 homes, mentre establia que la guerra era una atribució de l’emperador, si bé reconeixia a la colònia capacitat per a “*hacer paces, treguas y confederaciones entre sí y con estrangeros*”, així com per enviar delegats a l’emperador “*con las particulares circunstancias tenían los embajadores de la ciudad de Barcelona respeto a los reyes de España y otras que pueden tener otras ciudades o estados en el mundo*”.⁵⁶ L’educació del jovent, el foment de l’esperit de treball i de les arts mecàniques, així com el rebuig de les despeses sumptuàries i l’atenció als pobres mitjançant la creació d’un mont de pietat i els recursos provinents dels testaments, són tractats en el projecte. Finalment, aborda el tema de la justícia i posa èmfasi en “*la autoridad inviolable de las leyes constituidas i la prudencia, cuidado y afabilidad en los magistrados o quienes gobiernen*”, que havia de ser corresposta per l’obediència del poble i la “*concordia, unión y buena correspondencia entre los ciudadanos o comprovinciales y respeto éstos un paterno amor en los magistrados y cuidado*”.⁵⁷

En síntesi: aquest interessant projecte que, lluny de tractar-se d’un text utòpic com el va qualificar Scaramuzza, conté bona part dels elements que configuraven l’ideari de l’austriacisme (en el doble sentit: participatiu i de concepció territorial plural), amb una dosi elevada de republicanisme i de preocupació racionalista pel bé públic i la felicitat pública en la qual van aprofundir els il·lustrats al cap de poques dècades, entre els quals destaca Francesc Romà i Rossell.

Els textos de l’exiliat Josep Plantí no fan altra cosa que refermar les hipòtesis formulades per Ernest Lluch sobre el pensament austriacista, des d’un vessant teòric que posa l’accent quasi exclusivament en el constitucionalisme català, en lloc de fer-li compartir el protagonisme amb el factor dinàstic, com plantejava el comte Juan Amor de Soria. A poc a poc, els vençuts de 1714 veuen restituit, així, el fragment d’una imatge històrica autèntica, lluny de la mena d’història que, com escrivia Walter Benjamin, sovint sol identificar-se amb els

55. *Opera posthuma*. “Nueva colonia”..., f. 65v i 75.

56. *Opera posthuma*. “Nueva colonia”..., f. 82v, 84 i 84v.

57. *Opera posthuma*. “Nueva colonia”..., f. 93v.

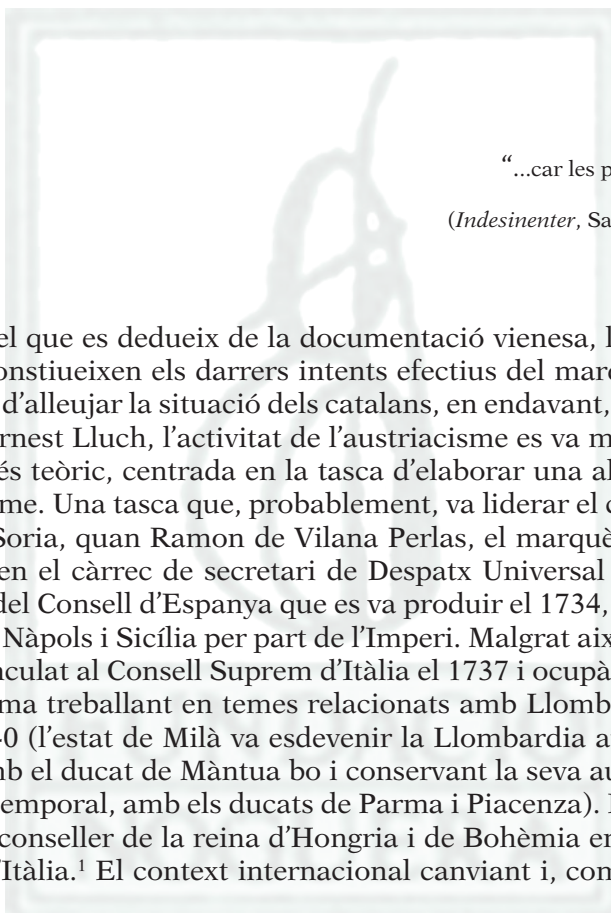
vencedors.⁵⁸ Per aquest camí, ens diu Josep Fontana, podrem assolir una visió de la història que "ens ajudi a entendre que cada moment del passat, igual que cada moment del present, no conté solament la llavor d'un futur predeterminat i indefugible, sinó la de tota una diversitat de futurs possibles, un dels quals pot acabar convertint-se en dominant, per raons complexes, sense que això signifiqui que és el millor, ni, per altra part, que els altres estiguin totalment descartats".⁵⁹

58. W. BENJAMIN, "Tesis sobre la filosofia de la historia", a *Art i literatura* (traducció d'Antoni Pous). Eumo/Edipoies, Vic, 1984, p. 135.

59. J. FONTANA, *La història dels homes*, Crítica, Barcelona, 2000, p. 346.

L'AUSTRIACISME PERSISTENT

“...car les paraules vessen
de sentit”.
(*Indesinenter*, Salvador Espriu)

Si, pel que es dedueix de la documentació vienesa, les gestions de 1727 constiueixen els darrers intents efectius del marquès de Rialp per tal d'alleujar la situació dels catalans, en endavant, com va demostrar Ernest Lluch, l'activitat de l'austriacisme es va moure en un terreny més teòric, centrada en la tasca d'elaborar una alternativa a l'absolutisme. Una tasca que, probablement, va liderar el comte Juan Amor de Soria, quan Ramon de Vilana Perlas, el marquès de Rialp, va cessar en el càrrec de secretari de Despatx Universal després de l'extinció del Consell d'Espanya que es va produir el 1734, arran de la pèrdua de Nàpols i Sicília per part de l'Imperi. Malgrat això, Amor va quedar vinculat al Consell Suprem d'Itàlia el 1737 i ocupà la Secretaria de Parma treballant en temes relacionats amb Llombardia entre 1738 i 1740 (l'estat de Milà va esdevenir la Llombardia austríaca en unir-se amb el ducat de Màntua bo i conservant la seva autonomia i, de forma temporal, amb els ducats de Parma i Piacenza). L'any 1740, Amor era conseller de la reina d'Hongria i de Bohèmia en el Consell Suprem d'Itàlia.¹ El context internacional canviant i, com assenyalà

1. E. LLUCH, *Aragonesismo austracista...*, p. 84; sobre Llombardia: A. ÁLVAREZ-OSSORIO ALVARIÑO, *La república de las parentelas. El Estado de Milán en la monarquía de Carlos II*, Gianlucci Arcari Editore, Mantova, 2002, p. 398-404.

Lluch, el rellevament polític de les principals figures de l'austriacisme a Viena, van propiciar unes reflexions polítiques interessants.²

El context de la guerra de Polònia, entre 1734 i 1741, en la qual l'emperador va fer costat al seu nebot August de Saxònia com a candidat al tron —era fill del finat monarca August III—, mentre que França apostà per Estanislau Lesczynski —sogre de Lluís XV—, i el fet que un any abans de l'inici de la guerra (1733) França i Espanya haguessin signat el primer Pacte de Família, va posar en alerta a l'Imperi. De nou, i malgrat el perdó general de 1725, van ser segrestats els béns d'antics austriacistes i es van prendre mesures de precaució a Catalunya i València. José Patiño va ser informat que a la ciutat de València s'havien produït “conventículos” amb motiu de la declaració de guerra a l'emperador, i en relació amb aquest fet el marquès de Campoflorido escrivia que “*en estas materias de estado se debe estar a la vista mayormente a aquellos naturales [que] por su genio conservan su efecto al emperador*”.³

Ben aviat, l'exèrcit comandat pel marquès de Montemar va derrotar als austríacs el 1734 a Bitonto, Gaeta i Capua, i va poder apoderar-se de Nàpoles i de Sicília. En virtut del Tractat de Viena de 1738 Felip V veia, finalment, reconegut el dret que el príncep Carles esdevingués rei de les dues Sicílies, un cop hagués renunciat als ducats de Parma i Plasència a favor d'Àustria. El Regne Unit, mentrestant, no amagà els seus recels cap el nou rei de Nàpols i l'augment de la tensió en relació amb el comerç americà va conduir, de nou, a la guerra amb Espanya l'any 1738, coneguda com la guerra de l'“Orella de Jenkins”.⁴ Per a la cort vienesa, de més a més, la pèrdua de Nàpoles i de Sicília va tenir greus repercussions perquè les pensions destinades al nombrós contingent d'exiliats austriacistes, més de 25.000, aleshores, segons Amor de Soria,⁵ procedien de les rendes d'aquests territoris, cosa que va provocar la necessitat de desplaçar molts dels

2. E. LLUCH, “El judici imperial sobre el *Via fora als adormits*”. *Bulletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, X, 1999, IEC, Barcelona, 1999, p. 67-88 (la referència és de la p. 69).

3. J. PRADELLS, *Del foralismo al centralismo. Alicante, 1700-1725*, Universidad de Alicante. Caja de Ahorros Provincial de Alicante, 1984, p. 235.

4. A. DE BÉTHENCOURT, *Relaciones de España...*, p. 219 i s.; sobre Llombardia: A. ÁLVAREZ-OSSORIO, *Milán y el legado...*, p. 255-319.

5. E. LLUCH, *Aragonesismo...*, p. 94.

exiliats al Banat on es fundà la colònia de la "Nova Barcelona", a l'actual Zrenjanin.⁶

La urgència de combatre la "monarquia universal" dels Borbó, la "Babel", com la qualifica un dels textos austriacistes, fou el *leit motiv* dels nou escrits que Lluch va estudiar del període comprès entre 1734 i 1741.⁷ A més a més, Lluch publicà íntegrament quatre textos de Juan Amor de Soria: *La Voz precursora de la verdad* (1734), *Enfermedad crónica y peligrosa de los reinos de España y de Indias* (1741) —el text fonamental de l'austriacisme a l'exili—, *Reflexiones sobre el discurso intitulado "Remedios necesarios, justos y convenientes para restablecer la salud de Europa"* (1742) i *Censura o juicio imparcial sobre el papel intitulado en catalán: "Via fora", traducido en francés con el título "Alarme aux endormis" en el asunto de las materias políticas presentes*, de Ramón Arias de Vaydon (1735).⁸ Josep Maria Torras i Ribé va editar el *Record de l'aliança fet al Srm. Jordi-Augusto, rei de la Gran Bretanya* (1736) l'autoria del qual, segons Lluch, seguint els passos de Carreras i Bulbena, podria atribuir-se a l'últim conseller en cap, Rafael Casanova, que en aquells anys residia a Barcelona.⁹ A part del *Via fora els adormits*,¹⁰ text que ha estat publicat recentment, coneixem una *Memorie istoriche della guerra tra l'Imperiale Casa d'Austria e la Reale Casa di Borbone per gli Stati della Monarchia di Spagna (1701-1713)*, una extensa obra de 720 pàgines, publicada a Venècia l'any 1736 que constitueix una peça més de l'ofensiva austríaca davant l'opinió pública per aturar els Borbons.¹¹ Una ofensiva que devia tenir els seus adeptes a Catalunya com va advertir oportunament Pi i Aramon el 1854 en assenyalar que "en 1736 existía aún en Cataluña un partido austriaco que anhelando sacudir el yugo de Castilla, imploró secretamente el auxilio de

6. V. LEÓN, "La oposición a los Borbones...", p. 487-492.

7. E. LLUCH, *La Catalunya vençuda...*, p. 55-92. Completà l'anàlisi mitjançant l'estudi d'altres textos a *L'alternativa...*, p. 21-36.

8. Els tres primers a *Aragonesismo austracista...*, p. 3-375 i el quart a: "El judici imperial sobre Via fora als adormits", *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, X, Barcelona, 1999, p. 67-88.

9. J. M. TORRAS I RIBÉ, *Escrits polítics del segle XVIII*, t. II. *Documents de la Catalunya sotmesa*, Vic, Eumo Editorial, IUHJV, 1996, p. 61-83; E. LLUCH, *La Catalunya...*, p. 78-79.

10. Editat por Norbert Font i Sagué en 1898; E. LLUCH (a cura de), *Escrits polítics del segle XVIII*, t. III. *Via fora els adormits*, IUHJV, Eumo Editorial, Vic, 2004.

11. Me l'ha proporcionada, amablement, Josep Fontana: Venècia, Batista Recurti, 1736.

Jorge II de Inglaterra en virtud del tratado de Génova de 1705”, el qual feia esment a Amor de Soria.¹²

El *Via fora els adormits*, publicat el 1734, és un text que planteja diversos interrogants, tant pel que fa a l'autoria com al corrent de l'austriacisme del qual es feia portaveu. Sobre l'autoria, segurament, pel que es desprèn del text —ja que ni el suposat autor, Broak, secretari de Crow, ni el seu corresponent Vallès, fins avui no han pogut ser identificats—, la hipòtesi de Rosa M. Alabrús és la més plausible a menys que es pogués confirmar que l'autor del text va ser el personatge que, segons Antoni Porta, va treballar com a secretari de Crow, anomenat Marcià Llucià.¹³ Efectivament, els detalls que dona l'autor sobre la participació en la signatura del pacte de Gènova, acompanyant l'ambaixador Montnegre en l'audiència que li concedí a la reina Anna, entre d'altres, fan versemblant que el tal Broak —encara que potser amb un altre nom, però no necessàriament— elaborés un primer esborrany sobre el qual va treballar un català —resident a Catalunya o exiliat a Itàlia o a Viena—, traduint-lo, adaptant-lo i incorporant referències d'autoritats jurídiques i eclesiàstiques, ja que podria tractar-se d'un dominic. D'altra banda, la documentació que utilitza es troba a Londres. La segona qüestió que ens planteja guarda una relació evident amb la primera. Ens trobem, abans que res, davant d'un text que, malgrat condemnar repetidament l'abandó britànic dels catalans, intenta, no menys obstinadament, traslladar la culpa a Viena, descarregant les ires contra alguns dels exiliats del “partit espanyol” de la cort: assenyaladament, Vilana, Amor, Verne-da i el comte Ferran. A banda d'atacs i insults que engruixien la llegenda negra de Vilana, un dels motius de dissentiment més rotund era la proposta de casar l'arxiduchessa Maria Teresa amb Carles de Borbó. Segons el *Via fora*, la idea va partir d'Amor de Soria. Un extrem, aquest, que desmenteix el mateix Amor de Soria a les seves *Addiziones*, com veurem més endavant, i que també rebatia Arias de Vaydon, a *Censura crítica*, qualificant-lo de “*detestable mentira*”.¹⁴ Tal com hem exposat, aquesta idea formava part del projecte que va qual·lar a la pau de Viena de 1725, del qual Ramon de Vilana Perlas en fou un dels artífexs. Com a alternativa, l'autor del *Via fora* propugna

12. A. A. PI I ARAMON, *Barcelona antigua y moderna o descripción e historia de esta ciudad desde su fundación a nuestros días*, vol. II, Barcelona, Imp. y Lib. Politécnica de Tomás Gorchs, 1854, p. 893.

13. R. M. ALABRÚS, *Felip V...*, p. 401-405; A. PORTA, *La victòria catalana de 1705*, Editorial Pòrtic, Barcelona, 1984, p. 305-306.

14. E. LLUCH, “El judici imperial...”, p. 88.

el matrimoni de les dues arxiduchesses amb Francesc Esteve i Carles de Lorena, respectivament, o bé amb Carles i Pere de Portugal. La primera idea no era nova: n'hem parlat anteriorment; l'hem vista formulada el 1719 a Viena (en una "Acadèmia" per un tal *don* Francisco), i proposava un repartiment dels territoris de la monarquia hispànica semblant al del *Via fora*, amb el duc de Lorena com a rei dels territoris de la Corona d'Aragó (incloent Navarra, Biscaia i Amèrica septentrional).

El més interessant del *Via fora* és que formulava tres propostes polítiques alternatives per a alliberar Espanya del despotisme dels Borbons: la primera, la materialització dels matrimonis de les dues arxiduchesses amb els prínceps de Lorena o Portugal; la segona, per impedir que França i Castella fossin frontereres, mitjançant la creació d'una estructura territorial tripartita, amb tres blocs diferenciats: el galaico-portuguès (sota domini britànic), el castellano-andalús-extremeney (sota influència francesa) i el del regne o república de la Corona d'Aragó i les províncies Basques, amb Navarra i Múrcia (sota l'Imperi); la tercera opció era la creació d'una "república llibera del Principat de Catalunya en sa integritat antiga". La proposta, si fa o no fa, és la que havia formulat el comte Felip Ferran —curiosament, un dels polítics que el *Via fora* deixa mal parat— a Jordi I el 18 de setembre de 1714, quan encara no era coneguda la caiguda de Barcelona a mans del duc de Berwick. Però cal posar en relleu que en l'esperit del text sobresurt l'afany de justificar la "pèrfida Albió", un afany no reeixit per dues raons: la primera, quan posa les esperances en el reconeixement del govern dels *whigs* encapçalat per Walpole, el qual va censurar i condemnar el govern dels *tories* per l'abandó dels aliats i dels catalans en el *Report from the Committee of Secrecy* del juny de 1715: un reconeixement, recordem-ho, que no va anar acompanyat de cap mesura conseqüent en l'ordre internacional. La segona, que el *Via fora*, citant Crow, afirma que "mai podrem esperar en congressos altres disposicions que les de nostra ruïna, mentre es continua l'esclavitud que ocasionarem a Catalunya, Aragó i València". La solució per a retornar la llibertat a Espanya, doncs, passava inevitablement per la guerra.¹⁵ Però ja hem dit que en cap de les negociacions que van tenir lloc el 1713-1714, el 1715, el 1719 i el 1725, el Regne Unit apostà decididament per les llibertats catalanes en la defensa de les quals s'havia compromès en el pacte de Gènova de 1705. A la fi, tam-

15. E. LLUCH (a cura de), *Escrips polítics...*, p. 145-146 i 107.

poc es comprometé durant la guerra durant la dècada dels trenta tal com reclamava l'autor del *Via fora* i com esperava el grup d'exiliats de Viena. Broak, o qui fos l'autor, devia ser algú realment compromès amb la causa dels catalans, com es desprèn del fet que acompanyés el marquès de Montnegre en la visita a la reina Anna i en les gestions fetes per Dalmases a Londres, però que gaudia de poca influència política en aquella cort, la qual ja havia obtingut, amb escreix, els objectius que perseguia a partir de l'any 1713. Les seves crítiques fetotes al grup de Vilana s'han de situar en un doble pla: d'una banda, en el dels interessos confrontats, des del 1705 i agreujats a partir de 1709, entre Anglaterra i l'Imperi —sense oblidar mai la plena supeditació econòmica i militar d'aquest al govern de Londres—i, d'altra banda, a les dues tendències que van conuiu dins l'austriacisme des dels primers anys de la guerra: els sectors més constitucionalistes i els dinasticistes i oficials, dels quals Ramon de Vilana Perlas, però també Verneda i el comte Ferran, en serien els millors exponents. De fet, Sanpere i Miquel ja havia remarcat l'existència d'un partit “*fuerrista*”, mentre que qualificà el canceller Llorenç Tomàs de “*jefe del partido intransigente austríaco*” a la Barcelona resistent de 1714, una divisió que tampoc va passar desapercebuda a Ernest Lluch.¹⁶ Però l'historiador també posà en relleu que, malgrat la resposta irada de Viena al *Via fora*, per mitjà de “*Censura o juicio imparcial sobre un papel intitulado en catalán*”, el qual exculpava els Àustries, hi havia importants coincidències de fons en les posicions ideològiques d'uns i altres: assenyaladament en relació amb la pèrdua de la llibertat a Espanya amb els Borbó i els seus mètodes despòtics, així com en la conveniència de restablir les llibertats perdudes dels territoris de la Corona d'Aragó.¹⁷

L'altre text esmentat, el *Record de l'Aliança* —a més d'incloure documents fonamentals com el del pacte de Gènova— evoca els compromisos incomplets pels anglesos a la guerra de Successió (“sacrificant a tota l'Europa i negant-nos sa aliança, comprava l'esclavitud inglesa ab lo preu de la catalana”), i parla de “tan pèrfida traïció d'una amistat fingida” duta a terme “d'un corromput ministeri que sacrificava sa pàtria”,¹⁸ mentre que *La voz precursora de la verdad* té per fi-

16. S. SANPERE, *Fin de la nación...*, p. 293, 316 i 362.

17. E. LLUCH, “El judici imperial...”, p. 71.

18. J. M. TORRAS I RIBÉ, *Escrits polítics...*, p. 82-83; E. Lluch, *La Catalunya vençuda...*, p. 78-79; R. M. ALABRÚS, *Felip V...*, p. 408-411.

nalitat assolir la unió armada de les potències europees, anteriorment aliades, per aturar el predomini borbònic i el seu despotisme que "*ha edificado una Babel* [símbol de la monarquia universal] *que os destruye y arruina*".¹⁹ En síntesi, aquests textos, que perseguien l'objectiu de retornar Espanya (o una part d'ella) al sistema anterior de 1714, s'inscriuen dins una campanya dirigida des de Viena per aconseguir un canvi d'actitud dels britànics i desvetllar l'opinió pública catalana. Alabrús ha completat l'anàlisi d'aquests textos mitjançant hipòtesis sobre la seva autoria i sobre el seu contingut i ha posat en relleu els punts de desacord entre els dos corrents de l'austriacisme resistent: el dels residents a Catalunya, que podríem definir essencialment com a constitucionalistes, i el dels exiliats, més oficialistes i proimperials.²⁰

En relació amb la possible col·laboració entre els austriacistes residents a Catalunya i els de l'exili, a banda dels contactes que ha donat a conèixer Agustí Alcoberro, Alabrús ha trobat pistes de l'austriacisme persistent a Catalunya a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.²¹ Al llarg de les dècades de 1730 i 1740, els acadèmics van compartir la preocupació per la llengua i la història en uns anys, convé recordar-ho, que Felip V havia posat en solfa una "nova planta cultural", en expressió de Jaume Tortella, que pivotava entorn de la llengua castellana i d'una interpretació oficial de la història d'Espanya (la Real Academia Española va ser creada el 1714 i la Real Academia de la Historia el 1738). Antonio Mestre i Giovani Stiffoni també ens han advertit sobre el fort centralisme programàtic de Patiño, Feijoo i Campillo, de l'entorn reial.²² Benito Jerónimo Feijoo va esdevenir l'intel·lectual orgànic del règim, en expressió de Pablo Fernández Albaladejo: si bé és cert que va reformular la idea de nació

19. E. LLUCH, *La Catalunya vençuda del segle XVIII. Foscors i clarors de la Il·lustració*, Barcelona, Edicions 62, 1996, p. 60-81 (hi ha una versió en castellà: *Las Españas vencidas del siglo XVIII. Claroscuros de la Ilustración*, Crítica, Barcelona, 1999); la cita de *La voz...* pertany al llibre de LLUCH, *Aragonesismo austracista (1734-1742). Conde Juan Amor de Soria*, Saragossa, Institución "Fernando el Católico" (CSIC), Diputació de Zaragoza, 2000, p. 68; vegeu també: V. LEÓN, "La influencia española en el reformismo de la monarquía austríaca del Setecientos", a *Cuadernos dieciochistas*, 1, Ediciones Universidad de Salamanca, Salamanca, 2000, p. 107-132.

20. R. M. ALABRÚS, *Felip V...*, p. 392-415.

21. E. LLUCH, *La Catalunya...*, p. 70; R. M. ALABRÚS, *Felip V i l'opinió...*, p. 371-385 (la referència és de la pàgina 405).

22. J. TORTELLA, "Legislación en el cambio dinástico: «la nueva planta cultural»", *Manuscrits*, 18, Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra, 2000, p. 141-160. A. MESTRE, *Apología y crítica de España en el siglo XVIII*, Marcial Pons Historia, Madrid, 2003, p. 95-118. G. STIFFONI, *Verità della storia e ragione del potere nella Spagna del primo '700*, Franco Angeli Storia, Milà, 1989, p. 199 i 207.

—enfront de l'encès to *nacionista* que trobem en la política de base catòlica d'Alejandro Aguado (*Política española para el más proporcionado remedio de la monarquía*, 1746)—, entenent la pàtria com un “*cuero de estado*”, sota un “*gobierno civil*” i la “*coyunda de unas mismas leyes*”, desproveïda de tot essencialisme territorialista, la lectura modernitzadora de Feijoo no deixava d'interpretar Espanya en clau castellana.²³ La impressió que a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona es respirava un cert austriacisme ha estat corroborada per Pep Valsalobre, el qual s'ha referit a l'“austrofilia” i al patriotisme català que compartien alguns dels acadèmics més rellevants. Així, l'eclesiàstic i poeta Agustí Eura va escriure que després de 1714 Catalunya era:

“la nació més esclava i ultratjada,
la més vilipendiada
que al món se puga trobar.”²⁴

Sens dubte, el text més emblemàtic de l'“austriacisme persistent i depurat” és *Enfermedad crónica y peligrosa de los reinos de España y de Indias* (1741) que Lluch va publicar al seu llibre *Austracismo aragonésista*. L'aragonès-navarrès Juan Amor de Soria constitueix la figura central, des del punt de vista de la formulació teòrica de l'austriacisme. Va ser oficial de la Secretaria de Despatx Universal de l'influent Ramon de Vilana Perlas, marquès de Rialp. Amor formula un austracisme depurat dels mals que havien conduït a l'increment del poder absolut, a la decadència econòmica i a la corrupció política en temps dels Àustries —d'aquí, doncs, el títol d'*Enfermedad crónica*—, situació que havia assolit el zenit amb l'absolutisme borbònic. La manca de convocatòria de Corts, principal problema del que derivaven tots els mals, va ser causada, a parer d'Amor de Soria, per “*la cautela de los primeros ministros [para] evitar esta convocación con el pretexto de la mayor libertad con que los estados y brazos impugnaban en las Cortes Generales la mala conducta de ellos, y prevenían remedios a la salud pública, y de esta omisión han nacido los mayores males de*

23. P. FERNÁNDEZ ALBALADEJO, “Dinastía y comunidad política...”, p. 506 i 524. Del mateix autor: “La nación de los «modernos». Incertidumbre de nación en la España de Felipe V”, a Diversos Autores, *Josep Fontana. Història i projecte social. Reconeixement a una trajectòria*, I, Crítica, Barcelona, 2004, p. 438-452.

24. P. VALSALOBRE i J. GRATACÓS, *Agustí Eura, OSA (1684-1763). Escritor y obispo*, Editorial Revista Agustiniàna, Madrid, 2001, p. 268; P. VALSALOBRE, “Agustí Eura i les muses catalanes a l'Acadèmia de Barcelona”, *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XLVIII, 2001-2002, p. 161-212 (la referència és de les pàgines 194-195).

los reinos y la peligrosa enfermedad que hoy padecen".²⁵ El censor de l'obra, el catedràtic Miguel Monge, resident a Viena, coincidia amb l'autor que la "*libre razón*" permetia defensar el "*restablecimiento de las Cortes Generales y el uso de los antiguos Fueros y Leyes fundamentales de los Reinos*". Amb tot, com recorda Lluch, l'obra no va ser editada, probablement per prudència política.

Tres són les qüestions essencials del programa d'Amor de Soria que li confereixen un notable grau de modernitat política —entesa en el sentit d'una major participació política mitjançant mecanismes de representació gràcies als quals avançaven els països amb règims parlamentaris—. La primera, la centralitat de les Corts, d'acord amb la idea de la unió horitzontal de corones (*aeque principaliter*). Les Corts havien de tutelar el compliment de les lleis fonamentals del regne, aprovar els subsidis per al rei i elaborar lleis per fer prosperar el país i evitar la corrupció.

La segona qüestió té relació amb una millor estructuració dels territoris d'Espanya, a l'objecte d'"*hermanar y concordar las dos coronas y sus naciones, deshaciendo y destruyendo una de las causas de la enfermedad de la monarquía por la discordia y la antipatía que entre ellas ha reinado*".²⁶ D'aquesta manera pretenia posar fi als greuges i malfiances entre els països d'una Corona d'Aragó apartada dels avantatges de la cort reial, però lliure de càrregues fiscals permanents, i una Corona de Castella que gaudia dels beneficis de la cort però que carregava amb el pes feixuc de la fiscalitat de la monarquia. Feia més d'un segle que el comte-duc d'Olivares (en el "gran memorial" de 1624) havia abordat la qüestió des d'un prisma inequívocament absolutista i seguint les pautes de l'ordenament jurídic-polític castellà. En canvi, Amor de Soria, per fer efectiva la coordinació bo i mantenint i envigorint, fins i tot, el sistema representatiu, suggeria que les Corts de Castella, Aragó, València, Mallorca i Catalunya es reunissin cada 7 anys; que es constituís una assemblea fixa formada per 11 diputats territorials (2 de Castella, 1 d'Andalusia, 1 de Granada, 1 de Múrcia, 1 de Galícia, 1 de Navarra i els territoris bascos, 4 de la Corona d'Aragó) i que, finalment, es convoqués un parlament de la monarquia cada 10 anys, compostat per diputats dels regnes, per dos consellers de cada Consell Suprem i un Secretari d'Estat nomenat pel

25. E. LLUCH, *Aragonesismo...*, p. 40-41 i 130.

26. E. LLUCH, *Aragonesismo...*, p. 189.

rei. També recuperaven el protagonisme els 12 Consells Supremes de la monarquia dels Àustries. En síntesi, és evident que en la proposta del teòric de l'austracisme renovat la tendència a l'enfortiment del poder de la monarquia —com ho prova el relleu que pren la figura del secretari de Despatx Universal tal com ha exposat Virginia León—,²⁷ d'acord amb el desenvolupament de l'Estat modern, esdevé compatible amb l'esquema constitucionalista i territorialment plural, en un model que se situa als antípodes del borbònic. Amb tot, Jon Arrieta ha fet notar la paradoxa que, a l'hora de formular aquest projecte de regeneració per a l'Espanya derrotada pels Borbó, Amor de Soria cita únicament les lleis castellanques que integren la *Nueva Recopilación*.²⁸

La tercera qüestió que cal destacar, estretament vinculada amb la concepció política exposada en els dos punts anteriors, és el programa fiscal d'Amor de Soria. A Castella, conservació de les regalies i supressió dels tributs perjudicials (*alcabalas, millones, montazgo...*) que considerava injustos i il·legals, a la vegada que percebuts amb desigualtat. Havien de ser substituïts per un subsidi aprovat en Corts, un cop fet l'inventari o cadastre dels béns i rendes dels individus, segons la seva riquesa. Als territoris de la Corona d'Aragó també els aplicava el subsidi que havien d'aprovar les Corts respectives en concepte de dotació per a la defensa comuna del territori de la monarquia. La proposta va acompanyada d'un programa econòmic per a impulsar l'agricultura i l'obertura del mercat d'Índies a la Corona d'Aragó, però també inclou mesures de caràcter industrialista. Ja hem vist com el 1710 (en l'escrit *Reflexiones anticipadas a su Majestad*), en plena guerra, Amor de Soria i Ramon de Vilana van dissenyar un primer programa fiscal que s'orientava cap a la mateixa direcció del que esbossava a *Enfermedad crónica*. Els dos principals referents d'Amor de Soria són el diplomàtic Diego de Saavedra Fajardo i l'arbitrista Pedro Fernández Navarrete.²⁹ El primer va ser autor de les *Empresas políticas* (1640), un manual d'educació de prínceps que assumia la raó d'estat des del cristianisme, i va esdevenir el tractadista polític més llegit a Espanya durant el segle XVII, preocupat per la decadèn-

27. V. LEÓN, *La oposición...*, p. 129-130.

28. J. ARRIETA, "Austracismo, ¿Qué hay detrás de ese nombre?", a P. FERNÁNDEZ ALBALADEJO (ed.), *Los Borbones. Dinastía y memoria de nación en la España del siglo XVIII*, Marcial Pons Historia, Casa de Velázquez, Madrid, 2001, p. 177-216 (la referència és de la pàgina 205).

29. S. FAJARDO, *Empresas políticas*, F. J. Díez de Revenga (editor), Planeta/Autores Hispánicos, Barcelona, 1988; P. FERNÁNDEZ DE NAVARRETE, *Conservación de monarquías y discursos políticos*, M. D. Gordon (editor), Clásicos del pensamiento económico español. Instituto de Estudios Fiscales, Madrid, 1982.

cia de la monarquia, per l'onerosa càrrega de les contribucions i pel llast de la corrupció. D'altra banda, Fernández, autor de *Conservación de monarquías y discursos políticos* (1626), va abordar el problema de l'opressió fiscal que patien els *pecheros* castellans i va proposar que els altres regnes de la monarquia contribuïssin a sufragar les despeses derivades de la defensa de les costes, a més d'un donatiu voluntari que havien de satisfer els grups socials benestants de la Corona de Castella, inclosos els nobles i eclesiàstics. A partir, doncs, d'aquests pressupòsits teòrics —que no eren, certament, els d'Olivares— Amor de Soria va desplegar el seu programa fiscal, el va quantificar i va establir categories de pagament, sempre partint de la base que la percepció d'un subsidi requeria l'aprovació prèvia de les Corts.

Dos textos inèdits completen el llegat de l'austracisme vienès. El primer, anònim, *Remedios necesarios, justos y convenientes para restablezar la salud de Europa*, de 1734 [Apèndix, doc. 6], parteix de l'acord amb *La voz precursora de la verdad*, de Juan Amor de Soria. Tal com subratllà Lluç, la seva particularitat es toba en el fet que no es tracta d'un text teòric, sinó que proposa mesures polítiques contra la casa de Borbó ressuscitant la gran aliança defensiva formada per Àustria, el Regne Unit, Portugal i les Províncies Unides, tant per restablir l'equilibri europeu com per alliberar els espanyols que "*gimen baxo la más dura servidumbre del despotismo de la Casa de Borbón*". La creació d'un exèrcit confederat format per 34.000 homes havia de tenir com a objectiu principal "*la empresa de sacar de España y de Indias a la casa de Borbón; la Europa lograría su libertad y la corona de Francia, reducida a los límites de la moderación, estudiaría más en su conservación que en dominar a todos*". Alhora, permetria restaurar "*la antigua libertad de los españoles y de los vasallos de aquella gloriosa monarquía en dichos reynos y dominios, la segura observancia de sus leyes, de sus fueros, de sus privilegios, de sus libertades e inmunidades, la autoridad de sus Cortes generales, qual la tuvieron en tiempo de los señores reyes don Fernando y doña Isabel*". Es tractava de "*librarlos de las opresiones que padecen, excitando y convidando a todos los vasallos de ellas y prometiéndoles con la palabra regia y fee pública de no dejar las armas hasta haver obtenido y conseguido la purificación de aquel acto de abdicación y la observancia de las leyes, fueros y privilegios, autoridad de las Cortes generales de unos y otros reynos, como queda dicho, y restituidas todas las cosas assí por la dirección e instituzión de los tribunales, como por el método de gobierno que los serenísimos reyes austríacos establezieron y observaron*". Calia abolir, en conseqüència, tot el que s'havia executat a Espanya des de la mort de Carles

II “contra las dichas leyes e instrucciones governativas y en perjuizio o menosprecio de las Cortes, especialmente en materia de negocios graves pertenecientes a las coronas a los reynos y a los pueblos, y en puntos de tributos imposiciones y gravámenes que requieren el assenso y aquerdo de las respectivas Cortes según leyes”. També havien de ser eliminades les quintes en els regnes de Castella “como lo fue siempre y debe serlo en la Corona de Aragón y que sea a cargo de los reyes el hazer con dinero las levas, para evitar por este medio la violencia y la despoblación de los reynos”. Per tant, a fi de restablir l’ordre polític s’havien de convocar les Corts de Castella, Aragó, València, Catalunya i Mallorca, “según sus institutos y leyes”, i a l’empara dels aliats s’havia de garantir “la más segura observancia de sus leyes, fueros, privilegios, libertades e inmunidades”. Però a més d’aquests plantejaments, plenament coincidents amb els que va formular Juan Amor de Soria a la *Enfermedad crónica*, el projecte contempla que “en el nuevo puerto franco de Cádiz será inmediatamente establezida una Compañía universal respectivamente al tráfico con dichas Indias Americanas y que en dicha Compañía el señor rey de las coronas de Castilla y Aragón tengan quatro partes enteras en las acciones”, que Gran Bretanya en tindria dues, l’emperador una, i les Províncies Unides una altra, “con la absoluta exclusión de franceses y otras naciones”. L’ocupació d’Espanya s’havia d’emprendre per Andalusia amb el suport de l’armada naval de Gran Bretanya i de les Províncies Unides. Finalment, preveia mesures per a guanyar-se la simpatia de la població castellana i andalusa, especialment en matèria de religió i de tributació, les quals s’havien de divulgar mitjançant manifestos.³⁰

Podríem concloure dient que *Remedios necesarios* recupera una part important del discurs austriacista català de 1705, sobretot en el seu vessant llibertari però també en l’econòmic. Amor de Soria va manifestar la seva conformitat amb el text, al cap de vuit anys, si bé proposà unes correccions i actualitzacions que Ernest Lluch va publicar,³¹ acompanyades d’una carta al comte de Cervellón (el possible autor de *Remedios*), membre del Consell d’Espanya i conseller per Sicília fins el 1736, en la qual expressava el seu pessimisme respecte a la materialització del projecte. Deia: “*Bien supongo diligencia inútil qualquiera discurso sobre el assunto, porque nuestra corte piensa a lo presente y no a lo futuro, política que se observa en Alemania, quando ven que los franceses obran siempre con las líneas tiradas a lo venir.*”

30. RAH, ms. 9/4770.

31. *Aragonesismo austracista...*, p. 368-375.

Aquestes paraules de Juan Amor ens dibuixen un home cansat i desenganyat, i inclouen un paràgraf bonic que resumeix esplèndidament la trajectòria política i humana de l'exiliat que emocionà Lluç: "*A mi me ha tocado obedecer a V. E., no obstante que conozco vano nuestro cuydado, o sea nuestro desseo por las ventaxas de una Casa por la qual perdimos con proporción lo que cada uno pudo perder, y si bolviere el caso, no rehusaría executar lo mismo, aunque aya sido tan fatal el fruto de las fatigas de casi treinta y seis años, pero el mundo no paga en otra moneda, y oxalá que el desengaño baste para tomar el camino de la verdad que no puede engañarnos* [Apèndix, doc. 8]."³² Quan Amor de Soria redactava aquestes paraules, l'any 1742, l'austriacisme tocava a la seva fi: Carles VI havia mort el 1740 i el marquès de Rialp, a l'entorn de 1741. Amor de Soria no el va sobreviure més d'un any, segons Lluç.³³ El "partit" que va emergir amb força el 1705 acabava de perdre els seus principals artífexs, a la vegada que el context internacional ja no permetia imaginar alternatives polítiques per a Espanya fonamentades en l'austriacisme i en la seva concepció política representativa.

L'altre text inèdit, de 1736, signat per Amor de Soria és el que porta per títol *Addiciones y notas históricas desde el año 1715 hasta el 1736* [Apèndix, doc. 7].³⁴ Es tracta d'un escrit extens sobre la "*guerra entre las dos casas reales de Austria y de Borbón por la sucesión a la monarquía de España hasta el año 1715 y me entretuve en las anotaciones de los casos omitidos, o no sabidos del autor de aquellas «Memorias Históricas», pues aviéndome confiado aquel libro el excellentísimo señor Don Basilio de Castellví, conde de Cervellón, ministro lleno de erudición, de ciencia de aplicazi3n, de estudio y de prudenzia, me parezi3 satisfazer a su confianza y al buen concepto que siempre le he debido*". Juan Amor afegeix que el suport del comte de Cervell3n (el valencià Joan Basili de Castellví i Coloma que fou virrei de Nàpols, gran d'Espanya i nebot de l'arquebisbe de València Antoni Folch de Cardona) l'animà a prosseguir l'estudi del que va succeir entre 1714 i 1736, període que no va tractar l'autor de les esmentades *Memorias*. Es referia a les *Narraciones* de Francesc de Castellví, que tant hem citat? No queda clar, perquè l'obra del cavaller montblanquí arriba fins el 1724 i perquè en aquelles dates, tot i que les *Narraciones* es troba-

32. RAH, 9/4770, 10-V-1742. Sobre Cervell3n, vegeu: A. MESTRE, "Viena (Cervell3n) y Roma (Cienfuegos), centros de atracci3n de los austriacistas valencianos", *Josep Fontana. Hist3ria i projecte social. Reconeixement a una traject3ria*, I, Crítica, Barcelona, 2004, p. 479-490.

33. E. LLUÇ, *La Catalunya vençuda...*, p. 83.

34. RAH, 9/5603; E. LLUÇ, *L'alternativa...*, p. 27-30.

ven en un estat molt avançat, l'autor no les devia donar per acabades, ja que el 1749 encara copiava plects per dur a la impremta.³⁵ És clar que, en tot cas, podia referir-se a un esborrany de les *Narraciones*. Amor va escriure les *Addiciones*, “*notando y observando con imparzialidad los hechos buenos y malos, los acertados y los erróneos (que a mi me han parecido tales, y tal vez no lo son) y, aunque son del tiempo presente en que viviendo los príncipes y los personajes es muy peligroso decir lisamente lo que se siente, no he tenido reparo en notar las cosas con sincera verdad*”. En la seva declaració d'intencions, remarca: “*Y como es apéndice de los sucesos de estos años la constitución o systema público, me atreví a exponerle notando sus circunstancias y por ellas me engolfé en un piélagó de gran profundidad qual lo es el matrimonio de la serenísima archiduquesa Mariana solicitado de la reyna Farnesia para su hijo, en que he debido titubear mucho por la razón de estado y aún ésta no debe convencer jamás a la condescendencia o acuerdo, si la necesidad no llegare al grado de invencible.*” Amb tot, admet que “*el discernir la necesidad y sus grados, en la alta razón de estado, toca al soberano*”. I pel que fa a les seves reflexions sobre el govern d'Itàlia, diu: “*Ni parezca ossadía el aver tocado las mexoras del gobierno supremo y de aquel que corresponde a los dominios de Italia, porque hablo con la experiencia de treinta años maestra de los hombres y en lo que sugiero para el Despacho Universal de los negocios de tantos vastos dominios de Alemania, de Italia, de los Países Baxos, llevo por máxima la autoridad real y la salud del monarca [...y que] sepa elegir ministros expertos, sabios, consumados, zelosos e íntegros, con quien tomar consejo.*” A la introducció, per tant, queden ben traçats els perfils de l'obra, així com els temes més rellevants. Però cal advertir que el document conservat a la Real Academia de la Historia inclou solament el que seria la segona part, la que comprèn el període de 1715 a 1736.

L'escrit, que no estalvia crítiques a l'emperador per al període de 1726 a 1731, “*obrando con exceso en su templanza y moderación*”, conté tres blocs temàtics diferenciats: el primer, dedicat a l'anàlisi de les relacions internacionals en els anys d'incertesa política posteriors als acords d'Utrecht en què cap de les potències podia imposar-se sola a la resta; el segon, sobre el règim i govern de Milà, Màntua, Parma i Plasència; i el tercer, sobre l'organització del govern de l'Imperi (Consell Suprem d'Itàlia, Secretaria de Despatx Universal, Con-

35. J. R. CARRERAS I BULBENA, *Villarroel, Casanova, Dalmau. Defensores heroics de Barcelona en el setge de 1713-1714*, Barcelonesa d'Edicions, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1995, p. 49.

ferència d'Estat...). Com molt bé assenyala en l'exposició de motius, les qüestions més interessants a les quals dedica la seva atenció són dues: el matrimoni que havia d'enllaçar la casa d'Àustria amb els Borbó hispànics i l'organització del govern de l'Imperi amb una atenció especial cap a Llobardia, a conseqüència del seu domini sobre el tema. No ens aturarem en el tercer bloc, l'objectiu del qual és dissenyar una reforma global de les principals institucions de la monarquia austríaca, molt interessant des del punt de vista de la concepció política de l'autor i del programa de modernització de l'Estat, aspecte que ja ha tractat a fons Virginia León.³⁶

Pel que fa al primer assumpte, considera que amb motiu de l'aliança d'Espanya amb l'Imperi, entre 1725 i 1728, *"debió la corte de Viena considerar que la reyna Elisabeta Farnesia (muger del rey Phelipe de España a quien dominaba y domina en el régimen) procedía a la paz con el impulso de ira y venganza contra la Franzia e Inglaterra, y que por lo mismo no debía aceptarse su amistad como poco durable o prevalerse de su ciega pasión para sacar ventaxas que no se ven en estos tratados, per la qual cosa el tratado de la alianza defensiva con la España era muy perjudizial entonzes al emperador, porque le quitaba sus amigos antiguos y le convertía los enemigos en amigos, máxima poco segura y de sumo daño, porque el enemigo por interés o razón de estado, siempre es enemigo, y la Casa de Austria no puede fiarse de la de Borbón"*. En conseqüència, i davant l'evidència que la casa d'Àustria *"vive sujeta a las desmembraciones y al exterminio"* tant per part dels otomans com dels Borbó, a més de Baviera i Saxònia, considerava que *"sobre este bien complicado syxtema creería nezesaria la unión firme y estable de la Casa de Austria con ingleses y holandeses y aún con los portugueses mediante los vínculos de la común y recíproca seguridad"*.

Ara bé: en el cas que aquesta confederació no pogués materialitzar-se per *"la falta de fee como sucedió en Utrecht y aora"*, l'emperador havia de fonamentar la seva seguretat en els mateixos enemics. Solament en aquest cas, i a fi d'evitar l'assetjament dels Borbó, *"sería el medio más propio ganarse aquella de España y de Italia con vínculos de seguridad, aunque fuesse preciso asentir al matrimonio tan deseado de la reyna Farnesia entre la serenísima archiduquesa Mariana y el infante don Carlos, nuevo rey de las Dos Sicilias. Confieso que este es un recurso muy violento y muy contrario a la Europa, y no menos repugnante a la máxima de nuestro augustísimo César en el establecimiento"*

36. V. LEÓN, "La influencia española en el reformismo...", p. 107-132 (especialment, p. 126-132); de la mateixa autora: "Una concepción austracista...", p. 213-224.

de la sucesión sobre la Casa de Lorena". I, per si algú podia tenir el més petit dubte sobre la seva posició, adduïa: "*Considero que nunca convendrá condescender al matrimonio propuesto con el infante Don Carlos de Borbón, si no es en el caso extremo que, comunicado el pensamiento de la alianza a ingleses, holandeses y portugueses, y el modo de las seguridades en sus efectos, se vea difícil o contingente o menos firme la confederación, y aún en este caso de total desengaño, debería pensarse seriamente en las condiziones y cautelas de este matrimonio.*" Tal com assenyala Lluç, Amor de Soria establí unes cauteles molt serioses en cas de celebrar-se el matrimoni entre Carles i Marianna: que Carles fos declarat pels seus pares rei de la Corona d'Aragó i d'una part de les Índies; que tindria dret a succeir al seu germà incorporant els Regnes de Castella i d'Índies; que Felip V hauria d'abdicar a les Corts en l'altre fill, el Príncep d'Astúries; que a la Corona d'Aragó es restablirien els furs i constitucions, així com les quatre Corts; que hi hauria una amnistia general.³⁷

En aquest tema, Amor sembla distanciar-se de la gestió política imperial i, en concret, del que va ser el seu superior, el marquès de Rialp el qual, com hem vist, va animar l'aliança amb Espanya i es va mostrar partidari del distanciamient amb el Regne Unit. Amb tot, aquest posicionament no li estalvià rigorosos retrets per part del *Via fora els adormits* (1734), el qual va atribuir a Amor l'autoria de la proposta del matrimoni esmentat, extrem que la *Censura o juicio imparcial* va desmentir.³⁸

Pel que fa a l'organització del govern dels territoris italians sota l'Imperi adverteix que "*por máxima de la razón de estado, de la economía y de la conservación deben unirse baxo un Gobierno general todos quatro estados en el político y el militar [...] La razón de estado lo prescribe porque toda división de Gobierno en Provinzias cortas y contiguas produce confusiones, controversias y parcialidades*". I prossegueix el raonament en aquests termes: "*La duda consiste si esta unión debe ser aeque principaliter, aut accessoriè? Y yo respondo que en lo concerniente al uso de los títulos y de las Leyes municipales, debe ser aeque principaliter, pero en lo que mira a la governación y régimen, debe ser puramente accessoriè. Explicareme con toda distinción. En Mantua, por exemplo, deben conservarse sus leyes municipales, sus estatutos y ritos*

37. E. LLUCH, "La teoria política de l'austriacisme: el comte del S.R.I. Juan Amor de Soria", *Pedralbes*, 18-II, Universitat de Barcelona, Barcelona, 1998, p. 601-620 (la referència és de la p. 606).

38. E. LLUCH, "Censura...", p. 87.

en todo lo que conzierna a sus intereses particulares u derechos civiles y criminales, y lo mismo en Parma y en Plazencia, qual se observa respectivamente en el Principado de Pavía, en el de Cremona y en las otras Provinzias del Ducado de Milán, pero en quanto al Gobierno superior y al Supremo, deben ser unidas todas las Provincias accesoriè, como lo están las Indias de México y del Perú al Reyno de Castilla y las orientales Portuguesas al Reyno de Portugal, pues aunque unas y otras tienen sus leyes particulares observan acesión a los Reynos de Castilla y respectivamente a los de Portugal en todo lo conzerniente a la superioridad y régimen supremo." Per tal de reforçar aquest argument cita com a autoritat al jurista Cristòfol Crespí de Valldaura, vicecanceller del Consell de la Corona d'Aragó entre 1652 i 1671, autor de les *Observationes* (1666), que podem situar en el corrent del regalisme moderat que va prendre volada després de la guerra dels Segadors. Un corrent en el qual la figura del príncep, partint de l'acceptació del pactisme, apareixia dotada d'una autoritat que no s'havia de veure minvada pel fet de limitar la seva llibertat en benefici de la dels súbdits. Com ha escrit Arrieta en referir-se al jurista de la mateixa tendència Rafael Vilosa, regent del Consell d'Aragó i autor de les *Dissertationes* (1674), "*se propugna la figura de un rey autocontrolado, que puede pero que no quiere, y que acepta voluntariamente determinados límites, sin descuidar el control y la vigilancia propios del «Pater Republicae»*".³⁹

Tornant als territoris italians, Amor de Soria conclou: "*Pero como el ser unidas las Provinzias aequè principaliter, las haze retener su naturaleza y conservarse separadas como si estuviesen en diferentes Príncipes (lo que no puede convenir en este caso) bastará que S. M. C. C. ordene que todas las quatro Provinzias se unan baxo un Gobierno general que tenga el título de Lombardía Austríaca, baxo un senado común de Lombardía, de un Magistrado común de Lombardía, y que la congregación de los estados se llame de Lombardía donde concurran oradores del mantuado, dl parmeseano, del Plazentino, del Milanés, del Cremonés, del pavés y demas provinzias a imitazión de lo practicado en Inglaterra con el título de la Gran Bretaña que comprehende a ingleses, a escozeses y a Irlandeses, y con esso no es menester dezir que la Unión sea aequè principaliter, ni accesoriè, bastando que declaren la ciudad de Milan por residencia de los tribunales superiores y del Gobierno como*

39. J. ARRIETA, *El Consejo Supremo de la Corona de Aragón (1494-1707)*, Institución Fernando el Católico, Saragossa, 1994, p. 197-201 i "Derecho e historia en ambiente postbélico: las «Dissertationes» de Rafael Vilosa (1674)", *Pedralbes*, 13-I, Universitat de Barcelona, Barcelona, 1993, p. 183-196 (la citació és de la pàgina 196).

Patria comun a todas las demas Provinzias según la Observazion citada de Crespy de Valdaura.” Es tracta d’una reflexió interessant, feta en el context de transformació de les monarquies compostes cap a estats unitaris que va explicar bé J. H. Elliott,⁴⁰ que Amor de Soria emprèn gràcies al bagatge d’una llarga experiència de l’exercici del poder. En tot cas, queda fora de dubte que als nous súbdits italians el teòric els atorga la consideració de “*adquiridos por tratado o por conquista*”, tal com correspon a la formulació de la unió accessòria. Aquest fet no exclouïa, de tota manera, el ple gaudi del seu dret privat i parcialment del públic seguint el model britànic del tractat de la Unió de 1707.

D’altra banda, és interessant de remarcar la possible influència exercida per l’ideari austriacista, més enllà de Catalunya, entre els juristes i erudits de les províncies basques i de Navarra, les anomenades “*provincias exentas*”. A conseqüència dels conflictes de jurisdicció amb la monarquia borbònica van publicar-se obres doctrinals destinades a la defensa de l’ordenament propi elaborades per juristes com Pedro de Fontecha o per erudits com Manuel de Larramendi. Fontecha, en el seu *Escudo*, escrit cap el 1742, redactat amb l’objecte de justificar la vinculació de Biscaia a Castella en pla d’igualtat (es tractava, simplement, segons Jon Arrieta d’incorporar la tesi de la igualació i de la “principalitat” confederal al discurs foralista biscaí), va acudir inequívocament a les autoritats jurisprudencials de la Corona d’Aragó de l’època dels Àustries. Pel que fa a Larramendi, en les *Conferencias sobre los Fueros de Guipúzcoa*, escrites cap el 1757, planteja la reunió organitzada de tots els territoris de parla basca en les “Provincias Unidas del Pirineo”, des d’una posició clarament resistencialista mitjançant el recurs constitucional a la rebel·lió, alhora que conjectura sobre un aixecament conjunt amb els regnes descontents de la Corona d’Aragó, amb el suport dels britànics. Tot i que ignorem els possibles lligams d’aquests autors amb els de l’austriacisme resistent o bé, simplement, si coneixien els seus escrits (guarda alguna relació la proposta de Larramendi amb el *Via fora els adormits* de 1734?), els seus ressons semblen raonables.⁴¹ En tot cas, José Ma-

40. J. H. ELLIOTT. “Conferència inaugural. Catalunya dins d’una Europa de monarquies compostes”, *Pedralbes*, 13-I, Universitat de Barcelona, Barcelona, 1993, p. 11-23.

41. J. ARRIETA, “La idea de España entre los vascos de la Edad Moderna”, a E. BELENGUER, J. ARRIETA, P. FERNÁNDEZ ALBALADEJO (eds.), *Idea de España en la Edad Moderna*, Real Sociedad Económica de Amigos del País, València, 1998, p. 50-54; del mateix autor: “Las autoridades jurisprudenciales de la Corona de Aragón en el *Escudo* de Fontecha y Salazar”, *Initium. Revista Catalana d’Història del Dret*, vol. I. 1996, p. 207-224.

ria Portillo ha subratllat la contribució d'ambdós autors en el procés de configuració d'una cultura foral provincial, en la qual l'*Escudo* s'eleva a la categoria de doctrina.⁴²

Hi ha, finalment, un element que cal considerar, i que avui co-neixem bé gràcies als estudis d'Antonio Mestre: es tracta dels projectes culturals dels austriacistes, un magnífic exponent que ens el proporcionen els intel·lectuals Gregori Mayans i Manuel Martí, els quals no van gaudir del favor del poder polític atorgat, de manera significativa, al pare Feijoo.⁴³ La vinculació amb les idees de l'austriacisme dels dos intel·lectuals queden fora de dubte. Martí, escrivia a José Manuel Miñana, el 1707: "*Tras haber sido arrancada mi familia de sus lares, sus bienes en parte substraídos, en parte arruinados y (lo que es con mucho lo más triste) tras la destrucción de la patria. Y por añadidura: destruida a manos de amigos, lo que ciertamente estimo que es la ruina más funesta y luctuosa. Nada más calamitoso puede acontecer a los hombres que sobrevivir a su patria. Aborrezco y detesto este desenfreno de las armas.*"⁴⁴ I aquesta era la diagnosi de la situació política d'Espanya el 1737, feta per Mayans, en una carta al seu oncle B. Pascual: "*El rey encantado, los ministros a sus fines. Todo lleno de ladrones. Las personas de mérito abatidas. Los grandes sin aliento, y por fin yo me hallo en paraje que toda la corte dice que soy un gran hombre, y nadie me favorece.*"⁴⁵ Ambdós van mantenir correspondència continuada amb el comte de Cervellón, el qual es trobava exiliat a Viena, des d'on col·laborà activament amb projectes d'edició d'obres que li proposaven els austriacistes hispànics. És sabut que Mayans va obtenir el càrrec de bibliotecari reial gràcies al cardenal Álvaro Cienfuegos, jesuïta austriacista, objectiu que Martí no va poder assolir, raó per la qual es retirà en el seu deganat d'Alacant. Cervellón havia lliurat exemplars de les *Epístolas* de Mayans a l'emperador i al príncep Eugeni de Savoia. José Antonio Quirós, de l'entorn de Cervellón,

42. J. M. PORTILLO, *Monarquía y gobierno provincial. Poder y Constitución en las Provincias Vascas (1760-1808)*, Centro de Estudios Constitucionales, Madrid, 1991, p. 93 i s.

43. A. MESTRE SANCHIS, *Apología y crítica de España en el siglo XVIII*, Marcial Pons Historia, Madrid, 2003, p. 95-165. Del mateix autor, entre una obra amplíssima i exhaustiva sobre Mayans, *Historia, fueros y actitudes políticas. Mayans y la historiografía del XVIII*, València, 1970.

44. A. MESTRE SANCHIS, *Manuel Martí, el Deán de Alicante*, Instituto Alicantino de Cultura Juan Gil-Albert, Diputación Provincial de Alicante, Alacant, 2003, p. 141.

45. A. MESTRE SANCHIS, *Apología...*, p. 100.

mantenia també contactes amb la família Mayans: després d'exiliar-se havia tornat a Madrid. Amic de Mayans i de Martí, va ser el diplomàtic de la República de Gènova José Octavio Bustanzo. En una de les cartes que li adreçà, el 1733, Mayans escrivia aquestes paraules tan significatives: "V. S. que es enviado de una República libre, sabe lo que vale la libertad."⁴⁶ I a través de Bustanzo —que també influí decisivament perquè esdevingués bibliotecari reial— Mayans entrà en relació amb l'ambaixador del Regne Unit a Madrid, Benjamin Keene, i amb l'ambaixador de Portugal, Cabral de Belmonte. També assistia a les tertúlies que s'organitzaven en les residències diplomàtiques. Com remarca Mestre, ens trobem davant el cercle diplomàtic dels països aliats enfront dels Borbons a la guerra de Successió.⁴⁷ Darrere la relació cultural s'intueix una evident bona sintonia política. Un exemple el constitueix l'edició a Holanda, el 1752, per part de Mayans, al cap de molts esforços, de l'obra del pare trinitari José Manuel Miñana, *De bello rustico valentino*. Si bé Miñana era filipista, no amagava el seu desacord amb la pèrdua dels furs valencians. Mayans afegí a l'obra una biografia de l'autor i "con plena conciencia, redactó un prólogo en que lamentaba la pérdida de los Fueros de Valencia como consecuencia del decreto de Nueva Planta", escriu Mestre.⁴⁸ A banda de l'afinitat política, l'historiador valencià ha remarcat que la col·laboració amb els representants diplomàtics partia de l'interès mutu en l'estudi de les llengües clàssiques i l'humanisme, enfront de l'escassa o nul·la sensibilitat dels governs borbònics cap a aquestes disciplines. Per tant, entre uns i altres es va establir una comunitat d'interessos culturals, alhora que els ambaixadors mostraven una certa comprensió per les idees de l'austriacisme moderat dels valencians. Els resultats són palpables: diverses obres de Martí, Miñana o de Mayans van ser impreses a Holanda, al Regne Unit o Itàlia, mentre que la primera edició de les *Epístolas* de Martí, a Madrid, va ser pagada pels ambaixadors del Regne Unit i de Gènova. Més enllà de les *filias y fobias personales* entre Mayans i Patiño de què ha parlat García Cárcel, Mestre constata una certa oposició política.⁴⁹ Encara més: posa en relleu uns punts comuns entre els austriacistes exiliats i els que residien a Espanya en

46. A. MESTRE SANCHIS, *Apología...*, p. 144.

47. A. MESTRE SANCHIS, *Apología...*, p. 131.

48. A. MESTRE SANCHIS, *Apología...*, p. 140-141.

49. A. MESTRE SANCHIS, *Apología...*, p. 145; R. GARCÍA CÁRCEL, *Felipe V...*, p. 158.

la interpretació de la història. El criticisme de Mayans és conegut: censurava les falses tradicions i les llegendes sense base documental. Quirós havia escrit que la història d'Espanya "*es toda un embuste. I prosseguia: todo es hablar de la venida de Santiago, del Pilar de Zaragoza, de la casulla de san Ildefonso [...] y don Pelayo [...] todas cosas que, aunque fueran verdades (disputas de necios) son verdades inútiles al régimen de la vida civil, que es el fin de la historia*". En lloc d'aquesta història que trobava ridícula, considerava important parlar que en temps dels visigots "*el régimen estaba en la junta del reino, a que llamaban concilio, donde se establecían las leyes y elegían a los reyes, per fer, tot seguit una exaltació de les Corts: el modo en que contrajeron los españoles la sociedad civil y la dependencia del rey futuro de los tres estados juntos en cortes*".⁵⁰ Quirós, doncs, era partidari del contractualisme i de la necessària subordinació del rei a les Corts. Quan va morir, l'any 1745, preparava un treball on parlava sobre *Estado actual de España, Origen de la Sociedad Civil i Cómo se contrajo en España*.⁵¹ D'altra banda, els germans Joan Antoni i Gregori Mayans, preparaven una *Historia de España* que restà inacabada, en la qual insistien en el caràcter electiu del regne dels gots, del pactisme i de les limitacions del poder reial: "*el rey no podía abrogar, ni promulgar leyes, ni imponer tributos sin consentimiento de las Cortes*".⁵² Quirós i Gregori Mayans coincidien en la valoració molt negativa de la pèrdua de les llibertats castellanques a Villalar, la minva de pes de la Corona d'Aragó i l'increment de l'absolutisme amb Felip II, de qui Mayans deia que "*acabó de hacer monárquico el gobierno español*".⁵³ Una visió, per tant, que coincidia de ple amb la d'Amor de Soria. Per tot plegat, la resposta negativa de Gregori Mayans el 1750 davant el projecte d'aplegar documentació de la història d'Espanya per part de la *Comisión de Archivos* del govern de Ferran VI és molt coherent: "*Porque se busca sólo lo favorable al rey como rey, y no al rey como buen rey y a los obispos y clero y pueblo y toda la nación, per afegir al cap d'uns dies: se buscará y estimarán las cosas favorables al despotismo, no al reino. Lo sé bien. Y ojalá no fuera así*".⁵⁴ De manera semblant, Joan Antoni Mayans evocà el record dels municipis basats en la represen-

50. A. MESTRE SANCHIS, *Apología...*, p. 156 i 157.

51. A. MESTRE SANCHIS, *Apología...*, p. 158.

52. A. MESTRE SANCHIS, *Apología...*, p. 157.

53. A. MESTRE SANCHIS, *Apología...*, p. 158.

54. A. MESTRE SANCHIS, *Apología...*, p. 160.

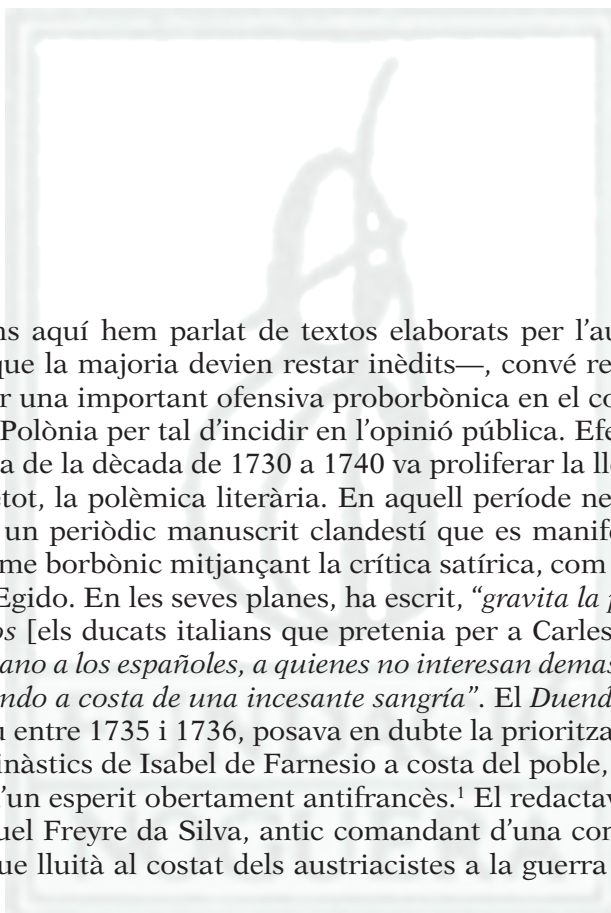
tació, anteriors al govern borbònic.⁵⁵ Mestre conclou la seva minuciosa i convincent anàlisi afirmant que *“el abandono de Mayans de la Real Biblioteca, por una parte, y la posterior actitud represiva del Consejo de Castilla por haber publicado la “Censura de historias fabulosas [de Nicolás Antonio] con la acusación de antiespañol, utilizada por el cardenal Molina, para justificar la persecución desencadenada contra el erudito, constituyen todo un símbolo de las implicaciones del poder político en los proyectos culturales del momento”*.⁵⁶

55. A. MESTRE SANCHIS, *Apologia...*, p. 163.

56. A. MESTRE SANCHIS, *Apologia...*, p. 165.

LA RÈPLICA PROBORBÒNICA

Si fins aquí hem parlat de textos elaborats per l'austriacisme —per bé que la majoria devien restar inèdits—, convé recordar que hi va haver una important ofensiva proborbònica en el context de la guerra de Polònia per tal d'incidir en l'opinió pública. Efectivament, a l'Espanya de la dècada de 1730 a 1740 va proliferar la lletra impresa i, sobretot, la polèmica literària. En aquell període neix el *Duende crítico*, un periòdic manuscrit clandestí que es manifesta contra l'absolutisme borbònic mitjançant la crítica satírica, com ha explicat Teófaneg Egidog. En les seves planes, ha escrit, “*gravita la pesadilla de los ducados* [els ducats italians que pretenia per a Carles], *como un empeño lejano a los españoles, a quienes no interesan demasiado, y que se va logrando a costa de una incesante sangría*”. El *Duende*, especialment actiu entre 1735 i 1736, posava en dubte la prioritziació dels interessos dinàstics de Isabel de Farnesio a costa del poble, alhora que feia gala d'un esperit obertament anti francès.¹ El redactava el portugués Manuel Freyre da Silva, antic comandant d'una companyia de dragons que lluità al costat dels austriacistes a la guerra de Succes-

1. T. EGIDO, *Opini3n p3blica y oposici3n al poder en la Espa3a del siglo XVIII (1713-1759)*, Universidad de Valladolid, Fundaci3n Espa3ola de Historia Moderna, Valladolid, 2002, p. 126; del mateix autor: *Prensa clandestina espa3ola del siglo XVIII. El Duende Crítico*, Universidad de Valladolid, 2002 (2a edici3).

sió, el qual, acabat el conflicte, va prendre els hàbits com a carmelita descalç i va esdevenir un agent de Lisboa a la cort de Felip V.

En aquesta represa de la “guerra de la ploma” destaca Salvador José Mañer, autor d’una àmplia obra que va tenir una repercussió notable a Espanya.² Va néixer a Cadis el 1676 i era molt jove quan va anar a Venèçuela per dedicar-se al comerç. Sembla que allí les coses no li van anar prou bé i que va tornar per instal·lar-se a Madrid, on sovintejà els cercles antireformistes. La seva obra *Sistema político de Europa* (1734) li va fer guanyar la protecció del ministre Patiño, el qual li va proporcionar una ocupació. Poc abans, el pare Feijoo havia començat a publicar el seu *Teatro crítico*, obra que Mañer va rebatre a l’*Anti-theatro Crítico sobre el primero y segundo tomo del Teatro... en que se impugnan veinte y seis discursos, y se le notan setenta descuidos* (1729), fet que va donar lloc a una agra i llarga controvèrsia entre les dues parts contendents. Feijoo el va respondre amb *Ilustración apologética*, on, a més de qualificar d’irrellevants els errors que li imputava el gadità de cognom català, n’hi va retreure uns quatre-cents a ell i va criticar-li tant el buit especulatiu en el qual es movia com la seva manca de científicitat. Encara van publicar-se noves rèpliques, fins al punt que el 1735 Ignacio Armesto va treure a la llum *Theatro anticrítico universal sobre las obras del muy reverendo padre maestro Feijoo, del padre maestro Sarmiento y de don Salvador Mañer*, en dotze toms (en quart), on es reproduïa la disputa.³ Menéndez Pelayo en deixà aquest retrat polèmic: “*Diarista famélico, sobre quien agotaron Feijoo y el P. Sarmiento el vocabulario de los dicterios y de las afrentas, y a quien Jorge Pitillas llamó alimaña, no era un un trasañejo peripatético... sino un gacetillero y erudito a la violeta, ávido de novedades y gran lector de diccionarios franceses... Hombre de*

2. De fet, vaig adonar-me de la importància del personatge per casualitat. Després de veure en un catàleg d’un llibreter de vell el *Sistema político de Europa*, vaig passar-li la referència a Ernest Lluch el qual, fent gala de la seva curiositat insaciable, indagà sobre l’autor i em va alertar, tot seguit, de l’extensa obra de Mañer. Posteriorment, Montserrat Lamarca em va donar un cop de mà indispensable per localitzar les seves obres. D’altra banda, Pere Anguera m’ha facilitat la consulta d’alguns escrits que es troben al Centre de Lectura de Reus, i Miguel Herrero y Rodríguez de Miñón ha fet el mateix amb d’altres obres que es guarden a la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas.

3. R. García Cárcel ha revisat recentment el tema del debat entre reformistes i tradicionalistes, entre els quals es trobava MANER, a *Felipe V y los españoles...*, p. 155-161; també cal veure A. MESTRE, “La imagen de España en el siglo XVIII. Apologistas, críticos y detractores”, a *Posibilidades y límites de una historiografía nacional*, Madrid, 1984, p. 225-253 i *Historia, fueros y actitudes políticas. Mayans y la historiografía del siglo XVIII*, València-Oliva, 1970; i G. STIFFONI, *Verità della storia e regione del potere*, Milán, 1989, p. 163-177.

flaquísimo magín, no tenía reparo en defender con absurdos testimonios las mortíferas propiedades del basilisco o el inquieto poder de los duendes... Y por lo que hace a las novedades filosóficas, era campeón acérrimo de ellas y enemigo jurado de la escolástica... De igual suerte defendió la duda cartesiana en el concepto de provisional e hipotética."⁴

Per la seva part, Giovanni Stiffoni qualificà el personatge de curiós i poc conegut, assenyalant que sovintejava la Biblioteca Real. També remarcà que, probablement, el grup de la Biblioteca s'aprofità de "*la indudable habilidad periodística de Mañer y de su «hambre»*" per a atacar Feijoo. Però aquesta operació fracassà tant pel ferm suport polític de què gaudia el benedictí —en aquest sentit assenyalà que, en canvi, Gregori Mayans es guardà molt de fer públiques les seves diferències amb Feijoo— com per la poca solidesa de l'*Anti-Theatro*: "*Un gan vacío especulativo se esconde bajo la farraginosa erudición del Anti-Theatro. Ninguno de los problemas suscitados por Feijoo resulta examinado con seriedad científica. Mañer se aferra a una serie de cuestiones marginales, en las que sin embargo derrama a veces una sutil ironía.*" Com hem dit, Feijoo el va contestar a la *Ilustración apologética*, on qualifica Mañer i el seus socis com una "*vandada de contertulios*", capaç solament de fabricar una "*ilusión de inocentes, un coco de párvulos, una fábrica en el aire, sin fundamento, verdad, ni razón*". Sarmiento qualificà els dos volums de la segona entrega de l'*Anti-Teatro* com dos "*mamotretos rollizos*". Sembla que els amics de Feijoo van intentar impedir la publicació de dos nous volums (amb el títol de *Crisol crítico*), però només van poder retardar la seva aparició un parell d'anys. En resum: un total de vuit volums polèmics amb el *Teatro* en quatre anys no era poca cosa.⁵

Però, a més a més, Mañer va traduir diverses obres, en va escriure d'altres i va crear el periòdic mensual *Mercurio histórico y político*, que va dirigir entre 1738 i 1741, el qual va esdevenir a partir de 1756, quan va passar a ser portaveu oficial junt amb la *Gaceta de Madrid*, un dels principals periòdics de l'època. El seu contingut, segons Ana M. Freire i Paul J. Guinard, era dirigit i redactat per funcionaris de la

4. M. MENÉNDEZ PELAYO, *Historia de los heterodoxos españoles*, II, Biblioteca de Autores Cristianos, La Editorial Católica, Madrid, 1987, p. 377-378.

5. G. STIFFONI, "La época de los primeros Borbones, II. La cultura española entre el Barroco y la Ilustración (circa 1680-1759)", a R. MENÉNDEZ PIDAL, *Historia de España*, t. XXIX, Espasa-Calpe, SA, Madrid, 1988, p. 89-94 (les citacions són de les pàgines 90 i 93-94).

Secretaria d'Estat.⁶ María Dolores Sáiz ha subratllat que el periòdic de Mañer constitueix una novetat en el panorama de la publicística a Espanya perquè introdueix una forma de periodisme inspirada en els Mercuris europeus. De fet, era un periòdic de política internacional.⁷ També va ser autor de dues obres sobre ortografia: *Método ilustrado de las más precisas reglas de ortografía española* (1730) i *Tratado de Orthographía* (1742).⁸

Però ens interessa centrar-nos en la seva obra de temàtica política. Aguilar Piñal ressenya el *Systema político de la Europa* (1734), *El árbitro suizo, entre el francés y el alemán según la presente guerra: continuación del systema político de la Europa* (1734), *Vida del Duque de Ripperdá* (traduïda del francès i ampliada, 1740), *Historia del Duque de Ripperdá* (1796), *Estado político de la Europa* (traducció del francès amb Antonio María Herrero, doctor en teologia i medicina i secretari perpetu de la Real Academia Médico-Matritense, obra en 14 volums —en quart—, 1740),⁹ *Compendio chronológico de la Historia de este siglo, dedicado al Ilmo. Sr. Don Joseph Campillo* (1740), *Colección de la Bula de Oro, con notas, pragmática sanción y ceremonias de la elección y coronación del emperador* (1741) y *Oráculo de la Europa consultado por los Príncipes de ella* (traducció, 1744). Curiosament, Mañer signa, sovint, amb el pseudònim de Monsieur Le Margne o bé Margnè.¹⁰

Mañer dedica el *Systema político de la Europa. Dialogado entre un francés y un alemán sobre las disposiciones e intereses de los príncipes, en la presente guerra* al secretari d'Estat José Patiño, a qui obsequia amb grans elogis en la presentació-dedicatòria.¹¹ A l'obra reflexiona sobre "*las revoluciones en las que la Europa se halla embarazada*"

6. V. GARCÍA DE LA CONCHA (dir.), *Historia de la literatura española. Siglo XVIII* (I), Espasa-Calpe, Madrid, 1995, p. 29.

7. M. D. SÁIZ, *Historia del periodismo en España. I. Los orígenes. El siglo XVIII*, Alianza Universidad Textos, Alianza, 1990 (3), Madrid, p. 101-102; J. TRENAS, "Periódicos madrileños del siglo XVIII. Mercurio Histórico y Político", *Gaceta de la Prensa española*, núm. 6, novembre 1942.

8. Sobre MAÑER: *Enciclopedia Universal Espasa Calpe*, t. XXXII, p. 1121; *Gran Enciclopedia de España*, vol. 13, Barcelona Imp. AISA, 1999, p. 6123; A. PALAU, *Manual del Libro Hispanoamericano*, t. 8, Barcelona, Lib. Palau, 1954-1955, p. 160.

9. L'hem consultada a la RACMP.

10. F. AGUILAR PIÑAL, *Bibliografía de Autores Españoles del siglo XVIII*, vol. V, Madrid, CSIC, 1989, p. 386-391.

11. Librería Juan de Buitrago, Madrid, 1734. Es troba al Centre de Lectura de Reus.

mitjançant el conegut recurs d'un diàleg entre un soldat francès i un d'alemany, que té lloc en un hostel de Berna, dos militars "*bien instruidos en los negocios de Europa*". Introdueix el debat sobre la guerra de Successió polonesa a partir de la pregunta que formula l'alemany al francès sobre "*qué era lo que le parecía de la constitución infelice en que oy se halla empeñada la mayor parte de la Europa*". Qüestió que el francès responia: "*Si os he de decir lo que siento, qué queréis que me parezca, quando siendo tan dilatado el teatro de la guerra, sólo nos debemos prometer lo que siempre de ella se ha de seguir, abundante cosecha de la Parca, sin gozar de su usufructo médicos, ni sacristanes: plazas tomadas, reynos perdidos, viudas sin número y huérfanos sin guarismo.*" Tot seguit, l'alemany exposa una de les seves principals línies argumentals al llarg del diàleg: "*La segunda parte de la scena, que se representó al principiar este siglo, sobre la herencia de España, entiendo que sale ahora sobre el teatro de Europa; y no sólo la discurro tan sangrienta, sino que también la imita en la igualdad del motivo.*"

El francès denuncia "*el despótico dominio intentado por el César de poner rey a su beneplácito en Europa, como se ha visto en Polonia, contra los justos intereses de mi amo*" i que la casa d'Àustria "*descomponiendo el justo equilibrio de Europa, ya se hacía insufrible su poder*". En canvi, a parer de l'alemany, "*muchos años ha que a la Francia se conoce fuera de sus antiguos límites. A la España le tiene el Condado de Rosellón, diferentes provincias a la Flandes y varios estados a la Alemania [...] con que esto del equilibrio, cada uno lo gradúa a su fantasía, discurriendo que no ha lugar con su príncipe y que los demás lo necesitan*". El francès contesta: "*No puedo negarme a que la inteligencia que havéis dado al equilibrio es a la que regularmente atienden las potencias. Pero tampoco me negaréis que si la del emperador no se modera, al passo que ha ido creciendo, vendrá tiempo, y no muy dilatado, que dé la ley en Europa.*" Afegia que Carles V "*siendo un rey de un poder tan sobresaliente, como se sabe, parangonado con Carlos VI es un pequeño pigmeo al lado de un formidable gigante*", per concloure la seva reflexió sobre l'equilibri europeu que "*en la materia que disputamos, no debemos hablar como nacionales, sino como racionales y políticos*".

A continuació, el debat de to més teòric sobre l'equilibri europeu deixa pas a la discussió sobre les possibilitats militars dels contrinçants enfrontats en el conflicte. L'alemany, entre d'altres raons, adduïa, amb motiu del pas dels exèrcits d'Espanya, França i Savoia a Milà, que haurien de superar la greu dificultat de "*la oposición del paisanaje a los franceses, y ahora aún mucho más a los saboyanos, de quienes discurren han de quedar sujetos [...] fresca podréis tener la memoria en*

los sucesos de España del año de diez, que todos los progressos que les facilitaba el favor del paisanaje a las tropas de los aliados en Cataluña y Aragón, quando entraron en Castilla experimentaron lo contrario por tener opuesto el paisanaje". La resposta del francès és contundent i també s'inscriu en les coordenades de la història recent: "*Monsieur, es embarazo que se remedia con las armas y con el tiempo. Notoria ha sido la oposición de catalanes a franceses. Y conquistado por el gran Luis el condado del Rossellón, aunque entonces les fue preciso poner la cerviz al yugo del temor, oy son tan franceses como los que nacen en París. Y assí, el amor o el odio del paisanaje, aunque hace al caso para facilitar o retardar la conquista, ya una vez executada importa poco para establecerse.*"

Finalment, la discussió transcorre sobre el possible arrencament dels britànics i de les Províncies Unides en el bàndol de l'emperador. L'alemany creu que a Holanda, on "*el alma de su Estado, y que debía serlo de todos, es el comercio*", li costarà de decidir-se però que finalment prendrà partit a favor de l'Imperi, junt amb el Regne Unit. Contràriament, el francès és de l'opinió que, pel que fa al Regne Unit, veu difícil que atenen "*el adelantamiento de sus comercios, o a lo menos la conservación de los que disfruta, aya de querer atrasarlos, y aún quizá el arruinarlos, quando en la coyuntura presente, assí por la parte de Francia, como por la de España, con sólo mantenerse neutral, tiene ocasión de acrecentarlos con conocidísimas ventaja*", argument que fa extensiu a Portugal, país al qual tampoc li convé la guerra perquè aquesta podria posar en perill la seva prosperitat i el comerç colonial: "*Este príncipe, Monsieur, está oy sobre la nata de la Europa*". El diàleg conclou amb desitjos de pau i concòrdia entre els prínceps cristians per part del francès. Es tracta, en resum, d'un text proborbònic de to moderat i poc bel·licista que conté notables referències a la història recent europea. Aquell mateix any (1734), Mañer publicà el *Árbitro suizo, entre el francés y el alemán, según la presente guerra*, una continuació del *Systema político de la Europa*.¹²

Si tenim en compte els exemplars conservats en les biblioteques espanyoles, segons el *Catálogo colectivo del patrimonio bibliográfico español*, no sembla que l'obra tingués una gran difusió: la trobem a la Biblioteca Universitària de Barcelona, al Centre de Lectura de Reus, a la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas i a la Real

12. Librería francesa de la Puerta del Sol, Madrid, 1734. RACMP.

Academia de la Historia, en contrast amb les obres crítiques que Mañer va escriure contra Feijoo, de les quals es conserven exemplars escampats per les biblioteques d'arreu d'Espanya. Ara bé: alguna repercussió devia tenir el *Systema político* ja que va donar peu, immediatament, a dues rèpliques: la primera, *La tertulia crytica. Discursos sobre el papel Sistema político de la Europa [...] con muchas addiciones, notas y reparos convenientes a la verdad y a la posibilidad*,¹³ del madrileny Jerónimo Sánchez de Torrijo, el 1734. Obra que, al seu torn, va ser contestada per *La política cabal, diálogo entre el autor Monsieur Vaillant y su entendimiento sobre el sistema político de Monsieur Margnè y la Tertulia de Torrijo: materias políticas y naciones, y especialmente franceses*, de Monsieur Vaillant (es tracta d'un pseudònim), també de 1734.¹⁴

La *Tertulia crítica*, de Sánchez de Torrijo, no sembla posar gaires pegues a l'obra de Mañer. Elogia l'autor "que es hombre de muy grande erudición y elevado ingenio". Sobre el *Systema* es limita a assenyalar que "muchos discursos y reflexiones tiene aquel papel que permitían la disputa; pero ay agudezas que están mejor en el silencio, porque la política de reyes es un arcano de difícil penetración y de arriesgado examen". Sánchez pretén reflexionar sobre aquestes qüestions, afirma, encara que corri el risc que el titllin d'apassionat, perquè "sería cosa extraña de un español no interpretar a favor de su patria, prometiéndose de los antecedentes y del actual sistema felices efectos". Podem observar, en aquesta afirmació, una crítica a Mañer. En forma de tertúlia, "en donde la crítica es la primera constitución", en la qual participen cinc personatges (un capità de les tropes "que conduxo nuestro gran Felipe", un jurista, un clergue italià, un "fanático convertido, pero mal curado de la herida de lo austríaco" i l'autor) enceten la discussió sobre el *Sistema político* de Mañer. Gairebé sense aportar novetats de fons al text de Mañer, aprofundeix en els principals temes de política internacional del moment. En una de les intervencions el militar espanyol sentència que "son tan distintos los fines y tan desemejantes los principios de esta guerra a la que empezó con el presente siglo, que es preciso diferir a que no han de parecerse los medios" i insisteix en la idea que ni els holandesos ni els britànics "no necesitan ni quieren más dominación, ni tierra que la que poseen, todo su Reyno le apete-

13. Juan Piferrer, Barcelona, 1734. CLR.

14. María Martí Viuda, Madrid, 1734. CLR

cen sobre el comercio. Las razones de aver adherido al emperador, en la guerra passada, han cessado”.

Resulta més interessant, des del punt de vista polític, *La política cabal*, la resposta de l'autor que signa com a *monsieur Vaillant*, el qual es presenta com “*un nuevo don Quijote espiritual y político y dispuesto con intrépido corazón a padecer todos los infortunios correspondientes a unos assumptos críticos, en que pretendo desfacer agravios y deudas, mejorar abusos, atajar sinrazones y enderezar tuertos*”. El seu objectiu és desterrar “*conversaciones puramente políticas y el odio indiscreto entre naciones [...] no solicitar contenciones o manifestar ingenio, como se dixo del Rmo. Feijoo*”. La referència al pare Feijoo anuncia, de bon començament, una presa de partit contrària als seus detractors, com era Mañer. Plantejat com un diàleg, aviat assenyala el punt més feble de l'obra de Mañer: “*En el modo con que dispuso su Sistema erró mucho, porque aviendo dexado los argumentos del francés muy débiles, y los del contrario dominantes*”. Es demana: “*¿Qué efectos quieres que produzca un papel, que está conocidamente declarado a favor del Imperio más que al nuestro? Donde los argumentos del alemán son misteriosos sobre ser (como se ha dicho) más eficaces que los del otro?*” No amaga, alhora, el temor a l'amenaça de l'Imperi: “*Pero si se quedara dentro de los límites corazón de los fanáticos el veneno, ya pudiéramos consolarnos; más es la lástima que son sus conversaciones y papeles tan fecundos como los dientes del Dragón de Dirce, que, sembrados, producían gente armada.*”

En conseqüència, no dubta en considerar més ajustada la versió de Torrijo que no pas la de Mañer. Aquest és el balanç de la comparació dels dos escrits: “*Las mismas noticias del Systema trae Torrijo y las mismas historias nos cuenta; pero no está en las historias ni en las noticias el daño, sino en la aplicación de las noticias y las historias, porque sobre ser muy expuestas a la incertidumbre todas quantas causas puedan aplicarse a los sucesos del presente siglo [...] no está distante de razón el que a los asuntos arbitrarios se les apliquen los discursos, que sean a nuestros soberanos más favorables.*” Censura Mañer, doncs, per considerar els seus arguments més inclinats a l'Imperi “*que a nuestro partido, y que siendo estas materias tan obscuras y falibles devió darles toda la aplicación que permitiese la sutileza para inclinarlas a fomentar las esperanzas de nuestros armas, como lo haze la Tertulia de Torrijo*”.

La segona qüestió central que planteja el text és la de posar fi a la desconfiança cap a tot el que ve de França fruit, assegura, “*de la ne-*

cia vulgaridad". Així, escriu, "la mayor parte de las gentes, que aborrece a los franceses, ha bebido su odio en la turbia fuente de la voz común, trasladada de unos en otros, sin saber por qué, o sin averse parado a examinarlo, y como no ay quien los introduzca la verdad, que desconocen, por ello se están en las prisiones del error siempre".

Cal acabar amb els prejudicis: "Visto que por la parte de ser todos de una religión y ley es justo amarnos [...] La razón natural dicta que, quando tratemos con estrangeros, procuraremos esforzarnos, no sólo a usar con ellos todas las calidades de una índole generosa, sino a sujetar nuestras groseras propiedades por no desacreditar nuestra nación y nuestra patria." És clar que no nega els aspectes negatius de la influència cultural francesa: "Es cierto que sus minuetes, mesas y bayles, su trato más familiar e incauto ha traído mucho estrago a las costumbres de España y que devieran las justicias prohibir esta introducción con rigurosas penas hasta desterrarla del reyno; por esso he dicho que, guardadas las precauciones competentes, ninguna unión o comercio nos podía ser más importante, que el de essa gente, pero nosotros, inadvertidos, sólo hemos tomado lo malo que ay en ellos, y no lo bueno." Entre el millor de l'herència francesa es troba, sens dubte, la forma de govern, raó per la qual es mostra crític amb les veus que havien blasmat la presència de ministres estrangers en el govern de Felip V: "Parece que no debe ser monstruosidad el averse valido de los de su nación a vista de la turbulencia de nuestros ánimos." Sobre aquesta qüestió conclou que mitjançant el seu escrit ha pretès "reparar en quanto sea posible el prejuizio de las conversaciones, que suscitan el odio imaginado de causa justa entre franceses y españoles, siendo en sustancia falsedad lo que se presume antipatía".

Coneixem un altre text d'aquell moment: *Carta de un montañés a un título de Zaragoza sobre el manifiesto del emperador*.¹⁵ L'anònim autor vol desmentir, seguint els impulsos, diu, "propios de buen español", que França és l'agressora en el conflicte de Polònia. Adverteix que quan escrivia la *Carta* va caure a les seves mans "el discreto, modestísimo y erudito papel de la Tertulia crítica, en que vi frustradas diversas especies y noticias del mío." De fet, afegeix, més endavant, en relació amb la informació que proporciona, "que lo que defiende el papel de la Tertulia Crítica es tan evidente, que no me ha de ocupar la

15. Reimprès per la Imprenta de María Martí Viuda. Barcelona (1734?). Agraeixo a Josep Fontana que me l'hagi proporcionat.

pluma". Per tant, expressa la coincidència substancial amb Sánchez Torrijo i afirma que algunes proposicions del manifest de l'emperador han estat escrites "o para los apasionados del emperador o para los muy ignorantes". La Carta conclou: "Predica la corte de Viena paz; pero no por su Casa, sino por la de los otros; quiero decir, que como consiga quanto pretende, ninguna del mundo avrá tan pacífica."

I, encara, hem localitzat un nou escrit amb intencions semblants. Es tracta de *Noches de Madrid, discursos políticos sobre la conducta de las cortes de Europa en la presente guerra*, de Bernardo Peguda, dedicat a José Patiño: "Es V. E. el digno archivo donde su Magestad deposita sus más elevadas máximas, y sus más importantes secretos: su zelo a el real servicio, y de el bien público, y mayor honor de esta Monarquía."¹⁶ L'escrit compta amb l'aprovació del doctor i prior Ignacio Lossada, que escriu que l'autor pretén aportar llum i lògica a la lectura dels papers públics i les gasetes que "salen en todas partes... y leyéndolas los que apenas saben deletrear, las leen mejor, que los que más bien saben leer, no siendo dudable, que no es de todos saber leer las gazetas". El discurs també transcorre en forma de tertúlia, amb un francès, un italià, un alemany i un "español sólo en el nombre, y en el afecto todo austríaco". Planteja que el motiu del trencament de França amb l'emperador va ser la pragmàtica sanció i l'acord de matrimoni de l'arxiduquessa Maria Teresa amb el duc de Lorena que va fer que França se sentís amenaçada. El francès denuncia que l'objectiu final de l'emperador era "establecer en su Casa una Monarquía universal".

En síntesi —i sense haver pretès oferir una anàlisi exhaustiva d'aquesta mena de fonts, sinó una mostra—, podem constatar una ofensiva proborbònica molt remarcable en el terreny de la publicística que tenia com a objectiu justificar el posicionament de França i d'Espanya en la guerra de Successió polonesa i, alhora, neutralitzar les possibles simpaties que pogués suscitar, encara, l'emperador austríac. El que resulta evident és que aquesta mobilització no fa altra cosa que confirmar l'emergència d'una opinió pública que els governants, cada cop més, havien de tenir present.

16. Imprenta de María Martí Viuda, Barcelona, 1734. CLR.

A TALL DE CONCLUSIÓ

L'objectiu d'aquestes darreres planes no és pas de confegir unes conclusions sumàries sobre els diversos capítols del llibre. Solament voldria remarcar algunes qüestions que em semblen rellevants, així com esmentar-ne d'altres que queden obertes de cara a un futur debat.

La primera d'elles, la qual, per coneguda, no és menys rellevant, fa referència al domini abassegador, quasi insultant, dels britànics durant la guerra: tant en el camp de batalla com en les taules de negociació; tant sobre el bloc borbònic com sobre els mateixos aliats “confederats”. Com ha explicat Julian Hoppit,¹ la revolució financera que va tenir lloc al Regne Unit —a més de doblar el deute públic, el govern va incrementar els drets de duanes i els consums, a la vegada que podia reduir les contribucions que gravaven la propietat— és a l'origen d'aquesta hegemonia. En efecte, Anglaterra i Holanda eren capaços de recaptar enormement més que França i Espanya, gràcies als mecanismes de consens, fonamentats en la confiança que la societat va dipositar en el sistema parlamentari.

Tanmateix, malgrat gaudir d'aquesta supremacia, el govern britànic —a conseqüència d'un dèficit elevat i pressionat per una opinió pública que va assolir un protagonisme creixent durant la guerra— va menystenir els compromisos que havia contret amb els “confederats”

1. J. HOPBIT, *A Land of Liberty?...*, p. 123-131; entre d'altres treballs, vegeu, també: P. T. Hoffman, K. Norberg (eds.), *Fiscal Crises, Liberty, and Representative government. 1450-1789*, Stanford University Press, Stanford, 1994.

i va signar una pau amb Lluís XIV —a costa dels interessos del seu nét Felip V— que li resultà molt beneficiosa. Encara menys, és clar, va respectar els acords contrets amb els catalans a Gènova el juny de 1705, si bé és cert que el govern de la reina Anna va emprendre múltiples iniciatives que van topar, sempre, amb l'actitud irreductible de Felip V. Finalment, el govern britànic no va tenir escrúpols d'emprendre la drecera dels acords secrets amb França. Els *tories* Bolingbroke, Lexington i Prior esdevenen el màxim exponent d'una prepotència que ratlla el cinisme, la qual queda perfectament reflectida en l'article XIII del tractat entre el Regne Unit i Espanya, relacionat amb els catalans. El 1714, el nou govern dels *whigs*, per apaivagar la mala consciència d'aquell tort, en va tenir prou amb elaborar el *Report from the Committee of Secrecy* que reconeixia l'abandó dels aliats i va castigar els ministres responsables. Però el gest no es va traduir en cap acció concreta en relació amb el "cas dels catalans" ni en les successives negociacions de pau que van celebrar-se els anys posteriors, tot i que els governs de França i Espanya temien una acció coherent amb la rectificació. El govern dels *whigs* de Jordi I, en aquest sentit, no es diferencià del dels *tories* presidit per l'impúdic Bolingbroke.

Tenint en compte, doncs, aquest escenari, quin fou el paper de l'Imperi habsburguès? Certament, l'arxiduc-emperador (Carles III-Carles VI) fou el protagonista frustrat del conflicte. I ho va ser, sobretot, per la seva dependència constant, tant econòmica com militar, envers els britànics. Però en part també per la seva indecisió, com apunta Jean Bérenger, i per la dificultat de veure satisfetes les seves ambicions territorials a Itàlia i a Espanya al mateix temps. Si fins el 1711 podem atribuir a l'emperador Josep I, junt amb els altres confederats, la responsabilitat d'una política tan maximalista que va acabar menant al fracàs a les converses de L'Haia (1709) i Gertruydenberg (1710) en una conjuntura que era plenament favorable als aliats, a partir d'aquella data, Carles, coronat emperador, no va variar el rumb de la política exterior imperial sense adonar-se que la correlació de forces s'havia alterat substancialment en perjudici dels seus interessos, i va acabar resignant-se amb els territoris rebuts a Utrecht que reforçaven el nucli territorial de l'Imperi. I, en relació amb els catalans i la Corona d'Aragó, quina va ser l'actitud de l'arxiduc-emperador? Deixem clar, abans que res, que va posar en primer terme els interessos dinàstico-patrimonials: no té sentit pensar que un monarca del XVIII —a excepció de l'anglès després de la *Glorious Revolution*— actués altrament. Dit això, afegirem, tot seguit, que no va donar mai l'esquena als que van seguir la seva causa, especial-

ment als austriacistes dels territoris de la Corona d'Aragó. La intensa vinculació que havia mantingut amb Catalunya entre 1705 i 1711 va marcar profundament la seva vida, tal com reconeixen els estudis de caràcter biogràfic. Una bona mostra d'aquest capteniment és el protagonisme indiscutible que va assolir el "partit espanyol" en la política de l'Imperi fins a la mort de l'emperador i la creació del Consell d'Espanya el 1713 el qual, com ha remarcat Virginia León, va mantenir vives les aspiracions i els ideals de l'emperador i dels exiliats. El nexa que unia el "partit espanyol", format per influents exiliats austriacistes, i Carles VI el constituïa Ramon de Vilana Perlas, el marquès de Rialp. Com hem pogut veure, va ser l'artífex de la política imperial en relació amb la Corona d'Aragó i amb Catalunya al llarg de més de tres dècades. Vilana, amb el seu poder indiscutible, però condicionat tant per la presa de decisions en clau dinasticista per part de Carles VI com per l'influent "partit alemany" a la cort, va jugar un paper de primer ordre. La seva ascensió meteòrica li va fer guanyar enemics arreu. A Catalunya, perquè simbolitzava una nova elit en el poder, parcialment desvinculada de la tradicional, que va saber beneficiar-se de les possibilitats de mobilitat social sorgides en aquells anys, com ha demostrat Albert García Espuche.² El seu ascens va provocar enveges i tensions dins les mateixes files de l'austriacisme. Partidari de mètodes de govern eficaços —sense perjudici, com hem vist, del marc jurídic i del sistema representatiu que Carles III va jurar respectar a les Corts de 1705-1706— es va envoltar del seu propi grup de gestors a la influent Secretaria de Despatx Universal, gràcies a la generosa confiança que Carles VI li va dipositar. I, a Viena, els membres del "partit alemany" van considerar Vilana un rival seriós molt proper a l'emperador, que maldava per reclamar la seva atenció cap als afers d'Espanya i de la Corona d'Aragó.

Que Ramon de Vilana fos més o menys ambiciós en la seva carrera política i gens o molt corrupte, és una qüestió poc rellevant en el tema que intentem dilucidar en el llibre. I afegiria, encara, que fins a cert punt anacrònica, atesa la naturalesa del poder polític a l'Antic Règim, especialment a les monarquies absolutes, mancades de mecanismes de control, com ha assenyalat Hilton L. Root.³ En aquest sentit, la crítica implacable de què ha estat objecte el polític català per part d'historiadors passats i recents —probablement perquè el

2. A. GARCÍA ESPUCHE, "Els Vilana Perlas...", p. 267-319.

3. H. L. ROOT, *The Fountain of Privilege. Political Foundations of Markets in Old Regime France and England*, University of California Press, Berkeley, 1994.

seu perfil resulta incòmode a determinada historiografia catalana, esbiaixada cap el victimisme— ha contribuït poc, per no dir gens, a l'aclariment del paper de l'Imperi i del marquès de Rialp a la guerra de Successió i durant les dècades posteriors. Així, per exemple, Pi i Arimon va emetre aquest judici severíssim sobre el grup d'exiliats a Viena, segurament influït per la lectura del "*Via fora els adormits (1734): una parcialidad o camarilla poco amante de los intereses de Cataluña, en cuyo bando figuraban traidoramente algunos hijos bastardos de esta provincia*".⁴ Per Carreras Bulbena, que seguia al peu de la lletra el *Via fora*, Vilana "era gat vell en tota faysó de bretoleries de fina lley [...] explotant lo bon cor de Carlos; però may ningú s'hauria cregut pogués arribar, sempre treballant per son profit personal, a no curar gota dels interessos de sa pàtria".⁵ Ferran Soldevila, a la *Història de Catalunya*, amb prou feines l'esmenta, mentre que Pedro Voltes en remarca tant la seva habilitat política com els seus escassos escrúpols coincidint amb Ferdinand Wolf.⁶ Encara podem percebre la influència d'aquests prejudicis en l'important estudi sobre els exiliats que ha publicat Agustí Alcoberro, on apunta que no troba elements que corroborin la implicació de Vilana en la causa catalana, sinó que considera que més aviat es va mantenir a l'expectativa.⁷

Tanmateix, Santiago Albertí, sempre fidel a la lectura de Francesc de Castellví, va posar en dubte aquest perfil tan ombrívol en assenyalar que "Rialp interposà els seus bons oficis a favor de Catalunya, encara que les seves oportunitats eren tan limitades que hom l'ha considerat sovint amb poca justícia, com una mena de trànsfuga sense entranyes".⁸ Va ser Ernest Lluch, que no va disimular mai la seva simpatia cap el polític català que ha assolit les cotes més elevades de poder, qui va capgirar la interpretació negativa del personatge, del qual va destacar la difícil tasca de governar en temps de guerra sense renunciar a les idees que defensà el 1705 en ocupar el càrrec de secretari de Carles III, de la mà de Feliu de la Peña.⁹

4. A. A. PI I ARIMON, *Barcelona, antigua y moderna*, t. II, Tomàs Gorchs, Barcelona, 1854, p. 840.

5. J. R. CARRERAS BULBENA, *Carlos d'Àustria y Elisabet de Brunswich Wolfenbüttel a Barcelona y Girona*, L'Avenç, Barcelona, 1902, p. 365.

6. P. VOLTES, *L'Arxiduc Carles d'Àustria, rei dels catalans*, Aedos, Barcelona, 1967, p. 103 i 130; F. WOLF, "Vierundzwanzig eigehaändige Briefe der Kaiserinn Elisabeth, Gemahlin K. Karl's VI, an den Staats secretär Marques de Rialp", *Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften*, Wien, 1854, vol. 12, p. 11-141.

7. A. ALCOBERRO, *L'exili austriacista...*, I, p. 167-168.

8. S. ALBERTÍ, *L'Onze de Setembre*, Albertí, editor, Barcelona, 1964, p. 104-105.

9. E. LLUCH, *L'alternativa catalana...*, p. 57-86.

Com he intentat demostrar al llarg del llibre, hi ha una multitud d'indicis que avalen el fet que Vilana i el nucli d'exiliats que l'envoltaven van mantenir una preocupació constant pels austriacistes hispànics i, en concret, pels catalans. Des dels acords de la conferència de ministres de 1709 que, en un moment d'optimisme que ratllava l'eufòria, plantejaven la recuperació dels comtats catalans del Rosselló i la Cerdanya —annexionats per França el 1659—, passant per l'actitud ferma de Vilana davant les pretensions britàniques d'apropiar-se Menorca, fins als diversos projectes i informes elaborats a Viena, relacionats amb la sort de la Corona d'Aragó entre 1714 i 1741, a més de les accions concretes a favor dels exiliats o dels austriacistes que es trobaven a Espanya. D'altra banda, a les paus d'Utrecht, Rastat i Viena, la causa dels catalans i de la Corona d'Aragó hi fou defensada. Una prova del que estem dient és que els mateixos borbònics, tant espanyols com francesos, van considerar que Carles VI es va comprometre excessivament amb els resistents catalans fins al punt que el van acusar de vulnerar els acords de pau.

Però si volem fer un balanç ajustat del desenllaç fatal del "cas dels catalans", convé que recordem la rotunda negativa de Felip V a discutir sobre aquesta qüestió —la qual va embolicar considerablement les negociacions de pau— davant de tota mena d'apel·lacions fetes pels imperials, pels britànics i, fins i tot, pels francesos. Com assenyala l'historiador marquès de Courcy,¹⁰ si l'inexpert i impulsiu rei hagués copsat que els catalans mostraven més amor cap a les Constitucions que no pas a Carles III l'arxiduc, podia haver cercat una via dialogada, cosa que li hagués suposat, inevitablement, empassar-se l'orgull personal i la gelosia que sentia cap el seu avi Lluís XIV, pel fet que no parava d'entremetre's en la seva parcel·la de poder per tal d'evitar que fracassés estrepitosament, com va fer notar el duc de Berwick en les seves memòries.

Ara bé: convé no perdre de vista que el suport de Carles VI es movia imperiosament en els límits del possibilisme i que disposava d'una capacitat de maniobra molt restringida, tant a l'interior de la cort imperial —el "partit alemany" veia amb mals ulls el decantament de l'emperador cap els afers hispànics— com a fora d'ella: en plenes negociacions d'Utrecht, el diplomàtic britànic Thomas Wentworth no va tenir escrúpols de qualificar de *new enemies* als aliats de la guerra. Els acords secrets entre França i el Regne Unit, a partir de 1711, van

10. M. DE COURCY, *L'Espagne après la paix d'Utrecht...*, p. 47.

marcar inexorablement el desenllaç de la guerra i Utrecht fou poca cosa més que una simple escenificació, molt ben explicada per Lucien Bély. Quan algun dels actors de la representació intentà apartar-se del guió, com succeí a Rasttatt, on el mariscal de Villars va defensar davant Lluís XIV els acords presos amb el príncep Eugeni de Savoia en relació amb els catalans, va ser cridat a l'ordre i bescantat. Alguns dels projectes elaborats a Viena que hem analitzat van ser avalats pel Consell d'Espanya, cosa que els atorga un indiscutible caràcter oficial. D'altres van ser escrits per particulars, sovint anònims, els quals no deixen de ser significatius sobre l'estat d'opinió dels exiliats. En tot cas és rellevant que fins el 1725, en un escenari polític internacional caracteritzat per la inexistència d'una potència preponderant en el continent, a Viena, un grup d'exiliats concebés projectes per aconseguir la devolució de les constitucions i els furs dels territoris de la Corona d'Aragó. A partir de la pau de Viena, signada per Felip V i Carles VI, van produir textos més especulatius, entre els quals sobresurten els de Juan Amor de Soria, si bé aquests mantenen una gran coherència política amb els anteriors.

Però les esperances dels exiliats no es reflecteixen només en projectes més o menys voluntaristes. La correspondència que Vilana va creuar amb algunes de les personalitats més influents de l'Imperi, com el príncep Eugeni de Savoia o el comte de Königsegg, aporten el testimoni irrefutable no solament de la implicació del Secretari d'Estat amb la causa política de l'austriacisme, sinó amb les persones de carn i ossos que patien la repressió en els territoris de la Corona d'Aragó. Comptat i debatut ¿quin sentit té —si no és el de preocupar-se pel seu país d'origen— que Vilana, l'any 1727, quan ja era comte del Sacre Romà Imperi, s'impliqués fins al punt que ho va fer amb la sort dels catalans?

Naturalment, plantejar aquesta relectura del personatge de Vilana i, per extensió, de Carles VI, no ha de significar, en cap cas, caure en el parany de la idealització. Cal que tinguem presents, en tot moment, les contradiccions que la pràctica política de Vilana deixa entreveure, els seus mètodes peculiars i les estratègies bizantines, a vegades obscures, així com la lògica de la *realpolitik* a la qual es va emmotllar i, si es vol, considerar fins a quin punt eren factibles les “fantasies” del “partit espanyol” de què parla Charles W. Ingrao, d'unes esperances de canvi polític a Espanya que no es van fer realitat.¹¹ Entenc que

11. C. W. INGRAO, *The Habsburg...*, p. 130-131.

només a partir d'aquestes coordenades situarem aquesta peça clau en l'engranatge del conflicte internacional i de la "guerra més que civil" que va tenir lloc a Espanya, segons l'expressió de l'exiliat Josep Plantí.

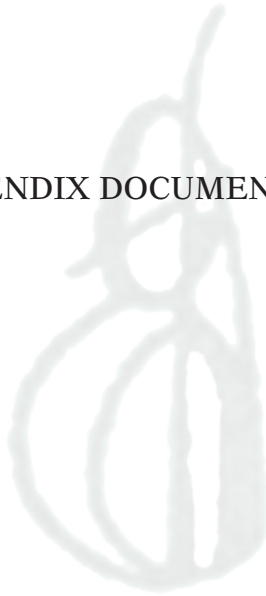
L'altre qüestió essencial en la qual voldria posar èmfasi és la de la continuïtat en l'austriacisme, entre 1705 i 1740, d'unes idees polítiques basades en els contractes polítics, el parlamentarisme, i en una estructura territorial federal d'Espanya, en la qual la Corona d'Aragó havia de mantenir el seu ordenament jurídic-polític secular. Dintre d'aquesta continuïtat, a partir de 1713 sorgeix repetidament la idea de crear una república a Catalunya —davant la impossibilitat que els Àustries recuperessin el tron hispànic i que la Corona d'Aragó veiés restablertes les seves atribucions polítiques. Es tracta d'una idea persistent que els ambaixadors catalans formulen a Viena i a Londres, que ambdues corts van considerar amb desconfiança. La reiteració de demandes en aquest sentit culmina la transició del discurs republicà cap a posicions més radicals, fruit de l'abandó dels aliats i de la marxa de l'emperador cap a Viena. Es tracta, doncs, d'una evolució lògica del substrat republicà que amarava el constitucionalisme i el patriotisme —ben perceptible al llarg del segle XVII i especialment a partir de la guerra dels Segadors— cap a una república *de facto* entre el juliol de 1713 i el setembre de 1714, que havia d'organitzar la vida política catalana i disposar la defensa, en mancar la figura del rei: un, Felip V, perquè les Corts de 1705-1706 l'havien rebutjat; l'altre, Carles III, perquè havia abandonat Catalunya. Dos textos reflecteixen perfectament aquest "moment" republicà: si el primer, *Lealtad Catalana*, argumenta que "*sólo las resoluciones que se toman en Cortes de un Reino o provincias, son las que se atribuyen a la nación [...] la nación, que sólo se representa en sus Brazos unidos. Toda la nación catalana, junta en los Brazos [equivalent al Parlament] resolvió el defenderse por el Rey en cuyo dominio estava*", el segon, de l'exiliat Josep Plantí, més contundent, sosté que "Catalunya, en qualitat de lliure, no està subjecta al dret de res ni de ningú, sinó al propi dret". Tanmateix, com ha observat encertadament H. G. Koenigsberger en fer referència a l'Europa moderna, el republicanisme era, rarament, un fi en ell mateix. Ara bé: malgrat les seves ambigüitats, s'identificava plenament amb la idea de llibertat enfront de les agressions de les monarquies absolutistes.¹²

12. H. G. KOENIGSBERGER, *Royal and Republican Sovereignty in Early Modern Europe. Essays in memory of Ragnhild Hatton*, R. Oresko, G. C. GIBBS, H. M. SCOTT (eds.), Cambridge University Press, Cambridge, 1997, p. 43-74 (la referència és de les p. 72-74).

El desenllaç d'aquesta història de quatre dècades, d'esperances i de frustracions de molts que havien apostat per un model polític per Espanya, alternatiu a l'absolutisme i a la uniformització territorial, el va compendiar molt bé el comte Juan Amor de Soria a *La voz precursora de la verdad: la Corona d'Aragó*, va escriure, "*perdió en la guerra civil su libertad, sus privilegios y su antiquísimo ser*", mentre que "*los reinos de Castilla gimen bajo las duras cadenas de su esclavitud*".

APÈNDIX DOCUMENTAL

FUNDACIÓ

NOGUERA

Apuntamiento de los artículos que parece se deven arreglar en el futuro congreso de paz entre Su Magestad Imperial y Católica y la corte de España.

H.H. St. Spanien-Varia Kart. 52 sense data (*circa* 1714).

1.

Deven arreglarse los dictados que en lo sucesivo cada príncipe usará, y aunque sera natural se proponga el mismo temperamento de la protesta que con artículo separado se dispuso en la Paz de Baden, no parece se pueda consentir a que el duque de Anjou ni sus descendientes usen el dictado de archiduque de Austria que es particular de la Familia.

2.

Para que la renunzia del duque de Anjou a la Francia sea mas assegurada, parece podria convenir que fuesse aceptada del Parlamento de Paris y de la Camara de Grenoble¹ y registrada en las partes donde convenga, con expresa declaracion que, faltando el rey actual de Franzia y sus descendientes varones, reconozeran por su legitimo soberano el duque regente y su descendencia masculina, servado el orden regular de la succession.

1. *per* Grenoble.

3.

Se propone si convendria en el proximo² tratado de paz incluir y assentar la succession de los estados hereditarios de Su Magestad Imperial y Catolica en la forma que fue mandada establecer y publicar al tiempo de la renunzia hecha por la señora archiduquesa Maria Josepha, oy princesa electoral de Saxonia.

4.

Si convendra assi mismo para el caso de faltar la linea masculina de la actual duquessa de Anjou assentar la substitution en los feudos de Toscana, Parma y Plasencia en la forma que antes de la accession se disponia la expectativa en Paris.

5.

Como los reynos de Aragon, Valenzia³ y Prinzipado de Cattaluña con las islas de Mallorca e Iviza perdieron sus fueros, constituciones, privilegios, libertades, usos y costumbres por haver rendido vassallage a las armas de Su Magestad Imperial y Catolica, pareze que se esta en el caso de ser reintegrados en el goze de todos los que al tiempo de la muerte del señor rey Carlos Segundo (que está en gloria) disfrutaban,⁴ como se practicó y explicó en el artículo 45 de la Paz de los Pirineos, donde la palabra “Constituciones” no puede aplicarse que al comun del Principado de Cattaluña que avia sido ocupada de la Franzia por muchos años, y se convino assi mismo en la Paz de Baden por aquellos estados que durante la ultima guerra havian sido ocupados por la Franzia en el articulo 25, a que se añade que por lo que toca a los fueros de Cattaluña, Mallorca e Iviza, se remitió en el artículo 9 del tratado de evacuacion de Cattaluña firmado en Utrecht a la conclusion de la paz general que está para hazerse, ofrezriendose por parte de la Franzia y de la Inglaterra todos los ofizios convenientes para su logro, con lo qual y no sin esta circunstancia convinieron los ministros cesareos.

2. *al marge esquerre i d'una altra mà* “Como se garantiscano todas las successiones de los otros [de los otros *corregeix* del otro] reynos, sera razon que se garantisca la sucesion establezida en estos païsses”.

3. *al marge esquerre i d'una altra mà*: “Que Su Magestad esta obligado que se debe tratar con ingleses y franceses que si estos convienen a que sea como condicion *sine qua non* que se haga y no en otra forma, que se haga la instruccion como el Von de Starhemberg sin que los ministros sepan el [el *interlineat*] secreto, sino que vayan dando quanta de tiempo en tiempo de lo que ocurra y se les ira ordenando lo mas conveniente. Lo de republica es fuera el tratado, como lo de Philipinas.”

6.

Se discurre y propone si en el caso de la España solo quisiese conceder los privilegios a Cattaluña e islas de Mallorca y de Iviza, convendria que por parte de Su Magestad Imperial y Catolica se insistiese fuertemente para todos los de Aragon y Valenzia en que milita la misma razon y justicia, y al mismo tiempo se manexasse con la Inglaterra y sus ministros que como medianera facilitasse el que Cattaluña y las dos islas quedassen republica, en que tiene el mas inmediato interes la Inglaterra por la conservacion que tanto le importa de la isla de Menorca y Puerto Mahon, y puede servir no poco a las seguridades del duque regente.

7.

La reciproca restituzion de bienes, estados, honores, dignidades y privilegios a los comunes y particulares se deven capitular, para lo qual parece se ayan de separar los casos siguientes: el primero, de los vasallos de uno y otro partido que, hallandose cada uno en el que sigue, quedan por razon de la presente guerra privados de sus estados, bienes, honores, dignidades, etcetera, para quienes a mas de la clausula de reintegracion parece se deve solicitar el que puedan libremente vivir donde quieran y resolviendo quedar en los dominios del soberano que siguen, puedan libremente vender, permutar, dar, renunziar⁵ y empeñar los estados, bienes y lo demas que tubieren y les pertenezca en el otro dominio para lo qual, en virtud del mismo tratado *et causa publica vigente*,⁶ se deve assentar, quedan dados los assentos regios reciprocamente, no obstante las leyes particulares de los mayorazgos y feudales, respectivamente, con lo qual y con el destino de comissarios de una y otra parte para que cuyden de la execuzion, a ejemplo de lo que se practicó en la Paz de los Pirineos segun el articulo 49, se evitaran todas las dificultades que podrian dexar sin efecto el articulo.

El segundo caso es de los vassallos que habiendo seguido durante la guerra uno u otro partido quedan privados de sus bienes y estados, no obstante de residir en los dominios del soberano donde son situados, para esto parece bastara el que logren la reintegracion y

4. *per* disfrutavan.

5. *al marge esquerre i d'una altra mà*: "Es evidente que se interessa en bien del estado en que se haga estas ventas, cambios o permutas, porque con esta facultad sera dable que se mantengan los unos y los otros en el partido que han seguido, de los cuales abrá mas seguridad para el estado manteniendose en el partido que siguen que no passando reciprocamente a partido que no aman".

6. *i corregeix e*.

libre goze de sus estados, bienes, honores y dignidades, sin que por lo pasado durante la guerra puedan ser directa ni indirectamente molestados, declarando que la reintegracion se deve entender en todos los estados que les pertenezcan en qualesquier de los dominios de las potencias contractantes.

El tercer caso es de los eclesiasticos que han seguido uno y otro partido provistos de arzobispados, obispados, abadias, dignidades y beneficios eclesiasticos canonicamente antes de la presente guerra, los cuales no solo deveran ser reintegrados en el goze de las rentas de sus respectivos beneficios, pero aun seria razon tuviessen⁷ la facultad y les viniera concedido el assensio regio para permutarles, reducirles a una porporcionada pension u en otra forma que no les precise a la personal residencia, el disfrutar en todo u en parte los utiles de dichos beneficios.

El quarto es el de los arzobispados, obispados, abadias, dignidades y beneficios eclesiasticos provistos durante esta guerra a presentazion o nomina de los soberanos y canonicamente possehdos, con bullas apostolicas o sin ellas los que no las necessitaren, cuyas provisiones indistinctamente deveran quedar subsistentes conforme se capitulo en los articulos 31 y 31 de la Paz de los Pirineos y en las siguientes.

8.

Se⁸ pregunta como se ha de establezer y assentar que el emperador nuestro señor sea la cabeza del Insigne Orden del Toyson y como deberan quedar los que durante la guerra y aun antes le huviessen obtenido del duque de Anjou, acordando para el caso de que estos de viessen quedar con este honor si sera justo capitular al mismo tiempo que queden con el de “Grandes⁹ de España” y títulos los que durante

7. *al marge esquerre i escrit d'una altra mà*: “Que se nombren comisarios que cuyden de la execucion de lo que sobre esto se capitulare y podran tener la comision del comercio quando los ministros no viessen que hai disposicion de concertarlo en el tratado”.

8. *al marge esquerre i escrit d'una altra mà*: “Que toda la justicia es para el emperador y que se deve sostener con todo vigor por los ministros, sin admitir temperamento que disminuya el hecho de ser cabo de la Orden,. Por los otros se podra tomar aquel temperamento que sirva reciprocamente por las dignidades concedidas por Su Magestad y por las dos encomiendas que devan quedar a la disposicion de Su Magestad”.

9. *al marge esquerre i escrit d'una altra mà*: “Se deve examinar el proyecto presentado para ver si en todo o en parte sera practicable u bien se podria crear una classe distinctiva igual a los de España como les creados alla y viceversa y assi mismo los creados que creados aca fuessen a España deverian gozar por medio de nueva gracia del [del *corregeix* de u] honor de Grandes de España”.

la guerra y hasta el dia de la pacificazion de la renuncia fueren y se hallaren creados por Su Magestad.

9.

Como debiera concertarse la reciproca restituzion y goze de los empleos politicos y militares que antes de la guerra posehian las casas por juro de heredad de unos y otros dominios.

10.

Si el condado de Modica, que la corte de Madrid incorporo a la Corona de Sicilia¹⁰ sin dexar arbitrio a los que tenian derecho siendo sus vassallos y viviendo baxo aquella dominazion, debiera entenderse incorporado o bien se dexara gozar a los sucesores del difunto Almirante de Castilla,¹¹ quedando o no en España.

11.

Que providencia se devera dar para que¹² la reyna viuda de España¹³ no sea perjudicada en sus rentas dotales, apanage y demas que le pertenezca en virtud de la capitulacion matrimonial y del testamento del señor rey Carlos Segundo assi por lo corriente como por lo devengado, tanto en el caso de querer quedar en España como en el de resolver su residencia en otra parte.

12.

Si en lo tocante a las ventas dotales que tiene la Augustisima Casa en¹⁴ España se devera hazer alguna particular prevenzion o advertenzia para que en su cobranza no haya en lo successivo el menor embarazo.

10. *al marge esquerre i escrit d'una altra mà*: "Se deve observar si sera mexor dissimular o explicar este articulo".

11. Juan Tomás Enríquez de Cabrera y de Toledo (Gènova 1646-Estremoz 1705), almirall de Castella, duc de Medina de Rioseco, comte de Melgar i comte de Mòdica. Contravenint el mandat de Felip V d'ambaixador a París, es traslladà a Portugal per a preparar el terreny a l'Arxiduc. A la seva mort *sine prole* el comtat sicilià de Mòdica fou incorporat a la corona (N. del T.).

12. *al marge esquerre i escrit d'una altra mà*: "Se han de examinar los papeles y si se deverá por los ministros cesareos hablar del testamento, pareciendo que lo mas conveniente será que la reyna embie un sugeto que en su real nombre inste a todos los plenipotenciarios para que en el congreso se le haga justicia".

13. Marianna de Wittelsbach (Neuburg 1667-Guadalajara 1740). Fou exiliada el 1706 i passà a residir a Baiona, fins que el 1738 Felip V li permeté de retornar a Espanya (N. del T.).

14. *al marge esquerre i escrit d'una altra mà*: "Se deve assentar la entera reintegracion".

13.

Como en los reynos de Napoles y Sicilia ay dos encomiendas del Habito de San Iago y el duque de Anjou¹⁵ con el titulo de rey y possession de la España tiene annexo el de Gran Maestre y por consiguiente el derecho de proveherlas, se propone qué expediente se ha de tomar para que en adelante, assi estas como las que pudieran fundarse en los dominios de Su Magestad Imperial y Catolica, sean de su cesárea real provision, a exemplo de lo que se practicó en Portugal con los Habitos y encomiendas de esta misma Orden.

14.

Para que los dominios de Italia y de Flandes florezcan y se capaciten a sostener los pesos que pida su propia conservacion, se considera por renglon muy principal el del comercio, se propone si convendra procurarlo con la España por el tratado de paz en concurso de las demas potencias contractantes de quienes se deve rezelar de payor oposizion, u bien si convendria reservarlo para despues en tiempo que los comissarios de Su Magestad Imperial y Catolica y de la España devan unirse a fin de concertar un tratado de comercio particular y separado.

15.

Y como los Estados Generales de las Provincias Unidas contrastan con tan vivas instancias el comercio y navegazion que va nazer en los Paisses Baxos, se propone si convendria incluir este punto en el tratado general, u bien reservarlo para uno particular con la Inglaterra y la Hollanda, conforme para ello estava authorizado e instruido el marques de Prie.¹⁶

15. *al marge esquerre i escrit d'una altra mà*: "Siempre seria bueno que antes de la paz las proveyesse Su Magestat".

16. Louis de Prie (1673-Versailles 1751), marquès de Plasnes. Ambaixador francès a Savoia i negociador a Rastatt i Baden (N. del T.).

2

WALPOLE, Esq., The Rt. Hon. ROBERT: A Report from the Committee of Secrecy, Appointed by Order of the House of Commons to examine several books and papers laid before the House, relating to the late negotiations of peace and commerce, etc. London: Printed for J. Tonson, T. Goodwin, B. Lintott and W. Taylor, 1715.

RAH 2/2158. Hem reproduït, només, la part que fa referència al "cas dels catalans", p. 44-51 i no hem inclòs els documents citats que es troben en l'Apèndix del *Report*.

[...] Your committee having thus gone through the chief transactions relating to the negotiations of peace and commerce, proceed to offer to the House what they have found material in the paper refer'd to them concerning the Catalans.

After several unsuccessful attempts by the way of Portugal and the design upon Cadiz to settle King Charles on the throne of Spain, and that the confederate fleet had appear'd before Barcelona in 1704 without the desir'd success, Her Majesty in the beginning of the year 1704 sent Mr. Crowe as her minister to Genoa with private instructions which are here annex'd¹ (No. 45) to the following effect:

"That Her Majesty being inform'd that the people of Catalonia were inclin'd to cast off the yoke impos'd them by the French and by withdrawing themselves from the power of the Duke of Anjou to return to the obedience of the House of Austria, was desirous to maintain and improve that good disposition in them and to induce them to put the same speedily in execution, had made choice of him to carry on so great a work for the advantage of her service and the good on the common cause. He is therefore order'd to repair to Genoa, Leghorn or such other neutral country or place, as he should judge most proper for carrying on Her Majesty's service in this particular and to treat with the Catalans, or any other people of Spain, about their coming into the interest of Charles the Third of Spain and joining with Her Majesty and her Allies. For that purpose he is to inform himself what number of forces they will raise and what they expect shall be sent to assist them. If any of the Nobility insist upon a sum of money to be advanc'd to them, he must assure them he does not doubt he shall be impower'd to remit to them whatsoever is necessary and reasonable for their support, as soon as they are

1. 7th March, 1704-5. *Catalan Book*, fol. 231.

actually in the field. That he shall give the Catalans, or other Spaniards, assurances of Her Majesty's utmost endeavours to procure the establishment of all such rights and immunities as they have formerly enjoy'd under the House of Austria. That she has, for their further satisfaction, sent to King Charles the Third for powers for confirming the same to them, and that she is willing, if they insist on it, to give her guarranty that it shall be done."

Mr. Crowe had also a commission² (No. 46) oh the same date with his instructions to treat with the Catalans upon the terms before mentioned, upon this express condition on their side that they should acknowledge and receive King Charles as lawful King of Spain and utterly renounce the House of Bourbon.

He had with this credential letters³ (No. 47) sign'd by the Queen, direct'd to the Nobility, magistrates and all officers civil and military of Catalonia desiring them to depend upon the promises he should make them in her name.

The Earl of Peterborow and Sir Cloudesly Shovel, by their instructions (No. 48) dated May 1, 1705, are likewise order'd to use their endeavours to introduce the Catalans to join with them in their undertakings and to animate that People to prosecute their liberty with more vigour; they are empower'd to assure them of the Queen's support and to promise them in the Queen's name that she will secure them a confirmation of their rights and privileges from the King of Spain, that they may be settled on a lasting foundation to them and their posterities. But lest perswasions alone should not prevail, they are ordered, in case the Catalans make not suitable return to these kind offers, to annoy the towns on the coast of Spain and to reduce them by force.

In conformity to these instructions, a declaration was drawn here and deliver'd by Mr. Secretary Harley to the Earl of Peterborow for His Lordship to publish in Spain, full of assurances in the Queen's name, of support and of their liberties on the one hand and threats on the other; which declaration His Lordship, on this arrival in Spain, did accordingly publish (no. 49).

The success of that expedition needs not be here particularly mention'd. King Charles, in his letter to the Queen of October 22, 1705, gives an account of them and what they were owing to, viz.

2. *Ditto*, fol. 235.

3. *Ditto*, fol. 239.

"The assurances of Your Majesty's generous protection, upon which my subjects in Catalonia expose their lives and fortunes".

No want of fidelity or zeal for the common cause, during a long war that abounded with extraordinary turns of fortune, was ever objected to these People; on the contrary, they received to the last the applauses of the allies, and assurances repeated to them by every general and minister that was sent from Great Britain to that country, that they should never be abandon'd.

When the Queen enter'd into separate measures of peace, Lord Lexington was sent ambassador in Spain at which time, considering the circumstances of King Philip's affairs and the obligations he had then received from the Queen, the Catalan privileges, if plainly demanded and insisted upon, could not have been refused and without it could never be expected to be granted to a People so remarkably zealous for the common cause.

But His Lordship's instructions (no. 50), instead of directing him to insist upon this as a condition of the Queen's coming into the peace, order him to represent to the Court of Spain that it is no less for the King's interest, than for the Queen's honour, that a general amnesty without exception be granted to all Spaniards who have adher'd to the House of Austria, and in a particular manner to the Catalans, with regard to their persons, estates, dignities and privileges.

These instructions, tho' very defective, were not complied with; for Lord Lexington, in the 11th article of his paper, which is call'd demands (no. 51) deliver'd to the Court of Spain upon his arrival there expresses himself thus: "That the Queen prays His Catholick Majesty that a general amnesty without exception be granted; but leaves out the words in his instructions with regard to their persons, estates, dignities and privileges."

The King's answer was "that the general amnesty relating entirely to the general peace was not proper for the present treaty, and therefore he leaves it to be then treated of; that His Majesty will make use of this great clemency, provided the Queen will contribute to the safety, to the repose and to the interests of so many faithful subjects, who, according to their duty, had followed his righteous cause in Flanders and in all parts of Italy; and that an express article be inserted in the peace, wherein it shall be declared, that all subjects who have done their estates and honours, of what nature so ever they be, which they enjoyed when they were under his obedience; and that they shall have full liberty to continue in the service on their King;

and that neither upon this pretext, or any other whatsoever, they shall receive the least prejudice, or the least harm in their estates and honours, or any molestation whatever; and that any municipal law to the contrary (if there be such) shall be made void by the treaty of peace”.

Lord Lexington transmits his answer to England, which, tho' containing a direct refusal at present of what was desired, and only general assurances of clemency from the King, on conditions that could not possibly be expected to be complied with; yet His Lordship in his letter to Lord Dartmouth writes word that the 11th article (which is this about the Catalans) was agreed to; and thinks what they desire is but justice. And then goes on: “Thus, My Lord, hope it will be to Her Majesties satisfaction.”

No dissatisfaction was shown by the Ministry in England, either with this manner of negotiating or the fruitless[s]ness of it but he ordered to proceed in the business, both as it was an act of humanity, which every one to the utmost of their power ought to promote; and the interest of the King of Spain was most nearly concern'd by that means to get the Germans out of the country.

Hereupon another memorial for an amnesty is presented, the motive us'd to induce the King to grant it, is his own interest, ant to remove the Germans without any notice taken of the Queen's honour being concern'd in the affair.

The King answer'd “that the Catalans had deserved little from him; that they were now reduc'd to a small extend of ground; that his troops and those of the King his grandfather were ent[e]ring into their country by three several ways; therefore more in complaisance to the Queen, than for the arguments that had been offer'd, he was willing to grant his pardon to those Catalans who acknowledging his clemency and repenting them of their error, should submit to his dominion and vassalage within a time to be prefix'd.

Count Sinzendorff, in the project for evacuating Catalonia, insisted upon the preserving the People their privileges. But the King refus'd it and would only grant them an amnesty and pardon.

Lord Dartmouth, in his letters both to the Marquis de Monteleone and Lord Lexington, says: “He cannot express the Queen's surprise to hear that the privileges of the Catalans were not intended to be preserved to them by the Court of Spain; that those privileges were necessarily included in the meaning of the general amnesty already granted; and this was an affair wherein the Queen's honour was ex-

tremely concern'd, and that she was obliged by motives of conscience not to depart from it." Lord Lexington is hereupon order'd to insist again upon it in the strongest manner imaginable; that when the King of Spain is convinc'd of Her Majesty's steadiness and the firmness of her resolution to adhere to this demand, no doubt he will yield to what has been so solemnly promis'd, and is in it self so reasonable. That the Marquis de Monteleone, being restrain'd by his instructions from treating upon this point, the negotiating of it must entirely lie upon Lord Lexington.

Accordingly His Lordship presents another memorial for a general amnesty, with the confirmation of all their privileges. The amnesty, he says, was granted, but the privileges entirely refused, and in such a positive stile as he never met with, but in demanding a tract of ground about Gibraltar.

In another letter speaking of the many denials he met with in Spain, he says: "Things are not here upon the same foot as they were before the suspension, for the King told me these words, we know that the peace is as necessary for You as for Us, and that You will not break it off for a trifle."

It may seem at first sight unaccountable how the Queen's endeavours could fail of success, when she declar'd her conscience was concern'd in this matter, and that, tho' she desired a peace, she would not act inconsistently with honour and justice to obtain it.

The first fatal step to the ruin of the Catalans was the orders sent Lord Lexington (contrary to his first instructions) upon this arrival at Madrid to acknowledge Philip as King of Spain in a private audience, before any one article of peace or commerce was settled with him, which put him in a condition of refusing this, and whatever else he should think fit.

The manner how Spain gain'd this important point appears to be as follows: Lord Dartmouth had acquainted Mr. Prior, that Lord Lexington was not to acknowledge Philip as King of Spain, till he had agreed to the demands His Lordship was to make in the Queen's name.

However Lord Dartmouth thinks it convenient the sentiments of the French Court should be known upon this matter as soon as possible.

This method of proceeding with Spain was very much dislik'd in France, and Mr. Prior writes Lord Dartmouth a very elaborate Letter, full of Monsieur Torcy's reasons to induce our Ministry to recede

from that point and concludes with this remarkable one. "That the whole treaty being eventual, this acknowledgement of Philip as King of Spain, would fall as the other points, unless the conditions were made good and the peace agreed and ratified.

Hereupon Lord Bolingbroke determin[e]s this matter in favour of Spain, by imputing the former directions to Lord Dartmouth's mistaking the Queen's meaning. And writes Mr. Prior word that he was equally surpriz'd and vexed to find by the uncouth way of explaining the Queen's sense, that Mr. Prior had been led to imagine it was intended Lord Lexington should make any difficulty of acknowledging the King of Spain as such. "The proceeding this way, by acknowledging the King in the first place (says His Lordship) seems natural, civil and unexceptionable, but any other scheme is absurd and inconsistent with all the rest of our proceedings, and then concludes "For God's sake, dear Matt, hide the nakedness of thy country, and give the best turn thy fertile brain will furnish thee with, to the blunders of thy countrymen, who are not much better politicians than the French are poets".

Lord Dartmouth is seems thought fit to acquiesce, and the same day that this letter was writ, dispatch'd orders to Lord Lexington to acknowledge King Philip in the first place, notwithstanding his former instructions to the contrary.

But to return to the Catalans. Nor did the ministers shew that zeal for the Queen's honour as might be expected, but plainly gave this matter up. Lord Bolingbroke in his letter to the Queen's plenipotentiaries at Utrecht tells them: "It is not for the interest of England to preserve the Catalan liberties, and likewise begs leave to make an observation to them, that the Catalan privileges are the power of the purse and sword; but the Castilian privileges, which the King of Spain will give them (in exchange for their Catalan) are the liberty of trading, and resorting to the West Indies, and a capacity of holding those beneficial employments the King has to bestow in America, which, says His Lordship, are of infinitely greater value to those intend to live in a due subjection to authority".

Lord Lexington also, instead of supporting the Catalan privileges, treated the People as rebels, and to induce Spain to make peace with Portugal, puts Monsieur Orry in mind of the necessity Spain is in of withdrawing their troops from Andalusia, in order to end the rebellion of the Catalans (No. 53).

When the Convention was forc'd upon the Emperor for the evacuating Catalonia, the imperial ministers at Utrecht insisted upon the preserving by that treaty the privileges of Catalonia, Majorca and Ivica; but France and her confederates insisting that matter should be referred to the peace, the imperial ministers at last acquiesc'd, upon the Queen of Great Britain's declaring again "that she would interpose her good offices in the most effectual manner to obtain the privileges of Catalonia, Majorca and Ivica". And the French King engag'd at the same time to join this endeavours for that purpose. Hereupon the negotiation in Spain was kept up till our treaty of peace with that Crown was ripe, by which the Catalan liberties were to be abandon'd. This Lord Lexington sign'd, contenting himself with protesting against that article at the same time he sign'd it: as he had writ word before he intended to do, and that therefore the Queen was entirely at liberty to reject it.

Notwithstanding the King of Spain's former refusal, Lord Lexington is again directed to insist upon the Catalan privileges, and is again told, that the Queen thought her self obliged by the strongest ties, viz. those of honour and conscience, to insist upon it, for a People whom the necessity of the war had obliged her to draw into her interest. His Lordship had sign'd the treaty with Spain before these orders to present another memorial arrived.

He thereupon acquaints the Marquis of Bedmar, that he was sorry he was oblig'd to do any thing which he knew was against the King's sentiments, but having receiv'd express orders, he must follow his duty, and presents the following memorial:

"The underwritten minister of the Queen of Great Britain, in pursuance of the strict orders he receiv'd the last post, is oblig'd most humbly to renew the instances he has so frequently made to Your Majesty in favour of the Catalans. The Queen orders him to represent that she has nothing more at heart, than to obtain for those People the same privileges they formerly enjoy'd, which she thinks her self oblig'd to do, by the two strongest motives that are possible, viz. honour and conscience, that she may not leave a Nation which the misfortune of war obliged her to draw into her interest, in a worse condition than she found them. She hopes that after all the pains she has taken for procuring a solid and lasting peace to Europe, Your Majesty will not leave her with the grief of having been the occasion of the loss of the privileges of that People, but rather that in regard to the strict friendship which with God's blessing is so near being

establish'd between both Your Majesties, as well as the union so necessary to the interests of both Nations. Your Majesty will not make any difficulty any longer to grant this favour to Her Majesty, which she has so much at heart".

The Marquis of Bedmar's answer to his memorial was that this point about the Catalans having been debated in the treaty lately concluded and sign'd in this Court by His Excellency and himself, which His Excellency will own and may be pleas'd to acknowledge, the King does not see that any thing further is to be done in the matter.

This treaty was sent to England and ratified by the Queen. Lord Dartmouth says that Lord Bolingbroke had the principal share in the negotiation, and that the article of the Catalans was put in as soft terms as was consistent with the Queen's honour to allow.

The terms of the treaty that the Catalans shall have the same privileges as the King's best belov'd subjects the Castilians enjoy.

When the King of Spain had received this convincing proof of our Ministry's attachment to his interests, and that the before mention'd ties of the Queen's honour and conscience were of no force with them when oppos'd to his desires, he takes a further step, and directly proposes to Lord Lexington that the Queen would assist him with ships to block up Barcelona (No. 56).

His Lordship answer was that he was afraid this proposal would meet with this difficulty, that Her Majesty would be very unwilling to lend her ships to exterminate a People that had taken up arms in a great measure at the instigation of her ministers, and that she would think she had done enough to gratify the King in not insisting upon the preserving for them their antient liberties, without helping to destroy them. But the regard the Ministry had to his request of the King, will afterwards appear.

The French ambassador and the Princess des Ursins propos'd to Lord Lexington, and the night before he left Madrid the King sent for him and engag'd him to write a letter, concerted with, and approv'd by the King, to the Regency of Barcelona (No. 57) advising them to submit themselves to their King. His Lordship assures them of his constant endeavours to do the best he could for them, that God had not permitted him to do more than he had done. That if they would take their resolutions soon, before he was out of Spain, he would write for them in the manner they should desire, and concludes his letter with new assurances of his concern their interests.

To make this appear the more friendly to them, he tells them, he had entrusted the consul at Alicant to get this letter conveyed to them, upon some pretence or other. Tho' a duplicate of it was also sent to the Count of Lecheraine, one of the King of Spain's generals before the town, with direction to have it sent in as by a deserter, without his knowledge (No. 58).

Mr. Burch, His Lordship's secretary, amongst other reasons, gives this for the writing this letter: That if the Catalans had a mind to accommodate, the Queen would have the mediation, and if they had not, that then the Court of Spain would see that Her Majesty would be always ready to serve them. (No. 59).

But this artifice to induce the Catalans to abandon their defence in hopes of His Lordship's good offices, had no effect upon men determined to die for the liberty of their country.

Nothing but force could extort that from them, and therefore Sir Patrick Lawless, in September 1713, presents a memorial (No. 60) to the same effect for that was proposed the month before to Lord Lexington in Spain, setting forth that the Catalans and Majorcans had not submitted themselves to the King's obedience and interrupted all commerce and correspondence in the Mediterranean, and submits it to the consideration of the Queen, not only as guarantee of the treaty of evacuation, but as it concerned the interests of Great Britain, and therefore His Catholick Majesty hopes the Queen will order a squadron of her ships to reduce his subjects to their obedience, and thereby compleat the tranquillity of Spain and of the Mediterranean commerce.

As soon as the season of the year would permit, a fleet is accordingly fitted out for the Mediterranean, under the command of Sir James Wishart, whose first instructions bear date 28 February and the additional 18 March 1714, by which (Nos. 61 & 62) he is ordered to enforce a strict observance of the treaty of evacuation in all its parts, upon any complaints of the Queen's subjects, of interruptions of commerce, or depredations by the vessels of Catalonia, Majorca, Sardinia, Naples and other places, to demand restitution, and in case of refusal, to make reprisals. To repair with the fleet before Barcelona then besieged by the enemy and demand the immediate payment of the value of the Queen's stores in the town, or a sufficient security for payment in some reasonable time. To take care to time his arrival before the town, according to the advices from Lord Bingley, then designed to be sent to Spain, by the strongest representations

to induce the regency of Barcelona to accept of the terms that shall be obtained for them. To take all the necessary measures pursuant to the Queen's intentions to put an end to the confusions that now reign in those parts. And all proper methods of perswasion to induce the inhabitants of Majorca to submit to the terms that shall be offered them, and in case of refusal, to employ his squadron in countenancing and assisting all attempts which may be for reducing them to a due obedience.

It may not be improper in this place to take notice:

1st. That altho' the Queen had engaged her self by the treaty of evacuation, to interpose her good offices in the most effectual manner, to obtain the Catalans their liberties, yet instead thereof the most effectual methods were used to the contrary, and Mr. Prior acquainted Monsieur Torcy, that the Queen was assured the Catalans would submit upon the terms before offered by the King of Spain, without so much as mentioning their antient privileges any more. (No. 63).

2dly. That the French King, who had put himself under the same obligation as the Queen by the said treaty, after this account from Mr. Prior of the Queen's sentiments, thought fit also not to ask for their privileges, Mr. Torcy also alledging that the King had little interest with the Court of Spain.

3dly. That Britain was under the same engagements by that treaty, to support the privileges of Majorca as those of Catalonia, at the time Sir James Wishart had direct orders to attack them.

4^{thly}. That when these rigorous measures were forming against the Catalans, Lord Bolingbroke writes word to Mr. Prior "that by what we observe in the Catalan agent here, of whom we have never taken the least notice as a public man, it is pretty plain that a reasonable accommodation might be made, as he expresses it, with a turbulent People (No. 64)". What was called turbulency in the Catalans, may appear by their answer to the Duke of Popoli, the King of Spain's general, who summoned them to surrender. They told him, they would die rather than be slaves, but if their antient liberties were confirmed to them, they would open their gates and receive him with all gladness.

The House of Lords express'd their concern in a public manner for the miseries of the Catalans, and by their address to the Queen, April 3, 1714, made it their most humble and earnest request to her Majesty "that She would be graciously pleas'd to continue her interposition in the most pressing manner, that the Catalans may have

the full enjoyment of their just and ancient privileges continued to them".

Her Majesty's answer was " that al the time she concluded her peace with Spain, she resolved to use her interposition upon every occasion for obtaining those liberties and to prevent, if possible, the misfortunes to which that People are exposed by the conduct of those more nearly concerned to help them."

Hereupon, for form's sake, and to allay the indignation conceived against the Ministry by the People in general, who compassionated the calamities of those who sought for liberty, the demand of the Catalan privileges is again put down in Lord Bingley's instructions, who was before ordered to go to Spain, but was never sent.

So that the only favour obtained from the Ministry by this earnest address of the House of Lords, in behalf of the Catalans, was an intimation sent by Lord Bolingbroke to the admiral, not to appear before Barcelona, nor to attack the Majorcas, till he should hear from Lord Bingley and receive directions from England. And also a letter from His Lordship to Mr. Grimaldo, above two months after the address, tho' the town was invested al the time of making it, wherein he makes a king and friendly complaint, as he terms it, that the Catalan privileges had not been yet granted them, nor any reasonable terms offered, which they must either have accepted, or forfeited the Queen's compassion and that of the whole world.

The admiral had also his scruples, whether his orders, couch'd in ambiguous terms, would justify him in attacking Barcelona. He therefore writes to Lord Bolingbroke and Lord Bingley upon it, and submits it to Lord Bingley's consideration, whether the Catalans might not refuse conditions that may be most advantageous, if they find he is not to act by force, and desires that his orders to act before Barcelona, either by force or otherwise, may be very plain and clear, assuring him that he will most punctually obey those already given him, and such as he shall hereafter receive.

When Sir James Wishart arrived at Cadiz, he gave the governour a list of the ships under his command for the Mediterranean service, who sent it immediately to Madrid; but tho' several messages came from Court to the governour during the admiral's stay here, no one compliment was made him to signifie his arrival was welcome, or any questions asked, about what services he was to perform, which a little surprized him; that as soon as they had an account at Madrid, of this arrival at Cadiz, Mr. Orry was dispatch'd to Catalonia with full

power to treat with the Catalans; so that, says he, it would appear that tho' the King of Spain has all the advantage of the Queen's ships, as much as if they were actually before Barcelona, by representing to those People, which they very well know, our arrival in these parts, and how far we are on our way to the Mediterranean, yet the King would not seem to owe the success of such agreement to the Queen and her ships, but to France only.

But this negotiation of Mr. Orry failing of success, by the Catalans refusing to submit without having their liberties granted them, obliged the Court of Spain to take more notice than otherwise they were inclined to do of the admiral, who from Alicant writes to Lord Bingley, then expected at Madrid, that he had received a very civil letter from Mr. Grimaldo, who sent him the King's order for exempting the provisions for the fleet from paying any duty. He tells him that this exemption was usually granted to the admiral himself that commanded, but being a trifle, he submits it to His Lordship's better judgement, whether the granting him this, might not be a means to prevent any thing that might be intended by the Court at Madrid more to his advantage, and leaves it to His Lordship's consideration what may be most for his interest that place, and hopes by his friendship to find some marks and favour from thence, in regard to his expence in this expedition, so much intended for their service, and for which he has no allowance from home but this pay, which will not defray half his charges (No. 65).

In other letter of Sir James Wishart to Lord Bingley, he acquaints His Lordship that tho' he had formerly desired him to move the King of Spain, that the grant of exemption of duties for provisions for the fleet might be made to himself, yet upon farther consideration of the matter, which is but of small moment, and may appear greater at the Court of Spain and England than really it is, he desires his Excellency's countenance and assistance upon any other occasion that the Court of Madrid might take to express their good will to him (No. 66). Nor was it long before the admiral gave the Court of Spain more particular proofs that he was not unworthy of their expected favours.

After Barcelona had been invested a considerable time by the Spaniards and reduced to great difficulties for want of provisions, the French King, tho' engaged with the Queen by the treaty of evacuation, to employ his good offices in the most effectual manner in favour of the Catalan liberties, thought fit to sent his troops against them, commanded by Marshal Berwick, who opened the trenches

before Barcelona the first of July, O.S. 1714. And on the eight of the same month, Sir James Wishart, in the Queen's name, writ them a threat[e]ning letter (No. 67) directed to the deputies, and others who possess'd the Government there, telling them that complaints had been made of their disturbing the commerce oh the Queen's subjects, and that they had insolently presumed to take, carry up, and plunder their ships, and used the men in a barbarous manner; he had therefore thought fit to send Captain Gordon with two men of war to represent to them these unwarrantable and presumptuous proceeding, and by the Queen's command demands immediate satisfaction for the same and the punishment of the officers of the ships with the utmost severity. If this be not punctually complied with, he leaves it to themselves to judge what the consequences may be.

The deputies returned answer (No. 68) that only one of those vessels mentioned in Captain Gordon's memorial, was taken by them into Barcelona, "being laden with salt, for which they paid the price immediately to the captain of it; that being besieged, they thought they might do so with justice, and by the law of nations; that they were far from living like pirates, as their enemies suggested in order to distress them, by preventing any ones coming with provisions for their relief; that what English vessels had ent[e]red their port with provisions, had been well treated, and hat freely sold their merchandize, and at a higher price than they could have got any where else; that they had paid them with their best sort of money, and to all their satisfactions; that they had that day published an order, forbidding upon pain and death any of their ships to molest any English, even tho' they were going with provision to the enemy.

They hope his Excellency will be satisfied with their conduct, which is conformable to the rights of People that are besieged; assuring him that when they shall know of any their ships, either with commission, or without, that shall have caused the least damage to any English, they will not only immediately inflict a rigorous punishment, but repair all the damage, desiring to live in the good correspondence they have had with his noble and generous nation; with the utmost deference for the Queen, and ready to obey his Excellencies orders with all affection and respect."

The government of Barcelona, in their extremity writ another letter to the admiral, dated July 23 (No. 69) setting forth "that his Excellency very well knew that the engagement Catalonia ent[e]red to receive Charles the Third for their King, was founded on the protecti-

on of the high allies, but most particularly of England, without which they were not capable of undertaking so great an enterprize. That they had for seven years together endeavoured to serve the English nation in every thing it was possible for them to do, by contributing troops and considerable sums of money without interest. And tho' they had pleased themselves with the thoughts of the happiness to be always subjects of Charles III yet be ordinary change to which human affairs are liable, they now see the troops of the Duke of Anjou aided by the French, masters of all the Principality except Barcelona and Cardona, committing through the whole the most execrable hostilities, burnings and plunderings, without sparing the effusion on innocent blood, and without distinction of age or sex.

That for a year together the enemies army had oppressed Barcelona by sea and land, making them continually suffer the calamity of so long a blockade; during which time the enemies have thrown fourteen thousand bombs into the town, which have ruined the greatest part of the houses; that now they expect to be attacked in form, and that in twenty four hours the town will be batter'd in breach. They cannot express their affliction, to see the danger of the inhabitants exposed to be victims of that cruelty with which the enemy threatens to treat them. Having no comfort left, they fly to the Queen of Great Britain, beseeching her protection by the inclosed letter to don Dalma-ses, their envoy at London; and in the mean time, till an answer can come, they beseech his Excellency from their souls to mediate with the French troops who opprest them, for a suspension of arms, since the congress at Baden now sitting to conclude of a general peace, may still determine this affair; they doubt not that his mediation will be able to procure them this relief, since his squadron is superior to that of the enemy. They see no other remedy in nature for their misfortunes, and therefore hope his Excellency will not refuse them, that in Catalonia has merited any thing by its services, and by its conjunction with the English nation, this is the time to receive the fruits of it; that is worthy of his Excellency to comfort the afflicted, and not to deny them this favour in their great necessity".

How the admiral was affected with this letter may appear by one of his to Lord Bingley, dated August 7 (No. 7o), wherein he acquaints him "that Mr. Grimaldo had signified to him from the King of Spain, that all the King's ships of war being emply'd before Barcelona, his Majesty could not send any of them to meet his Flota then coming home; and therefore desired the admiral to send three of his upon that service", which was accordingly complied with. Of this he had

acquainted Lord Bolingbroke, and hoped to meet with her Majesty's approbation.

The Catalans thus abandon'd, and given up to their enemies, contrary to faith and honour, were not however wanting to their own defence, but appealing to Heaven, and hanging up at High Altar the Queen's solemn declaration to protect them, underwent the utmost miseries of a siege, during which, what multitudes perished by famine and the sword? How many have since been executed? And how many persons of figure are still dispersed about the Spanish dominions in dungeons, is too well known to need any relation.

It is however, that the calamities of the Catalans, will not be imputed to Great Britain in general, abused by the Ministry, with repeated assurances, that every thing was doing for the preservation of that unfortunate People [...].

3

L'Espanya composta segons Francesc de Castellví.

HHSt, Spanien-Varia 61, alt. 74, vol. Segon. Manuscrit reproduït, parcialment, a *Francisco de Castellví. Narraciones históricas*, edició de J. M. Mundet i Gifre i J. M. Alsina Roca (1997-2002), vol. I, Fundación Francisco Elías de Tejada y Erasmo Pércopo, Madrid, p. 54-56.

[...] Antes de escribir el resumen historico y tabla chonol[og]ica desde el principe don Pelayo hasta el rey don Fernando el Catolico, ha parecido a personas eruditas ser precisas algunas suposiciones, que sirvan de mas luz para la inteligencia de lo que se referirá. He advertido con el trato de diferentes naciones (no hablo con los que fundamentalmente estan noticiosos de la historia) que muchos que son considerados instruidos en la historia, reciben notorias equivocaciones respeto a la España y no pocos crehen que los reynos y provincias que contiene la España (a la excepcion del reyno de Portugal) tienen un mismo idioma, las mismas leyes, exsempciones, costumbres y los mismos traxes. Para apagar semejantes equivocaciones, me valdré de algunas similitudes o comparaciones. Empeçó a declinar el Romano Imperio. En su ruina tuvieron principio diferentes señorios: en Francia empesoce¹ en Pharamond la monarquia. En su princi-

1. *per* emeçase.

pio tuvo muy limitados confines. Extendióse la dominación francesa, fue llamada Gallia Cisalpina y Transalpina. Fue div[di]do² después su dominio en 5 partes, esto es Gallia, Belgica, Celtica, Aquitanica y Narbonesa, y en estos límites había muchos príncipes soberanos. En el tiempo disminuyó este dominio y hoy día se halla poseer muchos señoríos que tenían distintos soberanos. Es cierto que la Bretaña, Borgoña, Delfinado y otras provincias que se³ han unido⁴ a la Francia tenían diferentes príncipes, leyes, traxes, idiomas, y hoy se llama por el común de la dominación francesa, franceses. Pero⁵ no se puede decir que los borgoñones sean provençales, ni los del fineses, gascones. La Borgoña tuvo reyes, condes y después duques, la Provença tuvo condes, fue después del⁶ dominio de los condes de Barcelona; la Bretaña tuvo duques y otras provincias de la Francia tuvieron otros soberanos.

Lo mismo sucedió a la España: la dominaron finalmente los romanos, la dividieron para el gobierno en tres partes, esto es, Bética, Lusitania⁷ y Tarraconense. La Bética contenía Andalucía, Granada y parte de las dos Castillas Nueva y Vieja; la Lusitania⁸ lo que hoy se llama⁹ Portugal con parte de la Galicia y de las dos Castillas, y la Tarraconense el resto de la España con sus lindes; y la poseyeron los romanos 453 años. En el eclipse de este imperio, entraron en España los godos, vándalos, suevos, unnos y otras naciones, y se dividió en reynos y señoríos. La Bética dexó el nombre y tomó el de Vandalosia¹⁰ y después de Andalucía por los reyes de la generación de los vándalos que la dominaron algún tiempo. Y últimamente toda la señorearon los godos hasta Marsella. Estas naciones en más de 30 reyes la poseyeron, según Carrillo, 299 años. Entraron después los moros y, divididos en civiles¹¹ discordias, se erigieron soberanos y se titularon¹² en gran número a su arbitrio reyes dentro del mismo continente de la España. Empezaron los christianos a estrañarles y se levantaron diferentes señoríos. Unos a su capricho se nombraron con títulos de reyes, otros de duques y otros de condes: de reyes como en

-
2. o *corregeix a*.
 3. *segueix d ratllada*.
 4. o *corregeix as*.
 5. *segueix traç indeterminat, ratllat*.
 6. de la *amb la a ratllada i la e i la l annexades*.
 7. *s corregeix c; ia interlineades sobre a ratllada*.
 8. *s corregeix c; ia corregeix a*.
 9. *per llama*.
 10. *osia interlineat, sobre ie ratllat*.
 11. *c corregeix s*.
 12. *segueix a su ratllat*.

Asturias, Navarra, Aragon y Leon; otros de duques como en Viscaya, donde no penetraron los moros, conservando los títulos que daban los reyes godos a sus parientes en los gobiernos que les conferían; otros de condes como en Castilla, por su frontera de Leon y Asturias dependientes de aquellos reyes. De esto se ve claro que, aunque todo¹³ el continente de la España se nombran sus naturales en comun españoles, eran y son distintos y conservaron mucho tiempo hasta que entrasen¹⁴ a poseerla los reyes que reynaron en Castilla. Los reyes eran distintos y sus tierras con distintos nombres, como por exemplo reyes de Leon, de Portugal, de Asturias y condes de Castilla, y despues reyes.¹⁵ Navarra y Aragon tuvieron reyes, Cantabria tuvo duques, Cathaluña condes de Barcelona y cada reino y provincia tenia distintas leyes, costumbres, idioma y p[r]errogativas. Y tuvieron entre si sangrientas guerras, como sumariamente se referirá en este resumen.¹⁶ Hasta nuestros dias eran distintas las leyes de la Corona de Aragon de todos los otros reynos de que se compone, en el continente de la España, de Aragon, Valencia y Cathaluña. En Viscaya, Navarra, Asturias, y Galicia, se concervan¹⁷ oy dia diferentes p[r]errogativas como sombra de las que gosavan.

Eran estas naciones, en el continente de la España, distintas en leyes, costumbres, trajes y idiomas. En leyes como es de ver en sus particulares estatutos; en costumbres y trajes, lo advertirá el que viajare;¹⁸ en idiomas, son 4 distintos, esto es portugues, viscaíno, cathalan, castellano o aragones, que¹⁹ es el mismo idioma, que se nombra lengua castellana no porque no pudiera dezirse²⁰ lengua aragonesa, porque juzgo que esta lengua es tan antigua en Navarra y Aragon como en ninguna otra provincia de España, pues que primero empezaron en Navarra, Aragon y Asturias a²¹ estreñar²² los moros, que no en Castilla. Porque como en el sentro²³ de la España, en donde está la corte, es Castilla, se da a la lengua el nombre de lengua castellana. El idioma portugues es lengua española antigua; otros quieren ser la

-
13. todo *interlineat*.
 14. *entre tra i sen, ron ratllat*.
 15. *corregeix*.
 16. *segueix Y ratllat*.
 17. *per conservan*.
 18. *j corregeix x*.
 19. que *interlineat*.
 20. *per dezirse*.
 21. *a interlineada, sobre ha ratllat*.
 22. *per estrañar*.
 23. *per centro*.

verdadera lengua, que en el principio de la expulcion²⁴ de los moros se usó. El idioma viscaíno es distinto en todo de la lengua castellana²⁵ o aragonesa, lo mismo el idioma cathalan, y estos dos idiomas, viscaíno y cathalan, son entre-si muy distintos, y los que llegan del interior de la España, en Viscaya y en Cathaluña²⁶ no entienden una sola voz; y tienen estos dos idiomas alfabetos distintos y nombres muy diversos de las cosas. Assimismo otro idioma²⁷ que se²⁸ usa en el reyno de Valencia y es lo mas se parece al idioma cathalan.

Con esto se ve claro que los portugueses, castellanos, leoneses, viscaínos, asturianos, gallegos y navarros son distintas naciones dentro del continente de la España. Assimismo los aragoneses, cathalanes y valencianos no son todos unos: aunque estas 3 naciones, de muy atrassados siglos, estan unidas y jamas entre si tuvieron guerras, como las uvo²⁹ entre leoneses, castellanos y gallegos. Del que se manifiesta que aunque todas las naciones que ay en³⁰ el continente de la España se nombran con la voz comun de españoles, son muy diferentes en genios, inclinaciones, leyes, costumbres, trajes y lenguaje. Como por modo de alguna similitud: los austriacos, suavos, bavaros, francones, saxones, bohemos y otros, aunque todos se nombran por el nombre comun de alemanes, son distintos en leyes provinciales, trajes, inmunidades, libertades y aun en lenguaje, pues al³¹ bohemio no le entiende el austriaco. Lo mismo se ve en tantas soberanias, como se divide la Italia: en comun todos se llaman italianos, pero no ay quien no sepa que los lombardos, venecianos, genoveses, romanos, napolitanos y otros no sean muy distintos en leyes, costumbres, trajes y aun idiomas.

Explicadas con estas llanas comparaciones que cosa es la España, que en parte dan alguna inteligencia, pasamos a describir la longitud y la latitud de la España en general. Hemos tomado las medidas en las cartas geographicas, pero no se deben considerar exemptas de errores y del todo exactas, porque no solo³² varian ellas, pero aun los autores que lo escriben, y assi deve entenderse siempre poco mas o menos. Tiene la España de largo por la parte que mas,

-
- 24. *per* expulsión.
 - 25. *na interlineat*.
 - 26. *segueix ent ratllat*.
 - 27. *la primera i corregeix o*.
 - 28. *segueix una ratllat*.
 - 29. *per* hubo.
 - 30. *e corregeix i*.
 - 31. *a corregeix e*.
 - 32. *solo interlineat*.

desde Salsas en el condado de Rosselló hasta el cabo de San Vicente en Portugal, nombrado *Sacrum Promontorium*, 210 leguas españolas, alemanes³³ 175, millas italianas 1400. Tiene de ancho por la parte que mas, desde el estrecho Gibraltar³⁴ en Andalusia hasta cabo de Ortegá en Galicia, 150 leguas españolas, alemanas 135, millas italianas 1000. Todos sus confines son lindes el Mar Oseano³⁵ y Mediterraneo, a la excepcion de ser confinante de la Francia, separado por una cordillera de montes, en muchas partes inaccessibles,³⁶ nombrados Pirineos, que corren desde Salsas en el Mediterraneo hasta Fuenterabia en el Osseano³⁷ por el espacio de casi 80 leguas españolas, que³⁸ sus declivos sirven de limites entre las dos naciones.

Toda la España contiene los reynos, señorios y provincias siguientes: los reynos de Portugal, que pertenecen a rey separado; el reyno de Castilla y los pertenecientes a esta corona, como son los reinos de Leon, de Navarra, de Granada, de Toledo, de Galicia, de Sevilla, de Cordova, de Murcia, de Jaen, de Algezira, de³⁹ Gibraltar, las señorias de Vizcaya,⁴⁰ con las provincias de Alaba i Gipuscua, asimismo Asturias antes reyno, aora Principado; estos son los titulos en⁴¹ que se nombra como a rey de⁴² Castilla. Contiene a mas d-esto la España los reynos de Aragon, de Valencia y reyno de Mallorca, isla en el Mediterraneo con las islas de Menorca y Ivissa, el condado de Barcelona, que se nombra el principado de Cathaluña, y los condados de Roselló y Cerdaña⁴³ pertenecientes a la Cathaluña, que oy posee la Francia. Todos estos estados componen la Corona de Aragon y juntos la España. El reyno de Portugal contiene las provincias de Estramadura⁴⁴ portuguesa, Alantejo, Beyra, entre el Miño y el Duero; Trasmontes, y el reino de los Algarbes; tiene de largo 100 leguas, de ancho 35: por la parte mas estrecha 20; sus lindes el mar y por tierra, confina con Andalusia, Estramadura, provincia de Castilla o parte de ella, Leon y Galicia. Tiene rey a parte, se llama de Portugal.

-
- 33. *per* alemanes.
 - 34. *per* Gibraltar.
 - 35. *per* Océano.
 - 36. *per* inaccesibles.
 - 37. *per* Océano.
 - 38. *segueix* a ratllada.
 - 39. *segueix* Gibraltar ratllat.
 - 40. V *corregeix* B.
 - 41. en *interlineat*.
 - 42. de *interlineat*.
 - 43. *segueix* oy ratllat.
 - 44. *per* Extremadura.

La Andalusia, que contiene en⁴⁵ sus limites las ciudades de Cordova, Sivilla,⁴⁶ Algeçira, Jaen y Gibrehtar, que tiene[n] titulos de reynos, tiene de largo 80 leguas, de ancho 45. El reyno de Granada tiene de largo 60 leguas, de ancho 25. Las Castillas Nueva y Vieja, con la provincia de Estramadura, incluyendo el reyno de Toledo, situadas en el sentro⁴⁷ de la España, tienen de largo 115 leguas, de ancho 85. El reyno de Galicia tiene de largo 50 leguas, de ancho 30. Viscaya, con las provincias de Alaba y Gipuscua,⁴⁸ tiene de largo 35, de ancho 20. Murcia tiene de largo 25, de ancho 20. Navarra tiene de largo 25, de ancho 23. Asturias tiene de largo en las orillas del Oceano 40, de ancho 10. Todos estos reynos y provincias son pertenecientes a Castilla.

El reyno de Aragon tiene de largo 60, de ancho 30. El reyno de Valencia de largo 60, de ancho por donde mas 17, por donde menos 6. El principado de Cathaluña tiene al presente de largo 61 leguas, de ancho 41, porque posee⁴⁹ la Francia el condado de Rosselló y la mayor parte del condado de Cerdaña, que tienen de largo 18 leguas y de ancho 9, que fueron cedidos a la Francia por la Paz de los Pirineos; contienen 404 poblaciones y es el mas fertil⁵⁰ terreno de la Cathaluña. Estas 3 provincias que componen el reino de Aragon, en el continente de la España que se llama la Corona de Aragon y son contiguas, tienen unidas de largo, desde el lugar nombrado el Fuerte de los Pirineos, confin de Francia y Navarra, hasta Guardamar, en el reyno de Valencia, 90 leguas. De ancho en donde mas, desde entre Cadaques y Coplliure, confines de Francia, hasta Tarazona, en Aragon, 73 leguas. En donde menos, que es al cabo del reyno de Valencia, de 5 a 6 leguas; confina con Francia mediando los montes⁵¹ Pirineos, con los reinos de Navarra, Castilla y Murcia.

El reyno de Aragon tiene poblaciones 825, un arçobispado, 6 obispados, 10 ciudades y 67 rios con nombre. El reyno de Valencia tiene poblaciones 800, ciudades 6, villas 60, casas⁵² solas o alcarias 655, un arçobispado y 2 obispados. La Cathaluña tiene (no contadas las 404 poblaciones que de ella posee⁵³ la Francia) 1871 poblacio-

-
45. en *interlineat*.
 46. la primera i *corregeix e*.
 47. *per centro*.
 48. *per Guipúzcoa*.
 49. he *interlineat*, sobre e *ratllada*.
 50. *segueix de la ratllat*.
 51. *entre mon i tes*, El reino de *ratllat*.
 52. *segueix o ratllat*.
 53. la *segona e interlineada*, sobre a *ratllada*.

nes; aseguran mas de 6000 casas solas, un arçobispado, 8 obispados, 28 abadías de baculo y mitra. En tiempo que escribio Carbonell la "Chronica de España", se lee por error de⁵⁴ la imprecion 30 mil parroquias. Segun un manuscrito antiguo, tenia Cathaluña 30 mil iglesias, grandes, pequeñas, ermitas y oratorios separados de las casas de campaña. Dice Victorio Siri en su "Mercurio o Historie de Correnti Tempi", tom. 1, fol. 46, lo siguiente: "En toda la España no hay provincia ni reyno tan poblado, ni mas util por la inclinacion de sus naturales al trabajo. Su planta demuestra su fortaleza, tiene montes que en su naturaleza forman varios modos de defensas formadas de⁵⁵ 128 presipicios⁵⁶ que la dividen en 61 regiones o comarcas. No faltan promontorios que hazen dificil la entrada de los exercitos por la espereza⁵⁷ y en lo mas del terreno, por la cantidad de montes, bosques y valles, poco puede guerrear la cavalleria; solo se dilata en 16 planuras principales y en las mas de ellas muchos arboles, crusandolas 46 arroyos que en muchas partes hazen dificiles los passos. Los castillos, casarrias, lugares, villas y ciudades son tantos, que parece mas presto una ciudad que una provincia." El reyno de Mallorca, isla en el Mediterraneo poco distante de las costas de Cathaluña y Valencia perteneciente a la Corona de Aragon, tiene de largo 18 leguas, de ancho 15; a este reyno pertenesen las islas de Menorca y Ivissa, Menorca tiene de largo desde Puerto Maon a Ciutadella 10 leguas, de ancho 4; fue cedida en 1713 por la Paz de Utrecht a la Inglaterra. Ivissa tiene de largo 10 leguas, de ancho 8, muy montuosa, Juntas tienen 1 obispado, 33 villas y algunas aldeas o alcarias y 33 iglesias parroquiales. Finalmente Aragon, Cathaluña, Valencia, Mallorca, Menorca y Ivissa tienen poblaciones 2526 y un gran numero de alcarias. Todos estos señorios que componen la corona de Aragon en los limites de la España, juntos no necesitan de mendigar a ningun otro estado y reyno quanto es necessario a la vida humana, y puede de muchos efectos hazer extracciones, en particular de vinos, trigos, sedas, azeytes y otras muchas.

A no pocos he advertido desear saber que origen tiene el nombrarse los reyes que 2 siglos haze dominan en Castilla, que comunmente se llaman reyes de España (no dominandola toda) con el ornato de tantos titulos de reynos y estados en los despachos y actos

54. *segueix im ratllat.*

55. *segueix 10 ratllat.*

56. *s corregeix c.*

57. *per aspereza.*

publicos, de las tierras y señorios que posehen en el continente de la España, siendo muchos de ellos de limitada extension, y qual es la razon de la entellacion⁵⁸ de unos⁵⁹ a otros en los dictados. En quanto al primero, puede creherse (y de muchos es cierto) que⁶⁰ yendo los reyes ocupando las ciudades y adquiriendo los señorios, se titulavan por immortalisar su nombre con el titulo de la ciudad o tierra de que se exornava el que antes la posehia, o por pacto al ocupar los estados tomavan el titulo que le correspondian, como lo notaremos en sus reynados. En quanto a lo segundo de anteponer o posponer los titulos, en algunos por pacto, como sucedió al entrar el rey don Fernando el Catolico a poseher Castilla, pospuso el titulo de Aragon anteponiendo el de Castilla; en otros por triunfo, como⁶¹ quando el rey don Fernando I de Castilla ocupo por armas el reyno de Leon, siendo mas antiguo que el de Castilla. En otros parece fue al libre querer de sus soberanos, que fueron dexando unos titulos y tomando otros, como todo se demostrará en la serie del epitome que empeçando desde⁶² don Pelayo acabará en Carlos II; que aunque desde el rey don Fernando el Catolico hasta Carlos II escrivimos los comentarios, con todo les incluiremos en el epitome, porque el lector pueda en breve informarse. Declaremos la espezifacion de sus estirpes, años que reynaron, lugares en que fueron sepultados, tiempos en que aumentaron, o adquirieron los señorios, dias en que dexaron unos titulos y tomaron otros de nuevos, y edades en que pospusieron los antiguos o los dexaron, recopilado⁶³ de los mas clasicos autores de España y en particular del P. Juan Mariana “Historia de España”.

Es de notar para facilitar la intelligencia, que en la senturia⁶⁴ 400 penetraron diferentes naciones estrañas la España, entre ellas como en mas numero los suevos, alanos y vandalos. Los suevos y parte de los vandalos, por convenio entre ellos, ocuparon la Galicia, que se extendia en parte en Castilla la Vieja. Los alanos poblaron la Lucitania. La Betica tomaron para si los vandalos y parece que empeçaron a tener reyes años 402. En Andalusia reynava Gunderico hasta el año 423, de esta nacion mudo la Betica el nombre en Vandalosia y al presente Andalusia; conque parece que los reynos de Lucitania,

58. *per antelación.*

59. *segueix y ratllat.*

60. *segueix ad ratllat.*

61. *como interlineat.*

62. *desde interlineat, sobre de ratllat.*

63. *per recopilado.*

64. *per centuria.*

Galicia y Andalusia fueron los primeros que en las ruinas del Imperio Romano pudieron y tomaron títulos de Reyes en España, y juzgo no sería extraño que los reyes de Castilla se nombrassen reyes de Andalusia. Los godos (como veremos) entraron poco despues en España y asentaron su solio en Tolosa, Narbona y en Barcelona con concierto y seccion⁶⁵ del emperador Onorio, y hasta el año 448 solo se extendian a la parte de los Pirineos de España, a lo que es Cathaluña con algo mas. Tuvieron entre ellos guerras. Los suevos unidos con los vándalos tuvieron reyes y posehieron la Galicia, poco mas o menos hasta el año 590, tiempo en que los godos se apoderaron de toda la España. Los suevos en Galicia, siendo rey Theodomiro año 567 les convirtio a la catholica fé⁶⁶ Martino Damiense, de nación ungaro, es tenido por santo y en Portugal y Galicia le celebran fiesta en 20 de março y dexaron del todo la sexta⁶⁷ arriana que por cien años professaron [...]

4

“De la mort de Carles II, rei de les Espanyes. Del desastre de Catalunya i també de la destrucció de Barcelona que gairebé se’n seguí”

BNB. Ms. AF XI, *Opera phostuma*, f. 2v-30. A fi de facilitar la lectura, hem estalviat moltes de les cites, si bé hem assenyalat on n’hi havia.

Quan ja s’acabava el segle XVII i jo fregava més o menys el quart lustre, en el trenta-quatrè any del seu regnat i trenta-novè de la seva edat, va acabar de viure i de regnar i va cloure el seu darrer dia l’aman-tíssim Carles II, rei de les Espanyes. A ulls de tothom, la importància del seu regne i, a més, el gran benestar d’aquest, i la seva perllongada vida, són fets igualment remarcables, tal com va dir Sèneca en l’Epístola número 200: “Se’ns distingeix per una cosa o per l’altra, però els resultats ens igualen.” La seva luctuosa mort no pot ser expressada amb paraules, perquè la llengua no basta. La veu es trava dins la gola. L’afabilitat envers els súbdits, l’amor pels vassalls, la caritat pels pobres, el zel vers la religió i altres virtuts específiques van confluïr en ell una per una i totes se li afegien com si fossin naturals i úniques, de manera que hom podria dir d’ell allò que Claudià va cantar d’Esti-

65. *per cesión.*

66. *per fe.*

67. *per secta.*

licó en el llibre segon: “Allò que per tot arreu s’escampa, en tu flueix barrejat, i allò que dividit fa felicitat la gent, tu ho tens aplegat.” Totes i cadascuna de les seves virtuts han de ser tan apreciades, que ni la meua ploma pot escriure-les ni la meua llengua explicar-les, puix que, com va dir Virgili, ni que en tingués cent, encara en mancarien: “Jo no aspiro a abraçar-ho tot amb els meus versos, puix que no tinc cent llengües ni cent boques.” Gosaré, tanmateix, dir d’ell allò que ha estat dit d’altri: “La musa estalvia la mort de l’home digne de lloança: la musa el premia amb el cel.”

Per bé que aquesta mort de tan alt príncep no fos estranya ni impensable, tanmateix semblava que fos desitjada (tot i que no es pot assegurar) i prevista per part de molts prínceps cristians. Només era coneguda per endavant pels nobles espanyols, que estaven dividits entre ells, i jo també ho sabia. A causa de la mort del rei tot Europa es va inquietar, els reialmes es van commoure, Espanya es va estremir i Catalunya va pressentir la seva fatal desgràcia.

És cert que va morir sense descendència, i també que no havia fet testament, puix que tenia plena confiança en tothom. Tanmateix, després de la seva mort va aparèixer algun testament en el que disposava la successió del regne. Qui sap si va ser mussitat per algú i no pas pel moribund, i en aquest cas hauria estat confegit de manera il·lícita. Diuen que va ser redactat pel Cardenal, a fi de nomenar el fill del Delfí de França i d’excloure Carles, arxiduc d’Àustria, i no pas perquè hom pensés que aquest no seria el més útil per al regne, sinó perquè, com que no era de la família reial francesa, se n’havia ressentit l’administració del regne. D’aquesta manera també havia actuat Abner, consagrant Isboset, fill de Saül, en contraposició a David. D’aquesta manera, i per tal que la posteritat en prenguéssent esment, s’esdevingueren els fets, passant per sobre d’allò que està establert per molt que se’n segueixin dissorts. No diré pas que no sigui cert allò que diu Eurípides a propòsit de la usurpació de Juli Cèsar: “Per tal de regnar, la llei ha de ser violada.” Afirmaré que en els nostres dies això s’ha fet habitual entre els prínceps, i si no, vegeu com de la mateixa que un Felip esdevingué emperador i fou reconegut com a Juli Capiolí, igualment Felip, de la manera més impia, va obtenir el regne contra tot dret.

Moltes altres disposicions hi ha en aquell testament, però no diu res a propòsit de l’epitafi per a la sepultura. Si l’hagués d’escriure jo, ho faria de manera semblant a allò que Albert, abat del Mont de França, va dir de Ramon Berenguer IV, comte de Barcelona: “Un baró que han de plorar tots els homes de bé”, o allò altre que Absaló,

vist com estaven les coses, va fer posar damunt del seu sepulcre: No tinc cap fill, i això serà la major glòria del meu nom (Llibre II dels Reis, cap. 28, núm. 28). Una cosa així hauria de ser gravada damunt de la sepultura de Carles d'Àustria, el rei d'Espanya.

Uns mortals magnats hispans recordaren que, al llarg dels segles, molts prínceps havien mort sense fills. Tanmateix, deixant de banda que a Espanya hi hagueren rectors o regents, costums del regne, i lleis de les diverses pàtries, mentre Carles estava amb els ulls tancats i amb la ment obcecada, es precipitaren cap a ell amb tota malícia i malvolença i li presentaren un testament pel qual nomenava Felip, duc d'Anjou, fill del Delfí de França i nét del rei Lluís XIV, i el feren venir i l'acceptaren.

També s'oblidaren d'allò que havia disposat el quart concili de Toledo, que establí que hom havia de prestar fidelitat al rei i evitar qualsevol mena de sedició, i que, un cop mort el rei, un altre havia de ser elegit pels magnats i pels bisbes. Així, quan l'any 672 va morir Recesvint sense deixar fills, els magnats van elegit Wamba, i això demostra què és el que havien de fer els nostres. No volgueren tenir present allò que succeí l'any 1226, quan a la mort d'Enric, príncep de Castella, van excloure Blanca, reina de França i mare de Sant Lluís, que era la primogènita, i en canvi van triar la segona filla, Berenguela, i amb ella el rei Ferran III. No tingueren en compte que l'any 1474 havia estat depositat el rei Enric IV, fou exclòs el seu germà Alfons i en canvi va elegir Ferran, que a Castella fou anomenat Ferran IV. Tampoc no pararen esment en allò que succeí l'any 1295, quan a la mort del rei Joan I, al qual succeí a Sicília Martí, duc de Mont Blanc, després d'haver estat exclosos l'hereu legítim, el comte de Foix, que ho era a causa del seu matrimoni amb la filla de Joan, i el rei de Sicília, que estava casat amb Violant, filla de l'esmentat rei. I tampoc no feren cas dels esdeveniments de l'any 1410, quan la successió del regne d'Aragó fou decidida per sentència dels delegats dels regnes, entre els qual hi havia sant Vicenç Ferrer: un cop exclosos tots els altres pretendents, entre els quals precisament hi havia un duc d'Anjou, fou elegit Ferran, oncle del rei de Castella, que esdevingué rei amb el nom de Ferran I.

Traint tant el dret de la pàtria, el seu propi, els esmentats regents i nobles d'Espanya, actuaren d'acord amb allò que disposa el dret romà a propòsit del fideïcomís i de l'herència per als casos privats, i donaren possessió del regne per la força del decret d'Adrià a aquell qui havia estat esmentat en el testament, és a dir el sereníssim

duc d'Anjou, d'acord amb la primera disposició, i, en canvi, desposseïren Carles. A ells pot ser atribuït allò que havia estat dit a propòsit de Phaucia, fill de Manassès, rei dels israelites, que succeí al seu pare, no perquè fos digne del regne, sinó perquè els seus súbdits preferiren suportar el jou de la tirania. D'aquesta manera Felip accedí *de facto* a la possessió del regne d'Espanya i entrà a Madrid, al palau reial, entre l'acostumada aclamació de "Visca el rei!". Però a aquella colla d'exaltats hauria escaigut allò que fou dit a propòsit dels il·lustres prínceps, que acolliren l'emperador Sever amb un honorabilíssim i eufòric aparat: (cita de Tertulià, Apologia, cap. 39). Immediatament procedeixen a confirmar-li la possessió del regne enmig de tot això, és a dir, del flamejar de banderes i estendards i el jurament dels vassalls de tots els estaments (cita de Tàcit). Tàcit narra en el llibre primer dels Annales que així es feia a Roma quan els nous emperadors eren entronitzats. És innegable que allò que es diu ha de ser corroborat pels fets, però en aquest cas fou impedit que el seny i la voluntat es manifestessin en els actes. El pensament i la voluntat de tothom rebutjava allò que tanmateix s'estava acomplint (cita). Els habitants del regne restaren així vinculats per un jurament, quan no es complien els requisits necessaris perquè el jurament fos vàlid i, a parer meu, això s'esdevingué així i cal que hom ho discuteixi, puix que la llei contempla que els que s'han compromès per una obligació derivada d'un jurament aital, el vincle els ha de ser dissolt (cita).

La família reial austríaca sempre Augusta s'oposà aferrissadament i amb totes les seves forces al nomenament que constava en el testament i a l'ocupació del regne que havia estat consumada. Tant l'emperador Leopold com Josep, rei de romans, afirmaren llurs pretensions triant l'arxiduc Carles, respectivament el seu fill i germà, que presentaren com a legítim i just adversari de les pretensions de la casa borbònica. A favor dels seus drets i de la justícia presentaren i feren públics molts textos jurídics, pel quals es palesava en termes entenedors la seva precedència davant de la casa borbònica, d'acord amb allò que havia establert Samuel de Pufendorf i abans d'ell Severino da Mansambano a propòsit del status de l'imperi germànic (cita). Tanmateix els drets de cadascuna de les parts no eren clars ni definitius, altrament no s'hauria arribat a provocar una guerra, com diu Claudi de Serfin (cita). És evident que, segons aquests parers, hom havia de prendre una decisió a propòsit de la controvertida successió de la casa d'Espanya. Altres podien també adduir el cas de Felip II, rei de les Espanyes, que quan li preguntaren en virtut de quin dret havia ocupat el regne de Portugal, va respondre que els seus drets ja se'ls

sabia ell. En altres paraules, era com si no hi hagués motiu de disputa a l'areòpag d'Atenes, com si la Rota romana no hagués de decidir res, com si les decisions del regi Parlament de París s'haguessin de mantenir en secret, com si mai no haguessin existit les decisions dels concilis hispànics, com si no s'hagués de creure el summe pontífex i pare de tots, si s'haguessin d'admetre les sentències dels tribunals de Metz o de Ratisbona perquè estaven viciades de part. No hi havia més remei que recórrer a l'inel·luctable judici de Mart (cita). Tothom pensava que havia d'acatar la decisió d'aquest tribunal i sotmetre-s'hi de bon grat, tothom esperava el seu judici enmig de profundes remors de guerra, de la mateixa manera que Alexandre va respondre als ambaixadors de Darius (cita).

Per tot això no cal recórrer al dret quan s'ha de matar o defensar o reivindicar. S'ho pregunten els advocats traçuts, no els experts en jurisprudència, puix que la guerra defuig de lluny qualsevol dret, però res no resol tan de pressa les causes oposades com les armes (cita).

Només els diners, els exèrcits i les aliances són tingudes en compte pels poderosos. Per resoldre el problema, la Casa d'Àustria va comptar amb dos grans, afamats i poderosos aliats (cita). Aquests foren Anglaterra i les Províncies Unides (femenins tant pel que fa al nom com al caràcter, com hi ha Déu). Aquests països havien estat invitats a participar-hi com si l'afer els fos propi, puix que amb la Casa de Borbó unida per amistat i consanguinitat a França i a Espanya ja no podrien tenir cap perspectiva en la pràctica del comerç. Pel que a ells fa, aquesta fou l'única causa que els mogué, i tanmateix pocs anys després restà palès com n'és de ver allò que l'experiència és la mestra de totes les coses.

Tanmateix una actitud de discreció, de penetració progressiva, de taciturnitat i de parsimònia no podien jugar a favor del qui tenia més drets, perquè els productes i les coses d'Hispania eren massa cobejables, i així el 3 de setembre de 1705 a Viena, a la residència imperial i cesària, l'arxiduc Carles fou proclamat rei de les Espanyes, i el molt just emperador Leopold va declarar la guerra (cita). I havent enviat els seus exèrcits a Itàlia i a Bèlgica, amb aquesta mesura hostil va palesar a tothom que els seus drets havien estat torbats, impugnats i contradits per part del francès, i tot el món es va estremir. Carles fou tramès a Espanya pel seu pare i pels aliats perquè reparés els ultratges i recuperés el regne que li havien ocupat; sense entretenir-se va emprendre el camí cap a Anglaterra i des d'allí cap a

Portugal. Si bé el Suprem Tribunal Marcial no li havia atorgat més que un territori estret, de seguida el posà tot sota el seu domini. Des d'allí controlava còmodament la frontera entre Espanya i Portugal. I allí, deixant-se de compliments, de convocatòries i de cerimònies festives, davant de la guerra oblidà allò que era costum tant entre els antics com entre els civilitzats. No féu pas com l'anglès Eduard i el francès Lluís IX, quan aquest l'any 1475, un cop declarada les hostilitats, li trameté un formós cavall de guerra. Les dues parts no es dignaren enfrontar-se en el lloc, si no que, intentada alguna acció a Portugal per part dels confederats austriacistes sense gaire convicció, gairebé no trobaren oposició per part dels franco-espanyols, i és que més aviat actuaren amb poc seny que no pas amb imperícia o negligència.

Els confederats es preparen per provar una nova fortuna i intentar una altra acció, però en un altre territori. I és que el fet que un territori sigui adient o contrari per a les batalles influeix molt, i també la pròpia terra afavoreix els ànims, augmenta les forces i atorga audàcia, veritat a bastament comprovada quan Arístides, rei d'Armènia, va ser capturat per Pacuri, rei dels perses (cita). D'aquesta manera es demostra quina importància té un territori favorable.

Per començar una nova guerra els confederats haurien d'haver escollit una terra que els fos destinada pel cel, i uns presagis anunciaren i uns horribles senyals palesaren que aquesta seria la nostra Catalunya, tal com diu Heròdot (cita) i també Virgili (cita).

Em veig obligat a descriure allò que vaig veure en qualitat de testimoni ocular:

El dia vint-i-cinc de desembre quan començava l'any cinquè de la nativitat del Senyor segons el compte habitual, dins del segle divuitè, l'any cinquè del pontificat de Climent XI, indicció cinquena, regnant a Espanya Felip V en el cinquè any del seu regne, el cinquè dia de la setmana, a les cinc de la tarda en el punt que el rellotge comença a assenyalar l'hora, amb el cel serè tal com diu Virgili: així mateix caigueren molts llamps des d'un cel serè.

Així caigué del cel un llamp quan entronitzaven el rei Darius (cita). Des de l'orient un globus de foc tan gran com el sol o la lluna plena es va elevar sobre Barcelona, capital del Principat de Catalunya. La seva línia de foc, d'una grandària de tres colzes, restà en el cel una bona estona passant de sud a nord. Quan es dirigia cap a la línia de núvols, a poc a poc s'anava desfent, deixant anar un gran estrèpit d'armes i de guerra: aquest fou el presagi de l'horrible i gran desolació, tal com es llegeix en Clodi (cita).

Certament Catalunya era cobejada pels confederats, segons consta en una carta d'ells, i també era escollida i desitjada pel príncep. Cap a ella es dirigí Carles amb una armada aparellada a Holanda pel superb anglès. I quan ja feia cinc anys que regnava en el cor de tots, de seguida va posar els peus a Catalunya i tota la terra el proclamà el seu rei i senyor, sense que fos reclamada ni necessària cap cerimònia solemne, tal com succeí a Sussex quan arribaren els normands hastingis (cita). I és que, com un nou Decalió, no per les armes ni per la força, sinó per l'amor, l'aplicació i la bona disposició que va assolir l'imperi i el Principat, que aquesta és la bona manera de regnar per molt que hom sigui violent i vagi armat.

Barcelona, defensada pels militars que hi estaven de guarnició i pel prefecte de la província, el virrei de Felip va resistir a les forces confederades que d'altra banda havien concedit als seus habitants i a tots els del regne el manteniment dels pactes, dels honors i de les defenses, així com dels privilegis, de les lleis, dels usos i costums, de les constitucions, de les exaccions i de les llibertats; és per això que tots ja eren afectes a Carles, tal com diu Titus Livi (cita). D'aquesta manera, després de quaranta dies de setge, fou alliberada pels confederats victoriosos, i immediatament succeí el mateix en totes les guarnicions militars de Catalunya, puix que, caigut el cap, caigueren també tots els membres.

Posseïda ja Catalunya, com si es tractés de construir un edifici a partir de la pedra angular, fou empresa la recuperació de tota Espanya, i així fou comunicat als confederats als quals hom expedí ambaixades. Mentrestant Carles III, entre grandioses aclamacions de tota la població, entrà a Barcelona de la manera que es diu de Trajà (cita), prengué possessió del palau i s'instal·là en el tron. Havent estat posades en fuga diverses faccions contràries, les restants prestaren jurament i foren liberalment indultades i fraternalment acollides, per bé que advertides que d'ara endavant haurien de viure amb compte. Carles dota de tribunals públics al poble català, celebra assemblees que ell mateix, pietós i savi com un nou Samuel, presideix, i permet a alguns catalans que no l'admetin com a veritable successor del regne de la casa d'Àustria i que segueixin l'intrús francès, puix que estan acostumats a la manera de fer de Felip i equivocadament detesten ser afectes a Carles, però primer els féu subscriure, firmar i jurar per la fe que la casa de Borbó seria perpètuament exclosa de la successió del regne d'Espanya que competia a la casa i família reial austríaca. Això restà expressament establert per decret en la constitució dels tribunals dels anys 1705 i 1706. Aquestes constitucions i lleis havien

de ser aplicades de la manera que Moisès digué al seu poble, segons el Deuteronomi (cita). Cal fer constar que aquest procediment va ser fet d'acord amb la constitució per la qual el rei fa la proposta i els tribunals ho decideixen, cosa que és diferent de les reunions de tribunals en les quals els tribunals proposen i és el rei el qui decideix. Immediatament Carles es mostrà idoni per a aquest regne i exhortà els seus habitants a captenir-se en l'interès general perquè tot allò que fos dolent per al rei seria fatal per a tot el poble (cita).

Tanmateix els catalans abandonaren la lluita per la presència, l'amor i els honors reials, i la ciutat de Barcelona fou lloada per sobre de totes les ciutats d'Europa, de la manera que diu Virgili (cita). Especialment pel que fa a les lleis polítiques que havien de ser dictades, les decisions que havien de ser preses i la defensa de Barcelona i d'altres places fortes, poca cosa o res decidiren, puix que actuaven ineptament i si alguna cosa disposaven ho feien a deshora. No foren com els atenesos després de la guerra, com diu Plutarc en la vida de Demòstenes (cita.) De tota manera se celebraren assemblees i es prengueren per cadascuna de les parts acords vinculants ratificats en nom del sagrat vincle de la fe en Déu Sacrosant, que deixaven ben palès que hi havia un pacte ferm entre elles. Quan els gal·lo-hispans se n'assabentaren, encesos del tradicional odi vers l'augustíssima casa d'Àustria i la nació catalana, pensant el recuperar-la per a la llibertat hispànica, es preparen a envair-la utilitzant el ferro i les flames. Fan vots per recuperar Barcelona, per dominar Catalunya, per capturar i eliminar Carles III. Però no volen assetjar Barcelona, tal com diu Polibi (cita), sinó expugnar-la i enderrocar-la, tal com pensen fer amb Catalunya: no vèncer-la, sinó dominar-la. Barcelona fou assetjada durant sis mesos per dos exèrcits. Però Catalunya no fou vençuda ni dominada, tot el contrari: ambdós exèrcits, com si estiguessin assetjats, romanen en llurs campaments i no posseeixen altra cosa que la terra que trepitgen. És un afer digne d'admiració. El rei expugnador i el rei defensor, aquell amb tropes veteranes i abundància de queviures, aquest reclòs dins de la ciutat sense exèrcit i només amb els generosos ciutadans armats, disposats com a bons soldats a morir i a defensar-se, fidels a l'obligació contreta de guardar i defensar la règia persona de Carles III. La ciutat es comporta com ho faria qualsevol ciutat en guerra, tal com diu Bernat (cita).

I si a la ciutat mancaven soldats veterans, no mancava pas la força ni l'ànim per part dels ciutadans, tal com les ordres i les disposicions i un duc que no fos el rei haurien desitjat. Era palès allò que diu Aristòtil (cita) i el que es produeix entre un rei i la seva ciutat en

aquests casos, tal com es llegeix en el segon llibre dels Reis (cita). Els catalans van trobar un rei, com el que els israelites havien desitjat en la persona de Samuel, un rei que els conduís a la guerra i ajudés tant el poble amb la seva fortalesa contra els enemics. Hom podria dir dels catalans governats per un cabdill i un rei austríac allò que fou dit dels volques, governats pel romà Coriolà: que sota un cabdill romà aflorava la disciplina, la fortalesa i la felicitat pròpies de Roma.

Fou esmerçat un ardor increïble per part dels assetjants gal·lo-hispans, així com la major destresa en el setge. Hi hagué tot el rigor en l'expugnació i fou deixat de banda tot el respecte degut a la reial persona. La seva mateixa residència no fou pas estalviada pels *globus incendiarius*, tot al contrari, va ser tocada per diversos llocs durant (en blanc) dies. Aleshores va arribar l'armada anglo-holandesa amb el concurs de grans tropes auxiliars dels confederats, i els gal·lo-hispans van témer que si s'unien als catalans, ells podrien ser fàcilment derrotats. Es veuen obligats a emprendre precipitadament la fuga amb llur rei, abandonant les construccions que havien fet, els bagatges, les eines, moltíssimes armes, les provisions de viatge, les tendes, els ginys de guerra, els atuells de cuina. I els exèrcits no se'n tornaren cada un per la seva banda, sinó que ambdós emprengueren el camí de França pel mateix lloc. A llur rei pot ser aplicat allò que fou dit dels Mags (cita), i aquesta expedició allò que digué Tul·li (cita).

S'ha de fer notar sense admiració que la fuga de l'exèrcit i l'alliberament de Barcelona havien de succeir segons el curs dels astres, la disposició dels planetes: hi hagué un eclipsi de sol, i per tant era cosa cantada i prevista. També es donà el cas que això succeí quan Felip ja estava de camí havent abandonat Barcelona, i això també és curiós, perquè el sisè dia de les calendes de març va ser anomenat pels romans *regefugium* pel fet que aquell dia tingué lloc la fugida del rei Tarquí. Per aquest motiu l'any quart de la nostra era, com que hi hagué un eclipsi de sol precisament el dia del seu naixement, l'emperador Claudi ho feu saber al poble a fi que Roma no es pertorbés, que ja se sap que qualsevol senyal, tant si és ver com fals, de seguida espanta la gent. Així mateix, l'any 3357 del món, 137 de la fundació de Roma, quan els medes i els lodis es feien la guerra, hi hagué un eclipsi de sol i ambdós exèrcits s'apressaren a fer les paus, tal com explica Tertulià (cita).

Un cop succeït això, entre el flamejar de banderes i estendards, el jurament dels vassalls i de la gent de qualssevol ordres, procedeixen a confirmar el rei en el seu tron, tal com feien els romans amb els

nous emperadors, segons ens explica Tàcit (cita.) I tots els habitants del regne li restaren vinculats per l'obligació que atorga el jurament, mentre el seu pare tingués llum i vida. Allò que l'eclipsi de sol va suposar per Barcelona i per Catalunya és semblant al que profèticament va escriure Virgili (cita.)

Un cop resolt el setge de Barcelona i esdevinguda la fugida dels dos exèrcits que ja hem esmentat, Catalunya recobrà els ànims i va creure que en endavant la potència dels gal·lo-hispanics seria dividida entre els dos reis, de manera que aviat s'obrí la via perquè, amb els dos regnes desarmats, Aragó i València, juntament amb Catalunya, que estaven unides per legislacions semblants, podrien gaudir de la separació. Aviat a tot Espanya aparegueren dos corrents d'opinió i es feren patents, puix que fins aleshores havien romàs amagades i discretes, l'angevina i l'austríaca, sovint anomenades d'altra manera en funció del seny, de l'anomenada o de l'èxit de les nacions; ara ja es feren evidents, puix que no es podien esperar més guerres entre els reis, sinó calma i tranquil·litat segons el dret de gents. Només es podia témer una cosa: una guerra civil com el formidable, cruel i desesperat conflicte, "La Folle Guerre" que hi hagué a França el 1487. Aquesta guerra, tanmateix, quan era narrada pels historiadors, no obtenia pas el darrer lloc entre les cruentes. En aquest conflicte, en aquesta guerra civil, hi hagué un furor tal, hi hagué tanta ira d'uns contra els altres, que el que prevalia era el descarat amor, gelosia o passió vers el senyor rei, de manera que, oblidada la sang, la condició social, el sexe i la religió, es va veure com de la manera més cruel s'enfrontava el pare contra el fill, mentre el fill lluitava contra el pare; el germà s'alçà contra els germans i els parents es feien la guerra entre ells, les mullers se separaven dels marits i els marits de les mullers sense que la llei permetés el divorci; els monjos oblidaven l'oració i el recer i canviaven els claustres pels teatres bèl·lics; els superiors o els nobles abandonaven llurs responsabilitats personals o reials, els altres els monestirs i els cenobis. Molts, amb el pretext del rei i d'obeir la seva voluntat (jo diria que més aviat fent la seva pròpia) fugien de monestirs i claustres per lliurar-se al llibertinatge, i no només els investits de la dignitat sacerdotal, sinó àdhuc els ornats amb les ínfules episcopals, prengueren cavall i armes; es dedicaven a occir els enemics com si fossin infidels i actuaven talment com soldats mercenaris. Oblidaven les disposicions dels cànons sagrats així com les disposicions del concili d'Aude del 14 de setembre de 1279 (cita).

De tot això se'n seguiren calamitats, morts, incendis, sacrilegis, adulteris, violacions, furts, rapinyes, captivitats, exilis, deportacions,

fugues, emigracions i, en resum, desesperació. Tot Europa se'n ressentí, Espanya va plorar per algun temps. Les províncies ho recordaran una temporada; les ciutats, durant segles. Moltes ciutats emmurallades ja no ho estigueren més, i moltes famílies, en una perdició tal, ho perderen tot. Fou una guerra més que civil, puix que hi hagué una successió de desgràcies entre pares, germans, parents, amics. I com que els danys venien d'ambdues parts, també ambdues parts es veien perjudicades a l'hora de la venjança. Els efectes d'aquesta guerra tan atroç van tocar a tots els súbdits, a casa amb impostos, a fora amb despoblament, consumits pels propis i vexats pels estranys, en ambdós casos miserables, i tots els béns que estaven a la vista tan aviat com eren arrabassats eren recuperats. Podria ser aplicat en aquest tema allò que digué Tàcit (cita).

En aquests anys Espanya fluctuava com les naus enmig del mar agitades per diversos oratges i tempestes: els exèrcits lluitaven entre ells segons Mart, com és el cas d'Almansa, on el dia 25 d'abril de 1707 les tropes auxiliars austríaques van ser derrotades pels gal·lo-hispanys. És sabut que el 22 de juliol de 1710 a Almenara aquests van ser vençuts pels austríacs. Que la fuga d'ells no sigui ocultada, així com que la victòria va ser completa a Saragossa el 20 d'agost del mateix any, on els espolis, els captius i les despulles proclamaren que la victòria havia estat favorable als confederats austríacs. Hi hagué tantes destruccions, espolis i exilis, que els confederats creien que havien derrotat Felip, que l'havien desposseït del regne d'Espanya, tal s'explica de Pompeu a la batalla de Dures. Penso que tingué molta sort, perquè l'ajudaren la virtut, la bona disposició i la diligència. Només diré que al cap de tres dies Felip pogué afirmar allò que es digué del rei Ladislau de Nàpols (cita).

Hagués estat una victòria definitiva si els confederats s'haguessin posat oportunament d'acord i no haguessin malbaratat el fruit de la victòria i s'haguessin concentrat en l'afer. Van perdre l'ocasió que se'ls oferia, tal com li passà a Aníbal en la batalla de Càpia (cita.) No hi hagué diligència per part dels confederats i així deixaren escapar l'oportunitat. Van negligir el fruit de la victòria, van custodiar els captius de forma despreocupada o els permeteren de ser rescatats per diners particulars, i aleshores aquests, tot i haver estat vençuts en la batalla precedent, agafaren de nou les armes i, com que estaven plens d'ira i de dolor, mostraren de quina manera hom havia de tractar i guardar els captius.

Amb tot aquest temps perdut, tal com hem dit, es donà per part dels confederats una nova oportunitats als enemics, que pogueren refer llurs exèrcits i refer molt bé llurs fortaleses.

Uns dies després d'haver derrotat els enemics, els confederats abandonaren els campaments i es dirigiren cap als castells situats en les regions hostils o més ben dit ocupades pels enemics, avançant no a passos sinó a victòries i retornen a Carles l'Espanya arrabassada a Carles. A la cort de Madrid Carles és proclamat rei, però pocs dies després, havent rebut Felip trameses de França i havent-se fet Carles odiós a causa de no haver imposat disciplina i ordre entre els seus soldats, es veié en gran neguit puix que no confià en les seves forces i ja és cregué vençut, i, abandonant les captures, es veié obligat a retornar al seu recer de Catalunya. Va anar cedint els castells i els exèrcits. Mentrestant els confederats austriacistes feien burla a propòsit de la manera de ser dels francesos (cita). Aparegueren noves lluites i ocasions de batalla i fou capturada Villaviciosa, on caigueren quatre mil anglesos que havien travessat la frontera i també el seu cap.

Per bé que aquest fet va ser narrat pels escriptors segons el parer i els interessos de cadascun, per dir la veritat va ser interpretat com una victòria per part dels confederats austríacs. Només haurien posat esment en el botí que havia estat fet perquè el reputaren un trofeu obtingut en lloc hostil, i haurien desistit d'anar més endavant. Això confirma l'opinió d'Amfitrió per la batalla dels lacedemonis contra els argius (cita).

A propòsit de la batalla de Villaviciosa el cap alemany dels confederats podria dir allò que respongué Pirrus en el temple de Júpiter (citació).

L'any següent, és a dir, l'onzè del segle XVIII, un exèrcit de gallo-hispanos penetra novament a Catalunya. Immediatament intenten capturar el castell de Cardona, una fortalesa molt ben preparada, al qual posen setge. Uns mesos després es veieren obligats a retirar-se. Durant tot aquell any hi hagueren diverses escaramusses i hom lluitava aquí i allà, puix que els austríacs es movien molt a causa de la diligència del cap de l'exèrcit. Hom lluitava no gaire durament, però amb ardor. S'instal·laven campaments segons el lloc i el moment, i ambdós exèrcits es fitaven de prop o s'atacaven amb bombes; alguna vegada intentaven arribar a la lluita cos a cos i la situació canviava a cada moment, i es prenen decisions segons ho requerien les coses.

A fi que se sàpiga que les coses depenen de la voluntat de Déu més que no pas de les decisions que es prenguin, cal parar esment a allò que diu sant Agustí (cita). Només començant l'any següent arribà la catàstrofe. El dia 23 d'abril Josep, emperador dels romans, fou sostret d'entre els vius. Carles reivindicà per a ell l'herència del seu pare Leopold, a causa dels seus propis drets i per l'odi i enveja dels pobles i dels altres prínceps. Era allò que escrigué Bodin a propòsit de Cambisses (cita). Això va ser perquè, havent mort Josep sense descendència masculina, la família austríaca seguí les seves normes successòries. L'imperi es commogué, la cristiandat es torbà, tot el món s'adonà que la situació havia canviat. Quan es canvien els parers, les confederacions es dissolen i hom entra en un nou sistema, així com el poeta (cita).

Tal com diuen els metges que hi entenen, la part lesionada ha de ser separada o amputada, o encara millor, oblidada, totes les potències s'ocupen de poc o res d'ella, en aquest cas d'Espanya, puix que prefereixen capturar-se en conservar íntegres les altres parts del cos. Com hem dit, el rei Carles III mogut per la sang va córrer a vivificar la seva família austríaca. Va tornar a la pàtria per tenir cura dels interessos de la seva família.

Fou convocada la dieta per elegir el nou emperador, a la qual Carles fou invitat amb dret a veu a causa de la seva condició de rei de Bohèmia, i li proposà l'accés a la corona imperial. L'armada anglo-holandesa es féu a la mar i el traslladà de pressa a terres del seu domini, al territori del Milanesat, on tot just desembarcat el duc fou saludat com a emperador. Aleshores tan el senat com el poble de Milà el pogué aclamar, tal com feien els romans amb els emperadors, segons diu Eutropi (cita).

Carles, ara ja Carles VI, elevat a la més alta magistratura, seguí camí per a cenyir-se la corona i ser objecte de totes les solemnitats establertes per l'ocasió d'assumir tant la diadema imperial com el mateix imperi.

Entre tants aplaudiments i entre la joia que hi havia a l'imperi, els aliats ja no miren si no com desfer la confederació. Pensen que una manera de fer les paus és dividint Espanya. Mentre vivia Carles II, rei de les Espanyes, no volgueren la pau, i ara, després de la guerra, sí que la volen. A això es pot aplicar allò que va dir Eurípides (cita) i també Plutarc (cita). Deixaren de banda tots els acords d'aliança, traïren la paraula donada, no respectaren allò que havia estat escrit, s'enfrontaren a allò que diu Polibi (cita), abandonant l'honor només

feren allò que els convenia i s'ajustava a llurs interessos. Signen la pau, tal com van fer els atenesos i els espartans, segons ens explica Tucídides (cita).

Així actuaren els anglesos, signant un pacte preliminar el 8 d'octubre de 1711 i contravenint allò que havien subscrit amb els catalans, donant un trist i nefast exemple a la posteritat. A totes les regions que en qualsevol moment es trobessin en un cas semblant, ells els haguessin pogut respondre allò dels ambaixadors romans, segons explica Fabi (cita).

Carles, ara tercer d'Espanya i sisè emperador dels romans, amb les forces del seu imperi, persevera en l'intent de dominar i de fer valer els seus drets enfrontant-se als espanyols i a França. Deixà l'emperadriu a Catalunya, concretament a Barcelona, tot i que la successió no només era necessària per a la família austríaca sinó que era desitjada per tot el món. Els anglesos i els holandesos, que dominaven el mar i que eren necessaris per a transportar l'emperadriu fins a Itàlia, s'apressaren a signar la pau amb França. Com que es veien obligats a abandonar Espanya, signaren empesos per la pressa i la necessitat. Tanmateix, la compraren cara, semblantment a com explica Titus Livi que feu Antíoc amb els romans (cita). Això pot ser tingut per una imprudència, segons ens explica un autor francès, perquè no hi havia tanta pressa tot i que s'hi poden adduir motius desconeguts. Això és el que es diu de Nicetes (cita.)

Carles, doncs, va lliurar Espanya i va abandonar Catalunya. Perquè, tal com va escriure un autor polític francès (cita), Carles ja ho havia insinuat en una carta als barcelonins: Catalunya, abandonada pel seu patró, enganyada pels confederats, oblidada en el tractat de pau que els potents van fer entre ells, pressentia i preveia que era abocada a la destrucció per part dels espanyols. Això era esperat des de feia molt de temps, i Catalunya ja s'ho veia a venir perquè en la reunió i en el tractat de pau ja li havia estat negada la representació. I com que ni va ser escoltada ni ajudada, es podia preveure que si pensava i considerava que podia ser lliure, no podia estar subjecta a cap príncep ni sotmesa a cap vincle jurídic: ni a Felip a causa de la sobirania de Carles, ni a Carles per la dimissió d'aquest. La qüestió era si havia de prevaler el jurament prestat a Carles i si la dimissió o l'abandonament d'ell era obligada o no. Per a mi no hi ha cap discussió ni dubte: es pot discutir si la decisió d'aquest fou presa en contra de la voluntat dels catalans, però el que està clar és que era ferma. Tanmateix els privilegis són tant clars i genuïns i havien estat atorgats a

favor dels catalans per la munificència dels reis i per actes reials confirmats, i no poden ser obviats sense la voluntat dels catalans.

Catalunya, en qualitat de lliure, no està subjecta al dret de res ni de ningú, sinó al seu propi dret. Després de les calamitats que ha passat, després de totes les catàstrofes que ha hagut de contemplar, abans d'un lliurament, millor dit d'una nova submissió, s'hi pensa molt bé pel que fa a la seva llibertat, a les seves exempcions, als seus privilegis, a les seves lleis i als seus usos i costums que han de ser conservats. Proposen tot això als delegats espanyols, però el que fan aquests és riure's dels catalans, tal com va fer Antígon (cita).

Els donen una resposta ambígua que consta de tres proposicions. Primera, que a propòsit dels privilegis dels catalans ja hi havia acord i disposició en el tractat d'Utrecht. Segon, que es dirigessin al rei per demanar-li la gràcia dels privilegis. Tercer, que el rei amb els catalans, i no els catalans amb el rei, s'havien de posar d'acord, que els pactes entre rei i vassall ja no tenen cap validesa. Havent obtingut aquestes respostes i havent-les traslladat als diputats i a les autoritats de Catalunya, aquests ja no podien fer res més que convocar tota la província, reunir el parlament, citar els vocals i obrir una reunió de corts, i exhortar-los a una decisió extrema, és a dir, a proposar-los la submissió o la defensa. Abans de prendre una última i definitiva resolució, prudentment s'afanyen a donar una resposta als emissaris. A propòsit de la primera qüestió, sobre si ja existia una disposició sobre els privilegis dels catalans en el tractat d'Utrecht, que tenen a la vista i llegeixen la resposta del vencedor espanyol, en el sentit que d'ara endavant serien tinguts iguals al que eren habitualment els seus dilectes vassalls castellans. I puix que des de l'antigor els catalans no ignoraven de quina manera els castellans estaven acostumats a ser tractats per llurs senyors, no com a vassalls dilectes, sinó com a esclaus dissortats; per tant consideraven que, vist aquest exemple, altra cosa no podien esperar. No menys esperable ni ponderable va ser la resposta als emissaris hispans pel que fa a la segona proposició: pel que va a anar a trobar el rei i lliurar-li un memorial, que d'ençà de l'entrada del vencedor espanyol en el regne, malgrat l'observança dels drets i privilegis, els emissaris de la província o Principat mai no havien estat admesos, cosa a la qual pensaven que tenien dret d'acord amb llurs antics i respectadíssims privilegis; si en aquella ocasió els llegats no van ser benignament rebuts, tot al contrari, que van ser rebutjats, què en podien esperar ara sinó una nova ofensa? Qualsevol català hauria respost el que va dir Blosi de Cumes (citació).

Pel que fa a la tercera resposta o proposició, els pactes entre rei i vassall no són admesos ni acceptats; a primera vista són apreciats pels polítics, tanmateix, verificats els extrems i les circumstàncies del nostre cas, serien reputats com a inexplicables. En el conflicte que ens ocupa, els pactes que els catalans pretenien de Felip, dominador d'Espanya no pas entre rei i vassall, i per tant no podien ser tinguts per pactes. Felip no era rei de Catalunya ni els catalans eren súbdits seus ni vassalls, atenent la revocació del jurament en favor del domini de l'austríac Carles i que per tant estaven obligats per vincles i juraments derivats del nou domini.

Examinades de forma madura totes aquestes coses i considerades seriosament, els oradors estaven dividits en opinions i sentències diverses, cosa que no és pas nova si fem cas del que diu Virgili a l'*Eneida* (cita). Alguns optaven per la defensa, invocant les lleis fonamentals del regne; altres, en canvi, estaven d'acord a sotmetre's en el cas que les llibertats fossin conservades. Estaven preparats per a defensar la ciutat, cas que hi hagués guerra, i a morir abans de patir més, com el que va succeir al poble de Constantinoble en cas de penúria en temps de l'emperador Justinià, tal com explica Nicèfor (cita).

Havent estat superats aquests, la defensa fou votada per aclamació i per la força d'aquesta resolució els contraris s'hi sotmeteren, tal com diu Grotius (cita). I també els neutrals se sentiren obligats a participar en la defensa quan veieren la importància de la infàmia, d'acord amb la llei de Soló que explica la vida d'Alexandre (cita). Quan això fou sabut tant pel rei espanyol com pels seus col·laboradors, que sempre tenien a la boca la dita de Plutarc (cita), decideixen capturar i dominar Catalunya per la força de les armes. Encesos de gran furor inciten els castellans, però molts refusaren emprendre una expedició, arengats en aquest sentit per molts patricis partidaris del rei. No l'abandonaren pas, i això els honora i serà per a eterna memòria, perquè abans de fer la guerra contra el poble s'estimaren més retirar-se'n. És un cas semblant al que explica Tàcit (cita). Els primers, però avancen cap a Catalunya amb l'ànim hostil, i els barcelonins tanquen les portes de la ciutat i es preparen per a defendre's. Tots els ciutadans, tant les autoritats com els menestrals, esdevenen soldats i tots prenen les armes, tal com diu sant Joan Crisòstom (cita). Molts il·lustres i esforçats barons partidaris del rei Carles III acudeixen de tot Espanya a la defensa de la ciutat, i convenientment alligonats de tan virtuosa i gloriosa defensa, proclamen la legitimitat dels privilegis, tal com es pot llegir en les concessions reials. Ni el dret ni la nació

estan en contradicció amb aquesta defensa, tot al contrari, segons es pot llegir en Grotius (cita). La força espanyola és injusta perquè intenta violar el dret, segons es llegeix a Ciceró (cita) i a Ulpia (cita), puix que és legítim repel·lir la força amb la força.

Axí doncs, els catalans, obrant d'acord amb el dret i amb la nació, no contravenen pas la legalitat quan s'oposen als espanyols armats, i els drets permeten que s'oposin amb la força i les armes als que per la força vénen. Atenent i defensant amb llur sang els privilegis, les immunitats i la llibertat, lluiten per l'honor i la vida, puix que són amants de la llibertat, d'acord amb allò que es troba escrit a Ciril·li (cita). Si defensem la llibertat, l'honor i la vida, ho fem per obligació natural, tal com diu Ciceró (cita).

I si els catalans es troben en perill i no tenen cap altra llei que els pugui defendre, i si estan en la misèria perquè ningú no els socorre, i de cap manera no es volen lliurar, els és d'aplicació allò que escrigué Hug Grotius (cita) i també Titus Livi (cita).

No entenc ni puc comprendre per quina raó els catalans són tractats amb paraules indecoroses i criminals per part d'escriptors immorals a causa d'aquesta defensa. Potser és que estan moguts per la passió, o estan corromputs amb favors, o els motiva la complacència i l'adulació vers el rei. Ni entenc que ells ni els que els manen es dediquin a parlar d'aquesta manera, quan haurien de captenir-se a conservar els antics costums hispànics i no acusar la ciutat de deslleialtat ni de traïdoria. Davant de tot això cal que jo escrigui alguna cosa a propòsit de la nostra Catalunya, de tots els seus privilegis, exempcions, llibertats i lleis, i fer palès que tot això no els fou concedit des del favor o de la generositat, sinó que fou assolit i aconseguit gràcies a la pròpia sang dels catalans. I aquestes coses se saben, es coneixen i s'entenen a tot el món, a la manera que ho diu Virgili (cita). Que sigui conegut i explicat que els catalans es veieren obligats a actuar d'aquesta manera, tal com diu Gravius (cita), i que no s'escrigui més sobre infàmies i rebel·lions, sinó que només fou seguida la causa de l'honor, de la sang, de la llibertat i de la pàtria. A partir dels fets, que es formi una recta i honesta opinió pel que fa als catalans, i que quedi constància que abans de tot és l'amor i la benevolència el que destaca del poble català. I que, al contrari, a causa de l'amor i la inclinació que senten pels altres, no siguin imparcials i es dediquin a proferir aquestes paraules contra els catalans sense haver escoltat les dues parts. Em mouen a dir això les paraules de sant Justí (cita) i el que digué Peregrí, arquebisbe de París, en la seva "Marca Hispànica" (cita).

Si jo he sobreviscut, per misericòrdia de Déu, a aquests fets fatals, no puc quedar-me mut. I seguint els passos de l'esmentat arquebisbe de París estic empès a escriure-ho, i també per l'amor a la veritat i la glòria de la nostra gent. A causa d'això, havent estat espoliat de tota patricia i interessada condició, intento escriure-ho en qualitat de simple ciutadà del món, només per a la seva seguretat i sense ser suspecte de presumpta parcialitat. Procuraré fins allà on pugui explicar els fets, narrar la història, proclamar la veritat, recolzant-me en textos aliens i en documents autèntics, comprovant-ho amb fets i exemples incontestables i coneguts.

Barcelona va ser expugnada, vençuda, rendida i lliurada el dia 11 de setembre de 1714, després de catorze mesos de setge. A propòsit de la seva infortunada pèrdua i gloriosa defensa, val a dir que, tanmateix, no tots els ciutadans se'n poden vanter igualment, tal com feren els ciutadans de Betlem l'any 255 (cita).

Amb Barcelona, tot Catalunya restà dominada quan es complien vuit anys del regnat de l'austríac Carles, com en una altra circumstància va dir la Sibila (cita). Com que així ho volgué el destí, millor dit a la manera cristiana, com que Déu ho permeté, no es podia esperar altra cosa, tal com diu Virgili a l'Eneida (cita), o semblantment com va succeir a l'exèrcit d'Israel davant dels madianites i com escriu Brieci (cita).

Amb la caiguda de Barcelona, la dominació de tot Catalunya i l'abolició dels seus privilegis, la raça invasora no va vomitar tot el verí del seu antic odi, sinó que va tenir cura de seguir la dita d'Heròdot (cita). En efecte, actuaren com en el temps de la captivitat de Babilònia sota Cir, quan molts foren condemnats a mort enmig del terror de tothom. Foren publicats bàndols perquè tothom és quedés a casa, i qui sortís al carrer seria mort. Aleshores manaren que totes les armes fossin dutes a un sol lloc, sota pena d'extermini de tota la casa en la qual fossin localitzades armes. I no feren allò del rei Teodoric, segons refereix Cassiodor (cita).

Aclaparen la gent amb impostos i tot el poble, sense distinció, és vexat amb tributs insuportables, tal com en l'antigor explicaven Sèneca (cita), Pacuvi (cita), Cecili (cita) i Demòstenes (cita), Dió Cassi (cita), Pau Diaca (cita) i Curci Ruf (cita). La regió, que abans per part dels reis de tot el món era tinguda com a lliure, a la manera que narra Titus Livi (cita), ara és reputada tributària, com moltes altres. Aquella que antigament era honorada amb el títol de "Principat", ara no és més que una província d'Espanya i encara la menor. La que

abans ostentava el primer lloc entre els vassalls pel que fa a l'amor i la benevolència règia, ara ocupa el darrer i probablement l'odi dels seus dominadors. La regió, que per la seva virtut gaudia de la llibertat, ara estava perduda en mans de l'infortuni, tal com diu Sèneca (cita). Com estaven les coses, quanta consternació, quanta tristesa hi havia a Catalunya! Era allò que deia Virgili a les *Èglogues* (cita) i a l'*Eneida* (cita).

Callaré, perquè remembrant les gestes dels espanyols no faig més que augmentar la nostra desgràcia, com aquell Firmilià del qual escriu sant Cebrià (cita).

L'armistici entre les nacions cristianes i llurs prínceps, vist el resultat final de llurs pretensions, fou tramès a un congrés de Pau, tanmateix rebut de mala fe per part dels espanyols, així com allò que diu Privernus (cita). Restant el summe pontífex inoperant pel bé de la tranquil·litat de tota la república cristiana, el gran emperador Carles, aclaparat per aquestes servituds, intenta obrir la Porta otomana i entrar-hi amb la clau de la guerra. Déu afavoreix aquesta santa i recta intenció de l'emperador, que els anys 15, 16 i 17 deslliura feliçment Hongria dels infidels. Tanmateix, els espanyols no estan contents per motius banals, com deia Tucídides (cita) i també Sèneca. Però mentre el ministre espanyol Bacallar gosa dir, oblidant el passat, allò que recull el llibre de la història dels hebreus, que la bona fe no és practicada per part dels prínceps del nostre temps, i mentre la nació es creu superior a les altres nacions sòlides i naturalment constituïdes, obviada la bona fe de l'emperador i la paraula pontifícia contra els turcs, els espanyols intenten envair les Itàlies, gairebé inermes, amb totes les seves forces i uns immensos exèrcits. Aparellen una armada, basteixen campaments a Catalunya i intenten ocupar amb un cop de mà el regne de Sardenya. Però aquesta illa reial, tota ella abrandada d'amor i afecte vers l'emperador, no va ser capturada tan fàcilment ni amb un preu tan baix com es pensaven, puix a causa de la resistència que van trobar a la ciutat de Càller i la defensa de la seva fortalesa per a la expugnació i la dominació de tot el regne van haver d'esmerçar tot l'any disset.

5

“Relation de l’Espagne, de ses forces, de ses revenus, de ses constitutions et du génie du gouvernement, suivant l’état ou étoient les choses au commencement de l’année 1726.”

HHSt. Spanien-Varia, Kart. 53, Fasz alt 66, document anònim, f. 66-80

L’Espagne en elle meme, quoique d’une vaste etendue, est tres pauvre et tres deserte. Les richesses immenses qu’on y porte chaque année des Indes, s’évaporent et passent presque toutes dans des pais etrangers, soit d’abord en nature soit dans la suite par la consommation des marchandises et ustenciles qui manquent presque toutes en Espagne et que les Espagnols sont obligés de tirer du dehors faute des manufactures qui pourront conserver leurs deniers dans le royaume. Rien ne seroit plus aisé que d’y en établir, puisqu’ils ont presque toutes les matieres premieres, mais le genie, la paresse et l’orgueil de ceux de cette nation ne leur permettent pas de s’appliquer a des travaux qu’ils coient au dessous d’eux, et pour veu qu’ils aient de quoi avoir un manteau pour se promener au soleil (meme dans le coeur de l’été) un oignon avec un morceau de pain a manger et de l’eau poir boire, ils se croient au dessus du reste de tous les hommes et meprisent ceux qui s’attachent au commerce et aux sciences, aussi regne t’il dans ce pays une ignorance si crasse, qu’on a de la peine a concevoir qu’un etat si voisin de la France et autrefois habité par les Romains ait pu conserver tant de rusticité dans ses moeurs et dans ses coutumes. Cette ignorance et cette paresse sont la cause que les Anglois, les Hollandois et les Genoïs, quoiqu’il ne leur soit pas permis de negotier directement aux Indes, se sont si bien (en Espagne meme) emparez¹ par les voies indirectes de tout le commerce que les propres marchandises et lingots d’or et d’argent, qui amenant les espagnols de leurs Indes a Cadix, passent en droiture en Angleterre, Hollande ou a Genes, d’ou l’on renvoie ensuite les dites marchandises en Espagne avec un considerable profit pour les marchands Anglois, Hollandois et Geneois.

Une autre grande partie des richesses est absorbie par les prêtres et par les moines qui fourmillent et que on pris un tel ascendent sur l’esprit de ces peuples, qu’ils les menent par le nez souz² pretexte de devotion comme des idiots et obligent toujours ces pauvres gens d’une mainiere ou d’autre a leur donner tout ce qu’ils ont. Si ont voioit

1. *per emparés.*

2. *per sous.*

ailleurs les choses étonnantes qui se passent en Espagne par rapport au culte et à la dévotion, les catholiques romains auroient de la peine à reconnaître leur religion: ces abus ne sont pas ignorés³ des prélats et des ecclésiastiques, plusieurs en conviennent sincèrement, mais ils disent que si l'on voudrait éclaircir les peuples et les faire sortir de cette crasseuse ignorance où ils sont plongés, il en résulterait un bien plus grand mal, puis qu'il courrait risque de tomber dans l'hérésie ou dans le schisme ainsi qu'ils le voient arriver aujourd'hui en France ou l'Église, disent-ils, est misérablement déchirée par les Janssenistes et les Jésuites. Cependant cette excuse n'est qu'un vain prétexte dont ils se couvrent. La vérité est qu'ils craignent de perdre leur autorité et leur lucre, parce que si ces pauvres gens s'étaient une fois éclaircis ou détrompés sur les fourberies de leurs prêtres, ils ne donneraient plus jusqu'à leurs chemises comme ils le font aujourd'hui pour honorer la fête du saint de leur paroisse, et ils ne croiraient plus faire une œuvre méritoire de priver en mourant leurs légitimes héritiers pour enrichir les églises et les couvents⁴ qui sont plus opulents⁵ et plus superbes en Espagne qu'en aucun pays du monde.

Le reste de ces trésors qui reviennent des Indes tombent presque tous entre les mains de quelques négociants qui font les affaires de la Cour. Ils ne sont pas en grand nombre, mais par l'usure qui est assez autorisée ils acquièrent des biens immenses qu'ils enterrent ou envoient ordinairement dans des pays étrangers pour s'y retirer en cas de recherche, l'Italie sur tout, et particulièrement la ville de Gènes est remplie de cette sorte de gens qui vont jouir en sûreté du sang de leur patrie qu'ils ont succédé.

Il y a quelques seigneurs opulents par le grand fond de terre qu'ils possèdent, mais le nombre n'en est pas considérable et la plupart de ceux qu'on appelle "grands d'Espagne" sont aussi petits par leurs richesses que par leur chétive figure et leur mauvaise éducation. Presque toute le reste des habitants en général est dans l'indigence et ne peut soutenir (au moins dans les villes) le faste et la dépense à quoi leur engagement leur état, et surtout leurs femmes, qui pour subvenir à leurs ajustements s'abandonnent aisément au premier venu qui est en état de les paier, pendant que le mari de son côté (pour ne pas montrer son indigence) s'en va la nuit avec un manteau sur le nez demander l'aumône à fin de regaler le lendemain les visites qu'on lui

3. *per* ignorés.

4. *per* couvents.

5. *per* opulents.

viendra faire, car la plus grande honte qui puisse avoir un Espagnol est de paroître pauvre.

Pour ce qui est du paisan et du peuple, il est d'une misere extreme, quoi qu'il paie beaucoup moins qu'en aucun endroit de l'Europe, il ne laisse pas d'être infiniment surchargé, parce que tous les biens qui appartiennent aux ecclesiastiques sont exempts des droits du prince, en sorte que si de cent arpens de terre qui drevroient paier una certaine taxe au roi il en tombe par succession de tems⁶ entre les mains des ecclesiastiques soixante, il faut que la meme somme soie repartie sur les quarante qui restent, ce qui abime ces pauvres gens, qui d'ailleurs ne sont ni vigilans pour ameliorer leurs terres ni industriels por debiter leurs denrées. L'inconvenient dont je viens de parler augmente de jour en jour, parce que tel particulier qui a beaucoup des terres cultivez⁷ sujettes aux droits roiaux, pour se dispenser de paier les taxes fait un de ses enfants prêtre, met tous les biens sur son nom et l'affranchit par ce moiien de tous les impôts qui retombent sur les malheureux seculiers, lesquels ne pouvants tres souvent y fournir, abandonnent leurs terres et vont mendier.

Il est certain que l'état ecclesiastique possede pres des deux tiers des richesses du royaume et plus de la moitié des biens fonds, et que si l'on ne remede, ils s'empareront du tout avec le tems et ne feront de leur prince qu'une ombre vaine, qui n'aura ni force ny⁸ puissance pour soutenir la monarchie dans laquelle les ecclesiastiques lui feront la loi. Tous ceux qui depuis le regne de Philippe V aujourd'hui regnant on voulu entreprendre de remede a ces abus, aussi bien qu'a une infinité d'autres ont été culbutez⁹ par les intrigues du clergé, et il aurait fallu plus de resolution dans le chef pour soutenir ses ministres contre toutes les attaques, mais accablé par les sollicitations des prêtes et des confesseurs, il les ha toujours abandonné et les choses ont été remises sur l'ancien pied. Le sort du president Orry, qui est venu deux fois en Espagne, de messieurs Amelot, Macanaz et en dernier lieu du cardinal Alberoni, tous ces messieurs ont été¹⁰ ou perdus ou renvoiés, parce qu'ils vouloient faire une reforme generale et donner a cet etat une forme de gouvernement stable et solide conformement a ce qui se pratique dans les autres pais de l'Europe. Il est vrai qu'Alberoni avoit autant ou plus songé a ses interets particuliers qu'a ceux du royaume,

6. *per* temps.

7. *per* cultivées.

8. *per* ni.

9. *per* culbutés.

10. *per* été.

Makanaz avoit seulement donné un projet por reformer quelques abus dans le clergé sur quoi il fut attaqué par l'Inquisition souz¹¹ pretexte d'herisie,¹² et sans la protection du roi qui le fit evader de l'Espagne on l'aurait enfermé pour le reste de ses jours. Il est a remarquer qu'il n'y a que le roi seul dans tout le roiaume qui ne soit pas sujet a ce tribunal, encore n'est ce que Philippe V qui a secoué ce joug.

Quatre articles principaux ont contribué et contribuent encore a la desertion d'un pais admirable et tres fertile en lui meme:

1° L'expulsion des maures qui cultivoient autrefois presque tout le content de l'Espagne avec beaucoup de soin et de travail, depuis ce tems presque toutes les terres sont restées incultes.

2° Le tribunal de l'Inquisition qui fait une cruelle guerre a tous ceux qui ne donnent pas aveuglement dans toutes les ordonnances et dans les decrets ou bulles des papes, souz pretexte de la moindre infraction, on attaque et on enferme souvent bien des malheureux qui ne sont coupables d'autres crimes que de posseder quelque bien que le Saint Office trouve a sa bienséance, ainsi que des qu'un particulier est riche il n'a qu'a prendre garde a lui, la moindre prise qu'il puisse donner sur des choses tres indifferentes en d'autres pais, le feront saisir et on le fera miserablement perir dans un cachot, tout son bien sera saisi au profit du Sacré Tribunal et sa famille restera a la mendicité. Les Juifs sur tout, et particulierement les aisez¹³ (car les pauvres on ne leur dit rien), y sont recherchez¹⁴ avec un soin extraordinaire, on ne leur fait pas de grace, ils sont inhumainement brulez¹⁵ lorsqu'ils sont convaincu de quelque sentiment de judaisme. Cependant avec cela, il est certain qu'au moins un tiers de l'Espagne est juif.

3° Le transport qu'il faut faire tous les ans aux nouvelles colonies dans les Indes a fin d'y soutenir les plantations, et tous ceux qui s'embarquent sur les flottes des gallions, dont il ne revient jamais le tiers. Autrefois les envois du monde étoient beaucoup moins considerables qu'ils ne le sont aujour d'hui, mais cela ne laisse pas d'être encore un objet considerable. Les femmes de ce pais sont peu fecondes, qu'elles sont vieilles a trente ans, et qu'étant presque toutes attaquées de la verole, elles ne vivent pas longtemps et mettent au monde des enfan[t]s qui, aiant succé le mauvais sang de leur pere et mere, tombent souvent

11. *per* sous.

12. *per* heresie.

13. *per* aisés.

14. *per* recherchés.

15. *per* brulés.

en morceaux dans un âge fort tendre et ne produisent presque jamais des hommes robustes: c'est ainsi que de pere en fils on herite d'un vilain mal qui se communique par la generation depuis plusieurs siecles dans la plupart des familles. Cela est si commun, que les dames de cette sorte de maladie comme des autres maux ordinaires et s'en demandent des nouvelles entre elles. Avant que les François vinssent¹⁶ a Madrid, on ignoroit entierement la maniere de les guerir et lors qu'un homme en etoit tant soit peu attacké, on lui coupoit les parties, et encore aujourd'hui il y est tres ordinaire de voir de ces gens mutilez.¹⁷

4° Le nombre infini d'Ordres Mendiants et autres qui infectent toute l'Espagne. Comme les Espagnols sont ordinairement vains, orgueilleux et paresseux, des qu'ils se trouvent pas en etat de vivre avec le patrimoine de leur pere por eviter le travail, ils se jettent dans la vie monastique et vivent aux depens du pauvre peuple, qu'ils accablent du fardeau de les entretenir. Les nombre des moines, prêtres ou ecclesiastiques est si grand, que du nombre d'environ cinq millions d'ames qu'il y a dans tout le continent d'Espagne on compte au moins un dixieme dans l'ordre ecclesiastique ou dans les couvents. Ce sont eux qui possèdent les plus belles terres et les plus belles maisons des villes, sans que le roi tire un seul sol de ce qui leur appartient, et quelque absolu que soit le prince in n'y a qu'a bien prendre garde a lui s'il voudroit un jour toucher aux biens de l'esglise et faire paier des droits aux ecclesiastiques comme a ses autres sujets.

Toutes ces circonstances avec une infinité d'autres choses irregulieres qui se passent dans l'administration du gouvernement civil sont la veritable causa de ce que ce beau pais n'est ni peuplé ni cultivé comme les autres, ce qui joint a l'humeurs paressante de la nation rend toutes les denrées et les choses necessaires a la vie fort cheres, parce que n'y aiant que quelques François qui exercent la plupart des metiers, ils se prevaient de leur petit nombre et mettent le prix qu'ils veulent a leurs ouvrages. Du reste, la justice en general y étant tres mal administrée, le crime impuni et la vertu point recompensée, il n'est pas étonnant que cet Etat deperisse de jour en jour.

Les constitutions du pais sont fondées partie sur le droit romain et partie sur les loix¹⁸ ou coutumes de chaque province, mais le general roule sur celles qui sont établies en Castille qui font la base du gouvernement. Le roi, qui est absolu sans aucune restriction,

16. *per* venissent.

17. *per* mutilés.

18. *per* lois.

peut les augmenter ou changer de son chef, mais il ne le fait gueres.¹⁹ que du consentement des etats, comme aussi lors qu'il veut mettre quelque nouvelle taxe ou nouveaux impôts sus ses peuples, s'il agissait autrement et qu'il voulût employé son autorité pour fouler ses sujets, il seroit exposé a quelque revolte, parce que les Catalans, les Arragonnois et les Valenciens, qui ne peuvent se consoler de la perte de leurs anciens privileges, sont toujours prêts a se revolter dès qu'ils remarquent le moindre mecontentement dans l'interieur du royaume, en sorte meme que quand tout est tranquille le roi est obligé de faire rester une grosse partie de ses troupes²⁰ dans ces trois provinces a fin d'y tenir les habitants en bride, et s'il survenoit une guerre contre la France on verroit d'abord ces peuples prendre les armes dans l'esperance de recouvrir leurs privileges.

Comme il y a quelque chose qui semble blesser la grandeur du roi en faisant assembler les etats pour avoir des secours d'argent, ce n'est que dans la derniere necessité qu'on se sert de cette voie et Sa Majesté Catholique aime mieux en emprunter a gros interets, ce qui diminue ses finances et la met toujours de plus en plus en arriere.

Un article qui restraint beaucoup l'autorité souveraine sont les immunités²¹ ecclesiastiques. Comme le roi n'oseroit toucher aux personnes qui sont de cette dependance, cela donne lieu a une infinité des laics de se mettre au service ou sous la protection des ecclesiastiques, qui ne manquent jamais de pretexte pour les reclamer. Par ce moyen ceux qui ont commis quelque crime se soustrahient a l'autorité roiale : de la procede l'impunité des crimes et l'impudence du peuple, qui ne se soucie guere s'il a fait une mauvaise action, puis qu'il est assuré de trouver son salut dans les bras de l'Eglise, qui ne rend jamais personne excepté ceux qui reclame l'Inquisition, pour laquelle il ni²² a rien de sacré.

Lorsque le prince est en guerre et qu'il veut lever des troupes, le pais est obligé de lui donner le cinquieme des hommes capables de porter les armes, mais on ne peut faire aucun fond sur ces levées, parce que dès qu'elles ont trois jours marché, elles desertent avec leur monture, retournent impunement dans leur village et au moien de la protection de l'Eglise, du couvent ou du prêtre chez qu'ils se retirent pendant la nuit, comme étant de leurs dependance, ils vont travailler

19. *per guère.*

20. *per troupes.*

21. *per immunités.*

22. *per n'y.*

le jour et vaquer a leurs domestiques comme si de rien n'étoit, sans que l'officier que cela ruine les puisse reclamer, bienheureux si par hasard il peut ravoir son habillement, en sorte que d'une armee de 100 mil hommes qu'on auroit levé dans le país, on seroit bienheureux si l'on en trouveroit 40 mil a l'entrée de la campagne. Il faut donc de toute necessité au roi d'Espagne des troupes etrangeres, ce qui coute infiniment, suivant une capitulation faite avec un marchand françois qui fournit quelques recrûes, on lui donne cinq pistoles pour un homme bien ou mal fait, que l'officier est obligé de prendre tel qu'on le luy donne et dont souvent in ne sauroit faire aucun usage.

Dans 67 mille hommes qui composent aujourd'hui l'armée de Sa Majesté Catholique il y a au moins 20 mille François et 15 mille Italiens, Flamands ou Irlandais.

On compte qu'il peut y avoir dans tous les roiaumes d'Espagne environ 400 mil hommes capables de porter les armes. Retranchez de ce nombre ceux que leurs offices, les maladies ou la protection de l'Eglise dispensent du service, il se trouvera que dans la plus grande necessité si tout le país étoit en armes, in ne pourroit jamais fournir une armée de 150 mille hommes naturels espagnols.

L'état des revenus du roi monte selon la liste ci jointe a 19 millions 881 mille 540 "escudos". C'est bien peu de chose pour une si vaste étendue de país que possede ce monarque. Si ces revenus étoient bien administrez,²³ ils seroient beaucoup plus considerables et beaucoup moins a charge au peuple, parce que les officiers proposez²⁴ pour recouvrer les rentes roiales, qui ne s'afferment point, surchargent les peuples et pillent impunement le prince en ne lui donnant quelquefois que les deux tiers de ce qu'ils reçoivent. Les fraudes qui se commettent dans les douanes sont enormes, les officiers et les gardes proposez pour empecher le contrebande font eux memes quasi publiquement ce commerce illicite. Si sur ce seul article les choses étoient bien réglées, le roi tireroit au moins deux millions de plus tous les ans qu'il n'en reçoit maintenant. Les revenus du tabacq devoient aussi rendre plus du double,²⁵ la consommation en étant inexprimable, et chaque livre de tabacq qui se consume dans le roiaume debvant²⁶ donner au roi au dela d'un demi écu en espee d'entrée.

23. *per* administrés.

24. *per* proposés.

25. *segueix* de ratllat.

26. *per* devant.

Mais l'article le plus considerable et ou la friponnerie est le plus manifeste c'est sur le revenu que Sa Majesté Catholique tire de toutes les Indes, qui ne vont l'un portant l'autre qu'à environ trois millions d'"escudos" tous les ans. Pourroit on s'imaginer que des païs aussi vastes et aussi riches rendissent si peu de chose pendant d'un vice-roi lors qu'il revient du Perú ou il reste ordinairement trois ans, ne manque jamais de revenir avec un ou deux millions de pistoles qu'il cache neanmoins avec soin de peur d'être recherché et d'être obligé d'en donner une petite partie. Pour donner una idée des malversations qui se commettent dans ces pays éloignez²⁷ j'en citerai en passant un trait qui pourra faire juger du reste. Il n'y a pas dans toutes les Indes ensemble trois mille hommes de troupes réglées, cependant le viceroi du Perou qui étoit en place au commencement du regne de Philippe V et qui avoit occupé ce poste contre la coutume pendant neuf ou dix ans, fut convaincu d'avoir pendant le tem[p]s de son gouvernement expédié onze mille brevets de capitaine, dont il avoit receu²⁸ de chaque 150 ou 200 pistoles, on voulut lui faire son procès mais il se tira d'affaire en lachant²⁹ une tres petite part de ses vols et concussions au moien de quoi on le laisset³⁰ tranquillement jouir de ses tresors immenses. On a fait une remarque a cette occasion, c'est que tous les gouverneurs qui reviennent si puisamment riches se soutiennent fort peu, et que leurs biens se dissipent et s'évaporent on ne sait comment. Il est rare qu'ils passent jusques au petit fils et pour l'ordinaire ces familles tombent dans la misere. Il semble que c'est une juste punition de la Providence, qui vange sur les desdendents le sang que ces cruels gouverneurs repandent impunement pour accumuler par toutes sortes des voies illicites des tresors immenses. Je crois aussi que ce qui contribue a faire evaporer ces richesses c'est que le propriétaire n'osant pas les faire paroître ni les employer en biens fonds ou outrement, ils enfuissent leur tresor en terre pour en tirer leurs necessaire, fait a fait leur besoin, et souvent ils meurent sans oser confier a leur famille la cachette de leur tresor. Outre cela ils sont presque touiours³¹ des depenses secretes enragées, de sorte que lors qu'un fond ne profite pas, on envoit aisement la fin quelque considerable qu'il soit. Il y a quelque tems qu'une personne me communiqua un projet du cardinal Alberoni par lequel il pretendoit, au

27. *per* éloignés.

28. *per* reçu.

29. *per* laissant.

30. *per* laissait.

31. *per* toujours.

lieu de trois millions d'escudos que le roi tire des Indes, faire entrer tous les ans autour de quatre millions de pistoles qui font 24 millions d'"escudos" dans les coffres de Sa Majesté Catholique sans incommoder ni surcharger en aucune maniere ses peuples qu'il vouloit au contraire soulager. Il constoit que la seule bonne administration et le redressement des abus pouvoit produire une si grosse somme. Tous ceux qui ont quelque connoissance³² de ce pais la conviennent que la chose est tres facile, mais que pour y parvenir il faut premierement avoir touiours dans les Indes une flotte de dix ou douze vaisseaux de guerre et une armée de terre de 12 a 15 mille hommes commandé par des bons officiers, ou moien de quoi on pourroit tenir en brides les vicerois et les chatter lors qu'ils ont une fois pris possession du gouvernement ils ne font que ce qu'ils veulent et se prêtent la main avec les officiers subalternes pour se soustraire a l'obeissance de leur souverain. Si quelques fois ils en font trop et qu'ils craignent la punition a leur retour, ils gagnent d'avance les ministres lâchant quelques sommes au prince et s'exemptent des recherches si cette ressource leur manque, ils excitent des revoltes dans le país ou ils ont fait des creatures et s'ils succumbent, ils se jettent entre les bras des jesuites ou se cachent jusques a ce que l'orage soit passé. Le cas existe aujourd'hui dans le Paraguais, ou le roi aiant envoyé un nouveau gouverneur pour faire rendre compte au precedent des plaintes portées contre lui, le possesseur ne l'a pas voulu admettre, de sorte qu'avec chacun leur parti ils se sont mis en campagne et le nouveau a eu le dessous. La cour a envoié des ordres pour tacher d'assoupir cette affaire sans commettre l'autorité roiale. On croit qu'en fin on admettra le nouveau gouverneur avec promesse de ne rien faire a l'autre, lequel par precaution se retirera chez les jesuites qui possèdent presque l'autorité souveraine et qui ne respectent les ordres du roi qu'autant qu'ils le veulent bien.

Les trois millions d'"escudos" que le roi tire des Indes ne sont pas tout a fait fixes, mais cela roule ordinairement sur cette somme chaque année l'une portant l'autre. Les flottes n'arrivent pas non plus regulierement et il n'en vint l'année passée, mais on compte qu'au mois d'aout prochain il en arrivera deux ensemble dont on sait deja la cargaison. Elles portent entre autres choses trente-trois millions d'"escudos" d'or et d'argent en espece ou en lingots, qui paient au roi le quint, car c'est tout ce qu'il tire des Indes, les gouverneurs lui

32. *per* connoissance.

faisant accroire que les revenus de ce pais la suffisent a peine pour l'entretien des officiers civils et militaires.

Sa Majesté Catholique aura donc cette année pour ses droits de ces flottes six millions 500 mille "escudos", mais³³ il y a bien des personnes qui croient qu'a cause des neccessitez³⁴ pressantes ou se trouve la cour, il pourroit bien arriver que l'on pourroit porter tout cet or et cet argent a la monnaye pour en fabriquer des especes sur lesquelles le roi gagne 25 par cent, ce qui avec le quint produiroit a Sa Majesté Catholique environs quinze millions d'"escudos", comme cette manouvre s'est deja pratiquée autrefois, les negotians craignent la même chose, et pour eviter ce coup ils seront peut être obligez³⁵ de faire un don gratuit a Sa Majesté et aux ministres, bienheureux s'ils peuvent reussir.

Si les 19 a 20 millions d'"escudos" que le roi tire ordinairement tous les ans etoient bien administrez,³⁶ Sa Majesté pourroit a peu de chose pres suffire aux depences³⁷ courantes, mais l'infinie multiplicité des commis et leurs manigances criminelles a faire passer en plein des non-valeurs qu'ils achetent a 50 pour cent de perte, absorbent une grosse partie de ces revenus et sont cause que personne, soit de la maison du roi ou de ces troupes, ne peut être payé que par des acontes qu'ils reçoivent de temps a autre, tous ont a pretendre trois ou quatre années de leurs appointemens, et les gages de la campagne de Sicile sont encore dûs aux officiers.

Les non-valeurs dont je viens de parler sont des billets ou ordonnances de paiemens donnez³⁸ par le roi de tems a autre pour les anciens arrierages et quoy qu'il soit ordonné aux tresoriers de ne les acquitter qu'après qu'on aura satisfait aux besoins les plus pressans,³⁹ les tresoriers ou commis des finances achetent ces billets, se payent par eux memes et les passent dans leurs comptes en plein, en sorte que lors que suivant l'état de l'année courante de roi croit avoir de quoi se paier il ne se trouve point d'argent. On fait beaucoup de bruit, cependant on ne punit personne et l'année suivante on recommence le même train.

La multiplicité des commis et autres petits officiers inutiles dans les bureaux est si considerable, que leurs gages important 900 mille

33. mais *repeteix*.

34. *per necessités*.

35. *per obligés*.

36. *per administrés*.

37. *per dépenses*.

38. *per donnés*.

39. *per pressants*.

pistoles. Alberoni a réduit ce nombre et ces fraix⁴⁰ a 80 mille pistoles, cependant il étoit mieux servi et les affaires s'expedioient beaucoup plus vite. Selon l'état ci joint pour l'année 1724 et continué l'an 1725, les troupes du roy consistent aujourd'hui en 67 mille hommes, toutes les augmentations dont on avoit ci devant parlé n'ayant jamais eu lieu, quelque ordre qui ait esté donné la-dessus, on doit estre fort content, qu'on soit parvenu a rendre la plus part des regimens⁴¹ complets, veu que presque les officiers manquent d'argent n'y aiant que le soldat qui soit payé regulierement.

La marine est sur un tres mauvais pied ainsi qu'on le pourra voir pas la liste des vaisseaux ci-jointe, qui sont la pluspart hors d'état de servir. Il est vray, que depuis peu on en a reparé quelques uns et bati deux nouveaux qui ont esté l'été passé en mer contre les corsaires sous le commandement du viceadmiral Mary.

Je joins la liste des officiers de l'armée dans le second ordre, comme des brigadiers et des marechaux de camp. Il y a plusieurs bons officiers, mais je ne scache pas qu'il y en ait un seul capable de commander en chef du moins n'en ont pas la reputation, et je crois que monsieur de Seissan seroit le meilleur, mais je doute qu'il parvienne jamais, a moins que la protection de monsieur de Ripperda, dont il a esté ci devant ami, ne luy⁴² fasse surmonter toutes les difficultez.⁴³

Jusques a present il n'a point paru qu'il y ait aucun sisteme fixe et suivi en Espagne, qui tantôt gouverné par la France, tantôt par les Italiens ou par l'Angleterre et aujourd'huy par l'empereur, s'est jetté aveuglement dans les bras de ces puissances sans examiner ni penser aux inconveniens qui en pourrait arriver. C'est ce qui paroît encore mieux dans la conjoncture presente, ou l'on a crû qu'en unifissant avec l'empereur on étoit en état de suivre les mouvemens⁴⁴ de vengeance et de donner la loy a toute la terre.

Sur ces principes on a parle fort haut et avec mepris de la France, de l'Angleterre et de la Hollande, cependant quand on a eu le temps de revenir a soi on a vû qu'on s'étoit trompé quand on a fait un traité de paix qui ne pouvoit avoir lieu qu'en rompant ceux de Munster et Utrecht, et qu'on s'étoit fourré dans un labyrinthe dont

40. *per* frais.

41. *per* régiments.

42. *per* lui.

43. *per* difficultés.

44. *per* mouvements.

on auroit de la peina a se tirer tout seul, on a compris que l'Espagne n'avoit aucune sureté de la possession des pays d'Italie pour l'infant don Carlos que celle de la bonne volonté de l'empereur, qui pouvoit être fort sujet à caution, que la Hollande jointe avec la France, l'Angleterre et la Prusse formoit une puissance trop formidable et trop contraire aux projets des cours d'Espagne et de Vienne, qu'ainsi il faloit tacher premierement d'empêcher la republique d'entrer dans les mesures des trois autres puissances et faire en sorte que l'Angleterre rendit Gibraltar a l'amiable et par la mediation des Etats Generaux, puis qu'on étoit pas en état de reprendre cette place par force, mais pur gagner cette republique qu'on a trop negligé et qu'on voudroit bien à present faire entrer dans le traité de Vienne ou tout au moins l'engager à ne pas acceder a celuy⁴⁵ d'Hannovre⁴⁶ et a rester neutre in faut lui faire un pont d'or et luy donner des avantages par rapport au commerce qu'elle n'auroit jamais pû esperer et qui acheveront de ruiner celui de l'Espagne. C'est de quoy⁴⁷ sans doute l'empereur ne se met pas fort en peine.

Aujourd'huy l'unique but de la reyne est de placer son fils en Italie comme elle s'est emparé de l'esprit du roy. Il est certain qu'elle sacrifiera tout pour parvenir a ses fins. C'est elle qui gouverne la monarchie d'Espagne avec une fermeté et une grandeur d'ame peu ordinaire aux personnes de son sexe, mais il luy manque un habile ministre pour bien conduire et diriger tous les dessins et qui puisse prevoir les incidents pour y remedier a temps et non pas à boule vue lors que les choses sont faites.

Par exemple, il parvit inconcevable que lorsque l'on veut absolument et à tout prix mettre don Carlos en possession des pays d'Italie, on ne prenne pas toutes les mesures possibles de s'en assurer les moyens en cultivant l'amitié des puissances qui peuvent contribuer à la seurité⁴⁸ de cette possession, mais bien loin de là on negligé tous les princes de l'Empire, comme si ce n'étoit pas un objet de grande consideration et l'on ne fait aucune attention au duc de Savoye, qui a tous les sujets du monde de se plaindre des manieres de cette cour envers luy. Peut estre que la reyne aura trouvé dans monsieur de Ripperda (qui paroît avoir toute sa confiance aussi bien que celle du roy) une personne telle qu'il faut pour executer et suivre ses grands projets. Il

45. *per* celui.

46. *per* Hannovre.

47. *per* quoy.

48. *per* sureté.

est sûr que Leurs Majestés Catholiques auront a cœur jusques à la mort le renvoy de l'infante et que la reyne ne manquera pas d'entretenir son epoux dans ses idées de vengeance. L'affront que cette cour a receu⁴⁹ per ce renvoi n'est pas le seul sujet de son ressentiment, c'est aussi la perte de l'esperance de retourner au trone de France, qui est un motif bien piquant, et dont on aura de la peine à se consoler.

Le peu de solidité qu'il y a eu jusqu'a present dans les ministres est sans doute la cause du mauvais gouvernement et de la mauvaise administration qui renga dans toutes les affaires. Le roy, qui est un prince assez penetrant, a bien connu leur incapacité. C'est pourquoy⁵⁰ aussi in n'a jusques à present pris une entiere confiance en personne, ce qui l'a rendu fort mefiant et l'a jetté dans un autre inconvenient, car voulant tout connoitre et ne pouvant pas faire tout par lui-même, il prend en secret les avis du tiers et du quart et consulte suivant des gens d'église ou de justice sur les affaires de guerre, et des officiers sur des affaires d'état ou de finance. Les reponses contradictoires et peu conformes les unes aux autres qu'in reçoit le mettent dans de nouveaux embarras et sont cause que ne pouvant rien se determiner, rien ne se finit. D'ailleurs comme les affaires ne sont pas suivies par les mêmes personnes et que tous les jours Sa Majesté renvoye au Conseil de Finances ce qui appartient au Conseil de Justice, et les affaires de justice à quelque autre tribunal ou a son confesseur, il arrive qu'on renverse pour l'ordinaire par un decret ce qui a esté fait la veille par un autre, en sort que ce n'est pas peu de chose quand on peut finir en Espagne en trois ou quatre années ce qu'on finiroit d'ailleurs en deux mois, aussi bien dans les affaires d'état comme dans les affaires civiles.

Monsieur de Ripperda, qui se trouve aujourd'huy à la tête du gouvernement, s'est fait un plan pour remedier à tous ces abus. Il a fait à cette occasion le plus beau projet du monde et fondé sur des principes solides. S'il peut estre soutenu par le prince constantment et sans interruption, il est certain qu'il pourra faire des grandes operations. Ses projets, entre autres, sont:

D'affermir tous les revenus du roy. Par ce moyen tout d'un coup environs 21 mille petits commis qui reçoivent depuis quinze jusqu'à vingt pistoles de gages chacun, viennent à cesser, et il augmente les rentes royales de près d'un tiers, en sorte que Sa Majesté au lieu de 20 millions de rente, en aura 30 et beaucoup d'officiers a entretenir.

49. *per* reçu.

50. *per* pourquoi.

De faire rengorger⁵¹ à tous ceux qui par leur[s] fraudes ou malversations ont acquis des biens immenses.

De regler la maison du roy en retranchant un nombre infini des bouches inutiles et qui ne font qu'épuiser les finances.

D'augmenter l'armée⁵² de terre jusques a 100 mille hommes et que les officiers aussi bien que les soldats soient exactement payez.⁵³

D'avoir une bonne marine bien entretenue et qu'il y ait toujours au moins 15 ou 20 vaisseaux de ligne en mer ou prêts a les y mettre.

De faire exercer la justice promptement en punissant les coupables selon le rigueur des loix, et en relachant les innocents qui perissent dans les cachots.

De reformer, s'il est possible, une partie des abus qui se commettent par les immunités⁵⁴ ecclesiastiques et d'empêcher qu'ils ne s'emparent de tous les biens du royaume.

D'établir une bonne police dans le civil et la subordination dans les troupes.

Et en fin, après qu'il aura établi les choses sur ce pied là dans le continent d'Espagne, de porter une reforme generale dans les Indes, ou les ordres sont déjà donnez⁵⁵ par qu'on luy envoie des informations exactes du gouvernement de ce pays là, aussi bien que de tous les abus qui s'y commettent. Si monsieur de Ripperda se soutient assez longtems pour executer ces desseins, il pourra en moins de deux années mettre les Indes sur le pied de rendre au roy 3 a 4 millions de pistoles tous les ans, mais on croit que ce ministre echouera avant qu'il soit peu d'une maniere ou d'autre, et qu'enfin, s'il ne culbute pas, les Espagnols, poussez⁵⁶ par le clergé, abregeront ses jours quand il y pensera le moins. Alors tous ces beaux plans s'en iront en fumée et les choses retomberont dans leur premiere obscurité. Cela est déjà arrivé du tems de messieurs Amelot, Orry et Alberoni ; ainsi on ne sera pas étonné de voir arriver la même chose.

Je dois ajouter à cette relation une circonstance qui n'est peut estre pas connue, qui a fait une partie du fondement de la paix de Vienne, et est cause des brouilleries qui subsistent aujourd'huy par rapport a la Compagnie d'Ostende. C'est que le roy s'étant fait un point

51. *la segona r interlineada.*

52. *a corregeix r.*

53. *per payés.*

54. *per immunités.*

55. *per données.*

56. *per poussés.*

d'honneur de n'avoir Gibraltar et voyant que la France et l'Angleterre ne faisoit que l'amuser, Sa Majesté Catholique a cru qu'elle trouveroit mieux son compte du côté de l'empereur aussi bien qu'a l'égard des pais d'Italie pour l'infant don Carlos. Ainsi on s'est adressé a la cour de Vienne, qui n'a jamais voulu garantir au roy d'Espagne la restitution de Gibraltar qu'au préalable Sa Majesté Catholique ne reconnût la Compagnie d'Ostende et ne luy donna les mêmes privileges qu'aux Anglois et aux Hollandois, en sorte que monsieur de Ripperda, quoy qu'il reconnût bien le contraste que cela faisoit aux traitez⁵⁷ de Munster et d'Utrecht, n'a pu éviter de céder cet article à l'empereur, qui de son côté s'est pour lors engagé de faire rendre Gibraltar aux Espagnols. Des que le traité fût signé, Sa Majesté Impériale offrit aux Anglois sa médiation sur cette affaire, mais elle ne fut pas prise de bonne part cependant on auroit pu s'accomoder si dans le même tems le roy d'Espagne, qui se trouvoit ou se croioit fort épaulé par la signature de ce traité, n'avoit fait déclarer hautement au roy d'Angleterre que si on ne luy rendoit Gibraltar, il la prendroit a force ouverte. Cette déclaration a irrité Sa Majesté Britannique au dernier point et luy a fait alors precipitamment conclure le traité d'Hannovre aujourd'huy que l'empereur et l'Espagne trouvent sans doute plus de difficulté à ravoir cette place par force, qu'ils ne se l'étoient imaginez⁵⁸, surtout si la Hollande se declaroit contre eux, ils veulent à tout prix détacher cette republicque et souhaiteroient fort que par sa médiation on pût porter les Anglois à se relacher sur cet article. Peut estre que l'Angleterre ne seroit pas éloigné[e] d'écouter la-dessus quelque proposition, mais picqué[e] du point d'honneur elle veut que preliminairement le roy d'Espagne donne une déclaration par laquelle après avoir prié Sa Majesté Britannique d'entrer en composition sur cette place a l'amiable, elle assure que quand même on ne la luy rendroit pas, son intention n'étoit pas de la ravoir⁵⁹ par force, ni déclarer guerre à cette occasion, souhaitant au contraire de vivre toujours en bonne amitié avec la nation angloise. Une déclaration si contraire à la précédente choque Sa Majesté Catholique qui n'en veut point entendre parler. C'est sur quoy roulent aujourd'huy les negociations et si les choses ne s'accomodent pas, nous pourrions voir au printemps prochain la guerre déclarée par un principe de point d'honneur, au prejudice de la plus fine politique.

57. *per traités.*

58. *per imaginés.*

59. *r interlineada.*

ETAT DES RENTES ROYALES DE SA MAJESTÉ CATHOLIQUE DANS L'ANNÉE 1725

	<i>"Escudos de vellón"</i>
Les Rentes provinciales du royaume	3.857.932
Les fermes generales	298.169
Les fermes de la douane qui sont administrez pour le compte du roy	2.292.293
Ditto celles des salines	848.000
Ditto celles du tabac	2.959.165
Ditto celles du papier timbré	224.731
Les impositions sur les provinces d'Arragon, Catalogne, Valence et Mayorque	2.673.188
Ce qui reste à la Cruzade des subsides destinez à l'entretien des galeres	900.765
L'assiento des negres	200.000
Revenus sur les flotes qui viennent des Indes	3.000.000
Effects extraordinaires	677.847
TOTAL	19.881.540

En tout la somme de dix-neuf millions huit-cent quatre-vingt-un-mille cinq-cent quarante "escudos de vellon". L'"escudo" est une monnoye imaginaire qui vaut un peu plus qu'un florin d'Allemagne. Il en entre 6 dans une pistole.

ETAT DES VAISSEAUX ET FREGATTES DE SA MAJESTÉ CATHOLIQUE
AU MOIS DE MAY 1725

	<i>Tonneaux</i>	<i>Pieces canons</i>
× Le vaisseau Notre Dame de Guadaloupe	735	59
La Toulouse	815	56
× Le Conquistador	815	62
× Le Ruby	584	34
× L'Amfranco	1125	66
× Le Camby	1200	69
Le Catalan	1224	66
× Le Sanguineto	1118	62
L'Onetto		69
× Le Brandon		58
L'Aguita	300	26
Le Carmen	300	24
La Fidele	300	28
Le Navier		22

La Pinque Volante		20
Le Saint-Joseph		20
Le Saint-Philippe		20
La Sainte-Therese		18

Il est à noter que les vaisseaux cy dessus specifiez il n'y a ceux qui sont marquez avec un × dont on puisse faire usage, les autres n'étant bons qu'à bruler. Depuis la date de cette liste on a mis en mer deux nouveaux batiments fabriquez en Gallice de 40 a 50 pieces de canon, dont on ne sçait pas le nom.

ÉTAT DES TROUPES DU ROY D'ESPAGNE DANS L'ANNÉE 1724 ET 1725

<i>Infanterie</i>		
<i>Bataillons</i>	<i>Noms des regiments espagnols</i>	<i>Nombre d'hommes</i>
6	Guardes espagnols	3.600
2	Castille	1.040
2	Lombardie	1.040
2	Coruña	1.040
2	Zamora	1.040
2	Savoie	1.040
2	Africa	1.040
2	Grenada	1.040
2	Soria	1.040
2	Guadalaxara	1.040
2	Toledo	1.040
1	Jaen	520
2	Cordua	1.040
2	Badajoz	1.040
<i>Infanterie</i>		
<i>Bataillons</i>	<i>Noms des regiments espagnols</i>	<i>Nombre d'hommes</i>
2	Victoria	1.040
2	Sevilla	1.040
2	Portugal	1.040
2	Mayorca	1.040
2	Murcia	1.040
2	Leon	1.040
2	Burgos	1.040
2	Valladolid	1.040
2	Asturias	1.040
2	Cantabria	1.040
1	Navarra	520
2	Galicia	1.040
	Santiago	1.040
55		29.080

<i>Bataillons</i>	<i>Infanterie</i>	<i>Nombre d'hommes</i>
55	Transport	29.080
2	Artilleria	1.040
1	Arragon	520
2	Lisboa	1.040
2	España	1.040
1	Ceuta	520
4	Marina	2.080
	Artillersos 3 brigadas	180
	Irlandois	
1	Irlanda	520
1	Waterfort	520
2	Hibernia	1.040
1	Ultonia	520
1	Limerick	520
	Italiens	
2	Napoles	1.040
1	Corcega	520
1	Parma	520
1	Milan	520
1	Sicilia	520
1	Palermo	520
1	Mezina	520
	Wallons	
6	Gardes wallonnes	3.600
1	Borgogne	520
1	Flandres	520
1	Namur	520
1	Brabant	520
1	Hainau	520
93		49.500

<i>Bataillons</i>	<i>Infanterie</i>	<i>Nombre d'hommes</i>
93	Transport	49.500
1	Regiment d'Anvers	520
1	Holanda	520
1	Gueldres	520
1	Utrecht	520
1	Luxembourg	520
1	Mons	520
2	Esvizaros	1.040
1	...	520
1	Lacomerie	520
103		54.700

<i>Cavalerie</i>		
<i>Compagnies</i>	<i>Gardes du Corps</i>	
1	Espagnols	200
1	Italiens	200
1	Flamands	200
<i>Escadrons</i>	<i>Noms des regiments</i>	
3	Reyna	390
3	Principe	390
3	Borbon	390
3	Ordenes	390
3	Farnesio	390
3	Alcantara	390
3	Estremadura	390
3	Milan	390
3	Barcelona	390
3	Malta	390
3	Brabante	390
33 escadrons et 3 compagnies		4.890

<i>Escadrons</i>	<i>Cavalerie</i>	
33	Transport	4.890
3	Flandres	390
3	Algarbe	390
3	Grenada	390
3	Andalusia	390
3	Calatrava	390
3	Sevilla	390
3	Santiago	390
3	Roussillon	390
3	Salamanca	390
	Dragons	
3	Belgia	390
3	Batavia	390
3	Pavia	390
<i>Escadrons</i>	<i>Cavalerie</i>	
3	Frisia	390
3	Taragona	390
3	Sagunto	390
3	Edimbourg	390
3	Numancia	390
3	Lusitania	390
3	Francia	390
90 escadrons et 3 compagnies		12.300

Nota bene: Chaque bataillon a 13 compagnies dont l'une est de grenadiers, chaque regiment a aussi 13 compagnies dont l'une est de grenadiers aussi, la cavalerie et les dragons sont sur le meme pied, les compagnies de gardes infanterie sont de 100 hommes, les autres de 40 hommes chacune, les compagnies de cavalerie sont de 30 chevaux.

Sommaire:

L'infanterie monte en tout a 103 bataillons qui avec les artille-ros font 54700 hommes. 90 escadrons de cavalerie et dragons, qui avec les 3 compagnies des gardes du corps font 12300 hommes. Total de l'armée, 67000.

Liste des officiers generaux, marechaux de camp et brigadiers de l'armée de Sa Majesté Catholique.

Capitaines generaux des armées

Le marquis de Risbourg
 Le comte de Las Torres
 Le marquis d'Aytona
 Le comte de Seissan 6 may 1720
 Le marquis de Casa Fuerte 15 aout 1720

Lieutenans generaux

Don Joseph d'Armendaris
 Le marquis de Mirabel
 Les marquis de Valhermoso
 Don Lucas Spinola
 Le marquis de Caylus (Nota bene : Capitaine general de la province de Galice)
 Don Thomas de Los Cobos 11 may 1705
 Don Domingo Recco 18 juin 1706
 Don Juan Ydiaques 18 juin 1706
 Le duc de Bournonville 30 septembre 1706
 Don G[e]orge Prosper Verboom 30 septembre 1706
 Don Diego de Alarcon 7 novembre 1706
 Le comte de San Estevan Gormaz 7 novembre 1706
 Le chevalier de Croix 11 novembre 1706.
 Le comte de Glimes 11 novembre 1706
 Don Fernando Suarez de Figueroa le 20 novembre 1706
 Don Juan Estevan Rullet 11 avril 1712
 Le comte de Montemar 10 juin 1718
 Don Feliciano Bracamonte 10 juin 1718

Don Hiacinto Pozobueno 6 septembre 1718
 Le duc d'Ossuna 5 juin 1719
 Don Thomas Vicentello 5 juin 1719
 Le prince de Masseran 5 juin 1719
 Le comte de Charni 5 juin 1719
 Don Louis de Cordua 5 juin 1719
 Le marquis de Villadarias 5 juin 1719
 Don Francisco Tiros Ribadeo 5 juin 1719
 Don Marcos d'Araziel 5 juin 1719
 Le baron de Walef 5 juin 1719
 Don Patricio Laules 5 juin 1719
 Le marquis de Bus 5 juin 1719
 Le baron d'Huart 5 juin 1719
 Don Carlos Roblin 30 aout 1719
 Don Joseph de Chaves 10 septembre 1715
 Don Melchor de Mendieta 18 may 1720
 Le comte de Louvignies 8 may 1710
 Le comte de Riviere 8 may 1720
 Don Domingo Lucressi 9 novembre 1720
 Le comte de Marsillac 9 novembre 1721
 Don Bruno de Zavala 9 novembre 1725

Marechaux de Camp

Don Pedro Borrás 15 decembre 1709
 Le marquis de Villafuerte 15 decembre 1709
 Don Antonio Martin de Guerca 7 febvrier 1711
 Don Phelipe Dupuy 22 may 1710
 Le comte de Zeveghen 22 may 1710
 Le marquis de Reves 22 may 1710
 Le comte de Roydeville 22 may 1710
 Don Pedro de Castro 22 may 1710
 Don Francisco Varix 22 may 1710
 Le vicomte del Puerto 22 may 1710
 Don Geronimo de Solis 22 may 1710
 Le comte Marchal 22 may 1710
 Don Louis de Sarangel 22 may 1710
 Le vicomte de Miralcazar 22 may 1710
 Don Louis de Acosta 22 may 1710
 Don Gonzales Carvajal 22 may 1710
 Don Francisco Balanzas 5 juin 1719
 Le marquis de Pozo Blanco 5 juin 1719

Don Blas de Trincheria 5 juin 1719
 Don Alvarez Antonio Borgues 5 juin 1719
 Don Juan Gonzales 5 juin 1719
 Le marquis de TorreCUza 5 juin 1719
 Don Diego Manriquez y Osorio 5 juin 1719
 Le marquis de Santa Cruz 5 juin 1719
 Don Louis d'Ormay 5 juin 1719
 Don Josep Balless 5 juin 1719
 Don Juan de Zereceda 5 juin 1719
 Don Diego de Gonzalez 5 juin 1719
 Don Francisco Eboli 5 juin 1719
 Don Carlos Arizaga 5 juin 1719
 Don Louis de Anovete 5 juin 1719
 Don Antonio Maris 5 juin 1719
 Don Juan Francisco Almendaris 5 juin 1719
 Don Pedro Chatauford 5 juin 1719
 Don Francisco Amparan 12 juin 1719
 Don Alexandro de la Motte 29 aout 1719
 Don Pedro Castro y Nieta 1 may 1720
 Don Balduino Demarels 1 may 1720
 Don Luois de Vico y Quincoes 1 may 1720
 Don Antonio Santander 1 may 1720
 Don Manuel Aldetete 1 may 1720
 Le baron d'Ittre 1 may 1720
 Le chevalier de Lalain 1 may 1720
 Don Pedro Viu 1 may 1720
 Le marquis de Moya 1 may 1720
 Don Henry Siffredy 1 may 1720
 Le comte d'Aidis 1 may 1720
 Le baron de Sandraski 8 septembre 1720
 Dob Bartholome Porro 27 septembre 1720
 Don Manuel de Navarra 13 octobre 1720
 Le duc de Liria 25 janvier 1724
 Le comte de Taboada 29 janvier 1724
 Le comte de Gomicour 29 janvier 1724

Brigadiers d'Infanterie

Le marquis de Flanclieu
 La Bastide
 Le comte de Pafeuquieres
 Le comte de Bouflers
 Don Francisco Caso Palomino

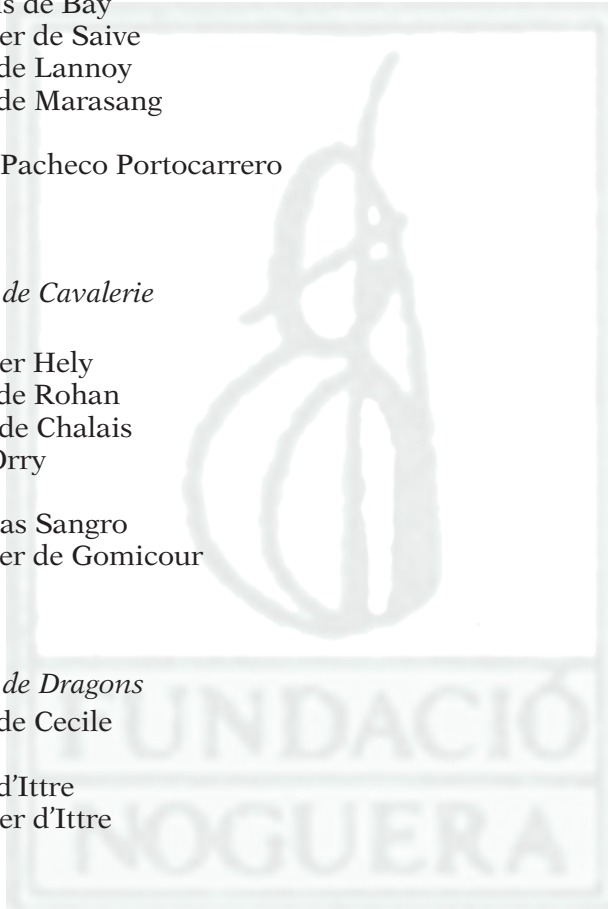
Don Matheo Manglano
 Don Antonio Arduino
 Don Roberto de Santa Maria
 Don Juan de Elquizaval
 Don Juan Francisco Dumel
 Don Eugenio de Nieulant
 Don Martin Pron de Madrit
 Le marquis de Bay
 Le chevalier de Saive
 Le comte de Lannoy
 Le comte de Marasang
 Storf
 Don Juan Pacheco Portocarrero
 Alaidonel
 Cordua

Brigadiers de Cavalerie

De Rouve
 Le chevalier Hely
 Le comte de Rohan
 Le prince de Chalais
 Le duc d'Orry
 Pozzuela
 Don Nicolas Sangro
 Le chevalier de Gomicour
 Sangro
 Pignatelli

Brigadiers de Dragons

Le comte de Cecile
 Savaries
 Le comte d'Ittre
 Le chevalier d'Ittre

“Remedios necesarios, justos y convenientes para restablezer la salud de la Europa. Año 1734”

RAH. Ms. 9/4770. Text anònim.

De¹ quando explica la “Voz Precursora de la Verdad”² en el Manifiesto, se deduce la inevitable esclavitud de la Europa y que esta fue establezida en el tratado de Utrecht y en el de Londres, o sea Quadru-ple Alianza. Conque conocida la enfermedad y el mal, es necesario aplicar el remedio antes que se haga incurable.

Dice bien el autor del Manifiesto que el remedio consiste en la concordia de los reyes, potentados y republicas de Europa,³ pero siendo general la medicina, es preciso concretarla al enfermo y a los humores dominantes para que la aplicacion sea segura.

Ya el Imperio en la dieta de Ratisbona a los 12 de febrero de 1739 concluyó su unión contra la Casa de Borbón renovando las alianzas y confederación de los años 1689 y 1702 y será indispensable que la augustísima Casa de Austria, el Imperio, la Gran Bretaña, el rey de Portugal y los Estados Generales de las Provincias Unidas renueven la confederacion llamada la “Grande Alianza” de los años 1689, 1701 y 1703.

Ni basta esta general unión si no se concuerdan antes los intereses reciprocos de estas mismas potencias, porque sin anticipar a unos y a otros su seguridad y ventaxas, pudieran suceder las contingencias que ya vimos en el congreso de Utrecht, que destruyó la armonia y produjo los errores que dan causa a la presente guerra y que continuarán indefectiblemente en Europa si no se destruyen de raiz, conciliando en la nueva confederacion los intereses y la comodidad de los mismos Aliados y de sus vassallos.

Este ha sido muy principal cuidado en esta obra, y por lo mismo se hallará que en esta nueva particular confederacion, que lleva el título de “Defensa Universal de Europa”,⁴ propongo a la corona de la Gran Bretaña seguridad de intereses, de comodidad en el comercio y de honor de la nación; al rey de Portugal, extension y seguridad

1. *la D capital.*

2. *Voz... Verdad subratllat.*

3. *concordia... Europa subratllat.*

4. *Defensa... Europa subratllat.*

que hoy no tiene; a los Estados Generales, restablecimiento de comercio con España y con las Indias y aumentos en la India Oriental; a la Casa augustísima de Austria, su conservacion y sostenimiento contra las dos formidables potencias del Turco y Casa de Borbón, y a los demás potentados de Europa, tranquilidad y sosiego contra las temidas contingencia de su ruina. No me olvido del consuelo de los españoles, que desde la muerte del señor rey Carlos Segundo gimen baxo la mas dura servidumbre del de[s]potismo de la Casa de Borbón, contra la qual deben interesarse por honor la augustísima Casa de Austria, la Gran Bretaña, el rey de Portugal y los Estados Generales de la Provincias Unidas, pues con su primera alianza y con el abandono executado en Utrecht aumentaron a los vassallos de España sus trabajos y su esclavitud. El tratado manifestará el todo, y si se aceptare (como se propone), los efectos diran que no erré en las maximas, en los medios ni en el fin de obra tan conveniente y util. Y porque las voces son tambien essenciales, extenderé el tratado ostensivo y despues los articulos reservados del mismo, concluyendo con las advertencias que creo conducentes a su practica.

Tratado ostensivo entre el señor emperador Carlos VI, el imperio, los serenissimos señores reyes de la Gran Bretaña y Portugal y los señores Estados Generales de las Provincias Unidas.

Articulo 1º

Observandose con la experiencia que el origen de las continuas guerras en Europa y los males comunes derivados de ellas nazen de la ambicion y proposito demostrado de la Real Casa de Borbon de privar a las potencias maritimas del comercio en España e Indias, introducir en la Gran Bretaña la guerra civil con el animo de expeler de alli al serenissimo rey y a sus hijos y sucesores de la Real Electoral familia de Hannover, despues de aver usurpado a la augustissima Casa de Austria los dominios de Napoles y de Sicilia, faltando enteramente a lo que prometio garantir con solemne juramento la Real Casa de Borbon con los tratados de Utrecht y de Londres y con los demas que han sucedido, a los quales ha contravenido menospreciando las mediaciones y garantias y rompiendo todos los actos estipulados en Utrecht, Londres y Vienna, sin que se pueda dudar que el principal impulso de aquella guerra tan violenta tuvo su origen de las sugeriones de la reyna Elisabeta Farnese a favor del principe don Carlos su hijo y de no haverse cumplido ni observado en España sus propias leyes por la superioridad y despotismo con que los fran-

ceces⁵ han tratado aquellos vassallos desde su ingreso aboliendo sus Cortes Generales, de forma que aun despues de la abdicacion del rey Phelipe de Borbon ha vuelto a empuñar el cetro y el regimen contra todas las leyes, sin haver concurrido el libre consentimiento de las Cortes Generales ni los demás actos que pueden convalidar esta nueva violencia, y sobre el verdadero principio de que la misma Casa de Borbon reynantes⁶ en Francia, España y en las Dos Sicilias han⁷ roto, contravenido y destruido los tratados hasta aqui hechos y las renunzias que resultaron de ellos, de forma que las cosas se hallan en el estado que tenian antes del tratado de Utrecht, se ha convenido entre los dichos señores emperador, reyes y estados Generales de las Provincias Unidas emplear sus armas por el restablecimiento de la augustissima Casa de Austria desde luego en los reynos de Napoles y de Sicilia y en su dominios⁸ de Milan y unir sus fuerzas por mar y tierra al unico fin de reintegrar las potencias maritimas en el libre y seguro trafico y comercio de España y de Indias baxo sus privilegios, exempciones⁹ e inmunidades, re[s]tableciendo al mismo tiempo la antigua debida libertad de los españoles y de los vassallos de aquella gloriosa monarquia en dichos reynos y dominios la segura observancia de sus¹⁰ leyes, de sus fueros, de sus privilegios, de sus libertades e inmunidades, la authoridad de sus Cortes Generales qual la tuvieron en tiempo de [los] señores reyes don Fernando y doña Isabel llamados "Los Catholicos" y aquella gloria que fue connatural y debida a una nacion tan fiel, tan buena y tan valiente y por un objeto tan importante.¹¹

Articulo 2º

Se ha convenido que las armas del señor rey de Portugal, asistidas de las fuerzas de los Aliados por mar y tierra, emprenderan una obra tan saludable a los reynos y provincias de España y de Indias con librarlos de las opresiones que padecen, excitando y convidando a todos los vassallos de ellas y prometiendoles con la palabra regia y fee¹² publica de no dejar las armas hasta haver obtenido y consigui-

5. *per franceses.*

6. *per reinante.*

7. *per ha.*

8. *per dominio.*

9. *c corregeix z.*

10. *segueix de sus cancel-lat per paral-leles.*

11. *por... importante subtraillat.*

12. *per fe.*

do la purificacion de aquel acto de abdicacion y la observancia de las leyes, fueros y privilegios, authority de las Cortes Generales de unos y otros reynos, como queda dicho, y restituidas todas las cosas, assi por la direccion e instituzion de los tribunales como por el metodo de gobierno, que los serenissimos reyes austriacos establezieron y observaron, con abolir y tener por abolido, ilegitimo y nulo quanto se huviere executado desde la muerte del señor Carlos Segundo hasta ahora contra las dichas leyes e instrucciones governativas¹³ y en perjuizio o menosprecio de las Cortes, especialmente en materia de negocios graves pertenecientes a las coronas, a los reynos y a los pueblos y en puntos de tributos, imposiciones y gravámenes que requieren el assenso y acuerdo de las respectivas Cortes segun sus leyes.

Articulo 3º

Por haverse conozido con la experiencia el grave mal que resulta a los dichos reynos con las levas a cuenta llamadas vulgarmente “la quinta”,¹⁴ y que esta violencia es mayor por haver las Cortes Generales establecido en los reynos de Castilla el servicio de las milicias, que se cobra en dinero y se dirige a la facilidad de hazer las dichas levas, se ha convenido que se entienda abolida la dicha fuerza o sea “quinta” en los dichos reynos de Castilla como lo fue siempre y debe serlo en la Corona de Aragón, y que¹⁵ sea a cargo de los reyes el hazer con dinero las levas para evitar por este medio la violencia y la despoblacion de los reynos.

Articulo 4º

Y finalmente se ha convenido que, perfeccionandose como deve esperarse esta tan justa deliberacion, se convoquen las Cortes Generales en los reynos de Castilla, en el de Aragon, en el de Valencia y en el principado de Cataluña e isla de Mallorca segun sus institutos y leyes y que baxo la proteccion uniforme de dichos señores Aliados se establezcan en ellas todos los puntos concernientes al bien comun y respectivo de unos y otros reynos, provincias y pueblos y a la mas segura observancia de sus leyes, privilegios, libertades e inmunidades con todo lo demas que parezera conveniente y conducente a la

13. e... governativas *omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal + que hi remet.*

14. quinta *subratllat.*

15. *segueix no ratllat.*

salud universal de los pueblos y de los vassallos, con abolir y annular todas las imposiciones y tributos, dexando a las Cortes Generales la disposizion por la dotazion de las coronas y modo de su execucion y con perdonar todos los atrassos y residuos assi en los primeros como en los segundos contribuyentes hasta el dia de la recuperacion.

Articulos reservados y secretos del tratado entre el señor emperador Carlos VI, los señores reyes de la Gran Bretaña y de Portugal y los señores Estados Generales de las Provincias Unidas.

Articulo 1º reservado.

Despues que hayan las armas aliadas perficionado la obra propuesta de la abdicacion del rey Phelipe con su retiro o la forzada fuga en cumplimiento del los capitulos del tratado presente, se convocarán formalmente las Cortes Generales en los dichos reynos y corona de Aragon Y Castilla y se les propondrá en nombre de los Aliados la necesidad¹⁶ de examinar con toda plena libertad (qual no tuvieron desde la muerte del señor rey Carlos Segundo) el punto de la sucesion respectivamente a los reynos de España y de Indias, teniendo presentes la ley duodecima del titulo septimo el en libro 1 de la recopilación que fue establezida en las Cortes Generales de Castilla en el 1618, la qual excluye de la sucesion en dichos reynos a todos los principes y princesas de la sangre y Casa de Borbon, comprehendidos los descendientes de la serenissima señora infanta doña Anna que fue reyna de Francia, y tambien la renuncia formal que hizo la serenissima infanta Maria Theresa a los 2 de junio 1660 ratificada de su marido Luis XIV y relativa al tratado de los Pirineos y a la ley del reyno, y assimismo se consideren los pactos de familia hechos entre el señor emperador Carlos V y Ferdinando Primero su hermano, ambos nietos de los señores Reyes Catholicos, por la reciproca sucesion de una linea a la otra; las declaraciones que el señor rey Phelipe IIII dexó hechas en su testamento sobre la inteligencia de la dicha ley real y de los propuestos pactos de familia y todas las demas razones legales y politicas concernientes a la justizia y derechos de la Casa de Austria y las excepciones de aquella de Borbon con las reflexiones de estado por lo que pueden influir en la deliberacion al mayor bien y felicidad de los mismos reynos de España y de Indias, deviendo re-

16. *per* necesidad.

solver y acordar con plena libertad sobre este punto como si ahora sucediese la muerte del señor Carlos Segundo, ya que desde entonzes no hubo semexante livertad ni convocacion para el punto mas grave y mas importante de los reynos.

Articulo 2º reservado.

Y porque no se pueda dudar de la justizia y razones invencibles que por las leyes y sus declaraciones asisten a la augustissima Casa de Austria y es de suponer que las Cortes Generales de una y de otra Corona declararán este mismo derecho, conforme ya lo executaron las Cortes de Cataluña en favor del actual señor emperador Carlos VI como cabeza de la Familia Austriaca, descendiente de la serenissima infanta Maria, hija del señor rey Phelipe III, previniendo este caso como fruto de la misma justizia y conociendo el señor emperador Carlos VI que el bien publico deve ser privilegiado y preferido a todo otro derecho y utilidad particular, desde ahora cede, renuncia y traspasa todos sus derechos respectivamente a la España e Indias en favor y en persona de la serenissima archiduquesa Mariana, su hermana legitima y actual reyna de Portugal y sus herederos sucesores descendientes legitimos y con la facultad de nombrar por immediato successor y principe de Asturias al serenissimo señor infante don Pedro Clemente, su hijo segundo, para que le suceda con preferencia al mayor y siga su linea¹⁷ segun las leyes de dichos reynos bajo los pactos y articulos del precedente tratado y con las reservas y condiciones que abaxo serán explicadas, como tambien con las addiciones que podrán establecer las Cortes Generales. Y aunque el dicho señor emperador huviera podido en el acto de la cesion reservarse la America septentrional con las islas accessorias, se ha convenido de hazer la dicha cesion amplia absoluta y llana que se contiene en instrumento separado, por esta particular secreta convencion se reserva el señor emperador a su beneficio, uso y goze y de sus successores legitimos¹⁸ segun la Pragmatica Sancion de la succession austriaca *in infinitum*, los reynos de Napoles y de Sicilia con sus adjacentes islas, comprehendidos los estados de Flandes y de Milan, que fueron parte de la monarquia de España, y assimismo la percepcion y exigencia a medio millon de escudos mexicanos cada año pagables en Cadiz a cargo

17. *segueix signe de parèntesi clos.*

18. *timos sota legi per final de pàgina.*

del rey y reyes de España sobre las rentas de ambas Americas, bajo las cautelas de los demas señores confederados y como essencialissima condicion de la dicha renuncia.

Articulo 3º reservado.

Y a consideracion de las grandes expensas, daños y peligros que deberá hazer y sufrir el señor rey de la Gran Bretaña y aquella nacion, se ha convenido [que] el dicho señor emperador desde ahora y para el propuesto caso de purificarse la succession y possession de la España e Indias en la persona de la mencionada señora reyna de Portugal su hermana, y en sus descendientes como arriva se expresa, cede y renuncia las fortalezas, puerto e isla de Menorca, o sea de Mahon, y de Gibraltar al rey y Corona de la Gran Bretaña con el uso de todas sus rentas (salva siempre la religion catholica), los privilegios de sus habitantes y con la libertad a los mismos de transferirse a qualquiera otra parte en qualquier tiempo indefinidamente con todos sus bienes y de poder vender o permutar los estables de qualquiera condicion que sean, reservando al rey de España la presentazion del que haya de gobernar y dirigir el estado eclesiastico en una y otra parte para desvanecer qualquiera dificultad en la corte de Roma.

Articulo 4º reservado.

Por la misma consideracion de los gastos, daños y peligros que han de hazer y sufrir los Estados Generales de las Provincias Unidas, se ha convenido y el señor emperador, por el caso propuesto de la efectiva succession de la señora reyna de Portugal su hermana y de sus descendientes en la España e Indias, cede y renuncia a los dichos Estados Generales de las Provincias Unidas el derecho de presidar uno de los fuertes de la ciudad de Manila en las islas Filipinas, reservando pero al rey de España la soberania de ellas y la propiedad con el uso de sus rentas y derechos y que pueda continuarse el comercio que antes havia entre estas islas y Acapul[c]o, en el Mexicano.

Articulo 5º reservado.

Se ha convenido que, en dicho caso de purificarse en la señora reyna de Portugal y en sus descendientes la possession y succession de la España e Indias, sea desde luego erigida en puerto franco la ciudad de Cadiz con las reglas que se practican en Liorna, exceptuando la nacion ebrea, que no podra tener fixo asiento alli, y este puerto

franco será protegido¹⁹ de todos los señores Aliados para hazer en dicha ciudad el asylo o emporio del comercio universal con España y con las Indias, sin perjudicar pero la soberania y regalías del rey de España en ella y en sus territorios, y solamente se reservan todos los medios de seguridad reciproca a establecerse despues de purificarse la obra.

Articulo 6º reservado.

Y con el buen fin y proposito de esquivar y escusar en los futuros tiempos el mas remoto contingente motivo de disgusto en materia de comercio con las Indias Americanas²⁰ del imperio mexicano y peruano, se ha convenido que en el nuevo puerto franco de Cadiz sera inmediatamente establezida una compañía universal respectivamente al trafico con dichas Indias Americanas, y que dicha compañía el señor rey de las Coronas de Castilla y Aragon tengan quatro partes enteras de las acciones, el señor rey de la Gran Bretaña por su nacion y subditos dos partes enteras, el señor emperador y sus descendientes por los vassallos de Italia y del Pais Baxo austriaco una parte entera, y los señores Estados Generales de las Provincias Unidas otra parte (con la absoluta exclusion de los franceces²¹ y de otras naciones), y que cada uno de dichos señores Aliados comprehendidos en la compañía dicha tengan en ella y en su asamblea los diputados correspondientes a sus respectivas acciones y porciones, y lo mismo en las Americas, destinando dos ciudades, una en el Mexicano y otra en el reyno del Peru para la residencia de los diputados subalternos, debiendo unos y otros invigilar en la observancia de aquellas reglas que se establezeran con el consentimiento comun para el regimen, direccion y seguridades del trafico dicho y del interes de todos.

Articulo 7º reservado.

Accediendo a esta alianza el señor rey de Cerdeña, se le acordarán todas las conquistas que con la asistencia de los señores Aliados se hizieren sobre la Francia por Provenza y Delfinado, y entretanto se pondran guarniciones neutrales a satisfaccion de los Aliados en Tortona, Novara y Serravale pagandose de las rentas de

19. *la o interlineada.*

20. *segueix* y que en dicha compañía *ratllat*.

21. *per* franceses.

los distritos mismos, y si las conquistas sobre²² la Francia fueran de mayor importancia, en tal caso quedarán al señor emperador las dichas tres fortalezas y sus territorios como antes estaban unidas al estado de Milan; pero si no se hizieren las supuestas conquistas sobre la Francia, se entregaran al señor rey de Cerdeña las dos provincias de Novara y de Tortona, y al señor emperador Serravale, Castelnuovo de Scrivia, todo el rio Tecino²³ con las dos riberas en empeño de tres millones a lo menos de la parte vecina a Lumelina y francos los feudos controvertidos de Dernice y del principe Doria, confirmandose el tratado de 1730 en todas sus partes.

Articulo 8º reservado.

Se ha convenido que, purificandose lo propuesto y estipulado en los antecedentes articulos, se renovarán entre la Corona de España y los demás señores confederados todos los tratados de comercio que estavan establezidos con los señores reyes predecesores hasta la muerte del señor Carlos Segundo, con ratificarse todos los privilegios, inmunidades y exemptions estipulados respectivamente, como tambien los demas tratados y convenziones hechas despues entre los señores confederados, comprehendido el que se estipuló en Vienna el año de 1731 relativamente al comercio reciproco con las potencias maritimas y a los demas articulos de dicho tratado.

Articulo 9º reservado.

Se ha convenido y por mayor declaracion se establece que los tratados de amistad y de comercio estipulados hasta ahora por los respectivos estados y coronas con los señores reyes de Portugal y con sus respectivos dominios en tierra firme y las Indias, se mantendrán ilesos y en su vigorosa observancia como de corona separada, sin la menor alteracion.

Articulo 10º reservado.

Para hazer y continuar la empresa propuesta en los antecedentes articulos, creyendo por suficientes fuerzas (ademas del armamento maritimo, que ha de ser a cargo del rey de la Gran Bretaña y de los Estados Generales, como se observó en la guerra passada) el unir

22. *bre sota so per final de pàgina.*

23. *per Ticino.*

una armada de 32 mil hombres de campaña, a saber, 24 mil infantes y 10 mil cavallos, con los demas accesorios de la correspondiente generalidad, plana mayor, artilleria, muniziones de boca y de guerra, se ha convenido que el señor emperador destinará por su parte quatro regimientos al pie fixo de dos mil hombres que compongan efectivamente ocho mil infantes, y ademas dos regimientos de cavalleria desmontados al pie efectivo de mil cada uno, de forma que haya de concurrir con ocho mil infantes y dos mil desmontados de cavalleria con sillas y demas aderezos. Y el señor rey de Portugal destinará los restantes 16 mil infantes y seis mil cavallos efectivos y assimismo dos mil desmontados de cavalleria con sillas y demas aderezos, que todos formaran el campo de 24 mil infantes y diez mil cavallos, y si se considerare necesario mayor numero de tropas y de oficiales, deberán las potencias maritimas suplirles de sus tropas. Y para su manutencion y demas gastos extraordinarios de la campaña y operaciones que ocurrirán en la provianda, sitios y reclutas que se hayan de hazer ulteriormente, se formará un verdadero computo o tanteo y el importe total se dividirá en seis partes, a saber, dos partes seran a cargo del señor rey de Portugal, una a cargo del señor emperador y la otra a cargo de los Estados de las Provincias Unidas.

Articulo 11º reservado.

Se ha convenido que para llamar los pueblos de Castilla y demas vassallos de España a coadjubar la empresa, se publique en sus principios el tratado reducido a los artículos ostensivos, y para su observancia un bando general perdonando todas las deudas atrasadas concernientes a tributos assi de los primeros como de los segundos contribuyentes, y que desde el dia de la total restauracion de cada provincia se haga un libro nuevo respectivamente a tributos, reservando solamente para la exigenzia y recaudamiento las rentas reales como son tabaco, sal, derechos de aduanas, cruzada, subsidio y los demas ramos que no resultan de repartimientos o contribuciones de los vassallos y de los pueblos. Y debiendo entrar en caja comun las dichas rentas reales y qualesquier efectos²⁴ de sequestro o confiscaciones para que sirvan a la manutención de las tropas y demas gastos de la empresa por tierra, se ha convenido que el señor rey de Portugal destinará un thesorero general para el dicho recaudamiento, y que cada uno de los señores confederados nombrará por su parte

24. *segueix efectos cancel·lat per paral·lels.*

un diputado que intervenga a las quantas y conocimiento de lo que se introitare y del gasto que se hiziere en el mantenimiento y demas extraordinarios de dichas tropas cada campaña para que haya claridad en todo y cada uno satisfaga su cuota (deduziendo el importe de las entradas de rentas reales, sequestros y demas que se pudiere recaudar en las provincias y reynos que se vayan recuperando, porque estas tocan a la masa comun).

Articulo 12° reservado.²⁵

Se ha convenido que el señor rey de Portugal será generalissimo de la armada de tierra en nombre de la liga, y en caso de no poder asistir personalmente lo será por su ausencia uno de los serenissimos principes o infantes de su real sangre, a su voluntad y arbitrio.

Articulo 13° reservado.

Por haver demostrado la experiencia comprobada de las historias antiguas y de los sucesos modernos que el modo de recuperar la España consiste en ocupar quanto antes las provincias de las Andaluzias por su fertilidad y por la abundancia de cavallos que facilitando la remonta abren camino a expeler los enemigos, se ha convenido que la empresa se empieze por aquella parte, encargandose los señores rey de la Gran Bretaña y Estados Generales de las Provincias Unidas de divertir las fuerzas enemigas con la armada marítima y de escoltar y conduzir las tropas armadas donde conduzca y convenga. Y una vez que se consiga ocupar la plaza de Cadiz y el rio Guadalquivir hasta Anduxar, cuyo castillo se podra facilmente poner en buen estado, se convocarán en assamblea las ciudades principales de Andaluzia para empeñarlas en este proposito y que faciliten las remontas de los quatro mil cavallos a expensas de la caxa comun, como tambien se les esforzará a que levanten por su parte tres o quatro mil cavallos en regimientos nazionales con los nombres de sus ciudades y que ellas mismas elixan los oficiales de dichos regimientos, cuya manutencion quedará a cargo de la caxa comun por las porciones señaladas en el articulo decimo de les reservados, con la previa condicion que, ocupandose por las armas de los Aliados la plaza y castillos de Cadiz, se deben presidiar estos con las tropas comunes y a proporcion de las acciones por seguridad de todos los Aliados.

25. *el paràgraf següent omès del cos i ressenyat al marge esquerre per senyal # que hi remet.*

Artículo 14º reservado.

Se ha convenido que para las acciones militares y curso de la empresa, se forme en tiempo oportuno el proyecto de la compañía futura y que se obre siempre con el consejo de guerra donde intervendrán los generales de los señores Confederados, dexando al generalissimo la resoluzion con el voto de calidad, pues no se puede dar regla fixa mientras el acierto depende de las demas eventuales circunstancias.

Artículo 15º reservado.

Luego que se haya conseguido el retiro o la fuga de los principes de la Casa de Borbon se convocarán las Cortes Generales en los respectivos reynos de Castilla, Aragon, Valencia, Cataluña y Mallorca al tenor de los articulos del tratado ostensivo y del primero de los reservados, y quando hayan concluydo (como es de creer) por su propio bien de declarar y acceptar la cesion del señor emperador a favor de la serenissima señora reyna de Portugal su hermana, se procederá a la coronacion y actos purificativos de este tratado en todas sus partes, despachando a las dos Americas los ordenes y provisiones correspondientes con aquellas fuerzas que se creyeren necessarias, mientras como dependientes de la España no se ofrezca grave razon de dudar de su misma adherencia, especialmente por ser sus poblaciones en la mayor parte de españoles, y quando fuere necesaria alguna flota, queda convenido que se expedirá a cargo de la causa comun y segun las quotas asignadas por la empresa de España al artículo decimo de los reservados.²⁶

§ 2º *Advertencias por la modalidad particular de la empresa convenida y explicada en los articulos antecedentes.*

1º Se advierte que para conciliar los animos de los castellanos a la empresa es preciso disimular en el principio la verdadera intencion, por ser grave la aversion que reyna entre las dos naciones portuguesa y castellana, especialmente los confinantes y entre los rusticos plebeyos, que no conocen la razon de su conveniencia, y por esto el tratado ostensivo se funda en la observancia de las leyes y privilegios de los reynos y en el sostener la abdicacion del rey Phelipe, puntos que seran gratos a todos aquellos reynos y pueblos por el odio que

26. articulo... reservados *subratllat*.

tienen concebido contra la reyna y actual gobierno. En esta disimulacion licita se sigue el exemplo del Sagrado Texto, pues quando Dios prescribió al profeta Samuel (1)²⁷ que fuesse a ungir por rey a uno de los hijos de Issaí porque Saul de havia hecho indigno del reyno, temeroso Samuel de la empresa, duda en la execucion y pregunta: *ibi. Quando*²⁸ *vadam, audiet enim Saul et interficiet me.*²⁹ Y queriendo Dios que este acto se hiziesse con diligencia humana le respondió:³⁰ *Vitulu de armento tolles in manu tua, et dices: Ad immolandum Domino veni,*³¹ ordenandole la disimulacion para escusar su contingente peligro y assegurar la nueva creacion del rey David; y aun quando baxa el profeta y los israelitas le preguntan si va de paz, responde Samuel: *Pacificus veni,*³² que fue la segunda disimulacion como un medio de ocultar el intento y poder perficionarle. Ni es disputable que el exemplo es del caso, y casi el mismo.

2º Se advierte por maxima precisa que la empresa no puede hazerse ni conseguirse por otra parte de España si no es por las Andaluzias, como siempre sostuvo el difunto Almirante de Castilla, y la razon es patente, porque confina con Portugal, son abundantes de viveres y de cavallos, se quita a los enemigos la remonta y la haze comodamente el exercito de los Aliados, se hazen mas distantes, tardos y dificiles los socorros de Francia, Gibraltar está a la cabeza del reyno de Granada, el mar Mediterraneo y el Oceano facilita el acceso de la esquadra maritima. Y una vez que los aliados tengan diez u doce mil cavallos, podrán en dos meses campeando en Castilla sacar la Casa de Borbon de toda España, siguiendo y persiguiendo su exercito por qualquier parte o rumbo que tomase sin dexarles reposar.

3º Se advierte que en el acto de entrar los dos cuerpos de la armada de los Aliados, uno por las Alpuxarras y otro por el condado de Niebla, se han de esparcir manifiestos impresos bien trabajados, insiriendo en ella el tratado ostensivo como va puesto, y en estando en Anduxar, donde ay un castillo antiguo capaz de repararse, se embiarán los manifiestos a las ciudades principales de las Andaluzias con cartas del generalissimo para la convocacion y para empeñarlas a la

27. (1) *remet al marge esquerre, on hi ha escrit* Lib. 1º Regum, cap. 18, num. 2. *En realitat es tracta del capítol 16* (N. del T.).

28. *Segons la "Biblia Vulgata", el mot és Quomodo i no Quando* (N. del T.).

29. *Quando... me subratllat. Traducció: "De quina manera hi haig d'anar, puix que Saül se n'assabentarà i em matarà?"*.

30. *i corregeix e.*

31. *Vitulu... veni subratllat. Traducció: "Agafa un vedell de la vacada, i li dius: He vingut a immolar-lo al Senyor."*

32. *Traducció: "He vingut en so de pau"*.

empresa, que no será difícil por ser muy parciales de la augustísima Casa de Austria aquellas gentes y muy enemigos de los franceses. Y para el formal empeño les cesa hoy el temor que se había concebido de Luis XIV en la otra guerra, ven los socorros muy distantes, fácil la obra y (lo que es más) llenos de gloria de ser los primeros en la empresa, se esforzarán a ella por su propio genio inclinando a los aplausos.

4° Se advierte que en los principios es menester que en la caja común no haya escasez de dinero, porque conviene no permitir la menor hostilidad y que los soldados guarden toda buena disciplina, que la remonta de los cuatro mil caballos se haga con dinero prompto y que vean los andaluces que no se va mendigando en el acto de emprender la rendición de España.

5° Se advierte que, siendo los españoles tan amantes y escrupulosos de la católica religión, convendrá disponer que los regimientos sean de católicos y, si fuese posible, que entre ellos fuesen destinados los de Vazquez, de Marulli y Marques Rios, el de Cordova y alguno de usares, sería mejor por razón de la religión y de la lengua, pues cuando los paysanos se pueden dar a entender con las tropas, se empeñan más en el afecto y, si no les entienden, los creen de opuesta religión.

6° Se advierte que en este caso convendrá enviar a España por Gibraltar³³ y Portugal los oficiales españoles que hayan quedado en estas partes, dándoles tres mesadas a lo menos para que allá se empleen en los cuerpos nuevos. Y si algunos políticos fuesen, podrán servir en correspondientes empleos y acrecerían el partido con sus amigos y parientes.

7° Se advierte que en el acto de establecer la continuación de la Chancillería de Granada se mantengan allí los ministros que se quedaren, apurando antes sus costumbres, sus genios y la aceptación que tengan en el público; y cuando haya alguno de genio francés, pernicioso y odiado de aquellas gentes, sacarlo de allí, porque uno solo malo puede inficionar todo el país. Y lo mismo se hará en los corregimientos de las ciudades, en la audiencia de Sevilla y en todos los demás puestos, porque conviene en los principios ganar los pueblos con la justicia y con emplear los buenos y los que prometen fidelidad, constancia y aceptación común.

33. r *corregeix* l.

8º Se advierte que de todos los manexos en la Andaluzia y despues en Castilla, se han de dirigir a los que rigen las ciudades capitales ganandoles con promesas y con conveniencias efectivas, y si huviere cavalleros de representacion en ellas y que son gratos al publico, se hará lo mismo, pues este es el modo de ganar aquellas gentes. Y no hago mencion de los Grandes, porque desde el infausto tiempo de las Comunidades de Castilla en el reynado del señor emperador Carlos V, quando el cavallero Juan de Padilla fue preso y degollado, las ciudades y pueblos concibieron y mantienen hoy una declarada aversion y separacion de casi todos los Grandes por haver ellos cooperado entonces a la ruyna de las ciudades y de las Cortes Generales, y siempre que³⁴ se ganará el partido de las ciudades capitales y de los pueblos de ellas no faltarán los Grandes a adherir y unirse con ellas o por genio o por la necesidad³⁵ de no ser considerados inutiles e incapazes de tener parte en la empresa. Y si alguno de ellos con anticipacion passase a la Liga, se le recibirá, distinguirá y empleará a proporcion de sus talentos y fuerzas para que los otros se animen con el exemplo y no se abandonen al empeño con los enemigos, pues aunque en este caso es mas preciso en Castilla ganar las ciudades, convendrá que los Grandes no sean despreciados de la Liga y que sean bien acogidos los que se declarassen por ella.

9º Finalmente se advierte que no se ha detenido la pluma en hablar de los reynos de la Corona de Aragon, porque una vez que se ocupen las Andaluzias y el exercito de los Aliados marche³⁶ por Castilla en seguimiento de los principes de la Casa de Borbon, sin mayor estimulo contribuirán a la obra por su antiguo afecto, por su natural empeño, por su interes y por su aversion³⁷ a la dominacion francesa, y en su caso será facil ayudarles con cavalleria para que sea mas seguro el golpe y la ocupacion de las plazas de su distrito. Lo demas se habra de regular con la prudencia, segun fueren ocurriendo las cosas en el acto de obrar dentro de los reynos, y ahora concluyo con un exemplo adaptable a nuestro caso y que la Historia Romana nos lo demuestra por doctrina a las resoluciones heroycas y a no dudar en base Roma casi venzida del africano Anibal que campeava triunfante en sus puertas. Y debatiendose en el senado sobre el medio de la publica salud, propuso el joven Scipion que le permitiesse la Republica

34. que *interlineat*.

35. *per* necesidad.

36. h *corregeix* e.

37. s *corregeix* c.

asaltar a Cartago mientras su capitán Aníbal en Italia pensaba dominar su cabeza. Y aunque el viejo Quinto Fabio Máximo, cargado de experiencias, se opusiese al esforzado pensamiento de Scipión, obtuvo este del sabio senado de Roma el comando de las armas, y la historia nos enseña que, expugnada Cartago y destruida, cayó sin retardo la armada de Aníbal que sería triunfante de Roma. Si entonces Cartago sufrió el estrago y la ruina por haber sacado sus fuerzas para vencer a Italia y dominar a Roma, y esta por el error ajeno quedó en libertad y triunfo, creo firmísimamente que si se aceptare el discurso y pusiese en obra, será breve y fácil la empresa de sacar de España y de Indias la Casa de Borbon, Europa lograría³⁸ su libertad y la Corona de Francia, reducida a los límites de la moderación,³⁹ estudiaría más en su conservación que en dominar a todos.

*Perquam plurima ex fidelitate scripsi, utinam hoc meum iudicium apud Cæsarem et amicos et jucundum et utile et gratum sit. Cicero pro Republica.*⁴⁰

7

Addiciones y Notas Historicas desde el Año 1715 hasta el 1736 Por el conde don Juan Amor de Soria. En Viena, año de 1736*

RAH. Ms. 9/5603. Només reproduïm la primera part, f. 1-100. No incloem les que porten per títol "Observaciones sobre el Supremo Régimen y Tribunales Imperiales en Viena" i "Observaciones sobre el Regimen y Gobierno de Milan, de Mantua, de Parma y de Placenzia", f. 101-256.

*Motivos de las presentes addiciones y notas desde el año¹ 1715 hasta el de 1736.*²

Notó Platon en el Dialogo segundo de su Republica que el principio de una obra mueve a entablar lo sucesivo de ella, y Aristoteles en el lib. 1 *Ethic.* cap. 7 con palabras más oscuras dixo *dimidium*

38. i *interlineada*.

39. de *corregeix* ra.

40. Perquam... Republica subratllat. Traducció: "He escrit moltíssimes coses mogut per la lleialtat, i tant de bo la meua opinió resulti plaent, útil i grata a Cèsar i als seus amics. Ciceró: De Republica".

1. y... año *interlineat* i escrit d'altra ploma sobre y Anno ratllat.

2. 1715... 1736 *interlineat* i escrit d'una altra ploma sobre taziones ratllat.

plus esse toto,³ dando a entender que en los primeros puntos consiste el progreso de una cosa, y a la verdad⁴ estrivando⁵ un palacio o casa en los cimientos, quando se ven estos levantados de tierra, todo lo demas facilmente se prosigue o se concluye.

Empleé gustoso los ratos que avia de dar a la ociosidad en la recopilacion de los hechos de la guerra entre las dos Casas reales de Austria y de Borbon por la sucesion a la monarquia de España hasta el año 1715 y me entretuve⁶ en las anotaciones de los casos omitidos o no sabidos del autor de aquellas "Memorias Historicas", pues aviendome confiado aquel libro el excelentissimo señor don Juan Basilio de Castelví, conde de Cervellon, ministro lleno de erudizion, de ciencia, de aplicazion, de estudio y de prudenzia,⁷ me parezio satisfacer a su confianza y al buen concepto que siempre le he debido con apuntar y anotar sobre esta obra todo aquello que el autor no dixo e ilustrar los hechos con exemplos antiguos, o para su aplauso o para su correccion, y como desde los principios hallé en Su Excellenzia un assenso que parecia aprobazion de mi estudio, pude animarme a proseguir las anotaciones que acabaron en aquella "Historia" con lo sucedido el año de 1714, y para ostentar mas mi reconocimiento en⁸ una parte y mi enemistad al ocio en otra (porque el Divino Espiritu llamó a la⁹ gratitud *medicamentum vitæ et immortalitatis*,¹⁰ Ecles. cap. 6, y a la ociosidad "fomento de malizia", Ecles. cap. 33), me dediqué a continuar por adizionar lo sucedido desde el 1715 hasta el año presente de 1736, procurando que sirviere la memoria experimental de lo que yo mismo he visto, manexado y tratado y el prolixo estudio del Lamberty y de otros escritos,¹¹ a cumplir los preceptos que notó Luciano en su libro intitulado *Quomodo sit scribenda Historia*¹² y los que el retorico Ciceron, lib. 1 *De Orat.*, expuso en aquellas voces: *Pri-*

3. Traducció: "que la meitat és més que la totalitat".

4. y... verdad *interlineat i escrit sobre* pues ratllat.

5. estrivando *interlineat i escrit sobre* consiendiendo ratllat.

6. hasta... entretuve *omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal + que hi remet. Segueix y ratllat.*

7. n *corregeix* a.

8. en *corregeix* y.

9. *segueix* agra ratllat.

10. Traducció: Remei de vida i d'immortalitat.

11. y... escritos *omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal + que hi remet.*

12. Traducció: "Com cal escriure la història".

*ma lex historiæ ne quid falsidicere audeat, nequis veri non audeat, ne qua impicio gratiæ sit in scribendo, ne qua simultatis.*¹³

Y porque es documento de la prudenzia en lo historial anotar los errores para que en los cassos futuros puedan evitarse iguales o semexantes,¹⁴ me atrevi a exponer los que yo he conzebido en los sucesos y negociaciones que apunto, siguiendo en ello al gran Cyro que habla por la pluma de Xenophonte, lib. 5 *de Pæd. Cyri*,¹⁵ con esta doctrina: *Humanum est quod adversi accidit, nam quod homines errent un homines, nihil puto mirandum esse, dignum autem est ut ex hoc quod accidit, aliquo fruamur bono.*¹⁶ Esta ha sido la prudenzia industriosa de los hombres sacar de la vivora triaca para curar sus venenosas¹⁷ mordeduras, y siendo tantas las ocupaciones de los principes y de los ministros superiores, que a vezes unas se atropellan a otras, no es maravilla que cometan errores, o porque el tiempo no da lugar a consultar los negocios o porque su providenzia no admite dilaciones o por otras causas, y por lo mismo es conveniente notar los errores para aplicar la medizina a aquel semexante caso que por falta de ella se¹⁸ malogró o se perdió, siendo la prudenzia experimental la que puede proveher a negocios irremediables u dificiles, como dize el sagrado texto Proverb. cap 1 y esta es la doctrina de Tacito, lib. 12 *Annal*, § VIII, y por ella formó Alamos Barrientos alli su aforismo 112 diciendo: “Es propio de los hombres prudentes y bien experimentados notar y ponderar las cosas pasadas para entender bien las presentes y hacer juicio y discurso en las venideras.”¹⁹

Sigo pues esta doctrina, notando y observando con imparzialidad los hechos buenos y malos, los acertados y los erroneos (que

13. Prima... simultatis *subratllat*. No hi ha una traducció plausible de la cita, atès que és inexacta. Les paraules de Ciceró (*De Oratore*, II –no pas I, com l'autor cita-, XV, 62) són: *Nam quis nescit primam esse historiæ legem, ne quid falsi dicere audeat? Deinde ne quid veri non audeat? Ne quæ suspicio gratiæ sit in scribendo? Ne quæ simultatis?* i volen dir “Que hi ha algú que desconegui quina és la primera llei de la història i que no gosi dir que hi ha de fals? I que no vulgui dir allò que hi ha de ver? I que no receli d'aquest biaix a l'hora d'escriure? I que no s'hi oposi?”

14. o semexantes *omès del cos i afegit al marge dret per senyal + que hi remet*.

15. lib... Cyri *subratllat*.

16. Humanum... bono *subratllat*. Traducció: “És humà que les coses surtin malament i que els homes actuïn com a homes, i penso que no ens n'hem d'estranyar. Tanmateix és lloable que de les coses que succeixin n'extraguem quelcom de bo.”

17. venenosas *interlineat amb ubicació al cos del text indicada per x entre sus i mordeduras*.

18. segueix *curó ratllat*.

19. es propio... venideras *subratllat*.

a mi me han parecido tales y tal vez no lo son)²⁰ y, aunque son del tiempo presente en que viviendo los principes y los personajes es muy peligroso decir lisamente lo que se siente, no he tenido reparo en notar las cosas con syncera verdad quando son memorias que no se han de dar al publico ni han de passar de la propia confianza,²¹ y con esta seguridad he podido cumplir lo que prescribe Iusto Lipsio en los "Comentarios" sobre el libro quarto de los "Anales" de Tacito, aconsejando que quien hiziere este estudio no omita los frutos verdaderos de la historia ni los corrompa con la adulazion ni los dissimule con el miedo, pues siendo las notas una especie de advertencia laconica que brevemente dibuxa y declara lo que pretende prevenir, es preciso que vayan claras, verdaderas, synceras, libres y sin turbacion para que lleguen a ser con la acceptazion preservativo del gobierno y del estado contra los accidentes que suelen destruirlos, y si bien yo escribo para mi solo, el tiempo puede descubrir estas notas y ser utiles si parezieren adaptables a la practica, mexorandola con la certidumbre²² en el consexo y en la execucion.

Y como es apendice de los sucesos de estos años la constituzion o systema publico, me atreví a exponerle notando sus circunstancias y por ellas me engolfé en un pielago de gran profundidad qual lo es el matrimonio de la serenissima archiduquesa Mariana solicitado de la reyna Farnesia para su hijo,²³ en que he debido titubear mucho por la razon de estado y aun esta no debe²⁴ convencer²⁵ jamas a la condescendencia o acuerdo²⁶ si la necesidad no llegare al grado de invencible, porque tengo muy presente que a Marco Antonio nada le sufragó el ser cuñado de Augusto para que este no le destruyese y aniquilase, y por eso Alamos Barrientos en el libro primero de los "Anales" de Tacito formo su aforismo 77 diciendo: "Los casamientos que hacen los principes o los tyranos dando sus parientas a los que pueden ser sus competidores suelen ser peligrosos para los tales, no sirviendo de mas que de ocasion para que con el trato y confianza los puedan acabar"²⁷ de que son modernos exemplares los matrimo-

20. (que a... lo son) *omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal + que hi remet.*

21. *segueix a la agena inteligencia ratllat.*

22. la certidumbre *omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal + que hi remet.*
23. solicitado... su hijo *omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal + que hi remet.*

24. debe *interlineat sobre me ratllat.*

25. *segueix ratllat il·legible.*

26. a la... acuerdo *omès del cos i afegit al marge dret per senyal # que hi remet.*

27. Los casamientos ... acabar *subratllat.*

nios de la reyna Ana de Austria y de la reyna Maria Teresa,²⁸ y pues la materia es tan elevada, protesto que hablé de ella con el impulso de la necesidad que tiraniza los juicios, como dixo el mismo Barrientos en el libro 4 de las “Historias” de Tacito con el aforismo 306 por aquellas voces: “La necesidad es el mayor tyrano del hombre, a cuyo imperio no ay fortaleza que resista ni costumbre que no se quebrante, ni cosa por mas horrible que parezca que no se haga”. Pero como el discernir la necesidad y sus grados es la alta razon de estado toca al soberano, buelvo a protestar que qualquiera juicio mio en esta parte es flaco y sin aquellos fundamentos que pueden assegurar el acierto y que debe la magestad misma consultarse con Dios en materia tan ardua, poniendo en su influencia la resoluzion, pues le sucedera lo que a Salomon quando le pidio ansiosamente el don de la sabiduria y la consiguio, como dize el sagrado texto *Sapient.*, cap. 7, *ibi*: *Optavi, et datus est mihi sensus, et invocavi, et venit in me spiritus sapientiae. Venerunt mihi omnia bona cum illa et innumerabilis honestas per manus illius.*²⁹

Ni parezca ossadia el aver tocado las mexoras del gobierno supremo y de aquel que corresponde a los dominios de Italia,³⁰ porque hablo con la experiencia de treinta años maestra de los hombres y en lo que sugiero para el despacho universal de los³¹ negocios de tantos³² vastos dominios de Alemania, de Italia y de los Países Baxos,³³ llevo por maxima la autoridad real y la salud del monarca porque de ella depende la vida de todos sus reynos y vassallos, como prueba el P. Torres en su “Philosophia Moral de Principes”, lib. 10, cap. 4 por todo,³⁴ y finalmente, sugetando a mexor juicio quanto he propuesto, ruego a Dios,³⁵ señor universal, que conzeda a nuestro Cesar el don de la sabiduria y que con ella³⁶ sepa elegir ministros expertos, sabios, consumados, zelosos e integros, con quien tomar consexo qual lo executo Moyses, *Numer.* cap. II, que guiandose con buena intenzion

28. de que... Teresa omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal + que hi remet.

29. Optavi... illius subratllat. Traducció: Vaig desitjar el seny i em fou atorgat; vaig demanar l'esperit de saviesa i vingué cap a mi. Amb ella vaig rebre tots els béns, i mitjançant ella un prestigi grandió.

30. segueix porque ratllat.

31. los interlineat.

32. tos interlineat.

33. de Alemania... Baxos omès del cos i afegit al marge dret per senyal + que hi remet.

34. lib... todo subratllat.

35. segueix nuestro ratllat.

36. universal... con ella interlineat i escrit sobre que qualquiera soberano ratllat.

y con la asistencia de buenos consexeros, excluyendo los ruynes y los aduladores,³⁷ dificilmente cometerá error que le constituya malo u defectuoso, como dixo Diodoro Siculo, *De Fabul. Antiqu.*, lib. 2 de *Thebaid.*,³⁸ ibi : *Raro potentes rerum mali evadunt, ubi desunt suarum cupiditatum ministri.*³⁹

Adiziones y notas desde el año 1715.

Consequenzias de la Paz de Utrecht.

En el año 1715, hallandome yo en Paris antes de la muerte del rey Luis XIV, se empezó a tratar el modo de introducir el Pretendiente en Inglaterra, y como ya estaba movido el Turco contra venezianos y se tenia por cierto e inevitable el empeño del emperador en esta guerra, se planteó que las armas de España se ocuparian en sacar los alemanes de Italia y al mismo tiempo los franceses pondrian en Escocia al principe pretendiente, ambas empresas faciles por la confusa constituzion de ingleses y por la impotenzia del emperador en sostener dos guerras formales, espezialmente si el duque de Savoya entrase en el mismo plano. Pero Victor Amadeo, escarmentado de franceses, esquivó el empeño y temiendose de mayor violencia propuso por medio del conde Stairs, embaxador britanico alli, el pensamiento de ceder al emperador sus estados de Piemonte, Savoya, Monferrato, Lumelina y Alexandrino con tal que el emperador le cediese el reyno de Napoles y el de Sicilia con la garantia de ingleses y holandeses. El conde Stair me lo propuso eficazmente y yo me escusé por no tener comision, pero di parte luego de todo al emperador por medio del principe Eugenio de Savoya y del marques de Rialp con el problema de las conveniencias y de los inconvenientes, pero la corte de Viena, desconfiando de la espezie y no ossando entrar entonzes en nuevos empeños de guerra quando tenia sobre si el de los turcos, no pensó en tratar sobre el assumpto, espezialmente que aun no avia terminado el tratado de Barrera con holandeses por el Pais Baxo ni veia al rey Jorge britannico en estado de sostener el empeño.

Murio el rey Luis XIV el dia 28 de agosto de 1715 y asi quedó desvanezido el plano de estas empresas, porque contra toda esperanza entró a ser regente de la Francia el duque de Orleans y se dio

37. excluyendo... aduladores *omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal # que hi remet.*

38. De... Thebaid. *subratllat.*

39. Raro... ministri *subratllat.* Traducció: Rarament els poderosos eviten el mal de les coses quan confien a un ministre llurs evideses.

tiempo para que se concluyese el primer tratado de Barrera entre el emperador, el rey británico y los holandeses el día 15 de noviembre del 1715, que el Lamberty pone al tom. 9, fol. 24 y dice el “primer tratado de Barrera”, porque en el acto de ejecutarle se hallaron tales inconvenientes que fue preciso renovar su corrección en el 1716 por medio del marqués de Prie y solamente llegó a concluirse y perfeccionarse el segundo tratado el día 22 de diciembre 1718, que el Lamberty pone al tom. 10, num. VI.

Solamente tuvo principio viviendo el rey Luis XIV el tentativo del príncipe pretendiente, pues desde el junio de 1715 se introdujeron manexos en Escocia y se excitó una conspiración en Londres contra el rey Jorge, de que eran autores Edouardo Harvei y el capitán de guardia Pablo, como dice Lamberty al tom. 9, fol. 202 y 203 que fue descubierta, y aunque se tomaron todas las precauciones, no dexó de ponerse en campaña el conde de Mar⁴⁰ y publicó su manifiesto a favor del Pretendiente, que el Lamberty pone al tom. 9, fol. 210 y al 211 su ruina y el suceso favorable de Argile y Cadogan en Escocia. Con todo eso el Pretendiente se embarcó en San Malo a los 18 de noviembre 1715 y al fin del año desembarcó en Dundee con infeliz suceso en su empresa, pues debió huir y el Lamberty pone la relación al tomo 9, folio 368 en el año 1716.

Nota I: Que siendo tan ventajoso al emperador el cambio de Nápoles y de Sicilia por los estados del duque Víctor Amadeo de Saboya, debió la corte de Viena no rehusar el tratado, pues avría tenido su efecto después de la muerte del rey Luis XIV mientras era conveniente al interés y máximas del regente duque de Orleans tener más cercanas las fuerzas del emperador para sostener su sucesión contingente en Francia contra las pretensiones del rey Felipe de España. Y quando hubiese tenido algún contraste el tratado, no se avía perdido nada en la negociación, conque, o se despreció la especie por no averla considerado o mal informado de la utilidad y ventajas, el ministerio cesareo la dexó desvanecer, pues yo no puedo creer que fuese autor de este desprecio el difunto conde Estela (como entónces oí discurrir) por no perder la dirección que tenía sobre Nápoles, porque su zelo era conocido por el servicio del emperador. Sea lo que fuese, ello es cierto que la Casa de Austria iba a ganar mucho en el cambio uniendo sus fuerzas en Italia y quedando por el Rin y por los Alpes confinante con la Francia.

40. r *corregeix* n.

Nota II: Que por falta de considerazion salio perjudicial y casi ignominioso el primer tratado de Barrera de 1715, argumento fuerte del poco estudio que se haze en la corte de Viena para los tratados, y fue muy util la flema y la pessadez con que el marques de Prie renovó esta negociazion, pues supo cansar a los hollandeses y obligarles a la correccion con el ultimo convenio del 1718.

Nota III: Que la invasion del Pretendiente en Escozia fue efecto de el tratado de Utrech y avria sido seguro el fruto si no hubiese muerto el rey Luis XIV a los 28 de agosto 1715, porque tenia interes en ello y en el duque regente militaba el contrario.

Año 1716.

En este año se empezaron los nuevos tratados entre los antiguos amigos como un pronostico de nuevos empeños, que no tuvieron otro fruto que el de restablezer la union que avia sido dislocada por la paz de Utrech, y aviendose renovado la alianza entre el rey Jorge britanico y las Provincias Unidas en 6 de febrero de 1716 (que el Lamberty pone al tom. 9, fol. 395), se concluyo tambien el tratado de alianza entre el emperador y el mismo rey britanico en Londres a los 25 de mayo de 1716 (que Lamberty pone al tomo 9, fol. 432) y luego se excitaron en Holanda razones de dudar en la accesion a este tratado porque salio a luz un escrito intitulado *Considerations sur le danger de la Republique par raport au traité de la garantie respective de tous titres, droits, etats, pais, conquestes faites et a faire, conclu entre l'empereur et de roy de la Grande Bretagne* (que el Lamberty pone al tomo 9, fol. 478 y la respuesta al fol. 491 y al 505 la carta de un deputado de la Provincia N. en 14 de abril 1716,⁴¹ y finalmente la respuesta a esta carta en el fol. 523).

Con este contraste⁴² tal vez producido del que sufría el primer tratado de la Barrera (de que pone los documentos el Lamberty en el tom. 9 desde el fol. 458 hasta el 467) suspendieron los hollandeses su accesion al propuesto tratado, y entretanto el duque de Orleans como regente de Franzia concertó un proyecto de alianza entre aquella Corona, la de Inglaterra y Provinzias Unidas que fue comunicado al emperador en noviembre de 1716 (que el Lamberty pone al tom. 9, fol. 560) y porque el articulo V se avia cambiado (como dize el Lamberty al folio 563) confirmando los tratados de Utrech expresamente, no quiso el emperador aceptarle como destructivo de sus derechos a la

41. *el segon 1 corregeix 9, i segueix parèntesi clos superflu.*

42. *segueix parèntesi obert superflu.*

monarquía de España y así no se concluyó entre la Francia, la Gran Bretaña y las Provincias Unidas este tratado hasta el 4 de enero del 1717 (que el Lamberty pone al tomo 10 desde el fol. 1 hasta el 12) y en este se concordó el modo de las esclusas de Mastryck y de un canal que se avía empezado a disputar viviendo el rey Luis XIV.

También concluyó la Inglaterra este año nuevos artículos sobre el tratado de comercio con la España (de que pone copia el Lamberty al tom. 9, fol. 403).

Y como el emperador se vio atacado por el Turco sobre Peterwaradin, fue forzado el príncipe Eugenio a la batalla en 5⁴³ de agosto de 1716 con una completa victoria de parte de los imperiales (cuya relación pone Lamberty al tom. 9, fol.⁴⁴ 595) y fue fruto de ella la toma de Temesvar a los 14 de octubre de 1716 (de que trata las capitulaciones Lamberty al tom. 9, fol. 468).

Nota I: Que fue fruto del tratado de Utrecht la división de dictámenes en Holanda y la oposición que tuvieron a acceder al tratado de 25 de mayo 1716 entre el emperador y el rey británico, ni les faltaron las luces convincentes, porque el anónimo del 14 de abril de 1716 (que puso Lamberty al tom. 9, fol. 523) las anticipa tan sólidas, claras y positivas que sin estar cautiva la voluntad y superior al entendimiento no pudieran considerarse como problemáticas, precisando a la adhesión el interés común, la conservación del País Bajo austriaco y la propia libertad de la República, y en este escrito se ven los inconvenientes de la neutralidad del País Bajo suscitada de la Francia para poder obrar a mano suelta en las demás partes qual lo ha dicho la experiencia en la guerra última del 1734 y cuyos funestos⁴⁵ efectos probaran un día las Provincias Unidas.

Nota II: Que la corte de Viena, al ver la obstinación de holandeses en no acceder al dicho tratado y su empeño en la guerra del Turco, erró también en no acceder al proyecto del duque regente de Francia (que el Lamberty pone al tom. 9, fol. 560), pues aunque el artículo V (concebido después con relación al tratado de Utrecht) establecía la sucesión de Orleans a la Corona de Francia sobre el supuesto de quedar al rey Felipe la España e Indias, nunca comprendía el emperador aquella relación mientras no avía tratado cosa alguna en Utrecht, y más conociéndose que el rey Felipe nunca asen-

43. 5 *interlineat* sobre 13 *ratllat*.

44. *segueix* 454 *ratllat*.

45. funestos *interlineat*.

tiria a este nuevo tratado por no ratificar su renunzia a la Franzia que tenia por insubsistente, conque entre el emperador y el rey Phelipe quedaban vivos los derechos, y si se huviese prevenido con esta alianza, no avria sido preciso despues probar los perjuicios de la cesion de Parma, Plasenzia y Toscana que por necesidad debio acordar el emperador en el tratado de la Quadruple Alianza, como se verá a su tiempo. Estos fervores de constanzia son muy naturales en la corte y ministerio de Viena, pues a los principios se esfuerzan con violencia por no prevenir las futuras contingenzias, y quando ven el riesgo se amilanan hasta rendirse⁴⁶ medrosos y acceptar todos los perjuicios que se les impongan. Parezera critica esta observazion mia y es una pura verdad authenticada con la experienzia de treinta años en todos los casos que he visto y notado concurriendo en las conferencias, y bien pudieran escarmentar con tantas experienzias y seguir la doctrina de Horazio, Od. 3: *Vis consilii expers mole ruit sua*.⁴⁷

Año 1717.

En este año se concluyó el tratado de alianza defensiva entre los reyes de Franzia, de la Gran Bretaña y Provincias Unidas a los 4 de enero, que el Lamberty pone⁴⁸ al tomo 10 folio 1 y 12, con haverse reservado los holandeses la facultad de acceder al tratado anterior de 25 de mayo 1716 entre el emperador y el rey britanico.

Se dio principio a la campaña de Ungria por el sitio de Belgrado y durando este acudieron los turcos con un poderoso exerzito que contrasitió a los imperiales en sus lineas y dio mucho que rezelar por las enfermedades de los alemanes y mortandad de la cavalleria, pero el principe Eugenio dexando acercarse los turcos a sus trincheramientos les atacó improvisamente el dia 16 de agosto 1717 y los derrotó, de que pone la relazion el Lamberty al tomo 10 fol. 260, y fue fruto de la victoria la toma de Belgrado por capitulazion a los 18 de agosto⁴⁹ (que el Lamberty pone al fol. 265).

La corte de España, al ver el emperador en la peligrosa guerra del Turco, previno sus armamentos de mar publicando que se avian de unir a los venezianos contra el Turco, y quando por la palabra dada al papa de no inquietar al emperador durante su guerra contra el ene-

46. n *corregeix* d.

47. Vis... sua *subratllat*. Traducció: La força mancada de seny es precipita pel seu propi pes.

48. *segueix* a *ratllat*.

49. a... agosto *interlineat*.

migo comun de los christianos se creya cierto el socorro de España contra el mismo en asistencia de Venezia que avia perdido la Morea, se vio improvisamente como el rey Phelipe dedicó sus fuerzas contra Cerdeña que estaba desprevenida, y para hazer menos escandaloso este atentado contra la religion se publicó un manifiesto o fuese carta del secretario de estado marques Grimaldo (que Lamberty pone al tom. 10, fol. 226 y al fol. 228 la memoria adizional del embaxador de España marques Berreti Landi en Hollanda y al fol. 253 el breve del papa contra esta escandalosa irrupzion)⁵⁰ y aunque el escrito de Grimaldo y mas la memoria de Berreti Landi tenia palabras injuriosas y malsonantes contra el emperador, les respondió a uno y a otro con toda moderazion y eficaz convenzimiento con un escrito intitulado *Considerations sur la memoire presenté aux SS. Etats Generaux des Provinces Unies le 21 de septembre 1717* (que el Lamberti pone al tomo 10, fol. 233) y al mismo tiempo salio impreso otro escrito ironico y lleno de chistes en idioma español⁵¹ contra la carta circular de Grimaldo y contra la memoria de Berreti Landi con el titulo "Respuesta de Pedro Claros, español retirado en Roma desde en año 1700, a un amigo sobre el manifiesto del secretario Grimaldo de 9 de agosto 1717"⁵² donde se descubren los manexos y negociaciones secretas que avian precedido a esta invasion, la qual tuvo sus efectos, ocupando las armas españolas en el curso del año 1717 todo el reyno de Cerdeña, pues aunque el marques de Rubi que era virey por el emperador trabaxó en su defensa y procuró retardar y ofender al enemigo, nunca le llegó el socorro de Napoles ni de Lombardia, y assi debio retirarse de aquella isla a los fines de diziembre.

Nota I: Que fue error de la corte de Viena no acceder al tratado de 4 de enero de 1717 entre Franzia, Inglaterra y Holanda, pues avria impedido tal vez el orgullo de los españoles y se avria acusado de el nuevo tratado de la Quadruple Alianza que se entabló este mismo año, pues aunque no se concluyo hasta el 1718, es cierto que se comunicó al emperador mientras sus armas iban a⁵³ sitiarse a Belgrado.

Nota II: Que tambien fue error de la corte de Viena no aver entonces aceptado el proyecto como estaba conzebido, pues no se trataba de dar a la Reyna Farnesia de España la Toscana, y despues

50. y al... irrupzion) omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal # que hi remet.

51. en idioma español omès del cos i afegit al marge dret per senyal + que hi remet.

52. Respuesta... 1717 subratllat.

53. iban a *interlineat*.

fue preciso condescender a esta nueva ventaxa de la Casa de Borbon en Italia a impulsos del duque regente de Franzia y del rey britanico, como se observará en el ultimo tratado de la Quadruple Alianza del 1718.

Nota III: Que el rey Phelipe y la reyna su muger con Alberony se resolvieron a la invasion de Cerdeña con el animo e intencion de desvanecer el tratado de la Quadruple Alianza porque pensaban mantener su sucesion a la Franzia contra las renunzias hechas en Utrecht a favor de la casa de Orleans, y como penetró que la Sicilia se agregaba al emperador y la Cerdeña al duque de Savoya, pensaron ocupar ambos reynos para estorvar el efecto del tratado, imaginandose que ni ingleses ni franceses osarian emprender la guerra contra la España, en que se engañaron, como se vio al año siguiente.

Nota IV: Que la Cerdeña no se avria perdido si desde el principio de la invasion huviese embiado el socorro establecido el virey de Napoles conde de Xaun o huviesen llegado los ochocientos dragones desmontados de Hamilton que de Milan⁵⁴ conduzia el marques Mala Espina, pero el virey conde de Xaun se escusó con averle asegurado el conde de la Atalaya y el marques de Almenara que la plaza de Caller no podia durar tres dias sin rendirse, y quando conoció la falencia de esta asertiva por la durazion del sitio y embio quatrocientos alemanes de socorro, se executó tan mal su desembarco y destino que fueron hechos prisioneros de los paisanos. Ni fue tan fundada la excusa de Mala Espina deteniendose en Corcega con el pretexto de los vientos contrarios, porque los mismos que conozian la gente aseguraron que avia sido pretexto para no arriesgar aquel regimiento. No se hizo el menor escarmiento entonzes, y ha sido regla de exemplo para el descredito de las tropas imperiales en las dos campañas de Italia del 1734 y del 1735, porque asegurados de no ser castigados por el descuydo o por la inobediencia, no han⁵⁵ reparado los oficiales y los comandantes en el desorden, en las omisiones y en las inobedienzias, y oxala fuesse tan verdadera esta viziosa maxima que tal vez no avria sido tan fatal la tempestad de esta ultima guerra a la casa de Austria ni tanto el descredito de sus armas.

54. de Milan *interlineat*.

55. han *interlineat*.

*Año 1718 hasta el 1721.*⁵⁶

Prosiguio el rey Felipe de España sus operaciones militares y armamentos maritimos contra el emperador y como no pudo venter al duque Victor Amadeo de Savoya a que le fuesse aliado para ocupar el estado de Milan, embio su armada contra Sicilia este año 1718 y desembarco el marques de Ledde 25 mil hombres con que luego se apoderó de Palermo, Castelamare y finalmente de Mezina no obstante los socorros que diariamente hizo entrar desde Regio o Rijoles el general cesareo Wetzel, de forma que los savoyardos mantenian solamente Syracusa, Trapany y Melazzo.

Esta nueva invasion de los españoles dirigida a romper las medidas del plano de la Quadruple Alianza y su syxtema apresuraron la conclusion en Londres el dia 22 de julio, o sea el 2 de agosto que el Lamberty pone al tomo 10 numero V, al qual accedio el duque de Savoya el dia 2 de nobiembre 1718 y luego consigno a los imperiales la plaza de Melazzo donde se formó un cuerpo de tropas cesareas y a la primavera del 1719 desembarcaron las demas comboyadas de la flota inglesa que commandaba el almirante Prings, y aviendo esta atacado cerca de Syracusa la esquadra española que comandaba el general Castañeda la deshizo y tomó la mayor parte de los baxeles españoles. El marques de Ledde, capitan habil, conoziendo su peligro, se apostó en Francavila, lugar fuerte por naturaleza, y aunque el general conde Merzy le atacó alli, no pudo venterle por la situazion y por la poca prudenzia con que manexó el ataque, antes bien perdio mucha gente inutilmente y avria dado fin a la armada imperial con su obstinazion si no le huviese sobrevenido un accidente epilectico habitual que le dexo sin accion para el comando, y reuniendole el marischal baron de Zurwinghen retiró de alli el exercito y passo a atacar a Mezina que a fuerza de assalto y de sangre fue tomada, y successivamente se bolvio el Mercy contra Ledde que se avia reducido al llano de Palermo con sus tropas, y como al mismo tiempo el duque regente de Franzia en cumplimiento de lo tratado en Londres embio exercito contra España y avia tomado a Fuenterrabia y a San Sebastian en la Guipuzcoa, debio ceder el rey Felipe a tanta tempestad, y sacrificando al cardenal Alberony como autor de sus invasiones accedio al tratado de la Quadruple Alianza⁵⁷ ya citado el dia 17 de febrero 1720, consiguiendo por este tratado la reyna Farnesia para si y para su po[s]teridad los feudos imperiales de Parma, Plazenzia

56. hasta el 1721 *afegit posteriorment.*

57. *segueix de 2 de agosto ratllat.*

y Toscana, con lo que finalmente se concluyo paz entre los reyes de España y de Inglaterra en Madrid a los 13 de junio de 1721 con una alianza defensiva en que entró la Franzia, y sus tratados los pone el Lamberty al tom. 10 num. XIII y num. XIV.

Para ocurrir a estas irrupziones de la España se vio el emperador forzado a hazer su paz con la Porta Othomana en Passarowitz a los 21 de julio 1718, con un tratado de comercio que el Lamberty pone al tom. 10 num. II y num. III y al num. IV está el tratado de venezianos con la Porta.

Ni se contentó el emperador de tener libres las manos en Ungria con la paz de Passarowitz, pues a los 5 de enero de 1719 concluyo tratado de alianza defensiva como soberano de sus paises hereditarios con los reyes de la Gran Bretaña y de Polonia en calidad de electores de Hannover y de Saxonia, y el Lamberty pone este tratado al tom. 10, núm. VII.

Nota I: Que la corte de Viena, por no aver considerado bien su nueva situazion despues de la paz de Utrecht y por no aver prevenido las futuras contingenzias en el casamiento de la princesa de Parma con su emulo en rey Phelipe, que debio impedir, y⁵⁸ en la mercantil consideracion de ingleses y de holandeses, perdio su tiempo en la conclusion del tratado con el regente de Franzia el año 1716 y siguientes, y en el 1718 fue forzado a rezivir la nueva ley de ceder a la reyna Farnesia el estado de Toscana de que antes no se avia hecho menzion. Por esto fue celebrado siempre aquel elogio de los griegos: *Nosce tempus*,⁵⁹ porque el sabio se vale del tiempo y el poco cauto lo llora perdido, y todos deben saber que, siendo el tiempo el mas seguro maestro a quien le sepa conocer y aconsejarse con el, ayuda a las necesidades y aun a las propias inclinaciones, pero en Viena he visto mal exercitada esta tan conveniente maxima.

Nota II: Que la traduccion hecha por Lamberty de este tratado de la Quadruple Alianza del 1718 al articulo V esta muy equivocada y aun implicada, pues suponiendo que los feudos de Parma, Plasenzia y Toscana quedaban declarados masculinos para la posteridad de la reyna Farnesia, dize despues que el emperador *fera expedier des lettres d'expectative contenant l'investiture eventuelle pour les fils ou les filles de la ditte reyne*,⁶⁰ en que se ve una clara implicazion.

58. en el... impedir, y omès del cos i afegit al marge dret per senyal + que hi remet.

59. *Nosce tempus subratllat*. Traducció: Tingues en compte el temps.

60. *fera...* reyne *subratllat*.

Nota III: La gran temeridad del marischal conde Mercy en atacar a los españoles en Francavila quando aun no avian llegado a sus puestos el general Zurwinghen y el de Lekendost, locura que puso en peligro todo el exercito imperial, y con todo esto no fue escarmentado, antes bien se le fio la armada cesarea del 1734 en Italia sin darle compañero prudente que le contuviese y le pudiese substituir, de lo que nazieron tantos daños.

Nota IV: Que por consequenzia del tratado de Utrecht (ruyna de la Europa) se prosiguieron nuevas ventaxas a la Casa de Borbon con este tratado de la Quadruple Alianza, y quando el rey Jorge de Inglaterra deberia mantenerse unido a la Casa de Austria (de cuyo poder reconocia su conservazion) no solamente avanzo los intereses de la Casa de Borbon de España, si no es que hizo con ella una alianza defensiva en el año 1721, con que en su modo destruyó las que tenia hechas con la Casa de Austria y se descubrio su idea de no cumplir con unos ni otros y de aumentar su comercio y riquezas por medio de tantos tratados, como despues ha dicho la experiencia.

Nota V: Que fue voz comun que los ministros ingleses mediadores en la paz de Pasarowitz, o por contemplazion a los turcos o por no dar zelos a los venezianos, impidieron que se cediese al emperador la Bosnia, mientras los ministros de la Porta tenian en sus instrucciones dexarla al emperador por la necesidad de concluir la paz. Y si fue cierta esta espezie, no es de admirar que el emperador quedase resentido de amigos tan poco fieles, o por mejor decir tan perjudiciales. Desde aqui veremos mudado el syxtema antiguo y poco acordes las potenzias amigas de la Casa de Austria, de Inglaterra y de Hollanda con daños reciprocos y comunes.

Año 1722 hasta el de 1725.

Como fue convenido entre los reyes de Franzia, Inglaterra y Hollanda y con el emperador por el tratado de Londres, que se abriria un congreso general para concluir amigablemente una paz universal, fue destinada la ciudad de Cambray para el congreso y a ella embiaron los soberanos sus plenipotenciarios, y luego los holandeses promovieron la abolizion de la Compañia de Ostende por el comercio con las Indias Orientales, allegando el tratado de Munster al articulo 4 en el fin,⁶¹ de forma que fue preciso concordar la suspension de dicho comercio y de la Compañia de Ostende de parte del emperador

61. al... fin omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal + que hi remet.

hasta discutir mejor el punto. Y aunque en el 12 de septiembre 1723 se hizo alianza entre el rey de Persia y la Rusia, que Lamberty pone al tom. 10, num. XVI, y otra alianza con la Rusia y la Suezia a que accedio el emperador y el Lamberty pone el tratado al tomo 10, num. 17, no se concluyo en los tres años cosa alguna en Cambray porque el rey de España instaba por la restituzion de Mahon y de Gibraltar, y enoxada la Reyna Farnesia de su denegazion y de averla embiado su hija de Paris a donde se avia embiado para casar (en llegando a edad competente) con el rey Luis XV, embió a Viena al baron de Riperda a solicitar la paz que se concluyo entre el emperador y rey Phelipe de España a los 30 de abril 1725 y el Lamberty pone el tratado de paz al tom. 10, num. XVIII y al numero XX el tratado de comercio entre el emperador y el rey de España, y la alianza defensiva entre estos dos soberanos al num. XXI y finalmente el nuevo tratado de 7 de junio 1725 entre estas dos potenzias al num. XXII.

Nota I: Que los holandeses en la pretension de abolir la Compañia de Ostende allegaron mal a proposito el articulo IV del tratado de Munster con el rey Phelipe IV⁶² en 30 de enero de 1648, porque en aquel articulo se prescribe *que les espagnols retiendront leur navigation en telle maniere qu'ils la tiennent pour le present es Indes Orientales, sans se pouvoir étendre plus avant comme aussi les habitans de ce Pais Bas s'abstiendront de la frequentation des places que les castillans ont es Indes Orientales*,⁶³ de forma que por este articulo los españoles no pueden comerciar en las Indias Orientales a la excepcion de sus Philipinas, ni los holandeses comerciar en Philipinas, con que no siendo españoles los que forman en la Compañia de Ostende ni el emperador poseedor de España ni de Indias ni de las Philipinas, no puede entenderse aquel articulo en su perjuizio ni extenderse tan injustamente a los flamencos para la prohibizion.

Nota II: Que fue error del gobierno de Viena aver establecido aquella Compañia de Ostende con octroy o privilegio formal, pues como previno entonzes el marques de Prie, avria sido mexor entretenir y proseguir aquel comercio con dos navios sueltos de ida y venida al año para no encender con el perjuizio la colera de hollandeses, pues en este asunto de comercios no se considera tanto la razon como el daño y es necesario usar la moderazion con los vezinos amigos para no estragar la correspondenzia.

62. V *corregeix* e.

63. *que les espagnols... Orientales subratllat.*

Nota III: Que debio la corte de Viena considerar que la reyna Elisabeta Farnesia (muger del rey Phelipe de España a quien dominaba y domina en el regimen) procedia a la paz con el impulso de ira y venganza contra la Franzia e Inglaterra,⁶⁴ y que por lo mismo no debia acceptarse su amistad como poco durable o prevalerse de su ciega pasion para sacar ventaxas que no se ven en estos tratados, siendo cierto que semexantes enoxos de reynas poderosas jamas produxeron buenos frutos en su consexo ni en sus obras, de que son documentos en la historia la reyna de Bohemia, muger de Ottocar Primislao, irritada contra el emperador Rodulfo, pues fue causa de la muerte y ruyna de su marido, y la reyna de Ungria, irritada contra los ungaros, fue causa de la prision de Sigismundo su marido y de una guerra cruel, y otros muchos exemplos tenemos en la historia que omito por no ser necesarios para concluir que “acuerdo de reyna enojada, dura poco y vale menos.”⁶⁵

Nota IV: Que el tratado de alianza defensiva con la España era muy perjudicial entonzes al emperador porque le quitaba sus amigos antiguos y le convertia los enemigos en amigos, maxima poco segura y de sumo daño, porque el enemigo por interes o razon de estado siempre es enemigo, y la Casa de Austria no puede fiarse de la de Borbon, emula suya, ni a aquella convenia apartarse de ingleses y holandeses, sus antiguos confederados, por interes reciproco y razon de estado, y como por esta alianza nueva los españoles ivan a emprender el sitio de Gibraltar o el de Mahon, era preciso que ingleses se resintiessen como lo executaron, y aun esparzieron que el emperador avia prometido ayudar a poner en Inglaterra el Pretendiente, de la qual especie (aunque falsa y calumniosa) han nazido sospechas y aversion entre la Casa Real de Hannover y la augustisima de Austria⁶⁶ como lo hemos visto, y sin sacar ventaxas en el tratado sacó el emperador el daño de quedarse sin amigos y expuesto a los que la misma reyna Farnesia le ha causado.⁶⁷

Nota V: Que la durazion del congreso de Cambray era muy favorable al emperador porque se mantenía en quietud y daba tiempo a que la serenísima archiduquesa Maria Teresa, su primogenita, llegase a la edad de casarse, en cuyo intermedio podia manexarse con

64. e Inglaterra omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal + que hi remet.

65. acuerdo... menos subratllat.

66. segueix C raillat i corregint parèntesi clos.

67. tratado... causado omès del cos i afegit al marge dret per senyal + que hi remet.

ingleses para su asistencia, y por averlos enajenado se vio forzado a armarse el año 1730, como veremos con gastos y sin utilidad.

Nota VI: Que es muy perjudicial la resoluzion de dar un soberano su hija menor de edad a otro en casamiento, pues o succede el repudio anticipado como en este caso y en el de la archiduquesa Margarita de Austria, hija de Maximiliano,⁶⁸ que de dos años de edad fue consignada y despues deshechada⁶⁹ del delfin⁷⁰ rey Carlos Octavo por casarse con la heredera de Bretaña, o se cae en el error de que una niña princesa ignore su⁷¹ libertad antes de perderla y que la pierda antes de conocerla, como succedio a la infanta doña Petronilla de Aragon, hija del rey don Ramiro el Monje, que de un año fue consignada a su esposo don Ramon Berenguer, conde de Barcelona, inconvenientes que los buenos padres deben prevenir y evitar.

Nota VII: Que zelosos los reyes de Franzia y de Inglaterra de estos dichos tratados entre el emperador y el rey de España (y tal vez mas por la alianza con la Rusia),⁷² se confederaron entre si y con el rey de Prusia con alianza defensiva concluyda en Hannover a los 3 de septiembre 1725, a que accedieron holandeses en 9 de agosto de 1726 y el Lamberty pone el tratado al tom. 10, num. XXIII, y desde aora se descubrieron enemigos del emperador y de la Casa de Austria los ingleses, holandeses y prusianos que siempre avian sido sus confederados, con que mudandose el syxtema de amigos y enemigos debio temerse una transformazion peligrosa a todos y perjudicial a la Casa de Austria y a sus antiguos aliados ganando o perdiendo.

Años 1726 hasta el de 1731.

Antes que los reyes de Franzia y de Inglaterra, el de Prusia y los Estados Generales huviesen⁷³ concluydo su alianza en Hannover a los 3 y a los 9 de septiembre del 1726, el emperador creyó conveniente asegurarse contra sus manexos y concluyó su alianza defensiva con la czarina⁷⁴ en sostenimiento de sus estados (y de lo tratado con el rey de España) a los 6 de agosto de 1726, que el Lamberty pone al tom. 10, num. XXIV, y luego se concluyo otro tratado entre los reyes

68. *segueix repudiada ratllat.*

69. que de... deshechada *omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal + que hi remet.*

70. *segueix y despues ratllat.*

71. *su corregeix an.*

72. (y tal... Rusia) *omès del cos i afegit al marge dret per senyal + que hi remet.*

73. huviesen *interlineat sobre avian ratllat.*

74. con la czarina *omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal + que hi remet.*

de Franzia, Inglaterra y Dinamarca a los 6 de abril del 1727, que el Lamberty pone al tom. 10, num. XXIX.

Despues que la reyna Farnesia de España avia conseguido las investiduras eventuales del emperador por su hijo el principe don Carlos y dado sus y dado sus reversales a los 28 de febrero de 1724, y despues que havia concluydo sus tratados de paz, alianza al comercio con el emperador a los 30 de abril de 1725, emprendio el sitio de Gibraltar sin el fruto que se imaginó, y aunque en el 1728 avia obtenido del emperador y del imperio la anulazion del decreto imperial del 1713 por el qual el gran duque Cosme podia disponer de la Toscana a favor de la serenissima viuda electriz palatina su hija, se irritó la reyna⁷⁵ nuevamente contra el emperador porque, sosteniendo este el tratado del 1725, resistia el que no se alterase como pretendia la reyna instando en poner en Toscana y en Parma guarniziones españolas, y al ver la firmeza del emperador se irritó la reyna en tal grado que impensadamente hizo declarar al embaxador cesareo conde de Kinnigregg que quedaban rotos los tratados entre las dos cortes, y de este enoxo nazió el tratado de Sevilla en 9 de nobiembre 1729 entre los reyes de Franzia, Inglaterra y de España a que accedieron los hollandeses, y el Lamberty pone este tratado al tom. 10 numero XXXIII.

Pensó el emperador prevenir las consecuencias de este tratado de Sevilla y embio nuevas tropas a Italia con el marischal conde Mercy que en el 1730 se hallo en Milan con cinquenta mil soldados imperiales y conociendo la reyna de España que la prevenzion avia roto las medidas de su designio, procuró nueva negociazion por medio del rey britanico y de los hollandeses que finalmente concluyeron el tratado ultimo en Viena a los 16⁷⁶ de marzo⁷⁷ de 1731, que el Lamberty pone al tomo 10, num. XXXV, por el qual tratado admitio su magestat cesarea seis mil españoles en Toscana, y la persona del infante condescendiendo a los deseos de la reyna Farnesia para que la Corona Austriaca pudiese satisfazer a los empeños del tratado de Sevilla.

Nota I: Que la nueva alianza defensiva del emperador con la Russia fomentó mayores zelos y desazon en las potenzias maritimas, en la Franzia y en el rey de Prusia, porque considerando el poder de los moscobitas y sus designios azia la Europa, rezelan qualquiera extension de esta potencia como igualmente dedicada al mar, y por lo mismo creo que los ingleses y hollandeses viviran sospechosos del

75. la reyna *interlineat*.

76. 16 *corregeix* 27.

77. marzo *corregeix* abril.

emperador mientras vean su union con la Rusia, temiendo que esta potencia inquiete la parte del norte un dia por mar y tierra. Ni debera ser menos sospechoso su poder a la Casa de Austria por las mudanzas de los tiempos que pueden causar oposiciones entre las dos cortes, pero si ingleses y holandeses mirasen sin pasion su conducta y operaciones, no deberian desazonarse de la que tiene el emperador mientras no le correspondan con synceridad, y desde la paz de Utrecht han obrado con doblez y con hastio en daño de la Cassa de Austria, quando sus intereses deben influir a su conservazion y aumentos.

Nota II: Que la reyna Farnesia en estos actos repentinos demostró su ambizion dirigida a dominar en Italia y, segun la comun voz, a violentar al emperador para que diesse su hija en matrimonio al infante don Carlos de Borbon, hijo mayor de la misma reyna Farnesia, pues como dixo el Angelico Doctor I.2. *Quæ*s. 109, art. 8: *In repentinis creatura*⁷⁸ *operatur secundum finem præconceptum et secundum habitum præexistentem*,⁷⁹ y asi prorrumpio la reyna⁸⁰ ciegamente en romper los tratados y en considerarse con los reyes que avian hecho el tratado de Hannover contra el emperador y la España, verificandose lo que san Geronimo dixo de la ambizion y codicia con el titulo de embriaguez,⁸¹ tom. 5 in cap. 44 *Eczech. Ebrietas* (dize el santo): *Non solum in potione vini, sed in omnibus rebus ostenditur quibus et in contractibus, et in negotiis sæculi, et damnis ac lucris, amore, odio, metu inebriatur et fluctuat*.⁸² Este es el monstruo mayor en el mundo y el mas⁸³ dañoso a los principes, pues la codizia destruyo al rey Antiocho, a Nabuchodonosor y a Pharaon, es ciega y sorda, madre de trayziones, nunca se harta, y como dixo el apostol san Pablo escribiendo a Timoteo, 1. *Timot. 6* : *Radix omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes erraverunt a fide*.⁸⁴

Nota III : Que fue muy justa y aun necessaria la prevenzion del emperador en Italia contra los designios del tratado de Sevilla, pero costosa e inutil porque el emperador, obrando con exceso en su tem-

78. creatura *interlineat*.

79. in repentinis... præexistentem *subratllat*. Traducció: En els casos imprevistos la creatura actua d'acord amb la finalitat preconcebuda i segons el costum preexistent.

80. la reyna *interlineat*.

81. co el... embriaguez *omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal # que hi remet*.

82. non solum... et fluctuat *subratllat*. Traducció: Es posa en evidència no només quan hom beu vi sinó en qualsevol afer i també en els tractes i els negocis seculars, s'embriga a causa dels beneficis i de les pèrdues, de l'amor, de l'odi i de la por, i vacil·la.

83. y el mas *interlineat*.

84. Radix... fide *subratllat*. Traducció: L'avarícia és l'arrel de tots els mals, i a causa d'ella alguns cobejosos es desviaren de la fe.

planza y moderazion, cedio a las insinuaciones de ingleses por el solo fin de garantir la Pragmatica Sanzion de la sucesion austriaca y los estados de esta augustisima Casa, pero el exito ha hecho ver que tanta templanza entonces fue erronea, pues una vez que con tanta razon avia puesto el emperador sus fuerzas a vista de sus emulos, debio emplearlas en su escarmiento, y con averlas retirado sin el golpe se demostró timido contra la virtud de la fortaleza que debe distinguir los extremos, como dixo Xenophonte, lib. 4 *De dictis et factis Socrat.*, ibi: *Quicumque non timent ea quæ ignorant, hi non sunt fortes. Qui autem sciunt asperis et periculosis bene uti, fortes sunt. Qui vero in hoc peccant, formidolosi.*⁸⁵ Y si entonces huviese obrado el marischal Mercy y descargado el golpe sobre Parma, Plasenzia, Piemonte y Toscana, como empresas faciles, se avrian cortado las fuerzas y la ambizion y no avria sido tan facil la invasion de franceses, españoles y savoyardos en los años 1733 y 1734, pues como dize san Ambrosio, lib. 1, *Off.*, cap. 37: *In omnibus quæ agimus, non solum quid honestum, sed et quod possibile sit, quærimus ne forte aggrediamur aliquid quod non possumus exequi.*⁸⁶ y entonces era honesta la obra y posible la empresa, pero no por esso critico la moderazion del emperador, pues fue un acto de prudenzia que aprueba Terenzio *In Eunuch.*, act, 4, scen. 7, diziendo:⁸⁷ *Consilio omnia prius experiri quam armis sapientem decet,*⁸⁸ y en huir los peligros de una guerra que empieza facilmente y con dificultad y varios sucesos acaba, siguió el emperador el dictamen de Demosthenes por Plutarco: *Videte ne dum cælum custoditis, terram amittatis.*⁸⁹ Lo que yo concibo es que aquella moderazion se interpretó miedo, y como dixo Tito Livio, *Decad. I lib. 3 Ex metu alieno crescit audacia.*⁹⁰ Luego que se presentó la ocasion, todos se atrevieron, verificandose lo que dize Tacito, Anal. Lib. 18: *Satis clarus est apud timentem quisquis timetur.*⁹¹ Por esso el P. Torres en

85. Quicumque... formidolosi *subratllat*. Traducció: Tots aquells que no temen allò que ignoren no són pas forts. Per contra, son forts aquells qui saben actuar bé en els afers arduos i perillosos. Els qui no ho fan son uns covards.

86. In omnibus... exequi *subratllat*. Traducció: En totes les coses que fem, no només les honestes sinó les possibles, preguntem-nos si no hem d'atacar amb duresa allò que no podem aconseguir.

87. z *corregeix c.*

88. Consilio... decet *subratllat*. Traducció: És propi de savis intentar-ho tot amb el seny abans que amb les armes.

89. Videte... amittatis *subratllat*. Traducció: Mireu de no perdre la terra mentre esteu vigilant el cel.

90. Ex metu... audacia *subratllat*. Traducció: L'audàcia s'incrementa quan hi ha por entre els contraris.

91. Satis... timetur *subratllat*. Traducció: Aquell qui és temut prou evident és per a aquell qui tem.

su "Filosofia Moral de Principes", libro 9 al capitulo 9, funda quan "dañoso es a los principes demostrar miedo en sus cosas por el perjuizio que hazen a los suyos y animo que ponen a los contrarios".⁹² Es capitulo digno de tenerse muy presente.

Años 1732 hasta el 1734.

En virtud de este ultimo tratado de Viena con ingleses y hollandeses de 16 de mayo de 1731 (extendido a la España en 22 de julio del mismo año) se retiraron las tropas del comando del marischal Mercy dexando libre la Italia y luego se planteó una reforma de las tropas cesareas en que hubo exceso y desorden, porque se lizenziaron los juvenes que tenian limitados alcanzes y se conservaron los viejos que a poco tiempo se hizieron inutiles.

Por el tratado con ingleses quedó establezida la garantia de los estados de Su Magestad Imperial y Catholica en Italia y la Pragmatica Sancion⁹³ de la sucesion austriaca, cosa que no gustó a la Casa de Borbon que pensó siempre valerse de este motivo para sus aumentos y para desmembrar los estados de la austriaca. Y con efecto luego se vieron demostraciones de la segunda intenzion de la reyna Farnesia, porque a los 25 de julio de 1731 (tres dias despues del concordato de Viena) por medio del padre Ascanio concluyo una convenzion de familia con el gran duque don Gaston incompatible con el feudo imperial de la Toscana, y fue preciso corregirla y retractarla. Desembarcaron en Liorna las tropas españolas con el infante y, excediendo de diez mil hombres contra el tratado, fue preciso reduzirlos al numero prometido. Acordó el emperador la venia de la edad del infante a condizion que los tutores nombrados tomasen antes la investidura actual de Parma y Plasenzia ya vacantes por la muerte del duque don Antonio, ultimo varon⁹⁴ de la familia Farnese, pero la reyna Elisabeta, pensando en ocupar estos estados sin tal investidura, se niega a recibirla del Imperio, y en el acto de renovarse el hom[en]laje en Toscana se abrogó el infante los titulos de gran principe de Toscana el dia 24 de junio de 1732 sin preceder la investidura, queriendo sostener el titulo del pacto de familia y que aquel estado le pertenezia *ex facto et providentia maiorum*⁹⁵ y no por feudo imperial, lo qual era

92. Dañoso... contrarios *subratllat*.

93. *per* Sancion.

94. varon *interlineat*.

95. ex... maiorum *subratllat*. Traducció: de fet i per disposició dels seus avantpassats.

diametralmente opuesto al tratado de Londres, al del año 1725 y al ultimo del 1731, conque se vio necesitado el emperador a retractar y anular estos excesos. Ni faltaron nuevos pretextos a la reyna Farnesia para formar quejas mal fundadas que se reduxeron al acomodamiento y mediacion del rey britanico, el qual quedó burlado el año 1733 quando improvisamente declaró la reyna que estaba aliada con la Franzia y Savoya para hazer la guerra al emperador.

Ni fueron mas justos los pretextos que dio el rey de Franzia en el año 1733 para sitiar el fuerte de Kehl sobre el Rhin y para entrar con los savoyardos a ocupar el estado de Milan, pues se cimentaron en las disputas excitadas por la eleccion de rey de Polonia, queriendo el de Franzia que absolutamente lo fuese su suegro el principe Stanislao Leczenki a quien excluyian las leyes del reyno y la republica de Polonia.

Aun fueron mas escandalosas las causas con que se introduxo a la guerra el rey de Cerdeña, duque de Savoya, como se ven en su manifiesto, pues evidentemente convenzen que fue estimulo de ambizion para ocupar el estado de Milan o gran parte de el sin otro titulo que el de la codizia, verificandose en este principe y en sus aliados⁹⁶ lo que dixo el griego Tucydides, *Histor. Lib. 6: Viro principatum obtinenti, nihil non honestum quod utile est.*⁹⁷ No creo detenerme sobre los manifiestos estampados y sus respuestas con el asumpto y causas de esta guerra, porque se hallan impresos unos y otros papeles y ellos hazen ver la verdad aunque ofuscada con argumentos de sutiles palabras que examinadas sirven de mayor luz para conocer y discernir lo fingido o simulado de lo verdadero⁹⁸ y real.

Ello es cierto que los franceses en el año 1733 atacaron y tomaron el fuerte de Kell a mano salva, y que unidos por el Piemonte con los savoyardos asaltaron improvisamente por el octubre del mismo año el estado de Milan que ocuparon con el mismo impetu que un formidable rio rompiendo sus arzenes ocupa las campañas con sus inundaciones. Ni pudo el emperador acudir con sus fuerzas a detener este orgullo, porque con la reforma antecedente y con el descuydo se hallaban sus reximientos reduzidos a la mitad de la gente que debian tener por su pie completo, y fue tan visible este daño que, debiendo

96. y en sus aliados *omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal + que hi remet.*

97. *Viro... est subratllat.* Traducció : Per a l'home que obté un principat res no hi ha més d'honest que allò que és útil.

98. *la primera d'correig t.*

tener el cuerpo de Lombardia 18 mil hombres efectivos (y por este numero eran pagados), apenas se contaron ocho mil de servizio, falta que padezian en todas partes los reximientos de infanteria y de cavalleria.

Esforzose con la necesidad en emperador a remediar (aunque tarde) este letargico desorden, hizieronse reclutas numerosas, remontose la cavalleria, persuadiose el Imperio en su Dieta a declarar la guerra contra la Franzia y solamente se protextaron a la neutralidad los electores Palatino, de Baviera y de Colonia. Los hollandeses, no contentos de quedar neutrales, insistieron en que la neutralidad comprehendiese al Pais Baxo austriaco; ingleses siguieron igual rumbo conservandose mercantes sin pensar a la razon de estado ni a las garantias, y fue preziso que el emperador sufriesse una tempestad sin amigos ni aliados de utilidad y que finalmente cediesse a la ambizion estraña a sus usurpaziones.

En el 1734 se halló el marischal conde de Mercy en Lombardia con un exercito numeroso capaz de combatir a los enemigos, pero assaltado de ciertos accidentes epileticos que habitualmente padezia, se⁹⁹ retardó el pasage del rio Po¹⁰⁰ y quando se executó con admirazion de los contrarios le repitio el mal, quedó ciego y el principe Luis de Vitemberg, mas valeroso que conductor o capitán experimentado, no se valio de la fortuna ni se movio contra los enemigos que divididos avrian sido sorprendidos en diferentes cuerpos. Restableziose el Mercy, acudio a la armada, atacó a los enemigos cerca de Parma a los 29 de junio 1734¹⁰¹ y quando los iba venziendo fue muerto este marischal con valas de fusil que le atravesaron el cuerpo. El buen principe de Witenberg y por inexperto o por engañado (como dixerón) de su consultor el general Colmenero, con una voluntaria retirada hizo a los enemigos de venzidos venedores, y fue tanta su con[s]ternacion retirandose a Regio de Modena, que ni menos dio aviso a los mil hombres que presidiaban a Guastala y fueron hechos prisioneros de guerra por este descuydo.

Despues de algun tiempo que se gastó en reforzar la armada que de venedora sufria los efectos de venzida, nombró el emperador al marischal conde de Kinnigseg por comandante general del exercito de Lombardia, y tuvo mucho que sufrir por el desorden que se avia

99. *se interlineat.*

100. *Po subratllat.*

101. *1734 interlineat.*

introduzido con parzialidades, inobediencia y ninguna disciplina militar, a que se añadía falta de dinero y de vituallas. Ordenadas las cosas en el mexor estado que pudo, asaltó de noche a los enemigos passando la Sechia y los sorprendio felizmente haziendo prisioneros mas de quatro mil, y avria sido completo en triunfo si por falta de pan no se huviese detenido en San Benedeto dos o tres dias, pues con este intervalo pudieron los enemigos fortificarse en Guastala y empezar nueva accion, que si bien empezo orgullosa y prometio exito feliz, le tuvo muy desgraziado porque en ella murieron el principe Luis de Witenberg, Colmenero y otros, quedó herido de muerte el theniente marischal marques de Valparaiso y casi todos los ofiziales mayores heridos, con que faltó la ordenanza, y un cuerpo de cavalleria o por mal conduzido o por otra causa retrocedio fugitivo dañando a la infanteria imperial y fue preciso que el conde de Kinnigseg se retirase a Luzara y despues a la parte del serallo de Mantua, terminando infelizmente una campaña que tuvo principios de afortunada y gloriosa a las armas del emperador.

Entretanto los españoles, valiendose del impedimento opuesto en Lombardia por sus aliados, penetraron en el reyno de Napoles donde era corta la milizia imperial y mal conduzida, pues dexando una gran parte de la infanteria de Capua y Gaeta, se retiró el marischal conde Carrafa con el virey y ministerio a la Puglia llevando consigo dos reximientos de cavalleria corazas, un trozo de husares, algunas reclutas nuevas, y aviendose incorporado los tres batallones que de Sicilia passaron al Reyno baxo el comando del general Rodoschi, anduvieron perplexos en su destino, caminando unas vezes azia las Calabrias y otras azia Puente de Bobino, porque en todo el hybierno no se avian prevenido almagazenes ni unido dinero y no se sabia donde ir, ni Carrafa manifestaba su intenzion, antes bien corriendo mal con el virey conde don Julio Vizconty, era todo confusion, consternazion y abandono. Ni fue providenzia la que tarde por la distanzia avia¹⁰² dado Su Magestad Imperial y informado del desorden y de la enfermedad del virey,¹⁰³ embiando a Napoles al conde de Cervellon para que asistiese a los consexos y tomase los cargos de virey en caso de no poder el conde don Julio proseguir por sus achaques, y menos eficaz fue la segunda providenzia de retirar del comando al marischal Carrafa y que entrase en el el principe de Belmonte como immediato

102. avia *interlineat*.

103. y de la... virey *omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal + que hi remet*.

subalterno, porque quando llegaron estos ordenes ya los enemigos se avian engrosado en la Pulla¹⁰⁴ y entre las dudas que se ofrezieron sobre el destino de las tropas imperiales fueron atacadas en Bitonto, donde la infanteria imperial de Sizilia obró con fortaleza, pero no siendo asistida de la cavalleria por faltar el terreno apto, fue preciso ceder a la multitud de los enemigos y capitular prisioneros de guerra. Y lo mismo sucedio a la cavalleria en Bari donde se avia retirado con el comandante Belmonte, y solamente por horas pudo retirarse por mar el virey con el conde de Cervellon¹⁰⁵ y parte del ministerio a Pescara, donde llegaron unos cien husares que, perdida la batalla de Bitonto, ossaron romper por los enemigos y salvarse en el Abruzzo. Con esta sola funzion tomaron los españoles todo el reyno de Napoles, bloqueando a Capua donde estaba el general conde de Traum hasta que se rindio por hambre en el 1735 con honestas capitulaciones, y antes avian tomado los enemigos por sitio la plaza de Gaeta que hizo debil defensa por ser corto y defectuoso el numero del presidio, y sucesivamente atacaron a Pescara que comandaba el marques de Marialua y la supo defender valerosamente hasta que, desengañado de no poder ser socorrido, capitulo honrradamente.¹⁰⁶ Los demas castillos cedieron a la fuerza y al desengaño, y solamente el coronel Mayans, castellano de Cotron, ossó abandonar su castillo, embarcarse y conducir la gente a Syracusa.

Por el Rhin avria sido mas fatal el principio de la campaña si el principe Eugenio de Savoya no huviese acudido temprano y con una gloriosa retirada no huviese contenido el orgulloso vulgo de los enemigos que en numero de cien mil hombres passaron el Rhin y no ossaron atacar el limitado exercito de veinte mil imperiales con que a su vista se retiraba el principe a Hilbron, donde se mantuvo para unir las tropas imperiales que llegaron tarde y con las ordinarias maximas de no arriesgarse. Sitio el marischal duque de Berwik la plaza de Philisburg cubriendose antes en lineas fuertes para assegurar su gente e impedir el socorro de la plaza, que defendió valerosamente el general Lutenuau por mas de 56 dias con estrago de los enemigos, y avria emprendido el principe el socorro a costa de una general accion de armas si no le huviese llegado a tiempo el aviso de la desgraziada jornada de Parma y retirada del principe Luis de Wirtemberg, porque hallandose el emperador sin aliados, creyó conveniente no aventurar

104. y en la Pulla *omès del cos i afegit al marge dret per senyal # que hi remet.*

105. con el conde de Cervellon *interlineat.*

106. *per* honrradamente.

su exercito quando el de Italia avia padezido tanto con la batalla y mas con la retirada a Regio, y conocio menos daño que se rendiese Philisburg que a riesgo notorio exponer las tropas imperiales a la contingenzia y al peligro de que, rotas, padeziese todo el imperio y aun las Austrias el ultimo sacrificio.

Nota I: Que la reforma de las tropas cesareas fue muy perjudicial en la substanzia y en el modo y los efectos lo¹⁰⁷ hizieron ver, y teniendo experiencia la Casa de Austria de los daños que sufrio el emperador Carlos V por la reforma de sus tropas en Italia despues de la victoria de Pavia y lo que experimentó el rey Phelipe Segundo por la reforma hecha despues de la celebre batalla y victoria de San Quintin, y los mayores que sufrio el emperador Ferdinando II dando lugar con la reforma numerosa a la invasion del rey de Suezia Gustavo Adolfo, debio ser mas circunspecto el ministerio y resistir a la reforma total con aver reunido la gente a los otros reximientos y descargarse del sueldo de los oficiales.

Nota II: Que el empeño tomado por la eleccion de rey de Polonia en persona del elector de Saxonia y los contrastes de la Reyna Farnesia debieron abrir los oxos a la prevenzion de las reclutas en todas partes, pues por tan craso descuydo se hallaron los reximientos en mal estado quando los ya enemigos obraban en el Rhin y en Italia, y fue muy culpable la disposizion del comisariato general en aver puesto el caudal del reclutamiento de las tropas de Napoles y de Milan en el banco de Viena para lucrar el cinco por ciento como se publicó, pues semexantes rateras economias son causa de perderse los reynos improvisamente.

Nota III: Que por esta causa no pudo formarse campo en el Milanese y en la distribuzion hubo error, pero aun fue mayor el que se cometio en Viena deteniendo el Consejo de Guerra mas de nueve dias al ayudante general que debia llevar las ordenes para la distribuzion de las tropas y abandono de algunas plazas.

Nota IV: La mayor negligenzia de la corte de Viena consistio en no aver tenido noticia fixa del tratado entre Franzia y Savoya ni de los movimientos de las tropas francesas por el Delfinado, pues por esso se sacaron de Milan los tres reximientos de infanteria para Alemania, y es cierto que o no se creyeron los tratados ni las marchas de franceses a la Savoya o se ignoraron en la corte de Viena, pues primero se vio la invasion sobre el Milanese que se huviese prevenido ni entendido ni creydo el tentativo. Si no tuvo el ministerio cesareo las noticias por falta de espias

107. 1 *corregix* c.

en Franzia y en Savoya, fue error crasso y falta culpable, siendo estas tan precisas y el dinero mas bien empleado, como dezia el rey Luis XI de Franzia, el qual tenia espías cerca del duque de Borgoña con buenas pagas y hazia que hombres fieles transitasen las provinziias de sus convezinos¹⁰⁸ en trage de pobres mendicantes. Pero si tuvieron los avisos en Viena¹⁰⁹ y no los creyeron para prevenirse, fue duplicado el error y mayor la culpa. Y en esto observo que a nuestra corte y gobierno succedio lo mismo que al ossado duque de Borgoña Carlos en el año 1430, quando el rey Luis XI le hizo intempestiva guerra, pues como dize Comines al capitulo 45, este orgulloso duque reformó sus gentes y no tuvo espías fieles, no creyó los avisos que le dieron y paró en desesperazion y en desconfianza de todos sus domesticos y aun de sus parientes, lo que en los principios fue descuydo, confianza arrogante y desapercibimiento. En esto y en aver perdido luego las plazas de San Quintin y Amiens es muy parecido nuestro caso al del duque Carlos de Borgoña, como el Comines refiere en el capitulo 46 de sus "Memorias", y aun en el 43, explicando la segunda intenzion del duque de Guiana, hermano del rey Luis, de precisar por este medio a que el duque Carlos de Borgoña le diesse su hija unica Maria en casamiento, haze ver la semexanza¹¹⁰ del caso al nuestro en las intenziones de la reyna Farnesia sobre violentar al augustissimo emperador Carlos VI (descendiente de aquel duque Carlos de Borgoña) a que diesse una de las serenissimas archiduquesas en casamiento al infante Carlos de Borbon Farnese. Son muy propios los citados tres capitulos de Comines por nuestro caso y en los "Escolios" del Victriano hallara el curioso reflexiones y exemplares que convenzen iguales los descuydos y las culpas de uno y otro ministerio.

Nota V: Que ingleses y holandeses escusandose en las garantias faltaron a los tratados, zelosos sin duda de que la czarina obrase en Polonia y que fuesse aliada del emperador, pero si Su Magestad Imperial y Catholica en lugar de sacar las tropas de Flandes para el Rhin huviese reforzado las y abierto la guerra por aquella parte, avria obligado a ingleses y holandeses a salir a la guerra y mucho mas si viessen perdida Mons o alguna otra plaza de aquel pais, y en asentir a la neutralidad que tanto solizitaron franceses y holandeses por Flandes se cometio el mayor error, pues con eso las potenzias maritimas abandonaron por capricho y zelos de la Moscobia la causa del emperador y de la Casa de Austria.

108. z *corregeix* n.

109. en Viena *interlineat*.

110. z *corregeix* t.

Nota VI: Que aun fue mayor el error quando, perdido el estado de Milan desde octubre de 1733 hasta el marzo de 1734 (en que solamente fueron loables las defensas de Aula y de el fuerte de Serravalle por los coroneles [...]),¹¹¹ aleman y Corredor, español),¹¹² ni se pensó socorrer a Napoles con tres o quatro reximientos por el hybierno y primavera, ni despues se quiso embiar un destacamento fuerte a sostener el reyno de Napoles contra los españoles que iban a invadirle, antes bien con negociaciones ocultas y con mensageros milaneses consiguio el marischal Mercy que el emperador renovasse la resoluzion que avia tomado en el hybierno de que se hiziese el destacamento para Napoles y porque en el mes de abril de disputó este punto y entonzes vi un papel breve y convinzente (que tal vez no llegó a las manos de Su Magestad Imperial y Catholica) le annoto aqui por copia, creyendo que sus razones podran servir en caso semexante. Su titulo era “Razones demostrativas que convenzen la necesidad de socorrer a Napoles con seis mil croatos por el Abruzzo y con quinze mil hombres del exercito de Lombardia”.¹¹³

“Han sostenido y sostienen algunos que el exercito imperial debe obrar a la recuperazion del Milanese aunque no se socorra a Napoles sobre la maxima de que «quien es dueño de Lombardia tiene campo abierto para sojuzgar los demas estados de Italia»,¹¹⁴ y que primero se ha de reunir el Milanese al Mantuano que otra qualquiera operazion, añadiendo que Napoles y Sizilia ponen a Su Magestad Imperial y Catolica en la mas estrecha dependenzia de ingleses para conservarlos, como quien aconsexa que se abandonen por la dificultad de socorrerlos.

”Los que llevan esta opinion discurren someramente y no han profundado la razón de estado, la conziencia, la reputazion y el interes publico,¹¹⁵ porque estas aconsexan el socorrer y mantener a Napoles y con este al reyno de Sizilia aunque nuestra armada de Lombardia quedase en la pura defensiva sobre Mantua, y lo convenceré con brevedad .

”La razon de estado¹¹⁶ prescribe opugnar al enemigo que anunzia perjuicios de permanenzia y de consequenzias ulteriores, y ponerse a la defensiva contra enemigo que no puede permanecer en lo con-

111. *Espai corresponent a unes vuit lletres en blanc.*

112. (en que... español) *omès del cos i afegit al marge dret per senyal + que hi remet.*

113. Razones... Lombardia *subratllat.*

114. Quien es... Italia *subratllat.*

115. razon... publico *subratllat.*

116. La razon de estado *subratllat.*

quistado. Los españoles que van a conquistar Napoles anuncian permanencia por aver dominado aquel reyno mas de dos siglos, y haran mayor rayz si llevaren el pensamiento de dexar alli rey al infante don Carlos de Borbon por el engañado genio de una gran parte de la nobleza que lo desea.

"Los franceses y savoyardos, que ya ocupan el Milanés, no pueden mantenerse alli porque el terreno los escupirá sin gran fuerza. El objeto de esta guerra en Italia es assegurar a esta rama de Borbon los reynos de Napoles y de Sizilia y con ellos el dominio del mar Mediterraneo, Jonio y Adriatico desde Gibraltar hasta Ancona, conque el opugnar contra españoles y deshazer este cuerpo en Napoles es efecto de la razon de estado, porque quitar la permanencia del mal destruye el objeto de la guerra en Italia y disipa las consequenzias, quales serian bolver sus armas en Lombardia para sacar los imperiales de alli, y si perdiésemos a Napoles y Sizilia por no socorrerlos, perderiamos tambien las tropas que alli tenemos y serian reclutar a los enemigos, los quales hechos mas poderosos con esta gente, con reximientos nazionales que levantarán, y con la renta de los dos reynos aumentarian las fuerzas de franceses y savoyardos en Lombardia, y nuestras gentes no podrian subsistir en el Mantuano ni el litoral austriaco se sostendria muchos años combatido por el Adriatico.

"La maxima propuesta de que «quien es dueño de la Lombardia lo será del resto de Italia»¹¹⁷ no puede adaptarse a este caso, porque oy los enemigos tienen esta dominacion y no nosotros, y si mientras pensamos obrar ofensivamente en el Milanés perderemos a Napoles, aquellos enemigos vendran a impedir nuestras operaciones, conque siendo oy los franceses y savoyardos sufizientes a defenderse entre¹¹⁸ los rios, no es tan facil que Mercy gane luego el dominio¹¹⁹ de Milan, y por eso la razon de estado previene que la guerra ofensiva se haga con reflexion a la calidad de los enemigos y no de los territorios, y siendo tanta la diferencia entre españoles enemigos y franceses enemigos respectivamente a la permanencia en Italia, se ha de obrar en qualquiera parte que esten hasta deshazerlos.

"La conciencia¹²⁰ obliga al emperador nuestro señor a socorrer y conservar reynos que aun no estan perdidos, porque tiene hecho el contrato reciproco con los vassallos y aun con sus tropas que, abandonadas en numero considerable las que estan en ambos reynos, se avrian de perder por no ser sostenidas.

117. quien... Italia *subratllat*.

118. entre *corregeix* con.

119. dominio *interlineat* sobre *estado* ratllat.

120. conciencia *subratllat*.

"Sigue la reputazion,¹²¹ que obliga a nuestro emperador a defender sus reynos aunque sea con la nezesidad de no recuperar los que ya se perdieron esperando a mexor tiempo para recuperarlos, porque seria vilipendio de su autoridad perder aquellos reynos quando tiene modo de socorrerlos y de romper sus enemigos antes que puedan hazer pie en ellos ni tomar plaza alguna, y finalmente para desmentir las voces que los españoles anjoints han esparzido de que el ministerio imperial y Su Magestad mismo aya prestado su consentimiento a esta usurpazion con fines y medios poco decorosos a su real nombre, en que han tirado a desacreditarle con sus propios vassallos y con las naciones que facilmente creerian por la vulgaridad las voces difamantes si vieren el abandono de dos reynos tan considerables y de vassallos que en la misma opresion manifiestan su constanzia y su amor por su legitimo dueño.

"El interes, o sea la conveniencia, es clarissima en este empeño y socorro, porque teniendo el marischal conde Carrafa dos mil cavallos y siete mil infantes a que deben agregarse los batallones de Sizilia, y ocurriendo los morlacos o croatos por el Abruzzo y los quinze mil del destacamento de Lombardia podran sofocar a los enemigos si esperaren dentro del reyno estrechandoles como executó el gran duque de Alva contra el exercito frances del duque de Guisa hasta destruirlos sin contingencias, y si se retiraren a Toscana podran seguirlos alli hasta perderlos, sin que sea nezesario para esto el auxilio de ingleses en que se convenza que e emperador, nuestro augustissimo patron, no está ligado u dependiente de ellos para la conservazion de Napoles y de Sizilia.

"Lo que aconsexa, pues, la prudenzia con la razon de estado, la conziencia, la reputazion y la utilidad succesiva es no diferir un instante el destacamento y que por el Adriatico se embien harinas, granos y muniziones para formar los almagazenes en Pescara, donde faltan vituallas, pues con estas disposiciones se assegura el reyno de Napoles, se destruyen los enemigos de permanenzia y al octubre podran acudir a todas nuestras tropas ya desembarazas y entrar por el Paves o incorporarse con los treinta mil hombres, o sea 25 mil que quedaran en el Mantuano a su defensa para continuar¹²² los progresos en el Milanes hasta recuperarle, reasumiendo el emperador la potestad activa de disponer de Parma y de Placenzia y de Toscana por la mayor seguridad de las razones del imperio, pero si ello no se hiziere luego luego, la prudenzia anticipa en sus reglas que se aventurara la campaña de Lombardia, siendo inciertos los sucesos de una batalla, se perderan

121. reputazion *subratllat*.

122. continuar *interlineat sobre proseguir ratllat*.

Napoles y Sizilias por no socorridos, las tropas alli existentes seran recluta a los enemigos y la recuperazion sea casi imposible.

Viena, abril 15 de 1734."

Si esto se huviese executado, no se avrian perdido aquellos reynos tan vilipendiosamente, pero los milaneses engañados y el Mercy glorioso pensando no dividir sus fuerzas hizieron tales negociaciones en Viena que salio cierto el pronostico de este escrito y se perdio Napoles y Sicilia sin contraste, no se avanzo en Lombardia cosa alguna y en el año 1735 unidos los españoles a franceses y savoyardos sacaron de Italia a los imperiales confinandoles en las montañas del Tyrol.

Nota VII: Que una vez resuelto el obrar ofensivamente en Lombardia fue error no destinar por immediato subalterno del Mercy al general Walli, viexo, u otro semexante, quando aquel estaba accidentado de epilepsia, y en el destino del principe Luis de Witemberg, sin experiencias ni practica militar por negociaciones, se avanzó el error qual se vio en la batalla de Parma y en la infeliz retirada suya a Regio, porque en los casos de Marte la ciencia experimental es necesaria.¹²³ Ni se mexoró la campaña con el destino del marischal conde de Kinnigsegg qual se vio en la funzion de Guastalla, que se avria evitado si despues de la sorpresa de la Sechia se huviese caminado a los enemigos sin dexarles unir ni respirar, y fue gran falta no tener prevenido el pan y las muniziones una vez que se intentaba la sorpresa del cuerpo enemigo que comandaba Broglio para seguir la accion, pues la rueda de la fortuna en la guerra da tan presto su buelta y tan furiosa que no ay lugar de un instante de tiempo ni descuydo, como dixo Vegezio: *Præliorum enim delicta emendationem non recipiunt.*¹²⁴

Nota VIII: Que para la defensa de Napoles se cometieron muchos errores, el primero¹²⁵ mantener por comandante al Carrafa, cuya graduazion de marischal no suponía las experiencias militares, y siendo naziional napolitano disminuía la autoridad y el efecto comun de aquella nobleza, razon por la qual el emperador prohibio que no governase ni comandase en una provinzia el que fuese motivo de

123. porque... necesaria *omès del cos i afegit al marge dret per senyal + que hi remet.*

124. *Præliorum... recipiunt subratllat.* Traducció: Certament els errors en les batalles no admeten esmena.

125. primero *subratllat.*

ella, *ibi*: *Constituit ut nemo cum imperio esset apud eam gentem ex qua ortus esset.*¹²⁶

El segundo,¹²⁷ mantener por virrey al conde don Julio Vizconty, pues aunque fiel y honrado cavallero, se hallaba enfermo, viexo, era politico y no militar, desunido o contrapuesto al Carrafa, y con¹²⁸ aver embiado un militar practico y de grado al virreynato y comando cessaban¹²⁹ las discordias y la contestazion en Napoles. Ni saneaba este error la que se llamó providenzia embiando al conde de Cervellon a asistir en los consexos y a substituir de virey en caso que faltase Vizconty, porque ademas de ser tarde su destino, no era militar y quedaba en pie la dificultad por mas que su conocida prudenzia y juicio confirmado¹³⁰ pensase a remediar los errores de la conducta gubernativa, mientras en la militar avia de padezer el dolor de no ser oydo, y no fueron pocos los que gritaron como anunzio fatal de la perdida del reyno, aver embiado con el conde de Cervellon por secretario suyo a don Juan Thomas de Peralta, que se suponía odioso al reyno desde que fue allí secretario del vireynato con el conde de Starrach, y si bien no pudo ser influxo a la perdida del reyno ni dado causa al odio,¹³¹ debio evitarse al publico este disgusto quando no se dudaba¹³² que avia salido con odiosidad y aunque esta seria¹³³ sin culpa suya como yo siempre he creído,¹³⁴ no era acertado bolverle allí quando el mismo Canon, en cap. *Nisi cum pridem* 10,¹³⁵ ordena que sea removido el obispo si llegare a ser odioso a sos feligreses, *ibi*: *Propter malitiam autem plebis cogitur interdum praelatus ab ipsius regimine declinare quando plebs adeo duræ cervicis existit ut proficere nequeat apud ipsam,*¹³⁶ ita Valdarn. Observ. 7 *Per totam terram*, 41.

126. Constituit... esset *subratllat*. Traducció: Va ordenar que ningú no tingúes comandament sobre la gent enmig de la qual havia nascut.

127. segundo *subratllat*.

128. con *corregeix* en.

129. n *afegida damunt l'enllaç entre a i l del mot següent*.

130. y juicio confirmado *omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal + que hi remet*.

131. ni dado causa al odio *omès del cos i afegit al marge dret per senyal + que hi remet*.

132. *segueix que ratllat*.

133. esta seria *interlineat sobre fuera ratllat*.

134. como... creído *omès del cos i afegit al marge dret per senyal # que hi remet*.

135. cap... 10 *subratllat*.

136. Propter... *ipsam subratllat*. Traducció: De vegades el bisbe ha de pensar en dimitir del seu càrrec a causa de la malícia de la gentalla, si és que el seu poble és tan obtús que entre ells no pugui fer res de profit.

El tercer¹³⁷ error fue que ni en Napoles se concertó syxtema para la defensa, ni de Viena se dieron ordenes positivos y claros para la conducta: dividieron las pocas gentes entre Capua, Gaeta, lineas de San Germain, y se detuvo la cavalleria en Napoles, con que no se formó campo, y el conde de Traun, al ver a sus espaldas 150 cavallos enemigos que dificilmente passaron por un bosque, debio quemar y abandonar las lineas y retirarse a Capua con la gente sin poder guarnezer mas a Gaeta. La cavalleria marchó a la Puglia para incorporar las guarniziones de los castillos (cosa que debio hazerse meses antes) para unir los batallones de Sizilia y las reclutas que de Alemania llegaron tarde y muy malas, con lo que se aumentó la consternazion, y como en el hybierno no se avian dispuesto almagazenes en el Abruzzo ni en las Calabrias se caminaba sin destino, sin seguridad, sin objeto, sin disciplina y sin alimento, pues que podria resultar de tan malos principios si no es la ruyna total?

El quarto¹³⁸ error fue que, resolviendo Su Magestad llamar al marischal Carrafa, no embió en su lugar un general¹³⁹ experto y de graduazion al comando, pues aunque el principe de Belmonte era estimado por valor, fidelidad y conducta, no tenia con los alemanes este credito por no aver servido antes entre ellos, y era regnicola, ni pudo menos de consternarse al ver que se le fiaba el comando quando no avia remedio al mal ni era seguro ya el paso al Abruzzo ni menos a las Calabrias, conque debia esperar en Bari (que avria sido menos malo) fortificandose o salir con desesperazion a hazerse camino entre los enemigos que estaban engrosados en las cercanias de Bitonto. Diose alli¹⁴⁰ la batalla, perdióse esta y el reyno, ni podria succeder cosa mejor con tan malos principios y errores cometidos en todas partes. Si se huviere tenido presente lo que executo el gran duque de Alva para defender aquel reyno mismo contra el duque de Guisa, no avria succedido la tragedia experimentada, pero divididas las tropas, sin campo para disputar al enemigo los pasos y los rios, sin almagazenes ni comida, sin orden ni destino, era preciso ceder mas a su propia consternazion y desorden que a la valentia y numero de los enemigos. Ninguno se perdió bien, ni a los batallones alemanes que vinieron de Sizilia les puede ser consuelo aver peleado en Bitonto con furia, disciplina y valor, pues a la fin debieron rendirse y capitular prisioneros de guerra.

137. tercer *subratllat*.

138. quarto *subratllat*.

139. general *interlineat sobre ofizial ratllat*.

140. alli *interlineat*.

Nota IX: Que fue mas feliz la campaña del Rhin no obstante la lentitud de las tropas del imperio, su calidad y sus maximas de no arriesgarse¹⁴¹ y no obstante la perjudicial neutralidad de los electores Palatino, de Colonia y de Baviera, pues pudo contener a los enemigos y empeñarlos en el sitio de Philisburg que les costó mucha gente por la brabura¹⁴² con que la defendio el general Gutenau, y si bien el principe Eugenio tentó el socorrer la plaza, no pudo conseguirlo por la situacion de los pantanos y bosques y porque los franceses se avian cubierto hasta los dientes, con que ponía a peligro todo su exercito si se empeñaba a penetrar las lineas, y segun la experiencia de los sitios que ha sufrido esta plaza baxo el comando del mariscal de Luxemburg, frances, y del duque Carlos V de Lorena nunca ha podido ser socorrida y así el principe Eugenio hizo mejor en no aventurar su exercito porque aventuraba el imperio y la Casa de Austria que estaba abandonada de sus antiguos amigos,¹⁴³ y fue mas segura conducta que se quebrantasen las fuerzas franceses en el hueso duro de Philisburg con los trabaxos de un sitio largo y con el tiempo, que es el amigo de los cercados y enemigo de los cercadores, como dixo Tacito, *Anal. 12: Impetus acrei cunctatione languerunt.*¹⁴⁴ Pero por eso no se libró el principe de la murmuracion y critica, llegando a la desconfianza y al conzepto de que estuviese incapaz del comando o que con la vegez no queria arriesgarse ni perder sus antiguas glorias, y aun hubo lenguas torpes que murmuraran de su fidelidad, queriendo implicarla con el interes de su Casa de Savoya, sacando argumentos para difamarle que solo probarian la decadenzia de sus espíritus o el engaño de mugeriles assechanzas: esta es ordinaria pena de los heroes, y por ella passaron Ecio y Belisardo, famosos capitanes de los emperadores Valentiniano y Justiniano, el Gran Capitan, el marques de Pescara, el gran duque de Alva don Fernando Alvarez de Toledo, Antonio de Leyva, el marques de Marignano y el gran lusitano Alfonso de Albuquerque. Este es el fruto de la embidia, que tira sus ballesas a los que estan mas altos y mexor sirven, por lo que dixo Emilio Probo *in Vita Cabriæ: Est hoc commune vitium in magnis liberisque civitatibus ut invidia gloriæ comes sit, et libenter de his detrahant quos emergere videant altius,*¹⁴⁵ y por lo mismo el padre Torres en su "Phi-

141. de no arriesgarse *omès del cos i afegit al marge dret per senyal + que hi remet.*

142. *la segona b corregeix v.*

143. que prestaba ...amigos *interlineat.*

144. *Impetus languerunt subratllat.* Traducció: Les dures embranzides s'apaivagaren de tant vacil·lar.

losophia Moral de Principes" al libro 5, capitulo VII les avisa que no crean facilmente a los que por embidia y chismes procuran infamar a sus mexores ministros y generales. Es capitulo digno de tenerse presente.

Años 1735 y 1736.

A los principios de hybierno del 1735 se retiró el marischal conde de Kinnigseg a Viena y quedo comandante en Italia en general Wallis, viexo, que procuró sostener el Mantuano y el Mirandules a costa de gran vigilanzia, pero como su temperamento ardiente le hazia odioso a los otros oficiales mayores y se procuró hazerle conozer por riguroso e intratable (fruto de la ninguna disciplina militar que en Italia se observaba reduzida y a la conducta de desorden, a miseria, a parzialidades, a inobediencia y a confusion) fue llamado del comando o el mismo pidio la lizenzia porque se avia enemistado con el marischal Kinnigsegg sobre aver escrito Walis y afirmado¹⁴⁶ la mala calidad del pan de munizion y por medio del abate Auregio, un milanés audaz e intrigante, avia embiado al emperador las muestras del pan que hazian ver su mala calidad, y no faltaron aduladores enemigos de Wallis¹⁴⁷ que hizieron creer al conde de Kinnigseg que esto avia sido una clarisima critica del Wallis o una indirecta capitulazion contra el marischal. Este es el fruto de las murmura-ziones y de las lisonjas, la destruccion de los reyes, el infortunio de los generales y ministros y la ruyna de los reynos, como dixo Quinto Curzio, lib. 8 *Histor.* y ya el divino Espiritu habló de estos malignos aduladores por el profeta Osseas, cap. 7, diziendo de ellos: *In malitia sua lætificaverunt regem, et in mendaciis suis principes.*¹⁴⁸ Si el pan era malo, en que faltó Wallis diziendo la verdad? Si era bueno y mentia, por que no apurarlo y castigarle de forma que todos supiesen y el mismo no ignorase la razon de su pena? Retirose, pues, y quedó la milizia cesarea en Italia mas libertina, licenziosa y desordenada con el triumpho.

145. Est hoc... altius *subratllat*. Traducció : A les grans ciutats lliures hi ha sovint el vici que l'enveja sigui companya de la glòria i que difamin cofoies tots aquells que veuen despuntar.

146. aver... afirmado *omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal + que hi remet.*

147. enemigos de Wallis *omès del cos i afegit al marge dret.*

148. In malitia... principes *subratllat*. Traducció: Van enllaminir el rei amb llur malícia, i els prínceps amb llurs mentides.

En la primavera ocurrió el marischal Kinnigsegg a comandar aquella pequeña armada reducida a numero corto qual se avia projectado en el hybierno con el proposito de una defensiva pura, y presto experimentó la necesidad de retirarse a los montes del Trentino, porque aviendose unido a los franceses y savoyardos el cuerpo de españoles que avia dominado a Napoles, pensaron coger a los alemanes en medio y deshazerlos, pero el marischal conde de Kinnigsegg con buena ordenanza se retiró y sin otra perdida que la de algunas vituallas sobre Revere y Ostiglia, con lo que se vio cumplido el pronostico hecho por el autor del escrito sobre socorrer a Napoles en el año antecedente, porque como discurria con razones invencibles de prudenzia, previno con maduro consexo lo por venir, y esto significó el comico Terenzio, *Addelphis*, scen. 3, act. 3, diziendo: *Istuc est sapere, non quod ante pedes modo est, videre, sed etiam quæ futura sunt, prospicere*.¹⁴⁹

Siguiose el sitio de la Mirandula, que defendio valerosamente el general Steens, aleman, y no ganaron mucho credito los españoles que la atacaron ni el general duque de Montemar halló en esta plaza la fortuna de venzer sin pelear. Temiase el sitio de Mantua adonde avia entrado el general Gutenuau que defendio a Philisburg en el año 1734, pero o fuese falta de prevenziones militares o rezelos del duque de Savoya o amenazas de ingleses y holandeses, o temor de que los venezianos se uniesen a la Casa de Austria, o tal vez todas estas cosas juntas, se conoció desde luego poca concordia entre los tres aliados, pues si en los españoles Borbones crezia la ambizion de ocupar a Mantua y unirla a los estados de Parma y de Plasenzia, en el duque de Savoya se aumentaba el rezelo de perder con tal vezino lo que avia ocupado del Milanés, y asi negó la artilleria para el ataque, y mientras Montemar dispone que venga de Napoles y de Liorna lo necesario para el sitio, el rey de Franzia consideró maduramente que era oportunidad ofrecerse a la paz con propias ventajas antes que convirtiendose la guerra en universal, expusiese el fruto de sus victorias a la contingenzia de mudarse la fortuna, o porque consideró que la Alianza empezaba a titubear, o finalmente porque pudo rezelar que, oprimido el emperador de la fuerza, se vieses¹⁵⁰ en la precision de ajuntarse con la reyna Farnesia dando a su hijo Carlos por esposa a una de las serenissimas archiduquesas. Y a la verdad como se avia frustrado el empeño de

149. Istuc... prospicere *subratllat*. Traducció: En això consisteix la saviesa, no en veure allò que avui tens davant dels peus, sinó en preveure el que s'ha d'esdevenir.

150. v *corregeix* c.

Polonia a favor de su suegro el principe Stanislao y en el vehemente deseo del emperador por el casamiento de la serenissima archiduquesa Maria Teresa su primogenita con el serenissimo duque de Lorena, veia anticipada la oportunidad de los estados de Baar y de Lorena en cabeza de su suegro baxo¹⁵¹ la ulterior incorporacion a su Corona, con el medio de facilitar aquel matrimonio y de corroborar el acto de la Pragmatica Sanzion de la succession austriaca, no perdio la ocasion y se exhibio a la paz en el mismo tiempo que el principe Eugenio avia deliberado separar y dividir su exercito del Rhin, embiando a la parte de Luxemburg un grueso cuerpo comandado del general Sekendorff, con que apresurandose la negociacion secretamente en Viena, pudo concluirse mediante los preliminares de paz firmados el dia 3 de octubre de 1735 y con la suspension de armas que llegó a Sekendorff quando intentaba atacar a Treveris, ocupada de los franceses.

Los preliminares de esta paz contienen los articulos siguientes:

1er articulo: Explica que el rey suegro de Su Magestad Christianissima sea reconocido por rey de Polonia (renunziando al mismo tiempo) y restituidos los bienes que alli tiene por si y por su muger y los privilegios y leyes del reyno¹⁵² en su antigua fuerza y libre la eleccion.

El emperador consiente que el rey Stanislao entre en la posesion de Baar como la Casa de Lorena lo posehe, y que el mismo entre a la posesion del ducado de Lorena quando el duque de este nombre ocupare y poseyere el gran ducado de Toscana, y despues de la muerte del rey Stanislao se una e incorpore Bar y Lorena a la Corona de Franzia, renunciando ambos a la voz y voto en la Dieta de Ratisbona, y en consequenzia el rey Augusto sera reconocido por rey lexitimo de Polonia.

2° articulo: Que despues de los dias del actual gran duque de Toscana entre en la propiedad de el y de sus dependenzias el duque de Lorena por equivalente de sus estados, y desde luego embie guarniziones, reteniendo la Lorena hasta que le sea efectiva la posesion de la Toscana, y el emperador se obliga entre tanto a satisfacer al duque de Lorena el importe de las rentas de Baar desde el acto de su evacuacion, y Liorna quedara puerto franco como lo es al presente.

151. baxo *interlineat sobre con ratllat*.

152. *segueix 2° articulo ratllat*.

3º artículo: Los reynos de Napoles y de Sicilia con los Presidios de Toscana y Puerto Longon se adjudican al infante don Carlos de Borbon Farnesio con el titulo de rey, y en consecuencia se restituyan todos los efectos, beneficios y pensiones eclesiasticas a qualquiera que durante la presente guerra avra se uno o el otro partido.

4º artículo: El rey de Cerdeña, duque de Savoya, podra escoger el Novares y Vegevenasco, o el Novares y Tortonés, o el Tortones y Vegevenasco, incorporando los dos distritos que elijiere a sus estados baxo la investidura imperial, como tambien las quatro tierras de San Fedel, Torre de Torte, Gravendo y Campo Mayor, con la facultad de fortificar en los paises cedidos y a si mismo la superioridad en los feudos de las Langas segun la lista del 1732, entendiendo a todos ellos el decreto del emperador Leopoldo de 8 de febrero 1690.

5º artículo: Se restituyen al emperador todos los estados que antes tenia, y se le ceden en plena propiedad los estados de Parma y Plasenzia, obligandose a no insistir en la incamerazion de Castro y Roucillon y de hazer justizia al duque de Guastala sobre el ducado de Mantua como se capitulo en la paz de Bade. Y Su Magestad Christianisima restituirá al imperio todo lo conquistado en esta guerra.

6º artículo: El rey de Franzia se declara garante y fiador de la Pragmatica Sanzion por la succion¹⁵³ de la Casa de Austria establezida¹⁵⁴ en el año 1713 respectivamente a los estados que debe aver por estos preliminares.

7º artículo: Que se nombren comisarios para arreglar los confines de la Alsazia y Paises Baxos.

Y por articulo separado se comprehenden en estos preliminares y paz la czarina y el rey Augusto de Polonia.

Rara metamorphosis si se considera el antiguo estado de la Casa de Austria, a la qual usurpo la Franzia hasta la muerte del rey Carlos Segundo ocho provinziias enteras,¹⁵⁵ el empeño de casi toda la Europa por el¹⁵⁶ sostenimiento de la Casa de Austria¹⁵⁷ en el 1702 y la sangrienta guerra por su causa hasta el 1713. Con el tratado de Utrecht fue despoxada esta augustisima familia de España e de Indias adjudicadas a un ramo de la Casa de Borbon por la inconstan-

153. *per* sucesion.

154. establezida *interlineat sobre* publicada *ratllat*.

155. a la qual... enteras *omès del cos i afegit al marge dret per senyal + que hi remet*.

156. el *corregèix* su.

157. de la Casa de Austria *interlineat*.

zia de ingleses, disminuida su autoridad y su fuerza en el Pais Baxo por el tratado de la Barrera y desmembrado el estado de Milan por la cesion hecha al duque de Savoya de las provincias de Lumelina, Alexandrino y Val de Sesia. Por el tratado de la Quadruple Alianza perdio el reyno de Cerdeña y se fortificó mas la Casa de Borbon en un tercer ramo dentro de Italia con los estados de Parma, Placenzia y Toscana. Y finalmente por este ultimo tratado se despoxa a la Casa de Austria de los dos reynos de Napoles y de Sizilia, de los Presidios de Toscana, de las provincias de Novara y Tortona y se acrece a la Casa de Borbon formidable de Franzia mayor la fuerza con los estados de Baar y Lorena, a la de Borbon de España con los reynos de las Dos Sizilias y, para que sea mayor la violencia, se impone al emperador que a gasto suyo supla y pague al duque de Lorena el importe de las rentas de Baar hasta que llegue¹⁵⁸ el caso de poseher la Toscana. Ningun venzido tiene razon ni justizia si lo ha de juzgar un vencedor, dixo el cordoves Lucano en aquellas voces: *Nulla manus bello, mutato indice pura est*,¹⁵⁹ con que¹⁶⁰ abandonado el emperador de sus antiguos aliados y garantes, sin dinero ni forma de hallar emprestitos, sus provinziias pobres y casi titubeantes, su ministerio consternado de tanta tempestad, sus tropas sin disciplina y sin caudillos, debio ceder a tanta violencia y aceptar la ley que sus enemigos y sus amigos le impusieron.

Muchos en sus discursos han criticado esta paz, vozeando que el desseo del emperador por el matrimonio de su hija primogenita con el serenissimo duque de Lorena le huviese precipitado a tanta condescendencia y otros cargando de timidez, de consternazion y de inconstanzia a su ministerio, han querido suponer defecto de su negociacion el gran desmembramiento que esta augustissima Casa debe sufrir por este infausto tratado. Yo, que no presumo¹⁶¹ entrar en tantos arcanos, conzibo que la tempestad ha sido furiosa, que los pilotos en su principio no supieron regir el timon de la nave que zozobraba, que los errores primeros trahen consequenzias infelizes y que, no sabiendo o no pudiendo continuar seguramente la guerra, es maxima de prudenzia evitarla aun con el termino infausto de la irreparable perdida. Contentemonos con que no aya sido mayor en tantas circunstancias de abandono propio y de los estraños y bastenos la

158. g *corregeix* e.

159. Nulla... est *subratllat*. Traducció: Quan la guerra fa canviar la situació no hi ha cap mà innocent.

160. con que *interlineat sobre y ratllat*.

161. s *corregeix* c.

justificazion substanzial y natural de la guerra en¹⁶² defendernos,¹⁶³ debiendo confesar y creer que culpas nuestras han hecho malograr el universal derecho de la defensa, sin que los enemigos saquen consecuencias de estar inmunes de pecados u de ser inferiores los suyos, pues como dize San Agustin, lib. 16 *De Civit. Dei*, cap. ultimo, las victorias que el pueblo hebreo alcanzó de los enemigos de Dios no eran efecto de las virtudes del vencedor, *ibi: Deo contestante non tam propter merita populi Hebræi, quam propter peccata earum quae debellabantur gentium, illas eis provenisse victorias*,¹⁶⁴ y si concurriendo David y Octaviano Augusto en una misma accion de numerar sus vassallos, a David le costó tan caro castigandole Dios con peste que en tres dias le mató setenta mil hombres (2 *Reg.* cap 24.) y a Octaviano no sabemos que le castigase, debemos creer que Dios por mas zeloso de los que le aman y de los que mas quiere, aya castigado mas severamente nuestras faltas que los mayores de otros.

Este conocimiento y esta resignazion seran muy utiles si se unieren con la enmienda, la qual debe tener con nuestro augustisimo amo el efecto y el fruto por el uso de su justizia premiando al bueno, promoviendo al mejor¹⁶⁵ y castigando al culpado, dando al menesteroso benemerito y retirando su generosidad y su grazia de criminales, de chismosos, de intrigantes malignos y de aduladores asesinos de su justizia y de la verdad. En 11 de abril de 1736 se concluyo nueva convenzion entre el emperador y rey de Franzia por la execuzion de los antezedentes preliminares, connotandose en sus articulos mayores las ventajas de la real Casa de Borbon y de aquella de Savoya su aliada. Dixo bien Comines en sus “Memorias” al capitulo 44 y el Victriano en su “Escolio” alli litera D “que Franzia tiene la cathedra de prima en la escuela de sutileza, artificio y negoziazion”,¹⁶⁶ y asi no es de admirar que vencedora y tratando con alemanes senzillos, candidos y de ingenua sinceridad, extienda el fruto de su poder y de su maquinazion con daño de la Casa augustisima, que debe rezivir la ley porque la faltaron sus amigos o los perdio por no saberlos ligar, qual avria conseguido haziendo la guerra por el Pais Baxo aunque perdiese a Mons y algunas otras plazas.

162. *segueix la ratllat.*

163. *dernos corregeix sa.*

164. *Deo... victorias subratllat.* Traducció: Deu va donar testimoni de que les victòries no eren conseqüència dels mèrits del poble hebreu, sinó més aviat dels pecats dels pobles que eren derrotats.

165. *per mejor.*

166. *que... negoziazion subratllat.*

Ni fue solamente fatal la tempestad por los reynos perdidos, pues fue igual o mayor el daño por la muerte del principe Eugenio de Savoya que casi escondidamente le assaltó la noche del 21 de abril de 1736, heroe verdaderamente heroe, pues a la destreza advertido, añadió la eminenzia de penetrar la voluntad y designios¹⁶⁷ agenos¹⁶⁸ sabiendo zelar los¹⁶⁹ propios,¹⁷⁰ unio con simpatia en su espiritu vivaz, la valentia con la promptitud y con la sutileza del prevenir, su corazon gigante presumia siempre empeños de su tamaño sin que discrepassen lo prudente y lo intrepido en el proponer y en el executar, en su primera accion de comandante contra el turco en Senta, fue su victoria triumpho de la destreza y promptitud mas que de las fuerzas de su exercito, y aunque vazedor siempre, nunca mas triunphante que quando retirandose casi sin gente a Hilbron el año de 1735, supo contener el orgullo de cien mil franceses que no osaron ladrarle, verificandose en esta ocasion que no iva¹⁷¹ solo el que valia por muchos. Halló nueva senda para hazerse mas glorioso sin pelear y descubrio moderno rumbo para ser celebrado con saberse retirar, oponiendo a las numerosas esquadras enemigas en propio temor que las acompañaba en el nombre y fama del que suponian fugitivo. Supo observar su fortuna qual otro Cesar, y asi los empeños que tomo con aparienzias de temeridad salieron frutos de destreza por la antizipada comprehension de su fortuna, ni le faltó en su avanzada edad el desseo¹⁷² de recogerse al sagrado de un honroso retiro antes que probar los desayres de esta diosa Fortuna¹⁷³ que qual muger se encamina a los mozos, pero la necesidad de contener en el Rhin tantos contrarios (unos ciertos y otros escondidos) se sugeto al sacrificio en las ultimas campañas, obedeziendo contra su voto o su razon en edad tan abanzada a las insinuaciones del Cesar por mas que la decadenzia de sus espíritus le anticipaba casi imposible si aplicazion. Conquistó plazas y provincias enteras, pero aun fue mas heroe conquistando voluntades con la literalidad, con la cortesia, con el despexo (alma o vida de toda perfeccion) con un señorío¹⁷⁴ innato, o sea fuerza secreta de imperio que atrahia¹⁷⁵ sin precepto a la obediencia y sin arte a la benevolenzia,

167. y designios *omès del cos i afegit al marge dret per senyal + que hi remet.*

168. os *corregeix a.*

169. os *corregeix a.*

170. os *corregeix a.*

171. i *corregeix v.*

172. *la primera s corregeix c.*

173. Fortuna *subratllat.*

174. *la darrera o corregeix a.*

175. i *corregeix e.*

con un trato libre de sospechas y con una estimacion de todos¹⁷⁶ y de sí mismo sin el vizio de la afectacion, y si como hombre se deslizó en faltas casi inevitables a la naturaleza, y de ellas resultaron inconvenientes que supo la emulacion ponderar por graves y gravissimos, es efecto de la embidia malear aun las perfecciones y hazer grave lo que es leve o tolerable, que en fin no¹⁷⁷ pierde¹⁷⁸ el sol su resplandor por los frequentes eclipses, ni la rosa dexa de serlo y reyna de las flores por sus espinas. Confieso que travesuras de naturaleza conduxeron este gran heroe a condescendencias irregulares en elecciones para la milizia que se conocieron poco acertadas, pero fueron errores emmendables en la autoridad suprema¹⁷⁹ que no serian tan graves quando fueron consentidos, y si se huviesen¹⁸⁰ conocido¹⁸¹ perjudiziales, no avria sido¹⁸² solo el príncipe el que con ceguedad erró, que la critica tambien alcanzaria¹⁸³ al que no la resistio.

He notado las virtudes del príncipe sin esconder sus defectos (mas naturales quanto mas se avanzaba su edad u¹⁸⁴ a no saber corregirlos), pero cotexandolos con sus virtudes observo la justizia con que nuestro augustissimo Cesar supo distinguirlos en el sepulcro y en las exequias portentosas y en la magnificiencia de uno y otro, para que el mundo admire en su justificacion los merecimientos de un heroe que en muchas cosas¹⁸⁵ excedio y en las demas¹⁸⁶ igualó a quantos la fama dexó por inmortales a la memoria de los hombres.

Buelvo aora a las anotaciones de lo ocurrido en este año 1736 como consequenzia de la tempestad sufrida: esta no solamente destruyo los exercitos por mal asistidos y mas de treinta mil hombres enfermos y heridos que murieron¹⁸⁷ por averles faltado medicinas, hospitales y aun paxa para reclinarse (todo efecto del erario consumido y de no saberse encontrar emprestitos por falsos fondos de hypotheca y credito en la Camera) si no es que por necesidad y a quantos por politicos y militares gozaban sus alimentos en la Italia

176. de todos *interlineat sobre* agena *ratllat*.

177. n *corregeix* e.

178. pierde *corregeix* el.

179. *segueix* de quien *ratllat*.

180. huviesen *interlineat*.

181. do *corregeix* eron.

182. avria sido *interlineat sobre* fue *ratllat*.

183. ria *interlineat*.

184. u *interlineat*.

185. en muchas cosas *interlineat sobre* si no *ratllat*.

186. y en las demas *interlineat sobre* a lo menos *ratllat*.

187. que murieron *omès del cos i afegit al marge dret per senyal + que hi remet*.

perdida y en los países hereditarios, los cuales en tres años vivieron sacrificados a la hambre, al sonroxo de no hallar quien fiase y al dolor de perezar sin remedio. Afligiase el ánimo piadoso de nuestro emperador especialmente por los españoles e italianos que en España y en los demás dominios se avian sacrificado por su causa, perdido sus bienes y seguido su real persona y a pesar de las angustias del erario mando aplicar de las angustias del erario, mando aplicar mil florines mensuales de su bolsillo secreto para que se socorriesen los más necesitados, y a este clementísimo socorro se agregó la piedad de muchos cavalleros y personas comodas de Viena que con verdadera charidad socor[r]ieron diariamente toda esta nazione periclitante, que sin estos subditos avria perezido a la vista de su mismo príncipe, siendo cosa notable que componiéndose este infeliz y miserable cuerpo de gentes feroces en la guerra de diferentes provincias y costumbres, en los tres años de tan dura y extrema necesidad, no se oyó un lamento, una queixa o una murmuracion de que alguno de ellos se precipitase al robo ratero u a otro exceso que el de pedir la limosna con civilidad y modestia, sin que de este acto humilde se desdeñasen coroneles, capitanes, cavalleros y gente noble, y sin duda esta moderacion influyó a la ulterior providencia de nuestro Cesar, que por su real compasion quiso proveher a los alimentos de los más necesitados en la forma siguiente:

1. Por los políticos que gozaban pensiones o "diario"

Los que gozaban de mil hasta seiscientos florines, se le señala¹⁸⁸ al mes 30 florines.

Si tienen hijos, para cada uno 5.

Las viudas de estos, que no tienen hijos, 20.

Si estas tienen hijos, para cada uno 5.

Los que gozaban de 500 florines hasta 400, 15.

Si tienen hijos, para cada uno 4.

Las viudas de estos, 10.

Si estas tienen hijos, para cada uno 4.

Los que gozaban de 300 florines hasta 200, 10.

Si tienen hijos, para cada uno 3.

188. s corregeix c.

Las viudas de estos, 10.
Si estas tienen hijos, para cada uno 3.

Los que gozaban de 200 florines abaxo, 8.
Si tienen hijos, para cada uno 2.
Y lo mismo a las viudas de estos y a sus hijos.

Todos los huérfanos, a cada uno 5.

2. *Por los militares.*

Clase primera: Militares que fueron efectivos o agregados a regimientos.

Los generales,¹⁸⁹ al mes 100 florines.

Los coroneles, 50.

Thenientes coroneles, 41.

Sargento mayor, 36.

Ayudante real, 25.

Capitan, 25.

Theniente, 13.

Alferez, 11.

Auditor, 13.

Quartel maestro, 8.

Furriel, 8.

Clase segunda: Oficiales titulados del Consejo de Guerra de Barcelona y Mallorca.

Coronel, 41.

Theniente coronel, 36.

Sargento mayor, 25.

Capitan, 13.

Theniente, 11.

Alferez, 10.

Clase 3: Voluntarios y fusileros.

Coronel, 30.

Theniente coronel, 22.

Sargento mayor, 18.

Capitan, 12.

Theniente, 8-30.

Alferez, 8-30.

189. generales *corregeix* coroneles.

Clase 4: Viudas de militares efectivos.

De general, 50.

De coronel, 25.

De theniente coronel, 20.

De sargento mayor, 18.

De capitán, 12.

De theniente, 10.

De alferez, 8.

Clase 5:¹⁹⁰ Viudas de oficiales titulados.

De general, 25.

De coronel, 20.

De teniente coronel, 18.

De sargento mayor, 12.

De capitán, 10.

De theniente, 8.

De alferez, 8.

Clase 6: Huerfanos de militares.

De general, 6.

De coronel, 6.

De theniente coronel, 6.

De sargento mayor, 6.

De capitán, 6.

De theniente, 6.

De alferez, 5.

Nota: Con observazion que quien ha tenido menos hasta aora, queda con lo que ha gozado precedentemente.¹⁹¹

Confieso que la disposicion cesarea¹⁹² fue justa, perfecta, charitativa y muy conforme al precepto divino que por Isaias,¹⁹³ cap. 58, dize: *Frange¹⁹⁴ esurienti panem tuum, et egenos vagosque induc in domum tuam; cum videris nudum, operi eum, et carnem tuam ne despexeris.*¹⁹⁵ Pero esta que en el animo real fue providenzia, reci-

190. 5 *corregeix* 4.

191. Con... precedentemente. *subratllat*.

192. *la segona* e *corregeix* c.

193. I *corregeix* C.

194. *segueix* nti *ratllat*.

195. *Frange... despexeris subratllat*. Traducció : Parteix el pa amb el famolenc i acull a casa teva els pobres i els transeünts; si veus algú que va despullat, vesteix-lo i no menyspreis els qui són de la teva mateixa carn.

vio achaques de violenta¹⁹⁶ en la improporzion al distribuir y en el modo de executarla, porque con el mismo caudal pudo satisfacerse al merito y a la necesidad de cada uno con su respectiva proporzion, y no se hizo asi mientras a los politicos (que no hizieron igual su sacrificio) se les consideró¹⁹⁷ por si y por sus hijos, y a los militares se les disminuyo el alimento con desprezio de su sangre derramada y de sus antiguos peligros, y no se hizo menzion de sus hijos, pero lo mas reparable es que con la nota ultima se redujo al antiguo estado de su miseria quitandoles lo que les corresponde por el solo motivo de que fueron mal tassados en el “Diario” quando era el tiempo de sanear la antezedente infidelidad. Ni es menos reparable la distinzion de la clase segunda de los militares titulados, porque se debe creer y considerar¹⁹⁸ que el Consexo de Guerra vio de justizia en la gradua-zion que la ciudad de Barzelona tenia privilegio para hacer ofiziales y que los hizo en defensa de los derechos de Su Magestad Imperial y Catholica, y finalmente que el marques de Rubi en Mallorca tenia plenipotenzia para formar regimientos, crear generales y demas ofi-ziales, y reduciendose a cinco o seis los de esta clase, fue poco deco-rosa la distinzion o limitazion de ella. Es muy peligroso y delicado este punto del repartir y por esso debio cautelarse con una junta compuesta de dos ministros de Guerra, de otros dos del Consexo de España y de otros dos de la Camera, y que fuesse presidida de uno de los consexeros de la Conferencia Suprema de Finanzas, por lo que creo firmemente que¹⁹⁹ conozida la desproporcion querrá²⁰⁰ Su Magestad emmendarla por este medio que revea la distribuzion y (con el mismo caudal asignado)²⁰¹ la proporzion con el merito, con las familias y con la necesidad.

No fue menos irregular el modo de la execuzion, no solamente por el que se tuvo en el embarco exponiendo una nazon (perdida por fiel), al pueblo y al concepto de ser expulsas y exiladas sus gentes, si no es por el destino a Panchowa, a Orsova y otros lugares del Bannato de Temeswar, pues con aver puesto la caja del pagamento en Buda con la precision de asistir los interesados²⁰² personalmente

196. ta *corregeix* cia.

197. ó *corregeix* a.

198. y considerar *interlineat*.

199. por lo que creo firmemente que *interlinea sobre y ratllat.t.*

200. querrá *interlineat sobre* deberá *ratllat*.

201. (y con el mismo caudal asignado) *omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal # que hi remet.*

202. los interesados *interlineat*.

a la cobranza de su asignacion mensual avria comparezido providenzia y no destierro y se conseguia sacar de Viena aquellas y las demas familias sin el sonroxo de castigo u de²⁰³ pena, quando era clementissima la disposizion del animo real dirigida a alimentar unas gentes que se avian sacrificado por su causa y por amarle. Parece que el profeta Hieremias, cap. 5, presenta por estos pobres nuevo memorial de agravios en nombre del Summo Dios diziendo su resentimiento con estas voces: *Causam viduæ non iudicaverunt, causam pupilli non di[re]xerunt, et iudicium pauperum et fidelium non iudicaverunt.*²⁰⁴ Aun puede el augustissimo emperador remediar el daño con la junta propuesta que revea y corrija la improporzion con distribuir mexor el caudal mismo y que le coman en Ungria sin la limitazion o pena de confinado, en Orsova, en Panchowa o en otros persilentes lugares donde la salud peligra, la viuda y la donzella viven expuestas, el viejo y el huérfano en abandono y todos sin medicina espiritual ni temporal, y oxala se vea el remedio y la correccion antes que el Summo Dios prorrumpa contra los que concurrieron a la irregularidad en la improporzion y en el modo²⁰⁵ con las amenazas que promulgó a los juezes de Isrrael²⁰⁶ por el profeta Esaias, cap. 10: *Væ qui cundunt leges iniquas, et scribentes iniustitiam scripserunt, ut opprimerent in iuditio pauperes et vim facerent causæ humilium populi mei, ut essent viduæ præda eorum, et pupil[l]os direperent.*²⁰⁷

Observaciones sobre el publico presente syxtema.

Hasta la paz de Munster peleaban las dos reales Casas de Austria y de Borbon en Europa y sus armas servian a igualar su dominacion y su poder para mantener en el resto de la Europa la libertad, y quando alguna de ellas iva a ganar superioridades salian ingleses a contenerla, siendo arbitros de la paz y medios de la moderazion. Pero desde aquel tratado de Wesphalia o sea de Munster hasta el de Riswik se avanzo la Casa de Borbon en Franzia a la mayoria con aver conquistado ella sola²⁰⁸ en el espacio de quarenta años contra las

203. castigo u de *interlineat*.

204. *Causam... iudicaverunt subratllat*. Traducció: No han fet justícia a la vídua, no han defensat la causa de l'orfe, no han estat justos amb els pobres i els fidels.

205. *segueix perèntesi clos superflu*.

206. *per* Israel.

207. *Væ... direperent subratllat*. Traducció: Ai d'aquells que han promulgat lleis iniquès i que han escrit i escrit sentències injustes per a oprimir els pobres en el tribunal i per a fer violència contra els humils del meu poble, per a aclaparar les vídues i saquejar els orfes.

208. ella sola *interlineat*.

fuerzas de todos los demas reyes, potentados y republicas de Europa, ocho provinziias soberanas y en ellas dos arzobispados, nueve obispados, treinta plazas de las mas fuertes del mundo, setenta ciudades y mas de tres mil villas y lugares, y con el tratado de Utrecht se aumentó el poder de esta Casa en un segundo ramo de ella aumentando y reteniendo²⁰⁹ la España y las Indias. Con el de la Quadruple Alianza se pensó en establezer dentro de Italia otro tercer ramo de la real familia de Borbon con²¹⁰ los dominios de Parma, de²¹¹ Placenzia y de Toscana, y oy con el tratado de Viena de 3 de octubre de 1735 se le aumenta el poder con Napoles y Sicilia, y a la Corona de Franzia el tan deseado dominio y soberanias de los ducados de Baar y de Lorena. Quien puede dudar que con esta real Casa de Borbon se aya establecido la superioridad en fuerzas, en rentas, en dominazion de los mares Oceano, Mediterraneo, Jonio y Adriatico? En la situazion contigua que assegura immunes los costados de toda ofensa y abre caminos a ofender a los demas? Quien dudara que sus riquezas se hazen comunicables con el comercio unido? Que los tesoros de Indias sean comunes? Y que finalmente pueda²¹² ser²¹³ uno el designio y el imperio por la monarquia universal?

Esta innegable verdad se todos conozida y de ninguno contrastada obligaria por interes comun a vivir unidos entre si a la defen-
sa (y aun a la recuperazion de lo perdido) los demas potentados de Europa, pero los artificios de la Franzia, unas vezes amenazando, otras alagando, han introduzido casi la maxima division entre los principes del imperio y entre ingleses y hollandeses con pretensiones e intereses parziales que conspiran a su ruyna. Bien lo ha dicho la experiencia en esta ultima guerra, pues declarandose neutrales Babiera, Colonia y Palatin[ad]o por descontentos de la Casa de Austria y de la de Prusia, han contribuido al triumpho de los franzeses, sus comunes enemigos. Pareze que lo veia el profeta Micheas, cap. 7, quando dixo: *Omnes in sanguine insidiantur, vir fratrem suum ad mortem venatur.*²¹⁴

209. aumentando y reteniendo *omès del cos i afegit al marge dret per senyal + que hi remet.*

210. con *interlineat. Segueix a ratllat.*

211. de *interlineat.*

212. pueda *interlineat.*

213. r *corregeix a.*

214. Omnes... venatur *subratllat.* Traducció : Tothom posa zitzània dins de la seva mateixa família, l'home persegueix el seu germà fins a la mort.

Los ingleses y holandeses, mas mercantes por su utilidad que estadistas por su conservazion, abandonaron la causa comun en el interes y propia por las garantias, verificandose en ellos lo que dixo Aristoteles, lib. 8 *Ethic.*, cap, 4 : *Qui sunt ob utilitatem amici, hi simul cum utilitate dissolvuntur, non enim se se mutuo, sed utilitatem amabant.*²¹⁵ Y por lo mismo venzidos de la codizia y del interes particular abandonaron su conservazion y su misma fee conforme a lo que escrivio san Pablo, 1 *Thimot.*, 6: *Radix omnium malorum est cupiditas, quam quidam*²¹⁶ *appetentes erraverunt a fide.*²¹⁷

Sola, pues, la augustisima Casa de Austria vive sujeta a las desmembraciones y el exterminio, teniendo a una parte el formidable poder de la Porta Othomana y en Europa aquel superior de la Casa de Borbon por el Rhin, por Flandes y por Italia. Ni es menos peligrosa la situacion de sus dominios por la distancia de ellos entre si y por la vezindad de la Baviera y de la Saxonia, cuyos duques deben ser sospechosos a la Casa de Austria mientras esta²¹⁸ no tuviese sucesion masculina, a todo lo qual se añade que, siendo pobres los dominios hereditarios sin comercio ni manufacturas, el erario es limitado, la dignidad imperial dispendiosa y por lo mismo dificil la manutencion de tropas numerosas las quales son necesarias por la respectiva distancia de los estados que deben guarnezer. Los vinculos de amistad y de alianza con la czarina (de que ingleses y holandeses se muestran rezelosos) son necesarios y utiles a la Casa de Austria por la seguridad²¹⁹ y defensa contra el Turco, pero no son de naturaleza permanente o durable, dependiendo de la voluntad de los czares *pro tempore* que con su grande y despotico regimen pueden alterar el presente syxtema con designios de ambiziosa extension sobre los dominios del norte en Europa u de la Porta Othomana a los confines de Ungria, siendo cierto que el poder moscobita seria muy sospechoso a la Casa de Austria si llegase a ser vezino por Moldavia o Valachia, mientras por ser los czares protectores de los cismaticos griegos de que abundan la Ungria, la Servia, la Transilvania, Bosnia y provincias vezinas,²²⁰ seria fазil a la Rusia²²¹ empeñar a su favor los mismos

215. Qui... amabant *subratllat*. Traducció : Els que estan units per l'interès, amb l'interès se separen, i és que no cercaven el bé comú sinó l'interès de cadascú.

216. a *corregeix* e.

217. Radix... fide *subratllat*. Traducció: L'arrel de tots els mals l'avarícia, per la qual alguns cobejosos han dubtat de la fe.

218. esta *interlineat*.

219. *segueix* del norte *ratllat*.

220. *segueix* les *ratllat*.

221. a la Rusia *omès del cos i afegit al marge dret per senyal + que hi remet*.

vasallos de la Casa de Austria con los pretextos de religion que harian mas peligrosa la guerra.

Sobre este complicado syxtema creeria nezessaria la union firme y estable de la Casa de Austria con ingleses y holandeses y aun con los portugueses²²² mediante los vinculos de la comun y reciproca seguridad que no dexaren en contingencia los socorros comunes en qualquiera caso de defensa respectiva y para evitar todo escollo de desconfianza, seria preciso conciliar desde luego los intereses reciprocos y allanar los motivos de quejas o resentimientos precedentes, pues quando la Casa de Austria tuviesse seguridades de esta union y la de Borbon las considerasse ciertas, se contendria en sus designios o se expondria a padezer una guerra comun que la disminuira el poder, siendo innegable que solamente esta confederacion firme e immutable en sus efectos, podra conservar la Casa de Austria en sus estados y sucesion,²²³ la de Hannover en Inglaterra, la republica de Hollanda en su libertad y la familia real de Braganza en la Corona de Portugal.

Pero quando se considere dificil esta confederacion o contingentes sus efectos en la falta de fee, como succedio en Utrecht y aora, debera el emperador nuestro augustisimo amo buscar en sus propios emulos las rayces de su seguridad o, a lo menos, que sean mas distantes los peligros o menor el perjuizio en el tracto succesivo. Digo esto porque quando la Casa de Austria no tenga en sus firmes amigos y aliados a ingleses, holandeses y portugueses, vive expuesta a las assechanzas de la Casa de Borbon en todas sus ramas, y seria el medio mas propio ganarse aquella de España y de Italia con vinculos de seguridad, aunque fuesse preciso assentir al matrimonio tan deseado de la reyna Farnesia entre la serenissima archiduquesa Mariana y el infante don Carlos, nuevo rey de las Dos Sicilias. Confieso que este es un recurso muy violento y muy contrario a la Europa, y no menos repugnante a la maxima de nuestro augustisimo Cesar en el establezimiento de la sucesion sobre la Casa de Lorena de cuya varonia tuvo su origen la familia de Abspurg, pues siguiendo el syxtema del primer matrimonio del duque de Lorena seria natural el segundo entre el principe don Carlos de Lorena y la serenissima archiduquesa Mariana como un fiador o seguridad de la sucesion de ambos u de alguno de

222. y aun... portugueses *omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal + que hi remet.*

223. en sus estados y sucesion *omès del cos i afegit al marge dret per senyal + que hi remet.*

ellos con establecer reciprocos los casamientos en la descendencia de ambos hermanos y hermanas, y por lo mismo considero que nunca convendra condescender al matrimonio propuesto con el infante don Carlos de Borbon si no es en el caso extremo que, comunicado el pensamiento de la alianza a ingleses, holandeses y portugueses y el modo de las seguridades en sus efectos, se vea dificil o contingente o menos firme la confederacion, y aun en este caso de total desengaño deberia pensarse seriamente en las condiziones y cautelas de este matrimonio, entre las quales, ademas del cumplimiento de los subsidios acordados en el 1725 y de su continuazion y de la liquidazion de las deudas que en Flandes tocan al rey de España,²²⁴ serian muy propias las siguientes:

Primera: Que el emperador asigna por dote a su hija en este matrimonio las rentas dotales que a Su Magestad Imperial y Catholica pertenezan en España y de que se hara especificazion, obligandose el esposo a su indemnidad y seguridad para el caso de restituzion.²²⁵

Segunda: Que Su Magestad Imperial y Catholica renunzia al infante don Carlos de Borbon su yerno en propiedad los reynos de las Dos Sicilias y le renunzia todos los derechos que aora y en lo sucesivo tiene y tuviere a la España e Indias y a las islas y reynos a ellos adjacentes, con esta limitazion que en caso de muerte sin hijos de qualquiera de los dos, esposo y esposa, retenga el reyno de Napoles el que superviviere, conforme a la capitulazion matrimonial²²⁶ que en el año 1415 se hizo entre la reyna doña Juana de Napoles y el infante don Juan de Aragon.

Terzera: Que el infante don Carlos de Borbon sea declarado por sus padres (y con la previa renunzia de su hermano el principe de Asturias) por rey de toda la Corona de Aragon, a saber, del reyno de Aragon, de Valenzia, Cataluña, Mallorca, Sizilia y Cerdeña (aunque sea menester dexar el titulo de tal rey al duque de Savoya y pagarle alguna prima por una vez)²²⁷ y sea²²⁸ puesto en posesion de ellos y de una porzion de las Indias para mantener su respectivo comerzio, y faltando su hermano sin sucesion lexitima, entre a la posesion y propiedad de los reynos de Castilla y de Indias como su lexitimo sucesor para tenerlos unidamente.

224. además... España *omès del cos i afegit al marge dret per senyal + que hi remet.*

225. para el caso de restituzion. *escrit d'una altra ploma.*

226. matrimonial *interlineat.*

227. (aunque... vez) *omès del cos i afegit al marge dret per senyal + que hi remet.*

228. *sea interlineat.*

Quarta: Que la serenísima archiduquesa Mariana, dándose por satisfecha del dote, renunzie a qualesquiera otras pretensiones, y lo mismo su esposo respectivamente a los estados de la Casa de Austria, aceptando ambos y jurando la observanzia de la Pragmatica Sanzion de la sucesion austriaca, que debiera inserirse en las capitulaciones matrimoniales y pasarse por las Cortes respectivas y por²²⁹ la Dieta del imperio.²³⁰

Quinta: Que los reyes de España y principe de Asturias acepten, juren y sean garantes de la dicha Pragmatica Sanccion²³¹ de la sucesion austriaca.

Sexta: Que efectuado el matrimonio y puesto el infante don Carlos en la posesion de rey de la Corona de Aragon, pueda el rey Phelipe V su padre purificar la abdicacion de los reynos de Castilla y de Indias en su hijo el principe de Asturias con la solemnidad de las Cortes.

Septima: Que en observanzia de la Pragmatica Sanccion de la sucesion austriaca del año 1713, siempre que faltare al emperador la sucesion masculina entre en la herencia y sucesion de los estados que Su Magestad Imperial y Catholica y de la Casa de Austria posehe y poseyere la serenísima archiduquesa Maria Theresa su hija primogenita y su descendenzia lexitima al tenor de la dicha Pragmatica Sanccion, y en el caso que faltare la propuesta descendenzia suceda uno de los hijos y descendientes *pro tempore*²³² de la serenísima archiduquesa Mariana con esta circunstanzia precisa y taxativa que no pueda un solo principe poseher los estados hereditarios de la Casa de Austria y al mismo tiempo los reynos de España e Indias, o los de la Corona de Aragon y el reyno de Napoles,²³³ evitando por este medio todo inconveniente, de forma que en este caso deba el primogenito elegir la soberania de España e Indias con sus accesorios si huviere llegado el caso de averse unido las Coronas de Castilla y Aragon, o bien en caso de estar separadas y poseher el descendiente legitimo de otra serenísima archiduquesa qualquiera de las dos Coronas, resolverse o retenerla o passar a Alemania al goze de los estados hereditarios, passando *ipso iure et facto* al segundo o proximo sucesor el goze y posesion de los estados que no huviere elegido el primogenito

229. y pasarse... y por *interlineat*.

230. la Dieta del imperio *omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal + que hi remet*.

231. *per* Sancion.

232. y descendientes *pro tempore interlineat*.

233. y el reyno de Napoles *interlineat*.

para si y su descendencia, porque nunca han de unirse en un mismo principe unos y otros dominios por las gravissimas consideraciones que se tuvieron presentes en los tratados desde el 1713 para establecer la separacion de las dos Coronas de Franzia y de España, y asi debiera establecerse con iguales cautelas en el caso propuesto y baxo el juramento de unos y otros.

Octava: Que en consecuencia de lo arreglado y por la inviolable observanzia de ello para sus casos, quede establezida una reciproca, perpetua y firme alianza defensiva entre el emperador, el rey de España, en nuevo rey de la Corona de Aragon y el duque de Lorena como marido de la serenissima archiduquesa Maria Theresa,²³⁴ obligandose unos y otros al sostenimiento de los²³⁵ estados respectivos²³⁶ y de los derechos que de ellos les derivan y que puedan entrar en la misma alianza y garantias el rey de Portugal y los demas reyes y potentados de Europa que seran excitados y gustaren aceptarla,²³⁷ con la reciproca cautela de la defensa de sus estados contra qualquiera que pensare insultarlos.

Nona: Que a contemplacion de este matrimonio y de los deseos del emperador a satisfacer los grandes daños que padezio la Corona de Aragon en la guerra desde el 1700 por la sucesion a la monarquia de España, sean restablezidas las Cortes Generales de Aragon, Valenzia, Cataluña y Mallorca en su antigua autoridad, y los reynos en sus privilegios, leyes, fueros y estatutos o ritos fundamentales, con la sola circunstanzia que permaneziendo en el erario regio el uso y fruto de las rentas reales y regalias de su soberania, quede establezida por cada reyno la dotazion fixa de sus cargos a favor del erario por via de contribuzion segun sus respectivas fuerzas, a saber, por el reyno de Aragon la quota de 550 mil ducados cada año, por el reyno de Valenzia setezientos mil ducados annuos, por el principado de Cataluña novezientos mil ducados y por el reyno de Mallorca e isla de Ivizza ciento y cinquenta mil ducados, que componen la renta y dotazion annua de dos millones y trezientos mil ducados, los cuales deberan ser repartidos por las cortes respectivas de cada reyno sobre los vassallos de cada uno en los territorios *per aes et libram*²³⁸ y en los bienestantes y demas industriosos *pro modo facultatum*²³⁹ para

234. re *corregit entre The i sa.*

235. los *corregeix uno.*

236. o *corregeix a.*

237. *segueix obli ratllat.*

238. *per... libram subratllat.*

239. *pro... facultatum subratllat.*

la igualdad de justizia, en que han de ser juezes las mismas Cortes Generales por sus lexitimos deputados y al cargo de estos el pagamento en las arcas reales.²⁴⁰ Y si por nueva urgente necesidad el rey pidiere algun subsidio a los²⁴¹ respectivos reynos, se execute por sus Cortes Generales en la misma forma que se practicaba con los reyes antiguos para los donativos voluntarios.

Decima: Que en consecuencia de todo se publique amnistia general en España, en Napoles, Sizilia y demas partes y se ordene pena de la vida y de infamia, que no puedan ser injuriados ni maltratados los que siguieron el uno o el otro partido, declarandolos buenos vassallos y capaces al servizio y a ser empleados segun sus talentos, y que a todos sean restituidos sus bienes, haziendas, rentas, efectos, oficios, benefizios, feudos y otra qualquiera cosa que les pertenezca por derecho de sangre o provision lexitima del que posehia entonzes los respectivos reynos, exceptuando solamente las concesiones graziosamente²⁴² por via de expectativa o futura que no fueran²⁴³ purificadas en tiempo,²⁴⁴ pues quedara en el arbitrio del rey que entra a gozar la soberania el annularlas o confirmarlas, y solamente por las futuras de titulo oneroso les debera restituir el prezio quando no las confirmare.

Undecima: Que esto mismo se practique en los estados de Parma y de Plazenzia y de Milan²⁴⁵ que quedan a la Casa de Austria, comprendidos los alhodiales de dichos estados situados en ellas y su respectivo patronato, sin que pueda pretender cosa alguna en ellos la serenissima reyna doña Isabel Farnesse ni su descendenzia.

Duodecima: que para evitar en lo succesivo todo pretexto de controversia, sospecha u desconfianza, se demoliran las fortificaciones de Orbitelo, Montefilipo, Puerto Hercules en²⁴⁶ la Toscana y la de Puerto Longon en la Elva, consolidandose su dominazion en aquella del gran duque don Gaston²⁴⁷ y en adelante en la del duque de Lorena que deve aver aquellos estados por equivalente de los ducados de Baar y Lorena cedidos al rey Stanislao y a la Corona de Franzia, o

240. y al... reales *omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal + que hi remet.*

241. o *corregeix a.*

242. *graziosamente interlineat.*

243. *ran interlineat.*

244. que no... tiempo *omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal + que hi remet.*

245. y de Milan *interlineat.*

246. n *corregida sobre l'enllaç e-la.*

247. don Gaston *interlineat sobre que ratllat. Segueix en ratllat.*

bien tocaran²⁴⁸ al emperador en caso de dar de sus dominios el equivalente al mismo duque y a su Casa.²⁴⁹

*Articulo secreto.*²⁵⁰

Decimaterzia: Que si en el caso de faltar el rey de Cerdeña, duque de Savoya, al tratado ultimo de paz u dando causa por su rotura a la guerra, se recuperaren por el emperador o por su sucesor en la Casa de Austria²⁵¹ con el auxilio y asistencia²⁵² de los reyes de España u de Castilla y de Aragon las provinziias de Alexandria, Lumelina, Valdesesia, Monferrato [y] Mantuano cedidas en el 1703 y las de Novara y Tortona con las demas tierras²⁵³ cedidas en el ultimo tratado del 1735 a la Casa de Savoya, en tal caso el duque de Lorena se contentara de ceder al infante don Carlos de Borbon y a su descendenzia los estados de Toscana en su naturaleza feudal, reteniendo para si y a su descendenzia y Casa de Lorena en su respectiva feudalidad las dichas provinziias²⁵⁴ de Alexandria, Lumelina, Valdesesia, Monferrato, Tortona y Novara con las demas tierras,²⁵⁵ como equivalentes a la Toscana y a los ducados de Baar y de Lorena cedidos al rey Stanislaio y Corona de Franzia, y esto mismo se entienda con el emperador y su sucesor por el caso que huviese²⁵⁶ dado el equivalente en los Países Baxos o la otra parte al duque de Lorena y a su Casa pues entonces el emperador²⁵⁷ cedera los estados de Toscana al infante, reteniendo las provinziias cedidas al duque de Savoya desde el 1703 hasta ahora.²⁵⁸

Todas estas condiziones que se dirigen a dividir las dos Casas de Borbon entre si y a enervar las fuerzas con repartir los estados, a interesar la Casa de España en el sostenimiento de la establezida sucesion austriaca con la esperanza que produze el derecho en la descendenzia de este segundo matrimonio, sirviendo mas a hazer re-

248. tocaran *interlineat*.

249. o bien... su casa *continua afegit al marge dret fora del cos*.

250. Articulo secreto *interlineat*.

251. o por... Austria *omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal + que hi remet*.

252. y asistencia *interlineat*.

253. con las demas tierras *omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal + que hi remet*.

254. *segueix* y tierras *ratllat*.

255. con las demas tierras *interlineat*.

256. *per* huviese.

257. en emperador *interlineat*.

258. y esto mismo... hasta aora *en dues ratlles interlineades que continuen al marge dret fora del cos*.

moto el peligro que a la seguridad ulterior, y como no puedo olvidarme de los daños que ha causado a la Europa, a la Casa de Austria y a la monarquía de España el matrimonio entre la infanta Maria Theresa y el rey Luis XIV, por mas expresivas cautelas que contuviese su tratado en las renunzias ni sean diferentes para el sucesso las contingenzias, me detiene el peligro prevenido y llego a temerle casi igual, por mas que el matrimonio del serenísimo duque de Lorena pronostique fecundidades copiosas, porque desde el conzebir hasta el nazer son contingentes los riesgos y desde el nazimiento hasta la edad de procrearse consideran mayores, y en esto y semejantes razones fundó el sabio señor Joseph Gonzalez su dictamen contra el matrimonio de la infanta Maria Teresa en Francia y llegó a titubear el Consexo de Estado de España para la resoluzion, que si bien establezio el casamiento por el temor a la potencia de Franzia y por la bondad con que el primer ministro don Luis de Haro, marques de [E]liche se dexo conducir del astuto cardenal Mazarini al tratado en los Pyrineos, siempre se conozieron los peligros o los engaños de el, explicados del prudente viejo Gonzalez en su voto y purificados en el curso de pocos años con averse ocupado la Casa de Borbon los dominios de la España. Y por lo mismo vuelvo a repetir que ante todas cosas es preziso asegurarse con ingleses y hollandeses que la propuesta firme alianza u bien del desengaño, y en este ultimo caso podra pensarse en el matrimonio entre el infante don Carlos de Borbon y la serenísima archiduquesa Mariana con las condiziones propuestas sin ceder en la menor de ellas como essenzialisimas a hazer mas distante el peligro.

Ni sera fuera de proposito reservar en este caso al principe don Carlos de Lorena como un fiador de la sucesion austriaca para cassarle segun las contingenzias (a que la humanidad está expuesta) con la princessa que ulteriormente huviere mas proxima de la Casa de Austria, esto es con hija de la misma serenísima archiduquesa Maria Teresa quando la huviere o con ella misma si quedare viuda (lo que Dios no permita), porque el prevenir estas contingenzias es observazion prudente, dexando el suceso a la Divina Providenzia por quien los reyes reynan y las sucesiones se conservan. Y en qualquiera caso sera medio de seguridad a la Casa de Austria hazer todo empeño en la regurosa²⁵⁹ administracion de justizia que es luz de todo acierto,²⁶⁰ restablezer sus finanzas, mexorar sus tropas en disciplina,

259. *per rigurosa.*

260. *hazer... acierto omès del cos i afegit al marge dret per senyal + que hi remet.*

en²⁶¹ capitanes, coroneles, generales y caudillos y en direccion politica y economico-militar,²⁶² porque si sus emulos le vieren justo²⁶³ y armado²⁶⁴ con tropas acreditadas temeran el riesgo, y no faltaran al emperador y a su sucesor aliados si les vieren prevenidos y²⁶⁵ cuydadosos por su conservazion.

Y ya que anticipé los peligros del matrimonio entre la serenissima archiduquesa Mariana y el infante don Carlos de Borbon, razon será observar (por el caso de ser preziso con el abandono de las potencias maritimas)²⁶⁶ las probables ventaxas que de el pueden resultar y conzebirse. La primera,²⁶⁷ que divididas las dos Coronas de Aragon y de Castilla en la forma propuesta, por aora se haze menos recelable el poder de estos dos ramos de la Casa de Borbon y se da tiempo a que la augustisima de Austria se restablezca, y si quedaren separadas, tendra mas seguridad el reyno de Portugal.²⁶⁸ La segunda,²⁶⁹ que aun quando ambas Coronas se unan en el infante don Carlos, este, con la esperanza de que un dia llegue el caso de que alguno de sus hijos pueda passar a la sucesion austriaca, procurará sostener por su propio interes²⁷⁰ la primogenita de la Casa de Austria contra qualquiera desmembracion que puedan intentar la Francia, la Baviera o la Saxonía, y cierto es que la Franzia por este matrimonio no asistira a este segundo ramo de su Casa por no verle tan elevado y esto sirve a unirle con la de Austria.²⁷¹ La tercera,²⁷² que esto sera mas fazil por el manexo de la misma serenissima archiduquesa Mariana, hallandose instruida y asistida de ministro sabio,²⁷³ pues en la limitada capacidad del infante sera mas natural la superioridad de esta prinzeza para la direccion de su marido. La quarta,²⁷⁴ que pudiera suceder que el matrimonio del infante con esta serenissima archiduquesa procreasse solamente hija o hijas, y como estas heredan en España por

261. *segueix coroneles ratllat.*

262. *la darrera o corregeix a.*

263. *justo interlineat.*

264. *segueix y ratllat.*

265. *repeteix y.*

266. (por... maritimas) *omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal † que hi remet.*

267 primera *subratllat.*

268. y si... Portugal. *omès del cos i afegit al marge esquerre per senyal + que hi remet.*

269. segunda *subratllat.*

270. por su propio interes *interlineat.*

271. y cierto... Austria *continua al marge dret fora del cos.*

272. tercera *subratllat.*

273. y asistida de ministro sabio *interlineat.*

274. quarta *subratllat.*

ley fundamental, seria facil casarla con algun hijo de la serenissima archiduquesa Maria Teresa y entrar la Varonia de Lorena en la España e Indias, y quando faltase varon a la Casa de Austria seria fazil manexar el matrimonio con varon²⁷⁵ de la Casa Real de Portugal y sacar la España e Indias de aquella de Borbon reduziendo las cosas al syxtema del rey don Fernando el Catholico, que seria provechoso, util y sin sospechas de hermandad, qual se conzibieron desde el emperador Carlos V, pues si bien se considera los antiguos reyes de España desde don Ramon, hijo del conde²⁷⁶ de Borgoña Guillermo, que casó con doña Urraca, fueron de la Casa de Valois de Franzia y no por esso dexaron de sostener sus intereses separadamente contra ella.²⁷⁷ Y finalmente si por este matrimonio se consiguiere la abdicazion del rey Phelipe, cesarian las ambiziosas intrigas de la Reyna Farnesia y seria mas fazil que ingleses y holandeses, con el cebo del comercio de España e Indias, contribuyesen al sostenimiento del infante don Carlos y de la sucesion austriaca contra los designios de Franzia, de la Baviera y tal vez de la Saxonia. Con todo esso siempre convendra cautelar los²⁷⁸ accidentes²⁷⁹ y rendirse a la Divina Providenzia, porque en las contingenzias²⁸⁰ humanas el hombre pone y Dios dispone.²⁸¹

Nota:

En el caso de venir al matrimonio, es menester capitular *ante omnia*²⁸² que la España pague los subsidios caydos, los intereses cargados en Flandes a favor de holandeses por deudas de la Corona de España,²⁸³ y seis millones de florines a lo menos para descargar la Camera Imperial de los empeños hechos en esta ultima guerra o que los tome sobre si con la eviccion del erario imperial, y sostener las otras condiciones propuestas y explicadas antecedentemente [...]

275. v *corregeix* b.

276. conde *corregeix* duque.

277. pues si... contra ella *omès del cos i afegit als marges esquerre i inferior per senyal + que hi remet.*

278. o *corregeix* a.

279. accidentes *interlineat sobre contingenzias ratllat.*

280. contingenzias *interlineat sobre cosas ratllat.*

281. el hombre... dispone *subratllat.*

282. ante omnia *subratllat.* Traducció: Primer de tot.

283. intereses... España *omès del cos i afegit al marge dret per senyal + que hi remet.*

8

Carta del comte Juan Amor de Soria al comte de Cervellón.

RAH. Ms. 9/4770

Exmo. Señor

Despues de mi arrivo a esta soledad, he debido descansar de la fatiga que Viena me causó casi sin provecho, pues fue poco lo que pude recoger del banco y solamente me quedó la esperanza de sacar algun fruto con el tiempo.

Ayer formé las reflexiones sobre el consabido escrito del año 1734 y las remito a Vucencia para que, al margen de la copia que quedó en su poder, las haga poner Vucencia en el lugar correspondiente. Bien supongo diligencia inutil qualquiera discurso sobre el assumpto, porque nuestra corte piensa a lo presente y no a lo futuro, política que se observa en Alemania, quando ven que los franceses obran siempre con las lineas tiradas a lo por venir. A mi me ha tocado obedezzer a Vucencia, no obstante que conozco vano nuestro cuydado, o sea nuestro desseo por las ventaxas de una Casa por la qual perdimos con proporzion lo que cada uno pudo perder, y si bolviese el caso, no rehusaría executar lo mismo, aunque aya sido tan fatal el fruto de las fatigas de casi treinta y seis años, pero el mundo no paga con otra moneda, y oxalá que el desengaño baste para tomar el camino de la verdad que no puede engañarnos.

Me repito a los pies de mi señora la condesa y de las señoras fraylas, y reytero a Vucencia mi reconocimiento y mi veneracion. Dios guarde la excelentissima persona y casa de Vucencia, como le pido y encomiendo.

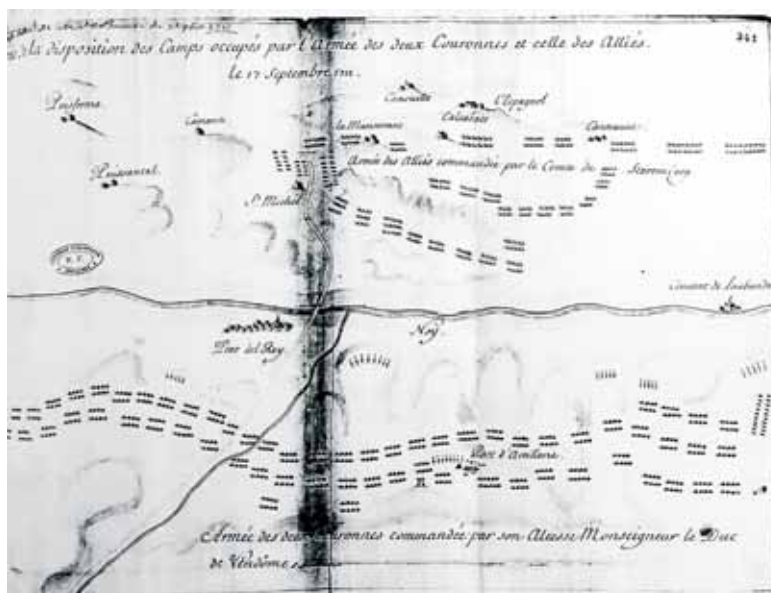
Eysenstadt, mayo 10 de 1742.

A los reales pies de Vucencia
su mas obligado y rendido servidor

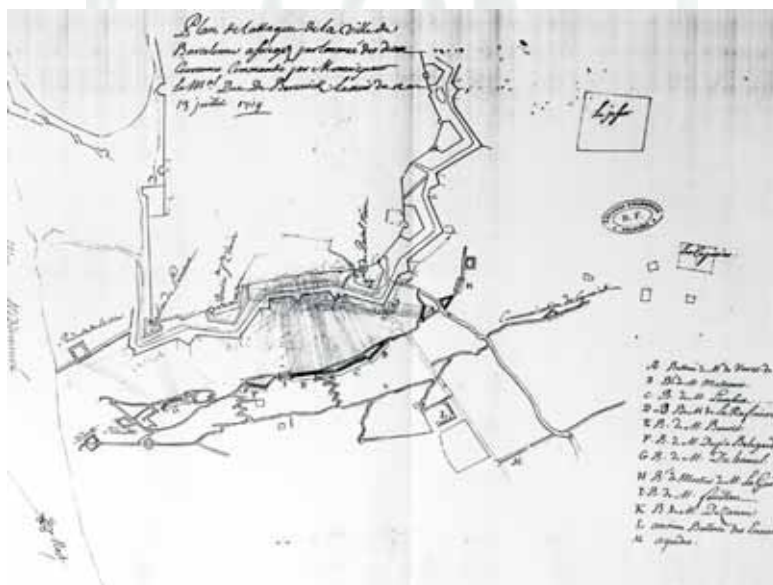
Amor de Soria (*subscripció*)

Exmo. Sr. Conde de Cervellon.¹

1. Joan Basili de Castellví i Coloma (? - València 1745), marquès de Villatorcas, comte consort de Cervelló i de Bunyol. El 1717 Carles VI havia agregat la grandesa d'Espanya al seu comtat de Cervelló (N. del T.).

Disposició de l'exèrcit dels aliats, a les ordres del comte d'Starhemberg, i del borbònic, sota el comandament del duc de Vendôme, als Prats de Rei (Anoia), el 17 de setembre de 1711 (MAE CPE, 211, f. 341). Fotografia d'Adrià Costa.

Pla d'atac de la ciutat de Barcelona pel duc de Berwick, el 13 de juliol de 1714 (MAE CPE, 235, f. 263). Fotografia d'Adrià Costa.

Façana de la casa de Ramon de Vilana Perlas al carrer Regomir de Barcelona. Fotografia d'Adrià Costa.

Detall de la portalada barroca de la casa de Vilana. Fotografia d'Adrià Costa.

Detall de la portalada barroca de la casa de Vilana. Fotografia d'Adrià Costa.

Relleu de perla, al·lusiu al cognom del propietari Vilana Perlas. Fotografia d'Adrià Costa.

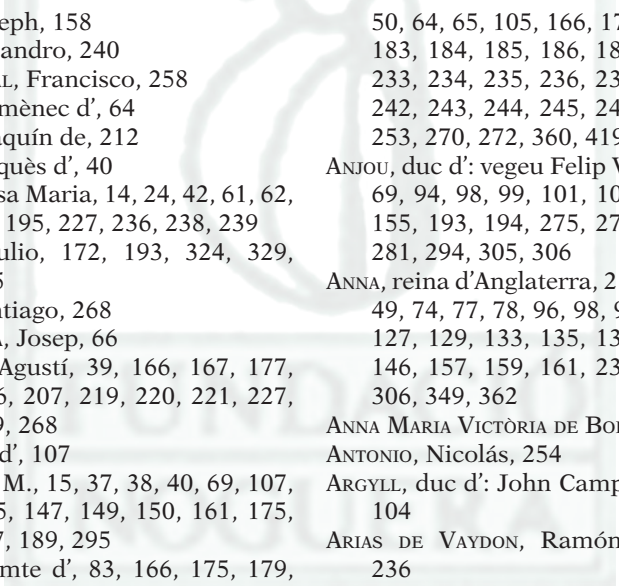

Pati interior de la casa de Vilana al carrer Regomir de Barcelona. Fotografia d'Adrià Costa.

Escut heràldic de Ramon de Vilana Perlas, marquès de Rialp, facilitat per Maria de la Concepción Cuervo y de Figuerola-Ferretti

ÍNDEX DE NOMS DE PERSONES

-
- ADISSON, Joseph, 158
AGUADO, Alejandro, 240
AGUILAR PIÑAL, Francisco, 258
AGUIRRE, Domènec d', 64
AGUIRRE, Joaquín de, 212
AITONA, marquès d', 40
ALABRÚS, Rosa Maria, 14, 24, 42, 61, 62, 68, 167, 195, 227, 236, 238, 239
ALBERONI, Julio, 172, 193, 324, 329, 332, 335
ALBERTÍ, Santiago, 268
ALCANTARILLA, Josep, 66
ALCOBERRO, Agustí, 39, 166, 167, 177, 195, 196, 207, 219, 220, 221, 227, 228, 239, 268
ALÓS, Josep d', 107
ALSINA, José M., 15, 37, 38, 40, 69, 107, 143, 145, 147, 149, 150, 161, 175, 186, 187, 189, 295
ALTHANN, comte d', 83, 166, 175, 179, 191, 192, 203
ÁLVAREZ-OSSORIO, Antonio, 41, 66, 179, 180, 233, 234
AMALRIC, Jean-Pierre, 81
AMELOT, Michel Jean, 31, 37, 45, 154, 324, 335
AMETLLER, Francesc, 107
AMOR DE SORIA, Juan: comte, 26, 27, 50, 64, 65, 105, 166, 175, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 189, 227, 230, 233, 234, 235, 236, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 248, 249, 250, 253, 270, 272, 360, 419
ANJOU, duc d': vegeu Felip V, 12, 25, 38, 69, 94, 98, 99, 101, 102, 103, 140, 155, 193, 194, 275, 276, 278, 280, 281, 294, 305, 306
ANNA, reina d'Anglaterra, 21, 29, 30, 48, 49, 74, 77, 78, 96, 98, 99, 102, 104, 127, 129, 133, 135, 136, 137, 138, 146, 157, 159, 161, 236, 238, 266, 306, 349, 362
ANNA MARIA VICTÒRIA DE BORBÓ, 173
ANTONIO, Nicolás, 254
ARGYLL, duc d': John Campbell, 63, 77, 104
ARIAS DE VAYDON, Ramón, 186, 235, 236
ARMESTO, Ignacio, 256
ARRIETA, Jon, 14, 36, 63, 70, 227, 242, 249, 250
ASFELD, Claude-François, 161, 188
ASSUMAR, comte d': João de Portugal, 127, 128, 129
AUGUST DE SAXÒNIA, rei de Polònia, 234
AUGUST III: vegeu AUGUST DE SAXÒNIA, 234

- BACALLAR, Vicente: vegeu SAN FELIPE, marquès de, 175, 225, 321
- BARCELÓ, Pere Joan, 193, 209
- BASSET, Joan Baptista: general, 51, 75
- BAUDRILLART, Alfred, 18, 19, 90, 149, 150, 152, 153
- BEDMAR, marquès de, 127, 128, 129, 287, 288
- BELMONTE, Cabral de, 252, 384, 385, 393
- BELTRÁN, Montseirat, 65
- BÉLY, Lucien, 21, 22, 23, 25, 28, 29, 32, 33
- BEMFORD, baró de, 159, 165
- BENEDIKT, H., 182
- BENJAMIN, Walter, 230, 231
- BERARDO, Francesc de: vegeu MONTNEGRE, marquès de, 145, 147, 165
- BÉRENGER, Jean, 27, 32, 33, 57, 71, 81, 172, 175, 176, 177, 185, 219, 266
- BERRY, duc de, 100
- BERWICK, duc de: James Fitzjames, 81, 103, 115, 120, 121, 122, 123, 124, 139, 140, 156, 157, 159, 161, 162, 165, 185, 237, 269, 292
- BÉTHENCOURT, Antonio de, 30
- BIGLAND, John, 19, 27, 163
- BINGLEY, 136, 137, 289, 291, 292, 294
- BLACK, Jeremy, 17, 19, 26, 32, 102, 108, 153, 172, 195
- BLANNING, T. C. W., 19
- BOLINGBROKE, vescomte: vegeu SAINT-JOHN, Henry de, 24, 28, 33, 79, 87, 97, 100, 103, 109, 110, 111, 122, 125, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 157, 266
- BONNAC, marquès de, 24, 25, 234
- BORRÀS, Joan Pau, 220
- BOTTINEAU, Yves, 18
- BOUFLERS, marquès de, 91
- BOURK, Tobías de, 45
- BOURNONVILLE, duc de, 201, 341
- BRANCAS, marquès de, 27, 115, 116, 117, 118
- BRICHFEUS, Pere, 166
- BROAK, 236, 238
- BRUNSVIC, vegeu ISABEL TERESA DE, 27, 64, 148
- BUBB, George, 30
- BUSTANZO, José Octavio, 252
- CAISLUS, marquès de, 188
- CAMPILLO, José, 239, 258
- CAPDEFERRO, Josep, 14
- CAPMANY, Antoni de, 15
- CARLES D'ÀUSTRIA, Arxiduc: vegeu CARLES III i CARLES VI, 12, 17, 125, 178, 268, 305
- CARLES DE BORBÓ, 204, 205, 210, 236
- CARLES DE LORENA: vegeu CARLOS DE LORENA, 237, 410
- CARLES DE NEUBOURG, príncep, 78
- CARLES DE PORTUGAL, 237
- CARLES III, Arxiduc d'Àustria: vegeu Carles VI, 11, 12, 18, 19, 22, 24, 25, 27, 30, 37, 38, 39, 41, 43, 49, 50, 51, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 65, 73, 74, 75, 76, 77, 84, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 108, 121, 122, 141, 179, 220, 266, 267, 268, 269, 271, 309, 310, 315, 318
- CARLES II D'ESPANYA, 20, 35, 38, 112, 126, 221, 243, 303, 315
- CARLES V, emperador, 77, 83, 259
- CARLES VI: vegeu Carles III, 11, 12, 19, 25, 26, 33, 57, 78, 82, 83, 86, 98, 100, 101, 107, 113, 114, 116, 118, 119, 145, 148, 150, 167, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 191, 195, 198, 199, 201, 208, 210, 214, 220, 245, 266, 267, 269, 270, 315, 419
- CARLES XII DE SUÈCIA, 109
- CARLOS DE LORENA: vegeu CARLES DE LORENA, 416
- CARRERAS BULBENA, Rafael, 235, 246, 268
- CASANOVA, Rafael, 235, 246
- CASTEL-RODRIGO, marquès de, 167, 168
- CASTELLVÍ, Francesc de, 15, 26, 36, 37, 38, 40, 69, 93, 107, 143, 145, 147, 148, 149, 150, 155, 157, 158, 159, 160, 161, 165, 166, 174, 175, 186, 187, 189, 197, 221, 245, 268, 295
- CASTELLVÍ I COLOMA, Joan Basili de: vegeu CERVELLÓN, comte de, 245, 419
- CATÀ, Josep, 67, 167, 168

- CERVELLÓN, comte de: vegeu CASTELLVÍ I COLOMA, Joan Basili de, 244, 245, 251, 419
- CHOISEUL, duc de, 31
- CHURCHILL, W., 163
- CIENFUEGOS, Álvaro, 245, 251
- CISNEROS, Mamés, 14, 168
- CLARK, G., 98, 163
- CLIMENT XI, 91, 308
- COLBERT, Jean Baptiste: vegeu TORCY, marquès de, 90
- COPONS, Josepa de, 176
- CORTADA, Rafael, 107
- CORVISISER, André, 91
- CORZANA, comte de la, 75, 79
- COURCY, marquès de, 48, 149, 150, 153, 269
- COWPER, William, 152
- COXE, William, 150, 151, 155
- CRESPI DE VALLDAURA, Cristòfol, 249
- CROW, Mitford, 30, 135, 146, 155, 236, 237
- DALMASES, Pau Ignasi de, 137, 145, 146, 147, 150, 155, 157, 158, 159, 160, 238, 294
- DALMAU, Sebastià, 69, 246
- DARMSTADT, príncep de: Jordi de Hessen, 60, 74
- DARTMOUTH, William, 125, 126, 127, 128, 131, 284, 285, 286, 288
- DAVENANT, Charles, 20
- DEFOE, Daniel, 20, 42
- DESVALLS, Manuel, 166
- DE BENEDICTIS, Angela, 47
- DIETRICHSTEIN, 83
- DOWNIE, J. A., 20, 21, 42
- DUHAMEL, 146
- DURAN, Marià, 196
- DURAN CANYAMERAS, Fèlix, 175, 208, 220
- DU BOURG, 202, 203, 204, 205, 206
- DU BRUELH, 190
- EGIDO, Teófanès, 217, 255
- ELISABETH, arxiduquessa d'Àustria, 78, 82, 268
- ELISABETH DE BRUNSVIC, 148
- ELLIOTT, John H., 36, 250
- ERENDAZU, marquès d': vegeu ROMEO, Juan Antonio, 27, 79, 80, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 148, 174
- ESTEVE, Enric, 14, 50
- EUGENI DE SAVOIA, príncep, 22, 27, 74, 75, 76, 82, 84, 86, 92, 109, 110, 111, 112, 113, 116, 118, 150, 152, 176, 179, 186, 202, 205, 251, 270
- EURÀ, Agustí, 240
- FEIJOO, Benito Jerónimo, 239, 240, 251, 256, 257, 261, 262
- FELIP II D'ESPANYA, 253, 306
- FELIP IV D'ESPANYA, 44, 47
- FELIP V D'ESPANYA: vegeu ANJOU, duc d', 12, 17, 18, 23, 24, 25, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 37, 38, 42, 44, 45, 48, 49, 52, 55, 58, 59, 60, 61, 64, 65, 67, 68, 70, 76, 83, 84, 86, 87, 90, 91, 92, 93, 98, 99, 100, 101, 102, 105, 106, 107, 109, 110, 113, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 123, 125, 126, 127, 128, 129, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 140, 141, 142, 145, 147, 148, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 159, 161, 163, 167, 168, 171, 172, 173, 177, 183, 186, 193, 194, 195, 197, 199, 200, 201, 207, 208, 209, 210, 212, 213, 216, 217, 220, 224, 227, 234, 236, 238, 239, 248, 256, 263, 266, 269, 270, 271, 279, 308
- FELIU DE LA PENYA, Narcís, 36, 37, 38, 49, 50, 52, 53, 56, 268
- FELIU DE LA PENYA, Salvador, 196
- FÉNELON, Jean Baptiste, 21
- FERNÁNDEZ, Roberto, 14
- FERNÁNDEZ ALBALADEJO, Pablo, 14, 32, 33, 36, 40, 44, 67, 70, 178, 216, 227, 239, 240, 242, 250
- FERNÁNDEZ NAVARRETE, Pedro, 242, 243
- FERRAN I SACIRERA, Felip: comte Ferran, 145, 158, 159, 160, 165, 197, 236, 237, 238
- FERRAN VI D'ESPANYA, 253

- FERRER, Joan Francesc, 160, 161, 166
 FERRER I SITGES, Emmanuel, 143
 FERRO, Víctor, 58, 59, 61, 62, 63
 FIENNES, comte de, 84, 85, 119
 FIGUERÓ, Rafael, 24, 119, 220
 FINA, Ramon, 209
 FLORESTA, marquès de la, 107
 FOLCH DE CARDONA, Antoni, 166, 174, 176, 178, 179, 203, 245
 FOLCH DE CARDONA, Josep, 166, 174
 FONTANA, Josep, 14, 24, 29, 52, 57, 58, 75, 108, 150, 167, 169, 231, 235, 240, 245, 263
 FONTECHA, Pedro de, 250
 FOSCARINI, Marco, 182
 FRANCESC ESTEVE DE LORENA, 237
 FREIRE, Ana M., 257
 FREY, Linda, 20, 24, 26, 32, 71, 80, 81, 92, 102, 143, 145, 151
 FREY, Marsha, 20, 24, 26, 71, 80, 81, 92, 102, 143, 145, 151
 FREYRE DA SILVA, Manuel, 255
- GAL-LES, príncep de, 102
 GALCERAN UYÀ, Pere, 14, 221
 GALLAS, comte de, 96, 99
 GALWAY, comte de, 75, 81
 GARCÍA CÁRCCEL, Ricardo, 14, 40, 41, 52, 53, 62, 71, 167, 175, 209, 252, 256
 GARCÍA ESPUCHE, Albert, 14, 49, 50, 52, 57, 267
 GAULTIER, François, 24, 98
 GIANNONE, Pietro, 182
 GIL, Xavier, 14, 48
 GIMÉNEZ, Enrique, 14, 168, 175, 216, 227
 GIRALT, Magdalena, 216
 GOYENECHÉ, Juan de, 23
 GRASES I GRALLA, Francesc, 62
 GRAY, Nothen, 134
 GRIMALDO, José, 136, 137, 148, 149, 162, 291, 292
 GRÖTIUS, 224
 GUILLAMÓN, Francisco Javier, 41
 GUILLEM III D'ORANGE, 20, 31
 GUINARD, Paul J., 257
- HALLYFAX, lord, 134
 HARGREAVES, W. N., 163
 HARLEY, Robert, 19, 20, 21, 42, 97, 100, 108, 109, 122, 141, 142, 282
 HENDERSON, Nicholas, 110
 HERRERO, Antonio María, 258
 HOFFMAN, Juan, 96
 HOPPIT, Julian, 21, 26, 32, 34, 42, 80, 89, 98, 99, 100, 109, 122, 125, 143, 152, 162, 265
- IBERVILLE, Charles (François) Le Moyne d', 108, 122, 138, 139, 140, 141, 142, 159, 164, 185, 188
 INGRAO, Charles W., 176, 177, 178, 219, 270
 INURRITEGUI, José María, 14, 40, 43, 45, 46, 48, 69, 70, 154, 227
 ISABEL DE FARNESIO, 34, 172, 255
 ISABEL TERESA DE BRUNSVIC, 27
- JAUME II DE STUART, 81
 JAUME III DE STUART, 31, 98, 102, 103
 JENNINGS, almirall, 84, 85
 JORDI DE HANNOVER: vegeu JORDI I, 109, 122
 JORDI I DE HANNOVER, 123, 138, 157, 158, 159, 160, 162, 165, 207, 237, 266
 JORDI II DE HANNOVER, 159
 JOSEP I, emperador, 24, 25, 62, 76, 78, 90, 98, 175, 178, 223, 266
- KALMAR, János, 178, 179, 208
 KAMEN, Henry, 18, 25, 26, 38, 53
 KEENE, Benjamin, 252
 KOENIGSBERGER, H. G., 271
 KÖNIGSEGG, comte de, 149, 188, 190, 201, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 213, 214, 215, 216, 217, 270
- LAMARCA, Montserrat, 13, 14, 256
 LARRAMENDI, Manuel de, 250
 LAWLES, Patrick de, 86, 87, 109, 110, 111, 132, 134, 135, 142
 LA FAYE, 28
 LEIBNIZ, Gottfried Wilhelm, 22, 23
 LEÓN, Virginia, 14, 20, 51, 64, 65, 66, 73, 85, 97, 121, 122, 174, 175, 176,

- 177, 179, 180, 181, 182, 183, 189, 219, 220, 227, 235, 239, 242, 247, 267
- LÉONARDON, H., 18, 19, 25, 27
- LEOPOLD I, emperador, 124, 306, 307, 315
- LESCZYNSKI, Estanislau, 234
- LINGTON, Robert, 25, 83, 87, 105, 125, 126, 127, 128, 129, 131, 132, 134, 135, 141, 142, 150, 151, 154, 266, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289
- LE LUC, comte, 185, 190, 191, 192
- LIECHTENSTEIN, príncep de, 73, 74, 78, 83, 175, 179
- LLAMPILLAS, 220
- LLAURADOR I VILANA-PERLAS, Ramon, 175
- LLEVANT, Francesc, 160
- LLINÀS, Joan, 145
- LLUCH, Ernest, 13, 14, 27, 35, 39, 49, 50, 53, 64, 65, 71, 105, 146, 148, 177, 183, 189, 195, 197, 219, 227, 230, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 243, 244, 245, 248, 256, 268
- LLUCH, Rosa, 13
- LLUCIÀ, Marcià, 236
- LLUÍS I D'ESPANYA, 173
- LLUÍS XIV DE FRANÇA, 12, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 27, 29, 31, 32, 33, 38, 40, 80, 81, 86, 89, 90, 92, 94, 95, 100, 101, 105, 107, 110, 111, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 123, 132, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 148, 150, 152, 153, 154, 156, 157, 158, 162, 172, 188, 190, 266, 269, 270, 305
- LLUÍS XV DE FRANÇA, 25, 173, 195, 217, 234
- LÓPEZ DE MENDOZA, Agustín: vegeu ROBRES, comte de, 40, 46, 47, 70
- LORENA, duc de, 195, 237, 264, 394, 397, 399, 410, 413, 414, 415, 416
- LOSSADA, Ignacio, 264
- LUCINI, Giuseppe, 91
- MACANAZ, Melchor de, 37, 40, 154, 324
- MACAULAY, lord, 163
- MAFFEI, Annibale, 102
- MAÑER, Salvador José: també LE MARGNE O MARGNÈ, 256, 257, 258, 260, 261, 262
- MARIA ANNA D'ÀUSTRIA, arxiduquessa, 173, 364
- MARIA LLUÏSA GABRIELA DE SAVOIA, 25, 46
- MARIA TERESA D'ÀUSTRIA, arxiduquessa, 173, 174, 236, 264, 364, 376, 397, 416, 418
- MARIMON, Josep, 107
- MARLBOROUGH, duc de: John Churchill, 19, 21, 75, 76, 79, 81, 89, 92, 93, 94, 99, 113
- MARTÍ, Manuel, 251, 252
- MASSANÉS, 50
- MATA, Micaela, 95, 96, 97
- MAYANS, Gregori, 217, 251, 252, 253, 256, 257, 385
- MAYANS, Joan Antoni, 253, 254
- McKAY, Derek, 89, 90, 91, 112, 176
- McLACHLAN, J. O., 31
- MENÉNDEZ PELAYO, Marcelino, 256, 257
- MESNAGER, Nicolas, 98
- MESTRE, Antonio, 14, 175, 217, 227, 239, 245, 251, 252, 253, 254, 256
- MINGUELLA, Josep, 63
- MIÑANA, José Manuel, 251, 252
- MOLES, Francesco, duc de, i duc de Pareti, 62, 76, 77, 78, 94, 96, 178, 179
- MOLINES, José, 91, 167
- MONGE, Miguel, 241
- MONTELEÓN, marquès de, 126, 127, 128, 130, 131, 132, 133, 151, 159, 161, 162, 186, 187
- MONTEMAR, comte de: José Carrillo de Albornoz, 61, 234, 340, 396
- MONTNEGRE, marquès de: vegeu BERARDO, Francesc de, 83, 132, 133, 145, 147, 148, 157, 159, 236, 238
- MORAGUES, Josep: general, 216
- MORDAUNT, Charles: vegeu PETERBOROUGH, comandant, 73
- MOREL-FATIO, A., 18, 19, 25, 27
- MORELL, Jordi, 14
- MUNDET, Josep Maria, 15, 37, 38, 40, 69, 143, 145, 147, 149, 150, 161, 175, 186, 187, 189, 295

- MUÑOZ, Antonio, 67, 167, 168
 MUÑOZ, Julio D., 41
 MUT, Matias, 157
 MUXELLA, Imma, 14
- NEWCASTLE, duc de, 200
 NOAILLES, duc de, 80
- OCHOA, Miguel Ángel, 91, 167, 201
 OLIVARES, comte-duc, 47, 241, 243
 ONRUBIA, marquès de, 103
 ORLÉANS, duc d', 90, 193, 194
 ORMOND, duc d': James Butler, 19, 79, 80, 100, 103, 122, 141, 142
 ORRY, Jean, 37, 119, 131, 132, 136, 161, 165, 214, 286, 291, 292, 324, 335, 344
 ORSINI, princesa d': Marie-Anne Trèmoille, 107, 110, 111, 112, 116, 117, 120, 122, 124, 130, 152, 160, 165
 OSUNA, duc d', 123, 151, 159, 162
- PACHAU, 119, 124, 165
 PARNELL, Arthur, 74
 PASCUAL, B., 251
 PASCUAL CANO, Pedro, 175
 PASTOR, 78, 82, 83, 101, 109, 158
 PATIÑO, José, 50, 234, 239, 252, 256, 258, 264
 PEDROSA, Agustín de, 175
 PEGUDA, Bernardo, 264
 PERE DE PORTUGAL, 237
 PÉSCARA, marquès de, 94
 PESMES, François-Louis de: vegeu Saint-Saphorin, 202, 204, 205
 PETERBOROUGH, comandant: vegeu MORDAUNT, Charles, 27, 51, 73, 74, 75, 77, 135, 138, 141, 146, 147, 150
 PIGNATELLI, María Josefa, 175
 PIGNATELLI I D'AIMERIC, Marianna, 166, 344
 PITILLAS, Jorge, 256
 PI I ARAMON, Andreu Avel·lí, 235, 236
 PLANTÍ, Josep, 5, 166, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 227, 228, 230, 271
 POLWARTH, 200
- PONS DE MENDOZA, Miquel, 40
 PÒPOLI, duc de, 83
 PORTA, Antoni, 236
 PORTELL, Francesc, 107
 PORTILLO, José María, 251
 PORTOCARRERO Y GUZMÁN, Pedro, 43, 44
 PRIOR, Matthew, 80, 98, 110, 132, 133, 134, 137, 138, 139, 140, 141, 157, 285, 286, 290
 PUGA Y ROJAS, Tomás de, 45, 69
 PUIG SALELLAS, Josep M., 14
- QUIRÓS, José Antonio, 252, 253
- RÁKÓCZI, Francesc II: príncep de Transilvània, 80, 81, 110
 REVERTER, Francesc, 49, 50
 RIALP, marquès de: vegeu VILANA PERLAS, Ramon de, 11, 13, 50, 65, 79, 80, 82, 84, 85, 86, 96, 100, 101, 103, 104, 110, 111, 118, 119, 148, 160, 161, 171, 174, 175, 176, 177, 179, 180, 181, 182, 184, 186, 191, 192, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 233, 240, 245, 248, 267, 268, 365
 RICHELIEU, duc de, 201, 204
 RILEY, Patrick, 22, 23
 RIPPERDÁ, baró de, 173, 200, 201, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 258
 RIVADENEYRA, Pere de, 43
 ROBINSON, 29
 ROBRES, comte de: vegeu LÓPEZ DE MENDOZA, Agustín, 40, 46, 47, 70, 227
 RODRÍGUEZ VILLA, A., 207, 208
 ROMÀ I ROSSELL, Francesc, 230
 ROMEO, Juan Antonio: vegeu ERENDAZU, marquès d', 27, 64, 174
 ROOT, Hilton L., 267
 ROUGEAU, 141, 267
 RUBÍ, marquès de: Josep Antoni de Rubí i de Boixadors, 160, 161, 187, 188, 189, 220
- SAAVEDRA FAJARDO, Diego de, 242
 SAINT-JOHN, Henry de: vegeu BOLINGBROKE, vescomte 24

- SAINT-SAPHORIN: vegeu PESMES, François-Louis de, 202, 204, 205
- SAINT-SIMON, duc de, 25, 32
- SÁIZ, María Dolores, 258
- SAKULNIG, comte de, 160
- SALA I CARAMANY, Benet, 167
- SALES, Núria, 35, 47, 60, 81
- SÁNCHEZ DE TORRIJO, Jerónimo, 261
- SANPERE I MIQUEL, Salvador, 112, 119, 149, 186, 238
- SANS TRAVÉ, Josep Maria, 14
- SANTIESTEBAN, comte de, 199
- SANZ, Mateu, 63
- SAN FELIPE, marquès de: vegeu BACALLAR, Vicente, 225
- SARMIENTO, Martín, 256, 257
- SARTINE, Antoni de, 214
- SCARAMUZZA Vidoni, Mariarosa, 227, 230
- SCELLE, G., 30
- SEILERN, Johann Friedrich, 83
- SERRA, Eva, 14, 48, 57, 58, 60, 113
- SERRA I POSTIUS, Pere, 155
- SHREWSBURY, duc de, 84, 126, 137
- SINZENDORF, comte de, 77, 79, 83, 100, 112, 125, 128, 148, 179, 201, 202, 204, 205, 206, 208
- SOLANES, Francesc, 43, 48, 220, 227
- SOLDEVILA, Ferran, 17, 18, 35, 135, 150, 151, 152, 154, 162, 169, 268
- SOLEIL, Laurent, 52
- SPINOLA, Giorgio, 91
- STAIRS, comte, 186, 187, 365
- STANHOPE, Diego, 146
- STANHOPE, James, 27, 77, 95, 97, 146, 147, 185, 186
- STARHEMBERG, Guido von, 83, 84, 85, 87, 105, 127, 129, 138, 148, 149, 179, 184, 202, 205, 276
- STARHEMBERG, Gundaker Thomas von, 191, 202
- STEIN, Barbara H., 30, 31, 42, 98, 171, 172
- STEIN, Stanley J., 30, 31, 42, 98, 171, 172
- STELLA, Rocco, 82, 83, 176, 179, 180, 191, 192, 203
- STIFFONI, Giovanni, 221, 239, 256, 257
- STRAFFORD, baró: vegeu WENTWORTH, Thomas, 29, 106, 141
- SWIFT, Jonathan, 12, 20, 21, 42, 108
- SYVETON, M. Gabriel, 201, 202, 208
- TOHAR, Pau, 166
- TOMÀS I COSTA, Llorenç, 167
- TORCY, marquès de: vegeu COLBERT, Jean Baptiste, 19, 24, 28, 32, 80, 90, 94, 95, 110, 112, 114, 130, 132, 133, 137, 138, 139, 140, 141, 157, 186, 187, 189, 285, 290
- TORRAS, Jaume, 56
- TORRAS I RIBÉ, Josep Maria, 14, 48, 49, 53, 61, 62, 67, 149, 167, 168, 235, 238
- TORTELLA, Jaume, 239
- TOWNSHEND, 141, 161
- TRAUTSON, comte, 83
- TREVELYAN, G. M., 163
- VAILLANT, monsieur, 261, 262
- VALLÈS, 236
- VALLS, Francesc, 42
- VALSALOBRE, Pep, 240
- VELASCO, Francisco Fernández de, 35, 38, 40, 51, 59, 60
- VERNEDA, Joan Francesc, 50, 147, 161, 162, 175, 196, 236, 238
- VERNEDA I VILANA-PERLAS, Antoni, 50, 175
- VICENT, Ignacio M., 40, 44, 45
- VÍCTOR AMADEU DE SAVOIA, 33, 102
- VILADAMOR, Francesc Martí, 37
- VILANA PERLAS, Magí, 50, 203
- VILANA PERLAS, Ramon de: vegeu RIALP, marquès de, 11, 13, 49, 50, 62, 64, 65, 75, 96, 147, 148, 166, 167, 174, 175, 176, 179, 196, 197, 202, 203, 204, 210, 233, 236, 238, 240, 267
- VILAR, Pierre, 34, 40, 52, 56
- VILLARROEL, Antoni, 147, 190, 198, 246
- VILLARS, Marshal, 18, 91, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 152, 153, 160, 270

- VILLASOR, marquès de, 174
VILOSA, Rafael, 249
VOLTAIRE, 22
VOLTES, Pedro, 49, 51, 53, 77, 268
VOYSIN, Daniel François, 18, 152
- WALKER, Geoffrey J., 30, 31, 57
WALPOLE, Robert, 141, 143, 237
WENTWORTH, Thomas, 102, 106, 122,
141, 269
WHITWORTH, 199, 200
- WINDISHGRAETZ, comte de, 198, 202
WISHART, James: almirall, 87, 135, 136,
137, 139, 151, 161, 185, 289, 290,
291, 292, 293
WOLF, Ferdinand, 268
WORTLEY MONTAGU, Mary, 166, 167
WRATISLAW, Johann Wenzel, 76, 77, 78,
83, 178
- ZINZERLING, Adolf, 73
ZONDADORI, nunci, 91

